

ОСТАННІЙ АРГУМЕНТ КОРОЛІВ

Джо Аберкромбі

КСД

Joe Abercrombie
LAST
ARGUMENT
OF KINGS

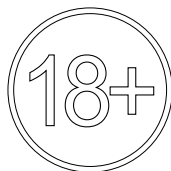
A NOVEL

Джо Аберкромбі
ОСТАННІЙ
АРГУМЕНТ
КОРОЛІВ

РОМАН

ХАРКІВ **КСД**
2022

УДК 821.111
А14

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

First published by Gollancz,
a division of The Orion Publishing Group, London

Перекладено за виданням:
Abercrombie J. Last Argument of Kings : A Novel /
Joe Abercrombie. — New York : Pyg, 2008. — 704 p.

Переклад з англійської *Марії Пухлій*

Обережно! Ненормативна лексика!

Дизайнер обкладинки *Іван Дубровський*

ISBN 978-617-12-9672-5 (PDF)

© Joe Abercrombie, 2008
© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2022
© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад і художнє оформлення, 2022

Чотирьом читачам.
Ви знаєте, хто ви

Частина I

Життя — це така штука,
що людям мріється про помсту.

Поль Гоген

ОТРУЙНИЙ ТОРГ

Очільник Глокта стояв у коридорі й чекав. Витягнув скручену шию в один бік, а тоді — у другий. Почув знайоме клацання, відчув, як переплетені м'язи між лопатками пронизують знайомі канати болю. *«Чому я це роблю, якщо це незмінно завдає мені болю? Навіщо випробовувати біль? Лизати виразку, терти пухир, колупати струп?»*

— Га? — різко спитав він.

Мармуровий бюст біля підніжжя сходів відповів лише німою зневагою. *«А мені її й так дістається задосить»*. Глокта почовгав геть, тягнучи нікчемну ногу по кахлях за собою. Стукання його ціпка відлунювало серед ліпнини на далекій стелі.

На тлі видатних дворян у Відкритій Раді лорд Інґелстад, власник цього надміру великого коридору, був людиною посправжньому непримітною. Голова родини, становище якої з роками погіршилось, а багатство та вплив майже зійшли нанівець. *«А що дрібніша людина, то сильніше в неї, як правило, роздуті претензії. Чому до них ніколи не доходить? У великих приміщеннях дрібні речі здаються ще дрібнішими»*.

Десь у тіні пробив кілька разів годинник — мляво, спроквола. *«Уже запізнився. Що дрібніша людина, то довше доводиться чекати, поки вона зволить щось зробити. Проте я вмю бути терплячим, коли треба. Зрештою, на мене не чекають із нетерпінням бучні бенкети, ошалілі натовпи чи прекрасні жінки. Уже не чекають. Гурки подбали про це в темряві під в'язницями імператора»*. Глокта втиснув язик у голі ясна й застогнав, пересуваючи ногу: ключий біль у ній пронизав його спину знизу вгору й викликав дрож у повіці. *«Я вмю бути терплячим. Єдиний плюс такого стану, коли кожен крок перетворюється на випробування. Людина швидко навчається ступати обережно»*.

Двері поряд із ним різко відчинились, і Глокта швидко крутнув головою, постаравшись не скривитися, коли в шиї хруснули кістки. У дверях стояв лорд Інґелстад — огрядний, симпатичний чоловік із червонястим обличчям. Жестом покликавши Глокту до кімнати, він товарисько всміхнувся. *«Можна подумати, ніби це дружній візит і йому навіть раді».*

— Маю вибачитися за те, що змусив вас чекати, очільнику. У мене від прибуття до Адуа було стільки гостей, що аж голова йде обертом! — *«Сподіваймося, що вона від цього не відірветься».* — Така безліч гостей!

«Поза сумнівом, гостей із пропозиціями. Пропозиціями в обмін на ваш голос. Пропозиціями в обмін на допомогу у виборі нашого наступного короля. Але від моєї пропозиції вам, гадаю, буде боляче відмовитися».

— Вина, очільнику?

— Ні, мілорде, дякую. — Глокта кульгаво переступив поріг. — Я ненадовго: мені теж потрібно виконати багацько справ.

«Ви ж розумієте, що вибори самі себе не фальсифікують».

— Звісно, звісно. Прошу, сідайте.

Інґелстад весело плюхнувся в одне зі своїх крісел і показав жестом на друге. Глокта влаштувався не відразу: обережно опустився, а тоді посовав стегнами, доки не знайшов позу, в якій спина не завдавала йому постійного болю.

— І що ви бажаєте зі мною обговорити?

— Я прийшов від імені архілектора Сульга. Сподіваюся, ви не образитеся, якщо я висловлюся прямо, та Його Преосвященству потрібен ваш голос.

Важке обличчя дворянина скривилося у вдаваному спантеличенні. *«Ще й так погано вдаваному, як на те».*

— Здається, я не розумію. Мій голос із якого питання?

Глокта витер під мокрим оком трохи вологи. *«Невже ми мусимо влаштовувати такі ганебні танці? У вас для цього негодяща статура, а в мене — негодящі ноги».*

— Із питання того, хто займе трон наступним, лорде Інґелстаде.

— А... Це.

«Так, це. Ідіот».

— Очільнику Глокто, сподіваюся, що не розчарую ні вас, ані Його Преосвященство — людину, до якої я відчуваю лише максимальну повагу, — він схилив голову, утрирувано зображаючи скромність, — якщо скажу: не можу зі спокійною совістю допускати, щоб мене підштовхували в якомусь напрямку. На мою думку, мені та всім членам Відкритої Ради довірили священну справу. Обов'язок вимагає від мене проголосувати за людину, яка видасться мені найчудовішим кандидатом із-поміж численних чудових чоловіків, які підходять на цю роль.

Тут Інґелстад здобувся на посмішку, що вказувала на неймовірне самовдоволення.

«Прекрасна промова. Сільський дурник міг би навіть їй повірити. Скільки разів я чув ці слова чи щось подібне за останні кілька тижнів? За традицією, наступним має бути торг. Розмова про те, скільки саме коштує довіра у священній справі. Яка кількість срібла переважає чисту совість. Яка кількість золота долає перепони обов'язку. Але сьогодні я не схильний до торгів».

Глокта дуже високо здійняв брови.

— Маю вас привітати: ваша позиція шляхетна, лорде Інґелстаде. Якби в усіх був такий характер, як у вас, ми жили б у кращому світі. Дійсно шляхетна позиція... а надто для того, хто може втратити так багато. Щонайменше... та, мабуть, усе. — Він скривився, взявши в одну руку ціпок і з болем хитнувчись уперед, до краю крісла. — Проте на вас, як я бачу, це не вплинуло, тож я прощаюся...

— Що ви маєте на увазі, очільнику?

На пухкому обличчі дворянина була просто-таки написана бентега.

— Як це — що, лорде Інґелстаде? Ваші нечесні ділові операції, звісно.

Червонясті щоки добряче поблідли.

— Це, напевно, якась помилка.

— О ні, запевняю вас. — Глокта вийняв зі внутрішньої кишені плаща письмові зізнання. — Бачте, ви часто фігуруєте в зізнаннях старших мерсерів. Дуже часто. — Він простягнув

тріскучі аркуші так, щоб їх було видно обом. — Тут вас називають — як ви розумієте, це не моє формулювання — «спільником». Тут — «основним бенефіціаром» украй брудної контрабандної схеми. А тут, як ви помітите — і мені майже соромно про це згадувати, — дуже близько одне до одного стоять ваше ім'я та слово «зрада».

Інгелстад згорбився, втиснувся у своє крісло і поставив келих на стіл поряд із собою так, що той заторохтів і на поліроване дерево вихлюпалося трохи вина. *«О, це справді варто втерти. Може залишитися жаклива пляма, а деякі плями вивести неможливо».*

— Його Преосвященство, — продовжив Глокта, — вважаючи вас другом, для загального добра подбав про те, щоб ваше ім'я не згадувалося під час початкового пошуку відомостей. Він розуміє, що ви просто намагалися покращити становище своєї родини, яке невпинно погіршувалося, і співчуває вам. Та якби ви раптом розчарували його в цій справі з голосами, його співчуттю швидко настав би кінець. Розумієте, про що я?

«Гадаю, я розтлумачив усе більш ніж чітко».

— Так, — видушив із себе Інгелстад.

— А пута обов'язку? Чи не здається вам зараз, що вони ослабли?

Дворянин ковтнув. Із його обличчя вже начисто зник рум'янець.

— Звісно, я дуже хочу допомогти по змозі Його Преосвященству, та... річ у тім, що...

«Що тепер? Відчайдушна пропозиція? Підкуп із розпачу? Може, навіть апеляція до моєї совісті?»

— До мене вчора приходив представник верховного судді Маровії. Чоловік на ім'я Харлен Морроу. Він робив дуже схожі заяви... і озвучував вельми схожі погрози.

Глокта нахмурився. *«Та невже? Маровія та його малий черв'як. Завжди всього на крок попереду чи всього на крок позаду. Але в жодному разі не далеко».* В голосі Інгелстада раптом з'явилася істерична нотка.

— Що мені робити?! Не можу ж я підтримати вас обох! Очільнику, я покину Адуа й більше не повернуся! Я... Я утримаюся від голосування...

— Нічого такого ви, блядь, не зробіть! — процідив Глокта. — Ви голосуватимете так, як скажу вам я, і срати на Маровію!

«Натиснути ще? Огідно, та хай буде так. Хіба мої руки не забрьохані по лікоть? Порпання ще в одній-двох стічних трубах погоди не зробіть». Він понизив голос до елеїного муркотіння:

— Учора мені на очі трапилися ваші доньки в парку.

Лице дворянина остаточно сплотніло.

— Троє юних невинних створінь, які от-от стануть жінками, вбрані за останньою модою, одне вродливіше за інше. Скільки там наймолодшій... п'ятнадцять?

— Тринадцять, — прохрипів Інґелстад.

— А... — Глокта розтягнув губи, демонструючи беззубу посмішку. — Як рано розквітла. Вони ще ніколи не бували в Аду, правильно?

— Ні, — майже пошепки відповів лорд.

— Я так і думав. Захват і радість, із якими ваші доньки гуляли садами Аґріонта, були просто чарівні. Присягаюся, вони мали впасти в око всім завидним кавалерам столиці. — Глокта мало-помалу перестав посміхатися. — Лорде Інґелстаде, у мене розбилося б серце, якби я побачив, як таких тендітних створінь раптом хапають і тягнуть до одного з найсуворіших виправних закладів Енґлії. До місця, у якому краса, виховання й лагідна вдача привертають абсолютно інакшу увагу, далеко не таку приємну. — Глокта вдавано здригнувся, наче від жаху, і поволі нахилився вперед, щоб зашепотіти: — Я б і собаці такого життя не побажав. А все це через необачність батька, який мав усі можливості виправити ситуацію.

— Але ж мої доньки — вони не були задіяні...

— Ми обираємо нового короля! У цьому задіяні всі! — *«Може, це й суворо. Однак суворі часи вимагають суворих дій».* Глокта насилу звівся на ноги. Його долоня, що лежала на цівку, задрижала від натуги. — Скажу Його Преосвященству, що він може розраховувати на ваш голос.

Інґелстад здувся — раптово й остаточно. *«Наче проколтий міх для вина».* Плечі згорбилися, лице обм'якло від жаху та безнадії.

— Але ж верховний суддя... — прошепотів він. — Невже ви не знаєте жалю?

Глокта зміг хіба що знизати плечима.

— Колись знав. У дитинстві я був м'якосердий до глупства. Присягаюсь, я плакав, коли бачив муху в павутинні. — Повернувшись до дверей, він скривився: ногу схопив лютий спазм. — Постійний біль вилікував мене від цього.

Це була маленька душевна зустріч. *«От тільки товариство аж ніяк не гріє душу»*. Очільник Гойл сердито дивився на Глокту маленькими очима на кістлявому обличчі з-за величезного круглого столу у величезному круглому кабінеті. *«І, як мені здається, не з ніжними почуваннями»*.

Його Преосвященство архілектор, голова Королівської Інквізиції, зосередив увагу на дечому іншому. До вигнутої стіни було пришпилено триста двадцять аркушів паперу, які займали, мабуть, із половину периметра кабінету. *«По одному аркушу на кожне велике серце нашої шляхетної Відкритої Ради»*. Вони стиха потріскували від легкого вітерцю з відчинених вікон. *«Папірці тріпотять, як тріпотітимуть налякані виборці»*. Кожен аркуш був позначений іменем. *«Лорд такий, лорд сякий, лорд Ім'ярек звідкись там. Великі люди та дрібні. Люди, на чю думку загалом усім було начхати, доки принц Рейнолт не вилетів із ліжка в могилу»*.

На багатьох аркушах була грудка кольорового воску в кутку. На деяких — дві чи навіть три. *«Симпатії. За кого вони голосуватимуть? Блакитний — за лорда Брока, червоний — за лорда Ішера, чорний — за Маровію, білий — за Сульта і таке інше. Усе це, звісно, може змінитися залежно від того, куди їх понесе вітром»*. Унизу виднілися рядки, написані дрібним, щільним почерком. Надто дрібним, щоб Глокта міг їх прочитати зі свого місця, проте він знав, що там написано. *«Дружина колись була повією. Небайдужий до парубків. Забагато п'є. Убив слугу під час нападу люті. Борги через азартні ігри, яких йому не виплатити. Таємниці. Чутки. Побрехеньки. Знаряддя цієї шляхетної праці. Триста двадцять імен і стільки ж брудних історійок, кожну з яких слід*

зауважити, розкопати й наблизити до нас. Політика. Далєбі, заняття для праведників».

«То чому я це роблю? Чому?»

Архілектор мав нагальніші проблеми.

— Брок досі попереду, — похмуро буркнув він, вдивляючись у папірці, що ворушилились, і зціпивши за спиною руки в білих рукавичках. — Йому дістанеться голосів із п'ятдесят — у цьому можна бути більш-менш упевненими. — *«Наскільки можна бути впевненими в ці непевні часи».* — Ішер не надто відстає: йому дістанеться не менше сорока. Скалд, наскільки ми можемо судити, нещодавно пішов уперед. Несподівано жорстка людина. Старикландська делегація практично у нього в руках, а це дає йому голосів із тридцять. Приблизно те саме в Барезіна. Наразі ці четверо — основні претенденти.

«Але хто знає? Може, король проживе ще рік і ми побиваємо один одного, перш ніж дійде до голосування». Подумавши про це, Глокта ледь не посміхнувся. Купа розкішно вбраних трупів у Осередку лордів — усі видатні дворяни Союзу й усі дванадцяттеро членів Закритої Ради. *«Кожен із ножем у спині від сусіда. Огидна правда про врядування...»*

— Ви розмовляли з Хюеном? — різко запитав Сульт.

Гойл трусонув лисуватою головою і з сильним роздратуванням вишкірився на Глокту.

— Лорд Хюген досі в полоні самообману, буцімто він може стати нашим наступним королем, хоча він точно не зможе забезпечити собі більше ніж дюжину виборців. Ледве виділив час на те, щоб вислухати нашу пропозицію, — так завзято він силкується видурити для себе більше голосів. За тиждень чи, може, два він схаменеться. Тоді його, можливо, вдасться привабити на наш бік, але я б на це не розраховував. Імовірніше, що він пристане до Ішера. Вони, як я розумію, завжди були близькі.

— Ну й молодці, — промовив крізь зуби Сульт. — Як щодо Інґелстада?

Глокта засовгався на стільці.

— Я в дуже відвертій формі передав йому ваш ультиматум, Ваше Преосвященство.

— Отже, ми можемо розраховувати на його голос?

«Як би це сказати?»

— Я не можу сказати з абсолютною певністю. Верховний суддя Маровія спромігся висловити майже такі самі погрози через свою людину, Харлена Морроу.

— Морроу? Хіба це не один із блюдолизів Хоффа?

— Він, здається, покращив своє становище у світі.

«Чи погіршив — залежно від того, як на це подивитись».

— Із ним можна розібратися, — заявив Гойл із украй неприємним виразом обличчя. — Доволі просто...

— Ні! — відрізав Сульт. — Чому ти, Гойле, завжди хочеш убити проблему, щойно вона з'являється?! Поки що ми маємо діяти обережно й показувати себе розважливими людьми, готовими до переговорів. — Він підійшов до вікна. Яскраве сонячне світло, проникнувши у великий самоцвіт на його архілекторському персні, замерехтіло пурпуром. — А тим часом реальне керування державою занехаяне. Податків не стягують. Злочини не карають. Отой покидьок, якого звать Дубильником, цей демагог, цей зрадник, публічно виступає на сільських ярмарках, закликаючи до відкритого бунту! Селяни вже щодня покидають свої ферми й переходять до розбійництва, промишляють грабунком і завдають неймовірної шкоди. Хаос шириться, а ми не маємо ресурсів на його знищення. В Адуа зосталося всього два королівські полки, а цього навряд чи досить для збереження порядку в місті. Хто знає — може, котромусь із наших шляхетних лордів обриднє чекати й він вирішить спробувати захопити корону дочасно? Я цьому не здивувався б!

— Армія скоро повернеться з Півночі? — запитав Гойл.

— Навряд. Отой довбень маршал Бурр три місяці просидів під Дунбреком і дав Бетодові більш ніж достатньо часу на перегрупування за Вайтфлоу. Хто знає, коли він таки зробить те, що треба, — і чи зробить узагалі!

«Ми місяцями руйнували власну твердиню. Мало не починаєш шкодувати, що ми витратили стільки сил на її будівництво».

— Двадцять п'ять голосів. — Архілектор насуплено глянув на папірці, що потріскували. — Двадцять п'ять, а в Маровії

вісімнадцять? Ми й досі практично тупцюємо на місці! Здобуваючи один голос, ми неодмінно втрачаємо якийсь інший!

Гойл нахилився вперед, не встаючи зі стільця.

— Можливо, Ваше Преосвященство, настав час іще раз завітати до нашого друга в Університеті...

Архілектор люто засичав, і Гойл швидко стулив рота. Глокта поглянув у велике вікно, вдаючи, ніби не почув нічого надзвичайного. У краєвиді з вікна передусім впадали в око шість напіврозвалених шпилів Університету. *«Та яку допомогу можна знайти там? Серед занепаду, пилюги й тих старих недоумків Адентів?»*

Сульт не дав йому добре над цим подумати.

— Я поговорю із Хюеном сам. — Він тицьнув пальцем в один із папірців. — Гойле, напиши лорд-губернаторові Міду і спробуй здобути його підтримку. Глокто, домовся про бесіду з лордом Веттерлантом. Він іще не заявляв про підтримку жодного з кандидатів. Паняйте звідси, обидва. — Сульт відвернувся від своїх аркушів із секретами й уп'явся жорстоким поглядом блакитних очей у Глокту. — Паняйте звідси й побудьте... мені... голоси!

БУТИ ОТАМАНОМ

— Холодна нічка! — прокричав Шукач. — А я думав, зараз літо!

Усі троє підвели погляд. Найближче був старигань із сивим волоссям і обличчям, яке, видно, обвівало чимало вітрів. Просто за ним був молодший чоловік, який не мав лівої руки нижче ліктя. Третій, ще хлопчисько, стояв у кінці пристані й насуплено дивився на темне море.

Шукач підійшов до нього, вдавши, що сильно шкутильгає: потягнув одну ногу за собою і скривився так, ніби йому боляче. Причовгав під ліхтар, який звисав із високого стовпа разом зі сполоховим дзвоном, і простягнув глека так, щоб його було видно всім.

Старий усміхнувся і притулив свого списа до стіни.

— Край води завжди холодно. — Він підійшов ближче, потираючи руки. — Добре, що хоч ти можеш нас зігріти. Еге ж?

— Ага. Повезло з усім, як не крути.

Шукач витягнув корок і облишив його — хай теліпається, — підняв один із кухлів і налив трохи пійла.

— Нема чого соромитись — еге ж, хлопче?

— Та, мабуть, ні.

Шукач налив іще трохи. Однорукому, коли йому вручили кухоль, довелося покласти списа на землю. Хлопець одержав своє останнім і насторожено поглянув на Шукача.

Старий штурхнув його ліктем.

— Хлопче, ти певен, що мамця не заборонила б тобі пити?

— Та кого обходить, що вона сказала б? — буркнув він, спробувавши надати своєму високому голосу хрипкості.

Шукач передав йому кухоль.

— Про мене, той, хто доріс до списа, доріс і до кухля.

— А я доріс! — різко додав хлопчисько й вирвав посудину з Шукачевої руки, але здригнувся, коли надпив із неї. Шукач згадав, як уперше випив сам — як паршиво йому тоді було і як

він замислився, чому довкола цього стільки галасу, — і всміхнувся сам собі. Хлопчина, найпевніше, подумав, що це з нього сміються. — Та й хто ти такий?

Старий несхвально цокнув язиком.

— Не зважай на нього. Він ще юний, от і думає, ніби за хамство поважають.

— Та нічо, — відповів Шукач і налив собі кухоль, а тоді поставив глека на каміння. Добре подумав, що такого сказати, аби точно не схибити. — Мене кличуть Креггом.

Знав він колись одного Крегга: той загинув у сутичці серед пагорбів. Шукач був не надто до нього прихильний і гадки не мав, чому йому спало на думку це ім'я, але тепер, як він гадав, могло підійти будь-яке. Він лягнув себе по стегну.

— Мене штрикнули в ногу під Дунбреком, і вона не загоїлась як треба. З переходами зав'язав. Строю мені вже, мабуть, не тримати, тож отаман послав мене сюди, глипати на воду разом із вами. — Він поглянув на море, яке коливалося й мерехтіло в місячному світлі, наче живе. — Та не можу сказати, що дуже шкодую. Якщо чесно, бої мені вже в печінках сидять.

Принаймні останнє брехнею не було.

— Я тебе розумію, — сказав Однорукий і помахав куксою в Шукача перед носом. — Як там справи?

— Та незле. Союзники досі сидять під власними стінами, роблять усе, щоб залізти всередину, а ми ждемо їх по той бік річки. І так уже не один тиждень.

— Я чув, деякі наші перейшли на бік Союзу. Чув, що старий Тридуба був там і загинув у тому бою.

— Видатна була людина — Рудд Тридуба, — озвався старигань, — видатна.

— Так, — кивнув Шукач. — Що правда, те правда.

— Однак я чув, що його місце посів Шукач, — зауважив Однорукий.

— Та невже?

— Я чув, що так. Він ще та зараза. Неабиякий здоровань. Його звать Шукачем, наче пса, через те, що він відкусив соски якійсь бабі.

Шукач кліпнув.

— Що, справді? А я ніколи його не бачив.

— Я чув, там був Кривава Дев'ятка, — прошепотів хлопчисько з такими великими очима, ніби говорив про привида. Решта двоє пирхнули.

— Хлопче, Кривава Дев'ятка мертвий, і по заслuzі йому, цьому лютому виблядку. — Однорукий здригнувся. — Дурні в тебе думки, хай йому грець!

— Та я просто кажу, що чув.

Старий швидко ковтнув іще напою і прицмокнув губами.

— Не так уже й важливо, де хто є. Союзники, найпевніше, знуються, щойно повернуть фортецю собі. Знуються й подадуться додому, за море, і все знову стане як годиться. Принаймні сюди, до Уффріта, ніхто з них не піде.

— Саме так, — радісно заявив Однорукий. — Сюди вони не поткнуться.

— То чому ми їх тут виглядаємо? — занив хлопчисько.

Старигань закотив очі так, ніби чув це вже разів десять і завжди відповідав однаково:

— Тому що нам так загадали, хлопче.

— А якщо тобі загадали щось зробити, це варто зробити правильно. — Шукач пригадав, як Логен казав йому те саме, та й Тридуба теж. Їх обох уже не було на світі — обидва возз'єдналися з землею, — та це все одно лишалося правдою. — Навіть якщо справа нудна, небезпечна чи лиха. Навіть якщо ти волів би цього не робити.

Тряся, йому треба посцяти. В такі миті йому завжди хотілося посцяти.

— Що правда, те правда, — докинув старий, усміхаючись у кухоль. — Роботу треба виконувати.

— Це так. От тільки шкода... Ви ж начебто непогані хлопці. Тут Шукач потягнувся за спину, ніби чухаючи дупу.

— Шкода? — явно спантеличився хлопчисько. — Що ти маєш на ува...

Тут у нього за спиною з'явився Доу й розітнув йому шию.

Майже тієї ж миті брудна рука Мовчуна затиснула рота Однорукому і з прогалини в його плащі визирнуло закривавлене вістря клинка. Шукач вискочив уперед і тричі хутко штрикнув старого в ребра. Той захрипів і заточився, вирячивши очі; з йо-

го долоні досі звисав кухоль, а з розтуленого рота лилася хмільна слина. А тоді він упав.

Хлопчина трохи відповз. Одну руку він притиснув до шиї, намагаючись зупинити кровотечу, а другою потягнувся до стовпа, на якому висів тривожний дзвін. Шукач подумав, що хлопець відважний, якщо він із розітнутим горлом думає про дзвін, однак той і кроку не подужав, перш ніж Доу щосили наступив йому на карк і придушив його.

Почувши, як затріщали кістки в шиї хлопчини, Шукач скрикнув. Він, найпевніше, не заслужив на таку смерть. Але така вже це штука — війна. На війні вбивають багацько людей, які на це не заслуговують. Цю роботу треба було виконати, і вони це зробили — і всі троє zostалися живі. Від такої справи навряд чи можна було очікувати більшого, та йому це все одно не подобалося. Шукачеві з цим завжди було непросто, але тепер, коли він був отаманом, стало як ніколи тяжко. Дивина: вбивати людей набагато легше, якщо хтось наказує тобі це робити. Важка це справа — вбивати. Важча, ніж можна подумати.

Звісно, якщо тебе не звати Чорний Доу. Тому падлюці вбити людину так само легко, як помочитися. Тим-то він і опанував цю справу так добре, хай йому грець. Шукач побачив, як Чорний Доу нагнувся, зняв плащ із обм'яклого тіла Однорукого й накинув на плечі собі, а тоді викотив труп у море — недбало, наче сміття викинув.

— У тебе дві руки, — зауважив Мовчун, який уже надягнув плащ старого.

Доу поглянув на себе.

— Ти про що? Не стану я відтинати собі руку, щоб краще замаскуватися, придурку!

— Він хоче сказати: не показуй її. — Шукач побачив, як Доу витер один кухоль брудним пальцем, налив собі пійла й вихилив його. — Як ти можеш пити в такий час? — спитав, знімаючи скривавлений плащ із трупа хлопчиська.

Доу знизав плечима, наливши собі ще.

— Шкода, що добро пропадає. І ти ж сам казав. Холодна нічка. — Він страхітливо всміхнувся. — Трясця твоєї матері, Шукачу, вмієш ти говорити. «Мене кличуть Креггом». — Він ступив кілька кроків, накульгуючи. — «Мене штрикнули у сраку

під Дунбреком!» Звідки ти таке взяв? — Доу плеснув Мовчуна по плечу затиллям долоні. — Просто краса, бля! Еге ж? Для цього є окреме слово, так? Як це там називається?

— Правдоподібно, — підказав Мовчун.

У Доу загорілись очі.

— Правдоподібно. Це якраз про тебе, Шукачу. Правдоподібно ти зараза. Клянуся, ти міг би сказати їм, що ти самісінький Скарлінг Худлес, — і тобі повірили б. Не знаю, як ти зберігаєш серйозну пику!

Шукачеві було якось не до сміху. Йому неприємно було дивитися на ті два трупи, що досі лежали на камінні. Він все ще побоювався, що хлопчина змерзне без плаща. Дурна думка, хай їй грець: хлопчина ж лежить у калюжі власної крові всього за крок від нього.

— То й байдуже, — пробурчав Шукач. — Викинь оцих двох і йди до воріт. Не знаю, коли надійдуть інші.

— Авжеж, отамане, авжеж, як скажеш.

Доу підняв обох і закинув у воду, а тоді відчепив від дзвона язичок і закинув у море ще й його.

— Шкода, — промовив Мовчун.

— Чого шкода?

— Дзвін пропав намарне.

Доу кліпнув на нього.

— Отакої — дзвін пропав намарне! Ти раптом якось розговорився — і знаєш що? Здається, раніше ти мені більше подобався. Дзвін пропав намарне? Хлопче, ти що, з глузду з'їхав?

Мовчун стенув плечима.

— Може, він знадобиться південцям, як вони сюди прийдуть.

— Тоді, блядь, хай пірнають — що тут такого?! — Доу підхопив спис Однорукого й пішов до відчинених воріт, запхавши одну руку під крадений плащ і бурмочучи під носа: — Дзвін пропав намарне... ради мертвих, блядь...

Шукач витягнувся, ставши навшпиньки, й відчепив ліхтар, простягнув його, ставши обличчям до моря, а тоді підняв один бік плаща, щоб прикрити ліхтар, і опустив його знову. Підняв і опустив. Повторив це ще раз, а тоді почепив мерехтливий ліхтар назад на стовп. Йому здавалося, що тільки цей крихітний вогник і підігріває всі їхні надії. Цей крихітний вогник мають побачити десь далеко на воді, та іншого в них нема.

Він постійно чекав, коли вся ця справа зійде на пси, коли в містечку здійметься гамір, коли з відчинених воріт висипле п'ятсот карлів і вб'є їхню трійцю так, як вони на це заслуговують. Від думки про це йому страшенно закортіло посцяти. Та вони не прийшли. Єдиними звуками були рипіння без'язикового дзвона на жердині, плюскіт холодних хвиль об камінь і дерево. Все вийшло саме так, як вони задумали.

Із темряви виринув перший човен, на носі якого всміхався Дрижак. У човен позаду нього втиснулося два десятки карлів. Вони на правду обережно орудували веслами, напруживши білі обличчя і зціпивши зуби — так старалися не знімати шуму. Автім, Шукачеві діяло на нерви кожне «клац» чи «стук» дерева й металу.

Дрижак і його хлопці, підвівши човен поближче, звисили з борту кілька лантухів із соломною, щоб дерево не шкрябало об каміння. Все це вони продумали тиждень тому. Вони повикидали канати, а Шукач і Мовчун їх упіймали, підтягнули човна якнайближче і прив'язали його. Шукач поглянув на Доу, який невимушено застиг попід стіною біля воріт, і той злегка мотнув головою, підказуючи, що в місті ніхто не ворухиться. Тоді Дрижак плавно й тихо піднявся сходами й сів навпочіпки у темряві.

— Гарна робота, отамане, — шепнув він і всміхнувся на весь рот. — Гарна й чиста.

— Ми ще встигнемо поплескати один одного по спині. Прив'яжіть решту човнів.

— А й справді.

Тим часом надходили нові човни, нові карли, нові лантухи із соломною. Дрижаківі хлопці підтягнули їх і почали витягати людей на пристань. Дуже різних людей, які надійшли за останні кілька тижнів. Тих, кому не подобалися нові порядки Бетода. Невдовзі край води зібрався чималий натовп. Шукачеві аж не вірилося, що їх не бачать, — так багато їх було.

Вони збиралися групами, як і планували; кожна мала ватажка і своє завдання. Кілька хлопців знали Уффрїт і накреслили на землі його план, як колись креслив Тридуба. Шукач змусив кожного вивчити цей план. Згадавши, як через те бурчав Чорний Доу, він усміхнувся; зате тепер це виявилось доречним. Він сів навпочіпки біля воріт, а вони пішли повз нього окремими групами, темними й мовчазними.

Першим пішов Тул, за яким простував десяток карлів.

— Гаразд, Грозова Хмаро, — озвався Шукач, — за тобою головні ворота.

— Так, — кивнув Тул.

— Це найважливіше завдання, тож постарайся зробити все тихо.

— Тихо, ясно.

— Тоді удачі, Туле.

— Вона мені не знадобиться.

Із цими словами велетень побіг на темні вулиці, ведучи за собою свою ватагу.

— Червона Шапко, за тобою вежа біля колодязя і мури біля неї.

— Гаразд.

— Дрижаку, ти з хлопцями стерегтимеш міський майдан.

— Стерегтиму, мов сова, отамане.

І так далі. Вони йшли повз нього, входили у ворота й опинялися на темних вулицях, здіймаючи не більше шуму, ніж вітер із моря і хвилі на пристані, тимчасом як Шукач давав кожній ватазі якесь завдання й відправляв працювати. Останніми з'явилися Чорний Доу й суворі на вигляд бійці, якими він командував.

— Доу, за тобою зала ватажка. Занеси туди хмизу, як ми домовилися, та не підпалюй його, чуєш? Не вбивай нікого без потреби. Поки що.

— Поки що, атож.

— І ще, Доу. — Він повернувся назад. — Не займай бабів.

— За кого ти мене маєш?! — спитав той, зблиснувши зубами в темряві. — За якусь тварину?

І на цьому все. Залишилися тільки Шукач і Мовчун, та ще кілька інших, які стежили за водою.

— Угу, — поволі кивнув Мовчун. За його мірками це була на правду висока похвала.

Шукач показав на жердину і промовив:

— Не дістанеш нам отой дзвоник? Може, він усе-таки на щось згодиться.

Ради мертвих, ох же він і бомкав! Шукач, коли бомкнув об дзвін руків'ям ножа, аж очі замружив, і в нього задрожала рука.

Серед такої сили будівель він почувався не надто затишно: зусібіч виднілися стіни й паркани. Він за своє життя провів у містах небагато часу, та й той час, який він там провів, був не дуже приємний. Він або палив щось і робив бешкети після облоги чи валявся по Бетодових тюрмах, чекаючи, коли його вб'ють.

Він покліпав і глянув на купу шиферних дахів, стіни зі старого сірого каменю, чорного дерева і брудно-сірої штукатурки. Усе це було масне через ріденький дощик. Дивно так жити: спати в коробці й щодня прокидатися на тому самому місці. Шукача бентежила вже сама думка про це — так, ніби той дзвін іще не встиг достатньо його збісити. Він прокашлявся й опустив інструмент на бруківку поряд із собою. Тоді застиг на місці, чекаючи та тримаючи одну руку на руків'ї меча в надії, що його поза показує: в нього серйозні наміри.

З однієї вулиці долинули різкі кроки, і на майдан вибігла маленька дівчинка. Вона побачила їх — десяток чоловіків, бородатих і озброєних, у товаристві Тула Дуру, і в неї відвисла щелепа. Дівчинка, мабуть, не зустрічала досі чоловіка, навіть удвічі дрібнішого за нього. Вона рвучко розвернулася, щоб побігти назад, і мало не перекинулася на слизькій бруківці. А тоді побачила, що на купі хмизу просто за нею сидить Доу, спокійно відкинувшись до стіни з оголеним мечем на колінах, і застигла, мов кам'яніла.

— Та нічого, мала, — прогарчав Доу. — Можеш лишатися на місці.

Тепер надходили й інші — бігли звідусіль на майдан; і в усіх, варто їм було побачити, як стоять і чекають Шукач та його хлопці, на обличчі з'являвся такий самий вражений вираз. То здебільшого були жінки й хлопчачки, та ще кілька старих дідів. Підняті з ліжок дзвоном і досі напівсонні, червонооки, з розпухлими обличчями, у сплутаному одязі й озброєні тим, що потрапило під руку. Хлопчина з різницьким сікачем. Згорблений старигань із мечем, який здавався старшим навіть за нього самого. Попереду стояла дівчина з вилами й пишним, скуйовдженим темним волоссям, яка виразом обличчя нагадала Шукачеві Шарі. Серйозна й задумлива — саме так вона дивилася на нього, перш ніж вони почали спати разом. Шукач насуплено

опустив погляд на її брудні босі ноги, сподіваючись, що йому не доведеться її вбивати.

Налякати їх до смерті буде найкращим способом хутко й легко з усім упоратися. Тож Шукач спробував заговорити мов людина, якої слід боятись, а не як людина, що обсирається зі страху. Так, як міг би заговорити Логен. Хоч, може, це було страшніше, ніж йому потрібно. Тоді заговорить як Тридуба. Він був суворий, але справедливий, бажав усім якнайбільше добра.

— Ватажок серед вас? — прогарчав він.

— Це я, — прокректав старий із мечем. Обличчя в нього начисто обм'якло від потрясіння, коли він уздрів посередині майдану свого міста два десятки гарно озброєних чужинців. — Мене звати Латунь. А хто ви в біса такі?

— Я Шукач, а оце — Хардінг Мовчун, а здоровань — це Тул Дуру Грозова Хмара.

Дехто вирячив очі, а дехто забурмотів між собою. Вочевидь, вони вже чули ці імена.

— У нас тут п'ятсот карлів, і цієї ночі ми забрали у вас місто.

Тут кілька людей охнули й запищали. Карлів було радше двісті, та казати їм про це було безглуздо. Може, їм спаде на думку, що битися — це гарна ідея, а ще він не мав бажання рано чи пізно штрикнути жінку чи наразитися на те, щоб жінка його штрикнула.

— Нас набагато більше, куди не глянь, а ваші вартові всі як один зв'язані — ну, ті, кого ми не мусили вбивати. Деякі з моїх хлопців, і ви маєте знати, що я маю на увазі Чорного Доу...

— Це я.

Доу продемонстрував свій жаский усміх, і кілька людей із острахом відсунулися від нього так, ніби їм сказали, буцімто там сидить саме пекло.

— ...Ну, вони були за те, щоб одразу підпалити ваші будинки й трохи повбивати. Поводитися так, як поводитися під проводом Кривавої Дев'ятки — розумієте, про що я?

Якась дитина трохи заплакала, мокро схлипуючи. Хлопчисько роззирнувся довкола, сікач у його руці задрижав, а темноволося дівчина кліпнула й міцніше взялася за свої вила. Суть вони вловили, це вже точно.

— Але я подумав, що дам вам пристойний шанс на те, щоб здатися: у місті ж повно бабів, дітей і такого іншого. Моя сварка з Бетодом, а не з вами, люди. Союз хоче зробити з цього місця порт, привезти людей, матеріали і ще казна-що. Вони прибудуть сюди на своїх кораблях менш ніж за годину. Багацько людей. Це відбудеться незалежно від вашого дозволу. І от що я хочу сказати: ми можемо розібратися з усім криваво. Якщо ви такого хочете. Мертві знають, що ми набили собі в цьому руку. А ще ви можете відмовитися від зброї, якщо її маєте, а ми всі можемо порозумітися — гарненько і... як це там називається?

— Цивілізовано, — підказав Мовчун.

— Так. Цивілізовано. Що скажеш?

Старий пальцем мацав свій меч із таким виглядом, ніби йому більше хотілося спертися на свою зброю, а не помахати нею, і вдивився у стіни, з яких позирали вниз кілька карлів, і його плечі згорбилися.

— Здається, ти заскочив нас зненацька. Шукач, так? Я завжди чув, що ти розумний гад. Та й усе одно тут із вами майже ніхто не поборовся б. Бетод притьмом забрав кожного, хто міг тримати спис і щит. — Він оглянув жалюгідну юрбу позаду себе. — Жінок не займатимете?

— Не займатимемо.

— Тих, хто хоче, щоб їх не займали, — озвався Доу, хитро поглядаючи на дівчину з вилами.

— Не займатимемо, — прогарчав Шукач, строго зиркнувши на нього. — Я про це подбаю.

— Ну, то добре, — прохрипів старий, причовгав до Шукача і скривився, ставши на коліна і зронивши свій іржавий клинок біля його ніг. — Як на мене, ти кращий за Бетода. Гадаю, мені ще доведеться дякувати тобі за милосердя, якщо ти дотримаєш слова.

— Гм.

Шукач почувався не надто милосердним. Він сумнівався, що йому подякував би старигань, якого він убив на пристані, чи однорукий чоловік, проштрикнутий іззаду, або ж хлопчина з розтятим горлом, у якого вкрали ціле життя.

Поступово вийшла вперед і решта юрби й поскидала на купу свою зброю — якщо це можна було так назвати. Гора старих іржавих інструментів і непотребу. Хлопець підійшов останнім

і з дзенькотом закинув свій сікач до всього іншого, налякано зиркнув на Чорного Доу, а тоді побіг назад, до інших, і схопився за руку темноволосої дівчини.

Вони стояли там із круглими очима, зібравшись на купу, і Шукач мало не занюхав їхній страх. Вони чекали, коли Доу та його карли заходяться рубати їх на місці. Чекали, коли їх заведуть до будинку, замкнуть, а сам будинок підпалять. Шукач уже бачив усе це. Тож він анітрохи на них не образився, коли всі вони збилися до купи, наче вівці, що стиснулися на полі взимку. Він учинив би так само.

— Гарзд! — різко промовив він. — Годі! Розходьтєся по хатах абощо. Союзники будуть тут іще до опівдня, і було би краще, якби вулиці були безлюдні.

Вони покліпали на Шукача, на Тула, на Чорного Доу й одне на одного. Вони сковтували і тремтіли, та ще бурмотіли подяки мертвим. Поволі розійшлися й розпорозилися, а тоді пішли кожне своїм шляхом. На превелику радість для всіх, пішли живими.

— Гарна робота, отамане, — шепнув Шукачеві на вухо Тул. — Тут би й сам Тридуба краще не впорався.

Із другого боку підкрався Доу.

— А стосовно жінок, якщо тебе цікавить моя думка...

— Не цікавить, — відказав Шукач.

— Ви не бачили мого сина?

Одна жінка додому не збиралася. Вона підходила то до одного, то до іншого чоловіка, мало не плачучи, з ошалілим від тривоги лицем. Шукач опустив голову й відвів погляд.

— Мій син, він був на варті біля води! Не бачили його? — Жінка смикнула Шукача за плащ і заговорила з дрожем і сльозами в голосі: — Прошу, скажіть: де мій син?

— Думаєш, я знаю, де хто є? — гарикнув він їй у заплакане обличчя. Відійшов геть так, ніби мав купу важливих справ, хоча тим часом думав: «Боягуз ти, Шукачу, клятий паршивий боягуз». Оце так герой — вправно обвів круг пальця купку жінок, дітей і старих дідів.

Нелегке це діло — бути отаманом.

ЦЯ ШЛЯХЕТНА СПРАВА

Великий рів осушили на початку облоги, і від нього зосталася широка канава, повна чорної багнюки. У віддаленому кінці мосту, що вів через нього, працювали біля воза четверо вояків, які перетягували трупи до берега і скочували їх донизу. Трупи останніх оборонців, порізані та обгорілі, забризкані кров'ю і брудом. Дикі люди з-за річки Крінна далеко на сході, кудлаті й бородаті. Після трьох місяців сидіння за стінами Дунбрека їхні безвільні тіла здавалися жалюгідно зморщеними, жалюгідно змарнілими. Майже нелюдськими. Вестові важко було дуже радіти перемозі над такими нікчемними істотами.

— Вони так сміливо билися, — пробурмотів Джеленгорм, — що це якось прикро. Що вони так скінчили.

Вест побачив, як іще один труп у лахмітті скинули з берега на переплетену купу брудних кінцівок.

— Так закінчується більшість облог. Особливо для сміливих. Їх поховують там, у багні, а тоді рів знову наповняють водою. Над ними розіллються води Вайтфлоу, і вся їхня сміливість — чи несміливість — уже не матиме жодного значення.

Над двома офіцерами, які перетинали міст, височіла фортеця Дунбрек; чорні силуети її стін і веж скидалися на великі зяючі діри у важкому білому небі. Угорі кружляло кілька обшарпаних птахів. Ще кілька каркало на побитих бійницях.

Люди генерала Кроя подолали цю ж відстань за місяць: їм знов і знов давали криваву відсіч, але врешті вони прорвалися за важкі двері під невпинним дощем зі стріл, каміння й окропу. Ще один тиждень різанини в тісноті пішов на те, щоб подужати десяток кроків уздовж тунелю за мостом, сокирами й вогнем прорватися за другі ворота й нарешті заволодіти зовнішньою стіною. Оборонці мали всі переваги. Саме з розрахунком на це й було створено місто.

Та коли вони взяли цю стіну, їхні проблеми лише розпочалися. Внутрішня стіна була вдвічі вища й товща за зовнішню

й повсюди нависала над її проходами. Сховатися від того, що летіло донизу з її шести страхітливих веж, було неможливо.

Люди Кроя спробували застосувати всі звичні стратегії облоги, щоб завоювати другу стіну. Вони орудували кирками й ломами, але кам'яна кладка біля підніжжя стіни була п'ять кроків завтовшки. Спробували підкопатись, але земля за стінами фортеці була підтоплена, а під нею лежала суцільна скельна порода Англії. Обстрілювали фортецю з катапульт, але хіба що трохи подряпали її могутні bastіони. Вони знов і знов приходили зі штурмовими драбинами — хвилями і групами, несподівано з'являлися вночі чи набиралися зухвалості вдень, але як у п'тьмі, так і на світлі після їхніх невдалих спроб від стін безладними вервечками відходили поранені вояки Союзу, а за ними похмуро тягнули геть загиблих. Урешті вони спробували домовитися з навісними оборонцями через перекладача-північанина, та цього сердегу закидали вмістом нічних ваз.

Кінець кінцем їм просто поталанило. Вивчивши переміщення варткових, один хитромудрий сержант випробував удачу під покровом ночі, скориставшись абордажним гаком. Виліз на гору, а за ним полізло ще з десяток сміливців. Вони заскочили оборонців зненацька, вбили кількох із них і захопили вартівню. Усе це тривало десять хвилин і коштувало життя лиш одного вояка Союзу. На думку Веста, це було доречною іронією долі: армія Союзу випробувала всі обхідні шляхи й дістала криваву відсіч, але врешті-решт увійшла всередину фортеці через відчинену парадну браму.

Тепер біля її арки стояв зігнутий боєць і голосно блював на брудні кам'яні плити. Вест проминув його з якимось неприємним передчуттям, лунко цокаючи підборами чобіт у довгому тунелі, а тоді вийшов на широкий внутрішній двір посередині фортеці. Двір мав форму правильного шестикутника — таку саму, як внутрішні й зовнішні стіни; усе це було частиною бездоганно симетричного плану. Однак Вест сумнівався, що архітекторів потішив би стан, у якому фортецю залишили північани.

Під час атаки запалала видовжена дерев'яна будівля з одного боку подвір'я — можливо, стайня, — і тепер від неї залилася лише купа обгорілих колод і жарин, які досі яскраво

світилися. Відповідальні за прибирання фортеці мали надто багато роботи за стінами, і на землі досі лежали розкидана зброя й переплетені трупи. Загиблі вояки Союзу були розкладені рядами в одному куті й прикриті ковдрами. Північани ж лежали по-всякому — так, як попадали: долілиць чи горілиць, скрутившись калачиком чи розтягнувшись після падіння. Кам'яні плити під тілами були сильно побиті, і не лише випадковими ударами, завданими протягом тримісячної облоги. У камені було видовбано велике коло, а всередині нього — ще кілька кіл, з дивними позначками й символами, що утворювали вигадливий малюнок. Вестові геть не подобалось, який вигляд усе це має. Навіть гірше: йому до носа почав лізти огидний сморід фортеці, дошкульніший навіть за різкий запах горілої деревини.

— Що то за запах такий? — пробурчав Джеленгорм, прикривши рота однією рукою.

Його ненароком почув сержант, який стояв неподалік.

— Здається, наші північні друзі вирішили прикрасити це місце.

Показав кудись над їхніми головами, і Вест простежив очима за його пальцем у латній рукавиці.

Вони розклалися так сильно, що він не відразу усвідомив: перед ним рештки людей. Їх прибили цвяхами, розтягнувши кінцівки в різні боки, до внутрішніх стін кожної з веж, високо над прибудовами, що оточували двір. Із їхніх животів вивалювалися гнилі нутрощі, які кишіли мухами. Розітнуті кривавим хрестом, як сказали б північани. На мерцях досі можна було розгледіти подерті клапті яскравої форми Союзу, що тріпотіли на вітерці серед куп напіврозкладеної плоті.

Вони явно висіли там уже досить довго. Однозначно з тих часів, коли облога ще не почалася. А може, й відтоді, коли фортеця тільки потрапила до рук північан. Усі ці місяці там гнили прибиті цвяхами трупи перших оборонців. Троє, здавалося, не мали голів. Можливо, то була пара тим трьом дарам, які колись надіслали маршалові Бурру. Вест зловив себе на безглуздій думці про те, чи був хтось із них живий, коли їх прибивали цвяхами. Його рот стрімко наповнився слиною, а дзижчання мух раптом почало здаватися неприємно гучним.

Джеленгорм став блідий, як примара, й не сказав нічого. Та й не мусив казати.

— Що тут сталося? — процідив Вест крізь зціплені зуби, звертаючись передусім до самого себе.

— Ну, сер, ми гадаємо, що вони сподівалися на підмогу. — Сержант, який, вочевидь, мав дуже міцний шлунок, широко всміхнувся йому. — Від якихось нетовариських богів, так думаємо. Однак унизу їх, певно, ніхто не слухав. Еге ж?

Вест насуплено поглянув на нерівні позначки на плитах.

— Позбудьтесь цього! Якщо доведеться, зривайте плити і кладіть нові. — Вестові очі мимоволі перейшли до тіл, які розкладалися вгорі, і він відчув, як його шлунок болісно стиснувся. — А також пообіцяйте десять марок тому, кому стане відваги видертися туди й позрізати ті трупи.

— Десять марок, сер? Драбину мені!

Вест розвернувся й вийшов за відчинені ворота фортеці Дунбрек, затамувавши подих і всім серцем сподіваючись, що йому більше ніколи не доведеться сюди завітати. Проте він знав, що ще повернеться. Принаймні вві сні.

Від нарад із Полдером та Кроєм легко змудило б навіть найздоровішу людину, а лорд-маршал Бурр аж ніяк таким не був. Командир військ його величності в Англії так само жалюгідно зморщився, як оборонці Дунбрека: проста форма висіла на ньому мішком, а бліда шкіра, здавалося, надто сильно обтягувала кістки. За десяток коротких тижнів він зістарів на десятиліття. Руки в нього трусилися, губи тремтіли, він не міг довго стояти й геть не міг їздити верхи. Раз у раз кривився і здригався так, ніби потерпав від невидимих мук. Вест гадки не мав, як Бурр примудрявся нести службу, проте той справді це робив, щонайменше по чотирнадцять годин на день. Виконував свої обов'язки так само сумлінно, як колись. Щоправда, тепер здавалося, ніби вони потихеньку його з'їдають.

Бурр похмуро насупився на велику мапу прикордонного регіону, приклавши руки до живота. Вайтфлоу була звивистою блакитною лінією посередині, а Дунбрек — чорним шестикутником, підписаним закрученими літерами. Ліворуч — Союз. Праворуч — Північ.

— Отже, — прохрипів Бурр, а тоді кашлянув і прочистив горло, — фортеця знову в наших руках.

Генерал Крой офіційно кивнув.

— Так.

— Нарешті, — зауважив собі під носа Полдер. Двоє генералів, здавалося, досі вважали Бетода і його північан дрібничкою, що відвертала їхню увагу від справжнього ворога — один одного.

Крой найжачився, а довкола нього забурмотіли штабні офіцери, схожі на зграю сердитих ворон.

— Дунбрек було сплановано провідними військовими архітекторами Союзу, і на його будівництво не шкодували грошей! Захопити його було непросто!

— Звісно, звісно, — прогарчав Бурр, усіляко стараючись перехопити їхню увагу. — Його збіса важко взяти. Чи знаємо ми хоч трохи про те, як це вдалося північанам?

— Ніхто з них не вижив і не може розповісти нам, якими трюками вони скористалися, сер. Вони билися на смерть, усі без винятку. Останні кілька бійців забарикадувались у стайні і підпалили її.

Бурр глянув на Веста й поволі захитав головою.

— Як можна зрозуміти такого ворога? В якому стані фортеця зараз?

— Рів було осушено, зовнішню вартівню частково зруйновано, внутрішня стіна зазнала чималих ушкоджень. Захисники знесли деякі будівлі заради деревини, яку можна було б спалити, каміння для метання, а решту залишили в... — Крой заворушив губами так, ніби йому стало важко дібрати потрібні слова. — Дуже поганому стані. На ремонт піде кілька тижнів.

— Хе. — Бурр невдоволено потер живіт. — Закрита Рада дуже хоче, щоб ми якомога швидше пішли через Вайтфлоу на Північ і почали битися на землях противника. Приємні новини для занепокоєного народу й таке інше.

— Після захоплення Уффріта, — вставив Полдер із дуже самовдоволеною усмішкою, — наші позиції неабияк посилися. Ми вмиль здобули один із найкращих портів на Півночі, який має ідеальне положення для забезпечення наших сил

під час наступу на ворожу територію. Раніше вантажі доводилося перевозити через усю Англію возами на поганих дорогах у негоду. А тепер ми можемо доправляти запаси й підкріплення кораблями й майже відразу на фронт! І все це без жодної втрати!

Вест не збирався допускати, щоб Полдер приписав цю заслугу собі.

— Цілком слушно, — монотонно й беземоційно пробурчав він. — Наші північні союзники знову виявилися неоцінним скарбом.

Штабні офіцери Полдера в червоних мундирах набурмосилися й несхвально забурмотіли.

— Вони зіграли певну роль, — неохоче визнав генерал.

— Їхній лідер, Шукач, прийшов до нас із початковою версією плану, сам зі своїми бійцями втілював його в життя й віддав місто вам, відчинивши його ворота й упокоривши його людей. Як я зрозумів.

Полдер сердито набурмосився на Кроя, який тепер дозволив собі ледь помітно всміхнутися.

— Мої люди заволоділи містом і вже накопичують запаси! Ми обійшли противника із флангу і змусили його відступити до Карлеона! Суть, полковнику Весте, саме в цьому, а не в тому, хто саме щось зробив!

— Слушно! — втрутився Бурр і махнув великою рукою. — Ви обидва неабияк прислужилися рідній країні. Проте зараз ми маємо бути налаштовані на майбутні успіхи. Генерале Крою, накажіть залишити в Дунбреку кілька бригад робітників для завершення ремонту, а також один полк рекрутів для оборони. І будь ласка, залиште їм командира, який знає своє діло. Вийшло би, м'яко кажучи, ніяково, якби ми втратили фортецю вдруге.

— Неодмінно, — загарчав на Полдера Крой, — можете в цьому не сумніватися.

— Решта армії може перетнути Вайтфлоу й вишикуватися на протилежному березі. Відтак можна починати наступ на схід і північ, до Карлеона, а запаси надсилати через гавань в Уффрїті. Ми випроводили ворога з Англії. Тепер потрібно йти вперед і врешті поставити Бетода на коліна.

Тут маршал втиснув у долоню важкий кулак, показуючи, як це станеться.

— Моя дивізія опиниться за річкою до завтрашнього вечора, — зашипів Полдер на Кроя, — і в чудовому стані!

Бурр скривився.

— Пересуватися треба обережно, хай що там каже Закрита Рада. Востаннє армія Союзу перетнула Вайтфлоу тоді, коли король Казамір вдерся на Північ. Мені не треба вам нагадувати, що йому довелося вельми безладно відступити. Бетод уже заскочував нас зненацька, а відступаючи на власну територію, він ставатиме лише сильнішим. Ми маємо працювати разом. Це не змагання, панове.

Двоє генералів негайно почали змагатися між собою в тому, хто найзавзятіше з цим погодиться. Вест протяжно зітхнув і потер перенісся.

НОВА ЛЮДИНА

— **О**тже, ми повернулися. Баяз насуплено глянув на місто, що розтягнулось яскравим білим півмісяцем довкола блискучої затоки. Воно повільно, але невпинно наближалось, тягнулося до них і огортало Джезаль привітними обіймами. Набували чіткості його риси, з-поміж будинків визирали зелені парки, із купи будівель тягнулися вгору білі шпилі. Джезаль бачив височезні стіни Агріонта, над якими відбивали сонячне світло начищені куполи. Над усім цим бовванів Будинок Творця, але тепер навіть його лиховісна громада чомусь обіцяла тепло й безпеку.

Він повернувся додому. Вижив. Здавалося, відколи він стояв на кормі схожого корабля, нещасний і зневірений, і дивився, як Адуа сумно зникає вдалині, минула сотня років. Із-за прибою, різкого тріпотіння вітрил, криків морських птахів до нього почав долимати далекий гамір міста. Звучав він як найчудовіша музика, яку коли-небудь чув Джезаль. Він заплющив очі й протяжно вдихнув через ніздрі. Огидний солоний сморід затоки на його язиці здавався солодким, як мед.

— То ти насолодився подорожжю, капітане? — з відвертою іронією спитав Баяз.

Джезаль зміг хіба що всміхнутись.

— Я насолоджуюся її кінцем.

— Не треба занепадати духом, — озвався брат Лонгфут. — Часом користь від непростой мандрівки можна дістати сповна лише задовго після повернення. Випробування нетривалі, зате здобута в них мудрість лишається на все життя!

— Хе. — Перший з-поміж магів скривив губи. — Подорожі приносять мудрість лише мудрим. А невігласів роблять іще більшими невігласами. Майстре Дев'ятипалій! Ти точно збираєшся повернутися на Північ?

Логен ненадовго відвернув набурмосене лице від води.

— У мене немає причин залишатися.

Він скоса глянув на Ферро, і вона сердито зиркнула на нього.
— Чого дивишся?

Логен труснув головою.

— Знаєш що?! Та я, блядь, гадки не маю.

Якщо між ними й було щось хоч трохи схоже на кохання, то тепер воно, вочевидь, безповоротно зруйнувалося, перетворившись на понуру неприязнь.

— Що ж, — мовив Баяз, здійнявши брови, — якщо ти визначився... — Він простягнув долоню північанинові, і на очах у Джезалья вони потиснули руки один одному. — Коли Бетод опиниться в тебе під п'ятою, передай йому від мене копняка.

— Так і зроблю, якщо сам не опинюся під його п'ятою.

— Копати когось знизу вгору завжди нелегко. Дякую за допомогу й за гарні манери. Може, колись ти знову погостюєш у мене, в бібліотеці. Ми будемо дивитися на озеро і сміятися зі своїх видатних пригод на заході світу.

— Сподіватимуся на це.

Однак Логен, судячи з вигляду, вже навряд чи міг посміятися, та й сподіватися на щось теж. Він скидався на людину, в якій не залишилося вибору.

Джезаль мовчки дивився, як швартови викидають на пристань і закріплюють, а довгі сходні з рипінням витягають на берег, чиркаючи ними по камінню. Баяз гукнув своєму учневі:

— Майстре Кею! Час сходити на суходіл!

Блідий юнак зійшов із корабля слідом за своїм паном, навіть не озирнувшись, а за ним подався брат Лонгфут.

— Ну, то хай щастить, — сказав Джезаль і простягнув руку Логенові.

— Навзаєм, — усміхнувся північанин, зігнорував простягнуту руку й відповів йому міцними обіймами з неприємним запахом. Вони застигли на одну мить, трохи зворушливу і трохи ніякову, а тоді Дев'ятипалий плеснув його по спині й відпустив.

— Може, ще побачимося там, на Півночі. — Хай як Джезаль старався, голос у нього трішечки затремтів. — Якщо мене пошлють...

— Може, й так, але... Мабуть, сподіватимуся, що ні. Я вже казав, що, якби був тобою, то знайшов би добру жінку й залишив душогубство тим, хто дурніший.

— Таким, як ти?

— Атож. Таким, як я. — Логен поглянув на Ферро. — То на цьому все. Так, Ферро?

— Угу.

Вона знизала кощавими плечима й зійшла зі сходнів.

У Логена сіпнулось обличчя.

— Авжеж, — пробурмотів він їй у спину. — Приємно було познайомитися.

Він помахав Джезалеві куцкою пальця.

— Що не кажи, а Логен Дев'ятипалий уміє ладнати з жінками.

— М-м-м.

— Так.

— Авжеж.

Джезаль зрозумів, що піти по-справжньому напрочуд важко. Останні шість місяців вони майже постійно були разом. По-первах він не відчував до Логена нічого, крім зневаги, та тепер, коли настав час його покинути, здавалося, ніби він покидає старшого брата, якого дуже поважає. І від цього розлука тільки гірша, бо про своїх рідних братів Джезаль завжди був не надто високої думки. Тож він і далі тупцявся на палубі, а Логен усмінувся йому так, ніби вгадав його думки.

— Не турбуйся. Я спробую якось прожити без тебе.

Джезаль видушив із себе напівусмішку.

— Просто постарайся згадати, що я тобі казав, якщо знову влізеш у бійку.

— На жаль, мені здається, що я майже неодмінно це зроблю.

Відтак Джезалеві й зосталося хіба що відвернутись і потупати на берег, удаючи, ніби йому щось втрапило в око. Шлях до велелюдної пристані, туди, де стояли Баяз і Кей, Лонгфут і Ферро, видався довгим.

— Насмілюся сказати, що майстер Дев'ятипалий може подбати про себе сам, — зауважив Перший з-поміж магів.

— О, так, далєбі, — хихикнув Лонгфут, — мало хто так уміє!

Джезаль востаннє озирнувся через плече, коли вони попрямували до міста. Логен підняв одну руку з поруччя на кораблі, прощаючись із ним, а тоді їх розділив ріг якогось складу і Логен зник. Ферро трохи постояла на місці, суплячись на море і стиснувши кулаки. На її обличчі збоку сіпався

один м'яз. Відтак вона повернулася й уздріла, що Джезаль стежить за нею.

— На що дивишся?

Вона проштовхалася повз нього й пішла за іншими на велелюдні вулиці Адуа.

Місто було саме таким, яким його пам'ятав Джезаль, але водночас усе в ньому стало інакшим. Будівлі неначе зменшились і малодушно з'юрмились. Навіть широка Мідлвей, велика центральна артерія міста, здавалася жахливо тісною після величезних відкритих просторів Старої Імперії, після захопливих краєвидів зруйнованого Аулкуса. Там, на великій рівнині, небо було вище. Тут же все було зменшене й навіть гірше — мало неприємний запах, якого Джезаль раніше не помічав. Він ішов, наморщивши носа й незграбно петляючи в невпинному потоці перехожих.

Найдивнішим тут були саме люди. Джезаль уже багато місяців не бачив більш ніж десятох людей водночас. Тепер же вони раптом почали юрмитися довкола нього тисячами, рішучо зосереджені на власних справах. М'які, вимиті й убрані у крикливі кольори, тепер вони здавались йому чудними, мов циркачі. Поки він дивився в обличчя смерті на безплідному заході світу, мода змінилася. Капелюхи тепер надягали під іншим кутом, рукави поширшали, комірці на сорочках зменшилися так, що ще рік тому вони здавались б сміховинно короткими. Джезаль тихенько пирхнув. Здавалося чудасією, що його колись могли цікавити такі дурниці, і коли його гордовито проминула компанія напахчених модників, він подивився їм услід зі всією зневагою, на яку був здатен.

Дорогою крізь місто їхня компанія зменшувалася. Спершу емоційно попрощався з усіма Лонгфут, енергійно тиснучи руки, балакаючи про честь і радість, а також обіцяючи нову зустріч — як підозрював і навіть певною мірою сподівався Джезаль, — нещиро. Біля великої ринкової площі, яка звалася Чотири Кути, у звичному похмурому мовчанні пішов виконувати якусь доручення Кей. Відтак із Джезалем зостався тільки Перший з-поміж магів, а за ними сердито пленталася позаду Ферро.

Правду кажучи, Джезаль був би не проти, якби їхня компанія знову суттєво зменшилася. Дев'ятипалий виявився відданим супутником, зате решту цієї неблагополучної сімейки Джезаль навряд чи став би запрошувати на вечерю. Він уже

давно полишив надії на те, що броня похмурості, за якою ховалася Ферро, трісне, а під нею знайдеться турботлива душа. Але її жакливий характер принаймні був передбачуваний. А от Баяз бентежив ще більше: наполовину такий собі дідусь у доброму гуморі, наполовину... хто його знає? Щоразу, коли старий розтуляв рота, Джезаль здригався, очікуючи якогось неприємного сюрпризу.

Однак поки що він доволі мило теревенив.

— Капітане Люгаре, можна поцікавитись, які у тебе тепер плани?

— Ну, гадаю, мене пошлють до Англії, битися з північанами.

— Напевно, так і буде. Хоча ніколи не знаєш, куди може повернути доля.

Джезалеві ці слова не надто сподобались.

— А ви? Повернетесь до...

Він усвідомив, що навіть не здогадується, звідки взагалі взявся маг.

— Ще ні. Наразі зостануся в Адуа. Назріває дещо велике, мій хлопчику, дещо велике. Можливо, я залишуся, щоб побачити, до чого це призведе.

— Ану ворушись, сучко! — крикнув хтось на узбіччі.

Трое з міської варти оточили дівчину із замурзаним обличчям і в подертій сукні. Один схилився над нею, стискаючи в кулаці дрючок і волаючи їй в обличчя, а вона сахнулася від нього. На це зібралася подивитися невдоволена юрба — головно з майстрів і робітників, хіба що трохи чистіших за саму жебрачку.

— Може, дасте їй спокій? — пробурчав один.

Один із вартових загрозливо наблизився на крок до юрби, здійнявши дрючка, тимчасом як його товариш ухопив жебрачку за плече й перекинув копняком чашу, що стояла на дорозі. Кілька монет із дзенькотом полетіло у стічну канаву.

— Здається, це вже занадто, — промовив Джезаль собі під носа.

— Ну, — відказав Баяз зі зверхнім виглядом, — таке відбувається постійно. Ти хочеш мені сказати, що досі не бачив, як ганяють жебраків?

Звісно, Джезаль частенько таке бачив і навіть бровою не ворушив. Зрештою, не можна так просто допустити, щоб жебраки заповнили вулиці. А проте це чомусь було йому неприємно.

Злощасна обірванка хвицалась і кричала, а вартовий протягнув її трохи далі на спині з геть недоречною жорстокістю та явною насолодою. Джезаль обурював не так сам процес, як те, що таке робили в нього перед носом, не подумавши про його почуття. Так він чомусь почувався причетним до цього.

— Ганьба, — процідив кризь стиснуті зуби.

Баяз знизав плечима.

— Якщо це так тебе бентежить, чому б не зарадити цьому?

Тієї ж миті вартовий схопив дівчину за зачухані патли й різко вдарив дрючком; вона вереснула й упала, накривши голову руками. Джезаль мимоволі скривив обличчя. Мить — і він проштовхався кризь юрбу й лунко копнув чолов'ягу чоботом по заду, так, що той розтягнувся в канаві. Один із його супутників вийшов уперед, виставивши дрючка, та за мить незграбно позадкував. Джезаль усвідомив, що оголив зброю і її начищені клинки виблискують у затінку будівлі.

Глядачі охнули й позадкували. Джезаль кліпнув. Він не хотів, щоб справа зайшла так далеко. Клятий Баяз і його ідіотські поради. От тільки тепер йому не лишалося нічого — тільки довести все до кінця. Він набув якомога безстрашнішого й нахабнішого вигляду.

— Ще один крок — і я проштрикну тебе, як свиню, бо свиня ти і є. — Джезаль перевів погляд на іншого вартового. — То що? Хтось із вас хоче мене випробувати?

Він щиро сподівався, що ніхто не хоче, та йому не треба було цим перейматися. Зіткнувшись із рішучим опором, вартові цілком закономірно злякались і відійшли туди, де їх уже не могли дістати його клинки.

— Із вартою так не поводяться. Ми знайдемо тебе, можеш не...

— Знайти мене буде неважко. Мене звати капітан Лютар із королівського полку. Я мешкаю в Агріонті. Не помітити його неможливо. Ця фортеця — найпомітніша споруда в місті! — Тоді Джезаль тицьнув уздовж вулиці довгим клинком, і один із вартових налякано відсахнувся. — Я прийму вас тоді, коли вам буде зручно, і ви зможете пояснити моєму покровителеві, лорд-маршалові Варузу, чому так ганебно повелися з цією дівчиною — громадянкою Союзу, чиею найстрашнішою провинною стала бідність!

Промова, звісно, вийшла сміховинно пафосною. Після останніх слів Джезаль мало не зашарівся від сорому. Він завжди

зневажав бідних людей і аж ніяк не був певен, що його переконання докорінно змінилися, проте десь на середині він забувся і тепер не мав вибору — треба було закінчити красиво.

Втім, його слова подіяли на міських вартових. Усі троє позадкували, чомусь усміхаючись так, ніби все минуло саме так, як вони хотіли, й полишили Джезаль сам на сам із непотрібним йому схваленням юрби.

— Молодчага, хлопче!

— Добре, що хоч у когось є сміливість.

— Як там він назвався?

— Капітан Лютар! — раптом прогримів Баяз — так, що Джезаль різко розвернувся, ще не встигнувши сховати клинки. — Капітан Джезаль дан Лютар, переможець минулорічного Турніру, який щойно завершив свої пригоди на заході! Його звати Лютар!

— Як він сказав? Лютар?

— Той, що виграв Турнір?

— Так, він! Я бачив, як він побив Горста!

Уся юрба шанобливо витріщилася на нього круглими очима. Один із глядачів простягнув руку, неначе захотів торкнутися поли його плаща, і Джезаль незграбно позадкував, мало не перечепившись через жebraчку, через яку і зчинилася вся ця халепа.

— Дякую, — радісно промовила вона з огидним простацьким акцентом, який у її закривавлених устах здавався ще непривабливішим. — Ох, дякую, пане.

— Та то пусте.

Джезаль, глибоко збентежений, тихенько відійшов від неї. Зблизька було видно, що дівчина надзвичайно брудна, а він не мав бажання підхопити якусь болячку. Ба більше, йому була геть неприємна увага всієї цієї компанії. Він продовжив сунути назад на очах у натовпу, який тим часом усміхався й захоплено бурмотів.

Коли вони відійшли від Чотирьох Кутів, Ферро набурмосилася на нього.

— Щось не так? — гарикнув Джезаль.

Вона знизала плечима.

— Ти вже не такий боягуз, як колись.

— Дякую за таку високу похвалу. — Він накинувся на Баяза: — Що це в біса було?

— Це ти зробив добру справу, мій хлопчику, і я, дивлячись на це, пишався тобою. Здається, мої уроки минули для тебе не зовсім марно.

— Я мав на увазі, — пробурчав Джезаль, якому гадалося, що Баязові постійні лекції дали йому менше, ніж нічого, — чого це ви називали моє ім'я всім і кожному? Тепер ця історія розійдеться по всьому місту!

— Я про це не подумав, — ледь помітно всміхнувся маг. — Мені просто здалося, що ти заслужив на визнання за свої шляхетні вчинки. За допомогу тим, кому пощастило менше, порятунок дами в біді, захист слабких і таке інше. Це справді гідне захвату.

— Але ж... — промимрив Джезаль, не знаючи напевне, чи не мають його за дурня.

— Тут наші шляхи розходяться, мій юний друже.

— Ой. Справді?

— Куди ти йдеш? — різко й підозріливо спитала Ферро.

— Мушу виконати кілька справ, — пояснив маг, — і ти підеш зі мною.

— Чого це раптом?

Відколи вони покинули доки, їхня компаньйонка, судячи з усього, була навіть у гіршому гуморі, ніж зазвичай. Неабияке досягнення.

Баяз звів очі до неба.

— Тому що ти не маєш пристойних манер, необхідних, щоб протриматися наодинці в такому місці довше ніж п'ять хвилин. Чому ж ще? А ти, як я розумію, підеш до Агріонта? — спитав він Джезалья.

— Так. Так, звісно.

— Ну, що ж... Хотів би подякувати тобі, капітане Лютаре, за внесок у нашу маленьку пригоду.

«Та як ти смієш, падло магічне?! Вся ця петрушка була колосальним, болючим марнуванням мого часу та краси, ще й завершилася невдало». От тільки насправді Джезаль відповів:

— Так, звісно.

Взяв старого за руку, приготувавшись мляво її потиснути.

— Це було честю для мене.

Баязів хват виявився напрочуд міцним.

— Приємно це чути.

Джезаль усвідомив, що опинився дуже близько до обличчя старого і з неприємно малої відстані дивиться в його блискучі зелені очі.

— Можливо, нам іще доведеться попрацювати разом.

Джезаль кліпнув. Сказати тут «попрацювати разом» було справді недоречно.

— Ну, тоді... гм... можливо... побачимося?

Щоправда, на його думку, це в жодному разі не бажано.

Але Баяз лиш усміхнувся, відпустивши Джезалеві пальці, які вже поколювало.

— О, я певен, що ми ще зустрінемося.

Сонце приємно сяяло поміж гілок червоного кедра, відкидаючи плямисту тінь на землю, так само, як і колись. На подвір'ї віяв приємний вітерець, а серед віття дерев, як завжди, щебетали птахи. Старі будівлі казарм не змінилися — так само стояли купою, порослі плющем, який шурхотів з усіх боків вузького дворика. Проте на цьому подібність до Джезалевих щасливих спогадів закінчувалася. Трохи моху виростало на ніжках стільців, на поверхні столу утворилася товста кірка із пташиного посліду, траву не стригли вже кілька тижнів, а коли Джезаль ішов повз усе це, його били по литках сухі плоди.

Самі гравці теж давно шезли. Він подивився на тіні, що ворухилися на сірій деревині, і згадав їхній сміх, смак диму й міцного алкоголю, згадав, як тримав карти в руці. Отут сидів Дже-ленгорм, удаючи суворість і мужність. Отут сміявся Каспа, коли жартували з нього самого. Отут Вест відкидався на спинку стільця й хитав головою з приреченим несхваленням. Отут нервово перебирав карти Брінт, сподіваючись на великий ви-граш, який йому ніколи не діставався.

А тут було місце Джезалья. Він витягнув стілець із хапкої трави, сів на нього, поклавши один чобіт на стіл, і хитнувся, перенісши вагу на задні ніжки. Тепер важко було повірити, що колись він сидів тут, спостерігав і снував плани, думаючи, як найкраще виставити своїх друзів жалюгідними. Він сказав собі, що тепер ніколи не зайнявся б такими дурницями. Ну, не більше ніж на кілька партій.

Якщо він думав, ніби ретельне миття, обережне гоління, вищипування щетини й тривале зачісування дозволять йому відчувати себе як удома, то реальність його розчарувала. Після знайомих ритуалів Джезаль відчував себе чужим у власних запилюжених апартаментах. Йому важко було захоплюватися блиском чобіт і гудзиків або ідеальним розташуванням золотого позументу.

Коли Джезаль нарешті постав перед дзеркалом, де провів так багато чудових годин, побачене відображення здалося йому відверто неприємним. Із віссерінського скла на нього дивився ясними очима худорлявий і обвітрений шукач пригод із бородою пісочного кольору, яка майже не приховувала потворного шраму на погнутій щелепі. Стара форма незалежно від комплекту повсюди неприємно тиснула, дряпала після обробки крохмалем, а її комірець був такий тісний, що аж душив. Джезалеві тепер здавалося, що цей однострій геть не для нього. Він уже не почувався вояком.

Він навіть не уявляв, перед ким має звітувати після такого тривалого від'їзду. Практично всі офіцери, яких він знав, були з військом в Англії. Джезаль гадав, що можна було б за великого бажання пошукати лорд-маршала Варуза, та от біда: тепер він знав про небезпеки достатньо, щоб йому не хотілося братися за це негайно. Він виконає свій обов'язок, якщо його попросять. Але нехай цей обов'язок спершу знайде його.

Тим часом у нього ще були інші справи. Сама думка про них одночасно вселяла в нього жах і захват, і Джезаль просунув під комірець один палець, а тоді посмикав за тканину, намагаючись послабити тиск у горлі. Не вийшло. А проте, як дуже любив казати Логен Дев'ятипалий, краще щось зробити, ніж жити у страху перед цим. Він узяв парадну шпагу, але, повитріщавшись якусь хвилину на дурнуваті латунні завитки на її руків'ї, пожбурих зброю на підлогу й копняком загнав її під ліжко. Здавайся меншим, ніж насправді, сказав би Логен. Джезаль дістав зношений у мандрах довгий клинок і просунув його за петлю на паску, глибоко вдихнув і пішов до дверей.

У вулиці не було нічого страшного. Район тут був тихий, далекий від гомону торгівлі й гуркоту мануфактур. На сусідній дорозі хрипко рекламував свої послуги точильник ножів. Під кроквами

скромних будинків мляво туркотів голуб. Десь неподалік то здіймалися, то затихали стукіт копит і рипіння каретних коліс. Поза тим довкола було тихо.

Джезаль уже пройшов повз будинок по раз у кожен бік і не наважувався це повторити, боячись, що Арді побачить його у вікні, впізнає й поцікавиться, що він у біса робить. Тож Джезаль вештався далекою частиною вулиці, репетируючи те, що скаже, коли вона з'явиться на порозі.

«Ось я і повернувся». Ні, ні, занадто пафосно. «Привіт, як справи?» Ні, занадто недбало. «Це я, Лютар». Занадто беземоційно. «Арді... я за тобою скучив». Занадто нав'язливо. Джезаль побачив, як на нього супиться з вікна на горішньому поверсі якийсь чолов'яга, кашлянув і швидко почимчикував до будинку, знов і знов бурмочучи собі під носа: «Краще зробити, краще зробити, краще зробити...»

Він погупав кулаком по дереву. Зупинився й зачекав. Серце калатало й мало не вискакувало із грудей. Клацнув засув, і Джезаль зобразив найчарівливішу усмішку, на яку був здатен. Двері відчинилися, і на нього з-за порога витріщилася низенька, кругловида і вкрай неприваблива дівчина. Хай як усе змінилося, можна було не сумніватися, що це не Арді.

— Слухаю.

— Гм... — Служниця. Як він міг бути таким дурнем — подумати, що Арді відчинить двері до хати сама? Вона ж простолюдинка, а не жебрачка. Джезаль прокашлявся. — Ось я і повернувся... Тобто... чи тут живе Арді Вест?

— Так. — Служниця відчинила двері достатньо широко, щоб він увійшов до напівтемного передпокою. — Як вас відрекомендувати?

— Капітан Лютар.

Вона різко крутнула головою, неначе до неї була прикріплена невидима шворка, а Джезаль раптом за неї смикнув.

— Капітан... Джезаль дан Лютар?

— Так, — спантеличено промирив він. Невже Арді могла говорити про нього із прислугою?

— Ой... ой, якщо ви зачекаєте... — Служниця вказала на інші двері й вибігла з виряченими очима, неначе в гості завітав сам імператор Гуркулу.

Напівтемну вітальню, здавалося, опорядила людина, яка мала забагато грошей, замало смаку й такі амбіції, яким тут відверто бракувало місця. Кілька стільців із крикливою оббивкою, надміру велика й пишно оздоблена шафа, а на стіні — монументальне полотно, таке велике, що, якби воно було трохи більше, то довелося б ламати стіну сусіднього будинку. Крізь шпарини між фіранками проникали два запорошені промінчики світла, що виблискували на добре відполірованій, хоч і трішки нестійкій поверхні антикварного столика. Кожен із цих предметів, можливо, й мав би непоганий вигляд сам по собі, проте вкупі вони справляли просто гнітюче враження. Одначе, як сказав собі Джезаль, насуплено оглядаючи все це, він прийшов заради Арді, а не її меблів.

Сміхота, та й годі. Коліна в нього підгиналися, в роті пересохло, голова паморочилась, і йому щомиті ставало гірше. А він же так не боявся навіть в Аулкусі, коли на нього насідала із криком юрба шанка. Джезаль нервово обійшов кімнату, стискаючи й розтискаючи кулаки. Визирнув на тиху вулицю. Перехилився через один стілець, щоб оглянути величезну картину. М'язистий на вигляд король невимушено сидів у надміру великій короні, тимчасом як довкола його ніг кланялись і розшаркувались прикрашені хутром лорди. Харод Великий, здогадався Джезаль, але це упізнання не принесло йому великої радості. Досягнення цієї людини були улюбленою й найнуднішою темою розмов у Баязовому репертуарі. Та хай того Харода Великого замаринують в оцті, думав Джезаль. Хай Харода Великого...

— Оце так...

Вона стояла у дверях. Яскраве світло з коридору позаду неї сяяло в її темному волоссі й по краях її білої сукні. Дівчина схилила голову набік, а на її затіненому обличчі була ледь-ледь помітна усмішка. Вона, здавалося, майже не змінилася. У житті дуже часто буває так, що миті, на які довго чекають, виявляються суцільними розчаруваннями. Нова зустріч із Арді після такої тривалої розлуки, поза сумнівом, була винятком. Тепер усі ретельно підготовлені слова враз випарувалися Джезалеві з голови, і вона стала такою ж порожньою, як коли він уперше поглянув на Арді.

— Отже, ти живий, — пробурмотіла вона.

— Так... гм... майже. — Він здобувся на незграбну усмішку. — А ти гадала, що я мертвий?

— Сподівалася на це. — Слова нараз стерли усміх із його обличчя. — Коли не дочекалася навіть листа. А втім, насправді я думала, що ти просто про мене забув.

Джезаль скривився.

— Вибач, що не писав. Дуже прошу, вибач. Я хотів... — Арді різко зачинила двері й притулилася до них, завівши руки за спину й суплячись на Джезалья. — Щодня хотів це зробити. Але мене прикликали, і в мене так і не з'явилося можливості когось попередити, навіть рідних. Я був... Я був далеко, на заході.

— Та знаю. Про це гуде все місто, а якщо вже про це почула я, то про це дійсно мають знати всі.

— Ти почула?

Арді мотнула головою в бік коридору.

— Від служниці.

— Від служниці?

Як у біса хтось в Адуа міг почути хоч щось про його поневіряння — тим паче служниця Арді Вест? Раптом на Джезалья лавиною навалилися неприємні образи. Юрби слуг, які хихочуть, уявляючи, як він лежав і плакав за своїм розбитим обличчям. Усі, хто являє собою хоч щось, пліткують про те, який дурнуватий вигляд мав у нього бути, коли його годував із ложечки страшний, укритий шрамами північанин. Джезаль відчув, що червоніє до кінчиків вух.

— Що вона казала?

— Ой, та сам знаєш... — Арді з відсутнім виглядом пройшла углиб кімнати. — Що ти видерся на стіни під час облоги Дарміума — правильно? Відчинив ворота людям імператора й таке інше.

— Що?! — Джезаль спантеличився ще сильніше. — Дарміума? Ну, тобто... хто їй сказав...

Дівчина підходила дедалі ближче, а він знічувався дедалі сильніше, аж доки не затнувся й не замовк. Іще трохи — і вона вже трохи підвела голову, зазирнувши йому в обличчя й розтуливши губи. Так близько, що Джезаль не сумнівався: зараз вона його обійме й поцілує. Так близько, що він злегка нахилився вперед у приємному очікуванні, прикрив очі, відчув

поколювання в губах... А тоді вона проминула його, мало не вдаривши волоссям по обличчю, і пішла до шафи, відчинила її й дістала звідти графин, покинувши розгубленого Джезалья на килимі.

Він в отетерілому мовчанні побачив, як Арді наповнює два келихи і простягає один. Вино хлюпнулося й липко потекло по його стінці.

— Ти змінився. — Джезалеві раптом стало соромно, і він рвучко підняв руку, несвідомо затуляючи шрам на щелепі. — Я не про це. Принаймні не лише про це. Про все. Ти став якись інакшим.

— Я... — Тепер вона впливала на нього ще сильніше, ніж колись. Раніше його не обтяжувало таке очікування, тривалі мрії та приємні передчуття, які супроводжували його в дичавині. — Я за тобою скучив.

Джезаль сказав це не подумавши, а тоді відчув, що шаріється. Хоч-не-хоч довелося спробувати змінити тему.

— Ти отримала якусь звістку від брата?

— Він пише щотижня. — Арді закинула голову й вихилила келих, а тоді знову почала його наповнювати. — Принаймні відколи я довідалася, що він іще живий.

— Що?

— Якийсь місяць я гадала, що він мертвий. Він ледве врятувався під час бою.

— А що, був якийсь бій? — писнув Джезаль, а за мить згадав, що триває війна. Звісно, були якісь бої. Він знов опанував свій голос. — Який бій?

— Той, у якому загинув принц Ладісла.

— Ладісла мертвий? — вереснув Джезаль: його голос ізнову перейшов на дівчачий тембр. Ті кілька разів, коли він бачив кронпринца, той здавався самозакоханим до незнищенності. Важко було повірити, що такого можна просто взяти і проштрикнути мечем чи застрелити стрілою на смерть, як будь-яку іншу людину, але це було правдою.

— А тоді було вбито його брата...

— Рейнолта? Вбито?

— У власному ліжку в палаці. Коли помре король, голосування у Відкритій Раді обере нового.

— Голосування? — Джезалів голос став таким високим, що він мало не відчув, як до горла підступає нудота.

Арді вже наливала собі знову.

— За вбивство повісили посла від Утмана, хоча він, найпевніше, був невинуватий, і тому війна з гурками триває досі...

— А ми ще й із гурками воюємо?

— На початку року впала Дагоска.

— Дагоска... впала?

Джезаль осушив свій келих одним протяжним ковтком і вступився в килим, намагаючись осмислити все почуте. Йому, звісно, не треба було дивуватися, що за час його відсутності дещо сталося, та він аж ніяк не очікував, що світ перевернеться догори дригом. Війна з гурками, бої на Півночі, вибори нового короля?

— Тобі налити ще? — спитала Арді, нахиливши графин, який саме тримала.

— Мабуть, так.

Ну звісно, визначні події, як і казав Баяз. Джезаль подивився, як Арді наливає вино, зосереджено, майже сердито суплячись на нього, поки воно булькотіло. Зауважив на верхній губі дівчини маленький шрам, якого досі не помічав, і відчув раптове сильне бажання торкнутись його, просунути пальці їй у волосся, пригорнути її до себе. Події були визначні, та всі вони здавалися не надто важливими як порівняти з тим, що відбувалося тепер у цій кімнаті. Хто його знає? Може, наступні кілька секунд змінять усе його життя, якщо він зуміє відшукати потрібні слова і змусити себе їх вимовити.

— Я дійсно за тобою скучив, — видушив із себе Джезаль. Жалюгідно. Арді знецінила це, обурено пирхнувши.

— Не будь дурнем.

Він перехопив її руку і змусив дівчину зазирнути йому в очі.

— Я був дурнем усе життя. Але тепер я не такий. Там, на рівнині, бували такі випадки, коли мене тримала на цьому світі лише думка про те, що... що я, можливо, ще буду з тобою. Я щодня хотів тебе побачити...

Арді лише набурмосено поглянула на нього, геть не зворушена. Те, що вона не розтанула в його обіймах, неабияк дратувало, зважаючи на те, крізь що він пройшов.

— Арді, благаю, я прийшов не сваритися.

Вона, вихиливши ще один келих, похмуро втупилася в підлогу.

— Не знаю, чому ти сюди прийшов.

«Тому що я тебе кохаю й хочу більше ніколи з тобою не розлучатися! Будь ласка, скажи, що будеш моєю дружиною!» — мало не сказав Джезаль, але в останню мить уздрів зневажливу посмішку Арді й зупинився. Він начисто забув, як важко може з нею бути.

— Я прийшов вибачитися. Я підвів тебе, знаю. Я прийшов, щойно зміг, але ти, як я бачу, не в тому настрої. Тож я повернуся згодом.

Він пішов, легенько зачепивши її, і подався до дверей, але дівчина дісталася туди першою, крутнула ключ у замку й висмикнула його.

— Ти кидаєш мене тут саму-самісіньку, не надсилаєш жодного листа, а тоді повертаєшся й хочеш піти навіть без поцілунку?!

Вона нетвердо підступила на крок до Джезала, і він усвідомив, що задкує.

— Арді, ти п'яна.

Вона роздратовано сіпнула головою.

— Я постійно п'яна. Хіба ти не казав, що скучив за мною?

— Але ж, — пробелькотів Джезаль, чомусь відчувши легкий острах, — я думав...

— Це і є твоя проблема, розумієш? Думання. Воно кепсько тобі дається.

Арді підвела його назад до краю столу, і Джезалева шпага так сильно зачепилася за його ноги, що йому довелося опустити одну руку, щоб не впасти.

— Хіба ж я не чекала? — прошепотіла Арді, дихаючи йому в обличчя гарячим повітрям, кисло-солодким від вина. — Як ти й просив.

Її уста злегка торкнулись його вуст, вислизнув кінчик її язика й лизнув йому губи, а тоді в її горлі щось тихо забулькало, і вона притиснулася до Джезала. Він відчув, як дівоча рука опускається йому на пах і легенько потирає його крізь штани.

Це, звісно, було приємно й негайно викликало напруження. Вкрай приємно, але доста бентежно. Джезаль нервово позирнув на двері й прохрипів:

— А як же слуги?

— Якщо їм не подобається, хай знайдуть собі іншу йобану роботу. Хіба ні? Не я їх сюди пустила.

— А хто тоді... ой!

Вона запустила пальці у Джезалево волосся й боляче розвернула його голову, щоб заговорити йому просто в обличчя:

— Забудь про них! Ти прийшов сюди заради мене, чи не так?

— Так... так, звісно!

— То скажи це!

Рука Арді міцно, майже боляче — але все ж не боляче — притиснулася до його штанів.

— Ой... Я прийшов заради тебе.

— І що? Ось вона, я. — Її пальці незграбно пововтузилися з його паском і розстебнули його. — Тепер не треба соромитися.

Він спробував перехопити її зап'ясток.

— Арді, зачекай...

Другою рукою вона боляче дала йому ляпаса — такого сильного, що його голова мотнулася вбік, а у вухах аж задзвеніло.

— Я шість місяців сиділа тут *без діла!* — процідила Арді йому в обличчя, трохи ковтаючи слова. — Знаєш, як мені було нудно?! А тепер ти кажеш мені *зачекати*?! Та йди нахуй!

Вона грубо схопилася за його штани й витягнула його прутня, потерла однією долонею, а другою вчепилася в його лице, тимчасом як сам Джезаль заплющив очі й неглибоко задихав їй у уста, не думаючи ні про що, крім її пальців.

Її зуби легенько, майже боляче, куснули його за губу, а тоді ще раз, сильніше.

— Ой, — видихнув він. — Ой!

Вона явно його кусала. Кусала із завзяттям, неначе його губа була хрящем, який треба було прожувати. Джезаль спробував відсахнутись, але за спиною в нього був стіл, а вона міцно його тримала. Біль був майже такий самий сильний, як шок, а відтак, поки вона кусала його далі, став відчутно сильнішим.

— А-а-а-а!

Він схопив її однією рукою за зап'ясток і завів його Арді за спину, смикнув дівчину за руку і пхнув на стіл. Почув, як вона охнула, щосили врізавшись обличчям у відполіроване дерево.

Джезаль стояв над нею, застигнувши від розпачу й відчуваючи в роті солоний присмак крові. Крізь закудлане волосся Арді йому

було видно одне темне око, яке нічого не виражало і стежило за ним через викручене плече. Волосся довкола її вуст ворухилося від швидкого дихання. Джезаль раптом відпустив зап'ясток Арді, побачив, як ворухнулась її рука з яскраво-рожевими мітками на шкірі, що лишилися від його пальців. Її долоня ковзнула вниз, учепилася в сукню й задерла її, тоді вчепилася знову й задерла решту — так, що її спідниці переплуталися довкола талії, а на Джезалья дивилася її оголена бліда дупа.

Ну, що ж... Може, він і став новою людиною, та йому все одно не чуже ніщо людське.

Із кожним ривком її голова билася об штукатурку, а його шкіра ляскала по задній поверхні її стегон, тимчасом як штани падали з ніг дедалі нижче, аж доки руків'я шпаги не почало торкатися килима. З кожним ривком стіл обурено рипів, усе гучніше й гучніше, неначе вони злягалися на спині якогось діда, який цього не схвалював. Із кожним ривком Арді гмикала, а він шумно видихав — не конкретно від задоволення чи болю, а тому що мусив видихати під час енергійного фізичного навантаження. Закінчилося це милосердно швидко.

У житті дуже часто буває так, що миті, на які довго чекають, виявляються суцільними розчаруваннями. Цей випадок, поза сумнівом, належав саме до таких. Коли Джезаль коротав ті нескінченні години на рівнині із саднами від сідла й зі страхом за власне життя, мріючи про нову зустріч із Арді, йому думалось аж ніяк не про швидке і грубе злягання на столі в її позбавленій смаку вітальні. Коли вони скінчили, він повернув свого прив'ялого прутня у штани, почувуючись винним, присоромленим і вкрай нещасним. Коли задзеленчала пряжка його паска, йому захотілося буцнутись обличчям у стіну.

Арді встала, опустила спідниці та пригладила їх, не підводячи обличчя від підлоги. Джезаль потягнувся до її плеча.

— Арді...

Вона сердито скинула його руку й відійшла. Жбурнула щось на підлогу позад себе. Предмет заторохтів об підлогу. Ключ від дверей.

— Можеш іти.

— Що?

— Іди! Ти ж отримав те, чого хотів, хіба ні?

Джезаль облизав закривавлену губу, не вірячи власним вухам.

— Думаєш, я цього хотів? — Тиша й нічого крім тиші. — Я тебе кохаю.

Арді кашлянула так, наче її нудило, і поволі захитала головою.

— Чому?

Він не був певен, що знав. Не міг сказати напевне, що мав на увазі чи що тепер відчуває. Йому хотілося розпочати знову, та як, він не знав. Усе це було непоясненим кошмарним сном, від якого він сподівався невдовзі пробудитися.

— Як це — «чому»?

Дівчина нахилилася, стиснувши кулаки, й заволала на Джезалья:

— Та я ж, блядь, ніщо! Мене ненавидять усі, хто мене знає! Ненавидів рідний батько! Рідний брат! — Арді урвався голос, її лице скривилось, і вона сплюнула зі злості й горя. — Я нищу все, чого торкаюся! Гівно я, та й усе! Чому ти цього не бачиш?!

Вона затулила лице руками, повернулася спиною до Джезалья, і в неї затрусилися плечі.

Джезаль закліпав на неї. У нього самого затремтіли губи. Старий Джезаль дан Лютар, найпевніше, хуленько схопив би той ключ, дремену з кімнати, побіг вулицею, щоб більше ніколи не повернутись, і вважав би себе щасливчиком через те, що так дешево відбувся. Новий же замислився над цим. Добре замислився. Однак у нього був надто сильний характер для цього. Принаймні так він казав самому собі.

— Я тебе кохаю. — Ці слова у його закривавлених вустах мали смак брехні, проте він уже зайшов надто далеко, щоб відступитися. — Досі тебе кохаю.

Джезаль перетнув кімнату і, хоча Арді спробувала його відштовхнути, обійняв її обома руками.

— Нічого не змінилося.

Джезаль просунув пальці її у волосся і притулив її голову до своїх грудей, тимчасом як вона тихо плакала, схлипуючи й розмазуючи шмарклі по його крикливій формі.

— Нічого не змінилося, — прошепотів він. Але це, звісно, було не так.

ЧАС ГОДІВЛІ

Вони сиділи не так близько, щоб комусь спало на думку, наче вони разом. *«Просто двоє чоловіків, які, займаючись повсякденними справами, випадково розмістили дупи на одному шматку дерева»*. Ранок почався нещодавно, і, хоча сонце боляче світило Глокті в очі й омивало росистою траву, шелесткі дерева й рухливу воду в парку золотим сяйвом, повітря досі залишалося підступно кусючим. Лорд Веттерлант, вочевидь, звик вставати рано. *«А втім, я теж. Ніщо не спонукає вилізти з ліжка так, як безсонна ніч через палючі судоми»*.

Його світлість сягнув у паперовий пакет, витягнув звідти великим і вказівним пальцями дрібку хлібних крихт і кинув собі під ноги. Довкола вже зібрався натовп бундючних качок, а тепер вони несамовито накинулись одна на одну, силкуючись дістатися до крихт, тимчасом як старий дворянин спостерігав за ними, хоча його лице залишалося безвільною й беземоційною маскою.

— Я не плекаю ілюзій, очільнику, — прогудів він, майже не ворущачи губами й геть не підводячи погляду. — Я недостатньо важлива персона, щоб узяти участь у цьому змаганні, навіть якби забажав. Але я достатньо важливий, щоб мати із нього якийсь зиск. І планую здобути все, що можу.

«Отже, відразу до справ. Яке щастя! Не треба розмовляти про погоду чи дітей або порівнювати властивості качок різного кольору».

— В цьому немає нічого поганого.

— Якби ж то. Мені треба годувати сім'ю, а вона росте з року в рік. Дуже рекомендую не заводити надто багато дітей. — *«Ха, це явно не стане проблемою»*. — А ще у мене собаки, і їх також треба годувати, а вони мають неабиякий апетит. — Веттерлант протяжно, хрипко зітхнув і кинув птахам іще одну дрібку хліба. — Що вище людина підіймається,

очільнику, то більше нахлібників вимагають у неї об'їдків. Це сумний факт.

— На вас лежить велика відповідальність, мілорде. — Глокта скривився, відчувши спазм у нозі, та обережно витягнув її, доки не відчув, як клацнуло коліно. — Можна поцікавитися, наскільки велика?

— Я, звісно, маю власний голос, а ще контролюю голоси трьох інших членів Відкритої Ради. Їхні родини пов'язані з моєю узами землі, дружби, шлюбу й давніх традицій.

«У такі часи, як зараз, такі узи можуть виявитися несуттєвими».

— Ви впевнені в цих трьох?

Веттерлант перевів погляд холодних очей на Глокту.

— Я не дурень, очільнику. Я тримаю своїх псів на гарних ланцюгах. У них я впевнений. Упевненішим у ці непевні часи й бути не можна.

Він пожбури в траву ще крихт, і качки закахкали, заклювали й забили одна одну крилами.

— Отже, загалом чотири голоси.

«Незла частка великого пирога».

— Загалом чотири голоси.

Глокта прокашлявся і швидко перевірів, чи не може їх хтось підслухати. Зовсім неподалік на стежці мляво вдивлялась у воду дівчина із трагічним обличчям. На такій самій відстані з другого боку сиділи на лаві двоє розхристаних офіцерів Королівського полку, голосно сперечаючись про те, хто напередодні ввечері напився сильніше. *«Чи не може трагічна дівчина підслухувати для лорда Брока? Чи не можуть двоє офіцерів бути підвітними верховному судді Маровії? Я повсюди бачу чийхось агентів, і це лише на краще. Агенти повсюди».* Він понизив голос до шепоту:

— Його Преосвященство охоче запропонував би за кожен голос по п'ятнадцять тисяч марок.

— Зрозуміло. — Примружені очі Веттерланта навіть не ворушилися. — М'яса на це можна купити так мало, що мої собаки ледве наситилися б. А для мого столу не залишилося б нічого. Мушу вам сказати, що лорд Барезін уже запропонував мені — в дуже завуальованій формі — вісімнадцять тисяч

за кожен голос, а також чудову земельну ділянку, що межує з моїми володіннями. Ліси, в яких можна полювати на оленів. Ви мисливець, очільнику?

— Був мисливцем, — Глокта потицяв у знівечену ногу. — Але вже доволі давно.

— А... Співчуваю. Завжди обожнював це заняття. Але тоді до мене завітав лорд Брок. — *«Яка приємність для вас обох»*. — Він люб'язно запропонував двадцять тисяч, а також дуже вдалу партію для мого найстаршого сина — свою молодшу доньку.

— Ви погодилися?

— Сказав, що ще зарано на щось погоджуватися.

— Певен, що Його Преосвященство міг би розкошелитися на двадцять одну, але тоді вийшло б...

— Людина верховного судді Маровії вже запропонувала мені двадцять п'ять.

— Харлен Морроу? — процідив Глокта крізь останні зуби. Лорд Веттерлант здійняв брову.

— Здається, його звали саме так.

— На жаль, поки що я можу запропонувати лише те саме. Поінформую про ваше становище Його Преосвященство.

«Певен, його захват не знатиме меж».

— Із нетерпінням чекатиму на звістку від вас, очільнику.

Веттерлант розвернувся назад до своїх качок і кинув їм ще кілька крихт. Поки він дивився, як вони чубляться між собою, на його губах залишалася невизначена усмішка.

Глокта з болем пошкандибав до цілком звичайного будинку на нічим не примітній вулиці. На його обличчі виднілося щось схоже на усмішку. *«Одна мить без задушливого товариства визначних і великодушних. Мить, коли не треба ні брехати, ні дурити, ні пильнувати спину, щоб туди не встромили ножа. Можливо, я навіть знайду тут кімнату, в якій не тримається сморід Харлена Морроу. Це було б ковтком...»*

Щойно він підняв кулак, щоб постукати, двері розчахнулись, і він побачив перед собою усміхнене лице чоловіка у формі офіцера Королівського полку. Це було так несподівано, що Глокта його спершу не впізнав. А тоді його вмить охопив розпач.

— Отакої, капітан Лютар! Який сюрприз.

«Ще й такий відверто неприємний».

Лютар помітно змінився. Колись був хлоп'якуватий і гладенький, а тепер став якийсь кутастий і навіть обвітрений. Колись нахабно задирав підборіддя, а тепер майже винувато хилив обличчя. Також у нього виросла борода; можливо, то була невдала спроба приховати страхітливий шрам, що тягнувся через усю його губу й щелепу. *«Хоча це, на жаль, аж ніяк його не спотворило».*

— Інквізитор Глокта... гм...

— Очільник.

— Справді? — Лютар трохи покліпав на нього. — Що ж... тоді... — Знову з'явилася невимушена усмішка, і Глокта з подивом усвідомив, що йому тепло тиснуть руку. — Вітаю. Був би дуже радий побалакати, та обов'язок кличе. Від'їзд на Північ і таке інше.

— Звісно.

Глокта насуплено подивився вслід Лютарові, який зухвало пішов вулицею й один-єдиний раз крадькома озирнувся через плече, завертаючи за риг. *«Лишається одне запитання: чому він узагалі тут був?»* Прокульгав у відчинені двері й тихцем зачинив їх за собою. *«Хоча, якщо чесно, коли молодий чоловік виходить рано-вранці з дому молодої жінки? Цю загадку можна розгадати й без Королівської Інквізиції. Зрештою, хіба я сам не покинув задосить чужих помешкань у ранню годину? Вдаючи, ніби сподіваюся, що за мною не спостерігають, хоч насправді до певної міри сподіваючись, що спостерігають?»* Проїшов у двері вітальні. *«Чи то був хтось інший?»*

Арді Вест стояла до нього спиною, і він почув, як ллється в келих вино.

— Щось забув? — спитала вона через плече тихим і грайливим голосом. *«Нечасто я чую, як жінки говорять таким тоном. Частіше мені трапляються жах, огида й ледь-ледь уловимий жаль».* Арді відставила пляшку, дзенькнувши нею. — Чи вирішив, що тобі справді не вижити без іще одного...

Арді повернулася з кривою усмішкою на обличчі, та коли вона побачила, хто стоїть позаду, ця усмішка зникла.

Глокта пирхнув.

— Не турбуйтеся, на мене всі так реагують. Навіть я сам щоранку, коли дивлюсь у дзеркало.

«Якщо мені взагалі вдається стати перед тією клятою штучкою».

— Це не так, і ви це знаєте. Я просто не очікувала, що ви зараз навідаєтеся.

— Отже, ми всі цього ранку зазнали чималого шоку. Нізащо не здогадаєтеся, з ким я розминувся у вашому передпокої.

Вона застигла всього на мить, а тоді зневажливо труснула головою й сьорбнула вина з келиха.

— І що, не підкажете, з ким саме?

— Гаразд, підкажу. — Глокта, скривившись, опустився на стілець і витягнув перед собою зболілу ногу. — З молодим офіцером королівського полку, на якого, поза сумнівом, чекає блискуче майбутнє.

«Хоча ми всі можемо сподіватися на протилежне».

Арді сердито зиркнула на нього з-за вінця.

— У королівських полках стільки офіцерів, що я їх майже не розрізняю.

— Справді? Цей, здається, переміг на минулорічному Турнірі.

— Я геть не пам'ятаю, хто вийшов у його фінал. Там кожен рік схожий на попередній, чи не так?

— Так. Відколи я там бився, якість невпинно падає. Однак я подумав, що цього хлопчину ви можете пам'ятати. Він мав такий вигляд, ніби після останньої нашої зустрічі хтось ударив його по обличчю. Як на мене, доволі сильно.

«Щоправда, навіть не наполовину так сильно, як мені хотілося б».

— Ви на мене сердиті, — промовила Арді, та її це, здавалося, нітрохи не бентежило.

— Радше розчарований вами. Та чого тут можна очікувати? Я гадав, що ви надто розумні для цього.

— Розум — не гарантія розважливої поведінки. Мій батько постійно так казав. — Вона допила вино, звично сіпнувши головою. — Не турбуйтеся. Я можу подбати про себе.

— Ні, не можете. Ви більш ніж чітко дали це зрозуміти. Ви ж розумієте, що станеться, якщо люди дізнаються? Вас відцураються.

— І що змінилося б? — єхидно кинула Арді. — Може, це вас здивує, та мене й зараз рідко запрошують до палацу. Мене навіть соромом важко назвати. Зі мною ніхто не розмовляє. — *«Крім мене, ясна річ, але я аж ніяк не таке товариство, на яке сподіваються молоді жінки»*. — Всім до сраки, що я роблю. Якщо вони дізнаються, то гіршого від такої задрипанки, як я, все одно не чекають. Клятий простолоуд, самоконтролю не більше, ніж у тварин — хіба ви не знаєте? Хай там як, хіба ви не казали мені, що я можу трахатися з ким завгодно?

— А ще я казав: що менше ви будете трахатися, то краще.

— І це ви, мабуть, казали всім своїм пасіям. Так?

Глокта скривився. *«Не зовсім. Я вмовляв і благав, погрожував і принижував. Твоя краса мене зранила, зранила просто в серце! Нещасний я, помру без тебе! Невже ти не знаєш жалю? Невже не кохаєш мене? Я хіба що знарядь не показував, а тоді, коли діставав те, чого хотів, відкидав їх і весело йшов собі далі, до наступної, жодного разу не озираючись»*.

— Хе! — пирхнула Арді так, неначе вгадала його думки. — Занддан Глокта читає лекції про переваги цнотливості? Та я вас благаю! Скількох жінок ви збезчестили, перш ніж гурки збезчестили вас? Про вас же легенди ходили!

У Глокти в шії затремтів один м'яз, і він заворушив плечем, доки не відчув, як м'яз розслабляється. *«А вона має рацію. Можливо, достатньо буде стиха поговорити із цим молодиком. Стиха поговорити чи влаштувати йому бучну вечірку із практиком Фростом»*.

— Гадаю, ваше ліжко — це ваша справа, як кажуть у Штирії. Та як так вийшло, що видатний капітан Лютар опинився серед цивільних? Хіба йому не треба ганяти північан? Хто рятуватиме Англію, поки він тут?

— Він не був у Англії.

— Не був?

«Батько знайшов йому гарне місце десь подалі. Так?»

— Він був у Старій Імперії чи щось таке. Поплив за море на захід і ще далі.

Арді зітхнула так, ніби вже багато про це почула й тепер ця тема остаточно їй набридла.

— У Старій Імперії? Що він у біса там робив?

— Чому б вам не спитати його? Рушив у якісь мандри. Він багато говорив про якогось північанина. Дев'ятипалого чи якось так.

Глокта рвучко підвів голову.

— Дев'ятипалого?

— М-м-м... Про нього і про якогось лисого старого.

Глоктине обличчя швидко засіпалося.

— Баяз.

Арді знизала плечима і знову хвацько випила зі свого келиха. В її рухах уже з'явилася легка п'яна незграбність. *«Баяз. Тепер, коли наближаються вибори, нам бракує хіба що втручання цього лисого старого брехуна».*

— Він зараз тут, у місті?

— Звідки мені знати? — пробурчала Арді. — Мені ніхто нічого не каже.

ТАК БАГАТО СПІЛЬНОГО

Ферро бродила кімнатою й хмурилася. Вона щедро виливала свою зневагу на солодке повітря, на фіранки, що шурхотіли, на великі вікна й високий балкон за ними. Шкірилася на темні портрети гладких блідих королів, на блискучі меблі, розставлені навмання по широкій кімнаті. Це місце з його м'якими ліжками і м'якими людьми було їй осоружне. Пил і спрага Безплідних Земель Канти подобались їй незмірно більше. Життя там було тяжке, спекотне й коротке.

Але принаймні чесне.

Цей Союз, зокрема це місто Адуа, а надто ця фортеця Агріонт були вщерть наповнені брехнею. Вона відчувала цю брехню на власній шкірі, наче масну пляму, якої не могла стерти. А Баяз поринув у самісіньку гущу цієї брехні. Обманом повів її за собою на інший кінець світу — і повів марно. Вони не знайшли стародавньої зброї, яку можна було б використати проти гурків. Тепер він усміхався, сміявся й пошепки ділився таємницями з якимись дідами. Ті діди приходили спітнілі від спеки надворі, а виходили спітнілими ще більше.

Ферро ніколи не зізналася б у цьому комусь іншому. Та їй і самій собі в цьому було соромно зізнаватися. Вона сумувала за Дев'ятипалим. Хоча вона ніколи не могла це показати, приємно було мати людину, якій можна наполовину довіряти.

А тепер треба пильнувати себе самій.

За товариство їй правив лиш учень, а він був гірший, аніж відсутність товариства. Він мовчки сидів і спостерігав за нею, не помічаючи своєї книжки, що лежала на столі поряд. Спостерігав і безрадісно всміхався, ніби знав щось таке, про що Ферро мала б здогадатися. Ніби вважав її дурепою, бо вона цього не бачить. Від цього вона тільки сердилася як ніколи й тому кружляла по кімнаті, суплячись на все, стискаючи кулаки й міцно зціпивши зуби.

— Ферро, тобі слід повернутися на південь.

Вона остовпіла й набурмосилася на Кея. Звісно ж, учень мав рацію. Ніщо не потішило б її більше, ніж можливість на-завжди покинути цих безбожних біляків і битися з гурками якоюсь зрозумілою їй зброєю. Якщо знадобиться, то вирвати свою помсту зубами. Він мав рацію, та це нічого не змінювало. Ферро завжди не надто слухалася порад.

— Звідки тобі знати, що мені слід робити, кощавий білий дурню?

— Я знаю більше, ніж ти думаєш. — Кей ні на мить не зводив із неї своїх млявих очей. — Ми з тобою вельми схожі. Може, ти цього й не бачиш, проте це так. Між нами так багато спільного.

Ферро насупилася. Вона не знала, що зараз має на увазі цей хворобливий придурок, але їй не подобалось, як це звучить.

— Баяз не дасть тобі нічого з того, чого ти потребуєш. Йому не можна довіряти. Я дізнався це надто пізно, зате в тебе ще є час. Тобі слід відшукати іншого господаря.

— Я не маю господаря! — різко відказала Ферро. — Я вільна.

У Кея сіпнувся й піднявся один кутик блілого рота.

— Ніхто з нас ніколи не буде вільним. Іди. Тут для тебе нічого немає.

— Тоді чому ти лишаєшся тут?

— Заради помсти.

Ферро нахмурилася ще більше.

— Помсти за що?

Учень нахилився вперед, уп'явшись у неї ясними очима. Рипнули й відчинилися двері, і він різко стулив рота, відкинувся назад і поглянув у вікно. Наче й не збирався говорити.

Клятий учень зі своїми клятими загадками. Ферро повернула набурмосене лице до дверей.

До кімнати поволі ввійшов Баяз, обережно й рівно тримаючи в одній руці чайну чашку. Він навіть не глянув на Ферро, промайнувши повз неї й вийшовши за відчинені двері на балкон. Клятий маг. Вона побрела за ним, примруживши очі через яскраве світло. Вони були високо, і перед ними розкинувся Агріонт — так само, як колись давно, коли вони з Дев'ятипалим дерлися по дахах. На блискучій траві внизу байдикували компанії білих нероб, так само, як тоді, коли

Ферро подалася до Старої Імперії. Проте не все залишалось таким самим.

Тепер повсюди в місті був якийсь страх. Вона бачила його на кожному м'якому білому обличчі. В кожному слові й жесті цих людей. Якесь приголомшене очікування, як у повітрі перед бурею. Як на полі сухої трави, готовому спалахнути від найменшої іскри. Вона не знала, чого вони чекають, і знати не хотіла.

Проте чула багато розмов про голосування.

Перший з-поміж магів поглянув на неї, коли вона ввійшла у двері. На його лисій голові збоку виблискувало яскраве сонце.

— Чаю, Ферро?

Ферро ненавиділа чай, і Баяз це знав. Чай пили гурки, коли думали про зраду. Ферро пам'ятала, як його пили солдати, поки вона пручалась у поросі. Пам'ятала, як його пили работоргівці, говорячи про ціни. Пам'ятала, як його пив Утман, посміюючись із її люті й безпорадності. А тепер його пив Баяз, елегантно тримаючи маленьку чашку між товстим великим пальцем і вказівним, — ще й усміхався.

Ферро заскреготіла зубами.

— Я тут закінчила, біляче. Ти обіцяв мені помсту й не дав нічого. Я вертаю на південь.

— Справді? Нам було би шкода тебе втратити. Але Гуркул і Союз воюють. Наразі до Канти не відпливає жоден корабель. І, можливо, не відпливатиме ще якийсь час.

— То як мені туди дістатися?

— Ти вже чудово дала зрозуміти, що я за тебе не відповідаю. Я дав тобі дах над головою, а ти поводишся невдячно. Якщо бажаєш піти, можеш улаштувати все сама. Невдовзі до нас має повернутися мій брат Юлвей. Може, він буде готовий узяти тебе під крило.

— Цього мало.

Баяз люто зиркнув на неї. Погляд його, може, й був страхотливий, але Ферро — не Лонгфут, не Лютар і не Кей. Вона не має господаря й більше ніколи не матиме.

— Я сказала: цього мало!

— Чому ти так завзято випробовуєш моє терпіння? Воно має край, знаєш.

— Моє теж.

Баяз пирхнув.

— Твоє навіть початку не має, як, поза сумнівом, міг би засвідчити майстер Дев'ятипалий. Істинно кажу тобі, Ферро: в тебе шарму, як у кози, до того ж злючої.

Він випнув губи, нахилив чашку і злегка потягнув напій через вінця. Ферро довелося зробити величезне зусилля, щоб не вибити чашку в нього з руки й не бцнути старого лобом у пику на додачу.

— Але, якщо ти досі маєш намір битися з гурками...

— Завжди.

— То я певен, що ще можу знайти застосування твоїм талантам. Таке, для якого не потрібне почуття гумору. Мої цілі, що стосуються гурків, залишаються незмінними. Боротьба має тривати, хай і за допомогою іншої зброї.

Його погляд ковзнув убік, до великої вежі, що бовваніла над фортецею.

Ферро мало знала про красу і ще менше нею цікавилась, але ця будівля здавалася їй красивою. У тій горі голого каменю не було ні м'якості, ні поблажливості. Її обриси відзначалися безжальною чесністю. В її гострих чорних кутах була немилосердна точність. У вежі було щось таке, що заворожувало Ферро.

— Що то за місце? — спитала вона.

Баяз примружився на неї.

— Будинок Творця.

— Що там усередині?

— Не твоє діло.

Ферро мало не сплюнула з роздратування.

— Ти там жив. Служив Канедіасу. Допомагав Творцеві в роботі. Ти ж розповідав нам про все це на рівнинах. То скажи: що там усередині?

— У тебе гарна пам'ять, Ферро, та ти дещо забуваєш. Ми не знайшли Сімені. Ти мені не потрібна. Зокрема мені тепер не потрібно відповідати на твої нескінченні запитання. Уяви собі мій відчай.

Він знову манірно цмокнув свій чай, здійнявши брови й поглянувши на ледачих біляків у парку.

Ферро теж змусила себе всміхнутися. Чи зобразити щось якомога ближче до усмішки. Принаймні оголила зуби. Вона непогано пам'ятала, що сказала та сердита стара Конейл і як це роздратувало Баяза. Вона вчинить так само.

— Творець. Ти спробував украсти його секрети. Спробував украсти в нього доньку. Її звали Толомей. Батько скинув її з даху. За зраду, за те, що відчинила тобі браму. Я помиляюся?

Баяз сердито вихлюпнув із балкона останні краплі зі своєї чашки. Ферро подивилась, як вони замерехтіли на яскравому сонці й полетіли донизу.

— Так, Ферро, Творець скинув свою доньку з даху. Здається, нам обом не щастить у коханні, еге ж? Нещасні ми. А ще нещасніші наші кохані. Хто міг би помислити, що в нас так багато спільного?

Ферро замислилася, чи не штовхнути цього білого гада з балкона слідом за його чаєм. Але він досі був їй винен, а вона хотіла забрати те, що їй належить. Тож Ферро лише набурмосилась і чкурнула назад за двері.

У кімнаті з'явилася ще одна людина. Чоловік із кучерявим волоссям та широкою усмішкою. В руці він тримав високий жезл, а на плечі — футляр із обвітреної шкіри. Очі в прибульця були якісь дивні: одне світле, друге темне. Щось у його пильному погляді викликало у Ферро підозру. Навіть сильнішу, ніж зазвичай.

— А, славетна Ферро Малджин... Перепрошую за цікавість, але не щодня можна зустріти людину з таким... дивовижним походженням.

Ферро не подобалося, що він знає її ім'я, походження, та й узагалі щось про неї.

— Хто ти?

— Де ж мої манери? Я Йору Сульфур з Ордену магів. — Він простягнув руку. Ферро не прийняла її, та він лише всміхнувся. — Я, звісно, не належу до перших дванадцяти. Я другорядний. Приєднався пізніше. Колись був учнем видатного Баяза.

Ферро пирхнула. Через це він, на її думку, аж ніяк не заслуговував на довіру.

— І що сталося?

— Я закінчив навчання.

Баяз кинув чашку на столик під вікном так, що вона затохтіла.

— Йору, — проказав він, і прибулець смиренно схилив голову. — Дякую за все, що ти досі зробив. Як завжди точно й доречно.

Сульфурова усмішка стала ще ширшою.

— Я маленький гвинтик у великій машині, майстре Баязе, але намагаюся бути міцним гвинтиком.

— Ти ще жодного разу мене не підвів. Я такого не забуваю. Як там твоя наступна маленька гра?

— Готова розпочатися за вашим наказом.

— Почнімо зараз. Затримки нам нічого не дадуть.

— Я візьмуся за приготування. А ще приніс оце, як ви й просили.

Сульфур скинув із плеча сумку, а тоді обережно сягнув усе-редину. Поволі витягнув книжку. Велику й чорну, з важкою палітуркою — побитою, пошкрябаною та обсмаленою вогнем.

— Книга Глустрода, — пробурмотів стиха, неначе боячись вимовляти ці слова.

Баяз нахмурився.

— Поки що залиш її при собі. З'явилося несподіване ускладнення.

— Ускладнення? — Сульфур не без полегшення сунув книжку назад у футляр.

— Того, що ми шукали... там не було.

— Тоді...

— В інших наших планах нічого не змінилося.

— Звісно. — Сульфур знову схилив голову. — Лорд Ішер уже в дорозі.

— Дуже добре. — Баяз глянув на Ферро так, ніби щойно згадав про її присутність. — А поки що, може, ти зволиш залишити цю кімнату нам? Я мушу подбати про відвідувача.

Ферро була рада піти, та ворушилася повільно вже через те, що Баяз хотів, щоб вона швидко зникла. Розкрила руки, стала на місці й потягнулася. Побрела до дверей обхідним шляхом, човгаючи ногами по мостинах так, що їхнім огидним рипінням наповнилася вся кімната. Дорогою зупинилася, щоб повітрішатися на картину, потицяти у крісло, поцокати по блискучому

горщику, хоча всі ці речі нітрохи їй не цікавили. Тим часом Кей спостерігав за нею, Баяз хмурився, а Сульфур усміхався своєю маленькою багатозначною усмішкою. Ферро зупинилась у проїмі дверей.

— Зараз?

— Так, зараз, — різко підтвердив Баяз.

Ферро ще раз обвела поглядом кімнату.

— Йобані маги, — пирхнула вона і чкурнула за двері.

А в кімнаті за ними мало не врзалась у високого старого біляка. Він був одягнений у важку мантию, попри спеку, а на плечах у нього блищав ланцюг. Позаду нього височів якийсь здоровань, похмурий і пильний. Охоронець. Вигляд старого біляка Ферро не сподобався. Він дивився на неї зверхньо, задерши підборіддя, як на собаку.

Як на рабиню.

— С-с-с-с, — засичала вона йому в лице і проштовхалась повз нього. Він обурено пирхнув, а його охоронець суворо зиркнув на Ферро. Вона не стала на це зважати. Суворі погляди нічого не значать. Якщо бурмило хоче дістати від неї коліном по пиці, хай спробує її торкнутись. От тільки він не спробував. Вони обидва ввійшли у двері.

— А, лорд Ішер! — почула Ферро Баязів голос за мить до того, як двері зачинилися. — Радий, що ви змогли швидко до нас завітати.

— Я прийшов одразу. Мій дід завжди казав, що...

— Ваш дід був мудрецем і добрим другом. Якщо можна, я хотів би обговорити з вами ситуацію у Відкритій Раді. Бажаєте чаю?..

ЧЕСНІСТЬ

Джезаль лежав на спині, підклавши руки під голову. Простирадло обкрутилося довкола його талії. Він дивився, як Арді виглядає з вікна, поставивши лікті на підвіконня й поклавши підборіддя на руки. Дивився на Арді й дякував долі за те, що якомусь давно забутому розробникові військового одягу здалося доречним забезпечити офіцерам королівських полків кітелі з високою талією. Джезаль дякував цілком щиро й серйозно, тому що наразі на Арді не було нічого, крім його кітеля.

Після того гіркого, чудернацького возз'єднання їхні стосунки зазнали неймовірних змін. Вони тиждень проводили всі ночі разом, і тиждень із його обличчя практично не зникала усмішка. Часом, звісно, виринав отой спогад, непроханий і страшенно несподіваний, наче роздутий труп, що виринає на поверхню ставка, поки хтось насолоджується пікніком на березі: як Арді кусала й біла його, плакала і кричала йому в обличчя. Та коли це ставалося, він знову починав усміхатись і бачив, як вона всміхається у відповідь, і невдовзі йому вдавалося знову викинути з голови ті неприємні думки, принаймні тимчасово. Відтак Джезаль хвалив себе за те, що йому стало на це великодушності й він дав їй шанс.

— Арді, — лагідно озвався Джезаль.

— М-м-м?

— Вертай у ліжко.

— Чому?

— Тому що я тебе кохаю.

Дивина: що більше він це казав, то легше ставало це вимовити.

Вона знуджено зітхнула.

— Ти весь час так говориш.

— Бо це правда.

Вона розвернулася, тримаючи руки на підвіконні за собою. Її тіло виділялося темним силуетом на тлі яскравого вікна.

— І що саме це означає? Що ти тиждень зі мною трахався і ще не наситився?

— Здається, я не насичуся ніколи.

— Що ж. — Арді відштовхнулася від вікна й безшумно пішла мостинами. — Гадаю, не буде жодної шкоди, якщо це перевірити — правильно? Принаймні більшої шкоди вже не буде. — Вона зупинилася в ногах ліжка. — Тільки пообіцяй мені одне.

Джезаль ковтнув, побоюючись її прохання, побоюючись власної можливої відповіді.

— Що завгодно, — пробурмотів він і змусив себе всміхнутися.

— Не підведи мене.

Його усмішка стала щирішою. На це було не так важко погодитися. Він же, як-не-як, змінився.

— Звісно, обіцяю.

— Добре.

Арді заповзла на ліжку накарачках і не зводила очей із його обличчя, поки Джезаль у приємному очікуванні ворухив пальцями на ногах під простирадлом. Вона стала на коліна, поставивши ноги обабіч нього, і різко пригладила китель на грудях.

— Ну, що, капітане, я пройду перевірку?

— Як на мене... — він схопився за китель спереду й потягнув Арді на себе, а тоді просунув руки під китель, — ти, поза сумнівом... — ковзнув рукою дівчині під груди й потер їй сосок великим пальцем, — найелегантніша бійчиня в моїй роті.

Вона притиснулася пахом до його паху крізь простирадло й заворушила стегнами вперед-назад.

— О, капітан уже виструнчився...

— Для тебе? Завжди...

Вона облизувала й посмоктувала Джезалеві губи, розмазуючи слину по його обличчю, а він просунув руку між її ногами, і вона трохи потерлась об цю руку. Його липкі пальці, чвакаючи, входили в неї й виходили. Арді гортанно бурчала й зітхала, і він робив те саме. Вона сягнула донизу і стягнула простирадло, щоб не заважало. Джезаль узявся за прутень, а вона заворушила стегнами, доки вони не знайшли потрібного положення, й тоді опустила на нього, лоскочучи йому лице волоссям, а вухо — хрипким диханням.

У двері двічі важко постукали, і обоє застигли. Знову двічі постукали. Арді підвела голову і прибрала волосся з почервоного обличчя.

— Що там таке? — озвалася вона хрипким гортанним голосом.

— Хтось прийшов по капітана. — Служниця. — Він... він ще тут?

Арді опустила погляд, зазираючи в очі Джекзалеві.

— Насмілюся сказати, що можу передати йому звістку!

Він закусив губу, щоб придушити смішок, потягнувся вгору, вщипнув Арді за сосок, а вона відбилася від його руки.

— Хто там?

— Лицар-герольд!

Джекзаль відчув, як його усмішка меркне. Ці гади, здавалося, ніколи не приносили гарних новин і завжди приходили в найбільш недоречний час.

— Лорд-маршалові Варузу терміново треба поговорити з капітаном. Його шукають по всьому місту.

Джекзаль вилаявся собі під носа. Вочевидь, в армії нарешті зрозуміли, що він повернувся.

— Скажи йому, що я сповіщу капітана, коли його побачу! — крикнула Арді, і в коридорі за дверима залунали кроки, які поступово віддалилися.

— Блядь! — процідив крізь зуби Джекзаль, щойно впевнився, що служниця пішла, хоча вона й не могла мати особливих сумнівів щодо того, що тут відбувалось останні кілька днів. — Доведеться піти.

— Зараз?

— Зараз, хай їм трясця. Якщо я не піду, мене просто шукатимуть далі, а що швидше я піду, то швидше зможу повернутися.

Арді зітхнула й перекотилася на спину, тимчасом як Джекзаль зісковзнув із ліжка й забігав по кімнаті в пошуках розкиданого одягу. На його сорочці спереду була винна пляма, штани пом'ялися й зіжмакалися, та цього мало вистачити. Ідеальний зовнішній вигляд уже не був його єдиною цілью в житті. Джекзаль сів на ліжко, щоб узутись, і відчув, як Арді позаду нього стає на коліна, її руки ковзають по його грудях, а губи злегка торкаються вуха. Вона зашепотіла до нього:

— То ти знову покинеш мене саму-самісіньку чи що? Поїдеш до Англії різати північан разом із моїм братом?

Джекзаль не без зусилля нагнувся й натягнув один чобіт.

— Може, й так. А може, й ні.

Думка про солдатське життя його більше не надихала. Він уже бачив достатньо насильства зблизька, щоб знати: воно не ймовірно лякає і страшенно болить. Слава й репутація видавалися дуже скромною винагородою за всі пов'язані з цим ризики.

— Я серйозно думаю, чи не піти у відставку.

— Справді? А далі що?

— Точно не знаю. — Джезаль повернув голову і здійняв брову, поглянувши на Арді. — Може, знайду хорошу жінку й осяду.

— Хорошу жінку? А ти знаєш хоч одну?

— Сподівався, що в тебе знайдуться якісь варіанти.

Вона стиснула губи.

— Дай подумати. Вона повинна бути вродливою?

— Ні, ні, вродливі жінки завжди дуже вимогливі, хай їм грець. Прошу бридку, як стояча вода.

— Розумною?

Джезаль пирхнув.

— Тільки не це. Я славлюся своєю пустоголовістю. Поруч із розумною жінкою я просто весь час здаватимуся йолопом. — Він натягнув другий чобіт, прибрав із себе руки Арді й підвівся. — Ідеально підійшла б безтурботна теличка з великими очима. Така, що буде без кінця зі мною погоджуватись.

Арді плеснула в долоні.

— О, так, тепер я бачу її поряд із тобою: вона висить у тебе на передпліччі, наче порожня сукня. Таке собі відлуння на підвищених тонах. Але, мабуть, шляхетного походження?

— Звісно, мені потрібне лише найкраще. У цьому питанні я нізащо не міг би піти на компроміс. І зі світлим волоссям: я маю до нього слабкість.

— О, цілком згодна. Темне волосся так часто трапляється, таке схоже кольором на багнуку, на бруд, на гній. — Вона здригнулася. — Я почуваюся забрудненою від самої думки про нього.

— А найважливіше, — Джезаль просунув шпагу в петлю на паску, — це спокійна й урівноважена вдача. Досить уже з мене сюрпризів.

— Безумовно. Життя доволі складне й без жінки, яка створює проблеми. Це просто страх як негідно. — Арді здійняла брови. — Я переберу своїх знайомих.

— Чудово. А тим часом я мушу забрати свій кітель, хоча ти носиш його з таким блиском, із яким я не зміг би носити його ніколи.

— О, так точно, сер.

Дівчина стягнула із себе кітель і пожбурила ним у Джезалья, а тоді витягнулася на ліжку гола-голісінька, вигнувши спину й задерши руки над головою, і поволі заворушила стегнами вперед-назад, піднявши одне коліно й витягнувши другу ногу так, що її великий палець дивився на Джезалья.

— Але ж ти не покинеш мене саму занадто надовго?

Він трохи подивився на неї й прохрипів:

— Не смій рушати з місця ні на дюйм, щоб його, — а тоді надягнув кітель, умостив прутня між стегнами й побрів зігнутий за двері. Джезаль сподівався, що ця частина його тіла вляжеться, перш ніж у нього почнеться нарада з лорд-маршалом, але був не зовсім у цьому певен.

І знову Джезаль опинився в одній із просторих кімнат верховного судді Маровії, де стояв сам-один на вільній підлозі навпроти велетенського відполірованого столу, за яким на нього похмуро глипали троє літніх чоловіків.

Коли клерк із лунким грюкотом зачинив високі двері, у Джезалья з'явилося вкрай бентежне відчуття — неначе в його житті вже була точнісінько така сама мить. Того дня, коли його викликали з човна до Англії, відірвали від друзів і амбіцій, щоб відправити в божевільну, приречену подорож на край світу. Подорож, у якій він почасти втратив красу й мало не втратив життя. Можна було спокійно сказати, що Джезаль не надто радів поверненню сюди й дуже завзято сподівався на те, що цього разу все завершиться краще.

У цьому розумінні відсутність Першого з-поміж магів трохи підбадьорювала, хоча поза тим товариство його аж ніяк не тішило. Навпроти нього виднілися суворі старі обличчя лорд-маршала Варуза, верховного судді Маровії й лорд-камергера Хоффа.

Варуз саме розводився про чудові досягнення Джезалья у Старій Імперії. Він, вочевидь, чув про ці події зовсім не те, що про них пам'ятав сам Джезаль.

— ...як я розумію, чудові пригоди на заході, принісши Союзу славу на чужих полях. Особливо мене вразила історія про вашу атаку через міст біля Дарміума. Це справді відбувалося саме так, як мені розповідали?

— Через міст, сер... ну... правду кажучи, гм...

Напевно, треба було спитати цього старого дурня, що він у біса має на увазі, та Джекзаль був надто зайнятий думками про Арді, яка розтягнулася голяка. До сраки його країну. Хай буде проклятий обов'язок. Можна негайно піти у відставку й повернутися до ліжка Арді, перш ніж сплине ця година.

— Річ у тім...

— Це була ваша улюблена, так? — запитав Хофф і опустив свій келих. — Найбільше мене захопила історія про доньку імператора.

Він поглянув на Джекзалья з іскоркою в очах, яка натякала: ця історія має пікантний характер.

— Якщо чесно, ваша милосте, я навіть не здогадуюся, звідки взялася ця чутка. Запевняю, що нічого подібного не відбувалося. Все це, здається, якимось чином було сильно перебільшено...

— Ну, одна прекрасна чутка варта десяти понурих істин, хіба не так?

Джекзаль кліпнув.

— Ну, гм, гадаю...

— Хай там як, — утрутився Варуз, — Закритій Раді надійшли чудові повідомлення про вашу поведінку за кордоном.

— Справді?

— Численні, різноманітні й незмінно прекрасні.

Джекзаль мимоволі всміхнувся на весь рот, хоч і не зміг не замислитися, хто міг виступити з такими повідомленнями. Він не уявляв, щоб Ферро Малджин захоплено розводилася про його чудові риси.

— Що ж, ваші світлості дуже люб'язні, проте я мушу...

— У зв'язку з тим, яку відданість справі й відвагу ви проявили, виконуючи це складне й надважливе завдання, я з радістю оголошую, що вас підвищено до звання полковника. Це рішення набуває чинності негайно.

Джекзаль вирячив очі.

— Справді?

— Справді, мій хлопчику, і не знайти людини, яка заслуговувала б на це більше.

Підвищення на два звання за один день було унікальною честю, тим паче зважаючи на те, що він не бився в жодній битві, не скоїв за останній час жодного подвигу й не пожертвував нічим дуже цінним. Якщо не брати до уваги того, що він на півдорозі полишив останнє злягання із сестрою свого найкращого друга. Це, поза сумнівом, самопожертва, та ласки від короля таким зазвичай не добуваються.

— Я, гм, я...

Джезаль мимохіть засяяв від задоволення. Нова форма, більше позументу й таке інше, а ще в нього буде більше людей, яким можна буде віддавати накази. Слава й репутація — це, може, й скромна винагорода, та він уже ризикнув і тепер мусить лише погодитися. Хіба ж він не страждав? Хіба не заслужив на це?

Джезалеві недовго довелося над цим думати. Та й узагалі майже не довелося думати. Думка про відставку з армії й осідання швидко відійшла на задній план.

— Для мене було би справжньою честю прийняти цю виїмку... гм... честь.

— Отже, ми всі однаково раді, — кисло проказав Хофф. — А тепер — до справ. *Полковнику* Лютаре, ви знаєте, що останнім часом у нас були проблеми із селянами?

Як не дивно, до спальні Арді жодні новини не доходили.

— Певно, нічого серйозного, ваша милосте?

— Якщо не називати повноцінний бунт серйозним, то нічого.

— Бунт? — Джезаль ковтнув.

— Цей Дубильник, — сплюнув лорд-камергер. — Він кілька місяців їздив сільською місцевістю, розпалюючи невдоволення, сіючи непокору, підбурюючи селянство до злочинів проти його господарів, проти його панів, проти його короля!

— Ніхто й не підозрював, що дійде до відкритого повстання. — Варуз сердито повернувши ротом. — Але після демонстрації біля Кельна група селян, підбурювана цим Дубильником, озброїлася й відмовилася розійтися. Вони здобули перемогу над місцевим землевласником, а тоді заколот поширився. Ми чули, що вчора вони розгромили чималі сили під контролем лорда Фінстера, спалили його маєток і повісили трьох збирачів

податків. Наразі вони спустошують сільську місцевість, прямуючи до Адуа.

— Спустошують? — пробурмотів Джезаль і кинув погляд на двері. Слово «спустошують» було дуже потворне, далебі.

— Справа надзвичайно прикра, — поскаржився Маровія. — Половина з них — чесні люди, віддані своєму королю, а до цього їх підштовхнула жадібність панів.

Варуз пирхнув, виражаючи огиду.

— Зраді не може бути виправдання! Друга половина — це злодії, покидьки й невдоволені. Їх треба батогами гнати на шибеницю!

— Закрита Рада ухвалила рішення, — вставив Хофф. — Цей Дубильник оголосив про намір представити королю список вимог. Королю! Нові свободи. Нові права. Хай кожен буде рівним братові своєму та інша небезпечна маячня такого штибу. Невдовзі стане відомо, що вони вже йдуть, і зчиниться паніка. Бунти на підтримку селян і бунти проти них. Усе вже й так ледь тримається на лезі ножа. Тривають дві війни, у короля погіршується здоров'я, а спадкоємця він не має? — Хофф так гепнув кулаком по столу, що Джезаль аж підскочив. — Не можна допустити, щоб вони дісталися міста.

Маршал Варуз зціпив руки перед собою.

— Два королівські полки, що залишилися в Міддерланді, відправлять протистояти цій загрозі. Підготовлено список поступок, — на цьому слові він нахмурився. — Якщо селяни погодяться на переговори й розійдуться по домівках, їх можна буде помилувати. Якщо ж цей Дубильник не вчинить розважливо, то його так звана армія повинна бути знищена. Розсіяна. Розбита.

— Перебита, — сказав Хофф, потираючи важким великим пальцем якусь пляму на столі. — А заводіяк треба передати Королівській Інквізиції.

— Прикро, — бездумно пробурчав Джезаль. Від самої лише згадки про цю установу його пробрав холодний дрож.

— Необхідно, — зауважив Маровія, сумовито похитавши головою.

— Проте аж ніяк не просто. — Варуз насуплено поглянув на Джезала з-за столу. — Вони набирали нових людей у кожному селі, в кожному містечку, на кожній фермі й на кожному полі,

де тільки проходили. Країна кишить невдоволеними. Вони, звісно, недисципліновані й погано забезпечені, та їх, за нашою останньою оцінкою, налічується близько сорока тисяч.

— Сорока... тисяч? — Джебаль нервово переступив із ноги на ногу. Він гадав, що йдеться, може, про кількасот людей, до того ж таких, що не мають годяшого взуття. Тут, звісно, небезпеки не було: стіни Агріонта, стіни міста його захищали. Однак сорок тисяч — це страх як багато дуже сердитих людей. Хай навіть і селян.

— Королівські полки — один кінний і один піший — саме готуються. Зараз не вистачає лише командира для вимаршу.

— Хе, — буркнув Джебаль. Він не заздрило становищу того нещасного, який командуватиме силою, в п'ять разів меншою за купу дикунів, яких женуть уперед праведність і дрібні перемоги, які сп'яніли від ненависті до дворян і монархії, жадають крові та здобичі...

Джебалеві очі стали ще більшими.

— Мене?

— Вас.

Він спробував знайти доречні слова.

— Не хотів би здатися... невдячним, самі розумієте, та я хочу сказати, що є, найпевніше, люди, які краще можуть із цим упоратися. Ви самі, лорд-маршале...

— Часи нині складні. — Хофф строго поглянув на Джебала з-під кошлатих брів. — Дуже складні. Нам потрібна людина без... зв'язків. Потрібна людина з чистою репутацією. Ви прекрасно відповідаєте цим вимогам.

— Але... переговори із селянами, ваша милосте, ваша світлосте, лорд-маршале, я не розумію цих проблем! Не розумію права!

— Ми не заплющуємо очей на ваші недоліки, — сказав Хофф. — Саме тому з вами буде представник Закритої Ради. Людина, яка володіє неперевершеними знаннями в усіх цих галузях.

Раптом Джебала лягнула по плечу важка рука.

— Хлопчику мій, я ж казав тобі, що це станеться вельми скоро!

Джебаль поволі повернув голову, відчуваючи, як у нього всередині закипає жахливий відчай, і побачив: ось він, Перший з-поміж магів, усміхається йому в обличчя, стоячи щонайбільше за фут від нього. Все-таки він нікуди не подівся. Правду кажучи, те, що надокучливий лисий дід задіяний у цьому, не викликало

подиву. Дивні й неприємні події, здавалося, йшли за ним, неначе безхатні пси, що з гавкотом біжать за возом різника.

— Селянська армія, якщо її можна так назвати, стоїть табором за чотири дні млявого ходу й розпоршилася по місцевості в пошуках поживи. — Варуз нахилився вперед і тицьнув у стіл пальцем. — Вирушайте негайно й перехопіть їх. Всі наші надії на це, полковнику Лютаре. Зрозуміли, що вам наказано?

— Так, сер, — прошепотів він, абсолютно марно спробувавши надати своєму голосу завязтого тону.

— Ми знову разом? — хихотнув Баяз. — Тоді хай вони тікають, еге ж, мій хлопчику?

— Звісно, — нещасним тоном буркнув Джезаль.

У нього був шанс вирватися, шанс розпочати нове життя, а він відмовився від нього заради ще однієї-двох зірочок на кітелі. Він із запізненням усвідомив, що жахливо помилився. Баяз міцніше взявся за Джезалево плече, притягнув його до себе, як рідного сина, і, здавалося, не думав його відпускати. Виходу й справді не було.

Джезаль дуже швидко вийшов за двері своєї квартири, лаючись і тягнучи за собою скриню. Те, що він був змушений нести свій багаж самотужки, справді було страх як незручно, та на порятунок Союзу від божевілля його ж народу часу було надзвичайно мало. Він трішечки замислився, чи не чкурнути до доків і податися геть на першому ж кораблі до далекого Сулджуку, а тоді сердито відкинув цю думку. Він же прийняв своє підвищення при повній тямі, а тепер, мабуть, не мав вибору й мусив довести все до кінця. Краще зробити це, ніж жити у страху, і таке інше. Джезаль крутнув ключ у замку, розвернувся й сахнувся, по-дівчачому охнувши від шоку. У тіні навпроти його дверей хтось стояв, а коли до Джезала дійшло, хто саме, його жах лише посилювався.

Попід стіною стояв каліка Глокта, важко спершись на ціпок і демонструючи свою огидну беззубу усмішку.

— На два слова, полковнику Лютаре.

— Якщо ви про цю справу з селянами, то нею активно займаються. — Джезаль не втримався від легкої посмішки, що виражала огиду. — Не треба морочити собі цим голову...

— Я не про ту справу.

— А про що тоді?

— Про Арді Вест.

Коридор раптом почав здаватися порожнісіньким і дуже тихим. Усі солдати, офіцери, слуги були далеко, в Англії. Джекзалеві здавалося, що в усіх казармах залишилися тільки вони з Глоктою.

— Не розумію, чому це вас обхо...

— Її брат, наш спільний друг Коллем Вест — ви ж його пам'ятаєте? Він здавався стурбованим і лисів. Був трохи норавливий. — Джекзаль відчув, що червоніє від сорому. Він, звісно, добре пам'ятав того чоловіка, а надто його норов. — Він прийшов до мене незадовго до від'їзду на війну в Англії. Попросив наглянути за добробутом його сестри, поки він буде далеко й ризикуватиме життям. Я пообіцяв це зробити. — Глокта підсунувся трохи ближче, і по Джекзалевій шкірі забігали мурашки. — Запевняю, що ставлюся до цього обов'язку не менш серйозно, ніж до будь-якого завдання, яке мені дає архілектор.

— Розумію, — прохрипів Джекзаль. Це, звісно, пояснювало, чому каліка днями був у неї вдома. Досі це дещо його спантеличувало. Однак легше на душі йому не стало. Ба більше, стало значно тяжче.

— Гадаю, Коллем Вест аж ніяк не зрадив би тому, що відбувалось останні кілька днів. А ви як думаєте?

Джекзаль винувато переступив із ноги на ногу.

— Визнаю, я відвідував її...

— Ваші відвідини, — прошепотів каліка, — кепсько позначаються на репутації цієї дівчини. У нас залишається три варіанти. Перший, який подобається мені найбільше: ви відступаєтеся, вдаєте, ніби взагалі з нею не знайомі, й більше з нею не бачитеся.

— Це неприйнятно, — мимоволі вимовив Джекзаль напрочуд зухвалим голосом.

— Тоді другий: ви одружуєтеся з цією пані і все забувається.

Джекзаль думав про такий розвиток подій, але хай він провалиться крізь землю, якщо його примусить до цього залякуванням оця перекошена людина-руїна.

— А третій? — запитав він — як йому здавалося, достатньо презирливо.

— Третій? — Понівечене лице Глокти збоку охопили особливо потворні нервові судоми. — Гадаю, вам не варто знати надто багато про третій варіант. Скажімо одне: він включатиме довгу і пристрасну ніч із піччю й набором бритв, а також іще довший ранок із мішком, ковадлом і дном каналу. Можливо, ви вирішите, що вам більше пасує котрийсь із двох інших варіантів.

Джезаль, іще не усвідомивши, що робить, ступив крок уперед так, що Глокта відхитнувся, кривлячись, до стіни.

— Я не мушу пояснювати вам свої дії! Мої відвідини — це моя справа і справа цієї пані, але, щоб ви знали, я вже давно заповзвся з нею одружитись і просто чекаю слухної миті!

Джезаль стояв у півтімі й практично не вірив, що тільки-но сказав. Хай будуть прокляті його уста! Вони досі доводять його до всілякої біди.

Вузьке ліве око Глокти кліпнуло.

— А, пощастило їй.

Джезаль усвідомив, що знову просувається вперед, мало не вдарив каліку головою в обличчя і притиснув його, безпорадного, до стіни.

— Правильно! Тож засуньте свої погрози собі в покалічену дупу!

Навіть притиснутий до стіни, Глокта дивувався всього одну мить. Відтак він беззубо всміхнувся на весь рот. У нього затріпотіла повіка, і по його худій щоці потягнулася довга сльоза.

— Отакої, полковнику Люtare, коли ви стоїте так близько, мені важко зосередитися. — Він погладив тильним боком долоні Джезалеву форму. — Особливо зважаючи на ваш несподіваний інтерес до моєї дупи. — Джезаль різко відсахнувся, від огиди відчувши в роті неприємний присмак. — Здається, Бязові вдалося те, що не вдалося Варузові — так? Він показав вам, як проявляти характер! Вітаю з майбутнім весіллям. Але думаю, що триматиму свої бритви напоготові — просто на той випадок, якщо ви не виконаєте обіцянки. Дуже радий, що нам випала така нагода поговорити.

Глокта пошкунтильгав до сходів, стукаючи щіпком об мостини й шумно тягнувши за собою лівий чобіт.

— Я теж! — крикнув йому вслід Джезаль. Але насправді все було навпаки.

ПРИВИДИ

Уффріт був геть не такий, як колись. Ніде правди діти, востаннє Логен бачив його багато років тому, вночі після облоги. Вулицями бродили юрби Бетодових карлів, які кричали, співали й пили. Шукали, кого б пограбувати чи згвалтувати, підпалювали все, що могло горіти. Логен пам'ятав, як лежав у тій кімнаті, здолавши Тридубу, плакав і булькотів від болю, який охопив усе його тіло. Пам'ятав, як набурмосено дивився у вікно й бачив заграву від полум'я, слухав крики над містом, хотів бути там і бешкетувати, роздумував, чи стане коли-небудь на ноги.

Тепер, під владою Союзу, все було інакше, та порядку від цього не дуже-то й побільшало. Сіра гавань була переповнена кораблями, надто великими для тутешніх пристаней. Вояки юрмами ходили вузькими вулицями й повсюди кидали спорядження. Намагалися пробратися крізь тисняву вози, мули й коні, навантажені й переобтяжені. Поранені шкутильгали на млинях до доків або ж їхали на ношах крізь мляву мжичку. На їхні закривавлені пов'язки круглими очима дивилися хлопці зі свіжими обличчями, що йшли у протилежний бік. Де-не-де стояв у дверях хтось із північан, явно неабияк спантеличений цим величезним потоком чужинців у своєму місті. Стояли здебільшого жінки, діти й старі діди.

Логен хутко йшов похилими вулицями, пробираючись крізь юрби з опущеною головою та в каптурі. Руки він тримав стисненими в кулаки по боках, щоб ніхто не побачив кукси відтятого пальця. Меч, який подарував йому Баяз, Логен ніс закутаним у ковдру на спині, під клунком — так, щоби зброя нікого не збентежила. І все одно йому поколювало плечі на кожному кроці. Він так і чекав, коли хтось крикне: «Це ж Кривава Дев'ятка!» Чекав, коли народ із нажаханими обличчями побіжить і закричить, кидаючи в нього сміттям.

Однак цього ніхто не робив. Одна з багатьох недоречних тут постатей геть не дивувала в цьому вогкому хаосі, а якщо його

хтось і знав тут, то не шукав. Найпевніше, всі чули, буцімто він возз'єднався з землею десь далеко, та ще й зраділи цьому. Втім, безглуздо було zostаватися тут довше, ніж потрібно. Він підійшов до офіцера Союзу, який, судячи з вигляду, міг чимось керувати, скинув каптур і спробував усміхнутися.

Відповіли йому на це насмішкуватим поглядом.

— Роботи для тебе в нас нема, якщо ти шукаєш саме її.

— У вас нема такої роботи, як мені треба.

Логен простягнув листа, якого дав йому Баяз.

Офіцер розгорнув його і проглянув. Насупився й перечитав. А тоді з сумнівом поглянув на Логена, ворущачи вустами.

— Ну, що ж, розумію...

Він показав на юрбу молодиків, які стояли за кілька кроків від них, збентежені й невпевнені, жалюгідно зібравшись до купи під дощем, що почав набирати сили.

— Сьогодні по обіді на фронт відбуває колона підкріплень. Можеш вирушити з нами.

— Атож.

Підкріплення з цих наляканих хлопчаків явно буде не бозна-яке, та для нього це не мало значення. Його не надто обходило, з ким їхати, аби тільки в той бік, де Бетод.

Обабіч дороги під гучні звуки миготіли дерева — тьмяно-зелені й чорні. Під ними ховалося багацько тіней. А може, й багацько несподіванок. Мандрувати в такий спосіб було непросто. Боліли руки через те, що треба було постійно триматися за поруччя, а ще більше боліла дупа через підсакування й сіпання на тому твердому сидінні. Однак вони мало-помалу наближались до мети, і Логен гадав, що це найголовніше.

Позаду їхали інші вози, що тягнулись уздовж дороги по-вільною вервечкою, перевантажені людьми, харчами, одягом, зброєю та всім потрібним для війни. На кожному був запалений ліхтар, що висів ближче до передка, тож у тьмяному при-смерку гойдалася вервечка вогнів, що спускалася в долину й підіймалася віддаленим схилом, позначаючи дорогу, якою вони проїжджали ліс.

Логен повернувся і глянув на хлопців із Союзу, які збилися в купу біля передка воза. Їх було дев'ятеро, і всі смикались

і гойдались у такт підсакуванню осей воза, а також тримались якнайдалі від Логена.

— Бачив коли-небудь на людині такі шрами? — пробурчав один, не здогадуючись, що Логен знає їхню мову.

— А хто це взагалі?

— Без поняття. Мабуть, північанин.

— Та бачу, що північанин, бовдуре. Я про те, що він робить тут, із нами.

— Може, він розвідник.

— Здоровезний, як на розвідника, не?

Логен усміхнувся сам собі, дивлячись на дерева, які минав. Він відчував прохолодний вітерець на обличчі, запах туману, землі, студеного вологого повітря. Нізащо не подумав би, що радітиме поверненню на Північ, але він йому радів. Добре було, довго провештавшись на чужині, опинитися в місці, правила якого знаєш.

Вони вдесьятох отаборилися на дорозі. Одна компанія з багатьох, що розсіялися по лісу, не відходячи далеко від своїх возів. Дев'ятеро хлопців з одного боку великого багаття, на якому булькав казанок із супом, випускаючи пару з чудовим запахом. Логен дивився, як хлопці його помішують, розмовляють між собою про домівку, про майбутнє і про те, як довго вони тут будуть.

За якийсь час один із них заходився розливати їжу по мисках і роздавати їх присутнім. Закінчивши з усіма іншими, поглянув на Логена, а тоді наповнив ще одну миску. Підбрів до нього так, ніби наближався до клітки з вовком.

— Гм... — Миску хлопець тримав на відстані витягнутої руки. — Суп?

Він широко роззявив рота й показав на нього вільною рукою.

— Дякую, друже, — сказав Логен, узявши миску, — та я знаю, куди його лити.

Хлопці всі як один витріщилися на нього з тривогою на обличчях, освітлених мерехтливим жовтим сяйвом, із віддаленого боку вогню. Коли він заговорив їхньою мовою, їхні підозри щодо нього стали ще сильнішими.

— Ти балакаєш спільною? І мовчав про це, так?

— Мій досвід показує, що краще здаватися меншим, ніж насправді.

— Твоя воля, — відповів хлопчина, який дав йому миску. — То як тебе звати?

Логен на мить замислився, чи не вигадати йому щось. Якесь нікчемне ім'я, про яке ніхто не міг чути. Але він той, хто він є, і рано чи пізно його хтось упізнає. Та й брехати він ніколи не вмів.

— Мене звать Логен Дев'ятипалій.

Хлопці явно нічого не відчули. Вони ніколи не чули про нього, та й звідки могли почути? Це ж купка фермерських синів іздалеку, із сонячного Союзу. Вигляд у них був такий, наче вони власні імена ледве знали.

— Чого ти тут? — запитав один із них.

— Того ж, що й ви. Приїхав убивати. — Тут хлопці трохи збентежилися. — Не вас, не турбуйтеся. Мені треба де з ким розквитатися. — Він кивнув далі вздовж дороги. — З Бетодом.

Хлопці Perezирнулися, а тоді один із них стелав плечима.

— Що ж... Мабуть, головне, щоб ти був на нашому боці. — Він підвівся й витягнув зі свого клунка пляшку. — Хочеш випити?

— Ну, що ж... — усміхнувся Логен і простягнув склянку. — Ще ніколи від такого не відмовлявся.

Він осушив склянку одним ковтком і прицмокнув губами, відчувши, як напій зігріває йому горлянку. Хлопець налив йому ще.

— Дякую. Тільки не наливай мені забагато.

— Чому? — спитав хлопчина. — Тоді ти нас повбиваєш?

— Повбиваю? Якщо вам пощастить.

— А якщо ні?

Логен усміхнувся, не відриваючись від кухля.

— Заспіваю.

Тут хлопак усміхнувся, а один із його товаришів засміявся. За мить йому зі свистом влучила в бік стріла, і він закашляв кров'ю собі на сорочку, а пляшка впала на траву і з неї в п'ятьмі з булькотом полилося вино. Ще в одного хлопця стріла застрягла у стегні. Він сидів, застигнувши на місці, й витріщався на неї.

— Звідки це...

А тоді всі закричали, намагаючись знайти зброю чи падаючі долілиць. Продзижчало ще кілька стріл. Одна зі стукотом упала в багаття, здійнявши зливу іскор.

Логен вихлюпнув свій суп, підхопив меч і побіг. Дорогою наскочив на одного із хлопців так, що той упав долілиць, посліз-

нувся сам і ковзнув, випростався і дременував до дерев, із яких вилетіла стріла. Треба було або бігти просто на них, або тікати, і він зробив вибір не думаючи. Часом не надто важить, який вибір зробити — головне зробити його швидко й не змінювати. Примчавши до дерев, Логен побачив одного з лучників: його бліда шкіра майнула в темряві, коли він потягнувся до нової стріли. Логен витягнув із побитих піхов меч Творця і проревів бойовий клич.

Найпевніше, лучник міг би скористатися стрілою, перш ніж Логен на нього наскочив, але це було б ризиковано, та й, зрештою, йому забракло відваги постояти там і зачекати. Мало хто здатен оцінити свої можливості як годиться, коли до нього мчить смерть. Чолов'яга запізнило кинув лука й розвернувся, щоб побігти, а Логен рубонув його по спині, щойно той ступив один-два кроки, і лучник із криком полетів у кущі. Чоловік сяк-так перевернувся лицем догори, заплутавшись у підліску, закричав і спробував намацати ніж. Логен здійняв меч, щоб закінчити роботу. Відтак із рота лучника бризнула кров, і він затремтів, відкинувся назад і стих.

— Ще живий, — сказав Логен самому собі, сів навпочіпки біля трупа і вдивився в темряву. Певно, було б краще для всіх, якби він побіг у протилежний бік, але для цього вже було трохи запізно. Певно, було б краще, якби він зостався в Адуа, та для цього теж уже було трохи запізно.

— Клята Північ, — пошепки лайнувся він. Якщо він дасть цим падлюкам утекти, вони розбишакуватимуть повсюди аж до фронту, а Логен геть не зможе спати через тривогу, вже не кажучи про чималі шанси дістати стрілу в обличчя. Краще йти по їхні душі, ніж чекати, коли вони прийдуть до нього. Він пізнав це на власному гіркому досвіді.

Логен чув, як решта нападників із засідки тікають навпростець крізь кущі, і подався за ними, міцно обхопивши долонею руків'я меча. Він навпомацки пробирався між стовбурів дерев, тримаючись на віддалі. Сяйво вогню і крики хлопців із Союзу позаду нього стухли, і врешті він опинився в глибині лісу, де пахло соснами й вогкою землею, а куди йти, йому підказував лише тупіт квапливих людських ніг. Логен злився з лісом, як за старих часів. Це було не так і складно. Вміння повернулося вмить, неначе він роками щонаочі скрадався поміж дерев. Серед

ночі пішли луною голоси; Логен спинився, прикинув за стовбуром сосни й послухав.

— Де Брудний Ніс?

Мовчання.

— Мабуть, загинув.

— Загинув? Як?

— Із ними хтось був, Вороне. Якийсь здоровий мудак.

Ворон. Логен знав це ім'я. І впізнав голос, коли його почув. Іменитий, який бився за Дрібнокоста. Їх із Логеном не можна було назвати друзями, та вони знали один одного. Стояли поруч у строю під Карлеоном, билися там пліч-о-пліч. А тепер вони тут, і їх знову розділяє щонайбільше кілька кроків, але вони цілком готові вбити один одного. Витівки долі часом бувають чудними. Від бою з кимось до бою проти когось усього один крок. Значно ближче, ніж до того, щоб не битися взагалі.

— То був північанин? — долинув голос Вороне.

— Може, й так. Хай хто то був, а він своє діло знав. Надійшов дуже швидко. Я не встиг вистрілити.

— Зараза! Ми такого не допустимо. Отаборимося тут, а завтра підемо за ними. Може, тоді й прикінчимо його, того здоровила.

— О, так, прикінчимо його нахуй. За це не хвилюйся. Я йому шию розітну, тому гадові.

— Ну й молодець. А доти можеш пильнувати його, поки всі ми поспимо. Може, цього разу ти не заснеш від гніву, га?

— Так, отамане. Правду кажеш.

Логен сидів і дивився, раз у раз помічаючи дещо між дерев, поки їхня четвірка розкладала ковдри й готувалася до сну. П'ятий повернувся спиною до решти, дивлячись у той бік, звідки вони прийшли, й почав нести варту сидячи. Логен зачекав і почув, як один захропив. Почав накрапати дощ, який стукав і стікав по гіллі сосон. За якийсь час він став крапати Логенові у волосся, під одяг, стікати по його обличчю й падати на вологу землю: крап-крап-крап. А Логен сидів, нерухолий і мовчазний, як камінь.

Терпіння може бути грізною зброєю. Та хіба одиниці навчаються нею користуватися. Важко думати про вбивства, коли опиняєшся в безпеці й кров у жилах остигає. Проте Логенові це завжди вдавалося. Тож він сидів, коротаючи повільний час, і думав про давнє минуле, доки місяць не опинився високо в небі й між дере-

вами разом із лоскiтливим дощем не полилося блiде свiтло. Блiде свiтло, якого Логеновi було досить, щоб виконати свою роботу.

Вiн розпрямив ноги й заворушився, пробираючись мiж стовбурiв дерев i обережно ступаючи по пiдлiску. Дощ був йому союзником: його стукiт i крапання приховували тихi звуки Логенових чобiт, поки вiн обходив вартового ззаду.

Логен дiстав ножа з вологим клинком, який зблиснув у нерiвномiрному мiсячному свiтлi, а тодi вибрiв iз-помiж дерев i пройшов крiзь їхнiй табiр. Пройшов мiж тими, хто спав, так близько, що мiг їх помацати. По-братньому близько. Вартовий невдоволено шморгнув носом i посунувся, натягнувши на плечi мокру ковдру, всiяну мерехтливими крапельками дощу. Логен зупинився й зачекав, опустив погляд на блiде лице одного з поснувших, звернене вбiк, iз заплющеними очима й роззявленим ротом. Дихання чоловiка злегка курилося серед вологої ночi.

Тепер вартовий застиг, а Логен пiдкрався до нього, затамувавши подих. Простягнув лiву руку, ворущачи пальцями в iм-листому повітрі й чекаючи слухної митi. Простягнув правицю, мiцно стиснувши в нiй жорстке рукiв'я ножа. Вiдчув, як шкiряться його зцiпленi зуби. Час настав, а коли час настає, треба дiяти, не озираючись назад.

Потягнувшись убiк i вперед, Логен мiцно затиснув рукою рота вартовому, швидко й жорстоко рiзонує того по горлу — так глибоко, що вiдчув, як клинок дряпнув кiстки його шиї. Вартовий трохи посмикався й попручався, та Логен тримав його мiцно, так, як тримають кохану людину, а звукiв вiн не видавав — хiба що тихо забулькотiв. Логен вiдчув у себе на руках кров, гарячу й липку. Інші його ще не бентежили. Якщо один iз них прокинеться, то побачить лиш обриси однiєї людини в пiтьмi, а це вони й очiкують побачити.

Невдовзi вартовий обм'як, i Логен обережно поклав його на бiк. Його голова безвiльно звисилася. Пiд мокрими ковдрами безпорадно лежали чотири тiла. Може, й був колись такий час, коли Логеновi довелося б готувати себе до такої роботи. Коли йому довелося б подумати, чому так чинити правильно. Та якщо колись так i було, то цей час уже давно минув. На Пiвночi людей убивають, поки вони думають. Тепер цi люди — просто чотири завдання, якi треба виконати.

Логен підкрався до першого, підняв закривавлений ніж і вдарив згори вниз, просто в серце, проштрикнувши йому плащ і затиснувши рукою рота. Чолов'яга помер іще тихіше, ніж спав. Логен кинувся на другого, готовий зробити те саме. Його чобіт гепнув у щось металеве. Можливо, флягу для води. Хай що то було, звук вийшов доста гучний. Той другий розплющив очі й почав підійматися. Логен угородив ножа йому в нутроці й потягнув зброю, розтинаючи йому живіт. Чоловік якось захрипів, роззявивши рота, вибалушивши очі й ухопивши Логена за передпліччя.

— Га? — сів і витріщився третій. Логен вирвав руку і здійняв меч. — Шо за...

Чоловік несвідомо підняв руку, і тьмянний клинок відтяв його долоню від зап'ястка, а тоді глибоко врізався йому в череп. У вологе повітря здійнялися чорні бризки крові, а чоловік перекинувся на спину.

Але останній із них завдяки цьому дістав удосталь часу, щоб викотитися з ковдри й ухопити сокиру. Тепер уцілілий стояв зігнувшись і розкинувши руки, готовий до бою, як той, хто вже вдосталь у цьому вправлявся. Ворон. Логен чув, як він дихає, бачив, як його дихання куриться серед дощу.

— Тра було почати з мене! — процідив Ворон.

Логен не міг цього заперечити. Він збирався перебити їх усіх і не дуже замислювався, в якому порядку це робити. Однак тепер перейматися цим було трохи запізно. Він стенов плечима.

— Та яка різниця, почати чи закінчити?

— Побачимо.

Ворон здійняв сокиру в імлисте повітря, тупцяючись і шукаючи слабкого місця. Логен стояв нерухомо й переводив подих. Його меч повис ізбоку, поки він стискав у кулаці його холодне й мокре руків'я. Логен ніколи не любив рухатися, перш ніж настане час.

— Краще назвися мені, поки ще дихаєш. Мені приємно знати, кого я вбив.

— Ти вже мене знаєш, Вороне. — Логен підняв другу руку, розчепіривши пальці, і на його закривавлений долоні й закривавлений куксі пальця заблищало місячне сяйво. — Ми стояли поряд у строю під Карлеоном. Ніколи не думав, що ви так швидко мене забудете. Але мало що складається так, як ми очікуємо, еге ж?

Ворон уже перестав рухатися. У темряві Логен бачив хіба що блиск в очах чоловіка, але помітив у його позі сумнів і страх.

— Ні, — прошепотів Ворон, хитаючи головою в темряві. — Не може бути! Дев'ятипалий помер!

— Та невже? — Логен глибоко вдихнув і поволі видихнув у вологу ніч. — Тоді я, напевно, його привид.

Хлопці із Союзу викопали якусь нору, щоб у ній засісти, а з боків обклали її мішками та ящиками замість валу. Логен раз у раз бачив, як над краєм з'являлося чиєсь обличчя, вдивляючись у дерева, або ж від наконечника стріли чи списа відбивалося тьмяне світло вогню, що догоряв. Окопалися, чекають нового нападу із засідки. Якщо раніше вони були нервові, то тепер, найпевніше, вже всиралися. Щойно Логен покажеться, хтось із них, мабуть, злякається й застрелить його. Спуск на тих клятих союзних арбалетах спрацював від одного дотику, щойно їх натягували. Це було б цілком у його дусі — бути вбитим своїми на краю світу, та особливого вибору він не мав. Не пішки ж на фронт добиратися.

Тож Логен прокашлявся й гукнув:

— Ви там не стріляйте і взагалі!

За кілька кроків ліворуч від нього спрацювала тятива, і стріла з арбалета з глухим ударом врізалася в дерево. Логен пригнувся до мокрої землі.

— Не стріляйте, я сказав!

— Хто там?

— Це я, Дев'ятипалий!

Мовчання.

— Північанин, який їхав на возі!

Запала довга тиша. Дехто зашепотів.

— Гарзд! Тільки виходь поволі й тримай руки так, щоб ми їх бачили!

— Добре! — Логен розпрямився й потихеньку вийшов із-поміж дерев, задерши руки вгору. — Тільки не стріляйте в мене, згода? Ви самі обіцяли!

Він пішов до вогню, розкинувши руки і кривлячись від думки про те, що може щохвилини дістати стрілу в груди. Впізнав обличчя хлопців, яких бачив раніше, а ще — офіцера, який

командував колоною забезпечення. Кілька з них не зводили з нього арбалетів, поки він неквапом ішов по тимчасовому парасету і спускався до окопу. Викопали його перед вогнем, але не надто добре, і на його дні утворилася велика баюра.

— Куди ти в біса дівся? — сердито поцікавився офіцер.

— Вистежував тих, хто напав на нас сьогодні.

— І що, спіймав? — запитав один із хлопців.

— Авжеж.

— І що?

— Вони мертві, — Логен кивнув на баюру на дні ями. — Тож вам не треба спати у воді. Той суп іще зостався?

— Скільки їх було? — різко спитав офіцер.

Логен поворушив жаринки в багатті, але казанок виявився порожнім. Клята його удача!

— П'ятеро.

— Ти, сам-один, пішов на п'ятьох?

— Спершу їх було шестеро, та одного я вбив на початку. Він десь отам між деревами. — Логен витягнув зі свого клунка краєць хліба й потер ним казанок ізсередини — спробував принаймні помастити його жиром із м'яса. — Я почекав, доки вони заснули, і битися віч-на-віч довелося тільки з одним. Гадаю, мені просто завжди так таланило.

Та почувався він не таким уже й щасливчиком. У світлі від вогню було видно, що його рука досі заквечяна кров'ю. Темна кров потрапила Логенові під нігті, засохла в борознах на його долоні.

— Завжди таланило.

Офіцера це, вочевидь, не переконало.

— Звідки нам знати, що ти не один із них? Що ти не шпигував за нами? Що вони тепер не чекають отам, коли ти даси їм знак, що ми вразливі?

— Та ви всю дорогу були вразливі, — пирхнув Логен. — Але запитання слухне. Я думав, що ви можете його поставити. — Він витягнув із-за паска парусинову торбу. — Тому й приніс вам оце.

Офіцер, нахмурившись, простягнув руку до торби, потрусив її, щоб розкрити, й підозріливо зазирнув усередину. Ковтнув.

— Їх, як я вже казав, було п'ятеро. Тому там десять великих пальців. Тепер ти задоволений?

Офіцер, здавалося, відчував радше нудоту, ніж задоволення, проте кивнув, міцно стуливши вуста, і повернув торбу Логенові, тримаючи її на відстані витягнутої руки.

Той похитав головою.

— Залиш її собі. У мене нема середнього пальця. А великі всі на місці.

Віз хитнувся й зупинився. Останню милою чи дві вони не їхали, а повзли. Тепер дорога — якщо цим словом можна було назвати море багнуки — була захарашена безпорадними людьми. Вони із чваканням пересувалися з одного сухого місця до іншого, петляючи під ріденьким дощиком між безліччю застряглих возів і нещасних коней, стосами ящиків і бочок та підозріло похилих наметів. Логен бачив, як компанія забрьоханих хлопців силкувалася зрушити з місця фургон, який по осі коліс застряг у багні, — без особливого успіху. Це було все одно що бачити, як армія поволі тоне в болоті. Величезна кораблетроща на землі.

Тепер Логенових попутників зосталося семеро; вони були згорблені, худі й, здавалося, неабияк стомились від безсонних ночей і негоди на шляху. Один загинув, а ще одного вже відправили назад до Уффрїта зі стрілою в нозі. Не найкращий початок мандрів на Півночі, та Логен сумнівався, що далі буде краще. Він зліз із задка воза, вгрузнувши чобітьми в добре второвану багнуку, вигнув спину й потягнув зболілі ноги, а тоді стягнув свій клунок.

— Ну, удачі, — кинув Логен хлопцям. Жоден із них не заговорив.

Після того нічного нападу вони до нього майже не говорили. Найпевніше, їх збентежила та історія з великими пальцями. Втім, на думку Логена, вони дешево відбудуться, якщо не побачать тут нічого страшнішого. Він знизав плечима, розвернувся й почалапав крізь багнуку.

Просто попереду офіцерові з колони забезпечення читав мораль високий похмурий чолов'яга в червоній формі, найбільше схожий на головного серед цього гармидеру. За хвилину Логен його впізнав. Вони сиділи разом на бенкеті в зовсім іншому середовищі й розмовляли про війну. Тепер цей чоловік

здавався старшим, худорлявішим, міцнішим. Його лице було сильно насуплене, а мокре волосся добряче посивіло, проте, зобачивши, що поряд стоїть Логен, він усміхнувся й підійшов до нього, простягнувши руку.

— Ради мертвих, — промовив він гарною північною мовою, — доля вміє пожартувати. Я тебе знаю.

— І я тебе.

— Дев'ятипалий, так?

— Правильно. А ти Вест. Із Англії.

— Так і є. Вибач, що не можу влаштувати тобі ліпший прийом, та армія дісталася сюди лише вчора чи позавчора, і порядку, як бачиш, у нас іще немає. Не туди, придурку! — гримнув він на візника, який намагався проїхати між двома іншими возами, хоча місця між ними явно було замало. — У цій клятій країні взагалі є літо?

— Воно перед тобою. А зими ти хіба не бачив?

— Гм. Ти маєш рацію. А що тебе сюди привело?

Логен вручив Вестові листа. Вест зігнувся, щоб уберегти його від дощу, й насуплено прочитав.

— Підпис — лорд-камергер Хофф, так?

— А це добре?

Вест віддав листа і скривив губи.

— Гадаю, може бути по-різному. Це означає, що ти маєш могутніх друзів. Або могутніх ворогів.

— А може, і тих, і тих.

Вест усміхнувся.

— Як на мене, вони завжди вкупі. Ти приїхав битися?

— Так.

— Добре. Нам завжди стане у пригоді людина з досвідом. — Вест подивився, як рекрути злізають із возів, і протяжно зітхнув. — У нас досі забагато зелених. Йди до решти північан.

— Із вами є північани?

— Так, і їх щодня більшає. Здається, багато з них не надто раді правлінню свого короля. Зокрема його домовленості із шанка.

— Домовленості? Із шанка? — Логен насупився. Він нізащо не подумав би, що навіть Бетод може так низько впасти, та це було далеко не першим розчаруванням у його житті. — На його боці б'ються плоскоголові?

— Однозначно. У нього плоскоголові, а в нас північани. Світ — дивне місце, далебі.

— Це вже точно, — похитав головою Логен. — Скільки їх у вас?

— Здається, за останніми підрахунками — душ із триста, хоча вони не надто тішаються, коли їх рахують.

— Тоді, мабуть, уважатиму, що їх триста один — якщо ви мене приймете.

— У них табір отам, на лівому фланзі. — Вест показав туди, де на тлі вечірнього неба темніли силуети дерев.

— Ясно. Хто їхній отаман?

— Такий собі Шукач.

Логен на одну довгу мить витріщився на співрозмовника.

— Такий собі хто?

— Шукач. Знаєш його?

— Можна й так сказати, — прошепотів Логен, і по його обличчю розтягнулась усмішка. — Можна й так сказати.

Швидко насували сутінки, а за ними швидко насувала ніч, і коли Логен підійшов до табору північан, ті саме розпалили велику ватру. Він бачив обриси карлів, які сідали обабіч багаття; на тлі полум'я їхні голови й плечі здавалися чорними. Чув їхні голоси та їхній сміх, який тепер, коли дощ припинився, гучно звучав у вечірньому затишші.

Логен уже давно не чув, щоб ціла юрба людей розмовляла лише північною, і ця мова звучала для нього дивно, хоч і була йому рідною. Це навіювало неприємні спогади. Натовпи кричать на нього, кричать на його підтримку. Натовпи кидаються в бій, радіють перемогам, тужать за загиблими. До нього звідкись доходив запах смаженого м'яса. Солодкий, насичений запах, від якого лоскотало в носі й бурчав живіт.

На жердині біля стежки почепили смолоскип, а під ним стояв явно змучений хлопчина зі списом, який набурмосився на Логена, коли той підійшов. Певно, витягнув такий жереб — стояти на варті, поки інші їстимуть, — і це його, вочевидь, не надто тішило.

— Чого треба? — буркнув він.

— Шукач тут, із вами?

— Так, а що?

— Мені треба з ним поговорити.

— Та невже?

До них підійшов іще один чоловік, уже далеко не в розквіті літ, із пишним сивим волоссям і обв'треним лицем.

— Що тут у нас?

— Новачок, — буркнув хлопчина. — Хоче побачити отамана.

Старий примружився на Логена й насупився.

— Друже, я тебе знаю?

Логен підвів обличчя так, щоб на нього впало світло смолоскипа. Краще подивитися людині в очі, показатись їй і показати, що не відчуваєш страху. Так його навчав батько.

— Не знаю. А що, знаєш?

— Звідки ти прийшов? Із ватаги Білобока, так?

— Ні. Працював сам.

— Сам? Ну, що ж... Здається, я тебе впі... — Старий вирячив очі, у нього безвільно відвисла щелепа, а лице стало біле, як шматок крейди. — Блядь, ради мертвих, — прошепотів він і незграбно позадкував. — Це ж Кривава Дев'ятка!

Можливо, Логен сподівався, що його ніхто не впізнає. Що його всі забули. Що в них тепер нові турботи, а він буде просто людиною, такою, як усі. Але тепер він побачив на обличчі старого той самий вираз — зляканий до всирачки, — і йому стало зрозуміло, як воно буде далі. Так само, як колись. А найгірше було ось що: тепер, коли Логена впізнали і він побачив цей страх, цей жах і цю шану, він не був певен, що це видовище йому не подобається. Він же заслужив це, хіба ні? Зрештою, що правда, те правда.

Він — Кривава Дев'ятка.

До хлопця ще не зовсім дійшло.

— Ви з мене смієтеся, так? А наступного разу казатимете, що це приперся Бетод власною персоною?

От тільки ніхто не сміявся, а Логен підняв руку й поглянув крізь прогалину на місці середнього пальця. Хлопчина перевів погляд із його кукси на старого, що тремтів, а тоді назад.

— Бляха-муха, — прохрипів він.

— Де твій отаман, хлопче? — Логен злякався власного голосу. Беземоційного, мертвого, холодного, мов зима.

— Він... він... — Хлопчина тремтливо підняв палець і показав на дерева.

— Ну, що ж... Мабуть, я сам його винюхаю.

І хлопець, і старий втекли з Логенової дороги. Минаючи їх, він не всміхався, а радше відтягнув губи, показуючи їм зуби. У нього ж, як-не-як, була певна репутація, яку треба було підтримувати.

— Не турбуйтеся, — прошепотів він їм в обличчя. — Я ж на вашому боці, правильно?

Ніхто не сказав йому й слова, поки він ішов за спинами карлів до початку багаття. Кілька карлів озирнулися через плече, та на Логена зважали не більше, ніж на будь-якого новачка в таборі. Вони ще не здогадувалися, хто він такий, але скоро довідаються. Той хлопчина і той старий пошепки розкажуть іншим, і ця оповідь розійдеться довкола багаття, як це буває з розказаним пошепки, і за ним спостерігатимуть усі.

Логен сахнувся: поряд із ним ворухнулася велика тінь — така здорова, що він спершу прийняв її за дерево. Величезний чолов'яга, який чухав бороду й усміхався до вогню. Тул Дуру. Грозову Хмару не можна було сплутати ні з ким навіть у напівтемряві. Надто вже він був великий. Логен знову замислився, як у біса примудрився його здолати.

Тут він відчув дивне й сильне бажання просто опустити голову і пройти далі, в ніч, не озираючись. Тоді йому більше не доведеться бути Кривавою Дев'яткою. Залишаться тільки зелений хлопчисько і старигань, які присягатимуться, що якимось уночі бачили привида. Можна було податися кудись далеко, почати спочатку, стати ким заманеться. Але Логен якимось уже спробував це зробити, і добра йому з того не було. Минуле завжди йшло за ним по п'ятах і дихало йому в шию. Настав час розвернутись і поглянути йому в обличчя.

— Ну, добре, здорованю... — Тул придивився до нього в сутінках. Довкола його обличчя, схожого на велику скелю, й бороди, схожої на великий килимок, ворушилися жовтогаряче світло й чорна тінь.

— Хто... стривай...

Логен ковтнув. Тепер, якщо замислитися, він гадки не мав, що вони можуть подумати, коли побачать його знову. Вони ж,

як-не-як, довго були ворогами, перш ніж подружити. Кожен із них бився з Логеном. Кожен дуже хотів його вбити й мав на це добрі причини. А тоді він утік на південь і кинув їх на поталу шанка. Що, як після річної чи навіть більшої розлуки йому не дістанеться нічого, крім холодного погляду?

А тоді Тул схопив його й мало на задусив у обіймах.

— Ти живий!

Відпустив Логена, щоб перевірити, чи ту людину схопив, а тоді знов обійняв.

— Так, живий, — прохрипів Логен, якому ледве стало на це дихання. Ну, хоч одна людина тепло його привітає.

Тул усміхався на весь рот.

— Не соромся. — Жестом покликав Логена за собою. — Хлопці просто веруться!

Той пішов за Тулом, відчуваючи, як серце мало не вискакує із грудей, до початку багаття, де мав сидіти отаман із найближчими до нього Іменитими. Вони справді були там, розсілися на землі. Шукач сидів посередині й тихенько бурмотів щось Доу. Мовчун із другого боку сперся на лікоть і вовтузився з пір'ям на своїх стрілах. Наче нічого й не змінилося.

— Шукачу, тут до тебе дехто прийшов, — сказав Тул. Голос у нього став високий від стримування таємниці.

— Що, справді? — Шукач поглянув на Логена, та він ховався в тіні за Туловим величезним плечем. — А це може зачекати, доки ми поїмо?

— Знаєш, мені здається, що не може.

— І чому ж? Хто це?

— Хто це? — Тул схопив Логена за плече і штовхнув його на світло вогню так, що той захитався. — Та це ж, блядь, Логен Дев'ятипалый!

Логенів чобіт ковзнув у багні, і він мало не гепнувся на дупу й був змушений добряче помахати руками, щоб утримати рівновагу. Всі балачки довкола вогню вмить затихли, і всі повернули обличчя в його бік. Два довгі застигли ряди обм'яклих обличчя в мінливому світлі. Не було чути жодного звуку, крім зітхань вітру й потріскування вогню. Шукач витріщився на Логена так, ніби в нього перед носом пішли мертвяки, і в нього щомиті дедалі більше відвисала щелепа.

— Я думав, вас усіх перебили, — сказав Логен, знов опанувавши себе. — Гадаю, можна дивитися на речі аж занадто реально.

Шукач поволі звівся на ноги. Простягнув руку, а Логен її прийняв.

Говорити не було про що, зважаючи на те, скільки всього вони пройшли разом: бої з шанка, переходи через гори, війни й те, що було після воєн. Це тривало багато років. Шукач стиснув руку Логенові, той ударив по ній зверху другою рукою, і Шукач теж ударив по ній другою рукою. Вони всміхнулись один одному, кивнули, і все стало так, як було. Слова були зайві.

— Мовчун. Радий тебе бачити.

— Угу, — буркнув Мовчун і влучив йому кухоль, а тоді знову перевів погляд на стріли, наче Логен хвилину тому пішов відліти, а за хвилину повернувся, як усі й очікували. Логен мимохіть усміхнувся. Ні на що інше він і не сподівався.

— А це Чорний Доу там ховається?

— Сховався б краще, якби знав, що ти прийдеш. — Доу з усмішкою, не зовсім непривітною, оглянув Логена з голови до ніг. — Та це ж Дев'ятипалий власною персоною. А ти хіба не казав, що він беркицьнувся з кручі? — різко гукнув він Шукачеві.

— Я це бачив.

— О, я беркицьнувся... — Логен згадав вітер, що дув йому в рота, камінь і сніг, що крутилися довкола нього, і сильний удар, із яким вода вибила з нього дух. — Беркицьнувся й більш-менш уцілів.

Шукач звільнив для нього місце на розстелених шкурах біля багаття, і Логен сів, а інші сіли поряд.

Доу хитав головою.

— Тобі, гадові, завжди щастило з виживанням. Я мав би знати, що ти припрешся.

— А я був певен, що плоскоголові вас здолали, — зізнався Логен. — Як ви звідти вибралися?

— Нас витягнув Тридуба, — сказав Шукач.

Тул кивнув.

— Вивів нас і перевів через гори, а тоді крізь усю Північ аж до самої Англії.

— І ви, певно, всю дорогу сварились, як старі баби?

Шукач усміхнувся Доу.

— Дехто дорогою нив.

— А де Тридуба зараз? — Логенові не терпілося перекинутися словом із тим старим.

— Він мертвий, — повідомив Мовчун.

Логен поморщився. Він здогадувався, що таке можливо, якщо вже Шукач за старшого. Тул кивнув великою головою.

— Загинув у бою. Вів атаку на шанка. Загинув у бою з тією істотою. Тим Страховидлом.

— Йобана зараза. — Доу сплюнув у землю.

— А що Форлі?

— Мертвий, — різко відповів Доу. — Пішов до Карлеона попередити Бетода, що з-за гір ідуть шанка. Кальдер наказав його вбити, просто заради сміху. Падлюка!

Він сплюнув іще раз. Доу — він такий, завжди любив плюватися.

— Мертвий. — Логен похитав головою. Форлі мертвий і Тридуба мертвий — шкода, хай йому грець. Але ще не так давно він гадав, що вони всі возз'єдналися з землею, тож четверо живих — це в певному розумінні все одно було вельми незле. — Що ж. Вони обидва були славними людьми. Одними з найкращих, та й померли, здається, гідно. Принаймні як на людей.

— Так, — погодився Тул і підняв кухоль. — Цілком гідно. За мертвих.

Усі випили мовчки, а Логен, відчувши смак пива, прицмокнув губами. Надто давно його тут не було.

— Отже, минув рік, — пробурчав Доу. — Ми декого вбили й збіса багато ходили, а ще бились у збіса великому бою. Втратили двох і здобули нового отамана. А що за чортівнею займався ти, Дев'ятипалий?

— Ну... тут ціла історія. — Логен замислився, яка саме, і зрозумів, що не знає напевне. — Я гадав, що шанка здолали вас усіх, бо життя навчило мене очікувати найгіршого, тож пішов на південь і натрапив на одного чаклуна. Пішов із ним у такі собі мандри, за море і ще далі, по певну річ, а коли ми дісталися куди треба... її там не було.

Тепер, коли він вимовив усе це вголос, це звучало доста божевільно.

— Яку річ? — запитав Тул, аж скривившись від спантеличення.

— А знаєш що? — Логен облизав зуби й відчув на них смак випивки. — Здається, я насправді й сам не знаю.

Всі перезирнулися так, ніби ніколи не чули такої придуркуватої історії, а Логен був змушений визнати: мабуть, таки не чули.

— Та зараз це вже не має значення. Виявляється, життя не таке паршиве, яким я його уявляв.

Логен товарицьки плеснув Тула по спині.

Шукач надув щоки.

— Що ж, так чи інакше, ми раді, що ти повернувся. Тепер ти, мабуть, повернешся на своє місце?

— Своє місце?

— Перебереш владу на себе, хіба ні? Ну, тобто ти ж був отаманом.

— Колись, може, й так, але повертатися до цього не збираюся. Здається, ці хлопці цілком задоволені тим, що є.

— Але ж ти краще за мене знаєш, як вести людей за собою...

— Я в цьому не впевнений. Коли я був за старшого, це нікому великого добра не приносило, еге ж? Ані нам, ані тим, хто бився з нами, ані тим, проти кого ми билися. — Логен згорбив плечі, згадавши минуле. — Якщо хочеш, я даватиму поради, але сам волів би йти за тобою. Я вже накерувався, і не надто добре.

Шукач явно сподівався на інший кінець.

— Ну... якщо ти впевнений...

— Я впевнений. — Логен плеснув його по плечу. — Нелегко бути отаманом, еге ж?

— Так, — пробурчав Шукач. — Нелегко, хай йому грець.

— Та й, гадаю, чимало з цих хлопців раніше виступали проти мене й не надто раді бачити мене зараз.

Логен поглянув на суворі обличчя вздовж багаття, почув, як люди стиха перемовляються, згадуючи його ім'я — надто тихо, щоб зрозуміти, про що саме йдеться, та він здогадувався, що його не хвалять.

— Не турбуйся, коли почнуться бої, вони точно радітимуть, що ти з ними.

— Може, й так.

Страх як шкода, що йому доведеться вдатися до вбивств, щоб із ним почали хоча б вітатися. На нього з темряви визирали уважні очі, які швидко відверталися, коли Логен перехоплював їхній погляд. У вічі йому, по суті, дивилася всього одна людина. Здоровий хлопака з довгим волоссям біля середини багаття.

— Хто це такий? — спитав Логен.

— Хто саме?

— Отой хлопчина, який на мене дивиться.

— То Дрижак. — Шукач облизав загострені зуби. — Він, Дрижак, дуже сміливий. Бився з нами вже кілька разів, і б'ється він збіса добре. Передусім скажу тобі, що він людина хороша і ми йому завинили. А далі варто згадати, що він син Хрипія.

Логена накрило хвилиною нудоти.

— Хто-хто?

— Його інший син.

— Хлопчисько?

— Усе те вже давно минуло. Хлопчиська виростають.

Це, може, й давно минуло, та ніхто нічого не забув. Логен бачив це відразу. Тут, на Півночі, ніщо ніколи не забувається, і він не мав би думати, ніби щось може забутися.

— Я мушу дещо йому сказати. Якщо нам доведеться битися разом... Я мушу дещо сказати.

Шукач поморщився.

— Можливо, краще не казати нічого. Деяких ран краще не чіпати. Поїж, а вранці поговори з ним. У денному світлі всі слова звучать справедливіше. А ще ти можеш вирішити цього не робити.

— Угу, — гмикнув Мовчун.

Логен підвівся.

— Найпевніше, ти маєш рацію, та краще вже зробити це...

— Ніж жити у страху перед цим. — Шукач кивнув на вогонь. — Логене, за тобою сумували, і це правда.

— За тобою теж, Шукачу. За тобою теж.

Він пішов крізь темряву, що смерділа димом, м'ясом і людсьми, за спинами карлів, які сиділи біля вогню. Відчував, як вони горблять плечі й бурмочуть, коли він їх минає. Логен знав, про

що вони думають. «Кривава Дев'ятка просто позаду мене, а це остання людина на світі, до якої варто повертатися спиною». Він усю дорогу бачив, як Дрижак спостерігає за ним, одне його холодне око визирає крізь довге волосся, а губи стискаються в сувору риску. Він витягнув ножа, щоб поїсти, та цим ножом було б так само зручно заколоти й людину. Логен сів навпочіпки біля Дрижака й подивився, як виблискує на лезі того ножа світло від вогню.

— То ти Кривава Дев'ятка.

Логен скривився.

— Так. Мабуть.

Дрижак кивнув, не зводячи з нього погляду.

— То он який із себе Кривава Дев'ятка.

— Сподіваюся, ти не розчарований.

— О ні. Я не розчарований. Приємно нарешті знати, яке в тебе лице.

Логен опустив погляд на землю, намагаючись зрозуміти, як на це відповісти. Що зробити руками, якого виразу надати обличчю, до яких слів удатися, щоб спробувати хоч трішечки залагодити провину.

— Важкі тоді були часи, — врешті промовив він.

— Важчі, ніж зараз?

Логен пожував губу.

— Ну, може, й ні.

— Гадаю, часи завжди важкі, — сказав Дрижак крізь зціплені зуби. — Це не виправдання для хрінових учинків.

— Правильно. Тому, що я накоїв, виправдань немає. Я цим не пишаюся. Не знаю, що ще можу сказати — скажу тільки, що сподіваюся, що ти зможеш про це забути і ми зможемо битися пліч-о-пліч.

— Буду з тобою чесним, — відповів Дрижак якимось на-тужним голосом — неначе силкувався не закричати, не заплакати, а може, не закричати й не заплакати водночас. — Важко просто взяти й забути про таке. Ти вбив мого брата, хоч і обіцяв йому милосердя, відтяв йому руки й ноги та прибив його голову до знамена Бетода.

Кісточки його пальців, які обхопили руків'я ножа, побіліли й затремтіли, і Логен зрозумів: Дрижак насилу стримується,

щоб не вдарити його ножем у лице. Він не ставив цього Дрижкаві на карб. Анітрохи.

— Після того мій батько вже ніколи не був такий, як колись. Він став геть порожній. Я багато років мріяв тебе вбити, Кривава Дев'ятко.

Логен неспішно кивнув.

— Що ж... Ти ніколи не будеш самотній у цій мрії.

Тепер він помітив, що з протилежного боку багаття на нього теж дивляться холодно. Насуплені обличчя в тіні, похмурі — в мерехтливому світлі. Він узагалі не знав цих людей, які були налякані до глибини душі чи плекали образи на нього. Величезний страх і сила-силенна образ. Людей, яким приємно було побачити його живим, Логен міг полічити на пальцях однієї руки. Навіть не маючи одного пальця. А це ж начебто ті, хто на його боці.

Шукач мав рацію. Деяких ран краще не чіпати. Логен підвівся, відчуваючи, як йому поколює плечі, й пішов назад, до початку багаття, де розмовляти було легше. Він не сумнівався, що Дрижак хоче його вбити так само сильно, як раніше, та це несподіванкою не було.

Треба дивитися на речі реально. Того, що він накоїв, не виправити жодними словами.

БЕЗНАДІЙНІ БОРГИ

Очільнику Глокто!
Хоча нас, як мені здається, ще не відрекомендували один одному офіційно, протягом останніх кількох тижнів я часто чув Ваше ім'я. Сподіваюся, що Вас не ображу, та скидається на те, що Ваша участь ускладнює все в будь-якому приміщенні, куди я вхожу та звідки Ви нещодавно пішли чи куди Ви невдовзі маєте завітати, а також у всіх переговорах, які я веду.

Хоча наші працедавці в цій справі виступають непримирними супротивниками, ми не маємо причин не поводитись як цивілізовані люди. Можливо, нам із Вами вдасться порозумітися так, щоб мати менше клопотів і водночас досягти більшого.

Чекатиму на Вас на бійні поряд із Чотирма Кутами завтра від шостої ранку. Перепрошую, що обрав таке гамірне місце, та мені здається, що нашу розмову краще зберегти в таємниці.

Насмілюся припустити, що жодного з нас не відлякне трохи бруду під ногами.

Харлен Морроу,

секретар верховного судді Маровії

Там, м'яко кажучи, смерділо. «Здається, кількасот живих свиней пахнуть не так солодко, як можна подумати». Підлога затіненого складу була слизькою від їхнього смердючого рідкого гною, а сперте повітря повнилось їхнім відчайдушним галасом. Вони кричали й кувікали, рохкали й штовхались у тісних загонах — може, відчували, що ніж різника не так уже й далеко. Однак, як зауважив Морроу, Глокту не лякав гамір, ножі чи, якщо вже на те пішло, неприємний запах. «Як-не-як, я ж цілоденно пробираюся крізь бруд у переносному значенні слова. Нащо боятися справжнього бруду?» Зі слизькою підлогою

було складніше. Він шкутильгав, ступаючи зовсім помалу, й відчував, як його ноги палають. *«Уявіть собі: прибути на зустріч укритим свинячим гноєм. Тоді я аж ніяк не видавався б таким страхітливо безжальним, як треба. Чи не так?»*

Тоді він побачив Морроу. Той спирався на один із загонів. *«Неначе фермер, який милується своїм знаменитим стадом»*. Глокта пошкутильгав до нього, чвакаючи чобітьми, кривлячись і важко дихаючи. По його спині стікав цівками піт.

— Що ж, Морроу, мушу відзначити: ви чудово вмієте зробити так, щоб дівчина відчула себе особливою.

Секретар Маровії, маленький кругловидий чоловічок в окулярах, усміхнувся йому.

— Очільнику Глокто, дозвольте передусім сказати вам, що надзвичайно шаную ваші досягнення в Гуркулі, ваші методи ведення переговорів, а також...

— Морроу, я тут не заради обміну люб'язностями. Якщо вам не йдеться більше ні про що, можна було б, як на мене, обрати місце із кращим запахом.

— І краще товариство, не сумніваюся. Тоді до роботи. Часи зараз непрості.

— Тут я з вами згоден.

— Зміни. Невизначеність. Збентеженість селянства...

— Як на мене, не збентеженість, а дещо трохи більше. Хіба не так?

— Тоді бунт. Залишається сподіватися, що довіра Закритої Ради до полковника Лютара буде виправдана й він зупинить бунтівників за межами міста.

— Я не повірив би, що його труп може зупинити стрілу, проте гадаю, що в Закритій Раді були свої причини.

— У Закритій Раді вони завжди є. Хоча, звісно, її члени не завжди згодні між собою. — *«Та вони ніколи не бувають згодні між собою. В тому клятому органі це — майже правило»*. — Але потерпають від їхньої незгоди, — Морроу багатозначно визирнув із-за окулярів, — ті, хто їм служить. Зокрема, мені здається, що ми надто часто наступали один одному на ноги, щоб почуватися комфортно.

— Хе, — посміхнувся Глокта, ворушачи затерплими пальцями в чоботі. — Щиро сподіваюся, що ваші ноги не надто

постраждали. Геть не зміг би дивитися собі в очі, якби ви через мене закульгали. Може, у вас є на думці якесь рішення?

— Можна й так сказати. — Морроу всміхнувся, дивлячись, як свині вовтузяться, рохкають і лізуть одна на одну. — У моєму дитинстві на нашій фермі були кабани. — *«Згляньтесь. Що завгодно, крім історії з життя»*. — Я мусив їх годувати. Вставати зранку, коли надворі ще було темно, а видихнуте повітря клубочилося на холоді.

«О, якрава виходить картина! Молодий пан Морроу по коліна в багнюці споглядає, як об'їдаються його свині, і мріє про втечу. Про чудесне нове життя у блискучому місті!»

Морроу всміхнувся Глокці. Тьмяне світло виблискувало на скельцях його окулярів.

— Знаєте, ці істоти готові їсти що завгодно. Навіть калік.

«А... Он воно що».

Тут Глокта й помітив, що до них із віддаленого боку будівлі нишком наближається якийсь чоловік. Здоровань у подертому плащі, який тримається тіней. Він міцно притиснув одну руку до тулуба, сховавши долоню в рукаві. *«Неначе ховає там ніж, і ховає не надто добре. Краще просто підійти з усмішкою на обличчі, тримаючи лезо на видноті. На бійні є сотня причин носити із собою ніж. Зате намагатися його сховати можна лише з однієї причини»*.

Він озирнувся через плече, скривившись, коли в нього клацнула шия. Із того боку підкрадався ще один чоловік, вельми схожий на першого. Глокта здійняв брови.

— Убивці? Страшенно неоригінально.

— Може, це й неоригінально, та вони, на мою думку, видадуться вам доста ефективними.

— То мене мають забити на бійні, так, Морроу? Зарізати в різника! Занд дан Глокта, серцеїд, переможець Турніру, герой Гуркської війни, висраний десятком різних свиней!

Він пирснув від сміху так, що довелося витирати з верхньої губи шмарклі.

— Дуже радий, що вам до вподоби іронія цієї ситуації, — дещо засмутившись, пробурмотів Морроу.

— О, вона мені до вподоби. Згодувати свиням. Це так очевидно, що скажу чесно: не очікував такого. — Глокта протяжно

зітхнув. — Але не очікувати чогось й не підготуватися до цього — це абсолютно різні речі.

Завдяки галасу кабанів тятива арбалета залишилася нечутою. Убивця спершу неначе послизнувся, впустив свій блискучий ніж, а тоді несподівано впав на бік. Відтак Глокта побачив, що з його боку стирчить стріла. *«Це, звісно, не надто великий сюрприз, та однаково це завжди нагадує чари».*

Найманець із протилежного боку складу вражено позадкував, але так і не побачив, як практик Вітарі безшумно подолала загороду порожнього загону за ним. У п'яті зблиснув метал: вона розітнула сухожилки в зарізки під коліном, і той упав. Його крик швидко затих, коли Вітарі міцно затягнула в нього на шиї свій ланцюг.

Северард легко зіскочив із крокв ліворуч від Глокти і чвакнув, приземлившись у багнюку. Неспішно рушив уперед з арбалетом на плечі, ногою відштохнув упалий ніж у темряву й опустил погляд на підстреленого.

— Я винен тобі п'ять марок! — гукнув він Фростові. — Не влучив у серце, хай йому грець. Може, в печінку?

— У пefінку, — буркнув альбінос і вийшов із тіні у віддаленому кінці складу.

Чолов'яга насилу став на коліна і схопився за стрілу, що проштрикнула йому бік. Його перекошене лице наполовину вкрилося брудом. Фрост, ідучи повз нього, здійняв дрючок і з хрускотом ударив найманця по потилиці. Це вмить поклато край його крикам, і він ляпнувся долілиць у багно. Вітарі тим часом повалила свою жертву на підлогу й стала колінами чоловікові на спину, тягнучи за ланцюг у нього на шиї. Він пручався дедалі кволіше і врешті зупинився. *«Ще трохи мертвої плоті на підлозі бійні».*

Глокта знову поглянув на Морроу.

— Як швидко може змінитися ситуація! Так, Харлене? Спершу всі хочуть тебе знати. А далі? — Глокта сумовито постукав брудним кінцем ціпка по своїй нікчемній нозі. — Тобі хана. Це жорстокий урок.

«Кому, як не мені, знати?»

Секретар Маровії позадкував і швидко облизав губи, виставивши перед собою одну руку.

— Зачекайте-но...

— Чому? — Глокта випнув нижню губу. — Ви справді вважаєте, що ми після цього можемо полюбити один одного?

— Може, нам удасться дійти якоїсь...

— Мене не засмутило те, що ви спробували мене вбити. Але зробити це так жалюгідно? Ми ж професіонали, Морроу. Те, що ви подумали, ніби це може спрацювати, просто ображає.

— Зачіпає за живе, — буркнув Северард.

— Ранить, — проспівала Вітарі, дзенькаючи ланцюгом у темряві.

— І гвибоко обуює, — пробурчав Фрост і погнав Морроу назад, до загону.

— Треба було й далі лизати велику п'яну дупу Хоффа. А може, залишитися на фермі, зі своїми свиньми. Може, це й тяжка робота, рано-вранці й таке інше. Але з неї можна прожити.

— Тільки зачекайте! Тільки за-а-а-а...

Северард ухопив Морроу за плече ззаду, проштрикнув йому збоку шию і спокійно, неначе патраючи рибу, вирізав йому горло.

Кров залила Глокті чоботи, і він скривився й незграбно позадкував, коли його знівечену ногу охопив біль.

— От лайно! — процідив він крізь ясна, мало не спіткнувшись і не гепнувшись дупою в багно. Встояв Глокта лише завдяки тому, що відчайдушно вчепився в огорожу поряд із собою. — Його не можна було просто задушити?

Северард стенив плечима.

— Результат такий самий, хіба ні?

Морроу повалився на коліна. Окуляри на його обличчі перекошилися, однією рукою він учепився в розітнуту шию, а тим часом йому під комірець сорочки з бульканням текла кров.

На очах у Глокти клерк перекинувся на спину й захвищав ногою по підлозі. Його підбор залишив у смердючій багнуці кілька довгих борозен. *«Яке нещастя для свиней на фермі. Вони вже не побачать, як молодий пан Морроу вертає з-за пагорба після чудесного життя у блискучому місті, а його дихання клубочиться серед холодного-прехолодного ранку...»*

Конвульсії секретаря поступово затихали, і він застиг на підлозі. Глокта трохи потримався за загороду, споглядаючи труп.

«І коли я лишень став... таким? Мабуть, це сталося поступово. За однією дією швидко йде інша, долаючи шлях, яким нам тоді хоч-не-хоч доводиться йти, і щоразу на це знаходяться причини. Ми робимо те, що мусимо, робимо те, що нам кажуть, робимо те, що зробити найлегше. А що ще нам залишається, крім розв'язання жахливих проблем, одної за іншою? А відтак настає день, коли ми підводимо погляд і розуміємо: ми... отакі».

Глокта поглянув на кров, що виблискувала у нього на чоботі, наморщив носа й витер її об штанину Морроу. *«Ну, гаразд. Я б радо присвятив більше часу філософуванню, та мені ще треба підкупати чиновників, шантажувати дворян, фальсифікувати вибори, вбивати секретарів і погрожувати закоханим. Я мушу жонглювати безліччю ножів. І коли один із дзенькотом падає на забр'юхану підлогу, другий мусить полетіти вгору, так, щоб його клинок, гострий, як бритва, крутився в нас над головами. Легше не стає ніколи».*

— Наші чарівні друзі повернулися.

Северард підняв маску й почухав обличчя.

— Маги?

— Перший з-поміж цих гадів власною персоною та його смілива ватага героїв. Він, його потайний учень і та жінка. А також навігатор. Попильнуйте за ними й подивіться, чи нема серед них того, кого можна відірвати від решти. Нам час дізнатися, що вони задумали. Ти досі володієш отим прегарним будиночком біля води?

— Звісно.

— Добре. Можливо, ми нарешті зуміємо вирватися вперед, а коли Його Преосвященство почне вимагати відповідей, вони в нас знайдуться.

«І господар нарешті поглядить мене по голівці».

— Що нам робити з ними? — спитала Вітарі, різко кивнувши їжакуватою головою на трупи.

Глокта зітхнув.

— Кабани, судячи з усього, ладні з'їсти що завгодно.

Коли в місті вже сутеніло, Глокта потягнув знівечену ногу дедалі безлюднішими вулицями до Агріонта. Крамарі зачи-

няли свої двері, домовласники запалювали ліхтарі, і в напівтемні провулки крізь щербинки довкола віконниць лилося сяйво свічок. *«Поза сумнівом, це щасливі сім'ї сідають щасливо повечеряти. Люблячі батьки з прекрасними дружинами, милими дітьми, повним і осмисленим життям. Широ вітаю їх».*

Глокта втиснув останні зуби у зболілі ясна, стараючись не збавляти темпу; його сорочка починала намокати від поту, а нога з кожним хистким кроком палала сильніше. *«Але я не спинюся через цей нікчемний шматок мертвечини».* Біль поступово піднявся від гомілки до коліна, від коліна до стегна, а після стегна охопив його перекручений хребет і дістався черепа. *«Стільки зусиль заради вбивства якогось чиновника середнього рангу, який усе одно працював щонайбільше за кілька споруд від Будинку питань. Це, хай йому грець, марнування мого часу — ось що це таке; це, хай йому грець...»*

— Очільник Глокта?

До нього шанобливо підступив якийсь чоловік. Його лице залишалося в тіні. Глокта примружився на нього.

— Я...

Це було гарно зроблено, ніде правди діти. Глокта й не здогадувався про другого чоловіка, доки в нього на голові не з'явився мішок і йому не завели за спину одну руку, грубо штовхнувши його вперед. Він заточився, впустив ціпок і почув, як той загнував об бруківку.

— А-а-а-а!

Коли Глокта марно спробував вирвати руку, його спину пронизав пекучий спазм, і він був змушений безвільно обм'якнути, задихаючись від болю під мішком. За мить йому зв'язали зап'ястки, і він відчув, як під кожну пахву йому просовують сильну руку. Глокті швидко повели геть, обступивши його з обох боків; його ноги при цьому ледве торкалися бруківки. *«Хай там як, я вже давненько не ходив так швидко».* Їхній хват не був грубим, але опиратись йому було неможливо. *«Професіонали. Ці головорізи в усьому кращі за тих, на яких здобувся Морроу. Той, хто наказав це зробити, не дурень. То хто наказав це зробити?»*

Сам Сульт чи хтось із Сультових ворогів? Якийсь його суперник у боротьбі за престол? Верховний суддя Маровія? Лорд Брок? Узагалі хтось із Відкритої Ради? А може, то гурки? Вони ніколи не були моїми найближчими друзями. А може, банківський дім “Валінт і Балк” нарешті вирішив стягнути заборгованість? Чи, може, я взагалі серйозно недооцінив молодого полковника Лютара? А може, то був лише очільник Гойл, якому вже неохота ділитися роботою з калікою?» Якщо замислитися, список виходив чималий.

Глокта почув тупіт кроків довкола себе. Вузькі провулки. Як далеко вони зайшли, він гадки не мав. Його дихання, хрипке й гортанне, відлунювало в мішку. *«Серце калатає, шкіру щипає від холодного поту. Збудження. Навіть переляк. Чого вони від мене хочуть? Людей, на жаль, хапають на вулицях не для того, щоб присудити підвищення, почастувати ласощами чи ніжно поцілувати. Я знаю, чому людей хапають на вулицях. Мало хто знає це краще за мене».*

Вони спустилися зі сходів. Носаки його чобіт при цьому безпорадно чиркали об сходинки. Важко зачинилися важкі двері. Лункі кроки у викладеному кахлями коридорі. Зачинилися ще одні двері. Глокта відчув, як його безцеремонно кинули на стілець. *«А тепер — на добре чи на зле — ми, поза сумнівом, дізнаємося...»*

Раптом із його голови зірвали мішок, і Глокта закліпав: йому різонуло очі жорстоке світло. Біла кімната, надто яскрава, щоб у ній було комфортно. *«На жаль, я знайомий із такими кімнатами. А втім, по цей бік столу вона здається набагато потворнішою».* Навпроти хтось сидів. *«Точніше, розмитий силует когось».* Глокта заплющив одне око й придивився іншим: його зір поступово пристосовувався.

— Що ж... — пробурмотів він. — Оце так сюрприз.

— Сподіваюся, приємний.

— Мабуть, побачимо.

Карлот дан Ейдер змінилась. *«І, вочевидь, те вигнання подіяло їй не лише на шкоду».* Волосся в неї віросло — може, й не повністю, та його більш ніж вистачало для привабливої зачіски. Синці довкола горла поблякли, а на місці струпів, які вкривали її щоку, залишилися тільки ледь-ледь помітні відмітини. Вона змінила мішковину зрадниці на дорожній одяг за-

можної пані й мала в ньому надзвичайно гарний вигляд. На пальцях і на шиї в неї виблискували самоцвіти. Вона здавалася такою ж багатою й доглянутою, як під час їхньої першої зустрічі. А ще вона всміхалася. *«Це усмішка гравця, який має всі виграшні карти. І чому я ніяк не можу цього вивчити? Ніколи й нікому не роби добра. Особливо жінці».*

На столі перед нею — там, де до них легко було дотягнути-ся, лежали маленькі ножиці. Із тих, якими багатійки обрізають собі нігті. *«Однак ними так само добре зрізати шкіру з людських підшов, розширювати людині ніздрі, відрізати вуха — поволі, смужка за смужкою...»*

Глокта зрозумів, що йому неймовірно важко відвести погляд від цих маленьких начищених лез, які блистіли в яскравому світлі ламп.

— Я ж наче сказав вам більше не вертатися, — промовив він, але без звичної владності в голосі.

— Сказали. Але відтак я подумала: а чому б не повернутись? Я не побажала розлучатися з певними активами в місті й дуже хочу скористатися певними діловими можливостями. — Ейдер узяла ножиці, відрізала від нігтя на великому пальці — й без того вже ідеального — тонесеньку смужечку, а тоді насуплено поглянула на результат. — А тепер ви навряд чи розкажете комусь, що я тут, авжеж?

— За вашу безпеку я більше не тривожуся, — пробурчав Глокта. *«А за свою, на жаль, тривожуся дедалі дужче. Зрештою, немає такого каліки, якого не можна скалічити ще більше».* — Вам справді треба було докласти таких зусиль, просто щоб розповісти про свої приготування до мандрів?

Її усмішка лише поширшала.

— Сподіваюся, мої люди не заподіяли вам шкоди. Я просила їх діяти обережно. Принаймні поки що.

— Проте обережне викрадення — це все одно викрадення, хіба не так?

— «Викрадення» — дуже негарне слово. Чому б не вважати це запрошенням, від якого важко відмовитися? Я ж принаймні залишила вам одяг, хіба ні?

— Конкретно ця послуга пішла на користь нам обом, повірте. І дозвольте спитати: на що ви мене запросили, крім болючого і грубого поводження й короткої розмови?

— Мене ображає те, що вам потрібно більше. Але, якщо ви вже про це сказали, було і ще дещо. — Ейдер відчиржила ножицями ще один кавалок нігтя й зазирнула Глокті в очі. — Невеличкий борг із Дагоски. Боюся, не зможу спати спокійно, доки його не буде сплачено.

«Кілька тижнів у чорній камері й задушення? І як мені можуть за це сплатити?»

— Тоді прошу, — процідив Глокта крізь ясна. Поки він дивився, як оті леза чикають, у нього затріпотіла одна повіка. — Це напруження для мене нестерпне.

— Гурки йдуть.

Він трохи помовчав, заскочений зненацька.

— Йдуть сюди?

— Так. До Міддерланду. До Адуа. До вас. Вони потай збудували флот. Почали будівництво після минулої війни, а тепер він готовий. Його кораблі можуть позмагатися з чим завгодно в арсеналі Союзу, — Ейдер кинула ножиці на стіл і протяжно зітхнула. — Принаймні я таке чула.

«Гуркський флот, як і казав мій опівнічний гість Юлвей. Може, це й справді чутки й примари. Але чутки не завжди брешуть».

— Коли вони прибудуть?

— Якщо чесно, не можу сказати. Влаштувати таку виправу — це титанічна організаторська праця. А втім, гурки завжди були незмірно краще організовані, ніж ми. Тому з ними так приємно вести справи.

«Мої відносини з ними не були аж такими чудовими, але менше з тим».

— Скільки їх прийде?

— Гадаю, дуже багато.

Глокта пирхнув.

— Вибачте, якщо моє ставлення до слів відомої зрадниці дещо скептичне, тим паче з огляду на те, що ви доволі скупі на деталі.

— Хай буде по-вашому. Вас привели сюди, щоб попередити, а не переконати. Гадаю, я мушу зробити це для вас за те, що зберегли мені життя.

«Яка чудова старомодність».

— І все?

Вона розвела руками.

— А що, дама вже не може постригти собі нігті, нікого не об-
разивши?

— А ви не могли просто написати, — зірвався Глокта, —
щоб мені не натерло під пахвами?

— Ой, та ну вас. Мені завжди здавалося, що невеликому
натиранню вас не злякати. До того ж це дало нам можливість
поновити цілком приємні дружні стосунки. А ще ви маєте до-
зволити мені трохи потішитися після того, до чого мене довели.

*«Мабуть, це так. Я стикався і з менш симпатичними
загрозами, і до того ж їй вистачає смаку не зустрічатись
у свинарнику».*

— То я можу просто піти звідси?

— Хтось узяв ціпок?

Ніхто не озвався. Ейдер радісно всміхнулася, показавши
Глокті бездоганні білі зуби.

— Тоді можете поповзти геть. Як вам таке?

*«Це краще, ніж сплисти в каналі після кількох діб на дні,
роздувшись, наче великий блідий слимак, і пахнучи, як усі
могили міста».*

— Гадаю, цілком незле. Однак мене цікавить от що... Що за-
вадить мені пустити своїх практиків по сліду з дорогих парфумів,
наказавши їм завершити розпочате, коли ми закінчимо тут?

— Надзвичайно характерні для вас слова, — зітхнула
Ейдер. — Мушу вам сказати, що один мій давній і надійний ді-
ловий знайомий має запечатаного листа. У разі моєї смерті його
буде надіслано архілекторові, щоб розповісти йому, до чого саме
мене було засуджено в Дагосці.

Глокта кисло втягнув повітря крізь ясна. *«Саме те, що тре-
ба — це один ніж для жонглювання».*

— А що станеться, якщо ви без жодних зусиль із мого боку
помрете від гнилі? Чи на вас завалиться будинок? Чи ви вдави-
теся шматочком хліба?

Ейдер дуже широко розплющила очі — так, ніби це вперше
спало їй на думку.

— У будь-якому з цих випадків... гадаю... листа все одно буде
надіслано, хоч ви й будете невинуваті. — Жінка безпорадно
засміялася. — Світ, на мою думку, далеко не такий справедливий,

яким має бути, і насмілюся сказати, що тубільці Дагоски, найманці в рабстві й перерізані вояки Союзу, яких ви змусили боротися за свою програму справу, погодилися б із цим. — Вона всміхнулася так мило, ніби вони розмовляли про садівництво. — Мабуть, вам усе-таки було б незмірно простіше, якби ви наказали мене задушити.

— Ви читаєте мої думки.

«От тільки тепер уже пізно. Я зробив добре діло, а за нього, звісно, треба заплатити».

— До речі, а скажіть-но мені, перш ніж ми знову розійдемося — сподіваймося, що востаннє, — ви задіяні в цій історії з голосуванням?

Ґлокта відчув, як у нього засіпалось око.

— Скидається на те, що мої обов'язки з ним пов'язані.

«Ба більше, я присвячую йому весь свій час, вільний від сну».

Карлот дан Ейдер нахилилася вперед, близько, наче змовниця, поставила лікті на стіл і поклала підборіддя на руки.

— І хто ж, на вашу думку, буде наступним королем Союзу? Брок? Ішер? Хтось інший?

— Про це ще трохи зарано говорити. Я над цим працюю.

— Тоді кульгайте собі далі. — Ейдер випнула нижню губу. — І вам, мабуть, краще не розповідати про нашу зустріч Його Преосвященству.

Вона кивнула, і Ґлокта відчув, як йому на обличчя знову натягнули мішок.

ОБШАРПАНА ЮРБА

Командний пункт Джезала, якщо так можна сказати про місце перебування такої спантелченої й безпорадної людини, стояв на гребені довгого схилу. Звідти відкривався прекрасний краєвид на неглибоку долину внизу. Принаймні цей краєвид був би прекрасним у щасливіші часи. Тепер же він, ніде правди діти, був аж ніяк не приємним видовищем.

Основна частина бунтівників повністю зайняла кілька великих полів ближче до дна долини, і вони скидалися на темну, брудну, страхітливую заразу, що подекуди виблискувала ясною сталлю. Лише фермерський реманент і ремісницьке знаряддя, зате все це було гостре.

Підозрілі ознаки організації було видно навіть із цієї відстані. Рівні регулярні прогалини між людьми, що дозволяли швидко переміщуватися гінцям і запасам. Навіть недосвідченому оку Джезала було чудово видно, що це не лише юрба, а й військо, і що хтось там знає своє діло. Найпевніше, значно краще за нього.

Менші, не такі організовані групи бунтівників були розсіяні по всьому краєвиду, і кожна з них була чимала сама собою. Бійці, яких відправили шукати харчів і води, оббирали місцевість дочиста. Ця повзуча чорна маса на зелених полях нагадувала Джезалеві орду чорних мурах, що повзе по купі викинутих яблучних шкірок. Він і близько не здогадувався, скільки там людей, але з цієї відстані здавалося, що, мабуть, значно більше за сорок тисяч.

У селі на дні долини, позаду основної маси бунтівників, палав вогонь. Багаття чи будівлі там палали, важко було сказати, проте Джезаль серйозно боявся останнього. Три високі стовпи темного диму здіймалися далеко вгору й розходилися, надаючи повітрю ледь помітного й підозрілого смаленого запаху.

Командир мусив подавати такий приклад безстрашності, якого просто не зможуть не наслідувати його бійці. Джезаль, безумовно, знав це. Однак, дивлячись на те довге похиле поле, мимоволі замислювався про безліч людей на тому його кінці,

сповнених такої зловісної рішучості. Його очі знов і знов позирали назад, на його власні лави, такі ріденькі, вбогі й невпевнені. Джезаль мимохить кривився й ніяково смикав себе за комірець. Ця клята штука досі здавалася надто тісною.

— Як ви бажаєте розгорнути полки, сер? — запитав його ад'ютант, майор Опкер, не знати як примудрившись набути зверхнього й водночас підлесливого вигляду.

— Розгорнути? Гм... ну...

Джезаль чесно спробував відшукати хоч трохи доречні — навіть не правильні — слова. Вже на початку своєї військової кар'єри він виявив: якщо вище за тебе є ефективний і досвідчений офіцер, а нижче — ефективні й досвідчені солдати, то не треба нічого робити чи знати. Ця стратегія чудово служила йому кілька комфортних мирних років, але тепер яскраво проявився єдиний її недолік. Якщо ти якимось дивом підіймаєшся до командирського звання, вся система завалюється.

— Розгорнути... — пробурчав Джезаль, наморщивши лоба й намагаючись удати, ніби він вивчає територію, хоча насправді майже не розумів, що це взагалі означає. — Піхоту — подвійним строем... — вимовив він, згадавши шматочок якоїсь історії, почутої колись від Коллема Веста. — Отут, за цим живоplotом.

Він лиховісно змахнув жезлом, показуючи на той бік краєвиду. Принаймні жезлом Джезаль чудово вмів користуватися: допомогли численні тренування перед дзеркалом.

— Полковник, звичайно ж, хоче сказати «перед живоplotом», — лагідно вставив Баяз. — Розгорнути піхоту подвійним строем обабіч тієї віхи. Легку кавалерію — серед отих дерев, важку кавалерію — клином на віддаленому фланзі, де вона може скористатися відкритою місцевістю. — Маг демонстрував дивовижну обізнаність із військовим жаргоном. — Арбалетників — одинарним строем за живоplotом, де вони спершу будуть невидимі ворогові й зможуть відкрити навісний вогонь по ньому згори, — він підморгнув Джезалеві. — Насмілюся сказати, полковнику, що стратегія чудова.

— Звісно, — насмішкувато відповів Опкер і розвернувся, щоб віддати накази.

Джезаль у нього за спиною міцно взявся за жезл, а другою рукою нервово потер щелепу. Вочевидь, командування — це

щось незмірно більше, ніж просто чути від усіх «сер». Коли він повернеться до Адуа, справді треба буде почитати якісь книжки. Якщо він повернеться.

Від повзучої маси люду в долині відділилися три маленькі цятки й почали підійматися до них. Джезаль, прикривши очі рукою, ледве розгледів, як у повітрі над ними рухається білий клапоть. Прапор переговорів. Джезаль відчув на плечі Баязову руку, та вона його геть не тішила.

— Не хвилюйся, мій хлопчику, ми добре підготовлені до насильства. Однак я впевнений, що до нього не дійде. — Він з усміхом опустив погляд на безкрайню масу людей унизу. — Твердо впевнений.

Джезаль палко шкодував, що не міг сказати те саме.

Як на знаменитого демагога, зрадника і призвідця бунтів, чоловік, відомий як Дубильник, не відзначався нічим хоч трохи особливим. Він спокійно сидів на своєму складаному стільці за столом у Джезалевому наметі. Чоловік середньої статури зі звичайним обличчям під пишним кучерявим волоссям, у плащі нічим не примітного стилю й кольору та з усмішкою на обличчі, яка натякала: він дуже добре знає, що перевага за ним.

— Мене звать Дубильником, — промовив він, — і мене призначено говорити від імені спілки пригноблених, визискуваних і упосліджених, що перебуває в долині. Ось двоє моїх напарників у цьому праведному й цілком патріотичному починанні. Так би мовити, двоє моїх генералів. Добродій Гуд, — він кивнув убік, на кремезного чоловіка зі схожою на заступ бородою й сердито набурмосеним червонястим обличчям, — і Коттер Голст, — сіпнув головою в другий бік, на пронозливого типа з довгим шрамом на щоці й косим оком.

— Це честь для мене, — насторожено відповів Джезаль, хоча, на його думку, вони більше скидалися на харцизяк, аніж на генералів. — Я полковник Лютар.

— Знаю. Бачив, як ви перемогли на Турнірі. Елегантно фехтуєте, друже мій, вельми елегантно.

— О, ну, гм... — Джезаль був заскочений зненацька, — дякую. Це мій ад'ютант, майор Опкер, а це... Баяз, Перший з-поміж магів.

Добродій Гуд пирхнув, показуючи, що не вірить йому, проте Дубильник лише задумливо погладив себе по вустах.

— Добре. І ви прийшли битися чи домовлятися?

— Ми готові і до того, і до того. — Джезаль почав виголошувати свою заяву: — Закрита Рада засудила методи вашої маніфестації, та водночас припускає, що ваші вимоги можуть бути справедливими...

Гуд глухо пирхнув.

— Та який у них вибір, у тих падлюк?

Джезаль завзято вів далі.

— Ну, гм... вона наказала мені запропонувати вам такі поступки, — продемонстрував сувій, який підготував для нього Хофф — величезний, із вигадливою різьбою на ручках та печаткою завбільшки з блюдо. — Проте мушу вас застерегти, — Джезаль щосили старався говорити впевнено, — в разі вашої відмови ми цілком готові битися, а мої люди — найкраще вишколені, озброєні й підготовлені з-поміж тих, хто служить королю. Кожен із них вартий двадцятьох серед вашої черні.

Кремезний фермер загрозово реготнув.

— Лорд Фінстер думав так само, і наша чернь надерла йому дупу, прогнавши від краю до краю його маєтностей. Якби він мав повільнішого коня, то його б повісили. Наскільки швидкий кінь у вас, полковнику?

Дубильник злегка торкнувся його плеча.

— Спокійно, мій полум'яний друже. Ми прийшли дізнатись умови, дізнатись, чи можуть вони бути для нас прийнятними. Може, покажете нам, полковнику, що там у вас? А ми подивимося, чи потрібно вдаватися до погроз.

Джезаль простягнув важкий документ, і Гуд сердито висмикнув сувій у нього з руки, грубо відкрив і заходився читати, із тріском розгортаючи цупкий папір. Що більше Гуд читав, то похмурішим ставало його лице.

— Це образа! — гарикнув він, коли закінчив, і суворо поглянув на Джезала. — Зменшення податків і якась хрін про користування спільною землею? Та й того, найпевніше, ніхто не дотримає!

Він пожбурихнув сувій убік, до Дубильника, і Джезаль ковтнув. Він, звісно, нічогосінько не тямив у цих поступках чи їхніх

можливих недоліках, але Гудова відповідь свідчила про те, що домовитися швидко явно не вийде.

Очі Дубильника ліниво оглядали пергамент. Ці очі, як помітив Джезаль, були різні: одне блакитне, друге — зелене. Дійшовши до кінця, Дубильник відклав документ і театральню зітхнув.

— Цих умов вистачить.

— Справді? — Джезаль здивовано вирячив очі, але далеко не так сильно, як добродій Гуд.

— Але ж вони гірші, ніж останні, які нам пропонували! — вигукнув фермер. — Перш ніж ми обернули навтіки людей Фінстера! Тоді ти казав, що ми не можемо погодитися на менше, ніж землю кожному!

Дубильник скривив обличчя.

— Це було тоді.

— Це було тоді? — пробурмотів Гуд і вражено роззявив рота. — А що сталося з чесною платнею за чесну працю? Що з часткою від прибутку? Що з рівними правами за всяку ціну? Ти стояв там і обіцяв мені! — Гуд тицьнув рукою в бік долини. — Обіцяв їм усім! Що змінилося, крім того, що тепер Адуа для нас досяжна? Ми можемо брати що заманеться! Можемо...

— Я кажу: цих умов вистачить! — несподівано люто прогарчав Дубильник. — Якщо ти не готовий битися з людьми короля сам! Гуде, вони йдуть за мною, а не за тобою, якщо ти цього не помітив.

— Але ж ти обіцяв нам волю, волю кожному! Я тобі довіряв! — Обличчя фермера обм'якло від жаху. — Ми всі тобі довіряли.

Джезаль іще ніколи не бачив, щоб людське обличчя виражало таку цілковиту байдужість, як тепер обличчя Дубильника.

— Гадаю, в мене таке обличчя, яке викликає довіру, — пробурчав він, а його друг Голст зітнув плечима й витріщився на свої нігті.

— То будь ти проклятий! Будьте прокляті ви всі!

Гуд розвернувся й сердито проштовхався за запону намету.

Джезаль помітив, що Баяз нахилився вбік і зашепотів майорові Опкеру:

— Заарештуйте того чоловіка, перш ніж він покине нашу територію.

— Заарештувати, мій пане, але ж... під прапором переговорів?

— Заарештуйте, закуйте в кайдани й відправте до Будинку питань. Клапоть білої тканини не може бути захистом від королівського правосуддя. Гадаю, розслідуваннями займатиметься очільник Гойл.

— Гм... звісно.

Опкер підвівся, щоб вийти з намету слідом за добродієм, і Джезаль нервово всміхнувся. Сумнівів не було: Дубильник почув цю розмову, проте він і далі всміхався так, ніби майбутнє колишнього супутника його більше не обходило.

— Мушу вибачитися за свого партнера. В такій справі догодити всім неможливо. — Він пафосно змахнув рукою. — Проте не хвилюйтесь. Я виголошу велику промову перед маленькими людьми й скажу їм, нібито ми здобули все, за що боролись, а невдовзі вони подадуться назад, додому, не завдавши справжньої шкоди. Декому, може, й кортітиме здійснити бучу, та я певен, що ви зможете влаштувати на них облаву без особливих зусиль — так, полковнику Лютаре?

— Гм... ну... — промимрив Джезаль, геть не розуміючи, що відбувається. — Гадаю, ми...

— Чудово. — Дубильник підскочив на ноги. — А тепер, боюся, мені треба йти. Безліч різних справ. Нам нема спокою, так, полковнику Лютаре? Ані миті спокою.

Він обмінявся довгим поглядом із Баязом, а тоді вискочив на денне світло і зник.

— Якщо хтось раптом питає, — прошепотів Джезалеві на вухо Перший з-поміж магів, — я сказав би йому, що ти вів непрості переговори із кмітливими й рішучими опонентами, проте зберіг самовладання, нагадав їм про обов'язок перед королем і вітчизною, благав їх повернутися до своїх полів і таке інше.

— Але ж... — Джезалеві захотілося розплакатися від спантеличення. Проте він відчував не лише страшенне спантеличення, а й страшенне полегшення. — Але ж я...

— Якщо хтось раптом питає.

У Баязовому голосі звучала нотка, яка натякала на те, що цей епізод вичерпано.

ЛЮБИЙ МІСЯЦЕВИ

Шукач стояв, мружачись на сонце, й дивився, як усі хлопці з Союзу сунуть повз нього у протилежний бік. Переможені після бою мають такий вигляд, який не сплутати ні з чим. Ворушаться повільно, горбляться, заляпані грязюкою, завзято вдивляються в землю. Раніше Шукач доволі часто бачив таких людей. Та й сам не раз таким був. Шкодував через програш. Соромився того, що їх здолали. Почувався винним через те, що здався, не діставши поранення. Шукач знав, як воно, і це почуття могло бути дошкульним. А втім, почуття провини менш болісне, ніж поріз від меча, та й зникає дещо швидше.

Декому з постраждалих було не так уже й кепсько. Вони були забинтовані чи дістали лубки, шкутильгали з ціпками чи обхопивши однією рукою плечі товариша. Цього було досить, щоб на кілька тижнів перейти на легку роботу. Іншим пощастило менше. Шукач, здавалося, впізнав одного з таких. Офіцер — молодий, ледве доріс до бороди, гладеньке обличчя перекошене від нестерпного болю й потрясіння, нога трохи вище коліна відтята, одяг, ноші й двоє бійців, які його понесли, забризкані й заляпані темною кров'ю. Саме він сидів на воротах, коли Шукач і Тридуба прийшли до Остенгорма, щоб об'єднатися з військом Союзу. Саме він глипав на них, як на купки лайна. Тепер він уже начебто був не такий пихатий, вищав щоразу, коли його ноші смикались, але Шукач через це майже не всміхався. Зостатися без ноги — це вже надто суворе покарання за насмішкуватість.

Вест був поряд зі стежкою, розмовляв з офіцером, який мав брудну пов'язку на голові. Шукач не чув, що вони кажуть, проте міг здогадатись, у чому суть розмови. Раз у раз один із них показував угору, на пагорби, з яких вони прийшли. Ці два пагорби були круті й страхітливі, здебільшого вкриті лісом — тільки де-не-де виднівся жорсткий голий камінь. Вест обернувся

й перехопив погляд Шукача. Лице в нього було похмуре, наче в копача могил. Не треба було бути розумником, щоб зрозуміти: війну ще не виграно.

— От лайно, — буркнув собі під носа Шукач. Відчув, як засмоктало під ложечкою. Це сумне відчуття з'являлося в нього щоразу, коли доводилося розвідувати нову землю, Тридуба кликав до зброї чи на сніданок не було нічого, крім холодної води. Однак відколи він став отаманом, це відчуття його наче й не покидало. Тепер усе було його клопотом. — Усе безнадійно?

Вест, підійшовши, кивнув на згоду.

— Бетод чекав на нас, до того ж із великими силами. Окопався на тих пагорбах. Окопався добре, гарно підготувавшись, між нами й Карлеоном. Найпевніше, він був до цього готовий навіть раніше, ніж перетнув кордон.

— Бетод завжди любив бути готовим. А обійти його ніяк не вийде?

— Крой спробував скористатись обома дорогами, і його двічі розгромили. Тепер Полдер спробував атакувати пагорби навпростець, і його розгромили ще гірше.

Шукач зітхнув.

— Обійти не вийде.

— Обійти так, щоб Бетод не дістав гарної нагоди встромити в нас ніж.

— А Бетод такої нагоди не пропустить. На неї він і сподіватиметься.

— Лорд-маршал згоден. Він хоче, щоб ти повів своїх людей на північ. — Вест пильно поглянув на сірі обриси інших, віддаленіших пагорбів. — Хоче, щоб ти пошукав слабкого місця. Бетод аж ніяк не може контролювати весь хребет.

— Хіба? — перепитав Шукач. — Поживемо-побачимо.

Відтак він пішов між дерев. Хлопці будуть у захваті.

Шукач пройшов стежиною й невдовзі опинився там, де стала табором його ватага. Вона постійно зростала. Тепер там загалом було душ із чотириста, до того ж душ суворих. Це здебільшого були ті, хто взагалі ніколи не любив Бетода, ті, хто бився проти нього у війнах. Якщо вже на те пішло, ті, хто бився ще й проти Шукача. Ліси аж кишіли ними: вони сиділи довкола багать, куховарили, чистили зброю й вовтузилися зі

спорядженням, а кілька бійців тренувалися з ножами, б'ючись один з одним. Почувши дзенькіт сталі, Шукач скривився. Згодом цього дзенькоту буде більше, і крові теж проллється більше, він не сумнівався.

— Отамане! — загукали вони йому. — Шукачу! Отамане! Агов!

Бійці заплескали в долоні й застукали зброєю по камінню, на якому сиділи. Шукач підняв один кулак, відповів дивним напівусміхом, сказав «так, добре, добре» і все в такому дусі. Правду кажучи, він досі поняття зеленого не мав, як має поводитися отаман, тому просто поведився як завжди. Однак ватага начебто була цілком задоволена. Як і завжди, думалось йому. Доки вони не почнуть програвати бої й не вирішать, що хочуть нового отамана.

Він підійшов до багаття, за яким коротали день найкращі з його Іменитих. Логеном і не пахло, зате довкола багаття сиділа решта старої ватаги — і явно нудилася. Принаймні ті, хто ще був живий. Тул побачив, що він іде.

— Шукач повернувся.

— Угу, — озвався Мовчун, підрівнюючи бритвою кілька пір'їн.

Доу стирав куснем хліба жир із пательні.

— То як там союзники дали раду тим пагорбам? — Насмішка в його голосі підказувала, що він уже знає відповідь. — Вералися, так?

— Ну, вони дістали друге місце, якщо ти про це.

— Друге місце там, де дві сторони, — це я й називаю «всралися».

Шукач глибоко вдихнув і не став на це зважати.

— Бетод добре окопався, пильнує дороги до Карлеона. Легкого шляху до нього не бачить ніхто, легкого шляху, щоб його обійти, теж. Він, гадаю, добре до цього підготувався.

— Трясця, та я сам міг би тобі так сказати! — гарикнув Доу, плюючись масними крихтами. — Він поставить на один пагорб Дрібнокоста, на другий — Білобока, а тоді пошле далі Білого-як-Сніг і Кривавця. Ці четверо не пропустять нікого, та якщо й надумують пропустити, то за ними сидітиме Бетод і всі інші, і його шанка, і його їбучий Страховидло, готовий понищити їх аж бігом.

— Більш ніж імовірно. — Тул підніс меч до світла, придивився до нього, а тоді знову заходився начищати клинок. — Бетод завжди волів мати план.

— А що кажуть ті, хто тримає нас на шворці? — ехидно спитав Доу. — Яку роботу Лютий підготував своїм тваринкам?

— Бурр хоче, щоб ми пройшли трохи на північ, через ліс, і подивилися, чи нема там у Бетода слабкого місця.

— Хе, — пирхнув Доу. — Бетод не має звички лишати якихось дір. Хіба що ями, в які можна провалитися. І зламати собі ший.

— Ну, значить, будемо дивитися собі під ноги.

— Знову ці клятві доручення.

Шукачеві здавалося, що бурчання Доу почало набридати йому так само, як колись Тридубі.

— А що ще, га? Таке життя. Доручення за дорученням. Якщо ти чогось вартий, то виконуєш їх якнайкраще. Та що за чиряк на сраці тебе сьогодні мучить?

— Оце! — Доу смикнув головою, показуючи на дерева. — Оце й мучить! Нічого особливо не змінилося, хіба ні? Може, ми й перейшли через Вайтфлоу, вернулися на Північ, але Бетод добряче там окопався й Союзу не обійти його так, щоб не зостатися з голим задом. А якщо союзники й виб'ють його звідти, що далі? Ну, доберуться вони до Карлеона, ввійдуть до нього, сплять його не гірше, ніж Дев'ятипалий минулого разу, то й що? Це нічо не значить. Бетод продовжуватиме своє, як і завжди, битиметься й відступатиме, і вічно знаходитимуться нові пагорби, на яких можна осісти, нові штуки, які можна спробувати. Настане час, коли Союз цього наїсться, з'їбе на південь і залишить це нам. Тоді Бетод розвернеться і знаєш що? Тоді він сам прожене нас через усю йобану Північ і назад. Зима, літо, зима, літо — і вся та хрінь, яка була раніше, повторюється. Ось ми, не такі численні, як колись, але досі валандаємося по лісах. Знайома?

Тепер, коли він про це сказав, це дійсно здавалося знайомим, але Шукач не розумів, як може цьому зарадити.

— Логен же повернувся? Це допоможе.

Доу знову пирхнув.

— Ха! І коли це Кривава Дев'ятка приносив із собою щось, окрім смерті?

— Притримай язика, — буркнув Тул. — Ти йому винен, пам'ятаєш? Ми всі йому винні.

— Як на мене, борги людини мають свої межі. — Доу кинув свою пательню біля вогню й підвівся, витираючи руки об плащ. — А де він був, га? Покинув нас у долинах, не сказавши ні слова, хіба ні? Покинув нас на плоскоголових і з'їбався світ за очі! Хто може сказати, що він не подасться геть знову, якщо захоче, не перейде до Бетода, не заходиться вбивати ні за цапову душу чи не втне ще чогось — мертві його знають чого?

Шукач поглянув на Тула, і Тул у відповідь винувато поглянув на нього. Усі вони бачили, як Логен, коли на нього находило, робив недобре.

— Це було давно, — сказав Тул. — Усе змінюється.

Доу лиш усміхнувся.

— Ні. Не змінюється. Розкажіть цю казочку собі, якщо вам так легше спиться, та я, щоб ви знали, триматиму одне око розплющеним! Ми ж говоримо про Криваву Дев'ятку! Та хто його знає, що він утне далі?

— У мене є одна думка.

Шукач розвернувся й побачив Логена, який сперся на дерево. Всміхнувся, перехопивши його погляд. Цей погляд Шукач пам'ятав здавна, і він навівав купу жаских спогадів. Такий погляд буває у мерців, коли з них вилітає дух і їх уже ніщо не колише.

— Думаю, як маєш що сказати, можеш сказати це мені в обличчя.

Логен підійшов упритул до Доу, схиливши голову набік. На його опущеному обличчі виднілися бліді шрами. Шукач відчув, як у нього стає дибки волосся на руках: стало зимно, попри тепло сонця.

— Та ну тебе, Логене, — лагідно мовив Тул, намагаючись говорити так, ніби все це було жартом, хоч і було ясно як день, що це не жарт. — Доу не мав на увазі нічого такого. Він просто...

Логен перервав його, не припиняючи вдивлятися неживими, як у трупа, очима в обличчя Доу:

— Коли я провчив тебе востаннє, то думав, що тебе більше не доведеться провчати. Та, гадаю, в деяких людей пам'ять коротка. — Підійшов іще ближче — так близько, що їхні обличчя мало не торкались одне одного. — То що? Тебе провчити, хлопче?

Шукач скривився, не сумніваючись, що вони почнуть убивати один одного, а як їх у біса зупинити, коли вони почнуть, він навіть не уявляв. Ця напружена мить, здавалося, затягнулася на цілу вічність. Він, Чорний Доу, не стерпів би такого ні від кого іншого, живого чи мертвого, навіть від Тридуби, та врешті просто всміхнувся, показавши жовті зуби.

— Не. Одного уроку мені досить.

Він повернув голову вбік, кашлянув і сплюнув на землю. Тоді неквапом відступив, не припиняючи всміхатися — наче казав, що цього разу, можливо, й витерпить нотацію, та наступного може й не витерпіти.

Коли Доу зник, а крові так і не пролилося, Тул тяжко видихнув — так, ніби вони вийшли сухими з води.

— Ну, добре. Отже, на Північ? Тоді варто підготувати хлопців до відходу.

— Угу, — підтакнув Мовчун, засунув останню стрілу в сагайдак і пішов за ним між дерев.

Логен постояв там якусь мить, проводжаючи їх обох поглядом. Коли вони зникли з поля зору, розвернувся й сів навпочіпки біля вогню, згорбившись, поклавши руки на коліна і звисивши долоні.

— Дякувати мертвим, що вийшло так. Я мало не всрався.

Шукач усвідомив, що весь цей час стояв затамувавши подих, і швидко, шумно видихнув.

— А от я, здається, обісрався — трішечки. Ти конче мусив це зробити?

— Сам знаєш, що так. Дай такому, як Доу, волю, і він не зупиниться ніколи. А тоді всі ці хлопці здогадаються, що Кривава Дев'ятка і близько не такий страшний, як їм казали, і рано чи пізно хтось ображений вирішить мене зарізати.

Шукач похитав головою.

— Важко про все так думати.

— Але все так і є. Нітрохи не змінилося. Та й ніколи не змінюється.

Може, це й було правдою, та ніщо ніколи не зміниться, якщо не допустити цього хоч на мить.

— І все-таки... Ти певен, що все це потрібно?

— Тобі, може, й ні. У тебе такий дар — подібатися людям.

Логен почував підборіддя, сумовито дивлячись у ліс.

— Я свій шанс упустив років, мабуть, із п'ятнадцять тому. А нового не дістану.

Ліс був теплий і знайомий. На гілках щебетали птахи, не переймаючись ані Бетодом, ані Союзом, ані жодними людськими справами. Спокійнішого місця годі було шукати, і Шукачеві це геть не подобалося. Він нюхнув повітря, пропускаючи його крізь ніс і над язиком. Тепер, відколи прилетіла та стріла й убила Катіль у бою, він був удвічі обережніший. Може, він і зумів би врятувати Катіль, якби трішки більше довіряв своєму носу. Він шкодував, що не врятував її. От тільки жаль ніколи не помагає.

Доу сів навпочіпки в підліску і вдивився в нерухомий ліс.

— Що там, Шукачу? Що ти занюхав?

— Здається, людей, але запах якийсь кислий. — Він нюхнув іще раз. — Пахне...

Із-поміж дерев вилетіла стріла, врізалася, цокнувши, у стовбур дерева зовсім поряд із Шукачем і, затремтівши, застрягла там.

— От лайно! — вереснув він, плюхнувся на дупу й незграбно зняв із плеча лук — як завжди, спізнившись.

Доу, лаючись, припав до землі поряд із ним, і вони переплелись один з одним. Шукач мало не виколов собі око сокирою Доу, перш ніж зумів зіпхнути його із себе. Викинув назад долоню, наказуючи людям за ними спинитись, але вони вже кинулися врозтіч, щоб схватися, підповзали на пuzzi до дерев і брил, витягали зброю і вдивлялись у ліс.

Із лісу попереду долинув голос:

— Ви з Бетодом?

Незнайомиць говорив північною з якимось дивним акцентом.

Доу й Шукач якусь хвилю дивились один на одного, а тоді знизали плечима.

— Ні! — проревів у відповідь Доу. — А якщо ви з ним, то готуйтеся до зустрічі з мертвими!

Тиша.

— Ми не з тим падлом і ніколи з ним не будемо!

— То й добре! — гукнув Шукач і підвів голову щонайбільше на дюйм, тримаючи в руках повністю напружений, готовий до пострілу лук. — Тоді покажіться!

Із-за дерева кроків за шість від нього вийшов чоловік. Шукач так вразився, що ледь не відпустив тятиву й мало не випустив стрілу. Із лісу довкола них почали вислизати інші. Десятки людей. Волосся в них було сплутане, обличчя — вимазані смугами бурої багнюки й блакитної фарби, вдягнені вони були в пошарпане хутро й наполовину дублені шкіри, зате наконечники на їхніх списах і стрілах, клинки їхніх грубо викуваних мечів яскраво сяяли чистотою.

— Горяни, — пробурмотів Шукач.

— Ми горяни й пишаємося цим! — луною долинув потужний голос із лісу.

Кілька з них посунули вбік, неначе даючи комусь дорогу. Шукач кліпнув. Між ними йшла дитина. Дівчинка років десяти із забрьоханими босими ногами. Несла на плечі величезний молот із товстим дерев'яним держакком завдовжки один крок і щербатим шматком заліза завбільшки з цеглину замість головки. Явно завеликий, щоб вона махала ним сама. Навіть тримати його дівчинці було непросто.

Наступним ішов маленький хлопчик. Він ніс на спині круглий щит, явно заширокий для нього, й тягнув обома руками велику сокиру. Пліч-о-пліч із ним ішов іще один хлопчик, зі списом, удвічі вищим за себе, й вимахував над головою його яскравим вістрям. Під наконечником у сонячному світлі виблискувало золото. Малому постійно доводилося позирати вгору, щоб не зачепитися списом за гілку.

— Я сню, — пробурмотів Шукач. — Так?

Доу нахмурився.

— Якщо так, то сон у тебе дивний.

Ці троє дітей були не самі. За ними йшов якийсь здоровило. На його широчезних плечах висіла пошарпана шкіра, а на товстелезному череві — якесь велике намисто. Із купи кісток. Коли чолов'яга опинився ближче, Шукач побачив, що то кістки з пальців. Людських пальців упереміш із пласкими шматками дерева, на яких вирізьблено дивні знаки. Серед його сивокаштанової бороди виднілася широка жовтозуба усмішка, та Шукачеві від цього спокійніше не стало.

— Ох, от лайно, — простогнав Доу, — вертаймо назад. Назад на південь і зав'яжемо з цим.

— Чому? Ти його знаєш?

Доу повернув голову і сплюнув.

— Це ж Краммок-і-Фаїл.

Тут Шукач мало не пошкодував, що їм світить розмова, а не напад із засідки. Кожна дитина знала: Краммок-і-Фаїл, ватажок горян — чи не найбожевільніший гад на всій клятій Півночі.

Наближаючись, він обережно відсував від себе списи та стріли.

— Не треба цього, мої милі. Ми ж усі друзі — чи принаймні маємо однакових ворогів, а це набагато краще, розумієте? Тільки на верховині в нас усіх багацько ворогів, еге ж? Місяць знає, я дуже люблю добре побитись, але перти на ті здоровезні брили, коли на них сидять Бетод і всі його дуполизи? Такий бій — це якось забагато для кого завгодно, еге ж? Навіть для ваших нових друзів із Півдня.

Він зупинився просто перед ними. Кістки з людських пальців загойдалися й заторохтіли. Троє дітей зупинилися за ватажком, вовтузячись зі своєю велетенською зброєю й набурмосено позираючи на Доу з Шукачем.

— Я Краммок-і-Фаїл, — назвався новоприбулий. — Ватажок усіх горян. Принаймні всіх тих, які чогось варті. — Він усміхнувся так, ніби прийшов на весілля. — А хто заправляє цією веселою вилазкою?

Шукач ізнову відчув, як у нього засмоктало під ложечкою, та ніяк не міг цьому зарадити.

— Я.

Краммок поглянув на нього, здійнявши брови.

— Справді? Ти ж замалий, щоб казати всім цим здорованям, що робити. У тебе, гадаю, неабияке ім'я.

— Я Шукач. А це — Чорний Доу.

— Дивна в тебе ватага, — зауважив Доу, суплячись на дітей.

— О, це точно! Це точно! І смілива! Хлопчина зі списом — то мій син Скофен. Той, що з сокирою, — мій син Ронд. — Краммок насуплено позирнув на дівчинку з молотом. — А як звати цього хлопаку, не згадаю.

— Я твоя донька! — крикнула дівчинка.

— Що, у мене скінчилися сини?

— Скенн занадто виріс, і ти дав йому власний меч, а Скефт поки ще замалий, щоб щось носити.

Краммок похитав головою.

— Якось це негоже — щоб клята баба бралася за молот.

Дівчинка пожбурила молот на землю й копнула Краммока по литці.

— Тоді носи його сам, падло старе!

— Ай! — вереснув він, сміючись і водночас потираючи ногу. — Тепер я тебе пригадую, Ісерн. Твій копняк одразу про все нагадав. Ти можеш братися за молот, таки можеш. Найменшій — найбільшій вантаж, так?

— Тату, тобі треба сокира? — Найменший хлопчина, похитуючись, підняв сокиру.

— Тобі треба молот? — Дівчинка витягнула його з підліску й відштовхнула брата.

— Ні, мої любі, зараз мені треба тільки слова, а в мене й без вашої помочі їх знайдеться вдосталь. Скоро ви зможете подивитись, як ваш батько вбиває, якщо все мине добре, та сьогодні сокири й молоти непотрібні. Ми прийшли сюди не вбивати.

— А навіщо ви сюди прийшли? — спитав Шукач, хоч і не був упевнений, що взагалі хоче почути відповідь.

— То ти відразу берешся до справ — а як же обмін гречностями? — Краммок витягнув шию вбік, завів руки за голову, підняв одну ногу й потрусив стопою. — Я прийшов сюди, бо прокинувся вночі, вийшов у темряву й місяць зашепотів до мене. У лісі, розумієш? Серед дерев, голосів сов на деревах — і знаєш, що сказав місяць?

— Що ти йобнугий? — прогарчав Доу.

Краммок ляснув себе по величезному стегну.

— Чорний Доу, ти гарно розмовляєш, як на потвору, але ні. Місяць сказав... — Він жестом підкликав до себе Шукача, неначе хотів поділитись якоюсь таємницею. — Тут, серед вас, є Кривава Дев'ятка.

— Ну, є, то й що? — Логен тихо підійшов іззаду, тримаючи ліву руку на мечі. Разом із ним прийшли Тул і Мовчун, похмуро дивлячись на численних горян із розмальованими обличчями довкола, на трьох замурзаних дітей, а передусім — на їхнього гладкого здорованя-батька.

— Он він! — проревів Краммок і вистромив один палець, який тремтів і скидався на велику ковбаску. — Прибери жменю

з того клинка, Кривава Дев'ятко, поки я не обіцявся! — Він гепнувся коліньми в багнюку. — Ось він! Той самий!

Краммок посунув уперед крізь підлісок і схопився за Логену ногу, притулившись до неї, наче собака до господаря.

Логен витріщився на нього згори вниз.

— Відчепися від моєї ноги.

— Відчеплюся! — Краммок різко відсахнувся й упав тлустою дупою в багно. Шукач іще ніколи не бачив такого спектаклю. Вочевидь, чутки про те, що у Краммока не всі вдома, були цілком правдиві. — Кривава Дев'ятко, знаєш щось гарне?

— Властиво, багато чого.

— То ось іще дещо. Я бачив, як ти бився із Шамою Безсердечним. Бачив, як ти розітнув його, наче голуба для печені, і я сам, благословенний, не зміг би краще. Прегарне видовище!

Шукач нахмурився. Він теж був при цьому присутній, однак не пам'ятав, щоб у тому було щось дуже гарне.

— Я казав тоді, — Краммок підвівся на коліна, — кажу дотепер, — став на ноги, — і казав, як спустився з верховини, щоб пошукати тебе, — здійняв руку, щоб тицьнути в Логена, — що ти любіший місяцеві за будь-яку іншу людину!

Шукач поглянув на Логена. Той знизав плечима.

— Хто може сказати, що до вподоби місяцеві, а що — ні? І що з того?

— Він іще каже: «Що з того?!» Ха! У мене на очах він міг би перебити хоч увесь світ, і це було б прекрасно! Що з того? А те, що я маю план. Він сплив у холодних джерелах під горами, його понесло струмками під камінням, а тоді його викинуло на берег священного озера зовсім поряд зі мною, поки я мочив пальці ніг на морозі.

Логен почухав пошрамоване підборіддя.

— У нас є робота, Краммоку. Як можеш сказати щось вартісне, кажи.

— І скажу. Бетод мене ненавидить, і це взаємно, та тебе він ненавидить більше. Бо ж ти протистояв йому, і ти — живий доказ того, що людина Півночі може бути сама собі господарем, не стаючи перед кимось на коліна й не вилизуючи сраку тому гадові в золотій шапці, його двом жирним синочкам і його відьмі, — Краммок нахмурився. — Щоправда, мене можна

було б умовити торкнутись язиком відьми. Ти мене розумієш, не відстав?

— Не відстав, — відповів Логен, зате Шукач був не зовсім певен, що сам встигає за Краммоком.

— Якщо відстанеш, просто свисни — і я повернуся заради тебе. Хочу сказати ось що. Якби Бетод дістав гарну можливість застукати тебе геть самого, без друзів із Союзу, отих любителів сонця, які повзуть, мов мурахи, вниз, то... що ж, він міг би багато чим пожертвувати, щоб спробувати. Я гадаю, що його можна було б і зманити з його гарних пагорбів заради такої нагоди, а ти, га-а-а?

— Ти певен, що він страх як мене ненавидить.

— Що? Ти сумніваєшся, що тебе можна так ненавидіти? — Краммок відвернувся й широко розкинув великі, довгі руки, потягнувшись до Тула й Мовчуна. — Але йдеться не тільки про тебе, Кривава Дев'ятко! Про всіх вас, і про мене теж, і про моїх трьох синів!

Дівчинка знову кинула молот і вперла руки в боки, проте Краммок однаково теревенив далі.

— Думаю, твоїм хлопцям варто об'єднатися з моїми хлопцями — тоді в нас буде списів із вісімсот. Ми подамося на північ, неначе прямуємо до Високогір'я, щоб обійти Бетода ззаду й весело позбиткуватися з його заду. Гадаю, від цього він збіситься. Гадаю, не зможе впустити можливість воз'єднати нас усіх із землею.

Шукач обдумав почуте. Чимало Бетодових людей зараз могли бути знервовані. Побоюватися, що б'ються не по той бік Вайтфлоу. Можливо, вони вже чули про повернення Кривавої Дев'ятки й думають, що обрали не той бік. Бетод був би страшенно радий почепити на палі десь на видноті кілька голів. Дев'ятипалого й Краммока-і-Фаїла, Тула Дуру й Чорного Доу, а може, й самого Шукача. Бетод був би радий це зробити. Показати Півночі, що майбутнє можливе лише з ним. Дуже радий.

— Припустімо, що ми таки побредемо на північ, — запитав Шукач. — Як Бетод узагалі про це дізнається?

Краммок усміхнувся ширше, ніж досі.

— О, він дізнається, бо дізнається його відьма.

— Клята відьма, — подав голос хлопчина зі списом. Руки в нього тремтіли від намагань утримати спис вертикально.

— Ота сучка-заклиначка з розмальованою пикою, яку Бетод тримає при собі. Чи то вона тримає його при собі? Ось питання. Так чи інакше, вона спостерігає. Хіба ні, Кривава Дев'ятко?

— Я знаю, про кого ти, — із сумним виглядом відповів Логен. — Кориб. Один мій друг якось сказав, що в неї тривалий погляд.

Шукач нічогісінько в усьому цьому не тямив, але думав: якщо Логен цим переймається, цим варто перейматись і йому.

— Тривалий погляд, так? — усміхнувся Краммок. — Твій друг красиво назвав огидний трюк. Ним вона бачить що завгодно. Багацько такого, що для нас було б краще, якби вона цього не бачила. Бетод зараз довіряє її очам більше, ніж власним, і накаже їй пильнувати нас, а надто тебе. Тоді вона триматиме розплющеними обидва свої ока, це вже точно. Я, може, й не чаклун, — він покрутив один із дерев'яних знаків у своєму намисті, — але знає місяць, я теж дещо тямлю в цій справі.

— А якщо все піде так, як ти кажеш? — прогримів Тул. — Що тоді? Крім того, що ми віддамо свої голови Бетодові?

— О, здорованю, я хочу, щоб моя голова була там, де вона зараз. Ми поведемо його далі на північ, так сказав мені ліс. У горах є таке місце, яке місяць дуже любить. Укріплена долина, яку глядять мертві з мого роду, мертві з мого народу й мертві гір, відколи світ світом.

Шукач почухав голову.

— Фортеця в горах?

— Укріплене місце на висоті. Так добре укріплене й на такій висоті, що кілька людей можуть стримувати там багатьох, доки не прибуде підмога. Ми заманимо його вгору, в долину, а твої друзі з Союзу потихеньку підуть за нами. Досить далеко, щоб його відьма їх не помітила, бо буде надто завзято дивитися на нас. А тоді, поки Бетод намагатиметься розправитися з нами раз і назавжди, південці підкрадуться ззаду і... — Краммок ляснув у долоні. Звук вийшов різким і лунким. — Ми розчавимо його між собою, цього гадського вівцейоба!

— Вівцейоб! — лайнулася дівчинка, копнувши молот, що лежав на землі.

Всі швидко презирнулися. Шукачеві цей план не надто подобався. Йому не надто подобалася думка про те, щоб довірити власне життя наказам цього божевільного горянина. Однак скидалося на те, що це дає певні можливості. Їх вистачило, щоб він не зміг просто відмовитися, хай як сильно цього хотів.

— Нам треба це обговорити.

— Та звісно, звісно, мої нові найкращі друзі. Тільки не дуже зволікайте, гаразд? — Краммок широко всміхнувся. — Я надто довго був поза Високогір'ям, далеко від решти своїх прекрасних дітей, прекрасних дружин, та й навіть прекрасні гори всі до одної сумуватимуть за мною. Подумайте про хороше. Якщо Бетод не піде за нами, ви посидите кілька ночей у Високогір'ї, поки літо вмиратиме, грітиметеся коло мого багаття, слухатимете мої пісні, дивитиметесь, як сонце сідає над горами. Хіба це так кепсько? Справді?

— Думаєш, варто послухати цього божевільного гада? — пробурмотів Тул, коли вони відійшли досить далеко, щоб їх не почули. — Відьми, чаклуни і вся ця клята маячня? Та він вигадує це на ходу!

Логен почухав обличчя.

— Він і близько не такий божевільний, як здається з його слів. Він стільки років протримався проти Бетода. Він такий один. Дванадцять зим переховуватися, робити набіги й залишатися на крок попереду? Може, це й відбувається в горах, але все-таки... Щоб це йому вдалося, він мав би бути слизький, як риба, і стійкий, як залізо.

— То ти йому довіряєш? — запитав Шукач.

— Довіряю? — Логен пирхнув. — Курва, ні. Та його ворожнеча з Бетодом навіть глибша за нашу. Він каже правду про ту відьму: я її бачив, та й бачив дещо інше за останній рік... Якщо він каже, що вона нас побачить, то я йому все-таки вірю. А якщо не побачить, і Бетод не прийде, то ми нічого не втрачимо, хіба ні?

Шукач знову відчув у собі ту порожнечу, як ніколи гостро. Поглянув на Краммока, який сидів на брилі в оточенні дітей, і безумець усміхнувся йому, показавши жовті зуби. Покласти на такого всі надії навряд чи варто, та Шукач відчував, що вітер змінюється.

— Ми збіса сильно ризикуємо, — буркнув він. — А що, як Бетод наздожене нас і доб'ється свого?

— Тоді ми швидко побіжимо, хіба ні? — загарчав Доу. — Це ж війна. Як хочеш перемогти, треба ризикувати!

— Угу, — буркнув Мовчун.

Тул кивнув великою головою.

— Треба щось робити. Я прийшов сюди не для того, щоб дивитись, як Бетод сидить на пагорбі. Його треба звідти зняти.

— Зняти й відправити туди, де ми можемо за нього взятися! — докинув крізь зуби Доу.

— Однак вирішувати тобі. — Логен плеснув Шукача по плечу. — Ти отаман.

Він отаман. Шукач пам'ятав, як вони обрали його, зібравшись довкола могили Тридуби. Він мусив визнати, що однозначно волів би послати Краммока нахуй, а тоді розвернутися, піти назад і сказати Вестові, що вони так і не знайшли нічого, крім лісу. Та якщо вже тобі дали завдання, його треба виконати. Так сказав би Тридуба. Шукач протяжно зітхнув. Оце відчуття всередині здійнялося так високо, що його мало не вивертало.

— Гарзд. Але цей план не принесе нам нічого, крім смерті, якщо Союз не буде готовий виконати свою роль, і виконати вчасно. Ми передамо це Лютому й дамо знати їхньому ватажкові Бурру, що робитимемо.

— Лютому? — перепитав Логен.

Тул усміхнувся.

— Це довга історія.

КВІТИ Й ОПЛЕСКИ

Джезаль досі не здогадувався, нащо мусив одягнутись у свою найкращу форму. Ця зараза була жорстка, мов дошка, й аж тріщала від позументу. Вона була створена для того, щоб стояти виструнчившись, а не для їзди верхи, і тому з кожним рухом коня боляче врзалася йому в живіт. Однак Баяз наполіг на ній, а відмовити цьому старому дурневі виявилось напрочуд складно, незалежно від того, мусив Джезаль командувати цим маршем чи ні. Зрештою, просто чинити так, як Баяз скаже, було явно простіше. Тож він їхав на початку довгої колони, потерпаючи від дискомфорту, постійно смикаючи себе за мундир і сильно пітніючи на яскравому сонці. Одне втішало: йому випала нагода подихати свіжим повітрям. Усі інші мусили ковтати куряву, яку він здіймав.

Болю йому завдало й те, що Баязові кортіло розвивати ті теми, які так сильно втомлювали Джезала дорогою до краю світу й назад.

— ...для короля надзвичайно важливо підтримувати позитивну думку підданців. А це не так уже й важко. Простолюд має скромні амбіції й задовольняється дрібними поступками. Справедливе поводження йому не потрібне. Йому треба просто думати, що з ним поводяться справедливо...

Джезаль зрозумів, що за якийсь час на бубоніння старого можна перестати зважати — так само, як можна ігнорувати постійний гавкіт старого пса. Він згорбився в сідлі й дав волю думкам. І куди ж їм було полинати, як не до Арді?

Він добряче влип, далекі. На рівнині все здавалося надзвичайно простим. Повернутися додому, одружитися з нею — і житимуть вони довго й щасливо. Тепер же, після повернення до Аду, до могутніх людей і до старих звичок, усе щодня ставало складнішим. Не можна було так просто махнути рукою на ймовірну шкоду для його репутації й перспектив. Джезаль же полковник королівського полку, а тому потрібно тримати певну планку.

— ...Харод Великий завжди поважав простих людей. Це не раз ставало запорукою його перемог над собі подібними...

Та й сама Арді набагато складніша у спілкуванні наживо, ніж у ролі мовчазного спогаду. На дев'яносто відсотків дотепна, розумна, безстрашна і приваблива. На десять відсотків лиха п'яниця-руїнниця. Кожна мить із нею була лотереєю, та, можливо, саме через це відчуття небезпеки між ними пролітали іскри, коли вони торкались одне одного, і в нього поколювало шкіру й пересихало в роті... Та й зараз, від самої думки про неї, поколювало шкіру. Джезаль іще ніколи, ніколи в житті не думав так про жінку. Звісно, це кохання. А що ж іще? Та чи достатньо кохання? Як надовго його вистачить? Шлюб — це ж, як-не-як, навіки, а вічність — це дуже довго.

Він хотів би підтримувати їхній нинішній роман, не такий уже й таємний, до нескінченності, та цей варіант розтоптав своєю знівеченою ногою той негідник Глокта. Ковадла, мішки, канали. Джезаль згадав, як оте біле чудисько накрило арештантові голову своїм мішком на громадській магістралі, і здригнувся. Проте він мусив визнати, що каліка має рацію. Джезалеві відвідини погано впливали на репутацію дівчини. А з іншими, як сказав колись Дев'ятипалій, треба поводитися так, як хочеш, щоб поводитися з тобою, подумав він. Але це, поза сумнівом, було збіса незручно.

— ...хлопчику мій, ти взагалі слухаєш?

— Е? Гм... так, звісно. Харод Великий і так далі. Його велика повага до простих людей.

— Удавана, — пробурчав Баяз. — А ще він умів учитися.

Тепер вони наближалися до Адуа, полишивши сільськогосподарські землі й проминувши одне зі скупчень хиж, імпровізованих помешкань, дешевих заїздів і ще дешевших борделів, які вирости довкола кожної з брам міста й трималися дороги, мало не вирісши в окремі містечка. Пірнули у видовжену тінь стіни Казаміра, зовнішньої лінії оборони міста. Обабіч високої арки стояли двоє понурих вартових. Ворота, позначені золотим сонцем Союзу, стояли відчинені. Вони пройшли крізь темряву й опинилися на світлі. Джезаль кліпнув.

На бруківці за воротами зібралось чимало людей, які насували на дорогу з обох боків, хоча їх стримувала міська варта.

Побачивши, як Джезаль в'їздить у ворота, люди всі як один радісно загукали. На мить він замислився: а може, його з кимось переплутали і насправді тут чекали когось дійсно важливого? Може, навіть самого Харода Великого. Проте невдовзі зауважив, що серед цього гамору повторюється прізвище «Лютар». Одна дівчина спереду кинула в нього квіткою (та загубилася під копитами його коня) і щось крикнула — що саме, він не розібрав, але її поведінка розвіяла всі Джезалеві сумніви. Всі ці люди зібралися заради нього.

— Що відбувається? — шепнув він Першому з-поміж магів. Баяз усміхнувся так, ніби саме цього очікував.

— Гадаю, мешканці Адуа бажають відсвяткувати твою перемогу над бунтівниками.

— Та невже?

Джезаль скривився і мляво помахав рукою. Радісні вигуки стали помітно гучнішими. Коли вони ввійшли до міста і простору стало менше, юрба лише стала щільнішою. Люди розсіялися по вузеньких вуличках, визирали з вікон на перших поверхах і вище, кричали й раділи. Із балкона високо над дорогою полетіли ще якісь квіти. Одна квітка застрягла в сидлі, і Джезаль підібрав її й почав крутити в руці.

— І все це... для мене?

— Хіба ти не врятував міста? Хіба не зупинив бунтівників так, що з обох боків не пролилося жодної краплі крові?

— Але ж вони здалися без причини. Я нічого не зробив!

Баяз знизав плечима, вихопив у Джезала з руки квітку й понюхав її, а тоді викинув і кивнув на компанію ремісників, які скупчилися на розі вулиці й голосно раділи.

— Вони, вочевидь, з цим незгодні. Просто тримай рота на замку й усміхайся. Це завжди гарний вибір.

Джезаль старанно слухався його поради, та всміхатися було непросто. Він не надто сумнівався в тому, що Логен Дев'ятипалий цього не схвалив би. Це ж явно ідеальна протилежність намаганням здаватися меншим, ніж насправді. Джезаль нервово роззирався довкола, впевнений, що люди раптом здогадаються, що він справжнісінька фальшивка, і на зміну квітам і захопленим вигукам придуть сердиті насмішки та вміст людських нічних ваз.

Однак цього не сталося. Радісні вигуки лунали далі, поки Джезаль і його довга колона вояків поволі просувалися районом Три Ферми. Із кожною пройденою вулицею Джезаль трохи розслаблявся. Йому мало-помалу почало здаватися, що він, найпевніше, справді досяг чогось вартого таких почестей. Замислився, чи не є він насправді безстрашним командиром, майстром переговорів. Почав думати: якщо мешканці міста бажають шанувати його як свого героя, відмовитися від цього буде грубістю.

Вони пройшли у ворота в стіні Арно й опинились у центральному районі міста. Джезаль випрямився в сідлі й випнув груди. Баяз відстав від нього, тримаючи шанобливу дистанцію й дозволяючи очолювати колону самому. Вони тупали широкою Мідлвей, перетнули Чотири Кути й наближалися до Агріонта, а вигуки все наростали. Щось подібне він відчував після перемоги на Турнірі, хіба що працювати для цього тепер довелося значно менше, а чи так це вже жахливо насправді? Яка від цього може бути шкода? Хай буде проклятий Дев'ятипалий із його скромністю. Джезаль заслужив на таку увагу. Він начепив на обличчя променисту усмішку. Із самовдоволеною впевненістю підняв руку й помахав нею.

Попереду здіймалися великі мури Агріонта, і Джезаль перетнув рів перед високою південною вартівнею, а тоді проїхав довгим тунелем до фортеці. Позаду нього лунко стукали копита й тупали чоботи бійців королівських полків. Він поволі здолав Алею Королів під схвальними поглядами видатних кам'яних монархів минулого та їхніх радників, пройшов між високих будівель, напхом напханих роззявами, й опинився на площі Маршалів.

Юрби обережно розставили обабіч величезного відкритого простору, залишивши посередині довгу смугу оголеного каменя. На тому її кінці було зведено широку трибуну з лавами й багряним навісом посередині, що вказував на присутність членів королівської родини. Від тутешнього гамору й блиску запирало дух.

Джезаль згадав, який тріумф улаштували маршалові Варузу, коли той повернувся після перемоги над гурками, згадав, як сам іще майже дитиною споглядав це круглими очима. Один

раз побачив і самого маршала, який сидів на високому сірому коні, та ніколи не думав, що колись теж зможе проїхати на почесному місці. Правду кажучи, це й досі видавалося дивним. Він же, як-не-як, здолав купку селян, а не наймогутнішу країну Земного кола. Втім, навряд чи йому можна було судити, хто вартий тріумфу, а хто ні.

Тому Джебаль пришпорив коня, женучи його вперед, і їхав між рядами усміхнених облич, махаючи обома руками в повітрі, переповненому підтримкою і схваленням. Він побачив, що видатні люди Закритої Ради сидять у передньому ряду трибуни. Упізнав архілектора Сульта у блискучому білому одязі, верховного суддю Маровію в похмурих чорних шатах. Був там і його колишній учитель фехтування, лорд-маршал Варуз, а зовсім поряд із ним — лорд-камергер Хофф. Усі аплодували, здебільшого з легким презирством, яке видалося Джебалеві доволі негречним. Посередині, на високому позолоченому кріслі, сидів сам король.

Джебаль, який уже остаточно пристосувався до ролі героя-переможця, добряче смикнув за вуздечку, і його кінь став дибки, театральна б'ючи передніми копитами в повітрі. Джебаль зіскочив із сідла, підійшов до королівського помосту і граційно опустився на одне коліно, схиливши голову під лункі оплески натовпу й чекаючи на подяку від короля. Чи надто сміливо буде сподіватися на нове підвищення? Або навіть на власний титул? Раптом йому стало важко повірити, що не так давно він був змушений замислитися про тихе життя в невідомості.

— Ваша величносте... — почув він голос Хоффа й підвів погляд, не здіймаючи голови.

Король спав, міцно заплющивши очі й роззявивши рота. Якщо подумати, це не надто дивувало, бо найкращі роки короля вже давно минули, та Джебаль не зміг не образитися. Зрештою, король уже вдруге проспав мить Джебалевої слави. Хофф якомога непомітніше штурхнув монарха ліктем, але той не прокинувся. Хоффові довелося нахилитися до короля поближче й зашепотіти йому на вухо:

— Ваша величносте...

Він не сказав більше нічого. Король похилився вбік, його голова звислася, і раптом він упав зі свого позолоченого крісла

й розтягнувся на спині перед враженими членами Закритої Ради, наче кит на березі. Його шарлатова мантія розійшлась, явивши велику мокру пляму на штанях, а з голови звалилася корона, підскочила один раз і з дзенькотом покотилася по плитах.

Усі охнули, а одна дама в задніх рядах вереснула. Джебаль просто витріщився з роззявленим ротом на лорд-камергера, який гепнувся на коліна і схилився над ураженим королем. Минула одна мить тиші, на яку всі присутні на площі Маршалів затамували подих, а тоді Хофф поволі звівся на ноги. Його обличчя вже не було червоним.

— Король помер! — заволав він, і його голос відбився змученою луною від веж і будівель довкола площі. Джебаль зміг хіба що скривитися. Такий уже в нього талан. Тепер його ніхто не вітатиме.

ЗАБАГАТО НОЖІВ

Логен сидів на брилі за двадцять кроків від стежки, якою вів їх Краммок. Він, цей Краммок-і-Фаїл, знав усі, геть усі шляхи на Півночі. Так стверджували чутки, і Логен сподівався, що це правда. Йому не хотілося, щоб його привели просто до ворожої засідки. Вони прямували на північ, до гір. Сподівалися виманити Бетода з пагорбів до Високогір'я. Сподівалися, що союзники підуть за ним іззаду й заженуть його в пастку. Страх які великі сподівання.

День був спекотний і сонячний, і землю під деревами вкривали клапті тіні та смуги яскравого сонця, що ворушилися разом із гіллям на вітрі. Сонце прослизало крізь нього й раз у раз кололо Логена в обличчя. Щебетали й співали птахи, рипіли й шелестіли дерева, ширяли в нерухомому повітрі комахи, а трава в лісі була всяяна купками квітів, білих і блакитних. Таке воно, Північне літо — щоправда, Логенові все це настроїв не покращувало. Літо — найкраща пора для вбивств, і він бачив значно більше смертей у гарну погоду, ніж у погану. Тому Логен тримав очі розплющеними, вдивлявся в дерева, уважно за всім пильнував і ще уважніше слухав.

Таке завдання дав йому Шукач. Залишатися на правому фланзі й постаратися, щоб жоден із Бетодових хлопців не підкрався до них, поки вони йтимуть цією козячою стежиною, розтягнувшись вервечкою. Логенові це цілком підходило. Так він залишався насторожі, тож ні в кого з його поплічників не могло виникнути спокуси посягнути на його життя.

Дивлячись, як люди тихо йдуть між дерев, неголосно перемовляючись і тримаючи зброю наготові, він мимоволі почав згадувати різне. І добре, і погане. Правду кажучи, здебільшого таки погане. Тут один із бійців на очах у Логена відірвався від решти й попрямував до нього між деревами. На його обличчі виднілася широка й дуже товариська усмішка, та це нічого не означало. Логен знав достатньо людей, які могли

замислювати вбивство й усміхатися. Він і сам так робив, до того ж не раз.

Логен трохи повернув тулуб, опустив руку так, щоб її не було видно, а тоді міцно обхопив нею руків'я ножа. Батько казав йому, що ножів забагато не буває, і це була важлива порада. Логен поволі, невимушено роззирнувся, просто пересвідчуючись, що в нього за спиною нікого немає, та побачив лише безлюдні зарості дерев. Тож він посунув ноги задля кращої рівноваги й сидів собі далі, намагаючись удати, ніби його нічого не турбує, хоча всі його м'язи напружилися й підготувалися до стрибка.

— Мене звати Червона Шапка.

Чоловік зупинився щонайбільше за крок від нього, не припиняючи всміхатися. Його ліва рука мляво лежала на ефесі меча, а друга просто висіла.

Логен гарячково замислився, перебираючи в голові всіх, кого скривдив, кому завдав шкоди і з ким віддавна ворогував. Принаймні тих, кого залишив у живих. Червона Шапка. Це ім'я йому не згадувалось, але це не заспокоювало. Навіть десятеро людей із десятьма великими книгами не змогли б записати всіх ворогів, яких він нажив, а також друзів, рідних і союзників його ворогів. А він же й не думав про тих, хто спробує вбити його без особливої причини, просто щоб прославити своє ім'я.

— Щось я не впізнаю твого імені.

Червона Шапка знизав плечима.

— А чого б тобі його впізнавати? Я колись давно бився за Старого Яла. Ял був хороший чолові'яга, вартий поваги.

— Так, — погодився Логен, який досі стерігся раптового поруху.

— Та коли він возз'єднався з землею, я знайшов місце у Дрібнокоста.

— Ми з ним ніколи не ладнали, навіть тоді, коли були на одному боці.

— Я теж, якщо чесно. Ще той покидьок. Гнув кирпу через перемоги, які здобув для нього Бетод. Мені це було не до вподоби. Тому я й перейшов на інший бік, розумієш? Як почув, що тут Тридуба. — Червона Шапка шморгнув носом

і опустив погляд на землю. — З тим йобаним Страховидлом треба щось зробити.

— Напевно.

Логен багацько чув про цього Страховидла, і всі ці чутки були кепські, та щоб змусити його прибрати руку з ножа, було потрібне щось більше, ніж кілька правильних слів.

— Та, як на мене, Шукач — теж добрий отаман. Один із найкращих у моєму житті. Знає своє діло. Доста обережний. Усе обдумує.

— Так. Я завжди вважав, що він таким буде.

— Як гадаєш, Бетод іде за нами?

Логен невідривно дивився в очі Червоній Шапці.

— Може, й так, а може, й ні. Гадаю, ми не визнаємо, доки не заліземо в гори й не почуємо, як він стукає у двері.

— А Союз дотримає слова, що думаєш?

— А чом би й ні? Той Бурр, по-моєму, знає, що робити, і його хлопака Лютий теж. Вони сказали, що прийдуть, і я думаю, що таки прийдуть. Однак тепер ми мало чим можемо цьому зарадити, хіба ні?

Червона Шапка витер піт із чола і примружено глянув на дерева.

— Гадаю, ти маєш рацію. Хай там як, я просто хотів сказати: я був у бою під Айнвордом. Не на твоєму боці, та я бачив, як ти б'єшся, і тримався подалі. Ось що я можу тобі сказати. — Він похитав головою й усміхнувся. — Не бачив нічого подібного ні до того, ні після. І, мабуть, хочу сказати ось що: радий, що ти з нами. Дійсно радий.

— Та невже? — кліпнув Логен. — Ну, гаразд. Добре.

Червона Шапка кивнув.

— Що ж... На цьому все. Мабуть, побачимося в бою.

— Так. У бою.

Логен дивився йому вслід, поки той ішов геть поміж дерев, але навіть тоді, коли Червона Шапка давно зник із поля зору, чомусь не міг прибрати долоню з руків'я ножа, досі не міг позбутися відчуття, що йому треба пильнувати спину.

Здавалося, він дозволив собі забути, яка вона — Північ. Або ж дозволив собі вдати, ніби вона буде інакша. Тепер Логен бачив, як помилився. Ще багато років тому поставив пастку на

самого себе. Викував ланка за ланкою здоровезний ланцюг і облутав себе ним. Так чи інак, йому дали можливість звільнитися, можливість, якої він і близько не заслужив, але натомість він поплентався назад, і тепер, найпевніше, почнеться кровопролиття.

Логен відчував, що воно насуває. Відчував великий тягар смерті, наче на нього падала тінь від гори. Щоразу, коли він щось казав, кудись ступав чи навіть про щось думав, здавалося, ніби він не знати як наблизив це. Логен упивався цим із кожним ковтком, втягував у себе з кожним подихом. Він згорбив плечі та вп'явся поглядом у свої чоботи, на носачах яких смужками лежало сонячне світло. Нізащо не треба було відпускати Ферро. Треба було триматися за неї, як дитина за матір. Як багато доброго — хоч трохи доброго — діставалось йому в житті? А тут він відмовився від однієї такої речі й вирішив, що краще повернутись і де з ким розквитатись. Логен обливав зуби і сплюнув кислою слиною на землю. Треба було бути мудрішим. Відомста — це завжди далеко не так просто чи солодко, як здається.

— Ти, певно, шкодуєш, що взагалі повернувся. Так?

Логен рвучко підвів голову, готовий витягнути ніж і взятися до роботи. А тоді побачив, що це просто Тул стоїть над ним. Відсунув клинок і опустив руки.

— Знаєш що? Мені таке спадало на думку.

Грозова Хмара сів навпочіпки біля Логена.

— Часом мені здається важким власне ім'я. Страшно й подумати, як має обтяжувати людину таке ім'я, як у тебе.

— Воно й справді буває тягарем.

— Не сумніваюся. — Тул подивився на бійців, які один за одним ішли повз них уздовж запорошеної стежки. — Не зважай на них. Вони до тебе звикнуть. А якщо стане кепсько, ну... Завжди можна покластися на усмішку Чорного Доу, хіба ні?

Логен усміхнувся на весь рот.

— Авжеж. Усмішка в нього неабияка. Наче весь світ осяває, чи не так?

— Як сонячне світло у хмарний день. — Тул сів на брилу поряд із Логеном, витягнув корок зі своєї фляги і простягнув її. — Вибач.

— «Вибач»? За що?

— За те, що не шукали тебе, коли ти полетів за ту кручу. Думали, що ти загинув.

— Не можу сказати, що дуже на це ображений. Я й сам, хай йому грець, був цілком певен, що загинув. І гадаю, це мені треба було піти вас шукати.

— Що ж... Може, нам треба було шукати один одного. Але, гадаю, за якийсь час людина навчається не тішити себе надією. Життя навчає очікувати гіршого, еге ж?

— Гадаю, завжди треба дивитися на речі реально.

— Що правда, те правда. Однак усе скінчилося добре. Ти знову з нами, так?

— Так. — Логен зітхнув. — Знову воюю, харчуюся казначим і скрадаюся лісом.

— Ліс, — буркнув Тул і широко всміхнувся. — Чи набридне він мені коли-небудь?

Логен надпив із фляги, а тоді повернув її, і Тул добряче хильнув сам. Вони якусь хвилю мовчки посиділи на місці.

— А знаєш, Туле, я цього не хотів.

— Ну звісно. Ніхто з нас цього не хотів. Однак не скажу, що ми на це не заслужили. — Тул лягнув Логена по плечу великою рукою. — Якщо захочеш це обговорити, я поряд.

Логен провів його поглядом. Хороша він людина, Гророва Хмара. Йому можна довіряти. Є ще на світі трохи людей, яким можна довіряти. Тул, Мовчун, Шукач. У певному розумінні й Чорний Доу. Завдяки цій думці Логен мало не відчув надію. Мало не зрадив, що вирішив повернутися на Північ. А тоді він знову поглянув на вервечку людей і побачив серед них Дрижака. Той спостерігав за Логеном. Логенові хотілося б відвести погляд, але Кривава Дев'ятка не міг цього зробити. Тож він просто сидів на своїй брилі, вони витріщались один на одного, і Логен відчував, як його мучить ненависть, аж доки Дрижак не зник серед дерев. Логен іще раз похитав головою, ще раз облизав зуби і сплюнув.

Батько казав йому: ножів забагато не буває. Якщо ці ножі не наставили на тебе люди, які тебе недолюблюють.

НАЙКРАЩІ ВОРОГИ

— **Т**ук-тук.
— Не зараз! — гримнув полковник Глокта. —
Мені ще треба розгребти все це!

Він мав підписати, напевно, з десятків тисяч письмових зізнань. Його стіл аж стогнав під великими купами документів, а кінчик його пера був м'який, як масло. Через червоний колір чорнила позначки, які лишав Глокта, скидалися на темні плями крові, розбризканої по блідому паперу.

— Та хай йому! — розлютився він, коли каламар перекинувся від удару ліктем і по столу розбризкалося чорнило, всотуючись у купи паперів і крапаючи на підлогу з невпинним «тук-тук-тук».

— Зізнатися встигнете й пізніше. Більш ніж устигнете.

Полковник нахмурився. Повітря стало відверто студеним.

— Знову ви! Завжди в найбільш недоречний час!

— То ви мене пам'ятаєте?

— Здається, так... — Правду кажучи, полковникові важко було згадати за чим. У кутку начебто перебувала жінка, та її обличчя він розгледіти не міг.

— Творець упав, охоплений вогнем... розбився об міст... — Слова були знайомі, та звідки, Глокта не міг сказати. Давні перекази й маячня. Він поморщився. Трясця, як же болить нога.

— Здається, так... — Його звична впевненість розсіювалася. Тепер у кімнаті панував крижаний холод, Глокта бачив, як видихнуте повітря куриться в нього перед носом. Коли його недоречний гість підійшов ближче, він незграбно підвівся зі стільця. Скажено занила нога.

— Чого вам треба? — прокректав він.

Обличчя гостя опинилося на світлі. То був не хто інший як Мотіс із банківського дому «Валінт і Балк».

— Сім'я, полковнику. — Він безрадісно всміхнувся. — Мені потрібне Сім'я.

— Я... Я...

Глокта врізався спиною в стіну. Далі йти було нікуди.

— Сім'я! — Тепер він бачив перед собою лице Гойла, потім — Сульта, після нього — Северарда, та вимагали вони всі лиш одного. — Сім'я! Мені уривається терпець!

— Баяз, — прошепотів він і замружив очі. З-під повік потекли сльози. — Баяз знає...

— Тук-тук, мучителю, — знову зашипів голос тієї жінки. Йому в скроню до болю сильно тицьнув кінчик пальця. — Якби те старе брехло знало, Сім'я вже було б моїм. Ні. Ти його знайдеш.

Йому відібрало мову від страху.

— Ти його знайдеш, бо інакше я вирву плату за нього з твоєї покорченої плоті. Тож тук-тук, час прокидатися.

Палець знову тицьнув Глокті в череп і почав врізатись йому в скроню, наче клинок кинджала.

— Тук-тук, каліко! — процідив жахливий голос йому на вухо. Дихання його власниці було таке холодне, що аж наче обпікало його голу щоку. — Тук-тук!

Тук-тук.

Якусь мить Глокта не розумів, де перебуває. Він різко підвівся, спробував звільнитися від постільної білизни, роззирнувся круг себе й побачив, що його зусібіч оточують загрозливі тіні. У голові свистіло його власне жалісне дихання. А тоді все раптом стало на свої місця. *«Мої нові апартаменти»*. Фіранки серед липкої ночі заворушив приємний вітерець, що линув у єдине відчинене вікно. Глокта побачив, як ворухиться його тінь на оштукатуреній стіні. Вікно гойднулося й ударилося об раму, відчинилося, а тоді зачинилося знову.

Тук-тук.

Глокта заплющив очі й протяжно зітхнув. Опустився назад на ліжко і скривився, витягнувши ноги й заворушивши пальцями на них, щоб зняти судоми. *«Ну, хоч якісь пальці гурки мені залишили. Це лише черговий сон. Усе...»*

А тоді він згадав, і його очі широко розплющилися. *«Король мертвий. Завтра обираємо нового»*.

Триста двадцять зізнань безживно висіли на своїх гвіздках. Останні кілька тижнів вони безупинно м'ялися, бруднилися

й заяложувалися. *«Тим часом ця справа також стала ще бруднішою»*. На багатьох із них розмазалося чорнило, вони були обписані сердитими карлючками зі вставками й викресленими фрагментами. *«Людей купували й продавали, принижували й шантажували, підкупали й ошукували»*. Багато папірців були порвані: з них знімали віск, додавали новий, ліпили віск іншого кольору. *«Змінювалися сторони, порушувались обіцянки, рівновага хиталася то туди, то сюди»*.

Архілектор Сульт стояв і люто дивився на них, як пастух на своє збитошне стадо. Його білий плащ був пом'ятий, а сиве волосся — скуйовджене. Глокта ще ніколи не бачив його не в бездоганному вигляді. *«Певно, він нарешті відчув смак крові. Власної. Я був би ладний розсміятися, от тільки в мене самого страшенно солоно в роті»*.

— У Брока сімдесят п'ять, — цідив сам собі крізь зуби Сульт, крутячи за спиною руками в білих рукавичках. — У Брока сімдесят п'ять. У Ішера — п'ятдесят п'ять. У Скалда й Барезіна — по сорок. У Брока — сімдесят п'ять... — Він знов і знов бурмотів ці цифри так, ніби то був оберіг від зла. *«Чи, може, від добра»*. — У Ішера — п'ятдесят п'ять...

Глокті довелося притлумити усмішку. *«Брок, потім Ішер, далі Скалд і Барезін, тимчасом як Інквізиція й суд борються за недоїдки. Хоч як ми старалися, ситуація практично така сама, як тоді, коли ми розпочали цей потворний танець. У такому разі можна було спокійно тікати з країни й не морочитися цим. Можливо, ще й досі не пізно...»*

Глокта голосно прокашлявся, і Сульт різко крутнув головою.

— Маєш якесь доповнення?

— У певному розумінні — так, Ваше Преосвященство, — відповів Глокта якомога послужливішим тоном. — Нещодавно я отримав вельми... бентежні відомості.

Сульт насупився й кивнув на папери.

— Більш бентежні, ніж оце?

«Як мінімум не менш бентежні. Зрештою, тому, хто переможе на виборах, недовго доведеться торжествувати, якщо за тиждень придуть гурки й переріжуть нас усіх».

— Мені натякнули... що гурки готуються вдертися до Міддерланду.

Запала нетривала й ніякова тиша. *«Така реакція не віщує нічого доброго, та ми вже відплили. Тепер можна хіба що взяти курс просто до шторму».*

— Вдертися? — насмішкувато перепитав Гойл. — Із чим?

— Мені вже не вперше сказали, що в них є флот.

«Відчайдушно намагатися залатати своє судно, що тоне».

— Чималий флот, побудований таємно, після останньої війни. Ми спокійно могли б виконати певні приготування, а тоді, якщо гурки справді прийдуть...

— А якщо ти помиляєшся? — Архілектор дуже сильно хмурився. — Від кого надійшли ці відомості?

«О, хай йому грець, ні, це точно нікуди не годиться. Карлот дан Ейдер? Жива? Але як? Біля доків знайшли тіло...»

— Від анонімного інформатора, архілекторе.

— Анонімного? — Його Преосвященство сердито зиркнув примруженими очима. — І ти готовий спровадити мене до Закритої Ради в такий час, щоб я повідомив їй непідтвержені плітки від твого анонімного інформатора?

«Хвилі затоплюють палубу...»

— Я просто хотів сповістити Ваше Преосвященство про можливість...

— Коли вони надійдуть?

«Порвана парусина майорить на сильному вітрі...»

— Мій інформатор не...

— Де вийдуть на суходіл?

«Матроси з криками падають зі снастей...»

— Повторюся, Ваше Преосвященство, я не можу...

— Якою буде їхня кількість?

«Штурвал відламується й залишається в моїх труських руках...»

Глокта поморщився й вирішив узагалі нічого не казати.

— Тоді зроби нам ласку й не відвертай нашої уваги чутками, — єхидно промовив Сульг, зневажливо скрививши уста. *«Корабель щезає під безжальними хвилями, його вантаж, безцінні попередження, поринає в морську глибину, а капітана ніхто й не шукатиме».* — У нас є нагальніші проблеми, ніж легіон гуркських примар!

— Звісно, Ваше Преосвященство.

«Якщо ж гурки придуть, кого ми повісимо? О, звісно, очільника Глокту. І чому тільки цей клятий каліка нічого не сказав?»

Сультові думки вже закружляли звичними колами.

— У нас тридцять один голос, а в Маровії — двадцять із гаком. Тридцять один. Замало, щоб змінити ситуацію. — Він похмуро захитав головою, пробігаючи папери блакитними очима. *«Неначе є якийсь новий спосіб поглянути на них, завдяки якому ця жахлива арифметика зміниться».* — Відверто замало.

— Хіба що ми порозуміємося з верховним суддею Маровією.

Знову мовчання, навіть ніяковіше, ніж попереднього разу. *«Ой леле. Напевно, я сказав це вголос».*

— Порозуміємося? — процідив Сульт.

— З Маровією? — вереснув Гойл, радісно вирячивши очі. *«Коли безпечні варіанти вичерпано, треба ризикувати. Хіба не це я казав собі, їдучи до мосту, поки по той його бік збиралися гурки? О, так, знову до бурі...»*

Глокта глибоко вдихнув.

— Крісло Маровії в Закритій Раді не стійкіше за будь-яке інше. Може, раніше ми й працювали один проти одного, та лише за звичкою. У цьому голосуванні в нас однакові цілі. Забезпечити слабкого кандидата і зберегти рівновагу. Разом у вас понад п'ятдесят голосів. Цього цілком може вистачити, щоб змінити результат.

Гойл зневажливо посміхнувся.

— Об'єднатися з тим лицемірним любителем селян? Чи ви з глузду з'їхали?

— Стули пельку, Гойле. — Сульт довго й сердито дивився на Глокту, задумливо стиснувши губи. *«Може, думає, як мене покарати? Знову влаштувати мені словесне шмагання? Чи відшмагати мене по-справжньому? Чи зроби-ти так, щоб моє тіло знайшли...»* — Ти маєш рацію. Піді поговори з Маровією.

«Занд дан Глокта знову герой!» У Гойла відвисла щелепа.

— Але ж... Ваше Преосвященство!

— Час для гордині давно минув! — пробурчав Сульт. — Ми маємо хапатися за будь-який шанс не допустити до трону Брока та всіх інших. Маємо знаходити компроміси, хай які болючі, і приймати будь-яких можливих союзників. Іди! — процідив він через плече, склав руки на грудях і знову повернувся до своїх тріскучих паперів. — Домовся з Маровією.

Глокта незграбно підвівся зі стільця. *«Шкода покидати таке чудове товариство, та коли обов'язок кличе...»* Він обдарував Гойла дуже короткою беззубою усмішкою, а тоді взяв ціпок і пошкунтильгав до дверей.

— І ще одне, Глокто! — Він скривився, знову повернувшись обличчям до кімнати. — Поки що в нас із Маровією, може, й подібні цілі. Та довіряти йому ми не можемо. Ступай з обережністю.

— Звісно, Ваше Преосвященство.

«Завжди так роблю. А як інакше, коли кожен крок завдає нестерпного болю?»

Особистий кабінет верховного судді був великий, завбільшки з повітку, а його стеля була прикрашена старою ліпниною та оповита тіннями. Хоча вечір іще навіть не почався, через густий плющ за вікнами й товстий шар бруду на шибках у кабінеті царювали вічні сутінки. На кожній поверхні були неохайно складені папери, готові щомиті попадати. Купи документів, перев'язані чорною стрічкою. Гори шкіряних тек. Стоси заплужених пергаментів, обписаних розкішним каліграфічним почерком і скріплених печатками з червоного сургучу та блискучої позолоти. Здавалося, там стільки законодавства, що стане на ціле королівство. *«Та, мабуть, так воно і є».*

— Добрий вечір, очільнику Глокто.

За довгим столом біля порожнього каміна сидів сам Маровія. Стіл був накритий для вечері. Завдяки мерехтінню канделябра кожна тарілка виблискувала в напівтемряві.

— Сподіваюся, ви не будете проти, якщо я їстиму під час розмови? Волів би повечеряти у своїх затишних кімнатах, але дедалі частіше мушу їсти тут. Дуже багато справ, розумієте? Та ще й один із моїх секретарів, здається, без попередження вийшов у відпустку. — *«Ба більше, він вийшов у відпустку»*

на підлогу бійні, промандрувавши кишками цілого стада свиней». — Не хочете до мене долучитися?

Маровія показав на великий кусень ледве просмаженого м'яса, що стояв посередині й плавав у кривавій підливці.

Глокта облизав голі ясна й уместився на стільці навпроти Маровії.

— Був би дуже радий, ваша милосте, та в мене на заваді стоять закони стоматології.

— А, звісно... Цих законів не обійти навіть верховному судді. Співчуваю вам, очільнику. Гарний шматок м'яса — одна з найбільших насолод для мене, і що кривавіший він, то краще. Я завжди кажу своєму кухареві: просто покажи йому полум'я. Просто покажи. — *«Кумедно. Я наказую своїм практикам починати так само»*. — І чим я завдячую цьому несподіваному візиту? Ви прийшли з власної волі чи на наполягання свого начальника, мого шановного колеги із Закритої Ради, архілектора Сульта?

«Тобто вашого непримиренного, смертельного ворога із Закритої Ради?»

— Його Преосвященство знає, що я тут.

— Справді? — Маровія відтяв іще один шматочок і переніс його собі на тарілку, поки з нього крапало. — І з яким посланням він вас відправив? Може, це пов'язане із завтрашніми подіями у Відкритій Раді?

— Ваша милосте, ви зіпсували мені сюрприз. Можна висловитися начистоту?

— Якщо вмієте.

Глокта відповів верховному судді беззубою усмішкою.

— Ця історія з голосуванням жахливо впливає на роботу. Ці сумніви, ця невизначеність, ця тривога. Це погано впливає на роботу всіх.

— Декого це стосується більше, ніж інших.

Ніж Маровії завищав об тарілку: він відрізав від свого м'яса смужку жиру скраю.

— Звісно. Особливо ризикують ті, хто перебуває в Закритій Раді, а також ті, хто морочиться за їхніми дорученнями. Навряд чи їм нададуть таку свободу, якщо на престол після голосування зійде така могутня людина, як Брок чи Ішер.

«Ба більше, дехто з нас навряд чи доживе до кінця тижня».

Маровія наколов на виделку скибку моркви й кисло поглянув на неї.

— Прикра ситуація. Для всіх зацікавлених осіб було б краще, якби Рейнолт або Ладісла досі були живі. — Він ненадовго замислився над сказаним. — Принаймні якби досі був живий Рейнолт. Однак завтра буде голосування, хай як ми рвемо на собі волосся. Тепер важко зрозуміти, в який спосіб усе можна виправити. — Перевів погляд із моркви на Глокту. — Чи ви щось запропонуєте?

— Ви, ваша милосте, контролюєте від двадцяти до тридцяти голосів у Відкритій Раді.

Маровія знизав плечима.

— Не можу заперечувати, що маю певний вплив.

— Сам архілектор може розраховувати на тридцять голосів.

— Пощастило Його Преосвященству.

— Не факт. Якщо ви, як завжди, виступите проти один одного, ваші голоси не означатимуть нічого. Один за Ішера, другий за Брока — і нічого не зміниться.

Маровія зітхнув.

— Сумний кінець для наших блискучих кар'єр.

— Якщо ви не об'єднаєте ресурсів. Тоді у вашому розпорядженні буде шістдесят голосів. Майже стільки, скільки контролює Брок. Достатньо, щоб зробити королем Скалда, Барезіна, Хюгена чи взагалі когось невідомого, залежно від того, як підуть справи. Людину, на яку в майбутньому, можливо, буде легше впливати. Людину, яка, можливо, збереже стару Закриту Раду, а не підбере нову.

— Короля, який зробить щасливими нас усіх, так?

— Якби ви звірилися, якому кандидатові віддаєте перевагу, я міг би розповісти про це Його Преосвященству.

«Знову сходинки, знову вмовляння, знову розчарування. О, якби ж то я сам мав великий кабінет і цілоденно сидів у комфорті, тимчасом як налякані покидьки плен-талися б моїми сходами, щоб із усмішкою послухати мої образи, прийняти на віру мою брехню, попрохати моєї отруйної підтримки».

— Очільнику Глокто, вам сказати, що зробило б щасливим мене?

«А тепер — роздуми чергового старого пердуна, ошайлілого від влади».

— Звісно, ваша милосте.

Маровія пожбурихав столове начиння на тарілку, відкинувся на спинку крісла і протяжно, натомлено зітхнув.

— Я хотів би, щоб короля взагалі не було. Хотів би, щоб усі люди були рівні перед законом, могли впливати на управління рідною країною та обирати своїх провідців. Хотів би, щоб не було ні короля, ні дворян, а Закриту Раду обирали самі громадяни і вона була їм підзвітна. Щоб Закрита Рада була, так би мовити, відкритою для всіх. Якої ви про це думки?

«На мою думку, дехто сказав би, що це звучить дуже схоже на зраду. Решта людей просто назвали б це божевільям».

— На мою думку, ваша милосте, ваша ідея — це фантазія.

— Чому?

— Тому що переважна більшість людей однозначно воліла б діставати накази, а не робити вибір самостійно. Послух — це просто.

Верховний суддя засміявся.

— Можливо, ви маєте рацію. Проте ситуація зміниться. Недавнє повстання переконало мене в цьому. Ситуація малопомалу зміниться.

— Я певен, що лорд Брок на троні — це та маленька зміна, якої не хотілося б нікому з нас.

— Лорд Брок і справді має дуже сильні переконання, здебільшого щодо самого себе. У вас переконливі аргументи, очільнику.

Маровія відкинувся на спинку крісла, поклавши руки на живіт і примружено дивлячись на Глокту.

— Чудово. Можете сказати архілекторові Сульту, що цього разу в нас спільна справа. Якщо знайдеться нейтральний кандидат із достатньо потужною підтримкою, я проголосую так само, як він. І хто б міг подумати? Закрита Рада об'єдналася. — Він поволі захитав головою. — Дивні часи, далєбі.

— Це вже точно, ваша милосте.

Глокта насилу встав, скривився, перенісши вагу на ту ногу, яка палала, і почовгав крізь напівтемний лункий простір до дверей. *«Однак дивно, що наш верховний суддя так пофілософськи ставиться до перспективи втратити завтра посаду. Я, певно, в житті не бачив спокійнішої людини»*. Він зупинився, торкнувшись ручки дверей. *«Можна подумати, ніби він знає щось таке, чого не знаємо ми. Можна подумати, що в нього вже є план»*.

Глокта обернувся назад.

— Верховний судде, вам можна довіряти?

Маровія різко підвів погляд, наставивши на м'ясо кухонний ніж.

— Яке прекрасно дивне запитання для людини вашого роду занять! Гадаю, ви можете не сумніватися, що я діятиму у власних інтересах. Так само, як я можу не сумніватися, що ви вчините так само. Поза тим наша домовленість не діятиме. І не має діяти. Ви розумна людина, очільнику, повернули мені усмішку на обличчя.

Він знову взявся за свій кусень м'яса і штрикнув його виделкою так, що потекла кров.

— Вам варто знайти іншого господаря.

Глокта почовгав за двері. *«Чарівна пропозиція. Та в мене їх уже на дві більше, ніж хотілося б»*.

Арештант був кощавим, жилавим типом, як завжди оголеним і з мішком на голові. Його руки були надійно скуті кайданками за спиною. Фрост на очах у Глокти затягнув його з камер до кабінету під куполом. Його незграбні босі ноги ляскали по холодній підлозі.

— Взяти його було не надто важко, — промовив Северард. — Він уже доволі давно покинув решту, але тримався після того в місті, як запах сечі. Ми знайшли його вчора ввечері.

Фрост штовхнув арештанта на стілець. *«Де я? Хто мене затримав? Чого він хоче? Жахлива мить перед самим початком роботи. Цей жах і ця безпорадність, цей хворобливий лоскіт передчуття. Мої власні спогади про це лише зовсім недавно раптово освіжилися завдяки чарівному магістрові Ейдер. Однак мене відпустили, не за-*

подіявши шкоди». Арештант сидів нерухомо, похиливши голову набік. Мішковина спереду ворушилася сюди-туди від його швидкого дихання. *«Дуже сумніваюся, що йому так пощастить»*.

Глокта з неохотою перевів погляд на картину над накритою мішком головою арештанта. *«Наш давній друг Канедіас»*. Намальоване лице похмуро дивилося вниз зі склепінчастої стелі. Канедіас широко розкинув руки, а позаду нього виднівся барвистий вогонь. *«Творець упав, охоплений вогнем...»* Глокта нехотя зважив на долоні важкий молот.

— Тоді до справ.

Северард із пафосним, театральним жестом зірвав мішок.

Зобачивши яскраве світло лампи, навігатор примружився. Лице в нього було обвітрене, засмагле і з глибокими зморшками, а голова — поголена, мов у жерця. *«Чи, звичайно ж, як у людини, що зізналась у зраді»*.

— Вас звати брат Лонгфут?

— Так, авжеж! Зі шляхетного Ордену навігаторів! Запевняю, що не винен у жодному злочині! — похапцем заговорив він. — Я не скоїв нічого незаконного, о ні. Це було б геть нехарактерно для мене. Я людина законоталантина й завжди таким був. Не уявляю жодної причини, з якої зі мною можна так грубо поводитися! Жодної!

Він опустил погляд і зобачив ковадло, що виблискувало на підлозі між ним і Глоктою, там, де за звичайних обставин стояв би стіл. Лонгфутів голос підвищився на цілу октаву.

— Орден навігаторів — поважна організація, а я її порядний учасник! Зразковий учасник! Навігація — головний з-поміж моїх видатних талантів, далебі, головний з-поміж...

Глокта грюкнув молотом по ковадлу так, що розбудив би й мертвого.

— Годі! Патякати!

Маленький чоловічок кліпнув і завмер із роззявленим ротом, але таки стулився. Глокта відкинувся на спинку стільця й пом'яв зморщене стегно. Його спину поколювало від болю.

— Ви хоч здогадуєтесь, який я втомлений? Як багато мушу робити? Вставати щоранку з ліжка — це така мука, що я залишаюся розбитим іще до початку дня, а поточна мить надзвичайно

непроста. У зв'язку з цим для мене не становить абсолютно жодного інтересу те, чи матимете ви змогу ходити до кінця життя, чи бачитимете до кінця життя, чи зможете тримати лайно в собі до кінця свого дивовижно короткого й дивовижно болючого життя. Зрозуміли?

Навігатор вирячив очі на Фроста, який нависав над ним здоровезною тінню.

— Зрозумів, — прошепотів він.

— Добре, — озвався Северард.

— Дуве добве, — підтакнув Фрост.

— Справді, дуже добре, — промовив Глокта. — Скажіть, брате Лонгфуте, до ваших видатних талантів належить надлюдське вміння витримувати біль?

Арештант ковтнув.

— Ні.

— Тоді правила цієї гри прості. Я ставлю запитання, а ви відповідаєте — точно, правильно, а головне — коротко. Ви мене розумієте?

— Я все зрозумів. Я говоритиму лише для того, щоб...

Фрост врізав йому кулаком у живіт, і він зігнувся, вибалушивши очі.

— Ви розумієте, — процідив Глокта, — що мали зараз відповісти «так»?

Альбінос схопив навігатора за ногу, поки той хрипів, і перетягнув його стопу до ковадла. *«О, дотик холодного металу до чутливої підошви. Доста неприємно, проте могло б бути й незмірно гірше. А ще щось мені підказує, що, напевно, гірше й буде»*. Фрост застібнув кайданок у Лонгфута на щиколотці.

— Перепрошую за бідну уяву, — зітхнув Глокта. — Виправдатися ми можемо тим, що постійно вигадувати щось нове важко. Ну, тобто розбивати людині стопи кувалдою — це така...

— Ожибафельфина? — підказав Фрост.

Глокта почув із-під Северардової маски різкий регіт і відчув, що усміхається сам. *«Йому справді треба було йти в комедіанти, а не в кати»*.

— Обивательщина! Саме так. Але не хвилюйтесь. Якщо ми не здобудемо того, чого потребуємо, перемоловши вам усе аж

до колін, то спробуємо знайти щось вигадливіше для верхівки ваших ніг. Як вам таке?

— Але ж я нічого не зробив! — заверещав Лонгфут, який ще не зовсім перевів дух. — Я нічого не знаю! Я не...

— Забудьте... про все це. Тепер це не має значення. — Глокта поволі, з боєм нахилився вперед, злегка цокнувши головою молота по залізу біля босої ноги навігатора. — Мені потрібно, щоб ви думали лише про... мої запитання... пальці в себе на ногах... і цей молоток. Але не хвилюйтесь, якщо вам зараз важко це зробити. Повірте, коли молоток почне падати, вам стане легко не зважати більше ні на що.

Лонгфут витріщився на ковадло, роздуваючи ніздрі та швидко, шумно вдихаючи й видихаючи. *«І от нарешті до нього доходить, яка ця ситуація серйозна».*

— Отже, запитання, — сказав Глокта. — Ви знайомі з чоловіком, який називає себе Баязом, Першим з-поміж магів?

— Так! Будь ласка! Так! Донедавна він був моїм замовником.

— Добре. — Глокта посунувся на стільці в пошуках зручнішого положення, та все одно так само хилився вперед. — Дуже добре. Ви супроводили його під час подорожі?

— Я був його провідником!

— Куди ви прямували?

— На острів Шабуліан, що на краю світу.

Глокта знову цокнув головою молота по ковадлу.

— Ой, годі, годі. На краю світу? Це ж, звісно, вигадка?

— Та справді! Справді! Я його бачив! Стояв на тому острові власними ногами!

— Хто їхав із вами?

— Був... був Логен Дев'ятипалий із далекої Півночі. — *«А, так, той, що зі шрамами й мовчить».* — Ферро Малджин, кантійка. — *«Та, що завдала нашому другові очільникові Гойлу такого клопоту».* — Джезаль дан Лютар... офіцер Союзу. — *«Недоумкуватий позер».* — Малакус Кей, Баязів учень. — *«Худий брехун із кольором обличчя, як у троглодита».* — А ще сам Баяз!

— Вас було шестеро?

— Лише шестеро!

— Ваша мандрівка була тривалою та складною. Що на краю світу, крім води, вимагало докласти таких зусиль?

У Лонгфута затремтіли губи.

— Нічого!

Глокта нахмурився і штовхнув великий палець на нозі навігатора головкою молотка.

— Його там не було! Того, чого шукав Баяз! Його там не було! Він казав, що його надурили!

— І що такого він сподівався там знайти?

— Він казав, що то камінь!

— Камінь?

— Його спитала жінка. Він сказав, що це камінь... камінь із Потойбіччя. — Навігатор замотав спітнілою головою. — Бісівська ідея! Я радий, що ми такого не знайшли. Баяз називав його Сім'ям!

Глокта відчув, як із його обличчя зникає усмішка. *«Сім'я. Мені здається чи в кімнаті справді похолодало?»*

— Що ще він про нього розповідав?

— Лише вигадки й дурниці!

— Все одно розповідайте.

— Історії — про Глустрода, про зруйнований Аулкус, про перетворення, про крадіжку облич! Про розмови з дияволами та про те, як їх викликали. Про Потойбіччя.

— Що ще? — Глокта ще раз стукнув Лонгфута молотком по пальцю, тепер уже сильніше.

— Ай! Ай! Він сказав, що Сім'я прийшло зі світу звнизу! Що воно зосталося відтоді, коли ще не почався Старий час, коли по землі ходили демони! Казав, що воно — це велика й могутня зброя! Що хоче використати її проти гурків! Проти Пророка!

«Зброя з епохи до початку Старого часу. Викликання дияволів, перетворення». Канедіас на стіні, здавалося, нахмурився як ніколи сильно, і Глокта здригнувся. Йому згадалася власна кошмарна екскурсія до Будинку Творця, візерунки зі світла на підлозі, рухливі кільця в п'їтьмі. Згадалось, як він вийшов на дах і опинився високо над містом, не подолавши жодної сходинки.

— Ви його не знайшли? — прошепотів Глокта. У роті в нього пересохло.

— Ні! Його там не було!

— А що далі?

— Це все! Ми повернулися, перейшовши гори. Збудували пліт і виплили великою рікою Аос назад до моря. Сіли на корабель із Калкіса, тож тепер я сиджу перед вами!

Глокта примружив очі, уважно вдивляючись в обличчя свого полоненого. *«Є щось іще. Я ж бачу».*

— Чого ви мені не розповідаєте?

— Я сказав вам усе! Я не маю таланту до облуди!

«Принаймні це правда. Те, що він бреше, очевидно».

— Якщо термін дії вашого контракту завершився, чому ви досі в місті?

— Тому що... тому що... — Навігатор швидко оглянув кімнату.

— Ой, лишенько, ні.

Важкий молот опустився з усією силою, на яку міг здобути-ся скалічений Глокта, і з глухим ударом начисто роздушив Лонгфутові великий палець на нозі. Навігатор витріщився на нього з роззявленим ротом і вибалушеними очима. *«Ах, ця прекрасна й жахлива мить між забиттям пальця й появою болю. Ось він іде. Ось він іде. Ось він...»* Лонгфут оглушливо заверещав і заборсався на стільці. Його лице перекосилося від страшного болю.

— Знайоме відчуття, — сказав Глокта і скривився, поворушивши тими пальцями, які ще залишались у його спітнілому чоботі. — Справді, справді знайоме, і я вам співчуваю. Цей сліпучий спалах болю; після нього з'являється хвороблива, запаморочлива слабкість від перелому кістки; далі — пульсація, що поволі охоплює ногу, водночас виганяючи з очей воду і змушуючи тремтіти все тіло.

Лонгфут охнув і схлипнув. На його щоках виблискували сльози.

— А що далі? Кілька тижнів кульгання? Кілька місяців шкутильгання через каліцтво? А якщо наступний удар влучить по вашій щиколотці? — Глокта тицьнув Лонгфута кінцем молотка в гомілку. — Або просто по колінній чашечці — що тоді? Ви взагалі зможете потім ходити? Я добре знаю ці відчуття, повірте.

«То як я можу викликати їх тепер у когось іншого?»
Глокта знизав покрученими плечима. *«Це одна з таємниць життя».*

— Ще раз? — знову здійняв він молоток.

— Ні! Ні! Стривайте! — завив Лонгфут. — Жрець! Поможі мені Боже, до Ордену приходив жрець! Гуркський жрець! Він сказав, що колись Перший з-поміж магів може звернутися по навігатора, і бажає, щоб його про це сповістили! Бажає, щоб опісля йому розповіли, що сталося! Він погрожував, жахливо погрожував, ми не мали вибору — довелося скоритися! Я чекав у місті на іншого навігатора, який передасть новини! Лише сьогодні вранці розповів йому все, що розповів вам! Я вже збирався покинути Адуа, присягаюся!

— Як звали того жерця?

Лонгфут не сказав нічого. Він вирячив мокрі очі й шумно дихав. *«О, чому вони неодмінно мене випробовують?»* Глокта опустил погляд на палець на нозі навігатора. Той уже починав розпухати й укриватися плямами; з обох його боків тягнулися прожилки чорних кривавих пухирів, ніготь набув темного, похмурого лілового кольору в яро-червоному обрамленні. Глокта люто втиснув у нього край держака молотка.

— Ім'я жерця! Ім'я! Ім'я! Ім...

— А-а-а-а! Мамун! Поможі мені Боже! Його звали Мамун!

«Мамун. Юлвей говорив про нього в Дагосці. Перший учень самого Пророка. Вони разом порушили Другий закон, разом їли людську плоть».

— Мамун. Зрозуміло. Отже... — Глокта нахилився ще далі вперед, не зважаючи на огидне поколювання вздовж покрученого хребта. — Що тут робить Баяз?

Лонгфут роззявив рота. З його нижньої губи звисала довга нитка слини.

— Не знаю!

— Чого йому від нас треба? Чого йому треба в Союзі?

— Не знаю! Я розповів вам усе!

— Нахилитися вперед — це для мене серйозне випробування. Воно починає мені набридати.

Глокта нахмурився й підняв молоток, який заблестів начищеною головкою.

— Я просто знаходжу шляхи з місця до місця! Просто займаюся навігацією! Прошу! Ні!

Лонгфут замружив очі, затиснувши язика між зубами. «Зараз буде. Зараз буде. Зараз буде...»

Глокта пожбурихав молоток на підлогу так, що той заgrimів, і відкинувся назад, хитаючи зболілими стегнами з боку в бік у намаганні усунути цей біль.

— Чудово, — зітхнув він. — Я задоволений.

Арештант, кривлячись, спершу розплющив одне око, а відтак — друге. Підвів обличчя, на якому добре читалася надія.

— Мені можна йти?

Северард тихо захихотів під маскою. Навіть Фрост видав якесь сичання.

— Звісно, можете йти, — беззубо всміхнувся Глокта. — Можете йти назад у своєму мішку.

Лице навігатора обм'якло від жаху.

— Боже, зглянься на мене.

«Якщо Бог і є, то він не здатен зглянутися ні на кого».

ВОЄННИЙ ТАЛАН

Лорд-маршал Бурр саме писав листа, проте, коли Вест опустив запону в наметі, підвів погляд і всміхнувся.

— Як ви, полковнику?

— Дякую, сер, незле. Приготування в розпалі. Ми маємо бути готовими до відходу на світанку.

— Ви як завжди продуктивні. І що я без вас робив би? — Бурр показав на графин. — Вина?

— Дякую, сер. — Вест налив собі келих. — А ви не хочете? Бурр показав на побиту флягу біля свого ліктя.

— Гадаю, з мого боку було б розважливо пити лише воду. Вест винувато скривився. Йому здавалося, що він не має права про таке питати, та тепер цього було не уникнути.

— Як ви почуваетесь, сер?

— Значно краще, дякую, що спитали. Значно, значно краще. — Він поморщився, прикрив рота одним кулаком і ригнув. — Не зовсім одужав, але наближаюся до цього.

Бурр, неначе на підтвердження своїх слів, із легкістю підвівся зі стільця й покрокував до мапи, зціпивши руки за спиною. Його лице вже й справді набуло майже такого кольору, як колись. Він більше не горбився, коли стояв, і не хитався так, ніби був готовий упасти.

— Лорд-маршале... Я хотів із вами поговорити... про битву під Дунбреком.

Бурр роззирнувся.

— Про який її аспект?

— Коли ви хворіли... — Вест завагався, перш ніж заговорити, а тоді випустив слова із себе. — Я не посилав по хірурга! Міг би, але...

— Я пишаюся тим, що ви цього не зробили. — Вест кліпнув. Він не наважувався навіть сподіватися на таку відповідь. — Ви зробили саме те, чого я й хотів би від вас. Офіцер не має бути байдужим, і це важливо, але для нього надважли-

во не бути занадто небайдужим. Він повинен уміти наражати своїх людей на небезпеку. Повинен уміти посилати їх на смерть, якщо вважає це за потрібне. Повинен уміти жертвувати, визначати найвище благо, не зважаючи у своєму виборі на емоції. Тому ви мені й подобається, Весте. У вас є співчутливість, але є й криця. Неможливо бути видатним лідером без певної... жорсткості.

Вест усвідомив, що йому відібрало мову. Лорд-маршал реготнув і ляснув розкритою долонею по столу.

— Але вийшло так, що ніхто не постраждав, еге ж? Стрій вистояв, північан спровадили з Англії, а я, як ви бачите, сяк-так вижив!

— Я на правду радий бачити, що ви почуваетесь краще, сер. Бурр широко всміхнувся.

— Справи налагоджуються. Ми знову маємо свободу руху, наші шляхи забезпечення надійні, а довкола нарешті сухо. Якщо план вашого Шукача спрацює, то в нас є шанси добити Бетода за кілька тижнів! Досі вони були збіса відважними й корисними союзниками!

— Це так, сер.

— Але наживку в цю пастку слід класти обережно, а запустити її — саме тоді, коли треба. — Бурр придивився до мапи, енергійно хитаючись на підборах уперед-назад. — Якщо ми виступимо надто рано, Бетод може вислизнути. Якщо спізнаємося, наших північних друзів можуть знищити, перш ніж ми до них устигнемо. Треба зробити так, щоб цей клятий Полдер і цей клятий Крой не тягнули клятого kota за хвіст!

Він поморщився й поклав руку на живіт, потягнувся до фляги і зробив добрий ковток води.

— Лорд-маршале, як на мене, ви нарешті привчили їх до гарних манер.

— Не вірте цьому. Вони просто чекають нагоди встроми-ти в мене ножа, обидва! А тепер король мертвий. Хто знає, хто прийде йому на зміну? Вибори монарха! Ви хоч раз чули про таке?

Вест відчув неприємну сухість у роті. Майже неможливо було повірити, що почасти до всього цього спричинився він сам. Однак визнавати свою роль у цьому навряд чи було доречно,

зважаючи на те, що вона полягала в холоднокровному вбивстві спадкоємця престолу.

— Як гадаєте, сер, кого оберуть? — хрипко спитав він.

— Я не царедворець, Весте, хоч і маю крісло в Закрытій Раді. Може, Брока чи Ішера? Скажу вам з упевненістю одне: якщо ви вважаєте, що тут є насильство, то вдома, в Міддерланді, воно буде вдвічі жорстокішим, а милосердя буде вдвічі менше.

Маршал ригнув, ковтнув і поклав руку на живіт.

— Ох. Північани й близько не такі безжалні, як оті стерв'ятники із Закрытої Ради, коли беруться до справи. Та й що зміниться, коли вони дістануть нову людину в королівських шатах? Гадаю, мало що. Мало що.

— Цілком імовірно, сер.

— Наважуся сказати, що ми в будь-якому разі ніяк не зможемо на це вплинути. Ми з вами прості, як двері, солдати — так, Весте? — Він знову підступив до мапи і з шурхотом прокреслив на папері товстим указівним пальцем їхній шлях на північ, до гір. — Треба пересвідчитися в тому, що ми готові до виходу на сході сонця. Кожна година може виявитися життєво важливою. Полдер і Крой дістали накази?

— Їх підписано й доставлено, сер, і генерали розуміють, яка це нагальна справа. Не хвилюйтеся, лорд-маршале, ми будемо готові виступити вранці.

— «Не хвилюйтеся»? — пирхнув Бурр. — Таж я командир війська його величності. Хвилюватися — це моя робота. Проте вам слід відпочити. — Він махнув гладкою рукою, спроваджуючи Весту з намету. — Побачимося на світанні.

Вони грали в карти при світлі смолоскипів на схилі пагорба, серед спокійної зоряної ночі, а в світлі смолоскипів під ними армія Союзу похапцем готувалася до вимаршу. Гойдалися й рухалися лампи, лаялися в темряві вояки. У нерухомому повітрі розносилося бумкання, грюкіт і сердиті голоси людей і тварин.

— Сьогодні ніхто не спатиме.

Брінт закінчив здавати карти і згріб свої.

— От би мені згадати, коли востаннє проспав більш ніж три години поспіль, — зауважив Вест. Найпевніше, в Адуа, перш ніж до міста приїхала його сестра. Перш ніж маршал забрав

його до свого штабу. Перш ніж він повернувся до Англії, до зустрічі з принцом Ладіслою, до студеної подорожі на північ і всього того, що він тоді накоїв. Вест згорбив плечі й насуплено глянув на свої пошарпані карти.

— Як там лорд-маршал? — запитав Джеленгорм.

— Із радістю можу сказати, що набагато краще.

— Дякувати долі. — Каспа здійняв брови. — Мені не надто приємно уявляти, як усім запровалятиме той педант Крой.

— Або Полдер, — додав Брінт. — Він безжальний, як змія.

Вест не міг не погодитися. Полдер і Крой ненавиділи його майже так само сильно, як один одного. Якщо котрийсь із них прийме командування, для нього буде за щастя наступного дня чистити нужники. А щонайбільше за тиждень він, імовірно, попливе човном до Адуа. Щоб чистити нужники там.

— Чули про Лютара? — спитав Джеленгорм.

— А що з ним?

— Він повернувся до Адуа.

Вест різко підвів погляд. В Адуа була Арді, і думка про їхнє возз'єднання його якимось не тишила.

— Я отримав листа від своєї кузини Арісс. — Каспа примружився, незграбно склавши карти віялом. — Вона пише, що Джебаль був десь далеко, виконував якусь місію для короля.

— Місію? — Вест сумнівався, що Джебаль довірили б щось достатньо важливе, щоб це можна було називати місією.

— Про це, здається, теревенить усе Адуа.

— Кажуть, він очолив якийсь наступ, — додав Джеленгорм, — через якийсь міст.

Вест здійняв брови.

— Та невже?

— Кажуть, він убив на полі бою два десятки людей.

— Усього два десятки?

— І, кажуть, побував у ліжку з донькою імператора, — про бурмотів Брінт.

Вест пирхнув.

— У це мені чомусь віриться найбільше.

Каспа пирснув від сміху.

— Що ж, хай що там сталося насправді, його підвищили до полковника.

— Ну й на здоров'я, — пробурчав Вест. — Цей хлопчисько, здається, завжди приземляється на лапи.

— А чули про той бунт?

— Моя сестра писала щось про нього в останньому листі. А що?

— Арісс розповідає, що сталося повноцінне повстання. Тисячі селян вешталися околицями, палили й грабували, вішали всіх, хто має «дан» у прізвищі. І знаєте, кому доручили командувати силами, які послали їх спинити?

Вест зітхнув.

— Часом не нашому давньому другові Джезалю дан Лютару?

— Саме йому, і він умовив їх розійтися по домівках. Як вам таке?

— Джезаль дан Лютар, — пробурмотів Брінт, — почує кожного. Хто б міг подумати?

— Я нізащо. — Дзеленгорм допив свій келих і налив собі ще. — Але його, вочевидь, тепер звать героєм.

— За нього п'ють у тавернах, — докинув Брінт.

— Його вітають у Відкритій Раді, — сказав Каспа.

Вест ребром долоні підсунув до себе дзвінку гірку монет.

— Був би радий сказати, що здивований, але завжди здогадувався, що рано чи пізно почну діставати накази від лорд-маршала Лютара.

Йому думалося, що могло бути й гірше. Це міг би бути Полдер або Крой.

Поки вершечками пагорбів поволі сунули перші рожеві промінчики світанку, Вест підіймався схилом до намету лорд-маршала. Віддати наказ рушати треба було вже давно. Він похмуро віддав честь вартовим біля запови і просунувся за неї. У кутку за запоною досі горіла одна лампа, омиваючи червонястим світлом мапи, складані стільці та складані ж столи й наповнюючи чорними тінями складки ковдр на ліжку Бурра. Вест підійшов до нього, згадуючи всі справи, які мусив зробити того ранку, й перевіряючи, чи не забув він чогось.

— Лорд-маршале, Полдер і Крой чекають вашого наказу рушати.

Бурр лежав на своєму похідному ліжку, заплющивши очі й роззявивши рота, і спокійно спав. Вест був би радий так його й залишити, та вони вже марнували час.

— Лорд-маршале! — різко гукнув він і підійшов до самого ліжка. Той усе одно ніяк не реагував.

Тоді Вест і помітив, що в лорд-маршала не ворушаться груди.

Він невпевнено простягнув пальці й потримав їх над розімкнутими вустами Бурра. Тепла не було. Дихання теж. Вест відчув, як із його грудей аж до кінчиків пальців розпливається жах. Сумнівів бути не могло. Лорд-маршал Бурр помер.

Надворі стояв сірий ранок. Труну перенесли від намету на своїх плечах шестеро похмурих вартових, а за ними йшов хірург, тримаючи в руці капелюха. Полдер, Крой, Вест і низка найстарших офіцерів армії стали обабіч стежки, проводжаючи труну поглядом. Сам Бурр, поза сумнівом, схвалив би той простий ящик, у якому його труп збиралися доправити до Адуа. Він був виготовлений так само грубо, як ті, в яких ховали найпростіших рекрутів Союзу.

Вест отетеріло витріщився на цю труну.

Чоловік у ній був йому як батько — чи принаймні був найближчою до батька людиною в його житті. Наставником і захисником, покровителем і вчителем. Справжнім батьком — не те що задиристий п'яний черв'як, яким його покарала природа. Проте, дивлячись на той грубий дерев'яний ящик, він не відчував смутку. Він відчував страх. За армію й за самого себе. Найперше Вестові захотілося не розридатись, а втекти. Однак тікати було нікуди. Кожен мусив виконувати свою роль, тим паче тепер.

Крой задер гостре підборіддя й виструнчився, застигнувши, наче залізний, коли по них майнула тінь труни.

— Маршала Бурра дуже бракуватиме. Він був стійким солдатом і сміливим лідером.

— Патріотом, — докинув Полдер. У нього тремтіли губи; одну руку він притиснув до грудей, неначе вони були готові розверзнутися від емоцій. — Патріотом, який віддав життя за рідну країну! Служити під його проводом було для мене честю.

Вестові захотілося виблювати від їхнього лицемірства, та насправді він украй їх потребував. Шукач і його люди на пагорбах, ідуть на північ, намагаючись заманити Бетода в пастку. Якщо армія Союзу не піде слідом, до того ж швидко, то вони не матимуть підмоги, коли король північан нарешті їх дожене. Їм удасться хіба що загнати самих себе в могили.

— Жахлива втрата, — промовив Вест, дивлячись, як труну поволи зносять із пагорба, — проте найкращий спосіб його вшанувати — боротися далі.

Крой офіційно кивнув.

— Добре сказано, полковнику. Ми змусимо цих північан поплатитися!

— Ми повинні це зробити. А для цього слід приготуватися до вимаршу. Ми вже й так відстаємо від графіка, а план потребує точного...

— Що?! — Полдер витріщився на Веста так, ніби запідозрив, що той раптом збожеволів. — Іти вперед? Без наказів? Без чіткої структури командування?

Крой потужно пирхнув.

— Це неможливо.

Полдер енергійно замотав головою.

— Виключено, абсолютно виключено.

— Але накази маршала Бурра були цілком конкретні...

— Обставини змінились, і це більш ніж очевидно. — Лице Кроя стало невиразною маскою. — Доки я не одержу явних вказівок від Закритої Ради, ніхто не пересуне моєї дивізії ні на волосину.

— Генерале Полдере, ви ж, звісно...

— За цих обставин я не можу не погодитися з генералом Кроєм. Армія не може посунутися ні на дюйм, доки Відкрита Рада не обере нового короля, а король не призначить нового лорд-маршала.

Вони з Кроєм поглянули один на одного із глибокою ненавистю й недовірою.

Вест застиг зі злегка відвислою щелепою, не вірячи власним вухам. Перш ніж звістка про смерть Бурра дійде до Агріонта, мине не один день, і навіть якщо новий король негайно визначиться з заміною, не один день мине, перш ніж його накази дійдуть сюди. Вест уявив довгі милі лісистого шляху до Уффраїта, довгі ліги шляху в солоних водах до Адуа. Можливо, тиждень, якщо рішення буде ухвалено негайно, а зважаючи на хаос в уряді, це видавалося малоюмовірним.

Тим часом армія сидітиме тут і нічого не робитиме, пагорби перед нею будуть практично безборонні, тоді як Бетодові

дістанеться задосить часу на те, щоб піти на північ, зарізати Шукача та його друзів і повернутися на свої позиції. Коли ж армія нарешті дістане нового командувача й нападе на ці позиції, поза сумнівом, загине безліч їхніх же людей. Усе це буде абсолютно безглуздом, безцільним марнотратством. Буррова труна ледве зникла з поля зору, та вже можна було подумати, ніби покійного взагалі ніколи не було на світі. Вест відчув, як жах розходитьсь по його горлу, готовий задушити його люттю й досадою.

— Але ж Шукач і його північани, наші союзники... вони захищують на нашу допомогу!

— Не пощастило, — зауважив Крой.

— Прикро, — пробурмотів Полдер і різко вдихнув, — але ви, полковнику Весте, маєте розуміти, що ми не маємо над усім цим жодної влади.

Крой напружено кивнув.

— Жодної влади. І на цьому все.

Вест витріщився на двох генералів, і його накрило жахливою хвилею безсилля. Того самого відчуття, що охопило його, коли принц Ладісла вирішив перетнути річку, коли принц Ладісла вирішив віддати наказ про наступ. Того самого відчуття, з яким він вибрався з туману зі кров'ю в очах і зрозумів, що вони програли. Того самого відчуття, наче він — звичайнісінький спостерігач. Того самого відчуття, якого він пообіцяв собі ніколи не допускати знову. Можливо, в цьому був винен він сам.

Обіцянки треба давати лише тоді, коли певен, що можеш їх дотримати.

ТВОРЕЦЬ КОРОЛІВ

Надворі було спекотно, і у великі вітражні вікна лилося сонячне світло, залишаючи на кахляній підлозі Осередку лордів барвисті візерунки. У цьому великому приміщенні зазвичай, навіть улітку, дихалося вільно й панувала прохолода. Сьогодні ж повітря тут було сперте, задушливе, стояла неприємна спека. Джезаль знов і знов тягнув себе за спітнілий комірць, намагаючись впустити під форму трохи повітря й водночас не припиняючи напружено ви-струнчуватися.

Востаннє він стояв на цьому місці, спиною до вигнутої стіни, в день розпуску Гільдії мерсерів. Важко було уявити, що це сталося трохи більше ніж рік тому, — так багато сталося відтоді. Тоді він думав, що в Осередку лордів не може бути більше людей, більшого напруження, більшого захвату. Як же Джезаль помилявся...

Вигнуті трибуни, що займали більшу частину зали, були напхом напхані наймогутнішими дворянами Союзу, а повітря — сповнене їхнього вичікувального, тривожного, наляканого шепоту. Прийшли й затамували подих усі члени Відкритої Ради, сидючи плечем до отороченого хутром плеча; на кожному виблискував ланцюг, золотий чи срібний, який вказував, що це — голова своєї родини. Джезаль розумівся на політиці хіба трохи краще за гриба, але навіть він не міг не захвилюватися через важливість цієї події. Обрання нового верховного короля Союзу шляхом відкритого голосування. Подумавши про це, Джезаль відчув, як у його горлі щось нервово затріпотіло. Серйознішу подію годі було й уявити.

Жителі Адуа, безперечно, знали це. За стінами, на вулицях і площах міста, вони з нетерпінням чекали на звістку про рішення Відкритої Ради. Чекали на можливість привітати свого нового монарха — чи, може, освистати його, залежно від вибору. За високими дверима Осередку лордів площа Маршалів перетво-

рилася на суцільний величезний натовп: кожному й кожній в Агріонті відчайдушно хотілося раніше за всіх почути звістку зсередины. Завдяки цьому результату вирішиться майбутнє багатьох, буде виплачено великі борги, хтось здобуде, а хтось утратить статок. На публічну галерею пустили лише небагатьох щасливчиків, але їх усе одно було достатньо, щоб глядачі довкола балкона з'юрмилися, ризикуючи бути виштовхнутими й полетіти на кахляну підлогу вниз.

Дзвінко відчинились інкрустовані двері у віддаленому кінці зали; відлуння відбилося від далекої стелі і прокотилося великим приміщенням. Залунав шурхіт: усі до одного радці крутнулися на своїх місцях, щоб поглянути на вхід. А тоді затупали ноги: проходом між лавами не зупиняючись покрокували члени Закритої Ради. За ними поспішала зграйка секретарів, писарів і блюдолизів, тримаючи в завзятих руках папери та облікові книги. На чолі процесії, похмуро насупившись, крокував лорд-камергер Хофф. За ним ішов Сульт, увесь у білому, і Маровія, весь у чорному. Їхні обличчя були однаково серйозні. Далі йшли Варуз, Халлек і... У Джезалья витягнулося лице. Не хто інший як Перший з-поміж магів, знову вбраний у свою епатажну чаклунську мантію. Пліч-о-пліч із ним скрадався його учень. Баяз усміхався так, ніби просто прийшов до театру. Їхні погляди зустрілись, і маг нахабно підморгнув. Джезалья це аж ніяк не звеселило.

Старигані під дедалі гучніше бурмотіння посідали у свої високі крісла за довгим вигнутим столом навпроти дворян на трибунах. Їхні асистенти розмістилися в менших кріслах, розклали папери, розгорнули книги і стиха зашепотіли до своїх господарів. Напруження в залі зросло, знову наблизившись до відвертої істерії.

Джезаль відчув, як по його спині пробігає дроз і на ній виступає піт. Там, поряд з архілектором, був Глокта, і це знайоме обличчя його аж ніяк не заспокоювало. Адже Джезаль того ранку й усю ніч перед тим був у Арді. Зайве й казати, що він не відмовився від неї, проте руки та серця їй теж не запропонував. Від постійних роздумів про цю проблему йому вже йшла обертом голова. І що більше часу він проводив із дівчиною, то нереальнішим здавалося будь-яке з цих рішень.

Ясні, наче від лихоманки, очі Глокти раптом метнулися до його очей, вдивилися в них, а тоді швидко перевели погляд. Джебаль силоміць ковтнув. Він влип у неабияку чортівню, далєбі. І що йому робити?

Глокта швидко й сердито зиркнув на Лютара. *«Просто щоб нагадати йому, як у нас справи»*. Тоді крутнувся у кріслі, витягнувши ногу, що пульсувала болем, скривившись і сильно втиснувши язика в голі ясна: відчув, як клацнуло коліно. *«У нас є важливіші справи, ніж Джебаль дан Лютар. Набагато важливіші справи»*.

«Лише сьогодні влада перебуває в руках Відкритої Ради, а не Закритої. Дворян, а не чиновників. Багатьох, а не обраних». Глокта поглянув далі вздовж столу, на обличчя видатних людей, які щонайменше останній десяток років визначали курс Союзу: Сульта, Хоффа, Маровії, Варуза й усіх інших. Усміхався лиш один із членів Закритої Ради. *«Той, хто з'явився останнім і кому раді найменше»*.

Баяз сидів у своєму високому кріслі в супроводі однієї-єдиної людини — свого блілого учня Малакуса Кея. *«А такого товариства, здається, було б замало всякому»*. Перший з-поміж магів, вочевидь, насолоджувався цим тривожним напруженням так само сильно, як його колеги його жахалися; його усмішка здавалася до абсурду недоречною серед їхніх насуплених облич. *«Стурбовані обличчя. Спитнілі лоби. Нервові перешіптування із друзями. Усі вони сидять на лезі бритви. І я, звісно, теж. Не забудьмо нещасного Занда дан Глокту, самовідданого державного службовця! Ми тримаємося за владу самими нігтями — і втрачаємо, втрачаємо хват. Сидимо, наче обвинувачувані на власному судовому процесі. Ми знаємо, що от-от прозвучить вердикт. Чи стане він незаслуженою полегкістю?»* Глокта відчув, як кутик його рота підіймається в усмішці. *«Чи вирок виявиться ще кривавішим? Що скажуть панове присяжні?»*

Він окинув поглядом обличчя членів Відкритої Ради, що сиділи на лавах. Триста двадцять облич. Глокта уявив собі папери, пришпилені цвяхами до стіни архілектора, і зіставив їх із людьми, що сиділи перед ним. *«Таємниці, брехня, альянси. Найперше — альянси. За кого вони голосуватимуть?»*

Він бачив окремих людей, чию підтримку однозначно забезпечив. *«Ну, наскільки щось може бути однозначним у ці непевні часи»*. Бачив серед цієї тисняви, ближче до задньої стіни, рожеве лице Інгелстада; чолов'яга ковтнув і відвів погляд. *«Можеш дивитися куди хочеш — аби тільки проголосував по-нашому»*. За кілька рядів позаду зобачив розслаблене лице Веттерланта, і той майже непомітно кивнув йому. *«Отже, наша остання пропозиція виявилася прийнятною. Ще чотири для архілектора? Достатньо, щоб змінити ситуацію й зберегти нам роботу? Зберегти нам усім життя?»* Глокта відчув, як його беззуба усмішка ширшає. *«Скоро побачимо...»*

Посередині переднього ряду, серед найстаріших і найвизначніших родин міддерландського дворянства, сидів лорд Брок. Він склав руки на грудях і, здавалося, спрагло чогось очікував. *«Наш лідер перегонів, якому не терпиться вискочити з воріт»*. Неподалік сидів лорд Ішер, старий і статечний. *«Другий фаворит, який досі має всі шанси»*. Поблизу сиділи Барезін і Хюген, незручно притиснувшись один до одного й раз у раз не без відрази позираючи вбік, один на одного. *«Хто його зна? Один ривок наостанок — і трон може стати їхнім»*. Далеко зліва, попереду делегацій з Англії та Старикланду, сидів лорд-губернатор Скалд. *«Нові люди з провінцій. Однак голос — це все одно голос, хай як ми гнутимемо кирпичи»*. Із правого краю сиділи дванадцяттеро старійшин Вестпорта, в яких завдяки крою одягу й кольору шкіри відразу було видно чужинців. *«Все одно це дюжина голосів, а за кого — невідомо»*.

Представників Дагоски того дня не було. *«На жаль, не лишилося жодного. Лорд-губернатора Вурмса було знято з посади. Його син утратив голову й не зміг приїхати. Що ж до решти міста, то його завоювали гурки. Але з цим нічого не вдієш. Певні втрати неминучі. Ми посунемо вперед без них. Дошку приготовано, фігури готові до ходів. Цікаво, хто стане переможцем у цій огидній маленькій грі? Скоро побачимо...»*

Спікер вийшов уперед, на середину круглої зали, здійняв жезл високо над головою й опустив, кілька разів потужно стукнувши. Цей стукіт відбився луною від шліфованих мармурових стін. Теревені затихли, можновладці повернулись обличчями до

центру, всі до одного напруживши обличчя. У велелюдній залі запала тривожна тиша, і Глокта відчув, як у нього швидко засіпався лівий бік обличчя й закліпала одна повіка.

— Закликаю збори Відкритої Ради Союзу до порядку! — прогримів спікер.

Поволі, з надзвичайно похмурим обличчям, підвівся лорд Хофф і став навпроти радців.

— Друзі! Колеги! Лорди Міддерланду, Англії та Старикланду, старійшини Вестпорта! Гуслав П'ятий, наш король... мертвий. Двоє його спадкоємців... мертві. Один загинув від рук наших ворогів на півночі, а другий — від рук наших ворогів на півдні. Ніде правди діти, зараз тяжкі часи, а ми залишилися без лідера. — Він благально простягнув руки до радців. — Зараз на вас лягає серйозна відповідальність. Вибрати з-поміж нас нового верховного короля Союзу. Кандидатом може бути будь-яка людина, що засідає в цій Відкритій Раді! Кожен із вас... може бути нашим наступним королем.

Із публічної галереї скотилася хвиля майже ошалілих перешіптувань, і Хоффові довелося підвищити голос, щоб їх перекричати.

— Таке голосування досі відбулося лише раз за всю історію нашої видатної країни! Після громадянської війни й падіння Морліка Божевільного, коли на престол було майже одностайно зведено Арно. Саме він породив видатну династію, що припинила своє існування всього кілька днів тому. — Він опустив руки й сумовито звів погляд на кахлі. — Того дня ваші пращури зробили мудрий вибір. Можна лише сподіватися, що той, кого оберуть тут сьогодні його колеги і в присутності його колег, заснує таку ж шляхетну, таку ж сильну, таку ж справедливую й таку ж довговічну династію!

«Можна лише сподіватися, що оберуть людину, яка, хай їй грець, робитиме саме так, як їй казатимуть».

Ферро відіпхнула зі свого шляху жінку в довгій сукні. Ліктями проштовхалася повз якогось товстуна, в якого від обурення затрусилася шочка. Пробралася до балкона й сердито поглянула вниз. Широка зала внизу була переповнена стариганями в оздобленому хутром одязі, що скупчилися на високих трибунах. Кожен мав блискучий ланцюг на плечах, а на їхніх блідих обличчях мерехтів піт. Навпроти них, за вигнутим столом, сиділа інша

компанія чоловіків, не така велика. Ферро нахмурилася: побачила, що з одного кінця столу сидить Баяз і всміхається так, ніби знає таємницю, про яку більше ніхто не здогадується.

Як завжди.

Поряд із ним стояв гладкий біляк із купою луснутих вен на обличчі і кричав щось про необхідність голосувати сумлінням. Ферро пирхнула. Вона здивувалася б, якби на кількасот чоловіків там, унизу, знайшлося п'ять чистих сумлінь. Вони всі, здавалося, уважно слухали звернення товстуна, проте Ферро бачила дещо інше.

Зала була повна сигналів.

Люди скоса позирали один на одного й ледь помітно кивали. Підморгували одним чи другим оком. Торкалися вказівними пальцями носів і вух. Якось дивно чухалися. По всій залі розтягнулося павутиння таємниць, а посеред нього сидів і либився Баяз. Трохи позаду нього стояв, притулившись спиною до стіни, Джемальдан Лютар у формі, прикрашеній блискучою ниткою. Ферро вишкірила зуби. Вона здогадалася про все з того, як він стояв.

Нічого він не навчився.

Спікер знову тицьнув у підлогу своїм дрючком.

— Голосування починається зараз!

Пролунав уривчастий стогін, і Ферро побачила, як жінка, повз яку вона раніше проштовхалася, опустила на підлогу неприємна. Хтось потягнув її геть, розмахуючи в неї перед носом папірцем, а за ними щільно зімкнув ряди сердитий натовп.

— У першому турі вибір буде обмежено до трьох варіантів! Буде відкрите голосування за кожного кандидата, починаючи з того, хто має найбільше земель і маєтностей!

Далеко внизу, на лавах, багато вбрані люди пітніли й тремтіли, наче перед боєм.

— Перший! — завершав один клерк. Голос йому урвався, коли він зазирнув до величезної книги. — Лорд Брок!

На галереї люди витирали обличчя, бурмотіли й важко дихали, неначе опинилися віч-на-віч зі смертю. Можливо, для когось із них це й було так. Тут повсюди смерділо сумнівами, збудженням і жахом. Такими сильними, що аж заразливими. Такими сильними, що навіть Ферро, якій були до сраки біляки та їхнє кляте голосування, відчула, як у неї пересихає в роті, пальці сверблять, а серце стукає важко і швидко.

Спікер розвернувся обличчям до зали.

— Перший кандидат — лорд Брок! Усіх членів Відкритої Ради, що бажають обрати наступним верховним королем Союзу лорда Брока, просимо підняти...

— Секунду, мілорди!

Глокта різко крутнув головою, проте кістки в його шиї застрягли на півдорозі й озиратися довелося кутиком затуманеного ока. Йому й не треба було завдавати собі клопоту. *«Можна було здогадатися, навіть не дивлячись»*. Баяз підвівся зі свого крісла й тепер поблажливо всміхався Відкритій Раді. *«Час обрано ідеально»*. У відповідь члени Відкритої Ради обурено загукали:

— Зараз затримки недоречні!

— Лорд Брок! Я голосую за Брока!

— Нова династія!

Баязова усмішка навіть не здригнулася.

— Але що, як стара династія може продовжитися? Що, як ми могли б розпочати все з початку, — тут він окинув багатозначним поглядом обличчя своїх колег по Закритій Раді, — та водночас зберегти все добре в нашому нинішньому уряді? Що було б, якби існував спосіб не завдавати ран, а зцілювати їх?

— Як це? — глузливо загукали йому.

— Який спосіб?

Баязова усмішка стала ще ширшою.

— Який? Королівський бастард, звісно ж.

Усі охнули. Лорд Брок підскочив із лави. *«Наче в нього підсракою пружина»*.

— Це образа цієї будівлі! Скандал! Очорнення пам'яті короля Гуслава!

«Ніде правди діти, тепер він здається не лише слинявим овочем, а ще й хтивим овочем». Інші радці підвелися й собі, червоніючи від обурення, полотніючи від люті, трусячи кулаками й сердито викрикуючи. Всі лави, здавалося, загули, забурчали й заворушилися. *«Достоту як у загонах зі свиньми на бійні: ті голосно вимагають будь-якої баланди, аби тільки вона була»*.

— Стривайте! — вереснув архілектор, благально здійнявши руки в білих рукавичках. *«Може, помітив у темряві якийсь*

слабенький промінчик надії?» — Стривайте, мілорди! Ми нічого не втратимо, якщо послухаємо! Ми вислухаємо тут правду, навіть якщо вона болісна! Нас має цікавити лише правда!

Глокті довелося міцно стиснути щелепи, щоб не пирснути зі сміху. *«О, звісно, Ваше Преосвященство! Вас завше турбувала лише правда!»*

Однак теревені поступово стихли. Ті раді, що стояли, присоромлено заспокоїлись. *«Їм нелегко позбутися звички слухатися Закритої Ради. Однак звичок узагалі нелегко позбутися. Зокрема звички до послуху. Собаки моєї матері не дадуть збрехати»*. Вони з невдоволеним бурмотінням повернулися на свої місця й дозволили Баязові продовжити.

— Можливо, ваші світлості чули про Кармі дан Рот?

На галереї здійнявся гамір, який підтверджував: декому це ім'я знайоме.

— Вона була великою фавориткою короля, коли він був молодший. Дуже великою фавориткою. Такою великою, що завагітніла.

Знову здійнялася хвиля бурмотіння, тепер уже гучнішого.

— Я завжди плекав ніжні почуття до Союзу. Завжди наглядав за його добробутом, хоча майже не діставав за це подяки. — Баяз ледь-ледь вишкірив зуби, поглянувши на членів Закритої Ради. — Тож, коли ця дама померла при пологах, я взяв королівського бастарда під опіку. Віддав його до шляхетної родини, щоб йому дали добре виховання й освіту на той випадок, якщо країна раптом залишиться без спадкоємця. Тепер скидається на те, що я вчинив по-справжньому далекоглядно.

— Брехня! — заволав хтось. — Брехня!

Однак інші голоси його майже не підтримали. Навпаки, в них відчувалася цікавість.

— Незаконний син?

— Бастард?

— Як він сказав — Кармі дан Рот?

«Вони вже чули цю історію. Може, це й чутки, проте чутки знайомі. Достатньо знайомі, щоб вони прислухалися. Замислилися, чи буде в їхніх інтересах повірити».

Однак лорда Брока це не переконало:

— Очевидна вигадка! Щоб похитнути цей дім, потрібне щось більше, ніж чутки і здогади! Якщо можете, так званий

Перший з-поміж магів, покажіть цього бастарда! Скористайтеся своїми чарами!

— У чарах немає потреби, — глузливо відказав Баяз. — Син короля вже з нами, в цій залі.

На галереї вражено заохали, радці зітхнули з подивом, члени Закритої Ради та їхні асистенти приголомшено затихли, і всі вп'ялися поглядом у палець, яким тицьнув Баяз, викинувши руку в бік стіни.

— Це не хто інший, як полковник Джезаль дан Лютар!

У безпалій стопі Глокти з'явився спазм, який охопив його знівечену ногу; через цей спазм розпочався дроз у викривленому хребті від заду аж до черепа, лице затремтіло, наче серди-те желе, нечисленні зуби, що ще лишалися на яснах, зацокали, а повіка засмикалася швидко, наче крильця мухи.

Залою, в якій раптово запала тиша, прокотилося відлуння останньої репліки Баяза:

— Лютар, Лютар, Лютар...

«Та ти, блядь, жартуєш».

Бліді обличчя радців застигли; вони вирячили від шоку очі й примружено скривилися від гніву. Бліді чоловіки за столом пороззявляли роти. Бліді люди на балконі позатискали роти руками. Джезаль дан Лютар, який ридав від жалю до себе, поки Ферро зашивала йому лице. Джезаль дан Лютар, отой дірявий нічний горщик егоїзму, нахабства й марнославства. Джезаль дан Лютар, якого вона називала принцесою Союзу, дістав можливість до кінця дня стати його королем.

Ферро не втрималася.

Закинула голову назад і весело захрипіла, закашлялася й забулькала. На очі навернулися сльози, груди здригнулись, а коліна затремтіли. Вона вчепилася в перила на балконі, важко задихала, заплакала, пустила слину. Ферро сміялася нечасто. Вже й не пам'ятала, коли робила це востаннє. Але Джезаль дан Лютар — король?

Це кумедно.

Далеко вгорі, на публічній галереї, хтось засміявся. Цей уривчастий регіт геть не пасував до серйозності моменту. Однак, коли

Джезаль усвідомив, що Баяз вимовив саме його ім'я, усвідомив, що саме на нього показує простягнутий палець, йому найперше захотілося посміятися й собі. Далі, коли всі обличчя в безмежній залі миттю повернулися в його бік, захотілося виблювати. В результаті вийшов негарний кашель, присоромлена усмішка, неприємне печіння в самісінькій глибині рота, а його лице враз поблідло.

— Я... — мимоволі прохрипів він, але при цьому гадки не мав, що казати далі. Які слова можуть бути доречними в таку мить?

Джезаль зміг хіба що застигнути на місці, рясно пітніючи й трусячись під жорсткою формою, тимчасом як Баяз лунко вів далі, перекикуючи сміх, що булькав угорі:

— Ось заява, дана під присягою його названим батьком. Вона засвідчує, що всі мої слова правдиві, та хіба це має значення? Всякому легко побачити, де тут правда! — Маг знову махнув рукою на Джезала. — Він на очах у вас усіх переміг на Турнірі й супроводив мене в повній небезпек подорожі, жодного разу не поскаржившись! Очолив атаку на міст біля Дарміума, не думаючи про власну безпеку! Врятував Адуя від бунту, не проливши ні краплинки крові! Його відвага й доблесть, мудрість і самовідданість добре відомі всім! Хіба можна сумніватися, що в його жилах тече кров королів?

Джезаль кліпнув. На поверхню його млявого розуму почали спливати розрізнені факти. Він був не надто схожий на братів. Батько завжди поводився з ним інакше. Йому дісталася вся краса в родині. Він стояв із роззявленим ротом, але зрозумів, що не може його стулити. Його батько, побачивши Баяза на Турнірі, став білий як молоко, неначе впізнав його.

Таки впізнав, і він Джезалеві зовсім не батько.

Привітавши Джезала з перемогою, король прийняв його за рідного сина. Вочевидь, це не така вже сліпуча дурниця, як усі могли подумати. Старий дурень підійшов до правди ближче за всіх. Раптом у всьому цьому з'явилася жахлива логіка.

Він бастард. Найсправжнісінький.

Незаконний син короля. І навіть більше: як він поволі, з дедалі сильнішим жахом почав усвідомлювати, тепер його серйозно розглядають як можливу заміну королю.

— Панове! — гукнув Баяз, перекикуючи недовірливий гомін, який щомиті ставав гучнішим. — Ви вражені! Можу вас

зрозуміти: з цим фактом важко змиритися. Тим паче в такій задушливій спеці, як тут! — Він подав знак вартовим в обох кінцях зали. — Будь ласка, відчиніть брами, дайте нам трохи повітря!

Двері відчинили, і до Осередку лордів увірвався легкий вітерець. Прохолодний вітерець, а з ним і дещо ще. Спершу це важко було розрізнити, та згодом воно набуло чіткості. Щось схоже на гомін юрби на Турнірі. Тихе, монотонне й вельми страхітливе.

— Лютар! Лютар! Лютар!

Сумнівів бути не могло: за стінами Аґріонта безліч горлянок скандує його ім'я.

Баяз усміхнувся.

— Здається, мешканці міста вже вирішили, якого кандидата воліють.

— Обирати не їм! — заревів Брок, який досі стояв, але почав опановувати себе лише зараз. — І не вам!

— Але не зважати на їхню думку було б дурістю. Не можна так просто відмахнутися від підтримки простолюду, тим паче в ці неспокійні часи. Якби вони у своєму нинішньому настрої раптом розчарувалися, хто його знає, що могло б зчинитися? Заворушення на вулицях або щось гірше? Цього не хоче ніхто з нас, чи не так, лорде Броку?

Кілька радців нервово засовгалися на лавах, позираючи на відчинені двері й шепочучи щось сусідам. Якщо раніше в Осередку панувало спантеличення, то тепер тут панувало отетеріння. Проте тривога й подив Відкритої Ради й близько не могли зрівнятися з тривогою й подивом Джезала.

«Захоплива історія, та якщо він гадає, ніби найжадібніші люди Союзу просто повірять йому на слово й просто так віддадуть корону, то він дивовижно помилився, і байдуже, мочиться простолюд від прізвища “Лютар” чи ні». У передньому ряду вперше підвівся з лави лорд Ішер, ставний і величний. На його ланцюгу радці зблиснуло коштовне каміння. «От і починаються несамовиті протести, обурені заперечення, вимоги покарати винних».

— Я щиро вірю, — дзвінким голосом проказав Ішер, — що людина, відома як полковник Джезаль дан Лютар, — не хто

інший, як незаконний син новопреставленого короля Гуслава П'ятого! — Глокта роззявив рота з подиву. Як і, здавалося, майже всі інші присутні в залі. — І що він також гідний правити, зважаючи на бездоганний характер і численні досягнення, як у Союзі, так і за його межами! — Угорі знову забулькав огидний сміх, але Ішер його зігнував. — Ми з моїми прибічниками від щирого серця голосуємо за Лютара!

Якби Лютар вирячив очі ще сильніше, вони, можливо, повипадали б із черепа. *«І хто може ставити це йому на карб?»* Тут звівся на ноги один із вестпортських делегатів.

— Старійшини Вестпорта всі як один голосують за Лютара! — проспівав він зі штирійським акцентом. — Незаконного сина і спадкоємця короля Гуслава П'ятого!

За кілька рядів позаду нього підскаочив якийсь чоловік, що швидко й дещо нервово позирнув на Глокту. Не хто інший, як лорд Інгелстад. *«Цей брехливий малий гівнюк — що він замислив?»*

— Я за Лютара! — прокричав він.

— І я за Лютара!

Веттерлант. Його прикриті повіками очі залишалися такими ж беземоційними, як тоді, коли він годував качок. *«Кращі пропозиції, так, панове? Чи кращі погрози?»* Глокта позирнув на Баяза. Той із ледь помітною усмішкою на обличчі дивився, як інші підскакують із лав, щоб оголосити про підтримку так званого незаконного сина Гуслава П'ятого. Тим часом досі було чути, як скандують натовпи в місті:

— Лютар! Лютар! Лютар!

Коли шок ушух, Глокта поринув у роздуми. *«То от чому наш Перший з-поміж магів змахлював на Турнірі, допомагаючи Лютарові. От чому він увесь цей час тримав Лютара біля себе. От чому забезпечив йому такий визначний командний пост. Якби він представив як королівського сина когось невідомого, його засміяла б уся зала. Проте Лютар — один із нас, люблять його чи ненавидять. Він відомий, він знайомий, він... прийнятний».* Глокта поглянув на Баяза з чимось схожим на захват. *«Деталі головоломки, які він терпляче готував роками, спокійно стають туди, куди треба, на наших вражених*

очах. І ми нічого не можемо з цим удіяти — ну, може, хіба затанцюємо під його дудку?»

Сульг нахилився вбік, не встаючи з крісла, й наполегливо зашепотів Глокті на вухо:

— Цей хлопчисько, Лютар — що він за людина?

Глокта хмуро поглянув на нього. Лютар оторопіло стояв попід стіною. Тієї миті здавалося, ніби від нього не можна очікувати навіть влади над власними нутрощами, вже не кажучи про владу над країною. *«Однак практично те саме можна було б сказати про нашого попереднього короля, а він пречудово виконував свої обов'язки. Обов'язки сидіти й пускати слину, поки ми керували країною за нього».*

— До подорожі за кордон, Ваше Преосвященство, він був найбільш безголовим, безхребетним і марнославним молодим дурнем у всій нашій країні. Проте коли я розмовляв із ним востаннє...

— Ідеально!

— Але ж, Ваше Преосвященство, ви маєте розуміти, що все це відповідає планам Баяза...

— Із отим старим дурнем ми розберемося згодом. Я хочу почути якісь поради.

Сульг, не чекаючи відповіді, повернувся до Маровії й зашепотів до нього. Тут двоє старих поглянули на Відкриту Раду, закивали й віддали сигнали тим, кого контролювали. Баяз тим часом усміхався. *«Неначе інженер, що вперше бачить, як його нова машина працює саме так, як він задумав».* Маг перехопив Глоктин погляд й ледь помітно кивнув. Глокта зміг хіба що знизати плечима й беззубо всміхнутись у відповідь. *«Цікаво, чи не настане, бува, такий час, коли ми всі пошкодуємо, що не проголосували за Брока».*

Тепер Маровія квапливо говорив щось Хоффові. Лорд-камергер насупився, кивнув, повернувся до присутніх і віддав сигнал спікерові. Той несамовито загунав по підлозі, вимагаючи мовчання.

— Шановні лорди Відкритої Ради! — заревів Хофф, щойно встановилося щось схоже на тишу. — Поява незаконного сина очевидно змінює характер цього спору! Вочевидь, доля подарувала нам можливість без сумнівів і конфліктів продовжити династію Арно!

«Доля подарувала? Як на мене, наш благодійник не такий безсторонній».

— З огляду на ці виняткові обставини й потужну підтримку, яку вже висловили члени цього зібрання, Закрита Рада постановляє, що зараз слід провести виняткове голосування. Одноетапне голосування за те, чи слід негайно оголосити верховним королем Союзу людину, досі відому як Джезальдан Лютар!

— Ні! — проревів Брок. У нього на шиї набухли вени. — Я категорично протестую!

Однак це було все одно що протестувати проти припливу на морі. Довкола вже здіймалося навдивовижу багато рук. Старішини Вестпорта, прибічники лорда Ішера, голоси, які здобули залякуванням та підкупом Сульт і Маровія. Тепер Глокта бачив і багатьох інших, людей, що, як йому здавалося, ще не визначились або ж однозначно стали на бік того чи того кандидата. *«Всі беруться підтримувати Лютара зі швидкістю, що недвозначно натякає на попередню домовленість».* Баяз відкинувся назад, склавши руки на грудях, і дивився, як руки здіймаються до небес. Уже тепер було жахливо очевидно, що його висуванця підтримує більш ніж половина зали.

— Так! — просичав архілектор із радісною усмішкою на обличчі. — Так!

Ті, хто не підняв рук, ті, хто були віддані Броківі, Барезіну чи Хюгену, роззиралися довкола, вражені й доста налякані тим, як швидко світ не залишив їм нічого. *«Як хутко вислизнув у них із пальців шанс здобути владу. І хто може їх винуватити? Цей день здивував нас усіх».*

Лорд Брок зробив іще одну, останню спробу — підняв палець і тицьнув ним у Лютара, який досі продавав витрішки під стіною.

— Які ви маєте докази на користь того, що це — син певної людини, крім слів оцього старого брехуна? — Він показав на Баяза. — Які докази, мілорди? Я вимагаю доказів!

Лавами прокотилося сердите бурмотіння, та виділитися не наважився ніхто. *«Уже вдруге лорд Брок постав перед цією Радою й виміг доказів, і вже вдруге всім виявилось байдуже. Та й які докази тут, зрештою, можуть бути? Родимка у формі корони на Лютаровій дуні? Докази —*

це нудно. Докази швидко набридають. Докази нічого не значать. Людям значно більше хочеться прийняти просту брехню, ніж шукати складної правди, тим паче якщо брехня служить їхнім цілям. А більшість із нас однозначно віддала б перевагу королю без друзів і без ворогів, а не королю, який має вдосталь і тих, і тих. Більшість із нас воліла б, щоб усе залишилося так, як є, а не наражатися на ризик непевності в майбутньому».

Підіймалося дедалі більше рук. Лютара вже підтримувало так багато людей, що цього не спинив би ніхто. *«Тепер неначе зі схилу котиться велика брила. Вони не наважуються ставати на її шляху, щоб не бути розчавленими. Тому вони скупчуються ззаду, додають до його ваги власну й сподіваються вхопити собі недоїдків опісля».*

Брок повернувся зі смертельно похмурим обличчям, промчав уздовж проходу й вибіг із зали. Мабуть, сподівався, що чимала частина Відкритої Ради помчить геть разом із ним. *«Але тут, як і багато в чому іншому сьогодні, на нього, певно, чекає жорстоке розчарування».* Під час самотнього виходу з Осередку лордів його супроводив щонайбільше десяток найвідданіших прибічників. *«Інші розсудливіші».* Лорд Ішер уважно Perezирнувся з Баязом, а тоді підняв бліду руку. Лорди Барезін і Хюген побачили, як більша частина їхніх прибічників поставала на бік молодого претендента, Perezирнулися, повернулися на свої місця й розважливо затихли. Скалд розтулив рота, щоб щось гукнути, роззирнувся, передумав і з явною неохотою поволі здійняв руку.

Заперечень більше не було.

Короля Джезая дан Лютара майже одногосно звели на престол.

ПАСТКА

Логен знову піднявся до Високогір'я, і повітря почало здаватись йому свіжим і прозорим, морозним і знайомим на смак. Спершу вони помаленьку йшли лісом, підіймаючись майже непомітно. Відтак дерев поменшало, а стежка повела їх долиною між трав'янистими пустирями, розітнутою тоненькими струмками й помережаною купками осоки та дроку. Тепер ця долина звузилася до ущелини, затиснута між голими кам'яними схилами й осипищами, а підйом невпинно крутішав. Над ними обабіч ущелини здіймалися дві великі скелі. Далі зливалися з важким сірим небом удалині туманні обриси гірських вершин — сірі, світло-сірі й навіть світліші.

Сонце зійшло й не ледарювало; йти під ним було спекотно, а мружитися на нього боляче. Усі вони втомилися від підйому, хвилювання й озирання зі страху перед Бетодом. Душ із чотирьох карлів і стільки ж горян із помальованими обличчями розтягнулися довжелезною колоною, лаялись і плювались, хрускаючи й ковзаючи чобітьми по сухій грязюці й сипучому камінню. Перед Логеном пленталася донька Краммока, зігнувшись навпіл під вагою батькового молота. Волосся довкола її личка потемніло від поту. Його власна донька зараз була б старша. Якби її не вбили шанка — разом із матір'ю та братами. Від цієї думки Логен відчув себе порожнім і винним. Почуття було кепське.

— Дівчинко, хочеш, допоможу з отим молотом?

— Ні, блядь, не хочу! — заводала та на нього, а тоді скинула зброю з плеча й потягнула за держак по схилу, набурмосившись на Логена. Головка молота бумкала, лишаючи борозну в кам'янистому ґрунті.

Логен закліпав, дивлячись дівчинці вслід. Здається, його вміння поводитися з жінками поширювалося навіть на десятирічок.

До нього ззаду підійшов Краммок. На шиї в нього гойдалися кістки з людських пальців.

— Люта, еге ж? Щоб вижити в моїй родині, треба бути люти-тим! — Він нахилився поближче й підморгнув. — І це мале сученя найлютіше з усіх. Якщо чесно, вона моя улюблениця. — Краммок похитав головою, дивлячись, як донька тягне молот. — Колись вона буде неабиякою дружиною для якогось горопахи. До речі, якщо тебе це цікавить, ми на місці.

— Га? — Логен витер з обличчя піт, роззираючись довкола й суплячись. — Де...

А тоді до нього дійшло. Фортеця Краммока, якщо її можна було так назвати, стояла просто перед ними.

Тепер у цій долині було не більше ніж сто кроків від однієї кручі до другої, і її перегороджувала рукотворна стіна. Стародавня, напіврозвалена стіна з грубих блоків, із такою купою тріщин, укрита таким шаром повзучих рослин, ожини й трави, що вона мало не зливалася з горами. Стіна була не набагато крутіша за саму долину й заввишки щонайбільше із трьох чоловіків, які стали один одному на плечі, та ще й хилилася то там, то тут, неначе готова завалитися сама собою. Посередині виднілися ворота з обвітрених сірих дощок, порослі лишайниками. Вони примудрялись одночасно здаватися прогнилими й висхлими.

З одного боку стіни стояла вежа, збудована попід кручею. Чи принаймні з каменю стирчав великий нерукотворний стовп, до якого згори вапняним розчином прикріпили абияк обтесані кам'яні брили, щоб на кручі утворився широкий майданчик, із якого можна було б побачити стіну з великої висоти. Логен поглянув на Шукача, який саме насилу піднявся. Шукач при-мружився на ту стіну так, ніби не міг повірити власним очам.

— І це все? — прогарчав Доу, підійшовши до них і вишкіривши зуби.

З одного боку, просто під вежею пустило коріння кілька дерев — певно, не менш ніж п'ятдесят років тому. Тепер вони височіли над стіною. На них можна було запросто видертись і зайти досередини, навіть не дуже тягнучись.

Тул витріщився на цю обшарпану пародію на фортецю.

— Ти казав: «Укріплене місце в горах».

— Укріплене... трішки. — Краммок махнув рукою. — Ми, горяни, завжди не надто любили будувати й таке інше. А чо-го ви чекали? Десять мармурових веж і залу, більшу, ніж у Скарлінга?

— Я чекав принаймні більш-менш пристойну стіну, — загарчав Доу.

— Ха! Стіни? Я чув, що ти, Чорний Доу, холодний, як сніг, і гарячий, як сеча, а тепер хочеш сховатися за стінами?!

— Їбанько ти пришелепкувате! Якщо Бетод справді заявить-ся сюди, нас буде вдсятеро менше! Трясця, ти не помилився: я хочу стіну — і ти казав нам, що вона буде!

— Але ж ти сам сказав, друже, — промовив Краммок — тихо й повільно, неначе пояснюючи все дитині, — і постукав по скроні товстим пальцем. — Я божевільний! Божевільний, як мішок сов, і так кажуть усі! Я не можу згадати, як звати моїх рідних дітей. Хто знає, як я уявляю собі стіну? Я сам здебільшого не розумію, що верзу, а вам стає дурості мене слухати? Та ви, певно, й самі божевільні!

Логен потер перенісся й застогнав. Тепер поряд із ними збиралися карли Шукача, дивилися на ту замшілу купу каміння й стиха перемовлялись, аж ніяк не щасливі. Логен не міг поставити їм це на карб. Їм довелося довго йти по спеці — і наприкінці застати отаке. Однак вони, як здавалося Логенові, не мали вибору.

— Будувати кращу вже трохи пізно, — пробурчав він. — Доведеться робити що вийде з тим, що ми маємо.

— Правильно, Кривава Дев'ятко, тобі стіни не треба, і ти це знаєш! — Краммок плеснув Логена по передпліччю великою товстою долонею. — Ти не можеш загинути! Ти любий місяцеві, мій чудовий новий друже, любіший за всіх інших! Ти не можеш загинути, якщо тебе глядить місяць! Не можеш...

— Стулися, — промовив Логен.

Вони безрадісно похрустіли вгору схилом, до воріт. Краммок гукнув, і старі двері захиталися й відчинилися. По той бік стояло кілька підозріливих горян, що спостерігали, як заходять прибульці. Вони мляво пішли крутим підйомом, вирізаним у камені, стомлені й буркотливі, а тоді опинилися на пласкій місцевості вгорі. То була сідловина між двома скелями — кроків зі

сто завширшки та двісті завдовжки, зусібіч оточена прямовисними кам'яними кручами. По краях стояло кілька окремих дерев'яних хатин і повіток, які зеленіли старим мохом, а попід кручею було зведено похилу кам'яну будівлю з приземкуватим кошином, із якого здіймався дим. Зовсім поряд у камені було витесано вузькі сходи, що вели на майданчик угорі вежі.

— Якщо стане кепсько, — пробурмотів Логен, — тікати буде нікуди.

Краммок лиш усміхнувся ще ширше.

— Звісно, нікуди. У цьому ж і суть, еге ж? Бетод подумає, що зляпав нас, наче жуків у пляшку.

— Так і вийде, — буркнув Шукач.

— Авжеж, але тоді до нього підійдуть іззаду ваші друзі і страх як його перелякають. Це варто зробити вже заради того, яке в нього, засранця, буде обличчя!

Логен поворушив ротом і сплюнув на кам'янисту землю.

— Цікаво, які обличчя на ту пору будуть у нас? Мені здається, що мляві й наче у трупів.

У загоні з'юрмиласть отара кудлатих овець, які ошаліло роззиралися довкола й бекали одна одній. Оточені й безпорадні — Логен чудово знав, що вони відчують. Із фортеці, де земля була помітно вища, здавалося, ніби стіни майже немає. Людина з довгими ногами могла б вийти на її хідник і стати на ту напіврозвалену, замшілу конструкцію, що правила їй за парапет.

— Кривава Дев'ятко, красунчику, та не хвилюйся ти через дурниці, — засміявся Краммок. — Ніде правди діти, мою фортецю можна було б збудувати краще, та на нашому боці земля, гори, місяць, і всі вони з усмішкою дивляться на нашу сміливу справу. Це твердиня з сильною історією. Хіба ти не знаєш оповідку про Лаффу Хороброго?

— Гадаю, що ні. — Логен був не зовсім певен, що хоче почути її зараз, але він уже давно звик не одержувати того, що хоче.

— Лаффа був видатним харцизом і отаманом горян колись давно. Він разом із братами роками влаштовував набіги на всі клани. Одного спекотного літа кланам набридло, тож вони об'єдналися і пішли полювати на нього в горах. Тут відбувся його останній бій. Саме тут, у цій фортеці. Останній для Лаффи, його братів і всіх його людей.

— Що сталося? — запитав Шукач.

— Їх перебили, повідтинали їм голови й поклали в мішок, а мішок закопали в ямі, в яку вони колись срали. — Крам-мок весело всміхнувся. — Мабуть, тому це й називають останнім боєм, га?

— І це все? Вся оповідка?

— Це все, що я знаю, та не дуже уявляю, що ще там може бути. Як на мене, для Лаффи тоді й настав кінець.

— Дякую, що підбадьорив.

— Та пусте, пусте! Якщо хочеш ще історій, я знаю й інші!

— Ні, ні, цього мені досить. — Логен розвернувся й пішов геть. Шукач ішов поряд із ним. — Можеш розказати мені ще, коли ми переможемо!

— Ха-ха, Кривава Дев'ятко, — гукнув йому вслід Крам-мок, — це вже саме собою буде окремою історією, хіба ні? Тобі мене не обдурити! Ти такий, як я, любий місяцеві! Ми б'ємося найзатятіше, коли нас притискають спиною до гір і виходу немає! Скажи мені, що це не так! Ми обожнюємо не мати вибору!

— О, так... — пробурмотів собі під носа Логен, побрівши до воріт. — Немає нічого кращого за відсутність вибору.

Шукач стояв біля підніжжя стіни, дивлячись на неї знизу вгору й думаючи, що зробити, щоб підвищити свої й чужі шанси дожити до кінця тижня.

— Було б добре поприбирати всі ці повзучі рослини й траву, — сказав він. — Із ними збіса легше лазити.

Тул здійняв брову.

— А ти певен, що всі ці рослини не тримають стіну вкупі?

Мовчун потягнув за одну лозу, і разом із нею щедро посипався висхлий вапняний розчин.

— Може, ти й маєш рацію, — зітхнув Шукач. — Позрізаємо що можемо, га? Попрацювати нагорі було б незле і взагалі. Гарно буде мати пристойну гору каміння для захисту, коли нас почне обстрілювати Бетод.

— Це точно, — озвався Тул. — А ще тут, попереду, можна було б вирити рів і поставити на дні палі, щоб їм важче було підійти близько.

— А тоді зачинити ті ворота, забити їх цвяхами й підсунути ззаду купу брил.

— Нам буде важко вибратися, — зауважив Тул.

Логен пирхнув.

— Як на мене, у нас буде серйозніший клопіт, ніж те, як нам вибратися.

— Тут ти маєш рацію, — засміявся Краммок, невимушено підійшовши до них із запаленою люлькою в товстому кулаці. — Непокійтися треба через те, як сюди можуть пробратися Бетодові хлопці.

— Мені стане трохи спокійніше, якщо ці стіни підлатають. — Шукач показав на дерева, якими обросла стіна. — Треба порубати й позрізати їх, вирубати трохи каменю, намішати трохи розчину і все інше. Краммоку, у тебе є люди, які так можуть? Є знаряддя?

Той пахнув люлькою, довго й похмуро дивлячись на Шукача, а тоді випустив брунатний дим.

— Може, й так, але не буду слухатися наказів від таких, як ти, Шукачу. Місяць знає, які в мене таланти, і я маю хист до душогубства, а не до будівництва.

Мовчун закотив очі.

— А чиїх наказів ти послухаєшся? — запитав Логен.

— Твоїх, Кривава Дев'ятко, і більше нічиїх! Місяць тебе любить, а я люблю місяць, і ти — саме той...

— Тоді збери своїх людей і пиздуй рубати дерево й камінь. Твої балачки мені набридли.

Краммок понуро вибив попіл із люльки об стіну.

— Хлопці, з вами геть не повеселитися, ви тільки те й робите, що тривожитесь. Подумайте про хороше. Найгірше, що може трапитися, — те, що Бетод не з'явиться!

— Найгірше? — витріщився на нього Шукач. — Ти впевнений? А якщо Бетод таки прийде і його карли перекинуть твою стіну, як купу лайна, і переб'ють нас усіх?

Краммок наморщив чоло. Похмуро глянув на землю. Примружився на хмари.

— А й справді, — проказав він і раптом усміхнувся. — Це гірше. Меткий ти, хлопче.

Шукач протяжно зітхнув і пильно поглянув на долину. Може, стіна й виявилася геть не такою, як вони сподівалися, зате положення тут бездоганне. Той, хто піде вгору цим крутим схилом на купку загартованих бійців, які будуть далеко вгорі й не матимуть чого втрачати, цілком може зложити голову. А це зовсім не весело.

— Там складно зорганізуватися, — сказав Логен, озвучивши думки самого Шукача. — Тим паче тоді, як згори летять стріли, а сховатися нема за чим. Важко використати кількісну перевагу. Не хотів би влипнути в таке сам. Як ми скористаємося цим, якщо вони прийдуть?

— Гадаю, розділимося на три ватаги. — Шукач кивнув на вежу. — Я буду там десь із сотнею найкращих лучників. Звідти гарно стріляти. Зручно, високо й добре видно стіну спереду.

— Угу, — озвався Мовчун.

— І, може, хай ще якісь силачі скинуть одну-дві каменюки.

— Я пожбурю якусь брилу, — пообіцяв Тул.

— Гаразд. Іще поставимо найкращих із наших хлопців на стіну — хай будуть готові битися з ворогами врукопашну, якщо вони туди залізуть. Гадаю, Логене, то буде твоя ватага. Доу, Дрижак і Червона Шапка можуть бути тобі за заступників.

Логен кивнув, та вигляд у нього був не надто щасливим.

— Так, гаразд.

— Ззаду буде Краммок зі своїми горянами, готовий атакувати, якщо нападники прорвуться за ворота. Якщо протримаємося довше, ніж день, можете помінятися. Горяни — на стіну, Логен і всі інші — назад.

— Незлий план як на таку дрібноту! — Краммок плеснув Шукача здоровезною долонею по плечу — так, що він, хай йому грець, мало не гепнувся долілиць. — Це тобі, певно, місяць підказав, поки ти спав! Нічого й змінювати! — Краммок ляснув м'ясистим кулаком по долоні. — Дуже люблю гарні атаки! Сподіваюся, південці не прийдуть і нам зостанеться більше роботи! Мені вже не терпиться кинутися в атаку!

— Ну й молодець, — буркнув Шукач. — Може, ми знайдемо тобі кручу, з якої ти хоч зараз і кинешся.

Він примружився на сонці, знову поглянувши на стіну, що на ній трималися всі їхні надії. Шукач не зрадів би, якби йому

довелося полізти на неї з цього боку, та вона не була й наполовину така висока, широка чи міцна, як йому хотілося б. Тут Тридуба сказав би, що не може все завжди бути по-твоєму. Та було б незле, якби так було один-єдиний раз.

— Пастка готова, — сказав Краммок, з усмішкою глипаючи на долину.

Шукач кивнув.

— Єдине запитання — хто в неї втрапить? Бетод? Чи ми?

Логен ішов крізь ніч, ступаючи між багать. Довкола одних сиділи карли, що пили Краммокове пиво, курили його чагу і сміялися з оповідок. Довкола інших були горяни, які в мінливому світлі через грубе хутро, сплутане волосся й наполовину розмальовані обличчя скидалися на вовків. Один із них десь співав. Дивні пісні дивною мовою, із дзвяканням і щебетанням, як у лісових тварин, вони здійсмалися й падали, наче долини й вершини. Логен мусив визнати, що до цього доста давно не кури́в, та й не пив. Усе здавалося теплим. Багаття, люди, навіть прохолодний вітер. Він петляв у темряві, шукаючи багаття, за яким сиділи Шукач і всі інші, та гадки не мав, де його знайти. Він загубився, і не лише буквально.

— Тату, а скількох людей ти вбив?

Це, певно, була донька Краммока. У цьому таборі високих голосів було не надто багато, а шкода. Логен розгледів у темряві велику постать горянина. Поряд із ним сиділи троє його дітей, поставивши неподалік свою велетенську зброю.

— О, я вбив цілий легіон, Ісерн, — прогуркотів сильний, глибокий голос Краммока, коли Логен підійшов ближче. — Уже й не згадаю, скільки саме. Може, твоєму батькові й бракує часом клепки в голові, та ворог із нього кепський. Чи не найгірший, який може бути. Ти побачиш, що це правда, зблизька, коли надійдуть Бетод і його сраколизиди.

Він підвів погляд і побачив, що крізь ніч наближається Логен.

— Присягаюся — і не сумніваюся, що Бетод присягнувся б теж, — на всій Півночі є лиш одна падлюка, страшніша, кривавіша й суворіша за твого батька.

— І хто це? — спитав хлопчик зі щитом. Логен відчув, як у нього обривається серце: Краммок підняв руку, показуючи в його бік.

— Та ось же він! Кривава Дев'ятка.

Дівчинка сердито зиркнула на Логена.

— Він ніщо. Ти міг би його здолати, тату!

— Ради мертвих, ні! Навіть не кажи такого, дівчинко, щоб я, бува, не надзюрив таку калюжу, що ти в ній утопишся.

— Вигляд у нього не бозна-який.

— І це наука вам усім. Мати не бозна-який вигляд, говорити небагато, здаватися невеликим — це гарний перший крок до того, щоб стати небезпечним. Еге ж, Дев'ятипалій? Так, коли ти випускаєш того диявола на волю, ті горопахи, яким від нього дістається, лякаються вдвічі більше. Шок і здивування, мої милі малята, вміння швидко діяти й безжальність. Ось що потрібне вбивці. Розміри, сила, сильний гучний голос — це все добре, коли доречно, та вони — ніщо перед такою вбивчою, страшною, безжальною швидкістю. Так, Кривава Дев'ятко?

Для дітей це був жорстокий урок, але Логена батько навчав цього змалечку і він тримав це в голові всі ці роки.

— Це прикро, але це правда. Той, хто б'є першим, часто б'є останнім.

— Це точно! — вигукнув Краммок і ляснув себе по великому стегну. — Гарно сказано! Але це радісно, а не прикро. Дітки, ви ж пам'ятаєте старого Вілама?

— Його здолав грім! — крикнув хлопчик зі щитом. — Під час бурі у Високогір'ї!

— Точно! Ось він стоїть на місці, а тоді здіймається такий гуркіт, ніби світ завалюється, щось спалахує, наче сонце, — і Вілам мертвий, як мої чоботи!

— У нього ноги горіли! — засміялася дівчинка.

— Так, Ісерн. Ти бачила, як швидко він умер, як це всіх вразило, яка немилосердна була блискавка... Таке.

Краммок перевів погляд на Логена.

— Те саме вийшло б, якби хтось перейшов дорогу оцьому чолов'язі. Скажеш йому недобре слово — і що далі? — Він лунко плеснув у долоні — так, що троє дітей підскочили. — Далі він возз'єднав би тебе із землею. Швидше, ніж небо вбило Вілама, і так само безжально. Коли ви стоїте за два кроки від оцього начебто нікчемного гада, ваше життя завше висить на волосинці. Хіба не так, Кривава Дев'ятко?

— Ну... — Логена це не надто тішило.

— То скількох людей ти вбив? — крикнула йому дівчинка, випнувши підборіддя.

Краммок засміявся й почухав їй волосся.

— Та цифр таких нема, щоб стільки порахувати, Ісерн! Він король убивць! Ніде під місяцем нема нікого смертоноснішого.

— А як же той Страховидло? — запитав хлопчик зі списом.

— О-о-о-о-о-о, — прошепотів Краммок, усміхнувшись на все обличчя. — Він не людина, Скофене. Він — це щось інше. Але мені цікаво... Раптом Фенрір Страховидло і Кривава Дев'ятка заходяться вбивати один одного? — Він потер руки. — Хотів би я це побачити. А місяць був би радий на це посвітити.

Краммок звів очі до неба, і Логен подивився вгору слідом за ним. Там, серед чорних небес, виднівся місяць, великий і білий, яскравий, наче новий вогонь.

ЖАХЛИВІ СТАРИГАНИ

Високі вікна стояли відчинені, тож широку вітальню обвівав милосердний вітерець, який раз у раз охолоджував поцілунком спітніле лице Джезалья, ворушив і шурхотів величезними старовинними порт'єрами. В цій залі все було надміру велике: просторі дверні прорізи — втричі вищі за людський зріст, а стеля, на якій було намальовано, як народи світу схиляються перед велетенським золотим сонцем, — удвічі вища за дверні прорізи. На широчезних полотнах по стінах виднілися людські постаті у повен зріст, зображені в різних величних позах і з войовничими обличчями, які неприємно вражали Джезалья щоразу, коли він розвертався.

Здавалося, це приміщення створене для видатних людей, для мудреців, для легендарних героїв чи могутніх лиходіїв. Створене не для гігантів. Джезаль у ньому почувався малесеньким, жалюгідним, безголовим дурником.

— Будь ласка, руку, ваша величносте, — промуркотів один із кравців. Він примудрявся віддавати Джезалеві накази, залишаючись приголомшливо улесливим.

— Так, звісно... Вибачте.

Джезаль підняв руку трохи вище, подумки лаючи себе за те, що вкотре попросив пробачення. Тепер він король, як йому постійно нагадує Баяз. Йому не треба було б вибачатися, навіть якби він викинув якогось кравця з вікна. Той, мабуть, багатослівно подякував би йому за увагу під час польоту на землю. Зараз же він просто неприродно всміхнувся й плавно розгорнув мірну стрічку. Його колега плазував униз, роблячи щось подібне довкола Джезалевих колін. Третій із них педантично записував їхні спостереження в оздоблену під мармур книгу.

Джезаль протяжно вдихнув і насуплено поглянув у дзеркало. Звідти на нього дивився невпевнений у собі молодий ідіот, закутаний у зразки блискучої тканини, наче кравецький манекен.

Він більше скидався на блазня, ніж на короля, і почувався, звісно ж, так само. Вигляд у нього був сміховинний, і Джезаль, поза сумнівом, розреготався б, якби сам не був цим абсурдним посміховиськом.

— Тоді, може, щось в оспрійському стилі?

Королівський ювелір обережно поклав Джезалеви на голову чергову дерев'яну дурничку й оглянув результат. Краще аж ніяк не стало. Ця клята штука найбільше скидалася на перевернуту люстру.

— Ні, ні! — різко й дещо роздратовано озвався Баяз. — Занадто розкішна, занадто вигадлива, занадто велика. Та він ледве встоїть у цій клятій штуці! Якщо чесно, вона має бути простою, легкою. Такою, щоб у ній можна було битися!

Королівський ювелір кліпнув.

— Він битиметься в короні?

— Ні, йолопе! Але має здаватися, ніби може й побитися! — Баяз підійшов до Джезала ззаду, зірвав у нього з голови дерев'яну конструкцію й пожбурих її так, що вона заторохтіла об начищену підлогу. Тоді схопив Джезала за передпліччя й похмуро вдивився в його відображення через плече. — Це король-воїн у найкращих традиціях! Кривний спадкоємець королівства Харода Великого! Незрівнянний фехтувальник, який завдавав ран і діставав поранення, який вів армії до перемоги, який убивав людей десятками!

— Десятками? — невпевнено пробурмотів Джезаль.

Баяз його зігнував.

— Це чоловік, якому із сідлом і шпагою так само комфортно, як із тронем і скіпетром! Його корона має пасувати до обладунків. Пасувати до зброї. Пасувати до сталі. Тепер вам зрозуміло?

Ювелір поволі кивнув.

— Здається, так, мілорде.

— Добре. І ще одне.

— Тільки скажіть, що саме, мілорде.

— Почепіть на неї здоровезний діамант.

Ювелір скромно нахилив голову.

— Про це зайве й казати.

— А тепер геть. Геть звідси, всі! Його величності треба зайнятися державними справами.

Книгу різко згорнули, стрічки вмить поскручували, а зразки тканини швидко прибрали. Кравці й королівський ювелір позадували з кімнати, кланяючись і послужливо щось бурмочучи, а тоді безшумно зачинили величезні позолочені двері. Джезаль мало не пішов разом із ними. Досі забував, що тепер його величність — це він сам.

— У мене є справи? — перепитав він, відвернувшись від дзеркала й щиро постаравшись видатися безжурним і владним.

Баяз вивів його у великий коридор за дверима. Його стіни були обвішані прекрасно оформленими мапами Союзу.

— Зустріч із Закритою Радою.

Джезаль ковтнув. Уже сама назва цього органу налякувала. Стояти в мармурових залах, поки з нього знімали мірки для нового одягу, чути, як його називають «ваша величність», — усе це було приголомшливо, та великих зусиль із його боку не потребувало. Тепер же він мусив засідати в самому серці уряду. Джезаль дан Лютар, який колись славився колосальним невіглаством, сидітиме в одному приміщенні з дванадцятьма наймогутнішими людьми Союзу. Від нього очікуватимуть рішень, які впливатимуть на життя тисяч людей. Очікуватимуть, що він відстоюватиме свою точку зору в царинах політики, права й дипломатії, хоча по-справжньому добре він знається лише на фехтуванні, випивці й жінках. А втім, слід було визнати: принаймні в останній із цих сфер він навряд чи такий знавець, за якого вважав себе колись.

— Із Закритою Радою? — Джезаль голос підвищився, зазвучавши радше по-дівочому, ніж по-королівськи, і йому довелося прокашлятися. — Є якесь особливо важливе питання? — буркнув він непереколивим басом.

— Із Півночі сьогодні надійшли надзвичайно важливі новини.

— Справді?

— На жаль, лорд-маршал Бурр мертвий. Армії потрібен новий командувач. Суперечка із цього питання, напевно, займе кілька годин. Сюди, ваша величносте.

— Годин? — пробурмотів Джезаль, цокаючи підборами по широких мармурових сходах униз. Кілька годин у товаристві Закритої Ради. Він нервово потер руку об руку.

Баяз, вочевидь, вгадав його думки.

— Тобі не треба боятися цих старих вовків. Ти їхній пан, хай що вони вбили собі в голову. Ти завжди можеш їх замінити чи навіть наказати потягти їх геть у кайданах, якщо забажаєш. Можливо, вони про це забули. Можливо, нам свого часу доведеться їм нагадати.

Вони пройшли у високий вихід, обабіч якого стояли Лицарі Тіла. Ті тримали шоломи під пахвами, проте старанно не виражали обличчями жодних почуттів — усе одно що попустили забрала. Далі розкинувся широкий сад, зусібіч оточений тінистою колонадою з білими мармуровими стовпами, вирізьбленими у вигляді листяних дерев. Із фонтанів бризкала вода, що іскрилася на яскравому сонці. Бездоганно підрівняним моріжком пихато походжало двійко величезних жовтогарячих птахів із тонкими, як сучки, ногами. Коли Джебаль їх проминав, вони зверхньо поглянули на нього з-за вигнутих дзьобів, вочевидь, не менше за нього впевнені, що він — правдивий самозванець.

Джебаль дивився на яскраві квіти, мерехтливу зелень, вшукані статуї. Глипав знизу вгору на стародавні стіни, вкриті повзучими рослинами — червоними, білими й зеленими. Усе це справді може належати йому? Все це і весь Агріонт на дачу? Він зараз іде по глибоких слідах королів давнини? Харода, Казаміра, Арно? Від цього голова йшла обертом. Джебалеві довелося закліпати й похитати головою, як це було за сьогодні вже сотню разів, просто щоб не перекинутися. Хіба він не такий самий, яким був минулого тижня? Він почухав бороду, неначе перевіряючи її, й намацав під нею шрам. Він — та сама людина, яка змогла до нитки на широкій рівнині, яку поранили серед каміння, яка їла напівсиру конину й раділа цьому?

Джебаль прокашлявся.

— Я дуже хотів би... Не знаю, чи можна було б... поговорити з батьком?

— Твій батько мертвий.

Джебаль подумки вилаявся.

— Звісно, я хотів сказати... з тим, кого вважав батьком.

— І як ти думаєш, що він тобі скаже? Що ухвалював невдалі рішення? Що мав борги? Що брав у мене гроші за те, що тебе виховував?

— Він брав гроші? — промимрив Джезаль, відчувши себе як ніколи безпорадним.

— Родини рідко приймають сиріт із доброї волі, навіть якщо сироти симпатичні. Його борги було погашено, сторицею до того ж. Я залишив вказівки: хай тобі почнуть давати уроки фехтування, щойно ти зможеш тримати клинок. Хай тобі дадуть офіцерське звання в королівському полку й підштовхуватимуть до участі в літньому Турнірі. Хай тебе добре підготують на той випадок, якщо цей день настане. Цей чоловік бездоганно виконав мої вказівки. Проте, як ти розумієш, ваша зустріч була б дуже ніяковою для вас обох. Її краще уникати.

Джезаль судомно зітхнув.

— Звісно. Краще уникати. — Йому блиснула неприємна думка. — А... а мене взагалі звати Джезаль?

— Тепер, коли тебе короновано, так. — Баяз здійняв брову. — А що, ти волів би інше ім'я?

— Ні. Ні, звісно, ні.

Він відвернувся й кліпнув, позбуваючись сліз. Його попереднє життя було обманом. Нове здавалося ще більшим обманом. Навіть його ім'я — вигадка. Якусь хвилину вони йшли садами мовчки, хрускаючи ногами по гравію, такому свіжому й бездоганному, що Джезаль замислився: може, в ньому щодня чистять вручну кожен камінчик?

— Лорд Ішер за наступні кілька тижнів і місяців багато чого пояснить вашій величності.

— Справді? — Джезаль кашлянув, шморгнув носом і набув якомога сміливішого вигляду. — А чому?

— Я пообіцяв йому, що його брати стануть лорд-камергером і канцлером у Закритій Раді. Що його родина матиме більше преференцій, аніж усі інші. Такою була ціна його підтримки під час голосування.

— Зрозуміло. То мені слід дотримати угоди?

— Аж ніяк.

Джезаль нахмурився.

— Здається, я не...

— Прийшовши до влади, слід негайно віддалитися від усіх союзників. Їм здаватиметься, що твоя перемога належить їм, і їх не задовольнить жодна винагорода. Натомість треба

звеличувати ворогів. Вони щиро радітимуть маленьким дарункам, бо знатимуть, що на них не заслуговують. Хюген, Барезін, Скалд, Мід — ось кого тобі треба ввести до свого кола.

— Не Брока?

— У жодному разі не Брока. Він підійшов до корони надто близько, щоб коли-небудь вирішити, що не гідний її. Рано чи пізно його треба буде поставити на місце. Але не раніше, ніж ти остаточно утврдишся у своєму становищі й не здобудеш достатньої підтримки.

— Ясно.

Джезаль надув щоки. Вочевидь, королювання — це не лише вишуканий одяг, зверхнє поводження й завжди найбільше крісло у приміщенні.

— Сюди.

Вони вийшли із саду до затіненого коридору, оздобленого панелями з чорного дерева й різною старовинною зброєю, від якої голова йшла обертом. Виструнчилися блискучі повні обладунки різного стибу: лати й кольчуги, гауберки й кіраси, неодмінно позначені та прикрашені золотим сонцем Союзу. До стіни були прикріплені один за одним вишукані церемоніальні дворучні мечі завдовжки з людський зріст, а також значно довші за них алебарди. Під ними висіли сокири, кийки, моргенштерни та клинки — вигнуті та прямі, довгі й короткі, товсті й тонкі, — стільки, що стало б на цілу армію. Зброя, викувана в Союзі, зброя, захоплена в гурків, зброя, вкрадена у мертвих штирійців на полях кривавих боїв. Пам'ять про перемоги й поразки, збережена у сталі. Далеко вгорі висіли на обвуглених держаках списів подерті й безживні прапори забутих полків, переможно вирізаних до ноги в давніх війнах.

У віддаленому кінці цього зібрання височіли важкі подвійні двері, чорні, без оздоблення, привабливі, як ешафот. Обабіч них стояли лицарі-герольди у блискучих крилатих шоломах, похмурі, як кати. Ці люди були зобов'язані не лише стерегти центр урядування, а й доносити королівські накази до будь-якого куточка Союзу залежно від потреби. Його накази, зрозумів Джезаль і знову раптом занервував.

— Його величність бажає аудієнції в Закритій Раді, — проказав Баяз.

Двоє лицарів простягнули руки й відчинили важкі двері. У коридор полинув сердитий голос:

— Треба піти на нові поступки, бо інакше будуть лише нові заворушення! Ми не можемо просто...

— Верховний судде, до нас, здається, прийшли.

Після величного опорядження решти палацу Біла зала дещо розчаровувала. Не така вже й велика. Стіни чисто білі, без оздоблення. Вікна вузькі, майже як у камері, тож у приміщенні було темно навіть тепер, коли сяяло сонце. Повітря не рухалося й було неприємно важке й сперте. З меблів там стояли лише довгий стіл із темного дерева, на якому були нагромаджені папери, шість простих жорстких стільців обабіч столу, один стілець у віддаленому кінці й ще один, помітно вищий за решту, в голові. Мабуть, для самого Джезаяля.

Коли він нехотя пірнув у залу, члени Закритої Ради підвелися. Годі було зібрати в одному місці страхітливішу компанію стариганів, і всі вони у вичікувальному мовчанні дивилися просто на Джезаяля. Коли двері за ним зачинились, а засув на них зі страхітливою категоричністю опустився, він підскочив.

— Ваша величносте, — лорд-камергер Хофф низько вклонився, — найперше дозвольте нам із колегами привітати вас із цілком заслуженим сходженням на престол. Ми всі вважаємо вас гідною заміною королю Гуславу і з нетерпінням чекаємо на можливість консультувати вас і виконувати ваші накази в прийдешні місяці й роки.

Він іще раз уклонився, і страхітливі старигані довкола гречно заплескали в долоні.

— Що ж, дякую вам усім, — промовив Джезаль, приємно здивований, хоч і геть не почувався гідною заміною комусь чи чомусь. Може, буде не так уже й боляче, як він боявся. Ці старі вовки видались йому непогано прирученими.

— Прошу, дозвольте відрекомендувати вам усіх, — пробькотів Хофф. — Архілектор Сульт, голова вашої Інквізиції.

— Радий вам служити, ваша величносте.

— Верховний суддя Маровія, головний лорд закону.

— Аналогічно, ваша величносте, це честь для мене.

— А з лорд-маршалом Варузом ви, гадаю, вже добре знайомі.

Старий солдат променисто всміхнувся.

— Ваша величносте, тренувати вас колись було великим задоволенням, а тепер для мене буде великим задоволенням вас консультувати.

Так вони й продовжували; Джезаль усміхався й кивав кожному по черзі. Халлек, лорд-канцлер. Торлікорм, верховний консул. Ройцер, лорд-адмірал флоту, і так далі. Урешті Хофф провів його до високого стільця в голові столу, і Джезаль сів на трон, тимчасом як члени Закритої Ради продовжували всміхатися. Він якусь мить дурнувато всміхався їм усім, а тоді до нього дійшло...

— Ох, прошу, сідайте.

Старигани посідали. Кілька з них помітно скривилися від болю, коли захрускотіли їхні старі коліна й заклацали їхні старі спini. Баяз безжурно опустився на стілець у віддаленому кінці столу, навпроти Джезала, неначе сидів там усе життя. Старі зади засовгалися на полірованому дереві, зашурхотіли мантиї, і в залі поступово стало тихо, мов у гробниці. Один стілець під ліктем Варуза був порожній. На тому стільці сидів би лорд-маршал Бурр, якби його не відправили служити на Північ. Якби він не помер. Дюжина жаских стариганів гречно чекала, коли Джезаль заговорить. Дюжина стариганів, яких він іще нещодавно вважав наймогутнішими людьми, тепер усі як один були підзвітні йому. Він і помислити не зміг би про таке, навіть у найзухваліших своїх мріях. Джезаль прокашлявся.

— Благаю, продовжуйте, мілорди. Я спробую наздогнати вас на ходу.

Хофф зблиснув скромною усмішкою.

— Звісно, ваша величносте. Якщо вам раптом знадобиться щось пояснити, просто спитайте.

— Дякую, — сказав Джезаль, — дяку...

Його перервав рипучий голос Халлека:

— Отже, повернімося до питання дисципліни серед селянства.

— Ми вже підготували поступки! — різко заявив Сульт. — Такі, які селяни були раді прийняти.

— Шматок бинта на гнійну рану! — відказав Маровія. — Рано чи пізно повстання розпочнеться знов. Уникнути цього можна лише в один спосіб — давши простій людині те, чого

вона потребує. Просто повівшись справедливо! Її треба залучити до процесу врядування.

— Залучити! — пирхнув Сульт.

— Потрібно перекласти тягар податків на землевласників! Халлек закотив очі до стелі.

— Тільки не ця маячня.

— Наша нинішня система існувала сотні років, — різко нагадав Сульт.

— Та вона збоїла сотні років! — кинув у відповідь Маровія.

Джезаль прокашлявся, і старигані крутнули головами в його бік.

— А хіба не можна просто брати з усіх однаково частку доходів — і байдуже, із селян чи з дворян... а тоді, можливо...

Він поступово замовк. Йому самому ця ідея здавалася досить простою, та тепер усі одинадцятьоро чиновників шоковано витріщилися на нього — неначе хтось здуру пустив до зали хатню тваринку, а та раптом вирішила заговорити про оподаткування. У віддаленому кінці столу Баяз мовчки оглядав свої нігті. Від нього допомоги було не дочекатись.

— Ах, ваша величносте, — заспокійливим голосом промовив Торлікорм, — такою системою було б майже неможливо керувати.

Він кліпнув, неначе кажучи: «І як вам із вашим неймовірним невіглаством вдається самостійно вдягатися?»

Джезаль почервонів до кінчиків вух.

— Розумію.

— Оподаткування, — прогудів Халлек, — це надзвичайно складна тема.

Він поглянув на Джезалья, неначе кажучи: «Аж надто складна, щоб увіпхнути її у ваш крихітний куценський розум».

— Можливо, ваша величносте, було б краще, якби ви залишили нудні деталі своїм покірним слугам, — зауважив Маровія з лагідною усмішкою, що ніби промовляла: «Можливо, було б краще, якби ви не розтуляли рота й старалися не бентежити дорослих».

— Звісно, — Джезаль сором'язливо повернувся до свого крісла. — Звісно.

А тоді розмова пішла далі, тимчасом як ранок усе тягнувся, а смуги світла з вікон поволі ковзали по купах паперів на

широкому столі. Джезаль мало-помалу почав осягати правила цієї гри. Жахливо складні й водночас жахливо прості. Її немолоді учасники приблизно поділялися на дві команди. Архілектор Сульт і верховний суддя Маровія були їхніми капітанами й люто сперечалися з кожної теми, хай якої незначної. Кожен із них мав трьох прибічників, які погоджувалися з кожним їхнім висловлюванням. Тим часом лорд Хофф, якому марно допомагав лорд-маршал Варуз, грав роль судді й силкувався перекинути містки через нездоланну межу між цими двома усталеними таборами.

Джезаль помилився не тоді, коли подумав, ніби не знатиме, що казати, хоча він, звісно, справді цього не знав. Він помилився тоді, коли подумав, ніби хтось хотітиме, щоб він щось казав. Старигані хотіли лише продовжувати власну безглузду боротьбу. Може, звикли вести державні справи зі слинявим придурком на чолі столу. Тепер же Джезаль розумів, що в ньому вбачають рівноцінну заміну, і замислився, чи не мають вони рації.

— Чи не могла б ваша величність підписатися тут... і тут... і тут... і отам...

Перо шкрябало по все нових і нових паперах, старі голоси продовжували гудіти, просторікувати й чубитись один з одним. Щоразу, коли говорив Джезаль, сиві дідугани всміхалися, зітхали, поблажливо хитали головами, тож він говорив дедалі рідше. Вони принижували його похвалою й засліплювали поясненнями. Годинами безглуздо заплутували його правом, формальностями та традиціями. Він поволі сповзав дедалі нижче на своєму незручному стільці. Служник приніс вино, і він випив, сп'янів, знудився, а тоді сп'янів і знудився ще більше. Хвилина тягнулася за хвилиною, і до Джезала почало доходити: якщо розібратися, нема на світі такої невимовно нудної штуки, як перебування на вершині влади.

— А тепер — сумне питання, — зауважив Хофф, коли остання суперечка стихла, завершившись вимушеним компромісом. — Наш колега, лорд-маршал Бурр, мертвий. Його тіло прямує до нас із Півночі й буде поховане з усіма почеснями. А тим часом ми зобов'язані порекомендувати заміну йому. Так у цій кімнаті вперше буде заповнене якесь крісло, відколи помер шановний канцлер Фікт. Лорд-маршале Варузе!

Старий вояк прокашлявся і скривився так, ніби усвідомив, що зараз відчинить шлюз, який цілком може потопити їх усіх.

— На цю посаду є двоє очевидних претендентів. Обидва, поза сумнівом, люди сміливі й досвідчені, їхні чесноти добре відомі нашій раді. Я не сумніваюся, що як генерал Полдер, так і генерал Крой...

— Полдер кращий, у цьому не може бути жодних сумнівів! — загарчав Сульт, і Халлек негайно йому підтакнув.

— Навпаки! — процідив Маровія під сердите бурмотіння свого табору. — Очевидно, що краще обрати Кроя!

Джезалеві здавалося, що в цій царині він як офіцер із певним досвідом може бути хоч трішечки цінним, але в Закритій Раді, схоже, ніхто й не припускав, що можна поспитати його думки. Він понуро відхилився на спинку стільця і ще раз сьорбнув вина з келиха, тимчасом як старі вовки продовжували завзято клацати один на одного зубами.

— Можливо, нам варто згодом обговорити це питання детальніше! — втрутився лорд Хофф у суперечку, що невпинно загострювалася. — Тонкощі цієї проблеми втомлюють його величність, а вона не надто актуальна! — Сульт і Маровія гнівно витріщились один на одного, проте говорити не стали. Хофф зітхнув із полегшенням. — Чудово. Наступний пункт нашого порядку денного стосується забезпечення нашої армії в Англії. Полковник Вест у своїх депешах пише...

— Вест?

Джезаль, захриплий від вина, різко випрямився. Це прізвище подіяло на нього, як нюхальні солі на дівчину, що мліє, стало для нього міцною й надійною скелею, за яку можна було вхопитися серед усього цього хаосу. Якби ж лишень Вест був тут тепер і міг йому допомогти, все здавалося б незмірно логічнішим... Він кліпнув на порожній стілець збоку від Варуза, який лишив по собі Бурр. Може, Джезаль і п'яний, зате він король. Він волого прокашлявся.

— Моїм новим лорд-маршалом буде полковник Вест!

Запала ошелешена тиша. Дванадцяттеро дідів витріщилися на нього. А тоді Торлікорм захихотів — поблажливо, неначе кажучи: «І як нам стулити йому пельку?»

— Ваша величносте, полковник Вест, звісно, особисто вам знайомий і сміливий...

Здавалося, вся Рада нарешті знайшла якесь питання, в якому могла бути одноставною.

— Перший у проломі під час облоги Ульріока й таке інше, — бурмотів Варуз, хитаючи головою, — але, взагалі-то...

— ...він молодший, недосвідчений і...

— Він простолюдин, — здійняв брови Хофф.

— Непристойний відхід від традиції, — зажурився Халлек.

— Полдер був би значно кращий! — загарчав на Маровію Сульт.

— Тут потрібен Крой! — гарикнув у відповідь Маровія.

Торлікорм солодково всміхнувся, як може всміхатися годувальниця, намагаючись заспокоїти нестерпну дитину.

— Отже, ваша величносте, як ви бачите, ми не можемо розглядати полковника Веста як...

Джезалів порожній келих з гучним ударом відскочив від лисого чола Торлікорма й задзеленчав, покотившись у куток зали. Старий завив від шоку й болю, а тоді з'їхав зі стільця. Із видовженого порізу через усе його обличчя текла кров.

— Не можемо?! — заволав Джезаль, звівшись на ноги й вярчавши очі. — Ти, блядь, смієш казати мені «не можемо», падло старе?! Та ви всі належите мені! — Він люто тицьнув пальцем у повітря. — Ви існуєте для того, щоб мене консультувати, а не диктувати мені свою волю! Правлю тут я! Я!

Джезаль схопив каламар і пожбурих його через усю залу. Той розбився об стіну, залишивши на штукатурці велику чорну пляму та всіявши чорними цятками рукав бездоганно білого плаща архілектора Сульта.

— Я! Я! Нам тут, блядь, потрібна традиція послуху! — Джезаль схопив стос документів і пожбурих їх у Маровію. Повітря наповнилося тріпотінням паперу. — Ніколи більше не кажіть мені «не можемо»! Ніколи!

На Джезалья витріщилось одинадцять пар отетерілих очей. Одна, аж у кінці столу, всміхалася. Від цього він розсердився як ніколи.

— Моїм новим лорд-маршалом буде Коллем Вест! — заволав Джезаль і, охоплений люттю, перекинув свій стілець

ногою. — Під час нашої наступної зустрічі я або дістану належну повагу, або закую все ваше кодро в кайдани! В кайдани, блядь... і... і...

Тепер йому боліла голова, боліла доволі сильно. Він розкидався всім, до чого було легко дотягнутись, і тепер відчайдушно силкувався зрозуміти, що робити далі.

Баяз строго підвівся зі свого місця.

— Мілорди, на сьогодні це все.

Припрошувати Закриту Раду далі було непотрібно. Замиготіли папери, зашурхотіли мантиї, завищали стільці: члени Ради бігли наввипередки, щоб покинути залу першими. Хофф вибрався до коридору. За ним по п'ятах вийшов Маровія, а після нього дременув Сульт. Варуз допоміг Торлікорму встати з підлогою й повів, тримаючи за лікоть.

— Перепрошую, — хрипів Торлікорм, поки його зі скривавленим обличчям швидко виводили за двері, — ваша величносте, усіляко перепрошую...

Баяз суворо стовбичив у кінці столу й дивився, як радники тікають із зали. Джезаль причаївся навпроти, застигнувши десь між новим гнівом і вбивчим соромом, але дедалі більше схиляючись до останнього. Здавалося, минула ціла вічність, перш ніж останній із членів Закритої Ради таки втік із зали й великі чорні двері поволі зачинилися.

Перший з-поміж магів повернувся до Джезалья, і на його обличчі раптом розтягнулася широка усмішка.

— Прекрасний учинок, ваша величносте, прекрасний учинок.

— Що? — Джезаль був певен: він осоромився так, що ніколи не зможе реабілітуватися.

— Гадаю, твої радники віднині остерігатимуться сприймати тебе несерйозно. Стратегія не нова, та менш ефективною вона від цього не стає. Сам Харод Великий мав страхітливий норів і блискучо ним користувався. Після однієї з його істерик ніхто кілька тижнів не наважувався ставити під сумнів його рішення. — Баяз реготнув. — А втім, я підозрюю, що поранити власного верховного консула не наслідився б навіть Харод.

— То була не істерика! — загарчав Джезаль, знову спалахнувши. Якщо йому докучають жахливі старигані, то найгірший серед них — однозначно Баяз. — Якщо я король, хай зі мною

поводяться відповідно! Не бажаю, щоб хтось диктував мені свою волю в моєму ж палаці! Ніхто... навіть... тобто...

Баяз поглянув на нього страхітливо суворими зеленими очима й заговорив із крижаним спокоєм:

— Якщо ваша величність збираються зірватися на мені, то я однозначно не рекомендував би цього робити.

Джезалів гнів вже й так був готовий щомиті вщухнути, а тепер, під крижаним поглядом мага, він зів'яв остаточно.

— Звісно... вибачте... дуже прошу, вибачте.

Джезаль заплющив очі та вступився в начищену стільницю. Колись він ніколи й ні за що не вибачався. Тепер же він був королем і не мав потреби перед кимось вибачатись, але зрозумів, що не може зупинитися.

— Я цього не просив, — кволо промимрив він і плюхнувся на стілець. — Не знаю, як так вийшло. Я нічим цього не заслужив.

— Звісно. — Баяз поволі обійшов стіл. — Жодна людина за жодних обставин не може заслужити на престол. Тому ти мусиш прагнути до того, щоб стати гідним його тепер. Щодня. Достоту як твої видатні попередники. Казамір. Арно, сам Харод.

Джезаль протяжно вдихнув і шумно видихнув.

— Звісно, ви маєте рацію. І як вам вдається завжди мати рацію?

Маг скромно підняв одну руку.

— Завжди мати рацію? Аж ніяк. Однак у мене є перевага — значний досвід, і я тут заради того, щоб якомога краще тебе скеровувати. Ти чудово рушив у непростий шлях і маєш пишатися так само, як я пишаюся тобою. Проте є певні заходи, яких не можна відкладати. Найважливіший із них — твоє весілля.

У Джезалья відвисла щелепа.

— Весілля?

— Ваша величносте, неодружений король — це як крісло на трьох ніжках. Йому легко впасти. Твоє сідало лише торкнулося трону і ще аж ніяк не вместилося на ньому. Тобі потрібна дружина, яка гарантує підтримку, й потрібні спадкоємці, щоб твої підданці почувалися в безпеці. Зволікання лише надасть твоїм ворогам можливості попрацювати проти тебе.

Удари сипалися так швидко, що Джезаль мимохіть схопився за голову, сподіваючись, що так вона не розлетиться на шматки.

— Моїм ворогам?

Хіба ж він не намагався завжди порозумітися з усіма?

— Невже можна бути таким наївним? Лорд Брок, поза сумнівом, плете змову проти тебе. Лорда Ішера не можна тримати на відстані нескінченно довго. Інші члени Відкритої Ради підтримали тебе зі страху — або ж їм за це заплатили.

— Заплатили? — видихнув Джезаль.

— Така підтримка не буває вічною. Ти мусиш одружитись, і дружина мусить принести тобі могутніх союзників.

— Але ж у мене є... — Джезаль облизав губи, не знаючи напевне, як порушити цю тему. — Певні зобов'язання... на цьому фронті.

— Арді Вест?

Джезаль мало не роззявив рота, щоб запитати Баяза, звідки той так багато знає про його романтичні зв'язки, проте швидко передумав. Зрештою, скидалося на те, що старий знає про Джезала набагато більше, ніж він сам.

— Джезально, я знаю, як воно буває. Я прожив довге життя. Звісно, ти її кохаєш. Звісно, зараз ти готовий заради неї відмовитися від чого завгодно. Але повір мені, це відчуття довго не протримається.

Джезаль ніяково переніс вагу з ноги на ногу. Спробував уявити криву усмішку Арді, м'якість її волосся, її сміх. Як чудово це втішало його на рівнині! Але тепер важко було думати про неї, не згадуючи, як її зуби впивалися йому в губу, як щипало йому лице від її ляпаса, як рипів під ними стіл. Не згадуючи тодішнього сорому, почуття провини, неоднозначності. Баязів голос — немилосердно спокійний, безжально чесний, категорично розсудливий — вів далі:

— Те, що ти взяв на себе зобов'язання, цілком природно, але твоє колишнє життя скінчилось, а з ним скінчились і твої зобов'язання. Тепер ти король, і твоєму народові потрібно, щоб ти поводився відповідно. Йому потрібен якийсь приклад для наслідування. Щось однозначно вище за нього. Це ж верховна королева Союзу. Мати королів. Фермерська донька зі схильністю до вибриків і любов'ю до пияцтва? Гадаю, що ні.

Джезаль здригнувся, коли Баяз отак описав Арді, проте сперечатися з цим аж ніяк не міг.

— Ти незаконний син. Дружина з бездоганим походженням надасть твоїй династії значно більшої ваги. Принесе значно більше поваги. Ваша величносте, на світі повно потенційних наречених, і всі вони високородні. Доньки герцогів і сестри королів, вродливі й культурні. Принцеси з усього світу на вибір.

Джезаль відчув, як у нього здіймаються брови. Він, звісно, кохав Арді, проте Баязові аргументи просто обеззброювали. Тепер він мусив думати не лише про власні потреби, а й про багато чого іншого. Якщо уявляти самого себе королем було абсурдно, то уявляти Арді королевою — втричі абсурдніше. Звісно, він кохав її. По-своєму. Але принцеси з усього світу на вибір? Із цією фразою однозначно було важко посперечатися.

— Ти збагнув! — переможно клацнув пальцями Перший з-поміж магів. — Я пошлю герцогові Орсо з Таліна прохання відрекомендувати тобі його доньку Терез. — Він заспокійливо підняв руку. — Просто для початку, сам розумієш. Із Таліна вийшов би сильний союзник. — Баяз усміхнувся й нахилився вперед, щоб пробурмотіти Джезалеві на вухо: — Але, якщо ти справді прив'язався до цієї дівчини, тобі не треба кидати все. Сам знаєш, у королів часто бувають коханки.

І так питання, звісно, було вирішено.

ГОТОВНІСТЬ ДО НАЙГІРШОГО

Глокта сидів у своїй їдальні, вдивляючись у стіл і потираючи однією рукою зболіле стегно. Другою він розгублено во-рушив варті цілого статку самоцвіти, розкладені на чорному шкіряному футлярі.

«Чому я це роблю? Чому залишаюся тут і ставлю за-питання? Я міг би втекти з наступним припливом, і від цього нікому не стало б гірше. Може, об'їхати прекрасні міста Штирії? Податись у круїз Тисячею островів? На-решті рушити до далекого Тонду чи неблизького Сулджу-ку, щоб прожити свої знівечені дні у спокої, серед людей, які не розумітимуть жодного мого слова? Не завдаючи нікому шкоди? Не зберігаючи таємниць? Переймаючись невинуватістю чи провинною, правдою чи брехнею не біль-ше, ніж оці маленькі каменючки.»

Самоцвіти виблискували у сьайві свічок, цокали один об одно-го й лоскотали Глокті пальці, коли він відсував їх то туди, то сюди. *«Але ж, якщо я раптом зникну, Його Преосвящен-ство ридатиме без упину. Мабуть, так само, як і банків-ський дім “Валінт і Балк”. А де в усьому широкому Земно-му колі я був би захищений від сліз таких могутніх панів? І навіщо? Щоб коротати дні, сидячи на скаліченій дупі й чекаючи, коли прийдуть убивці? Щоб лежати в ліжку, мучитися болями й думати про все, що втратив?»*

Він, насупившись, опустил погляд на коштовні камінчи-ки — чисті, тверді, прекрасні. *«Я зробив свій вибір уже давно. Тоді, коли взяв гроші у Валінта й Балка. Коли по-цілував перстень Інквізиції. Ще навіть до імператорських в'язниць, коли виступив до мосту, не сумніваючись, що врятувати світ може лише блискучий Занд дан Глокта...»*

По кімнаті розійшлося відлуння від глухого стукоту в двері, і Глокта рвучко підняв голову. У нього відвисла беззуба щелепа. *«Аби тільки не архілектор...»*

— Іменем Його Преосвященства, відчиніть!

Вибравшись із крісла й зібравши камінчики в одну купку, він відчув спазм на всю спину і скривився. Безцінні блискучі пригорщі камінчиків. На чолі в Глокти виступив піт.

«А якби мій маленький скарб виявив архілектор?» Він стиха захихотів, схопившись за шкіряний футляр. *«Я збирався розповісти про все це, справді збирався, проте час вічно здавався невідходящим. Зрештою, це ж дрібниця — хіба що короля викупити можна»*. Його пальці незграбно взяли за камінці, і Глокта, поспішаючи, змахнув один камінчик. Той упав на підлогу, заіскривши й різко зацокавши.

У двері знову постукали, тепер уже гучніше. Так сильно, що аж задрижав важкий замок.

— Відчиніть!

— Я ще йду!

Глокта важко, зі стогоном опустився накарачки й заходився шукати по підлозі, відчуваючи, як палає від болю шия. Побачив плаский і зелений камінчик на мостинах, де він яскраво сяяв у світлі вогню.

«Попався, заразо!» Глокта підхопив його, зіп'явся на ноги, тримаючись за край столу, і склав футляр — раз, двічі. *«Хова-ти його ніколи»*. Засунув футляр під сорочку, далеко вниз, щоб заховати під паском, а тоді взявся за ціпок і пошкунтильгав до дверей кімнати, витираючи спітніле лице, поправляючи на собі одяг і всіляко стараючись показатися чепурним.

— Я йду! Не треба...

До апартаментів Глокта увірвалося четверо здоровезних практиків, промчавши повз нього й мало не збивши його з ніг. За ними, в коридорі, стояв Його Преосвященство архілектор, який люто хмурився, а за його спиною — ще двоє велетенських практиків. *«Несподіваний час для такого приємного візиту»*. Глокта чув, як ті четверо тупали по його апартаментах, розчахуючи двері й відкриваючи шафи. *«Не зважайте на мене, панове, почувайтеся як удома»*. За мить вони повернулися.

— Порожньо, — буркнув один із-під маски.

— Хе, — пирхнув Сульт і плавно переступив через поріг, роззираючись довкола зі зневажливою гримасою. *«Здається,*

моє нове помешкання вражає не більше, ніж старе». Шестеро його практиків поставали під стінами Глоктиної їдальні, склавши руки на грудях і стежачи. *«Страх як багато здорованів, щоб наглянути за одним маленьким калікою».*

Сульт забив по підлозі черевиками, походжаючи сюди-туди. Очі в нього були вирячені, а лице перекошилося, гнівно нахмурившись. *«Не треба бути великим знавцем людської вдачі, щоб зрозуміти: він незадоволений. Може, до його відома дійшов котрийсь із моїх огидних секретів? Котрийсь із моїх маленьких актів непокори?»* Глокта відчув, як по його зігнутому хребту пробігає спітнілий дроз. *«Можливо, не-страта магістра Ейдер? Домовленість із практиком Вітарі говорити не всю правду?»* Він посунув стегна, і кутик шкіряної торбинки злегка вп'явся йому в ребра. *«Чи, може, лише маленька історійка з великим статком, за який мене купив украй підозрілий банківський дім?»*

У голові Глокти несподівано виникла картина: футляр із самоцвітами в нього за паском раптом розчахується і камінчики сиплються безцінним водоспадом із його штанин, тимчасом як архілектор і його практики зачудовано на це дивляться. *«Цікаво, як я спробував би це пояснити».* Через цю думку Глокті довелося придушити в собі смішок.

— Отой падлюка Баяз! — загарчав Сульт, стиснувши руки в білих рукавичках у тремтливі кулаки.

Глокта відчув, що трішечки розслабився. *«Отже, проблема не в мені. Принаймні поки що».*

— Баяз?

— Отой лисий брехун, отой усміхнений самозванець, отой старезний шарлатан! Він украв Закриту Раду! — *«Ану стій, злодюго!»* — Через нього той черв'як Лютар диктує нам свою волю! Ти казав мені, що він безхребетна нікчема! — *«Я казав вам, що він колись був безхребетним нікчемною, а ви мене не послухали».* — Виявляється, у цього клятого цуцика є зуби, і він не боїться ними користуватись, а той Перший з-поміж паскудних магів тримає його на повідці! Він сміється з нас! Сміється з мене! З мене! — волав Сульт, тицяючи себе в груди зігнутим пальцем.

— Я...

— Глокто, до дідька твої виправдання! Я потопаю в морі клятих виправдань, хоча мені потрібні відповіді! Мені потрібні рішення! Потрібно знати більше про цього брехуна!

«Тоді це, можливо, вас вразить».

— Власне кажучи, я вже наважився на певні кроки в цьому напрямку.

— Які кроки?

— Зміг узяти під варту його навігатора, — пояснив Глокта й дозволив собі ледь помітну усмішку.

— Навігатора? — Сульт, вочевидь, не вразився. — І що той звіздар-недоумок тобі розповів?

Глокта трохи помовчав.

— Що він помандрував через усю Стару Імперію до краю світу разом із Баязом і нашим новим королем, перш ніж той опинився на престолі. — Глокті було важко дібрати слова, які добре впишуться у світ Сульта — світ логіки, причин і струнких пояснень. — Що вони шукали... певну реліквію зі Старого часу...

— Реліквії? — перепитав Сульт і спохмурнів іще більше. — Старий час?

Глокта ковтнув.

— Так, але вони її не знайшли...

— Отже, тепер ми знаємо про одну з тисячі речей, яких Баяз *не* зробив? Тьху! — Сульт люто рубонув повітря рукою. — Він ніхто й розповів тобі менше ніж нічого! Знову твої вигадки й нісенітниці!

— Звісно, Ваше Преосвященство, — пробелькотів Глокта. *«Деяким людям справді не догодити».*

Сульт насуплено опустив погляд на дошку для квадратів під вікном. Його рука в білій рукавичці зависла над фігурами, не наче збираючись зробити хід.

— Я вже й не пам'ятаю, скільки разів ти мене підводив, але дам тобі останній шанс виправитися. Ще раз поцікався цим Першим з-поміж магів. Знайди якусь слабіну, якусь зброю, що її можна використати проти нього. Він — це хвороба, і ми мусимо його випалити. — Сульт сердито тицьнув у одну з білих фігур. — Я хочу, щоб його було знищено! Хочу, щоб із ним було покінчено! Хочу, щоб він сидів у Будинку питань, спутаний ланцюгами!

Глокта ковтнув.

— Ваше Преосвященство, Баяз надійно влаштувався в палаці, й мені до нього точно не дотягнутися... його протезе тепер наш король...

«Почасті завдяки нашим власним відчайдушним зусиллям». Він мало не скривився, та не зміг утриматися від запитання:

— Як мені це зробити?

— Як?! — вереснув Сульт. — Як, черве ти калічний?!

Він люто змахнув рукою по дошці, і фігури, закрутившись, розлетілися по підлозі. *«І цікаво, кому доведеться нагнути-ся, щоб їх підібрати?»* Шестеро практиків, якими неначе керувала тональність архілекторського голосу, відлипли від стін і загрозово ввійшли до зали.

— Якби я бажав особисто звертати увагу на кожну деталь, то не потребував би твоїх нікчемних послуг! Паняй звідси і зроби це, слимаче покручений!

— Ваше Преосвященство надто добрі, — пробурмотів Глокта і ще раз скромно схилив голову. *«Але навіть найжалюгіднішого пса треба час від часу чухати за вухами, бо інакше він може потягнутися до хазяйської горлянки...»*

— І заразом поцікався його історією.

— Історією, архілекторе?

— Цією казкою про Кармі дан Рот! — Сультові очі стали ще вужчим, а в його перенісся врзалися жорсткі зморшки. — Якщо не можемо взятися за повідць самі, треба приспати собаку — розумієш?

Глокта відчув, як у нього засіпалось око, хоч він і силкувався втримати його на місці. *«Ми знайдемо спосіб раптово завершити правління короля Джезала. Небезпечно. Якщо Союз — це корабель, то він зовсім недавно пройшов бурю й сильно хилиться набік. Ми втратили одного капітана. Якщо замінити тепер ще одного, судно може остаточно розвалитися. Тоді ми всі плаватимемо самі у глибоких, холодних, незнаних водах. Громадянська війна — чули про таке?»* Він насуплено глянув на фігури для гри у квадрати, розкидані по підлозі. *«Зате Його Преосвященство висловився. Як там казала та Шікель? Коли володар дає завдання, треба виконувати його якнайкраще.»*

Навіть якщо завдання страшне. А дехто з нас годиться лише для страшних завдань...»

— Кармі дан Рот і її байстрюк. Я докопаюся до правди в цій справі, Ваше Преосвященство, можете на мене покластися.

Сультів усміх став іще зневажливішим.

— Якби ж то!

Будинок питань був жвавим, як на вечірню годину. Шкутильгаючи вздовж коридору, втиснувши в губи нікудишні зуби й міцно схопившись рукою за держак ціпка, слизький від поту, Глокта не бачив нікого. Не бачив, зате чув.

Із-за окутих залізом дверей виривалися голоси. Тихі й наполегливі. *«Ставлять запитання»*. Високі й відчайдушні. *«Вибовкують відповіді»*. Час від часу важку тишу прорізав крик, рев чи болісне виття. *«А це пояснень не потребує»*. Коли Глокта кульгаво підійшов до Северарда, той стояв спершись на стіну, поставивши одну ногу на штукатурку й насвистуючи щось незрозуміле за маскою.

— Що це все означає? — запитав Глокта.

— Деякі люди лорда Брока напилися, а тоді почали галасувати. Їх було п'ятдесят, і вони влаштували неабиякий бешкет біля Чотирьох Кутів. Нили про права, пхинькали, що людей ошукали, просторікували про те, що королем мав стати Брок. Вони кажуть, що це була демонстрація. Ми кажемо, що це була зрада.

— Зрада, так? — *«Це поняття має сумнозвісно гнучке визначення»*. — Оберіть декого з заводіяк і підпишіть якийсь папір. Енглія знову в руках Союзу. Нам час заселяти її зрадниками.

— Над цим уже працюють. Щось іще?

— О, звісно. — *«Жонглювання ножами. Один падає, два злітають. У повітрі постійно стає більше клинків, і кожен із них має смертоносне лезо»*. — Сьогодні до мене навідався Його Преосвященство. Візит був нетривалим, але надто довгим, як на мій смак.

— У нас є робота?

— Нічого такого, на чому ти розбагатієш, якщо ти сподіваєшся на це.

— Я завжди сподіваюсь. Я, як то кажуть, оптиміст.

— Пощастило тобі. — *«Я більше схиляюся в протилежний бік»*. Глокта глибоко вдихнув і протяжно, шумно видихнув. — Перший з-поміж магів і його сміливі супутники.

— Знову?

— Його Преосвященство бажає відомостей.

— Але цей Баяз... Хіба він не водить дружбу з нашим новим королем?

Глокта здійняв брову, тимчасом як у коридорі відлунув приглушений рев болю. *«Водить дружбу? Та він усе одно що виліпив його з глини»*.

— Саме тому, практику Северарде, ми маємо не зводити з нього очей. Заради його ж безпеки. Могутні люди мають могутніх ворогів, а також могутніх друзів.

— Гадаєте, той навігатор знає щось іще?

— Нічого такого, чого буде достатньо.

— Шкода. Я вже майже звик до присутності цього маленького покидька. Він розповідає шикарну історію про величезну рибу.

Глокта посмоктав голі ясна.

— Поки що тримайте його там, де він є. Можливо, його небиліці оцінить практик Фрост.

«У нього витончене почуття гумору».

— Якщо від навігатора жодної користі, на кого нам натиснути?

«А й справді, на кого? Дев'ятипалий зник. Сам Баяз заховався в палаці, а його учень від нього практично не відходить. Треба визнати, що колишній Джезаль дан Лютар тепер абсолютно для нас недосяжний...»

— Як щодо тієї жінки?

Северард підвів погляд.

— Що, тієї смаглявої сучки?

— Вона досі в місті, чи не так?

— Начебто так.

— Тоді піди за нею назирці й довідайся, чим вона займається.

Практик трохи помовчав.

— А це конче треба?

— Що таке? Злякався?

Северард підняв маску й почухав лице під нею.

— Є люди, за якими я пішов би назирці з більшою охотою.

— Життя — це низка речей, які ми робимо з неохотою. — Глокта оглянув коридор, пересвідчуючись у тому, що там нікого немає. — Також треба поспитати про Кармі дан Рот, гадану матір нашого поточного короля.

— Що саме поспитати?

Глокта нахилився до Северарда й тихо зашепотів йому на вухо:

— Щось на кшталт: «Вона справді народила дитину, перш ніж померти? Та дитина справді була плодом любовних пригод короля Гуслава? Та дитина справді є тим самим чоловіком, який тепер сидить на престолі? Сам знаєш, що треба питати.

«Таке, що може довести нас до неабиякої біди. Таке, що дехто може назвати зрадою. А як відомо, це поняття має сумнозвісно гнучке визначення».

Северардова маска залишилася такою, як завжди, зате решта його обличчя виражала явну тривогу.

— Ви впевнені, що нам треба це розкопувати?

— Чому б тобі не спитати архілектора, чи впевнений він? Мені здалося, що він упевнений. Якщо тобі складно, скористайся допомогою Фроста.

— Але... чого ми шукаємо? Як ми...

— Як? — процідив Глокта. — Якби я бажав особисто звертати увагу на кожну деталь, то не потребував би твоїх послуг. Іди й зроби це!

Коли Глокта був молодий і прекрасний, меткий і перспективний, викликав захват і заздросці, то проводив чимало часу в тавернах Адуа. *«Хоча не пам'ятаю, щоб хоч раз падав так низько, навіть у найпохмурішому настрої».*

Тепер, шкандибаючи серед тутешніх клієнтів, він геть не почувався чужим. Тут каліцтво було нормою, а зубів він мав більше, ніж у середньому. Майже всі присутні мали потворні шрами чи тяжкі ушкодження, такі болячки чи бородавки, яких посоромилася б і ропуха. Там були чоловіки з обличчями, шерехатими, як шкірка на мисці з несвіжою кашею. Чоловіки, які трусилися сильніше, ніж листя на вітрі, та смерділи тижневою сечею. Чоловіки, що здавалися ладними розітнути горло дитині, просто щоб не затупився ніж. Біля одного стовпа

горбилася п'яна повія в такому настрої, який навряд чи збудив навіть найсамотнішого моряка. *«Той самий сморід прокислого пива й безнадії, задоволеного поту й ранньої смерті, який я пам'ятаю за місяцями найбільших своїх шаленств. Тільки сильніший».*

В одному кінці смердючої загальної зали стояло кілька усамітнених столиків під округлими арками, що повнилися жалюгідними тінями і ще жалюгіднішими п'яницями. *«І з ким можна зустрітися в такому оточенні?»* Глокта спинився біля останньої кабінки.

— Оце так. Ніколи не думав, що знову побачу вас живим.

Нікому Коска мав ще гірший вигляд, аніж тоді, коли Глокта зустрівся з ним уперше, якщо таке було можливо. Він розтягнувся попід укритою слизом стіною, звисивши руки, похиливши голову набік і ледь розплющеними очима споглядаючи, як Глокта з болем уможується на стільці навпроти. У мерехтливому світлі єдиної жалюгідної свічки, що там горіла, його шкіра відзначалася мильною блідістю, під очима виднілися темні мішки, а по його худому, загостреному обличчю ковзали похмурі тіні. Висип у нього на шиї став яскравішим і розрісся на щелепі збоку, наче плющ на руїні. *«Ще трішечки зусиль — і він, можливо, здаватиметься майже таким хворим, як я».*

— Очільнику Глокто, — прохрипів Коска грубим, як деревна кора, голосом, — дуже радий, що ви отримали моє послання. Яка ж це честь — поновити наше знайомство попри все. Хазяї не нагородили вас розітнутим горлом за працю на Півдні, так?

— Я був здивований так само, як ви, але ні. — *«Однак часу ще більш ніж удосталь».* — Що було з Дагоскою після мого відбуття?

Штирієць надув запалі щоки.

— Якщо вже ви питаєте, то в Дагосці був справжній рейвах. Багато хто загинув. Багатьох перетворили на рабів. Так і буває, коли гурки приходять до когось на вечерю, хіба ні? Хороші люди скінчили погано, а поганим було ненабагато краще. Всі скінчили погано. Зокрема й ваш друг генерал Віссбрук.

— Наскільки мені відомо, він сам перерізав собі горло. — *«А широкий загал радо це схвалив».* — Як ви вирвалися?

У Коски піднявся один кутик рота, неначе він хотів усміхнутися, та не мав на це сил.

— Прикинувся дівчиною-служницею й вибрався через ліжко.

— Винахідливо. — *«Проте значно ймовірніше, що саме ти відчинив гуркам ворота в обмін на власну свободу. Цікаво, чи вчинив би я в цьому становищі так само? Мабуть, так».* — І так удача всміхнулася нам обом.

— Кажуть, удача — жінка. Її приваблюють ті, хто заслуговує на неї найменше.

— Може, й так. — *«Хоча я, здається, і не заслуговую на удачу, і не маю її».* — Те, що ви з'явилися в Аду саме зараз, безумовно, добре. Ситуація... нестабільна.

Глокта почув, як щось зарипіло й зашурхотіло, і з-під його стільця вибіг великий пацюк, який на мить зупинився на видноті. Коска сягнув незграбною рукою під заляпану куртку й різко викинув кінцівку. Разом із нею з-під куртки вилетів металний ніж, який зблиснув у повітрі й затремтів, врізавшись у дошки щонайменше за крок-два від цілі. Пацюк іще якусь мить посидів на місці, неначе показуючи свою зневагу, а тоді дременув між столом, ніжками стільців і стертим взуттям відвідувачів.

Коска втягнув повітря крізь брудні зуби, вислизнувши з кабінки, щоб дістати свій клинок.

— Знаєте, колись я блискучо вправлявся з металним ножом.

— Колись кожне моє слово ловили прекрасні жінки. — Глокта посмоктав голі ясна. — Часи змінюються.

— Чув про це. Змінюються по-всякому. Нові правителі — це нові клопоти. Для людей у моїй сфері клопоти — це робота.

— Можливо, доволі скоро ваші таланти стануть мені в пригоді.

— Не можу сказати, що відмовив би вам. — Коска підняв свою пляшку й засунув язика в її горло, злизуючи останню цівку рідини. — У мене в гаманці порожньо, як у сухому колодязі. Власне, так порожньо, що я навіть гаманця не маю.

«Ну, з цим я принаймні можу допомогти». Глокта перевірив, чи не стежать за ними, а тоді кинув щось через грубу стільницю й подивився, як дарунок підскакує, цокотить і крутиться, а тоді зупиняється перед Коскою. Найманець узяв його двома пальцями, підніс до полум'я свічки й витріщився на нього одним червоним оком.

— Здається, діамант.

— Уважайте, що вам призначено гонорар. Насмілюся сказати, що ви могли б відшукати собі помічників-однодумців. Надійних людей, які нічого не розпатякують і не ставлять запитань. Хороших людей, які вам підсоблять.

— Тобто поганих людей?

Глокта всміхнувся, демонструючи прогалини між зубами.

— Ну... Як на мене, це залежить лише від того, хто ви — замовник чи робота.

— Гадаю, це правда. — Коска опустив порожню пляшку на потворні мостини. — А що у вас за робота, очільнику?

— Наразі — просто чекати й не потрапляти нікому на очі. — Він, скривившись, висунувся з кабінки й поклацав пальцями набурмосеній кельнерці. — Ще одну пляшку того, що п'є мій друг!

— А потім?

— Упевнений, що зможу знайти вам якусь справу. — Глокта з боєм посунувся вперед, не встаючи зі стільця, щоб зашепотіти: — Між нами кажучи... До мене дійшла чутка, що йдуть гурки.

Коска скривився.

— Знову гурки? Невже? Ці гади не грають за правилами. Бог, праведність, віра. — Він здригнувся. — Це діє мені на нерви.

— Ну, хоч хто там грюкає у двері, я певен, що зможу влаштувати героїчний останній бій усупереч усьому, без надії на допомогу.

«Мені, зрештою, не бракує ворогів».

Коли дівчина гучно поставила на викривлений столик перед найманцем повну пляшку, у нього зблиснули очі.

— Ах, безнадійні справи... Люблю їх понад усе.

ЗВИЧКА КОМАНДУВАТИ

Вест сидів у наметі лорд-маршала й безпорадно вдивлявся в порожнечу. За останній рік він не провів без діла майже жодної миті. А тепер він раптом дістав змогу лише чекати. Вест і досі очікував, що побачить, як Бурр прощовхується за запону й іде до мап, стиснувши кулаки за спиною. Досі очікував, що відчує в таборі його заспокійливу присутність, почує, як його розкотистий голос закликає непокірних офіцерів до порядку. Але цьому, звісно, не бувати. Ні зараз, ні будь-коли в майбутньому.

Ліворуч сиділи офіцери зі штабу генерала Кроя, похмурі й лиховісні завдяки чорній формі, як завжди сильно випрасуваній. Праворуч спокійно влаштувалися люди Полдера, недбало розстібнувши верхні гудзики на одязі, щоб відверто образити своїх колег; вони були надуті, як павичі, що демонструють своє хвостове пір'я. Самі ж видатні генерали дивились один на одного підозріло, як армії-суперниці на полі бою, чекаючи на розпорядження, що відкриє одному з них шлях до Закритої Ради й на вершину влади, а другому навечно розіб'є надії. Розпорядження, в якому буде названо нового короля Союзу та його нового лорд-маршала.

Звісно ж, це мав бути або Полдер, або Крой, і кожен із них чекав на остаточну, славу перемогу над другим. Тим часом армія, й зокрема Вест, сиділа паралізована. Безсила. Далеко на півночі Шукач і його товариші, які рятували Вестові життя в дичавині стільки разів, що він уже й не міг згадати, поза сумнівом, боролися за виживання, відчайдушно виглядаючи підмогу, яка ніколи не надійде.

Вестові все це дуже нагадувало перебування на власному похороні, до того ж такому, на який здебільшого прийшли його вороги — ехидні, усміхнені, зухвалі. Має бути або Полдер, або Крой, і хоч хто з них отримає підвищення, Вест приречений. Полдер ненавидів його з полум'яною пристрастю, Крой —

із крижаною зверхністю. Швидше й нижче за нього міг упасти лише Полдер чи Крой — залежно від того, котрого з них урешті обійде увагою Закрита Рада.

Надворі заворушилося щось тьмяне, і дехто з цікавістю повернув голову, щоб подивитися. Хтось шаркав до намету, і кілька офіцерів із тривогою підвелися зі стільців. Запону різко відкинули вбік, і врешті за неї з дзвоном забіг лицар-герольд. Він був надзвичайно високий і, випроставшись, мало не проколов крилами на шоломі дірку в стелі намету. На одному броньованому плечі в нього був шкіряний футляр, прикрашений штампом — золотим сонцем Союзу. Вест витріщився на нього, затамувавши подих.

— Передайте своє послання, — закликав Крой, простягнувши руку.

— Передайте його мені! — різко виміг Полдер.

Двоє чоловіків, утративши гідність, заборюкались один з одним, тимчасом як лицар-герольд байдужо на них супився.

— Полковник Вест тут присутній? — поцікавився він гучним басом. Усі повернули до нього очі, а надто — Полдер і Крой.

Вест усвідомив, що мимоволі підіймається зі стільця.

— Гм... Вест — це я.

Лицар-герольд безтурботно обійшов генерала Кроя й по-сунув на Веста, дзенькаючи шпорами. Відкрив свою плечову сумку, витягнув сувій пергаменту і продемонстрував його.

— За наказом короля.

Здавалося, останнім виявом іронії долі в непередбачуваній кар'єрі Веста стало те, що саме він оголосить ім'я людини, яка за кілька секунд звільнить його з ганьбою. Але, якщо він уже зібрався падати на власний меч, то від затримки буде лише болючіше. Він узяв сувій із укритої рукавичкою руки лицаря і зламав важку печатку. Розгорнув його наполовину й побачив стовпець плавного тексту. Коли він почав читати, всі присутні затамували подих.

Вест реготнув, не вірячи власним очам. Хоча в наметі панувало напруження, як перед винесенням вироку в залі суду, та стриматися він не міг. Перш ніж Вест більш-менш її осмислив, йому довелося прочитати першу частину ще двічі.

— Що смішного? — поцікавився Крой.

— Відкрита Рада обрала новим королем Союзу Джезаль дан Лютара, віднині званого як Джезаль Перший.

Вестові довелося знову стримувати сміх, хоча, якщо це й був жарт, то не з кумедних.

— Лютара? — перепитав хтось. — Хто це в біса такий — Лютар?

— Отой хлопчисько, який переміг на Турнірі?

Усе це в певному розумінні було страшенно логічно. Джезаль завжди поведився так, ніби був кращий за всіх інших. А тепер, здавалося, став кращим за всіх інших. Однак усе це, хай які наслідки воно могло мати, в поточній ситуації відходило на другий план.

— Хто новий лорд-маршал? — загарчав Крой, і офіцери обох штабів почовгали вперед; усі вони тепер звелися на ноги, ставши вичікувальним півколом.

Вест глибоко вдихнув і зібрався, наче дитина, що готується пірнути в басейн із крижаною водою. Розгорнув сувій і швидко пробіг очима нижню частину тексту. Нахмурився. Імені Полдера чи Кроя не було ніде. Прочитав іще раз, уже уважніше. Раптом у нього сильно розм'якли коліна.

— Про кого там ідеться? — мало не заверещав Полдер. Вест розтулив рота, та не міг дібрати слів. Він продемонстрував листа, і Полдер вирвав сувій у нього з руки, тимчасом як Крой марно силкувався зазирнути йому через плече.

— Ні, — видихнув Полдер, вочевидь, дійшовши до кінця.

Крой вирвав у нього депешу і швидко її проглянув.

— Це, напевно, помилка!

Але лицар-герольд так не вважав.

— Закрита Рада не схильна помилятися. Ви дістали наказ від короля! — Він повернувся до Веста й уклонився. — Мій лорд-маршале, прощаюся з вами.

Найкращі й найрозумніші люди армії повітріщалися на Веста з відвислими щелепами.

— Гм... так, — затинаючись, вимовив він. — Так, звісно.

Годину по тому намет спорожнів. Вест сидів сам за Бурровим письмовим столом, нервово переставляючи знов і знов перо, чорнило, папір, а передусім — великий лист, який щойно

запечатав грудкою червоного воску. Насуплено поглянув на нього, а тоді — вгору, на мапи на дошках, а тоді знову вниз, на свої руки, що лежали без діла на пошкрябаній шкірі, і спробував зрозуміти, що це за чортівня сталася.

Наскільки зрозумів він сам, його раптом підвищили до однієї з найвищих посад у Союзі. Лорд-маршал Вест. Якщо не брати до уваги самого Бетода, він наймогутніша людина по цей бік Кругу морів. Полдер і Крой будуть зобов'язані називати його «сер». Він має місце в Закритій Раді. Він! Коллем Вест! Простолюдін, якого все життя висміювали, принижували і зверхньо наставляли. І як таке могло статися? Безумовно, не завдяки його заслугам. Не через якусь його дію чи бездіяльність. Лише завдяки випадку. Випадковій дружбі з людиною, яка багато в чому не надто йому подобалась і від якої він точно не очікував жодної ласки. Людиною, яка тепер завдяки удачі, яку можна назвати лише дивом, зійшла на трон Союзу.

Вест засміявся, не вірячи сам собі, та сміявся недовго. У нього в голові формувалася вкрай неприємна картина. Принц Ладісла лежить десь у дичавині з розбитою головою, напівголий і непохований. Вест ковтнув. Якби не він, королем тепер був би Ладісла, а сам він чистив би нужники, а не готувався б перебрати на себе командування армією. Йому заболіла голова, і він нервово потер собі скроні. Можливо, він усе-таки відіграв вирішальну роль у своєму просуванні по службі.

Зашурхотіла запона намету, і всередину ввійшов Пайк зі своєю вигорілою руїною-усмішкою.

— Прибув генерал Крой.

— Хай трохи попітніє.

От тільки пітнів тепер Вест. Він потер вологою долонею об долоню й пригладив формений кітель, із пліч якого ще зовсім недавно зрізали погони полковника. Він мусив видатися людиною, що спокійно тримає все під контролем, як це завжди вдавалося маршалові Бурру. Як вдавалося маршалові Варузу в сухих пустищах Гуркулу. Треба розчавити Полдера і Кроя, поки є змога. Якщо він не зробить цього зараз, то вічно перебуватиме під їхньою владою. Буде шматком м'яса, який розриватимуть двоє лютих псів. Вест із неохотою взяв листа і простягнув його Пайкові.

— А не можна просто їх повісити, сер? — спитав засуджений, узявши листа.

— Якби ж то! Але нам без них не обійтися, хай скільки клопоту вони завдають. Новий король, новий лорд-маршал, і про жодного з них загалом ніхто нічого не чув. Воякам потрібні провідники, яких вони знають. — Вест протяжно вдихнув носом, випнувши груди. Кожен має виконувати свою роботу, та й усе. Він шумно видихнув. — Будь ласка, впусти генерала Кроя.

— Так, сер. — Пайк підняв запону намету й проревів: — Генерале Крою!

Чорна форма Кроя, прикрашена вишитим золотим листям на комірці, була так сильно накрохмалена, що дивувало вже те, як він узагалі пересувається. Крой став і напружено виструнчився, дивлячись кудись не надто далеко. Він бездоганно віддав честь, кожна частина його тіла була в необхідному за статутом положенні, а проте генерал якось примудрився чітко показати свою зневагу й розчарування.

— Спершу дозвольте вас привітати, — прорипів він, — лорд-маршале.

— Дякую, генерале, за люб'язні слова.

— Чимале підвищення для такої молодой, недосвідченої людини...

— Я з десяток років був професійним вояком, брав участь у двох війнах і кількох битвах. Здається, його величність король уважає мене достатньо бувалим.

Крой прокашлявся.

— Звісно, лорд-маршале. Але головне командування — це для вас дещо нове. На мою думку, з вашого боку було б розважливо звернутися по допомогу більш досвідченої людини.

— Цілком із вами згоден.

Крой трохи здійняв одну брову.

— Радий це чути.

— Не маю ні найменшого сумніву, що цією людиною має бути генерал Полдер.

Слід було віддати Кроєві належне: його лице й не ворухнулося. З носа в нього вирвався тоненький писклявий звук. Єдине, що вказувало, як не сумнівався Вест, на безмежний відчай. Після прибуття його уразили. Тепер Крой намагався

оговтатися. Ідеальний час для того, щоб вгородити клинок по саме руків'я.

— Я завжди дуже захоплювався підходом генерала Полдера до військової служби. Його блиском. Його енергією. На мою думку, він справжній еталон того, яким має бути офіцер.

— Це точно, — процідив Крой крізь зціплені зуби.

— Я прислухаюся до його порад у низці сфер. Наші погляди не збіглися лише в одному важливому питанні.

— Справді?

— Вашому, генерале Крою. — Обличчя Кроя набуло кольору общипаної курки, а залишкам зневаги вмить прийшов на зміну явний острах. — Полдер подумав, що вас треба негайно звільнити. Я був за те, щоб дати вам іще один шанс. Сержанте Пайку!

— Сер.

Колишній засуджений елегантно вийшов уперед і простягнув листа. Вест забрав у нього листа й показав генералові.

— Це лист до короля. Спершу я нагадую йому про щасливі роки нашої спільної служби в Адуа. Далі детально викладаю причини вашого негайного ганебного звільнення. Ваша безсоромна впертість, генерале Крою. Схильність привласнювати чужі заслуги. Ваша безкровна негнучкість. Ваше зухвале небажання працювати з іншими офіцерами. — Якщо лице Кроя могло витягнутися й побліднути ще більше, то воно невпинно наближалось до цього зараз, поки він дивився на складений папір. — Широ сподіваюся, що мені ніколи не доведеться його відправити. Та хоч одна, бодай найменша провокація щодо мене чи генерала Полдера — і я це зроблю. Ви мене розумієте?

Кроєві неначе забракло слів. Кінець кінцем він прохрипів:

— Цілком розумію, мій лорд-маршале.

— Чудово. Ми неабияк зволікаємо з виходом до місця зустрічі з нашими північними союзниками, а я ненавиджу спізнюватися на зустрічі. Свою кавалерію тимчасово передайте під моє командування. Я поведу її на північ разом із генералом Полдером, ідучи за Бетодом.

— А я, сер?

— На пагорбах над нами ще залишається купка північан. Вашим завданням буде прибрати їх і розчистити шлях до

Карлеона, показуючи нашим ворогам, буцімто наші основні сили не пішли на північ. Якщо вам це вдасться, я, можливо, захочу довірити вам щось більше. Виконайте відповідні приготування до світанку.

Крой розтулив рота так, неначе надумав поскаржитися, що виконати цей наказ неможливо.

— Вам є що додати?

Генерал швидко передумав.

— Ні, сер. Звісно, до світанку.

Він навіть спромігся зобразити обличчям щось трохи схоже на усмішку.

Вест без особливих зусиль усміхнувся у відповідь.

— Генерале, я радий, що ви користуєтеся цією можливістю реабілітуватися. Ви вільні.

Крой знову виструнчився, розвернувся на підборах, зачепився ногою за власну шаблю й дещо незграбно вийшов із намету.

Вест повільно вдихнув і видихнув. Голова в нього пульсувала болем. Понад усе йому хотілося прилягти на кілька секунд, але часу на це не було. Він знову пригладив на собі формений кітель. Якщо він пережив оту кошмарну мандрівку крізь сніг на північ, то може пережити й це.

— Запускай генерала Полдера.

Полдер увійшов до намету зухвало, неначе володів ним, і недбало виструнчився. Якщо Крой віддавав честь напружено, то він робив це театральню.

— Лорд-маршале Весте, хочу від щирого серця привітати вас із несподіваним підвищенням.

Полдер непереконливо всміхнувся, проте Вест не відповів йому усмішкою. Він просто сидів на місці й насуплено дивився на Полдера, як на проблему, з якою був готовий жорстко розібратися. Сидів і мовчав. Очі генерала нервово забігали по намету. Він винувато кашлянув.

— Лорд-маршале, можна одне запитання: про що ви розмовляли з генералом Кроєм?

— Та про все на світі, — відповів Вест із кам'яним обличчям. — Моя повага до генерала Кроя у військових справах безмежна. Ми з ним вельми схожі. Він дуже педантичний. Дуже уважний до деталей. На мою думку, він просто еталон вояка.

— Він дуже висококваліфікований офіцер, — процідив крізь зуби Полдер.

— Так. Це підвищення я дістав надзвичайно швидко, і мені здається, що я потребую когось старшого, людину з багатим досвідом, яка була б мені за... за наставника, так би мовити, поза-як маршала Бурра вже немає на світі. Генерал Крой люб'язно погодився виступити в цій ролі.

— Справді?

На чолі в Полдера заблищав піт.

— Він висунув низку чудових пропозицій, які я вже впроваджую в життя. Ми не змогли досягти згоди лише з одного питання. — Вест склав пальці «драбинкою» на столі перед собою й строго поглянув із-за них на Полдера. — Це питання стосувалося вас, генерале Полдере. Вас.

— Мене, лорд-маршале?

— Крой наполягав, що вас слід негайно звільнити. — Повне обличчя Полдера стрімко рожевіло. — Проте я вирішив дати вам один шанс наостанок.

Вест узяв той самий документ, який показував Кроєві.

— Це — лист до короля. Спершу я дякую йому за підвищення, цікавлюся його здоров'ям, нагадую про нашу близьку, задушевну дружбу. Відтак детально розповідаю про причини, з яких вас слід негайно розжалувати з ганьбою. Про вашу недоречну зухвалість, генерале Полдере. Вашу схильність привласнювати чужі заслуги. Небажання виконувати накази. Постійну нездатність співпрацювати з іншими офіцерами. Щиро сподіваюся, що мені ніколи не доведеться його відправити. Та найменша провокація — і я це зроблю. Найменша провокація стосовно мене чи генерала Кроя, зрозуміли?

Полдер ковтнув. Його червоне лице так і виблискувало потом.

— Так, мій лорд-маршале.

— Добре. Я довірю генералові Крою взяття під контроль пагорбів, розташованих між нами й Карлеоном. Ви ж залишатиметеся зі мною, доки не доведете, що гідні командувати окремою групою військ. Мені потрібно, щоб ваша дивізія була готова рушити на північ до світанку і найшвидші підрозділи рушили попереду. Наші північні союзники сподіваються

на нас, і я не збираюся їх підводити. Щойно почне світати, генерале, і якнайшвидше.

— Звісно, якнайшвидше. Можете на мене покластися... сер.

— Сподіваюся на це, хоч і маю певні побоювання. Кожен має виконувати свою роль, генерале Полдере. Кожен.

Полдер кліпнув і поворушив ротом, майже розвернувся, щоб піти, але запізнило згадав, що треба віддати честь, а тоді вийшов із намету. Вест подивився, як запона ледь-ледь ворухнулася на вітрі знадвору, а тоді зітхнув, зім'яв листа в кулаці й пожбуричав його в куток. Зрештою, то був просто чистий аркуш.

Пайк здійняв рожеву, майже безволосу брову.

— Як на мене, гарно зроблено, сер. Не чув майстернішої брехні навіть у таборах.

— Дякую, сержанте. Тепер, беручись до роботи, я розумію, що вона починає мені подобатися. Батько завжди радив мені не казати неправди, та він, між нами кажучи, був гівнюком, боягузом і невдахою. Якби він зараз був тут, я плюнув би йому в обличчя.

Вест устав, підійшов до мапи з найбільшим масштабом і зупинився перед нею, зчепивши руки за спиною. Достоту як маршал Бурр, подумалося йому. Він оглянув брудний слід від пальця серед гір, де Краммок-і-Фаїл позначив розташування своєї фортеці. Вест відстежив маршрут до поточних позицій армії Союзу далеко на півдні й нахмурився. Важко було повірити, що картограф із Союзу міг коли-небудь взятися за особисте дослідження цієї місцевості, і яскраві обриси її пагорбів та річок видавались явно несправжніми.

— Сер, як довго, на вашу думку, туди доведеться йти? — запитав Пайк.

— Це неможливо сказати.

Навіть якщо вони почнуть негайно, а це малоімовірно. Навіть якщо Полдер учинить так, як йому сказали, а це вдвічі менш імовірно. Навіть якщо мапа почасти точна, а Вест знав, що це не так. Він похмуро захитав головою.

— Це неможливо сказати.

ПЕРШИЙ ДЕНЬ

Небо на сході щойно загорілося. На його блідій блакиті розтягнулися видовжені смуги рожевих хмар і чорних хмар, а під ними вимальовувалися туманно-сірі обриси гір, щербатих і зазублених, як ніж різника. Небо на заході лишалося схожим на темне залізо — холодним і невтішним.

— День сьогодні підходящий, — зауважив Краммок.

— Так.

Однак Логен не був певен, що таке може бути.

— Ну, якщо Бетод не припреться й ми геть нікого не вб'ємо, то ви принаймні зробили з моєї стіни лялечку. Еге ж?

Просто вражає, як добре і швидко людина може залатати стіну, якщо ця купа каміння здатна врятувати їй життя. Кілька коротких днів — і вони наростили її та скріпили розчином по всій довжині, позрізавши більшу частину плюща. Всередині твердині, де земля була набагато вища, стіна видавалася не надто грізною. Ззовні стіна до хідника була втричі вища за великого на зріст чоловіка. Вони оновили парапет на вершині, який сягав людині по шию, і залишили там удосталь прогалин, із яких зручно було стріляти й метати каміння. Потім вирили непоганий рів спереду й натикали в ньому гострих паль.

Ліворуч, де стіна стикалася з кручею й вилізти на неї було найлегше, вони досі копали. То була ділянка Доу, і Логен чув, як той перекрикує удари лопат, звертаючись до своїх хлопців:

— Війо копати, уйобки ледачі! Не хочу, щоб мене вбили через ваше неробство! Постарайтеся, зарази! — і таке інше цілісінський день. Незлий спосіб змусити людину працювати, думав Логен.

Особливо глибоким вони зробили рів просто перед старими воротами. Гарне нагадування для всіх про те, що йти вони не збираються. Та це місце однаково лишилося найслабшим, і оминати його було неможливо. Саме там буде Логен, якщо Бетод прийде. Просто посередині, на тій ділянці стіни, яку відвели Дрижакові. Тепер той стояв над арковим входом, неподалік Логена і Краммо-

ка. Його довге волосся майоріло на вітрі, а сам він указував на тріщини, які ще треба було залити розчином.

— Гарна стіна! — гукнув йому Логен.

Дрижак роззирнувся, поворушив ротом, а тоді сплюнув через плече.

— Авжеж, — пробурчав він і відвернувся.

Краммок нахилився до Логена.

— Якщо дійде до бою, тобі, Кривава Дев'ятко, доведеться остерігатися того хлопаки.

— Мабуть.

Гуща бою — гарне місце для того, щоб розквитатися з кимось на вашому боці. Після бою ніхто особливо не придивляється, ззаду чи спереду було вдарено трупи. Усі надто заклопотані: або плачуть над власними ранами, або копають, або тікають. Логен придивився до здорованя-горянина.

— Якщо дійде до бою, мені доведеться багато кого остерігатись. І ми не такі вже й приятелі, щоб серед цих людей не було тебе.

— У мене те саме, — зізнався Краммок, і по його великому бородатому обличчю розтягнулась усмішка. — Ми обидва знамениті тим, що не надто роздумуємо, кого вбити, коли починається різанина. Та це й не погано. Коли довіри забагато, люди стають неухважними.

— Довіри забагато? — У Логена вже давно не було забагато чогось, окрім ворогів. Він тицьнув великим пальцем у бік вежі. — Зараз підіймуся й дізнаюся, чи не побачили там чогось.

— Сподіваюся, що побачили! — відповів Краммок, потираючи товстими долонями. — Сподіваюся, цей гад прийде сьогодні!

Логен зіскочив зі стіни й пішов через усю твердиню — якщо її можна було так назвати, — минаючи карлів і горян, які сиділи компаніями та їли, розмовляли або ж чистили зброю. Кілька з них усю ніч пробули на варті й тепер спали, закутавшись у ковдри. Він проминув кошару, в якій скупчилися вівці. Їх стало помітно менше, ніж раніше. Проминув тимчасову кузню, поставлену біля кам'яного хліва. Кілька чоловіків у сажі саме працювали з міхом, а ще один заливав метал у форми для наконечників стріл. Наконечників їм знадобиться достобіса, якщо Бетод надійде. Логен наблизився до вузьких сходів, вирізьбле-

них у скелі, і, долаючи по дві сходинки відразу, піднявся на вершину вежі, що здіймалася над твердиною.

Там, на тому уступі у схилі гори, стояла велика купа каміння для метання, а також шість великих бочок, під зав'язку напханих голими стрілами. Біля нещодавно залитих розчином парапетів стояли добірні лучники, ті, хто мав найкращий зір і слух: вони тепер виглядали Бетода. Серед решти Логен побачив Шукача. З одного боку від нього стояв Мовчун, а з другого — Тул.

— Отамане! — Вимовляючи це слово, Логен досі мимоволі всміхався. Колись давно в них усе було навпаки, але так, на його думку, виходило набагато краще. Так принаймні ніхто не боявся весь час. Принаймні не боявся власного отамана. — Бачиш що-небудь?

Шукач розвернувся з усмішкою і простягнув йому флягу.

— Та багато чого.

— Угу, — сказав Мовчун.

Сонце тепер підіймалося над горами, розтинаючи хмари яскравими рисками, вгризаючись у тіні на твердій землі й випалюючи світанкову млу. Обабіч від них сміливо й безтурботно вимальовувалися великі пустирі, де-не-де порослі жовто-зеленою травою й папороттю, тимчасом як на бурих вершинах подекуди виднівся голий камінь. Гола долина внизу лишалася тихою й спокійною. Вона була помережана чагарниками й купками чахлих дерев, морщилася стежками, що утворилися з висохлих струмків. Така сама безлюдна, як і напередодні, як і за день до того, та й узагалі відколи вони туди дісталися.

Це нагадало Логенові, як він у юності сам-один лазив по Високогір'ю. Лазив по кілька днів поспіль, випробовуючи себе на міцність у горах. Тоді його імені ще ніхто не чув. Він ще не одружився, не завів дітей, а його дружина й діти ще не возз'єдналися з землею. Щасливі долини минулого. Він протяжно вдихнув холодного високогірного повітря й випустив його з легень.

— Тут незле місце для огляду, далєбі, та мене цікавило, чи бачили ми свого давнього друга.

— Тобто Бетода, справжнісінького найяснішого короля північан? Ні, не бачили. Ним і не пахло.

Тул похитав великою головою.

— Якби він сюди йшов, то, як на мене, на це вже щось указувало б.

Логен покрутив у роті трохи води й виплюнув її за вежу, а тоді подивився, як вона розбризкується по камінню далеко вниз.

— Може, він на це не повівся.

Логен розумів: якщо Бетод не прийде, це буде по-своєму добре. На віддалі помста здається привабливою, та зблизька вона не така вже й гарна. Тим паче тоді, коли ворогів удесятеро більше, ніж вас, а тікати нікуди.

— Може, й не повівся, — тужливо мовив Шукач. — Як там стіна?

— Та нічого — аби вони тільки не принесли з собою драбини. Як гадаєш, скільки нам доведеться чекати, перш ніж...

— Гм, — буркнув Мовчун, показуючи довгим пальцем униз, у долину.

Там Логен помітив якийсь рух. І ще якийсь. Ковтнув. Люди — можливо, кілька людей — скрадалися серед брил, наче жуки серед гравію. Логен відчув, як бійці довкола нього напружуються, почув, як вони забурмотіли.

— От лайно, — процідив він, скоса поглянув на Шукача, і той поглянув на нього. — Здається, Краммоків план спрацював.

— Скидається на те. Принаймні Бетод таки пішов за нами.

— Ага. Решта — це якраз найскладніше.

Це найскладніше цілком могло вбити їх усіх, але Логен знав: усі думають про це й так, без його нагадувань.

— Тепер просто сподіваймося, що союзники дотримають своїх обіцянок, — сказав Шукач.

— Ми сподіваємося.

Логен спробував усміхнутись, але вийшло не надто добре. Сподівання ніколи не приносили йому великого щастя.

Коли вони почали надходити, долина швидко наповнилася людьми — Шукач і оком не встиг змигнути. Чітко й гладко, цілком по-бетодівськи. Знамена було піднято між двома скелями, за три добрих постріли з лука, а довкола них щільно скупчилися карли і трели, що всі як один дивилися вгору, на їхню стіну. На блакитному небі, де відкидало тінь усього кілька ма-

леньких хмаринок, здіймалося вгору сонце, і купа сталі, яку вони принесли, іскрилася й блищала, наче море під місяцем.

Там були всі ті знаки, що належали найкращим людям Бетода з давніх часів — Білобокові, Кривавцеві, Блідому-як-Сніг, Дрібнокосту. Були й інші — гострі, пошарпані знаки з-за Крини. Дикуни, що уклали лихі та криваві угоди з Бетодом. Шукач чув, як вони скрикували й перегукувались один з одним, видаючи дивні звуки, наче тварини в лісі.

Загалом збіговисько було неабияке, і Шукач відчував сильний, як від супу, запах страху та сумніву на стіні. Багато хто потирав зброю, багато хто кусав губи. Він усіяко старався зберігати суворе й байдуже обличчя, як це робив би на його місці Тридуба. Як і мусить отаман. Хай як сильно тягнуло затремтіти його коліна.

— Скільки їх, по-твоєму, тепер? — запитав Логен.

Шукач, замислившись над почутим, окинув ворогів поглядом.

— Як гадаєш? Вісім тисяч чи, може, десять?

Мовчання.

— Десь так я й думав.

— Так чи інак, їх набагато більше, ніж нас, — сказав Шукач, не підвищуючи голосу.

— Ага. Втім, битви не завжди виграють числом.

— Звісно. — Шукач поворушив губами, дивлячись на те збіговисько. — Тільки зазвичай.

Там, унизу і спереду, відбувалося багато всякого; виблискували лопати, виростали рів і земляний вал упоперек долини.

— Вони й самі щось там копають, — пробурчав Доу.

— Бетод завжди про все дбав, — відповів Шукач. — Не поспішав. Робив усе як треба.

Логен кивнув.

— Роблять так, щоб ніхто з нас не дав драла.

Шукач почув, як у нього за спиною розсміявся Краммок.

— От тільки все це робилося не для того, щоб дати драла, еге ж?

Тепер уже підіймалося знамено самого Бетода; воно було ближче до задніх рядів, але все одно набагато вище за інші. Здоровезна штука з червоним колом на чорному. Дивлячись, як воно майорить на вітрі, Шукач насупився. Згадав, як бачив його за кілька місяців

до цього в Англії. Тоді Тридуба ще був живий, і Катіль теж. Він поворушив язиком у роті, де відчував неприємний смак.

— Йобаний король північан, — пробурмотів він.

Кілька бійців, які копали спереду, відділилися від своїх і рушили до стіни. П'ятеро, всі в добрих обладунках; той, що йшов першим, розкинув руки.

— Зараз молотимуть язиками, — пробурчав Доу, а тоді сплюнув у рів.

Та п'ятірка підійшла близько до підлатаних воріт. Їхні кольчуги тьмяно поблискували на дедалі яснішому сонці. Перший із них мав довге сиве волосся й одне біле око, і згадати його було не так уже й важко. Гансул Білоокий. Він здавався старшим, аніж колись, але хіба з усіма ними не те саме? Це він колись запропонував Тридубі здатися під Уффрітом і був посланий у сраку. У нього жбурлялися лайном під Геонаном. Він пропонував двобої Чорному Доу, Тулові Дуру, Хардінгові Мовчуну. Двобої з бійцем Бетода. Двобої з Кривавою Дев'яткою. Він багацько говорив за Бетода й багацько брехав.

— Це що, Гансул Лайноокий? — ехидно сказав йому Чорний Доу. — Досі смочеш прутня Бетодові, еге ж?

Старий воїн широко їм усміхнувся.

— Треба ж якось годувати родину, хіба ні? А прутні, як на мене, не дуже-то й різняться на смак! Не вдавайте, ніби у вас самих раніше не бувало солоно в роті!

Шукач мусив визнати: тут Гансул по-своєму мав рацію. Зрештою, всі вони колись самі билися за Бетода.

— Чого тобі треба, Гансуле? — крикнув він. — Бетод часом не хоче нам здатися?

— Було б не дивно, адже вас так багато, та я прийшов не тому. Він готовий битись, як і завжди, та я більше мастак говорити, ніж битись, і мовив його дати вам шанс. У мене там, серед інших, двоє синів, і звіть мене себелюбцем, але я волів би, щоб вони не наражались на небезпеку. Сподіваюся, що ми зможемо вирішити все словами.

— Яюсь сумнівно! — гукнув Шукач. — Але спробуй це зробити, якщо мусиш. Інших нагальних справ у мене сьогодні нема!

— Тоді слухайте сюди! Бетод не надто хоче марнувати час, піт і кров, щоб видертися на вашу дрібну гівняну стінку. У нього є справи з південцями, які він хоче владнати. Про те, як ви

влипли, зайве й говорити. На кожного з вас у нас, здається, більше ніж десяток людей. Набагато більше, а тікати вам нікуди. Бетод каже, що всякий, хто зараз захоче здатися, може йти з миром. Хай тільки зброю віддасть.

— А невдовзі після того — голову? — різко промовив Доу.

Гансул зробив глибокий вдих, наче й не очікував, що йому повірять.

— Бетод каже: всякий, хто захоче, може спокійно піти. Він дає слово.

— В пизду його слово! — глузливо відповів Доу. Бійці вздовж стін підтримали його насмішками і плювками. — Думаєш, ми вже не бачили з десяток разів, як він його порушував? Та воно гівна вартє!

— Він, звісно, бреше, — реготнув Краммок, — але ж такий звичай, хіба ні? Трохи побрехати, перш ніж узятися до тяжкої праці. Якби він не спробував це зробити, ви б образилися. Всякий, так? — гукнув він униз. — А як щодо Краммока-і-Фаїла — він може піти? А Кривава Дев'ятка?

Коли Гансул почув це ім'я, у нього витягнулося лице.

— То це правда? Там дійсно є Дев'ятипалій?

Шукач відчув, як Логен підійшов до нього збоку й показався на стіні. Білоокий поблід і згорбив плечі.

— Що ж, — долинув до Шукача його тихий голос, — хай тоді проллється кров.

Логен ліниво сперся на парапет і кинув погляд на Гансула з його карлами. Голодний, порожній погляд, неначе він роздумував, яку вівцю з отари зарізати першою.

— Можеш сказати Бетоду, що ми вийдемо. — Трохи помовчав. — Коли вас, уйобків, переб'ємо.

Стінами прокотився сміх. Бійці кепкували й трусили зброєю в повітрі. Слова вийшли не надто кумедні, зате суворі, а саме такі, на думку Шукача, їм і треба було почути. Гарний спосіб ненадовго позбутися страху. Навіть він здобувся на напівусмішку.

Білоокий застиг на місці, перед їхніми благоденними воротами, й зачекав, поки хлопці стихнуть.

— Я чув, ти, Шукачу, тепер за отамана в цій юрбі. Тож тепер тобі не треба коритися наказам отого кровожерливого м'ясника. Невже ти відповіси так само? Так воно буде?

Шукач стенив плечима.

— А як іще, по-твоєму, може бути? Ми, Гансуле, не балака-ти сюди прийшли. Тепер можеш паняти назад.

Знову сміх, знову радісні вигуки; один хлопака з того кінця стіни, де був Дрижак, зняв штани й показав над парапетом голу дупу. Так переговорам і настав кінець.

Білоокий похитав головою.

— Ну, гаразд. Я йому передам. Усі ви, мабуть, воз'єднаєтеся з землею, ну й грець із вами. Як зустрінете мертвих, можете сказати їм, що я старався!

Білоокий помаленьку пішов назад уздовж долини, а за ним — четверо карлів.

Логен раптом вийшов уперед.

— Я шукатиму твоїх синів, Гансуле! — прокричав він. Із його вишкірених, усміхнених вуст полетіла з вітром слина. — Коли дійде до діла! Можеш передати Бетодови, що я чекаю! Передай усім, що я чекатиму!

Стіну й людей на ній, долину й людей усередині неї накрив дивний спокій. Такий, який часом настає перед боєм, коли обидві сторони знають, чого чекати. Такий самий Логен відчував під Карлеоном, перш ніж оголив меч і проревів наказ іти в наступ. Перш ніж утратив палець. Перш ніж став Кривавою Дев'яткою. Колись давно, як усе було простіше.

Рів у Бетода був достатньо глибокий, і трели повідкладали лопати й відступили за нього. Шукач знову піднявся сходами до вежі — поза сумнівом, узявся за лук разом із Мовчуном і Тулом — і став чекати. Краммок стояв за стіною зі своїми вишикуваними горянами, лютими й до всього готовими. Доу зі своїми хлопцями був ліворуч. Червона Шапка зі своїми — праворуч. Дрижак був неподалік Логена, вони обидва стояли над воротами й чекали.

Знамена внизу, в долині, розвівались і злегка шурхотіли на вітрі. У фортеці позаду них бомкнув молот — раз, другий, третій. Далеко вгорі крикнув птах. Десь зашепотів якийсь чоловік, а тоді затих. Логен заплющив очі, закинув голову й відчув, як його шкіри торкається жарке сонце й холодний вітер Високогір'я. Довкола було так тихо, наче він залишився сам і його не оточує десять тисяч людей, яким не терпиться почати вбивати один одного.

Так тихо і спокійно, що він мало не всміхнувся. Оце так він жив би, якби ніколи не брав до рук клинка?

Десь із три подихи Логен Дев'ятипалий був мирною людиною.

А тоді почув, як рухаються люди, і розплющив очі. По боках долини вовтузилися Бетодові карли, що йшли лава за лавою, хрускаючи ногами і гримлячи спорядженням. Між ними утворилася кам'яниста стежка, відкритий простір. Із цієї прогалини вийшли чорні постаті, що висипали в рів, наче сердиті мурахи зі зруйнованого мурашника, а тоді погнали схилом до стіни безформною купою зігнутих кінцівок, вишкірених пащ і гострих пазурів.

Шанка — Логен досі не бачив в одному місці навіть удвічі меншу їх кількість, ніж зараз. Долина кишіла ними, цією заразою, що белькотіла, тріскотіла й репетувала.

— Блядь, ради мертвих, — прошепотів хтось.

Логен замислився, чи не крикнути йому щось тим, хто стоїть на стінах довкола нього. Що крикнути — «Спокійно!» чи «Тримайтеся!»? Щось таке, щоб його хлопці трохи осмілили, як і належить ватажкові. Та яка з цього користь? Вони всі до одного вже колись бились і знали своє діло. Всі до одного знали, що мусять або битись, або померти, а ніщо не надає відваги краще, ніж це.

Тож Логен зіціпив зуби й міцно обхопив пальцями холодне руків'я меча Творця, витягнув тьмяний метал із подряпаних піхов і подивився, як ідуть плоскоголові. Тепер їм, тим, які бігли попереду, залишалось кроків зі сто, і надходили вони швидко.

— Готуйте луки! — проревів Логен.

— Луки! — повторив Дрижак.

— Стріли! — різко прокричав Доу далі вздовж стіни й проревів із другого боку Червона Шапка.

Повсюди довкола Логена натягнулися з рипінням луки, бійці з похмурими брудними обличчями цілилися, зіціпивши зуби. Плоскоголові перли далі, не зважаючи ні на що, виблискуючи зубами й висолопивши язики. Їхні люті очі палахкотіли ненавистю. Скоро, вже зовсім скоро. Логен покрутив руків'я меча в долоні й шепнув:

— Скоро.

— Ну то стріляй уже нахуй!

Шукач випустив стрілу в юрбу шанка. Довкола нього зусібіч задзижчали тятиви, і перша порція стріл зі свистом полетіла

донизу. Стріли промазували, відскакували від каменю, крутилися й летіли геть; влучали в ціль так, що плоскоголові з вереском падали, переплітаючись чорними кінцівками. Бійці потягнулися по нові, спокійні й надійні. Вони були найкращими лучниками в усій ватазі й знали це.

Тенькали луки, шебетали стріли, унизу, в долині, гинули шанка, а лучники цілилися, гарно й легко, відпускали стріли й бралися за наступні. Шукач почув наказ, який долинув знизу, і побачив, як засіпалися й затріпотіли стріли в польоті зі стін. Знову попадали плоскоголові, б'ючись у землі й силкуючись піднятися.

— Це просто, як чавити мурах у мисці! — крикнув хтось.

— Ага, — буркнув Шукач, — тільки мурахи не вилазять із миски й не відтинають тобі нахуй голову! Менше слів, більше стріл!

Він побачив, як перші шанка підійшли до їхнього свіжого рову й поперли до нього, намагаючись повалити палі й вовтузяться по під стіною.

Тул здійняв над головою велику каменюку, перекинувся через край і, заревівши, пожбурих її так, що вона закрутилася. Шукач побачив, як каменюка врізалася в голову одному з шанка в рові й вибила йому мозок, що зачервонів на камінні, а тоді відскочила й упала на інших, мало не збивши їх із ніг. Із вереском падали нові шанка, в яких влучали стріли, та їх іще вистачало позаду, і вони сповзали в рів, лізучи одне на одного. Вони кинулися до стіни й розійшлися вздовж неї; деякі метали списи в людей нагорі чи пускали неокочирні стріли.

Тепер же шанка полізли, чіпляючись пазурами за щербате каміння й невпинно підтягуючись угору. Лізли вони здебільшого повільно, ще й відривалися, коли в них згори влучали камені чи стріли. На віддалі зліва, найдалі від Шукача та його хлопців — там, де стояв на сторожі Чорний Доу, — у них виходило швидше. А ще швидше — на воротах, де за каміння досі трималося трохи плюща.

— Трясця, ці гади вміють лазити! — процідив Шукач, незграбно витягаючи наступну стрілу.

— Угу, — гмикнув Мовчун.

Шанка опустил на вершину парапету одну долоню, схожу на криву клешню, і дряпнув каміння. На очах у Логена за нею показалася ціла рука, зігнута й потворна, подекуди обросла густим

волоссям і з товстими, рухливими сухожилками. Далі з'явилася приплюснута лиса маківка, масивний горб важкого чола, великий роззявлений рот, слизькі від слини гострі зуби. Глибоко посаджені очі шанка перехопили його погляд. Логен розітнув мечем його череп аж до плаского куцого носа й вибив одне око.

Бійці стріляли й пригиналися, тимчасом як стріли відскакували від каміння. Один спис зі свистом промайнув у Логена над головою. Він чув, як унизу шанка шкрябають і шарпають ворота, б'ють по них кийками й молотками, верещать від люті. Шанка шипіли й репетували, намагаючись перебраться через парапет, а люди рубали їх мечами й сокирами, зіштовхували зі стіни списами.

До Логена долинув рев Дрижака:

— Відженіть їх від воріт! Від воріт!

Бійці голосно лаялись. Один карл, який перехилився через парапет, із кашлем відкинувся назад. Його прохромив просто під плечем спис шанка — так, що в чоловіка на спині настобурчилася сорочка. Він кліпнув на зігнутий держак і відкрив рота, щоб заговорити. Застогнав, ступив кілька непевних кроків, а тоді за ним попер через парапет великий плоскоголовий, витягнувши руку на камені.

Меч Творця глибоко врізався в неї просто під ліктем, і Логенове лице забризкали липкі краплі. Клинок ударився об камінь, і в Логена занила рука, а сам він так захитався, що шанка встиг перелізти. Рука в нього теліпалася, тримаючись на тулубі лише завдяки шкірі й сухожиллю, і з рани великими порціями витікала темна кров.

Шанка націлився на Логена другою лапою, та він ударив його ногою збоку по коліну і збив напасника з ніг. Перш ніж той устиг підвестися, рубонув його по спині, лишивши довгий поріз. У великій рані показалися шматки білої кістки. Шанка бився й пручався, розбризкуючи кров, і Логен міцно схопив його попід шиєю, заніс назад за стіну й пожбурич геть. Шанка впав і врізався в іншого, який лише починав лізти. Вони обидва розтягнулися в рові. Один борсався зі зламаною палею в шиї.

Поряд стояв із відвислою щелепою хлопчина, безвільно опустивши руку, в якій тримав лук.

— Я, блядь, казав тобі припинити стрільбу?! — заревів на нього Логен. Хлопець закліпав і з дрожем у руці приклав стрілу до тятиви, а тоді побіг назад до парапету.

Повсюди билися й кричали люди, випускаючи стріли й розмахуючи клинками. Логен побачив, як троє карлів штрикнули спинами одного плоскоголового. Побачив, як Дрижак ударив іншого в поперек і в повітря бризнули темні струмені крові. Побачив, як якийсь чолов'яга врізав плоскоголовому по морді щитом, щойно той доліз до вершини стіни, і вибив його в повітря. Логен різонував по долоні якогось шанка, послизнувся, ступивши у кров, і впав на бік, мало не заколовши сам себе. Проповз один-два кроки й незграбно підвівся. Відрубав руку шанка, який уже борсався на списі якогось карла, і наполовину розрубав шию іншому, який саме показався над парапетом. Хитнувся за ним і подивився.

На стіні ще лишався один шанка, і Логен саме показав на нього, але тут у спину плоскоголовому влучила стріла з вежі. Шанка повалився в рів, нахромившись на палю. Ті, які були коло воріт, уже погинули, роздушені камінням і начинені зламаними стрілами. Посередині все скінчилось, та й із того боку, де стояв Червона Шапка, вже було чисто. Ліворуч на стінах іще лишалося кілька шанка, та хлопці Доу тепер явно їх долали. Кілька з них на очах у Логена полетіли, закривавлені, у рів.

Істоти в долині завагалися, посунули назад із вереском і криками, тимчасом як серед них досі падали стріли, випущені лучниками Шукача. Здавалося, це могло обриднути навіть шанка. Вони почали розвертатися, тікати назад, до Бетодового рову.

— Ми їх зробили! — заволав хтось, а тоді всі радісно загукали й закричали. Хлопець із луком тепер розмахував зброєю над головою, всміхаючись так, ніби сам-один побив Бетода.

Логен радіти не став. Він похмуро глянув на велику юрбу карлів за ровом, на знамена Бетодового війська, що майоріли над ними на вітрі. Хоча ця сутичка вийшла короткою та кривавою, коли вони прийдуть наступного разу, все, напевно, буде далеко не так коротко й набагато кривавіше. Логен зусиллям волі розтиснув зболілі пальці, що трималися за меч Творця, притулив його до парапету й натиснув однією долонею на другу, щоб пальці не трусилися. Поволі вдихнув.

— Ще живий, — прошепотів він.

Логен сидів і гострив ножі; світло вогню спалахувало на клинках, які він крутив то так, то сяк, поглажуючи їх гострильним

каменем, облизуючи кінчик пальця й витираючи яку-небудь пляму: хай вони будуть гарні й чисті. Забагато їх не буває, і це факт. Згадавши, що на це відповідала Ферро, Логен усміхнувся. Не тоді, як падаєш у річку й тонеш, бо залізо обтяжує. Він на мить відірвався від роботи й замислився, чи побачить її коли-небудь знову, та це здавалося сумнівним. Зрештою, треба дивитися на речі реально, а пережити завтрашній день уже здавалося вельми честолюбною ціллю.

Навпроти сидів Мовчун, який обстругував прямі дрючки, щоб наробити древків для стріл. Коли вони тільки сіли, у небі ще ледь-ледь поблискували сутінки. Тепер же непроглядну темряву розсіювали лише припорошені зорі, і за весь цей час ніхто з них не сказав ані слова. Такий він, Хардінг Мовчун, і Логена це цілком влаштовувало. Приємного мовчання хотілося набагато більше, ніж тривожної розмови, та ніщо не вічне.

Із темряви долинули сердиті кроки, і до вогню підійшов Чорний Доу, а відразу за ним з'явилися Тул і Краммок. Лице в Доу було таке похмуре, що було очевидно, звідки взялося його ім'я, а передпліччя в нього було перев'язане брудною пов'язкою, на якій засохла довга смуга темної крові.

— Порізався, так? — запитав Логен.

— Та! — Доу опустився поряд із вогнем. — То просто подряпина. Їбучі плоскоголови! Всіх спалю!

— А що у вас?

Тул усміхнувся.

— Я страшенно натер долоні, підіймаючи каміння, та я — суворий засранець. Переживу.

— А я досі мучуся неробством, — заявив Краммок, — мої діти дбають про мою зброю й вирізають стріли з мерців. Це гарна робота для дітисьок: так вони звикають до трупів. Однак місяцеві кортить побачити мене в бою, справді, і мені самому теж.

Логен втягнув повітря крізь зуби.

— Тобі ще випаде нагода, Краммоку, я за це не хвилювався б. Гадаю, в Бетода вдосталь усього для всіх.

— Ніколи не бачив, щоб плоскоголови так ішли, — замислився Доу. — Перли навпростець на добре захищену стіну, без драбин, без інструментів. Плоскоголови не такі вже й розумні, але й не дурні. Вони люблять нападати із засідки. Люблять

укриття, люблять ховатись і скрадатись. Вони можуть бути безстрашними до дурості, коли треба, але йти отак із власного вибору? Це неприродно.

Краммок зареготав потужним, хрипким, низьким сміхом.

— Шанка б'ються за одних людей проти інших? То теж неприродно. Часи зараз неприродні. Може, Бетодова відьма наклала якісь чари, щоб їх збурити. Вигадала собі якесь заклинання й ритуал, щоб наповнити тих істот ненавистю до нас.

— Потанцювала голяка довкола зеленого багаття й таке інше, не сумніваюся, — додав Тул.

— Місяць подбає про нас, мої друзі, за це не хвилюйтеся! — Краммок заторохтів кістками, які носив на шії. — Місяць любить нас усіх, і ми не можемо загинути, допоки...

— Скажи це тим, хто сьогодні возз'єднався з землею.

Логен сіпнув головою, показуючи на свіжі могили у віддаленій частині фортеці. У темряві їх не було видно, та вони існували. Зо два десятки видовжених грудок перекопаної й утрамбованої землі.

Однак здоровань із гір лиш усміхнувся.

— Тільки я сказав би, що вони щасливчики, а ти хіба ні? Принаймні всім їм дістались окремі ліжка, чи не так? Нам пощастить, якщо ми не полетимо в ями на десяток душ кожна, коли стане гаряче. Інакше живим буде ніде спати. Ями на два десятки людей! Не кажи мені, що не бачив такого раніше чи сам не копав тих ям.

Логен підвівся.

— Може, й бачив, може, й копав, але мені це нітрохи не сподобалося.

— Та невже?! — проревів йому вслід Краммок. — Не дури мене, Кривава Дев'ятко!

Логен не озирнувся. На стіні приблизно що десять кроків висіли смолоскипи, які яскраво палали в темряві, а довкола них літали білі цятки-комахи. У їхньому світлі стояли чоловіки, що спиралися на списи, тримали в руках луки, оголені мечі й дивилися в ніч, чекаючи несподіванок. Бетод завжди обожнював несподіванки, і Логен гадав, що вони так чи інакше зіткнуться з несподіванками, перш ніж усе закінчиться.

Він підійшов до парапету й поклав руки на вологий камінь, насуплено поглянувши вниз, на багаття, що палали в чорноті

долини. Бетодові багаття далеко в п'їтми та їхні власні — ватри, влаштовані й запалені під самісінькою стіною, щоб можна було спробувати впіймати тих розумників, які намагатимуться туди підкрастися. Вогні відкидали мерехтливі кола на затінене каміння, то там, то тут освітлюючи зігнутий труп плоскоголового, розрубаного і скинутого зі стіни або ж нашпигованого стрілами.

Логен відчув, як позаду нього хтось ворухнувся, і йому закололо спину, а погляд заковзав по кутках. Може, то Дрижак прийшов розквитатись і зіштовхнути його зі стіни. Дрижак або котрийсь із сотні інших людей, ображених на Логена за те, про що він забув, а вони не забудуть ніколи. Він наблизив руку до клинка, вишкірив зуби й приготувався крутнутись і вдарити.

— Хай там як, а ми добре сьогодні попрацювали, так? — сказав Шукач. — І втратили менш ніж двадцятьох.

Логен знову задихав спокійно й опустив руку.

— Нормально ми попрацювали. Але Бетод тільки починає. Промацує ґрунт, щоб зрозуміти, де ми найслабші, зрозуміти, чи може він нас виснажити. Він знає, що головне зараз — час. Це найцінніша річ на війні. Один-два дні вартують для нього більше, ніж купа плоскоголових. Якщо він зможе швидко нас розчавити, то, мабуть, змириться з утратами.

— Тоді найкраще, певно, буде протриматись, еге ж?

Далеко в п'їтми Логен ледь-ледь розчув лункий брязкіт і стукіт. То працювали ковалі й теслі.

— Вони будують. Усе, що треба, щоб вилізти на нашу стіну, засипати наш рів. Купу драбин і все інше. Бетод спробує здолати нас якомога швидше, та якщо доведеться, долатиме нас повільно.

Шукач кивнув.

— Ну, як я й казав. Найкраще буде протриматись. Якщо все піде за планом, тут невдовзі будуть союзники.

— Було б добре. Плани частенько розпадаються, коли на них спираються.

СТРАШЕННО СОЛОДКИЙ СМУТОК

— Його ясновельможність Великий герцог Оспрії бажає лише найкращих відносин...
Джезаль міг хіба що сидіти й усміхатися — так

само, як сидів і усміхався весь цей нескінченний день. Від цього йому боліли лице й зад. Посол спокійно продовжував молоти язиком, театральньо розмахуючи руками. Раз у раз він на мить загачував ріку теревенів, щоб його тлумач передав сказані банальності спільною мовою. Міг би й не завдавати собі клопоту.

— ...видатне місто Оспрія завжди вважало за честь бути одним із найближчих друзів вашого блискучого батька, короля Гуслава, а тепер бажає лиш одного — продовження дружніх стосунків з урядом і народом Союзу...

Джезаль увесь цей довгий ранок просидів з усмішкою на своєму кріслі в самоцвітах, що стояло на високому мармуровому помості, поки до нього йшли з улесливими поклонами послы з усього світу. Він сидів, а тим часом сонце підіймалося в небі й немилосердно лилось у величезні вікна, поблискуючи на золоченій ліпнині, що прикрашала кожен дюйм стін і стелі, спалахуючи на великих дзеркалах, срібних підсвічниках, розкішних вазах і викрешуючи барвистий вогонь зі скляних намистинок, що дзенькали на трьох велетенських люстрах.

— ...великий герцог знову бажає висловити братній жаль у зв'язку з незначним інцидентом, який мав місце минулої весни, і запевняє вас, що такого більше ніколи не повториться за умови, що вояки Вестпорта триматимуться по свій бік кордону...

Увесь той нескінченний день від обіду до вечора Джезаль сидів, ніяково щулячись, тимчасом як зала невпинно нагрівалась, а представники видатних лідерів світу заходили туди з поклонами й виходили з розшаркуваннями, виголошуючи однакові прісні вітання десятком різних мов. Поки Джезаль сидів, сонце зайшло, довкола запалили й поставили сотні свічок, і тепер вони мерехтіли йому в дзеркалах, потемнілих

вікнах і ретельно начищеному паркеті. Він сидів, усміхався й приймав похвали від людей, про чії країни навіть не чув до цього нескінченного дня.

— ...Також його ясновельможність сподівається й вірить, що ворожнеча між вашою видатною країною й Гуркульською імперією невдовзі зможе закінчитись і що у Крузі морів знову зможе розпочатися вільна торгівля.

І посол, і тлумач несподівано зробили гречну паузу на якусь мить, і Джебаль зумів спроквола заговорити:

— Ми маємо подібні сподівання. Прошу передати Великому герцогу нашу подяку за чудовий дарунок.

Тим часом двоє лакеїв поставили величезну скриню на бік і доклали її до решти крикливого непотребу, який Джебаль дістав того дня.

У залі знову затеревенили штирійською:

— Його ясновельможність бажає передати вашій королівській величності щирі вітання з майбутнім шлюбом із принцесою Терез, перлиною Таліна, безумовно, найбільшою красунею з-поміж нині живих у всьому Земному колі.

Джебаль зміг хіба що втримати на обличчі натягнуту усмішку. Цього дня він уже стільки разів чув про цей шлюб як про щось однозначне, що втратив охоту виправляти тих, хто так помилявся, й навіть більше — мало не почав уважати себе за зарученого. Йому хотілося лиш одного: хай з аудієнціями нарешті закінчать, щоб він зміг викроїти якусь мить і зануритись у спокій.

— Також його ясновельможність наказали нам побажати вашій королівській величності тривалого і щасливого правління, — роз'яснив тлумач, — і численних спадкоємців: хай ваш рід продовжується, не втрачаючи слави.

Джебаль усміхнувся на один зуб ширше й нахилив голову.

— Бажаю вам гарного вечора!

Оспрійський посол уклонився, театралью змахнувши рукою, і зірвав із голови свого величезного капелюха, на якому завзято засмикалися барвисті пір'їни. Відтак посол подрібувив назад по блискучій підлозі, так і не розігнувшись. Він якимось робом вибрався в коридор, не беркицьнувшись на спину, і за ним плавно зачинилися великі двері, оздоблені сухозліткою.

Джезаль зірвав із голови корону й пожбунив її на подушку біля трону, а тоді однією рукою потер сліди, що залишилися на спітнілій шкірі його голови, другою розтягнувши на собі вишитий комірець. Ніщо не допомагало. Він усе одно відчував запаморочення, слабкість і гнітючий жар.

Ліворуч від Джезала вже підлизувався Хофф:

— Це був останній із послів, ваша величносте. Завтрашній день буде присвячено дворянству Міддерланду. Йому не терпиться засвідчити свою повагу...

— Не сумніваюся, поваги буде купа, а допомоги — обмаль!

Хофф здобувся на задушливо фальшивий смішок.

— Ха-ха-ха, ваша величносте. Вони прагнули аудієнцій від світанку, а нам не хотілося б їх образити...

— Та щоб його! — процідив Джезаль, підскачив і затрусив ногами в марній спробі відірвати штани від спітнілого заду.

Він стягнув через голову свій багряний пояс і пожбунив його геть, різко розкрив позолочений сюртук і спробував його зірвати, та врешті-решт заплутався рукою в манжеті й був змушений вивернути ту кляту одежину, щоб нарешті її позбутися.

— Щоб його!

Джезаль пожбунив сюртук на мармуровий поміст і вже майже був готовий роздерти його ногами на клапті. А тоді отямився. Хофф сторожко відступив на крок і супився так, ніби довідався, що в його чудовому новому особняку царює жахлива гниль. Різноманітні слуги, пажі й лицарі (як герольди, так і Лицарі Тіла) всі як один пильно вдивлялися вперед, старанно наслідуючи статуї. У темному кутку зали стояв Баяз. Його очі приховувала п'ятьма, зате лице відзначалося кам'яною похмурістю.

Джезаль зашарівся, наче хуліганистий школяр, якого змусили відповідати за свої вчинки, і притулив одну руку до очей.

— Страшенно виснажливий день...

Він збіг зі сходів помосту й вийшов із зали для аудієнцій з опущеною головою. В коридорі його переслідувало ревіння запізнілих і трохи фальшивих фанфар. А також, на жаль, Перший з-поміж магів.

— Це було негарно, — зауважив Баяз. — Гніваючись рідко, людина викликає страх. Гніваючись часто, стає смішною.

— Перепрошую, — буркнув Джезаль крізь зціплені зуби. — Корона — це великий тягар.

— І великий тягар, і велика честь. Здається, ми вже мали розмову про твоє прагнення бути її гідним. — Маг багатозначно помовчав. — Можливо, тобі варто було б прагнути завзятіше.

Джезаль потер зболілі скроні.

— Мені просто треба трохи побути самому, та й усе. Одну секунду.

— Та скільки завгодно. Однак уранці, ваша величносте, на нас чекатимуть справи — такі, від яких неможливо ухилитися. Дворянство Міддерланду не може дочекатися можливості тебе привітати. До зустрічі на світанку. Тоді ти, я певен, будеш сповнений сил і завзяття.

— Так, так! — кинув через плече Джезаль. — Сповнений!

Він дременував у невеличкий дворик, із трьох боків оточений тинистою колонадою, і застиг посеред прохолодного вечора. Стрепенувся, замружив очі, закинув голову назад і протяжно, неквапливо вдихнув. Одна хвилина на самоті. Джезаль замислився, чи це не вперше він опинився на самоті від того дня безуму в Осередку лордів — якщо не брати до уваги часів, коли мочився чи спав.

Він потерпів — а може, одержав зиск — від колосальної помилки. Чомусь усі прийняли його за короля, хоча цілком очевидно, що він — самозакоханий нетямущий ідіот, який, певно, ніколи в житті не думав більш ніж на один день наперед. Щоразу, коли хтось називав його «ваша величність», він почувався дедалі більшим шахраєм, і його ніяковий подив через те, що його не викрили, щомиті посилювався.

Джезаль побрів бездоганим моріжком і протяжно зітхнув, жаліючи самого себе. Зітхання застрягло в горлі. Біля дверей навпроти стояв Лицар Тіла; він так напружено виструнчився, що Джезаль досі його не помічав. Він лайнувся собі під носа. Хіба його не можна залишити самого бодай на п'ять хвилин? Підійшовши ближче, Джезаль спохмурнів. Цей чоловік чомусь видавався знайомим. Здоровезний хлопака з поголеною головою і явно закороткою шиєю...

— Бремер дан Горст!

— Ваша величносте, — озвався Горст. Його обладунки заgrimіли від удару м'ясистим кулаком по відполірованому нагруднику.

— Радий вас бачити!

Він не сподобався Джебзалеві з першого ж погляду, а коли це безшиє чудовисько віддухопелило Джебзаль на фехтувальній арені, його думка про нього не стала кращою — і байдуже, переміг зрештою Джебзаль чи ні. Зате тепер усе, що скидалося на знайоме обличчя, діяло на нього, як склянка води в пустелі. Джебзаль навіть усвідомив, що простягнув долоню й тисне важку руку чолов'яги так, ніби вони — давні друзі. Довелося змусити себе її відпустити.

— Ваша величність робить мені завелику честь.

— Прошу, не треба мене так звати! Як ви опинилися при дворі? Я гадав, що ви служите у гвардії лорда Брока.

— Те призначення мені не підходило, — відповів дивовижно високим, тонким голосом Горст. — Кілька місяців тому мені поталанило знайти місце серед Лицарів Тіла, ваша вел... — Він зупинився.

Джебзалеві блиснула одна думка. Він озирнувся через плече, та поблизу не виявилось більше нікого. У саду було спокійно, як на цвинтарі, а в його затінених аркадах — тихо, як у криптах.

— Бремере... Можна я зватиму вас Бремером?

— Гадаю, мій король може звати мене як забажає.

— Хотів би знати... можна попросити вас про послугу?

Горст кліпнув.

— Ви тільки попросіть, ваша величносте.

Почувши, як відчинилися двері, Джебзаль розвернувся. Горст, стиха задзвенівши обладунками, ввійшов до колонади. За ним безшумно пройшла постать у плащі й каптурі. Коли вона скинула з голови каптур і промінчик світла з вікна вгорі прослизнув по нижній частині її обличчя, Джебзаль відчув давній захват. Йому було видно яскравий вигин її щоки, один бік її рота, обриси однієї ніздрі, блиск її очей у тіні — і на цьому все.

— Дякую, Горсте, — сказав Джебзаль. — Можете нас залишити.

Здоровань гупнув кулаком собі у груди й, позадкувавши крізь арковий вхід, зачинив за собою двері. Вони, звісно, вже не вперше зустрічалися потай, але тепер обставини були інакші. Джезаль замислився, як це для них закінчиться: поцілунками й тихою розмовою чи просто закінчиться. Початок обіцяв дуже небагато.

— Ваша королівська величносте, — з нищівною іронією проказала Арді. — Яка колосальна честь. Мені гепнутися долілиць? Чи зробити реверанс?

Хай які жорстокі були її слова, від голосу Арді Джезалеві все одно запирало дух.

— Зробити реверанс? — вимовив він. — А ти це взагалі вмієш?

— Якщо чесно, ні. Мене не готували до пристойного товариства, а тепер відсутність цієї підготовки мене просто губить. — Арді вийшла вперед, насуплено дивлячись на потемнілий сад. — Дівчам я під час найбільшого розгулу фантазії мріяла про те, як мене запросять до палацу, погостювати в самого короля. Ми їстимемо витончені тістечка, питимемо витончене вино й вестимемо витончену розмову про важливе до глибокої ночі. — Арді притиснула руки до грудей і замахала віями. — Дякую, що справдили жалюгідні мрії однієї безталанної бідосі, хай навіть і зовсім ненадовго. Інші жебраки нізащо мені не повірять, коли я їм розкажу!

— Ми всі неабияк шоковані тим, що сталося.

— О, це справді так, ваша величносте.

Джезаль здригнувся.

— Не зви мене так. Тільки не ти.

— А як мені вас називати?

— На ім'я. Тобто Джезалем. Як і раніше... будь ласка.

— Якщо так треба. Джезалю, ти обіцяв мені. Обіцяв, що не підведеш.

— Знаю, і я хотів дотримати обіцянки... але річ у тім, що... — Він, як завжди, заплутався у словах (і байдуже, король він чи ні), а тоді вони полилися з його вуст дурнувтим потоком: — Я не можу одружитися з тобою! Неодмінно одружився б, якби не... — Джезаль підняв руки й безпорадно опустив їх. — Якби не сталося все це. Проте це сталося, і я нічого не можу вдіяти. Я не можу з тобою одружитися.

— Звісно, не можеш. — Дівочі уста болісно скривилися. — Обіцянки — це для дітей. Навіть раніше я думала, що це не надто ймовірно. Навіть тоді, коли найменше зважала на реальність. Тепер же ця ідея здається просто смішною. Король і селянка. Абсурд. Навіть найбанальніша книжка казок ніколи про таке не заїкнулася б.

— Це не конче має означати, що ми більше не побачимося. Джезаль невпевнено підступив до неї.

— Звичайно ж, усе буде інакше, та ми все одно можемо знаходити час...

Він простягнув руку — повільно, незграбно.

— Час, щоб побути разом.

Лагідно торкнувся обличчя Арді й відчув той самий винуватий захват, що й завжди.

— У нас можуть бути такі самі стосунки, як і раніше. Не хвилюйся. Про все подбають...

Арді поглянула йому в очі.

— Отже... ти хотів би, щоб я була твоєю хвойдою?

Він відсмикнув руку.

— Ні! Звісно, ні! Я хочу сказати... Хотів би, щоб ти була... — І що він хотів сказати? Джезаль відчайдушно шукав кращого слова. — Моєю коханою?

— А... Розумію. А коли ти одружишся, ким тоді буду я? Яким словом, на твою думку, мене могла б назвати твоя королева? — Джезаль ковтнув і опустив погляд на своє взуття. — Хвойда — це завжди хвойда, хай як її називати. Від неї легко втомитись, а замінити її ще легше. А коли ти втомишся від мене і знайдеш собі інших коханок? Як тоді зватимуть мене вони? — Арді зло пирхнула. — Я мерзота і знаю це, та ти, напевно, ще гіршої думки про мене, ніж я сама.

— Я в цьому не винен. — Джезаль відчув, що йому на очі навернулися сльози. Від болю чи від полегшення, важко сказати. Може, від гіркого поєднання першого з другим. — Я в цьому не винен.

— Звісно, не винен. Я тебе не звинувачую. Я звинувачую себе. Колись я вважала себе безталанною, та мій брат мав рацію. Я погано вмю обирати. — Арді поглянула на нього з таким самим осудом у темних очах, як під час їхньої першої зустрі-

чі. — Я могла б відшукати хорошого чоловіка, та обрала тебе. Треба було думати краще.

Вона простягнула руку вгору й торкнулася його обличчя, великим пальцем стерла з його щоки сльозу. Так само, як тоді, коли вони розлучилися раніше — в парку, під дощем. Але тоді існувала надія, що вони зустрінуться знову. Тепер же її не було. Арді зітхнула, опустила руку й набурмосено вдвинулася в сад.

Джезаль кліпнув. Невже це справді все? Йому кортіло принаймні сказати щось ніжне наостанок, хотілося якогось гірко-солодкого прощання, та в голові було порожньо. Якими словами можна було змінити цю ситуацію? Між ними все скінчено, а подальші розмови лише сипали б їм сіль на рани. Були б марними. Він зціпив зуби й витер останні смуги вологи на обличчі. Арді має рацію. Король і селянка. Що може бути смішнішим?

— Горсте! — різко гукнув він. Двері зарипіли, відчинились, і з тіні вийшов м'язистий гвардієць, скромно похиливши голову. — Можете вести даму додому.

Він кивнув і відійшов від темної арки. Арді розвернулася й пішла до неї, надягнувши каптур, і Джезаль провів її поглядом. Замислився, чи не спиниться вона на порозі, чи не озирнеться, чи не зустрінуться їхні погляди, чи не побудуть вони востаннє разом. І йому востаннє запре дух. Востаннє заболить серце.

Однак вона не озирнулася. Пройшла крізь арку і зникла, не спинившись ані на мить, а за нею зник Горст, тоді як Джезаль залишився в залитому місяцем саду. Сам.

СПІЙМАЛА ТІНЬ

Ферро сиділа на даху складу, примруживши очі через яскраве сонце й умостившись на схрещених ногах. Вона спостерігала за човнами й за людьми, що з них висипали. Виглядала Юлвея. Заради цього вона й приходила сюди щодня.

Між Союзом і Гуркулом точилася війна, безглузда війна з купою балачок і без боїв, і тому до Канти не плавали кораблі. Однак Юлвей мандрував куди хотів. Він міг повернути її на Південь, щоб вона зуміла помститися гуркам. А до його прибуття Ферро вимушено стирчала серед біляків. Скреготала зубами, стискала кулаки й кривилася від власної нікчемності. Від нудьги. Від думок про згаяний час. Вона помолилася б Богові, щоб Юлвей з'явився.

Але Бог ніколи не слухає.

Джезаль дан Лютара, хоч він і дурень, із незрозумілих їй причин обдарували короною і зробили королем. Тепер Баяз (Ферро була впевнена, що він і стояв за всім цим) проводив із ним увесь час. Поза сумнівом, досі намагався зробити з нього людину, яка вестиме за собою інших. Так само, як це було весь довгий шлях через рівнину й назад, а тоді результати були скромні.

Джезаль дан Лютар — король Союзу. Дев'ятипалій, якби почув це, довго й сильно сміявся б. Уявивши, як він регоче, Ферро всміхнулась. А тоді усвідомила, що всміхається, й зусиллям волі припинила. Баяз обіцяв їй помсту й не дав їй нічого, ще й покинув її тут безсилу. Нема в неї причин усміхатися.

Ферро сиділа і спостерігала за човнами, виглядаючи Юлвея. Вона не виглядала Дев'ятипалого. Не сподівалася побачити, як він, згорбившись, вибредє на пристань. Сподіватися на таке було б дурнувато, по-дитячому, годилося б тій дурній дитині, якою вона була, коли гурки обернули її в рабство.

Він не передумає й не повернеться. Вона про це подбала. От тільки дивно, що їй досі здається, ніби вона бачить його серед людей.

Портові робітники почали її впізнавати. Якийсь час вони до неї кричали. «Спускайся сюди, красунечко, й поцілуй мене!» — гукнув один із них, і його дружки засміялися. Тоді Ферро жбурнула йому в голову пів цеглини й збила його в море. Коли бідолаху виловили, він уже нічого не міг їй сказати. Ніхто з них не міг, і це її цілком влаштовувало.

Ферро сиділа і спостерігала за човнами.

Сиділа, доки сонце не опустилося, яскраво освітивши хмари знизу та обсипавши мінливі хвилі іскрами. Доки юрби не позникали, вози не перестали їздити, а крики й гамір у доках не перетворилися на запорошену тишу. Доки вітерець не почав холодити Ферро шкіру.

Юлвей сьогодні не приїде.

Ферро злізла з даху складу й подалася завулками до Мідлвей. Саме тоді, коли вона йшла тією широкою дорогою, спідлоба глипаючи на людей, які її минали, до неї дійшло. Хтось іде за нею назирці.

Гарно і обережно. То наближається, то віддаляється. Залишається поза полем зору, та зовсім не ховається. Вона звернула кілька разів для певності, а він усе йшов за нею. Він був повністю вдягнений у чорне, мав довге пряме волосся й маску, що закривала частину його обличчя. Весь у чорному, як тінь. Як ті люди, що гналися за нею й Дев'ятипалим, перш ніж вони подалися до Старої Імперії. Ферро стежила за ним краєчком ока, в жодному разі не дивлячись на нього прямо, в жодному разі не показуючи йому, що вона знає.

Невдовзі він сам про це довідається.

Вона звернула в якийсь зачуханий провулок, зупинилася й почекала за рогом. Притулилася до брудної кам'яної кладки, затамувавши подих. Байдуже, що її лук і меч зараз далеко: єдина зброя, що їй потрібна, — це шок. Шок, а ще власні руки, ноги й зуби.

Ферро почула, як наближаються кроки. Йшов він обережно, м'яко ступаючи по провулку, так тихо, що вона ледве чула. Вона зрозуміла, що всміхається. Приємно мати ворога, мати мету.

Дуже приємно, коли в тебе так давно їх не було. Це заповнило порожнечу всередині Ферро, хай і лише на мить. Вона заскреготіла зубами, відчуваючи, як у її грудях зростає лють. Гаряча й захоплива. Надійна і знайома. Як поцілунок давнього коханого, якого дуже бракувало.

Коли чоловік завернув за ріг, вона вже замахувалася кулаком. Кулак із тріском вривався йому в маску, і чоловік хитнувся. Ферро насила на нього, б'ючи його по обличчю кожною рукою так, що його голова гойдалася то вправо, то вліво. Він спробував намацати ніж, але зволікав і потерпав від запаморочення, та й не встиг клинок вийти з піхов, як Ферро міцно схопила чоловіка за зап'ясток. Вона ліктем вривалася йому так, що його голова різко гойднулася назад, і так тицьнула його в горло, що він забулькав. Вирвала ніж із його обм'яклої руки, крутнулася й копнула чолов'ягу в живіт, аж він зігнувся. Її коліно з глухим ударом вривалося йому в маску, і він горілиць гепнувся в багно. Ферро опустила її собі, міцно обхопивши ногами його стан, поклавши передпліччя йому на груди й притиснувши чоловікові до горла його ж ніж.

— Диви, — прошепотіла Ферро йому в обличчя. — Я спіймала тінь.

— Бульк, — долинуло з-за маски. Очі в чоловіка досі були закочені.

— Важко розмовляти в цій штуці, так?

Вона різким порухом ножа розітнула поворозки на його масці. Клинок залишив у чоловіка на щоці довгу подряпину. Без маски він здавався не таким небезпечним. Був набагато молодший, аніж вона думала. Підборіддя в нього було обсіпане прищами, а на верхній губі росло схоже на пух волосся. Він смикнув головою, і його погляд знову сфокусувався. Чоловік загарчав, спробував вирватись, але Ферро міцно його тримала, та й один дотик ножа до шиї хутко його заспокоїв.

— Чому ти за мною йдеш?

— Та я, блядь, не...

Ферро ніколи не відзначалася терплячістю. Зараз, коли вона сиділа на своїй тині, їй легко було розізлитись і вривати йому ліктем по пиці. Він як міг захищався від неї, та вона всією вагою сиділа в нього на стегнах, і він нічого не міг удіяти. Її рука про-

рвалася за його долоні та врізалася йому в рота, в ніс, у شوку, і його голова, смикнувшись назад, ударилась об забрюхану бруківку. Чотири такі удари — і чоловікові розхотілося боротися. Його голова безвільно відхилилася назад, і Ферро знову присіла над ним, пхнувши ножа йому під шию. У нього з носа й рота витікала кров із бульбашками, що темними цівками стікала з обличчя збоку.

— То що, йдеш за мною?

— Я просто дивлюся. — Голос, що долинав із його закритих вуст, урвався. — Просто дивлюся. Я наказів не віддаю.

Гуркські солдати не віддавали наказів перебити народ Ферро і зробити з неї рабину. Це не робить їх невинуватими. Це не врятує їх від неї.

— А хто віддає?

Чоловік кашлянув, і його лице засіпалось, а з його розпухлих ніздрів вирвалися бульбашки крові. І все. Ферро нахмурилася.

— Що таке? — Вона опустила ніж і кольнула його вістрям у стегно. — Гадаєш, я ніколи нікому не відрізала прутня?

— Глокта, — пробелькотів він і заплющив очі. — Я працюю... на Глокту.

— Глокта.

Це ім'я нічого для неї не означало, та з цього можна було починати.

Ферро підняла ніж назад, до його шиї. Гуля в нього на горлі здіймалася й опускалася, злегка торкаючись леза клинка. Ферро зціпила зуби й, насупившись, поворушила пальцями на руків'ї. У кутиках його очей заблищали сльози. Найкраще покінчити з цим і втекти. Так найбезпечніше. Та їй важко було ворухнути рукою.

— Скажи мені, чому цього не слід робити.

У чоловіка в очах з'явилися сльози й потекли по боках його зкривавленого обличчя.

— Мої птахи, — шепнув він.

— Птахи?

— Їх нікому буде годувати. Я, звісно, заслужив на таке, та мої птахи... вони нічого не накоїли.

Ферро примружилася на нього.

Птахи. Дивні в людей бувають причини жити.

Її батько тримав одного птаха. Ферро пам'ятала, як той висів на жердині у клітці. Нікчемна істотка, яка навіть літати не вміла — тільки триматися за гілку. Батько навчав птаха вимовляти слова. Ферро пам'ятала, як дитиною спостерігала за його годівлею. Колись давно, перш ніж прийшли гурки.

— С-с-с-с-с, — просичала Ферро в лице чоловікові й притиснула ножа до його шиї. Він налякано зіщулився. Тоді вона прибрала клинок, підвелася й стала над ним. — Як побачу тебе знову, тобі кінець. Вертай до своїх птахів, тіне.

Він кивнув, вирячивши мокрі очі, і Ферро розвернулася й побрела темним провулком у сутінки. Перетнувши міст, викинула ніж. Той булькнув і зник, і по мулкій воді розійшлися кола, що поступово ширшали. Залишити того чоловіка в живих, напевно, було помилкою. Її досвід показував, що милосердя — це завжди помилка.

Однак сьогодні вона, здавалося, була схильна до милосердя.

ПИТАННЯ

Полковник Глокта, звісно, блискучо танцював, але тоді, коли його нога терпла так, як зараз, йому було важко сяяти по-справжньому. Також увагу відвертало безупинне дзижчання мух, та й партнерка йому не допомагала. Арді Вест мала непоганий вигляд, але її постійне хихотіння починало неабияк дратувати.

— Годі! — гарикнув полковник, закрутивши її по лабораторії Адепта-анатома. Зразки у слоїках пульсували й хиталися в такт музиці.

— Частково з'їли, — всміхнувся Канделау. Одне його око дуже сильно збільшилося через лінзу. Він показав униз щипцями. — Це стопа.

Глокта відсунув кущі, притискаючи одну долоню до обличчя. Там лежав і виблискував червінню зарізаний труп, у якому майже неможливо було впізнати людину. Арді, побачивши його, заливисто розсміялася.

— Частково з'їли! — захихикала вона на нього.

Полковнику Глокті ця справа здавалась аж ніяк не веселою. Дзижчання мух ставало дедалі гучнішим і погрожувало остаточно заглушити музику. Навіть гірше: в парку ставало жахливо холодно.

— Як необачно з мого боку, — промовив голос іззаду.

— Тобто?

— Просто залишити його там. Але часом краще діяти швидко, ніж обережно, так, каліко?

— Я пам'ятаю, — пробурмотів Глокта. Стало ще холодніше, і тепер він трусився, мов листок. — Я пам'ятаю!

— Звісно, — шепнув голос. Жіночий, але не Арді. Низький, схожий на шипіння, від нього у Глокти засіпалось око.

— Що я можу зробити?

Полковник відчув, як до горла підступає нудота. Рани в червоному м'ясі зяяли. Мухи дзижчали так голосно, що він ледве розчув відповідь.

— Можливо, вам варто піти до Університету й попросити поради. — Глоктиної шиї торкнувся крижаний подих, і по його спині пробіг дроз. — Там ви, мабуть... могли б запитати про Сім'я.

Глокта незграбно зійшов із крайньої сходинки, і його занесло вбік; він притулювся до стіни, і з нього зі свистом вирвалося дихання, торкнувшись мокрого язика. Ліва нога в нього дрижала, ліве око сіпалося, неначе вони були з'єднані ниткою болю, що врізалась йому в зад, нутрощі, спину, плече, шию, лице і з кожним порухом, хай яким незначним, натягувалася сильніше.

Він змусив себе застигнути. Задихати глибоко й повільно. Викинув із голови біль і постарався замислитися про інше. *«Скажімо, про Баяза та його невдалі пошуки Сімені. Зрештою, Його Преосвященство чекає, а він не славиться терплячістю»*. Глокта витягнув шию то праворуч, то ліворуч, і відчув, як між його зігнутими лопатками потріскують кістки. Втиснув язика в ясна й почовгав геть від сходів, у прохолодну темряву книгосховища.

Воно не надто змінилося за останній рік. *«А може, й за останні кілька століть»*. Його склепінчасті приміщення пахли пліснявою й старістю, світило в них лише кілька непевних заялжених ламп, а прогнуті полиці тягнулися кудись далеко, в мінливі тіні. *«Час ізнову поритись у запорошених відходах історії»*. Адепт-історик, здавалося, теж не надто змінився. Він сидів за своїм брудним столом і нидів за купою паперів — вочевидь, запліснявілих — при світлі однієї-єдиної, непевної свічки. Коли Глокта придибав ближче, Адепт примружився на нього.

— Хто там?

— Глокта. — Він підозріливо глянув на затінену стелю. — Що сталося з вашим круком?

— Здох, — сумовито буркнув старезний бібліотекар.

— Можна сказати, відійшов в історію! — Старий не засміявся. — Ах, гаразд. Це відбувається з усіма нами. — *«І з одними швидше, ніж з іншими»*. — Маю до вас запитання.

Адепт-історик нахилився вперед через стіл і придивився вологими очима до Глокти так, ніби досі не бачив жодної людини.

— Я вас пам'ятаю. — *«Отже, дива трапляються?»* — Ви питали мене про Баяза. Першого учня великого Джувенса, першу літеру в алфавіті...

— Так, так, ми це вже проходили.

Старий ображено набурмосився.

— Ви принесли той сувій?

— Творець упав, охоплений вогнем, і далі за текстом? На жаль, ні. Він у архілектора.

— Ох. Останнім часом я забагато чую про цю людину. Ті, хто нагорі, весь час на нього бурчать. Його Преосвященство те, Його Преосвященство се. Мені набридло це слухати! — *«Чудово знаю, як ви почуваєтеся»*. — Зараз усі схвилювані. Схвилювані та збентежені.

— Нагорі багато чого змінилось. У нас новий король.

— Я знаю! Гуслав, так?

Глокта протяжно зітхнув, уможуваючись на стільці по той бік столу.

— Так, так, він.

«Спізнився всього років на тридцять. Я здивований, що він не подумав, ніби на троні досі сидить Харод Великий».

— Чого вам треба цього разу?

«Ой, та пошукати навпомацки в пільмі відповідей, до яких я все ніяк не дотягнуся».

— Хочу дізнатися про Сім'я.

Зморшкуювате лице й не ворухнулося.

— Про що?

— Воно згадувалось у вашому безцінному сувої. Та штука, яку Баяз і його магічні друзі шукали в Будинку Творця після смерті Канедіаса. Після смерті Джувенса.

— Тю! — Адепт махнув рукою, і під його зап'ястком загойдалась обвисла плоть. — Таємниці, сила. Це все метафора.

— Баяз, вочевидь, так не думає. — Глокта підсунув стілець ближче й заговорив тихіше. *«Хоча тут нікому мене підслухати, а якщо хтось і підслухає, це нікого не хвилюватиме»*. —

Я чув, буцімто це — шматочок Потойбіччя, який залишився зі Старого часу, коли по землі ходили дияволи. Магія, що набула твердої форми.

Старий захрипів тихим сміхом, демонструючи гнилий рот, схожий на печеру, де зубів було навіть менше, ніж у Глокти.

— Не думав, що ви забобонна людина, очільнику.

«А я й не був забобонним, коли востаннє приходив сюди з запитаннями. Перш ніж відвідав Будинок Творця, перш ніж зустрівся з Юлвеем, перш ніж побачив, як усміхалася Шікель, поки її палили. Які ж то були щасливі часи, коли я ще не чув про Баяза, коли все ще здавалося логічним». Адепт витер сльозливі очі нікчемною паралізованою рукою.

— Де ви таке чули?

«Ой, та від навігатора, в якого одна нога лежала на ковадлі».

— А яка вам різниця де?

— Ну, ви знаєте про це більше, ніж я. Я колись читав, що інколи з неба падає каміння. Хтось каже, що то часточки зірок. Хтось каже, що то скалки, які вилітають із хаосу пекла. Торкатись їх небезпечно. Вони страшенно холодні.

«Холодні?» Глокта мало не відчув на карку той холодний подих і заворушив плечима, змушуючи себе не озиратися.

— Розкажіть мені про пекло.

«Хоча, гадаю, я вже знаюся на цій темі краще за більшість людей».

— Га?

— Пекло, старий. Потойбіччя.

— Кажуть, звідти походить магія, якщо ви в таке вірите.

— Я навчився тримати розум відкритим для таких речей.

— Відкритий розум подібний до відкритої рани, часто...

— Я таке чув, але ми говоримо про пекло.

Бібліотекар лизнув обвислі губи.

— За легендою, колись наш світ і світ унизу були одним цілим і по землі бродили дияволи. Великий Еуз прогнав їх і виголосив Перший закон: заборонив усім торкатися Потойбіччя, розмовляти з дияволами чи вовтузитися з воротами між світами.

— Перший закон, так?

— Його син Глустрод, жадаючи влади, не зважав на перестороги батька й шукав таємниць, викликав дияволів, нацьковував їх на своїх ворогів. Кажуть, його забаганка призвела до зруйнування Аулкуса й падіння Старої Імперії, а знищивши самого себе, він залишив ворота відчиненими... Однак я не фахівець у цих речах.

— А хто фахівець?

Старий поморщився.

— Тут були книжки. Дуже старі. Прекрасні книжки часів майстра Творця. Книжки про Потойбіччя. Про межу між світами. Про ворота й замкі. Книжки про Оповідачів Таємниць і про те, як їх викликати й насилати. Як на мене, купа вигадок. Міфи й фантазії.

— Книжки були?

— Вони вже багато років не стоять на моїх полицях.

— Не стоять? То де ж вони?

Старий нахмурився.

— Дивно, що про це питаєте саме ви...

— Досить! — Глокта якомога швидше озирнувся. Біля підніжжя сходів стояв Сільбер, управитель Університету. Його застигле лице виражало чудернацький жах і подив. *«Неначе він побачив привида. Чи взагалі демона»*. — Однозначно досить, очільнику! Дякуємо за візит.

— Досить? — Глокта нахмурився й собі. — Його Преосвященство не...

— Я знаю, що буде з Його Преосвященством...

«Неприємно знайомий голос». Зі сходів поволі спустився очільник Гойл. Спокійно обійшов Сільбера й перетнув затінену ділянку підлоги між полицями.

— І кажу: досить. Від щирого серця дякуємо вам за візит. — Чоловік нахилився вперед, люто вирячивши очі. — Хай він буде останнім!

У ідальні, відколи Глокта зійшов донизу, відбулися приголомшливі зміни. За брудними вікнами потемнів вечір, запалали свічки в потьмянілих підсвічниках. *«А ще, звісно, є дві дюжини дуже різних практиків Інквізиції»*.

Двоє вузькооких уродженців Сулджуку, схожих, як близнюки, сиділи й дивилися на Глокті з-за масок, поклавши ноги

в чорних чоботах на старезний обідній стіл. На дереві перед ними лежали чотири вигнуті мечі в піхвах. Біля одного темного вікна стояли троє смаглявих чоловіків із поголеними головами. Кожен мав сокиру на поясі й щит на спині. Біля каміна стовбичив височенний практик, довгий і тонкий, як береза. Над його обличчям у масці нависало біляве волосся. Поряд стояв низенький, мало не карлик. Його пояс наїжачився ножами.

Завдяки своєму попередньому візитові до Університету Глокта впізнав величезного північанина на ім'я Каменелом. *«Але він має такий вигляд, ніби після нашої попередньої зустрічі намагався ламати каміння обличчям, до того ж вельми наполегливо»*. Щоки в нього були нерівні, брови — ламані, перенісся різко загострювалося зліва. Його понівечене лице бентежило майже так само, як велетенський дерев'яний молоток, який Каменелом тримав у здоровезних кулаках. *«Але все ж не так сильно»*.

І так далі. Годі було зібрати в одному місці дивніше й бентежніше збіговисько вбивць, і всі вони були озброєні до зубів. *«І очільник Гойл, здається, поповнив свій цирк потвор»*. Посеред них, явно почувуючись як удома, стояла практик Вітарі, яка показувала то туди, то сюди й віддавала накази. *«Побачивши її зараз, і помислити не можна було б, що вона здатна до материнської опіки, та, мабуть, ми всі маємо якісь приховані таланти»*.

Глокта викинув праву руку в повітря.

— Кого вбиваємо?

Всі перевели погляди на нього. Вітарі поволі підійшла до Глокти, наморщивши веснянкувате перенісся.

— Якого милого ви тут робите?

— Я міг би спитати у вас те саме.

— Якщо не хочете собі неприємностей, узагалі не ставте запитань.

Глокта відповів їй беззубою усмішкою.

— Якби я не хотів собі неприємностей, то ніколи не втратив би зубів, а запитання — це єдине, що мені залишилося. Що вас зацікавило в цій старій горі пилу?

— Це не моє діло й тим паче не ваше. Якщо ви шукаєте зрадників, то, може, варто спершу пошукати у власному домі, га?

— І як це розуміти?

Вітарі нахилилася до нього й зашепотіла крізь маску:

— Ви врятували мені життя, тож дозвольте вам за це віддячити. Тікайте звідси. Тікайте і тримайтеся подалі.

Глокта почовгав коридором до своїх важких дверей. *«У справі Баяза ми геть не просунулися. Нам не викликати рідкісної усмішки на обличчі Його Преосвященства. Виклики й насилання, боги й дияволи. Вічно якісь нові запитання»*. Він нетерпляче крутнув ключ у замку: йому кортіло сісти й звільнити тремтливу ногу від своєї ваги. *«Що робив Гойл в університеті? І Гойл, і Вітарі, і дві дюжини практиків — усі озброєні так, ніби йшли на війну?»* Він скривився, переступаючи через поріг. *«Напевно, це якась...»*

— Ай!

Глокта відчув, як у нього виривають із руки ціпок, і хитнувся вбік, хапаючись за порожнечу. Щось із тріском влетіло йому в обличчя, і його голова наповнилася сліпучим болем. За мить Глокта вдарився спиною об підлогу і протяжним зітханням випустив із себе все повітря. Він кліпав і заливався слиною. В роті було солоно від крові, а темне приміщення довкола шалено хиталося. *«Оце так, оце так. Якщо я не дуже помиляюсь, удар кулаком в обличчя. Він ніколи не втрачає сили»*.

Якась рука схопила його за комір плаща й потягнула вгору. Тканина врізалася йому в горло, і він писнув, наче курка, яку душать. Іще одна взяла його за пояс, а тоді Глоктору кудись потягнули, тимчасом як його коліна й носачи чобіт безвільно чиркали по мостинах. Він за інерцією кволо пручався, та домігся лиш того, що йому проштрикнув спину гострий біль.

Двері до ванної гепнули йому по голові й розчахнулися, врізавшись у стіну; його, безсилового, протягнули крізь затемнене приміщення до ванни, яка досі була повна брудної води, що лишилася з ранку.

— Стривайте! — прохрипів Глокта, коли його потягнули через край. — Хто... бе-е-е-е-е!

Холодна вода зімкнулася в нього над головою, а довкола обличчя швидко попливли бульбашки. Його тримали під водою, поки він пручався, вирячивши очі від шоку й панічного жаху;

врешті йому почало здаватися, що в нього вибухнуть легені. Тоді Глокту висмикнули звідти за волосся, і з його обличчя полилася вода, стікаючи у ванну. *«Прийом простий, але безумовно ефективний. Я неабияк розгубився»*. Він судомно вдихнув.

— Що ви... бва-а-а-а!

Знову п'ятьма; усе повітря, яке він спромігся в себе втягнути, з бульканням вийшло у брудну воду. *«Однак ця людина дала мені подихати. Мене не вбивають. Мене розм'якшують. Розм'якшують перед запитаннями. Я посміявся б із цієї іронії долі... якби в моєму тілі... ще лишалося повітря...»* Глокта штовхав ванну й бив по воді. Його ноги безглуздо хвицались, але рука, що тримала його за карк, була наче сталевана. Глокті зсудомило шлунок, а його ребра здіймалися, жадаючи впустити в себе повітря. *«Не дихай... не дихай... не дихай!»* Коли він саме втягував у легені чималу порцію брудної води, його вирвали з ванни й пожбурили на мостини. Він одночасно кашляв, задихався і блював.

— Це ти Глокта? — Голос жіночий, небагатослівний і суворий, із грубим кантійським акцентом.

Жінка сіла навпочіпки перед ним, балансує навшпиньках і байдужо опустивши довгі смагляві руки. На ній була чоловіча сорочка, вільна в кощавих плечах і з мокрими рукавами, заковченими на кістлявих зап'ястках. Чорне волосся жінки було грубо й коротко пострижене і стирчало масними жмутками. Вздовж її суворого обличчя тягнувся тонкий блідий шрам, тонкі губи невдоволено кривились, але найбільше в ній відштовхували очі, що виблискували жовтизною в слабкому світлі з коридору. *«Не дивно, що Северард не хотів за нею йти. Треба було його послухати»*.

— Це ти Глокта?

Заперечувати було безглуздо. Він з дрожем у руці стер із підборіддя гірку слину.

— Це я Глокта.

— Чому стежиш за мною?

Він із болем відштовхнувся й сів.

— Чому ти вважаєш, ніби я щось скажу...

Її кулак ударив його знизу в підборіддя так, що його голова різко рвонула назад, і він мимохіть охнув. Щелепи клацнули,

а один зуб проштрикнув знизу язик. Глокта безвільно відкинувся до стіни; темна кімната захиталась, а його очі наповнилися слізьми. Коли все знову набуло чіткості, жінка дивилася на нього, примруживши жовті очі.

— Я битиму тебе, доки ти не відповіси на мої запитання чи не помреш.

— Дякую.

— Дякую?

— Здається, ти трішечки послабила спазм у моїй шиї, — всміхнувся Глокта, показуючи свої нечисленні закривавлені зуби. — Я два роки був полоненим у гурків. Два роки в пітьмі імператорських в'язниць. Два роки різання, довбання й паління. Гадаєш, один-два ляпаси мене налякають?

Він зареготав їй у лице, булькаючи кров'ю.

— Та я відчуваю більше болю, коли дзюрю! Гадаєш, мені страшно померти?

Глокта нахилився до неї, скривившись від гострого болю у хребті.

— Щоранку... прокидаючись живим... я засмучуюсь! Якщо хочеш відповідей на свої запитання, тобі доведеться відповісти на мої. Ти — мені, я — тобі.

Одну довгу мить жінка дивилася на нього, не кліпаючи.

— Ти був полоненим у гурків?

Глокта змахнув рукою, показуючи на своє знівечене тіло.

— Вони й дали мені все це.

— Хе. Тоді ми обоє втратили щось через гурків. — Жінка плавно сіла на схрещені ноги. — Запитання. Ти — мені, я — тобі. Але, якщо спробуєш мені збрехати...

— Отже, запитання. Я зневажив би тебе як гостю, якби не дозволив тобі розпочати першою.

Вона не всміхнулась. *«А втім, вона, здається, не любить жартувати».*

— Чому ти за мною стежиш?

«Я міг би збрехати, та для чого? Можна померти, й кажучи правду».

— Я стежу за Баязом. У вас, здається, дружні стосунки, а за Баязом нині стежити важко. Тому я стежу за тобою.

Жінка нахмурилася.

— Він мені не друг. Він обіцяв мені помсту, та й усе. Обіцянки ще не виконав.

— Життя повне розчарувань.

— Життя створене з розчарувань. Став своє запитання, каліко.

«Коли вона дістане відповіді на свої запитання, знову настане час купатись, і цього разу я скупаюся востаннє?» Її беземоційні жовті очі не виказували нічого. Порожні, як у тварини. *«А втім, які в мене варіанти?»* Глокта злизав кров із губ і відкинувся назад, до стіни. *«Можна й дізнатися децицю перед смертю».*

— Що таке Сім'я?

Її лице спохмурніло трішечки більше.

— Баяз казав, що то зброя. Зброя дуже великої сили. Такої великої, що вона обернула б Шаффу на порох. Баяз гадав, що вона схована на краю світу, але помилявся. Дізнавшись, що помилявся, він не зрадив. — Жінка трохи помовчала, набурмосено дивлячись на Глокту. — Чому ти стежиш за Баязом?

— Тому що він украв корону й надягнув її на голову безхребетному черв'якові.

Жінка пирхнула.

— Ну, хоч у цьому ми можемо погодитися.

— У моему уряді є люди, занепокоєні тим, куди це може нас завести. Надзвичайно занепокоєні. — Глокта облизав один закривавлений зуб. — І до чого він нас веде?

— Він нічого мені не розповідає. Я не довіряю йому, а він — мені.

— І в цьому ми теж можемо погодитися.

— Він збирався використати Сім'я як зброю. Не знайшов його, тож мусить знайти іншу зброю. Я гадаю, що він веде вас до війни. Війни з Калуллом і його пожирачами.

Глокта відчув, як у нього засіпався один бік обличчя й затріпотіла повіка. *«Клятий підступний холодець!»* Жінка різко схилила голову набік.

— Ти знаєш про них?

— Трохи з ними знайомий. — *«Ну чим це може нашкочити?»* — Упіймав одну в Дагосці. Ставив їй запитання.

— Що вона тобі сказала?

— Говорила про праведність і справедливість. — *«Дві речі, яких я не бачив ніколи»*. — Про війну й самопожертву. — *«Дві речі, яких я бачив забагато»*. — Сказала, що твій друг Баяз убив власного пана. — Жінка й оком не змигнула. — Що її батько, пророк Калул, досі шукає помсти.

— Помсти, — просичала жінка, стиснувши кулаки. — Я їм покажу помсту!

— Що вони з тобою зробили?

— Перебили мій народ.

Вона розправила ноги.

— Зробили мене рабинею.

Плавно зіп'ялася на ноги й нависла над ним.

— Украли в мене життя.

Глокта відчув, як у нього судомно підіймається один куттик рота.

— Ще одна наша спільна риса.

«І, здається, мій додатковий час вичерпано».

Жінка сягнула вниз і обома руками схопилася за його мокрий плащ. Зі страхітливою силою зірвала його з підлоги, аж він ковзнув спиною по стіні. *«У повній ванні знайшли тіло?..»* Глокта відчув, як його ніздрі розширились, у закривавленому носі швидко й шумно потекло повітря, а серце загуло від передчуття. *«Поза сумнівом, моє знівечене тіло борсатиметься як тільки зможе. Непереборна реакція на відсутність повітря. Непереможне прагнення дихати. Поза сумнівом, я смикатимусь і звиватимусь, достоту як смикався і звивався Тулкіс, гуркський посол, коли його вішали й позбавляли нутроців ні за що»*.

Він незграбно, як умів, спробував утриматися на ногах власними силами, стоячи якомога пряміше. *«Зрештою, колись я був гордієм, і байдуже, що все це для мене вже давно минуло. Це аж ніяк не такий кінець, на який сподівався б полковник Глокта. Бути втопленим у ванні жінкою в брудній сорочці. Коли мене знайдуть, я висітиму через край дуною догори? Але яке це має значення? Важливо не те, як ти помираєш, а те, як ти жив»*.

Жінка відпустила його плащ і різким порухом руки пригладдила одержину спереду. *«А чим було моє життя останні*

роки? За чим я міг би сумувати по-справжньому? За сходами? Супом? Болем? Лежанням у темряві, де мене мучать спогади про мої вчинки? Пробудженням уранці серед смороду власного лайна? Чи сумуватиму я за чаюваннями з Арді Вест? Можливо, трішки. Та чи сумуватиму я за чаюванням з архілектором? Тут можна й замислитися, чому я не зробив цього сам кілька років тому». Глокта пильно зазирнув убивці в очі, гострі та яскраві, наче жовте скло, і всміхнувся. Ця усмішка виражала абсолютно чисте полегшення.

— Я готовий.

— До чого?

Жінка втиснула щось у його мляву руку. Держак його ціпка.

— Якщо водитимешся з Баязом і далі, не втягуй у це мене.

Наступного разу я буду не така лагідна.

Жінка поволі відступила до дверного прорізу, що виділявся яскравим прямокутником на тлі затіненої стіни. Розвернулася, і тупіт її чобіт поступово загубився в коридорі. Довкола стало тихо, якщо не брати до уваги легенького «крап-крап» води, що стікала з мокрого плаща.

«Отже, я, здається, вижив. Знову». Глокта здійняв брови. «Можливо, для цього потрібне небажання вижити».

ЧЕТВЕРТИЙ ДЕНЬ

Цей східняк був страховиськом. Здоровенецький, із голови до п'ят одягнений у смердюче, не до кінця вичинене хутро і трохи іржавої кольчуги радше для краси, ніж для захисту. Із його масного чорного волосся, подекуди зібраного грубо викуваними срібними кільцями, стікали краплі дрібного дощу. Чолов'яга мав великий шрам на одній щоці та ще один — через усе чоло, а також безліч слідів і щербин від дрібніших ран і опіків, які дістав хлопчиною. Ніс у нього був сплюснутий і зігнутий убік, як надщерблена ложка. Очі міцно замружилися від натуги, жовті зуби вишкірилися, двох передніх зубів не було, і сірий язик втиснувся у прогалину на їхньому місці. Це обличчя все життя споглядало війну. Це обличчя жило мечем, сокирою, списом і вважало кожен день на цім світі за подарунок.

Для Логена це було майже те саме, що поглянути у дзеркало.

Вони трималися один за одного міцно, як незграбні закохані, й не бачили нічого довкола себе. Дибали вперед-назад, хитаючись, наче п'яниці, що посварилися. Смикали й тягнули, кусалися й билися, хапали і рвали, напружившись від застиглої люті й видихаючи один одному в обличчя смердюче повітря. Огидний, утомливий, смертоносний танець під дощем, який лився без упину.

Логен дістав болючий удар у живіт; щоб перешкодити ще одному, йому довелося покрутитись і попручатись. Він спроквола буцнув противника головою, та хіба що злегка зачепив чолом обличчя Потвори. Мало не спіткнувся, заточився, відчув, як східняк переносить вагу, намагаючись відшукати позу, в якій його можна буде кинути. Логен спромігся випередити його, врізавши стегном по яйцях, і цього вистачило, щоб у Потвори на мить ослабли руки — достатньо, щоб Логен підняв руку й поклав її Потворі на шию.

Логен із болем підіймав ту руку дюйм за дюймом; його витягнутий вказівний палець поволі тягнувся по дзюбатовому обличчю східняка, поки той глипав на нього скошеними очима

й намагався відхилити голову. Його рука боляче вчепилася Логенові в зап'ясток, намагаючись відірвати його, та Логен нахилив плече, розподіливши вагу як годиться. Палець по-сунув за його скривлені вуста, ковзнув по верхній губі, вп'явся в зігнутий ніс Потвори, і Логен відчув, як його зламаний ніготь впинається у плоть усередині. Зігнув палець, вишкірив зуби і як міг крутнув пальцем.

Східняк засичав і засіпався, та він уже попався на гачок. Йому залишилося хіба що вхопити Логена за зап'ясток другою рукою й спробувати відірвати від обличчя цей дряпучий палець. От тільки тоді одна рука в Логена зосталася вільною.

Він вихопив ножа й загарчав, різко штрикаючи. Удари були швидкі, та завдавав він їх сталлю. Клинок зачвакав у нутрощах східняка, у його стегні, руці, грудній клітці, полилася довгими струменями кров, оббризкуючи їх обох і стікаючи в калюжі під їхніми чоботями. Наштрикавшись, Логен ухопив противника за плащ, підняв чолов'ягу в повітря, зіпчивши зуби від натуги, і загарчав, перекинувши його через зубці на стіні. Той полетів геть, млявий, як труп, і готовий невдовзі ним стати, а тоді гепнувся на землю серед товаришів.

Логен перехилився через парапет, важко дихаючи вологим повітрям. Із нього швидко стікали краплі дощу. Їх, здавалося, були сотні, і всі товклися в морі багнюки біля підніжжя стіни. Дикі люди з-за Крінни, де майже не вміють говорити як треба й не переймаються мертвими. Всі вони змокли від дощу й забрьохались у грязюці, ховалися за неоковирними щитами й розмахували неоковирною зброєю, забуленою й безжальною. За ними майоріли під дощем їхні знамена з кісток і пошарпаних шкур, які серед зливи здавалися примарними тінями.

Дехто ніс уперед блаженські драбини чи підіймав ті, які скинули, й намагався приставити їх до стіни та підняти, тимчасом як у багнюку летіли й падали камені, списи й промоклі стріли. Інші дерлися вгору, тримаючи над головами щити; дві драбини стояли з боку Доу, одна — з боку Червоної Шапки, а ще одна — зовсім трохи ліворуч від Логена. Двійко здорових дикунів замахувалися великими сокирами на побиті ворота, з кожним ударом вирубуючи з них мокрі тріски. Логен показав на ту парочку й закричав у вологу, але марно. Його ніхто не почув або ж

не міг почути через гучний стукіт дощових крапель, бухкання, гупання, чиркання, звуки, з якими клинки били по щитах і стріли врізались у плоть, бойові кличі й крики болю.

Логен незграбно підняв меч із калюж на хіднику. Його тьмянний метал виблискував намистинками води. Зовсім поряд один із Дрижакових карлів бився зі східняком, який щойно видерся по драбині. Вони обмінялися кількома ударами: спершу сокира влучила в щит, а тоді просвистів у порожнечі меч. Рука, в якій східняк тримав сокиру, знову піднялась, і Логен відтяв її на рівні ліктя і врізався чоловікові у спину так, що той із криком повалився долілиць. Карл добив його, рубонувши по потилиці, й показав закривавленим мечем за плече Логенові.

— Оно!

Ще один східняк, із великим гачкуватим носом, саме долазив до вершини драбини, хилився вперед, за бійниці, і відводив назад праву руку зі списом наготові. Логен, заревівши, кинувся на нього.

Той вирячив очі, і спис захитався. Метати його вже було пізно. Чоловік спробував відхилитися, вчепившись незайнятою рукою в мокре дерево, та зміг хіба що потягнути драбину по зубцях стіни. Логенів меч штрикнув його під пахву, і він, охнувши, сахнувся, а тоді впустив списа додолю. Логен штрикнув його ще раз, послизнувся і зробив випад надто далеко, мало не впавши чоловікові в руки. Носатий схопився за нього, намагаючись перекинути його через парапет. Логен врізав йому в обличчя ефесом меча так, що його голова гойднулася назад, а другим ударом вибив Носатому кілька зубів. Від третього той знепритомнів і впав із драбини, полетівши донизу й забравши з собою в землю одного зі своїх друзків.

— Принеси ту жердину! — заревів Логен на карла з мечем.

— Що?

— Жердину, їбанько!

Карл ухопив мокрий шматок дерева й перекинув його крізь дощ. Логен випустив меча й упер роздвоєний кінець жердини в одну опору драбини, а тоді почав щосили штовхати. Карл теж підійшов, долучив до поштовхів свою вагу, і драбина зарипіла, захиталась і почала хилитися назад. Над зубцями стіни показалося здивоване обличчя східняка. Він побачив жердину.

Побачив, як на неї з гарчанням налягають Логен і карл. Звалився: відпала драбина, полетівши на голови падлюкам унизу.

Далі вздовж стіни до неї саме знову підштовхнули іншу драбину, і східняки полізли по ній, прикриваючи голови щитами, тимчасом як Червона Шапка та його хлопці жбурляли в них каміння. Деякі дісталися вершини на тій ділянці стіни, де був Доу, і Логен чув звідти крики: когось явно вбивали. Логен вгризся в закривавлену губу, думаючи, чи не поперти туди й не підсобити їм, але вирішив цього не робити. Невдовзі він знадобиться тут.

Тож Логен узявся за меч Творця, кивнув карлові, який йому допоміг, і постояв, переводячи дух. Він чекав, коли знову надійдуть східняки, а довкола нього повсюди билися, вбивали й гинули люди.

Дияволи в холодному, мокрому, кривавому пеклі. Так тривало вже чотири дні, а йому здавалося, ніби він був там завжди. Наче й не забирався звідси ніколи. А може, й справді не забирався.

Наче Шукачеві було замало складнощів у житті! Тепер іще й дощ.

Волога — це далєбі найстрашніше для лучника. Ну, може, бути затоптаним вершниками ще страшніше, та на вежі це було не надто можливо. Луки були слизькі, тятиви розтягувалися, пір'я змгло, і постріли через це мало що давали. Дощ забрав у них фору, і це бентежило, та до кінця дня вони могли втратити ще більше. Воротами саме займалися троє здорових диких паршивців: двоє замахувалися на розм'якле дерево важкими сокирами, а третій намагався засунути у прогалини, які вони лишили, важіль і розсунути колоди.

— Якщо ми з ними не розберемося, вони проб'ють оті ворота! — хрипко крикнув у вологе повітря Шукач.

— Угу, — погодився Мовчун і кивнув, розбризкуючи воду з гриви кудлатого волосся.

Їм із Тулом довелося добряче поволати й помахати руками, та Шукач таки вишикував купку своїх хлопців біля слизького парапету. Шість десятків мокрих луків одночасно опустилися, зарипіли натягнутими тятивами й націлилися на ті ворота. Шість десятків чоловіків нахмурились і прицілились. Із них крапала вода, і вони мокріли й далі.

— Ну, добре, стріляй!

Луки спрацювали більш-менш одночасно. Постріли вийшли приглушеними. Стріли, закрутившись, полетіли донизу; вони відскакували від мокрої стіни, застрягали у грубій деревині воріт, кололи землю довкола того місця, де колись був рів, який урешті перетворився на звичайне болото. Залп годі було назвати влучним, але стріл було багацько, а якщо якість недосяжна, то доведеться досягати свого кількостю. Східняк праворуч упустив сокиру. Три стріли стирчало у нього з грудей, а одна проштрикнула ногу. Той, що ліворуч, послизнувся й упав на бік і незграбно поповз ховатися зі стрілою в плечі. Той, що з важелем, упав на коліна, смикаючись і хапаючись за щось позаду себе: намагався взятися за стрілу у себе в попереку.

— Гарзд! Добре! — крикнув Шукач.

Інші нападники, здавалося, тепер не надто хотіли спробувати подолати ворота, і цьому варто було радіти. Тих, хто намагався скористатися драбинами, ще було вдосталь, але розібратися з цим звідси було важче. За цієї погоди вони могли постріляти як ворога, так і своїх же хлопців на стінах. Шукач зціпив зуби й випустив униз, у рухливу юрбу, мокру стрілу, що нешкідливо закрутилася. Нічого вони не вдіють. Стіни — це робота для Дрижака, Доу, Червоної Шапки. Стіни — це робота для Логена.

Щось тріснуло — голосно, наче небо впало. Світ став приголомшливо яскравим і повільним, наче занурився в суп. Усі звуки розійшлися луною. Логен незграбно пошкандибав цим сновидінням, випустивши з дурнувятих пальців меч, врізався у стіну і схопився за неї, коли вона загойдалася, намагаючись утямити, що сталося, й нічого не розуміючи.

Двоє чоловіків билися за спис, безупинно борюкаючись і смикаючись, а чому, Логен згадати не міг. Чоловік із довгим волоссям дістав потужний удар з розмаху кийком по щиту, від якого швидко відлетіло кілька трісок, а тоді замахнувся сокирою, вишкіривши блискучі зуби, врізав дикому на вигляд чолов'язі по ногах і збив його. Повсюди були люди, мокрі й люті, заляпані багнюкою й кров'ю. Може, це бій? А на якому боці він, Логен?

Він відчув, як йому залоскотало око щось тепле, і підніс до нього руку. Насупився, побачивши червоні кінчики пальців.

Ті порожевіли від крапель дощу. Кров. Отже, хтось ударив його по голові? Чи це йому сниться? Просто спогад із давніх часів.

Логен різко розвернувся за мить до того, як кийок опустився й розбив йому череп, наче яйце, а тоді обома руками схопив якогось волохатого покидька за зап'ястки. Раптом світ став швидким, гамірним, голова запульсувала болем. Він хитнувся до парапету й зазирнув у брудне бородате сердите лице, що опинилося впритул до його обличчя.

Логен прибрав одну руку з кийка й заходився намацувати на поясі ніж. Не намацав. Так довго гострив усі ті клинки, а тепер, коли йому потрібен один із них, у нього нема нічого. Тоді до Логена дійшло. Клинок, який він шукав, застряг у тому страшкові, що лежав у багнюці десь біля підніжжя стіни. Логен обмацав пояс із другого боку, не припиняючи хапати-ся за кийок, але тепер він програвав, бо змагався лиш однією рукою. Його поволі перешилили за зубці стіни. Логенові пальці знайшли руків'я ножа. Волохатий східняк вирвав свій кийок і здійняв його, роззявивши рота, заволавши й смердючо видихнувши.

Логен штрикнув його просто в обличчя; клинок проколов одну щоку й вийшов із другої, вибивши разом кілька зубів. Ревіння Волохатого перетворилося на високий зойк; він упустив кийок і відхитнувся, вибалушивши очі. Логен спритно нагнувся й вихопив свій меч із-під важких ніг тієї парочки, що билася за спис, зачекав якусь мить, поки східняк наблизиться до нього, а тоді рубонув іззаду по стегну. Східняк із криком упав; тепер із ним міг розібратися карл.

У Волохатого досі текла кривава слина; однією рукою він тримався за руків'я ножа у себе в обличчі й намагався його висмикнути. Логенів меч залишив у нього на боці червону рану серед мокрого хутра, і Волохатий упав на коліна. Ще один змах — і його голова розкололася навпіл.

Менш ніж за десять кроків від них ускочив у халепу Дрижак: троє східняків насадили на нього, прип'ятого до стіни, а ще один саме долазив до вершини драбини, тимчасом як усі його хлопці були зайняті позаду. Він скривився від сильного удару молотом по щиту, хитнувся назад і випустив із руки сокиру, яка грюкнула об камінь. Логенові спало на думку, що йому буде трохи

краще, якщо Дрижакові розплющать голову. Однак були чималі шанси, що наступним стане він сам.

Тож Логен глибоко вдихнув і з ревом кинувся в атаку.

Перший розвернувся саме вчасно, щоб Логен розрубав йому пику, а не потилицю. Другий підняв щит, але Логен нахилився й натомість розрубав йому гомілку. Той із вереском гепнувся на спину, і його кров розлилася по навколишніх дощових калюжах. Третій був здоровилом із буйним рудим волоссям, що стирчало на всі боки. Він оглушив Дрижака біля парапету так, що той упав на коліна, безвільно опустивши щит. Із порізу в нього на лобі текла кров. Рудий здійняв великий молот, щоб закінчити це діло. Логен штрикнув його у спину, перш ніж той устиг це зробити, і довгий клинок угруз у нього аж по руків'я. Ніколи не бийся з кимось лицем до лица, якщо можеш убити його ззаду, казав Логенів батько, і Логен завжди старався виконувати цю добру пораду. Рудий заборсався й завищав, люто звиваючись із останніми подихами й тягнуци Логена за собою за руків'я меча, та невдовзі впав.

Логен підчепив Дрижака під пахву й підняв його. Коли його погляд знову сфокусувався й він побачив, хто йому допомагає, Дрижак сильно нахмурився. Нахилився й підібрав із каміння свою впалу сокиру. Логен на мить замислився, чи не занурить її Дрижак йому в череп, але Дрижак просто стояв на місці, поки з його мокрого обличчя стікала кров із порізу на голові.

— Ззаду, — сказав Логен, кивнувши йому за плече.

Дрижак повернувся, Логен теж, і вони стали спиною до спини. Тепер довкола воріт було три чи чотири драбини, а бій на стінах розпався на кілька окремих боїв, маленьких та кривавих. Східняки перелазили через парапет, викрикуючи свою безглузду тарабарщину, з суворими обличчями й суворою зброєю, що виблискували вологою, і йшли вздовж стіни на Логена, тимчасом як інші підтягувалися вгору. Він чув позаду себе брязкіт і гарчання, з якими бився Дрижак, але не зважав на них. Можна було розбиратися лише з тим, що було перед ним. Треба дивитися реально на такі речі.

Логен відсунувся назад, показуючи втому — вдавану лише наполовину, — а тоді, коли перший зі східняків пішов у наступ, зціпив зуби і скочив уперед, розітнувши йому лице так, що той

заволав, приклавши долоню до очей. Логен вривався в іншого й дістав удар щитом у груди; край щита вдарив його по нижній щелепі так, аж він прикусив язика.

Логен мало не впав, спіткнувшись об розпластаний труп мертвого карла. Він ледве встиг випрямитися, змахнув мечем і, не зачепивши нічого, полетів слідом за мечем, відчуваючи, як щось вривається йому в ногу. Охнув і підскочив, розмахуючи мечем. Де й поділась його рівновага! Логен кинувся на якесь хутро, що рухалось, але в нього підігнулася нога, і він у когось вривався. Вони впали разом, і Логен тріснув головою об камінь. Вони покотились, і Логен вибрався нагору, криючи й пускаючи слину, запустив пальці в масне волосся якогось східняка й заходився бити його обличчям об камінь, аж доки в нього не розм'як череп. Відірвався, почув, як об хідник, на якому він був раніше, грюкає чийсь клинок, і зіп'явся на коліна, слабко тримаючи меча однією липкою рукою.

Він стояв на колінах, важко дихаючи, поки з його обличчя стікала вода. Вони йшли на нього далі, і подітися було нікуди. Йому боліла нога, в руках не зосталося сили. Голова крутилася так, ніби була готова відлетіти. Сил на те, щоб битися, майже не лишилося. Вони йшли на нього далі; попереду сунув чолов'яга з товстими шкіряними рукавичками й великим молотом у руках, що мав важку головку з шипами, червону від крові. Здавалося, його власник уже розбив ним чийсь череп, а наступним буде Логенів. Тоді Бетод нарешті переможе.

Логен відчув, як у нього холонуть нутрощі. Відчув болючу порожнечу. В долоні заціпеніли м'язи, до болю стискаючи меч, і кісточки пальців затріщали.

— Ні! — процідив Логен. — Ні, ні, ні.

Але він так само міг би казати це дощу. Отой холод розійшовся, охопивши Логенове обличчя, і його уста розтягнулись у кривавій усмішці. Рукавичник підійшов ближче, злегка торкаючись мокрого каменю молотом. Озираючись через плече.

Із його розбитої голови бризнула кров. Краммок-і-Фаїл заревів, як сердитий ведмідь, кістки з людських пальців розлетілися довкола його шиї, а гігантський молот закрутився довкола його голови, описуючи величезні кола. Наступний східняк спробував відступити, тримаючи наввисячки щит. Краммок змахнув

молотом, тримаючи його обома руками, і збив чолов'ягу з ніг так, що той покотився по каменю й упав долілиць. Великий горянин вискочив на хідник, спритно, як танцюрист, попри масивну статуру, і вдарив наступного противника в живіт так, що той пролетів крізь повітря й безвільно впав під зубцями стіни.

Логен споглядав, як один гурт дикунів убиває інший, і важко дихав, поки Краммокові хлопці з розмазаною через дощ фарбою на обличчях гучно раділи й репетували. Вони висипали на стіну й рубали східняків грубими мечами та яскравими сокирами, відтісняли їх і відпихали їхні драбини, кидали їхні тіла за парাপет, у багнюку вниз.

Він став коліньми в калюжу, спершись на холодне руків'я меча Канедіаса, вістря якого встромилося в камінь хідника. Логен зігнувся й важко задихав; його холодні нутрощі то втягувалися, то розправлялися, в подряпаному роті відчувався солоний смак, а ніс наповнився смородом крові. Він не наважувався поглянути вгору. Зціпив зуби, заплющив очі й харкнув кислою слиною на каміння. Придушив холод у животі, і той щез, принаймні тимчасово, тож тепер йому заважали тільки біль і втома.

— Здається, цим покидькам набридло, — долинув до нього крізь мжичку Краммоків сміх. Горянин закинув голову назад, роззявивши рота, висолопив язика в дощ, а тоді облизав губи. — Гарно ти сьогодні попрацював, Кривава Дев'ятко. Не те щоб я не діставав особливого задоволення, коли бачу тебе за роботою, та радий, що зміг докластися до цього сам.

Краммок однією рукою здійняв свій величезний довгий молот і закрутив ним, наче вербовою гілочкою, поглянув на величезну криваву пляму на головці, до якої прилип жмуток волосся, а тоді широко всміхнувся.

Логен поглянув на Краммока. Йому ледве стало сили на те, щоб підвести голову.

— О, так. Гарна робота. Однак завтра, якщо вже ти такий беручкий, ми підемо до задньої частини. Гаразд? Можеш забрати собі цю йобану стіну.

Дощ слабшав, перетворюючись на ріденьку мряку та мжичку. Із-за обвислих хмар вирвалося трохи примерклого сонячного світла, і знову стало видно Бетодів табір, його заболочений рів

і його знамена, розсіяні по долині намети. Шукач примружився й начебто розгледів кількох бійців, які стояли попереду й дивились, як східняки біжать назад. Від чогось відбилося сонячне світло. Може, від підзорної труби, з тих, якими користуються в Союзі — зазвичай для того, щоб дивитися не туди, куди треба. Шукач замислився: може, то Бетод дивиться на все це там, унизу? Роздобути собі підзорну трубу — це цілком у душі Бетода.

Він відчув, як його плеснула по плечу велика рука.

— Ми дали їм прочухана, отамане, — прогуркотів Тул, — і доброго прочухана!

Сумніватись у цьому було важко. У багнюці довкола підніжжя стіни валялося безліч мертвих східняків, було безліч пораниених — їх несли товариші або ж вони самі поволі, з болем пленталися до своїх лав. Однак із їхнього боку стіни теж було чимало вбитих. Шукач бачив купу забрьоханих трупів ближче до задньої частини фортеці, де саме займалися похованнями. Чув, як хтось волає. Волає завзято, страхітливо; так волають ті, кому треба відтяти чи вже відтяти кінцівку.

— Атож, ми дали їм прочухана, — буркнув Шукач, — але вони нам теж. Не знаю, скільки прочуханів ми витримаємо.

Бочки, в яких лежали їхні стріли, тепер були наповнені щонайбільше наполовину, а каміння вже майже закінчилося.

— Варто послати когось із хлопців обчистити мертвих! — гукнув він бійцям через плече. — Взяти що можна, поки є змога!

— У такі часи стріл забагато не буває, — сказав Тул. — Але зважаючи на те, скільки цих тварюк із-за Крінни ми сьогодні вбили, гадаю, що тепер у нас буде більше списів, аніж було вранці.

Шукач видушив із себе усмішку.

— Добре, що вони принесли нам щось для бою.

— Ага. Гадаю, якби в нас закінчилися стріли, їм би швидко стало нудно. — Тул засміявся і як ніколи сильно плеснув Шукача по спині — у того аж зуби зацокотіли. — Ми добре впоралися! Ти добре впорався! Ми ще живі, хіба ні?

— Дехто з нас.

Шукач опустил погляд на труп єдиного бійця, який загинув на вежі. Той був старий, майже повністю сивий, із його шиї стирчала неоковирна стріла. Зловити стрілу в такий мокрий

день, як сьогодні — ще та невдача, та в бою людині неодмінно й таланить, і не таланить. Він насуплено поглянув униз, на долину, що невпинно темнішала.

— І де тільки носить союзників?

Ну хоч дощ припинився. Треба радіти дрібничкам у житті — приміром, сякому-такому кіптявому багаттю після вологи. Коли кожна хвилина може стати для тебе останньою, треба радіти дрібничкам у житті.

Логен сидів сам біля свого жалюгідного вогню і злегка потиравав праву долоню. Вона заболіла, порожевіла й затерпла, бо весь день стискала грубе руків'я меча Творця. Довкола суглобів пальців повискакували пухирі. Голова в нього була вкрита синцями. Поріз на нозі трохи пекло, та ходив він усе одно непогано. Можна було скінчити й набагато гірше. Поховали вже понад шістдесят людей, і трупи складали в ями дюжинами, як і передікав Краммок. Понад шістдесят північан возз'єдналися з землею і вдвоє більше постраждали, багато хто сильно.

Він чув, як бурчить Доу біля великого багаття — розповідає, як штрикнув якогось східняка в яйця. Чув, як розкотисто сміється Тул. Логенові здавалося, що йому серед цього вже не місце. А може, й узагалі ніколи не було місця. Гурт бійців, із якими він бився й переміг. Життя, які він пощадив, не маючи на те жодної логічної причини. Ті, хто ненавидів його більше, ніж смерть, але був змушений іти за ним. Для нього вони, мабуть, не більші друзі, ніж Дрижак. Можливо, Шукач — його єдиний справжній друг у всьому широкому Земному колі, та й навіть у його очах Логен, здавалося, час від часу бачив отой давній слід сумніву, той давній слід страху. Коли Шукач вийшов із п'їтьми, він замислився, чи не побачив його тепер.

— Гадаєш, вони прийдуть цього вечора? — запитав Шукач.

— Рано чи пізно він спробує напасти в темряві, — відповів Логен, — але мені здається, що він потерпить із цим, доки ми не стомимося трохи сильніше.

— А що, можна стомитися більше, ніж тепер?

— Гадаю, ми це з'ясуємо. — Логен скривився, витягуючи зболілі ноги. — Здається, з цією хрінню колись і справді було простіше.

Шукач пирхнув. Не засміявся. Радше просто показав Логенові, що почув його.

— Пам'ять часом творить дива. Ти пам'ятаєш Карлеон?

— Ще б пак. — Логен опутив погляд на прогалину на місці пальця і стиснув кулак, щоб надати руці такого вигляду, як завжди. — Просто дивує, що тоді все здавалося дуже простим. За кого битись і чому. Не можу сказати, що це мене колись турбувало.

— Мене турбувало, — зауважив Шукач.

— Справді? Ти мав би щось сказати.

— А ти послухав би?

— Ні. Мабуть, ні.

Вони трохи посиділи мовчки.

— Як думаєш, ми це переживемо? — спитав Шукач.

— Може. Якщо завтра чи післязавтра надійдуть союзники.

— Думаєш, вони надійдуть?

— Може, й так. На це можна сподіватися.

— Якщо на щось сподіватися, воно від того не станеться.

— Зазвичай буває навпаки. Але ми дістаємо шанс щодня, коли залишаємося живі. Може, цього разу вигорить.

Шукач насупився на рухливе полум'я.

— Щось забагато цих «може».

— Це війна.

— Хто б міг подумати, що ми чекатимемо рішення своїх проблем від купки південців, га?

— Гадаю, проблеми вирішують усіма доступними способами.

Треба дивитися на це реально.

— Отже, якщо дивитися на це реально... Гадаєш, ми це переживемо?

Логен замислився.

— Може, й так.

У м'якій землі зачвакали чоботи, і до багаття тихо підійшов Дрижак. Отой поріз у нього на голові був закутаний у сіру пов'язку, а з-під пов'язки падало вологе масне волосся.

— Отамане! — озвався Дрижак.

Шукач з усмішкою підвівся і плеснув його по плечу.

— Молодець, Дрижаку. Ти сьогодні добре попрацював. Я радий, що ти прийшов, хлопче. Ми всі раді. — Він пильно поглянув на Логена. — Всі. Гадаю, я спробую трохи перепочити. Побачуся з вами, як вони надійдуть знову. Найпевніше, досить скоро.

Шукач пішов геть, у ніч, і Дрижак із Логеном мимоволі витріщились один на одного.

Логенові, мабуть, варто було наблизити руку до ножа, стегтися раптових рухів і таке інше. Та він був надто втомлений і змучений болем для цього. Тож просто сидів на місці й дивився. Дрижак стиснув губи й поволі, знехотя сів навпочіпки біля вогню навпроти, неначе збирався з'їсти щось, знаючи, що ця їжа гнила, та не маючи вибору.

— Був би я тобою, — сказав він за якийсь час, — дозволив би тим падлюкам убити мене сьогодні.

— Певен, що кілька років тому я так і вчинив би.

— Що змінилося?

Логен замислився й насупився. А тоді низав зболілими плечима.

— Я стараюся бути кращим, аніж колись.

— Гадаєш, цього достатньо?

— А що ще я можу робити?

Дрижак похмуро глипнув на вогонь.

— Я хотів сказати... — Він покрутив слова в роті й виплюнув їх. — Мабуть, хотів сказати, що вдячний. Ти сьогодні врятував мені життя. Я це знаю.

Він не був радий це казати, і Логен знав чому. Важко прийняти якусь послугу від людини, яку ненавидиш. Важко ненавидіти її так сильно опісля. Втратити ворога може бути тяжче, ніж утратити друга, якщо ворог достатньо давній.

Тож Логен знову стенив плечима.

— То пусте. Це просто те, що треба робити для своєї ватаги. Я завинив тобі набагато більше. Я це знаю. Ніколи не зможу віддати те, що тобі завинив.

— Не зможеш. Але це, як на мене, незлий початок.

Дрижак підвівся й відійшов на крок. Тоді зупинився й розвернувся назад. По його суворому, сердитому обличчю з одного боку затанцювало світло від багаття.

— Людина ніколи не буває просто хорошою чи поганою, еге ж? Навіть ти. Навіть Бетод. І взагалі ніхто.

— Атож. — Логен сів і подивився, як ворухиться полум'я. — Атож, так просто ніколи не буває. Всі ми маємо якісь причини. І хороші люди, й погані. Все залежить від того, на якому ти боці.

ІДЕАЛЬНА ПАРА

Один із незліченних лакеїв Джекзалья став на драбину, а тоді насуплено й акуратно опустив корону йому на голову. Єдиний величезний діамант у короні блищав із безцінною яскравістю. Лакей ледь-ледь відчутно покрутив корону вперед-назад. Її оторочений хутром край охопив Джекзальві череп. Лакей зліз, прибрав драбину й оглянув результат. Те саме зробило пів десятка його колег. Один із них вийшов уперед, щоб поправити гаптований золотом рукав Джекзалья саме так, як треба. Ще один, скривившись, змахнув із його чисто білого комірця нескінченно дрібну порошок.

— Дуже добре, — сказав Баяз і задумливо кивнув самому собі. — Гадаю, ваша величність готові до свого весілля.

Тепер, коли Джекзалеві несподівано випала нагода над цим подумати, його дивувало те, що він не погоджувався одружитися, принаймні свідомо. Не освідчувався й не приймав чийогось освідчення. Навіть не казав «так» щодо жодної пропозиції. А втім, нині він готується взяти шлюб за якихось кілька годин, до того ж із жінкою, якої практично не знає. Він не зміг не збагнути: приготування, щоб із ними впоралися так швидко, мали розпочатися задовго до того, як Баяз висунув пропозицію щодо шлюбу. А може, й навіть раніше, ніж Джекзалья було короновано... однак, гадав він, це не так уже й дивно. Він від самого сходження на престол безпорадно відбував одну незрозумілу подію за іншою, наче людина, що потрапила в кораблетрощу й силкується втримати голову над водою, не бачачи землі, поки її тягнуть не знати куди невидимі й непереборні течії. Щоправда, він значно краще вбраний.

До Джекзалья поступово почало доходити: що могутнішою стає людина, то вужчий у неї насправді вибір. Капітан Джекзаль дан Лютар мав змогу їсти що заманеться, спати де заманеться, бачитися з ким заманеться. Проте його королівська величність Джекзаль Перший був зв'язаний невидимими путами традицій,

очікувань і відповідальності, що визначали всі аспекти його буття, навіть найнезначніші.

Баяз зі знанням справи ступив крок уперед.

— Можливо, якщо розстебнути верхній гудзик тут...

Джезаль відсахнувся, злегка роздратувавшись. Увага цього мага до кожної незначної деталі його життя починала більш ніж утомлювати. Здавалося, він уже й до нужника не може сходити, щоб цей старий гад не попорпався в тому, що вийде.

— Я вмію застібати плащ! — гарикнув Джезаль. — А коли я приведу дружину після весілля до нашої опочивальні, мені слід чекати там вас, готового пояснити мені, як найкраще користуватися прутнем?

Лакеї закашлялися, відвели погляди й тишком-нишком відступили до кутків зали. Сам Баяз не всміхнувся й не насупився.

— Я завжди готовий проконсультувати вашу величність, але сподівався, що з цією справою ти зможеш упоратися й сам.

— Маю надію, що ви добре підготовлені до нашої маленької вилазки. Я готувалася весь ра... — Арді застигла, підвівши погляд і побачивши Глоктине лице. — Що з вами?

— Що, оце? — Він змахнув рукою, показуючи на барвисте скупчення синців. — Уночі до моїх апартаментів вдерлася кантійка, побила мене й мало не втопила у ванні.

«Не рекомендував би таке іншим».

Арді йому явно не повірила.

— Що сталося насправді?

— Я впав зі сходів.

— А... Сходи. Коли людина не надто твердо стоїть на ногах, вони можуть бути збіса жорстокими.

Дівчина пильно поглянула на свій напівпорожній келих. Очі в неї були трохи затуманені.

— Ви п'яні?

— Зараз пообіддя, чи не так? До цього часу я завжди стараюся напитись. Якщо вже берешся за якусь роботу, їй треба віддаватися сповна. Принаймні так мені любив казати батько.

Глокта примружено глянула на неї, і вона спокійно поглянула на нього з-за свого келиха. *«Ніякого дрожу в губах, ніякого трагічного обличчя, ніяких потоків гірких сліз на щоках».*

Арді здавалася не менш щасливою, ніж зазвичай. *«А може, не більш нещасною. Проте день весілля Джезеля дан Лю-тара не може бути для неї радісним. Ніхто не тішиться, коли його відкидають, незалежно від обставин. Ніхто не радіє, коли його лишають напризволяще».*

— А знаєте, нам не треба туди йти. — Глокта скривився, марно спробувавши розтягнути понівечену ногу і змусити її рухатися. Від цієї гримаси його розсіченими губами й побитим обличчям пробігла хвиля болю. — Я вже точно не скаржитимусь, якщо сьогодні мені не доведеться ступити більше ні кроку. Можна посидіти тут і поговорити про дурниці й політику.

— І пропустити одруження короля? — видихнула Арді, притиснувши одну руку до грудей у вдаваному жаху. — Але ж я просто мушу побачити, в що буде вдягнена принцеса Терез! Кажуть, вона — найпрекрасніша жінка у світі, а навіть такому сміттю, як я, потрібен приклад для наслідування. — Вона закинула голову назад і вихилила залишки вина. — Самі розумієте, те, що я трахалася з нареченим, насправді не привід пропустити весілля.

Флагман великого герцога Орсо Талінського повільно, рішучо, велично сунув уперед під вітрилами, розправленими щонайбільше на чверть, тимчасом як у насичено-синьому небі вгорі махали крилами й кричали незліченні морські птахи. Це однозначно був найбільший корабель, який коли-небудь бачив Джезаль, та й будь-хто інший у величезних натовпах, які вишикувались уздовж пристані й зібрались на дахах і у вікнах будівель на набережній.

Корабель був оздоблений якнайкраще: на його такелажі тріпотів барвистий серпантин, а три його височезні щогли були увішані яскравими прапорами — соболевим хрестом Таліна й золотим сонцем Союзу, що опинилися поряд на честь радісної події. Та менш загрозливим корабель від цього не став. Він мав такий вигляд, який, певно, мав би Логен Дев'ятипалий у франтівській куртці. Все одно залишився б войовником, а через кричущі оздоби, в яких йому явно некомфортно, видавався б дикішим, а не менш диким. Як транспортний засіб для доставлення до Адуа однієї-єдиної жінки — а саме Джезалевої майбутньої нареченої, — це могутнє судно аж ніяк не заспокоювало. Воно натякало, що великий герцог Орсо в ролі тестя може постійно вселяти страх.

Відтак Джезаль побачив матросів, що повзали серед незчисленних канатів, наче мурахи в кущі, і з відпрацьованою швидкістю збирали цілі акри парусини. Вони дозволили могутньому кораблю посунути вперед власним ходом, і його велетенська тінь упала на пристань, зануривши в п'ятьму половину тих, хто його зустрів. Він сповільнився, і повітря наповнилося рипінням колод і тросів. Корабель остаточно зупинився, затьмаривши собою човни, що сумирно стояли прив'язані обабіч нього й тепер видавалися крихітними, — так само, як тигр затьмарив би кошенят. Високо над головою Джезала загрозливо виблискувала золота носова фігура, жінка вдвічі більша за людину, що здіймала спис до небес.

Посеред пристані, де осадка була найбільша, саме з цієї нагоди було збудовано велетенський причал. Представники монаршого двору Таліна спустилися цим пологим містком до Адуа, наче візитери з далекої зорі, де всі багаті, вродливі й безтурботно щасливі.

Обабіч новоприбулих крокували колонами бородаті вартові, вдягнені в однакову чорну форму; їхні шоломи були начищені до дзеркального, просто болючого блиску. Між ними двома рядами по шість душ ішли дванадцятьоро дам, кожна з яких була вбрана в червоні, блакитні чи яскраво-фіалкові шовки й блискуча, як справжня королева.

Проте жодна людина серед враженого натовпу на набережній анітрохи не засумнівалася б у тому, хто саме в центрі уваги. Попереду плывла принцеса Терез — висока, струнка, з неймовірно королівським виглядом, граційна, як циркова танцівниця, і статечна, як імператриця з легенди. Її чисто біла сукня була обшита блискучим золотом, мерехтливе волосся мало колір начищеної бронзи, а на її блідих грудях під ясним сонцем виблискував та іскрився ланцюжок із приголомшливими діамантами. Тієї миті здавалося, що її справді доречно називають Перлиною Таліна. Терез видавалася чистою та яскравою, гордою та блискучою, жорсткою та прекрасною, як бездоганий коштовний камінь.

Коли її ноги торкнулися каміння, натовпи вибухнули схвилованим радісним криком, і з вікон будівель далеко вгорі посипалися гарно організованими водоспадами пелюстки квіток. Отож принцеса наближалася до Джезала, з величною гідністю ступаючи по м'якому килиму серед солодких пахощів мерехтливої

рожево-червоної імлі, владно задерши голову й гордо зціпивши руки перед собою.

Назвати це прибуття разучим було б неймовірним применшенням.

— Ваша королівська величносте, — пробурмотіла вона. Джезаль не знати чому відчув себе по-справжньому нікчемним, коли вона присіла в реверансі, а в неї за спиною так само вчинили її дами, тоді як гвардійці низько вклонилися. Всі їхні рухи були бездоганно узгоджені між собою. — Мій батько, великий герцог Орсо Талінський, передає вам найщиріші вибачення, — принцеса знову бездоганно випрямилася, неначе її смикнули за невидимі ниточки, — але він не має змоги побувати на нашому весіллі через невідкладні справи у Штирії.

— Нам достатньо вас, — прохрипів Джезаль, а за мить подумки лайнувся: зрозумів, що геть забув про правильне звертання.

За поточних обставин чітко мислити було важкувато. Зараз Терез була ще приголомшливіша, ніж тоді, як він бачив її востаннє, щонайменше рік тому, коли вона завзято сперечалася з принцом Ладіслою на бенкеті, влаштованому на його честь. Згадка про те, як вона люто верещала, не надто підбадьорювала Джезалья — щоправда, він сам навряд чи зрадів би можливості одружитися з Ладіслою. Зрештою, той був справжнісіньким ослом. Джезаль був абсолютно інакший і, поза сумнівом, міг сподіватися на іншу реакцію. Тож він сподівався.

— Прошу, ваша високосте. — Джезаль простягнув принцесі руку. Вона поклала на цю руку долоню, яка здавалася легшою за пір'їнку.

— Ваша величність робить мені завелику честь.

Підкови сірих коней застукали по бруківці, плавно задзуміли колеса карети. Вони рушили вздовж Алеї Королів; довкола них щільним строем їхала рота Лицарів Тіла з блискучою зброєю та обладунками. Вздовж великої магістралі на кожному кроці стояли захоплені простолюдини, в усіх дверях і вікнах виднілись усміхнені підданці. Всі вони прийшли привітати свого нового короля й жінку, яка невдовзі стане їхньою королевою.

Джезаль знав, що поряд із нею, напевно, видається цілковитим йолопом. Незграбним, простим, невихованим бовдуром, який не має ні найменшого права перебувати з нею в одній

кареті — хіба що як підставка їй під ноги. Він іще ніколи в житті не почувався справді нижчим за когось. Йому майже не вірилося, що він одружиться з цією жінкою. Сьогодні. У нього трусилися руки. Просто трусилися. Можливо, їм обом допоможуть розслабитись якісь щирі слова.

— Терез... — Вона й далі владно махала рукою юрбам. — Я розумію... що ми нітрохи не знаємо одне одного, та... я хотів би з вами познайомитися. — На те, що вона його почула, вказувало лише те, як у неї ледь-ледь смикнулися вуста. — Знаю, це, напевно, стало для вас жахливим шоком, як і для мене. Сподіваюсь, якщо я можу щось зробити... щоб вам стало легше, що...

— Мій батько вважає, що цей шлюб найкраще послужить інтересам моєї країни, а послух — це обов'язок доньки. Ті, хто від народження посідає високе становище, змалечку готуються до самопожертв.

Її ідеальна голова плавно повернулася на ідеальній шиї, і Терез усміхнулася. Її усмішка, може, й була дещо натужною, та менш сьайливою від цього не стала. Важко було повірити, що таке гладеньке, бездоганне личко може складатися з плоті, як обличчя всіх інших людей. Воно було наче з порцеляни чи відшліфованого каменю. Дивитись, як воно ворушиться, було невпинним, чарівним задоволенням. Джезаль замислився, які в неї губи — холодні чи теплі. Він був би дуже радий це з'ясувати. Вона нахилилася до нього й легенько поклала руку йому на долоню. Теплу, безсумнівно теплу, м'яку, однозначно із плоті.

— Вам варто помахати рукою, справді, — стиха промовила вона по-штирійськи співучим голосом.

— Гм, так, — видушив із себе Джезаль, у якого геть пересохло в роті, — так, звісно.

Глокта стояв поряд з Арді й насуплено дивився на двері Осередку лордів. За цими височезними воротами, у великій круглій залі, відбувалася церемонія. «*О радісний, радісний день!*» Від позолоченого купола відлунюють мудрі настанови верховного судді Маровії, щаслива пара з легкими серцями виголошує свої врочисті обітниці. Подивитися на це всередині пустили лише нечисленних щасливців. «*Решта нас мусить обожнювати їх іздалеку*». І для цього зібралася неабияка юрба. Широка

площа Маршалів була забита людьми. Глокті аж вуха закла-ло від їхніх захоплених теревенів. *«Юрба лакиз, яким не терпиться побачити, коли вийдуть їхні божественні величності».*

Він нетерпляче захитався вперед-назад і з боку в бік, кривлячись і шиплячи в намаганні запустити потік крові до ніг, які вже нили, і притлумити спазми. *«Однак стояти так довго на місці — це, кажучи по-простому, тортури».*

— Як довго може тривати весілля?

Арді здійняла темну брову.

— Можливо, вони не встояли одне перед одним і зараз консумують шлюб просто на підлозі Осередку лордів.

— Як довго може тривати та клята консумація шлюбу?

— Якщо треба, спирайтеся на мене, — запропонувала Арді й простягнула йому лікоть.

— Щоб каліка спирався на п'яну? — насупився Глокта. — Ми ще та парочка.

— Як хочете, перекиньтесь й вибийте собі останні зуби. Мене через це безсоння не мучитиме.

«Можливо, мені варто скористатись її пропозицією, хай і всього на мить. Зрештою, чим це погано?» Але тут здійнялися перші пронизливі крики, до яких невдовзі почали долучатися все нові й нові, і врешті повітря аж запульсувало від тріумфального реву. Двері Осередку лордів нарешті почали відчинятись, і на яскраве сонце вийшли, тримаючись за руки, верховний король і королева Союзу.

Навіть Глокта був змушений визнати, що вони блискуча пара. Вони стояли, наче легендарні монархи, вбрані у блискучий білий одяг, оздоблений мерехтливою вишивкою; на спині їй довгої сукні та його довгого плаща виднілись однакові золоті сонця, що замерхтіли, коли ця пара повернулася до натовпів. Обоє високі, стрункі, граційні, обоє увінчані сяйливим золотом і яскравими діамантами, по одному на кожного. *«Обоє надзвичайно молоді, надзвичайно прекрасні, і в них попереду ціле життя в щасті, багатстві й могутності. Ура! Ура їм! Моє зморщене нікчемне серце розривається від радощів!»*

Глокта поклав руку Арді на лікоть, схилився до неї й усміхнувся найбільш огидною, щербатою й жаскою усмішкою.

— Наш король справді красивіший за мене?

— Образливі дурниці! — Арді випнула груди й труснула головою, нагородивши Глокту зверхньою, нищівною усмішкою. — А я сяю яскравіше за Перлину Таліна!

— О, справді, моя люба, однозначно. Вони поряд із нами схожі на жебраків!

— На сміття.

— На калік.

Вони захихотіли дуєтом, тимчасом як королівська пара велично перетнула площу в супроводі двох десятків пильних Лицарів Тіла. За ними на шанобливій відстані прямували члени Закритої Ради, одинадцятьоро статечних старих, поміж яких ішов Баяз у своєму магічному облаченні, всміхаючись майже так само широко, як сама прекрасна пара.

— Він мені навіть не подобався, — буркнула собі під носа Арді, — взагалі. Справді.

«Цим ми, безумовно, схожі».

— Не треба ридати. Ви однозначно надто розумні, щоб вас задовольнив такий телепень, як він.

Арді різко вдихнула.

— Упевнена, що ви маєте рацію. Та мені було так нудно, самотньо, і я дуже стомилася.

«А ще, поза сумнівом, сп'яніла». Арді зневірено стенула плечима.

— З ним я почувалася не тягарем, а чимось більшим. Із ним я почувалася... жаданою.

«А чому ти думаєш, що мені цікаво про це знати?»

— Як ви сказали? Жаданою? Як чудово. А тепер?

Вона скрушно опустила погляд на землю, і Глокта зовсім трішечки відчув себе винним. *«Однак почуття провини завдає болю лише тоді, коли людині більше нічим перейматися».*

— Це навряд чи було справжнє кохання. — Він побачив, як у її шиї заворушилися тонкі сухожилки: Арді ковтнула. — Та я чомусь завжди гадала, що сама пошию його в дурні.

— Гм.

«Як рідко ми одержуємо те, чого очікуємо».

Королівський кортеж мало-помалу зник із поля зору, за ним тупали останні з прекрасних придворних і блискучих охоронців,

а звуки шалених оплесків поступово віддалялися до палацу. *«До їхнього славного майбутнього, і нам, ганебним таємницям, туди однозначно зась».*

— Ось вони, ми, — стиха мовила Арді. — Обрізки.

— Жалюгідні недоїдки.

— Гнилі стеблини.

— Я не став би дуже цим перейматися. — Глокта зітхнув. — Ви ще молоді, розумні й доволі симпатичні.

— Грандіозна похвала, ніде правди діти.

— У вас на місці всі зуби та обидві ноги. Це помітно більше, ніж у декого з нас. Не сумніваюся, що невдовзі ви знайдете якогось іншого високородного ідіота, якого зможете затягнути в свої сіті, і нічого поганого не станеться.

Арді відвернулася від нього, згорбила плечі й, мабуть, закусила губу. Глокта скривився й підняв руку, щоб покласти дівчині на плече. *«...Та сама рука порізала на шматки пальці Зеппові дан Тойфелю, зірвала соски з грудей інквізитора Гаркера, порубала одного гуркського посла і спалила другого, послала невинних гнити в Англії й багато чого іншого...»* Він відсмикнув її й опустив. *«Краще виплакати всі сльози на світі, ніж відчутти на собі дотик цієї руки. Втіху приносять інші речі, і дістається вона іншим людям».* Глокта насуплено поглянув на протилежний бік площі, залишивши Арді сам на сам із її горем.

Юрба продовжувала радісно кричати.

Це, звісно, була велична подія. На неї не пошкодували ні праці, ні грошей. Джезаль анітрохи не здивувався б, якби в нього зібралося п'ятсот гостей і серед них більш-менш знайомими йому виявилось не більше десятка. Лорди й леді Союзу. Видатні люди з Закритої й Відкритої Рад. Найбагатші й наймогутніші вбралися в найкращий свій одяг і поводитися так добре, як тільки могли.

Зала дзеркал була гідним місцем. Найприголомшливіше приміщення в усьому палаці, велике, як поле бою, воно здавалося ще більшим завдяки великим дзеркалам, які вкривали кожну стіну, створюючи ілюзію десятків інших величних весіль у десятках інших бальних зал зовсім поряд. На столах, у канделябрах і серед кришталевих люстр далеко вгорі мерехтіли

й гойдалися безліч свічок. Їхнє м'яке світло падало на столове срібло, мерехтіло на коштовностях гостей і відбивалося від темних стін, виблискуючи в далеку темну далечінь мільйоном світих цяток, схожих на зорі в темному нічному небі. Десяток найчудовіших музикантів Союзу грав витончену й заворожливу музику, яка змішувалася з дедалі гучнішими вдоволеними теревеннями, дзенькотом і торохтінням старих грошей та нового столового приладдя.

Святкування вийшло радісне. Такий вечір випадає лише раз у житті. Так було для гостей.

Для Джекзала це було щось інше, а що саме, він достоту не знав. Він сидів за позолоченим столом разом зі своєю королевою, їх оточували запопадливі слуги — по десятеро на кожного з них, — і вони перебували просто під носом у всіх, хто зібрався, неначе пара надзвичайно цінних експонатів у зоопарку. Джекзаль сидів у імлі ніяковості, у схожому на сон мовчанні, і раз у раз здригався, наче хворий кролик, коли напудрений лакей раптом підходив до нього з овочами. Терез сиділа праворуч від нього й раз у раз підчіпляла крихітний шматочок їжі акуратною виделкою, підіймала його й жувала, а тоді ковтала з елегантною точністю. Джекзаль ніколи й не думав, що можна їсти красиво, а тепер усвідомлював, що дарма.

Він уже майже не пам'ятав гучних слів верховного судді, які, мабуть, безповоротно зв'язали їх разом. Щось там про кохання й безпеку країни, нечітко згадав він. Однак він бачив перстень, який отетеріло вручив Терез в Осередку лордів. Його величезний криваво-червоний камінь блищав на довгому середньому пальці королеви. Він пожував шматочок найчудовішого м'яса, і на смак той видався йому схожим на багно. Вони — чоловік і дружина.

Тепер Джекзаль бачив, що Баяз, як завжди, мав рацію. Людям хочеться чогось такого, що без зусиль залишається вищим за них самих. Може, й не всі вони отримали такого короля, на якого сподівалися, але ніхто не міг заперечувати, що Терез саме така, якою має бути королева, і навіть більше. Сама думка про те, як на тому позолоченому кріслі сиділа б Арді Вест, була абсурдна. І все-таки Джекзаль несподівано відчув себе винним, коли йому блиснула ця думка, а тоді його охопив сум, іще сильніший, ніж почуття провини. Було б утішно мати людину, з якою

можна поговорити. Він зболено зітхнув. Якщо вже він збирається провести життя з цією жінкою, їм доведеться розмовляти. А що швидше вони почнуть, то, мабуть, краще.

— Я чув, що Талін... надзвичайно гарне місто.

— Саме так, — озвалася Терез обережно-офіційним тоном, — але в Адуа також є гарні місця.

Вона зупинилась і без особливої надії опустила погляд на свою тарілку.

Джезаль прокашлявся.

— До цього дещо... складно призвичаїтися.

Він спромігся ледь-ледь усміхнутися.

Терез кліпнула й поглянула на залу.

— Так.

— Ви танцюєте?

Вона плавно повернула голову в бік Джезала, навіть не ворухнувши плечима хоч трохи.

— Трішки.

Він відсунув стілець і підвівся.

— Тоді потанцюймо, ваша величносте?

— Як побажаєте, ваша величносте.

Коли вони попрямували до середини широкого майданчика, балачки поступово стихли. У Залі дзеркал стало мертвотно тихо, якщо не брати до уваги цокання його начищених чобіт і її начищених черевичків по блискучому каменю. Коли вони стали на свої місця, з трьох боків оточені довгими столами, перед очима незліченних розкішних гостей, Джезаль ковтнув. Таке саме тривожне очікування, страх і захват він відчув, коли вийшов у фехтувальне коло, щоб перед галасливим натовпом побитися з невідомим супротивником.

Вони стояли нерухомо, як статуї, й дивились одне одному в очі. Він простягнув руку долонею догори. Терез потягнулася до нього, та не стала її брати, а сильно притиснула долоню тильним боком до тильного боку його долоні й підштовхнула її вгору, щоб їхні пальці опинилися на одному рівні. Зовсім трохи здійняла брову. Це був мовчазний виклик, якого не міг побачити більше ніхто в залі.

Струнні схлипнули першою протяжною нотою, і вона луною розійшлася по залі. Вони почали танцювати, демонстративно

повільно кружляючи довкола одне одного. Золотий поділ сукні Терез шурхотів по підлозі, а її ноги залишалися невидимими, тож здавалося, ніби вона не крокує, а пурхає, до болю високо задерши підборіддя. Спершу вони рухалися в один бік, а тоді у протилежний, а в дзеркалах довкола рухалася в унісон із ними ще тисяча пар, що поступово зникали в затіненій даліні, короновані й убрані в бездоганний біло-золотий одяг.

Коли почалася друга фраза й зазвучали інші інструменти, Джекзаль почав усвідомлювати, що його відверто затьмарюють — більше, ніж затьмарював Бремер дан Горст. Терез рухалася з такою бездоганною грацією, що він не сумнівався: вона могла б утримати на голові келих із вином, не проливши з нього ні краплі. Музика ставала дедалі гучнішою, швидшою, сміливішою, а з нею ставали швидшими та сміливішими й рухи Терез. Своїми витягнутими руками вона неначе керувала музикантами — такий бездоганний зв'язок між ними був. Джекзаль намагався її вести, а вона невимушено обходила його. Вдала, ніби піде в один бік, крутнулася в другий, і Джекзаль мало не гепнувся на зад. Терез ухилилася й крутилася, майстерно маскуючись, а йому залишалося хіба що тягнутися до порожнечі.

Музика стала ще швидшою, музиканти цигикали й бренькали із завзятою зосередженістю. Джекзаль марно спробував упіймати Терез, але вона викрутилася, засліпивши його вихором спідниць, якого йому було не наздогнати. Вона мало не підставила йому підніжку, та прибрала ногу, перш ніж він устиг це зрозуміти, трусонула головою й мало не штрикнула його в око короною. Видатні й добродісні люди Союзу споглядали це в завороженому мовчанні. Навіть Джекзаль зрозумів, що перетворився на ошелешеного глядача. Найбільше, на що він був здатен, — це залишатись у приблизно правильних позиціях, тимчасом як Терез відверто шила його в дурні.

Коли музика знову сповільнилась, а Терез простягнула йому руку, наче якийсь рідкісний скарб, Джекзаль не зрозумів, що відчув — полегшення чи розчарування. Він притиснув тильний бік долоні до цієї руки, і вони закружляли довкола одне одного, невпинно зближуючись. Коли інструменти востаннє заграли приспів, Терез притиснулася спиною до його грудей. Вони крутилися дедалі повільніше. Джекзаль чудово відчував запах її

волосся. На останній протяжній ноті Терез відхилилася назад, і він обережно опустил її нижче; вона витягнула шию, опустила голову, і її витончена корона мало не торкнулася підлоги. А тоді запала тиша.

Зала вибухнула бурхливими оплесками, та Джезаль їх майже не чув: надто завзято витріщався на дружину. Тепер на її щоках ледь-ледь виднівся рум'янець, її губи злегка розтулилися, демонструючи бездоганні передні зуби, і в тіні вималювались обриси її підборіддя, витягнутої шиї й тонких ключиць, обрамлених іскристими діамантами. Нижче наполегливо здійсмалися й опадали, швидко дихаючи, її груди в корсажі, а в декольте ховався ледь-ледь помітний і чарівний шар поту. Джезаль і сам був би дуже радий там заховатися. Він кліпнув, задихавши так само уривчасто.

— Якщо ваша величність не проти... — стиха промовила Терез.

— Га? А... звісно. — Він швидко зіп'яв її на ноги під оплески, що досі тривали. — Ви... прекрасно танцюєте.

— Ваша величність занадто ласкаві до мене, — відповіла Терез із усмішкою — ледь-ледь помітною, та все-таки усмішкою.

Він дурнувато всміхнувся їй на весь рот. За один-єдиний танець його страх і спантеличення з легкістю перетворилися на неймовірно приємне збудження. Йому пощастило зазирнути за крижаний панцир Терез, і його нова королева явно відзначалася рідкісною й полум'яною пристрасністю. Це була її таємниця, яку йому тепер надзвичайно хотілося вивчити краще. Власне кажучи, хотілося так сильно, що йому довелося відвести погляд і втупитися в куток, суплячись і відчайдушно намагаючись думати про інше, щоб він не осоромився перед гостями через тісноту в штанях.

Усміхнений Баяз у кутку цього разу несподівано виявився саме тим, що Джезалеві треба було побачити: холодна усмішка старого остудила його запал незгірше за відро води з льодом.

Глокта покинув Арді в її надміру опорядженій вітальні, де дівчина всіляко старалася сп'яніти ще більше, і відтоді залишався в похмурому настрої. *«Навіть за моїми мірками. Ніщо не покращує самопочуття так добре, як товариство людини, ще нещаснішої за тебе. Та от біда: якщо позбутись*

її нещастя, його місце займає твоє власне, вдвічі холодніше і страшніше».

Він сьорбнув іще пів ложки шерехатого супу і скривився, через силу ковтнувши пересолену страву. *«Цікаво, як чудово зараз проводить час король Джезаль? Його всі хвалять, ним усі захоплюються, він досхочу насолоджується найкращою їжею й найкращим товариством».* Глокта кинув ложку в миску, відчуваючи, як у нього сіпається ліве око, і скривився: його спиною пробігла хвиля болю, що швидко перейшла в ногу. *«Вісім років минуло, відколи гурки мене випустили, однак я досі в їхньому полоні й буду в ньому завжди. Застряг у камері, не більший за власне скалічене тіло».*

Рипнули, відчиняючись, двері, і до кімнати причовгав Барнам, щоб забрати миску. Глокта перевів погляд із напівмертвого супу на напівмертвого старого. *«Найкраща їжа й найкраще товариство».* Якби не заважали розсічені губи, він засміявся б.

— Це все, сер? — запитав слуга.

— Більш ніж імовірно.

«Я не зміг видобути хтозна-звідки знаряддя для знищення Баяза, тож Його Преосвященство, звісно, буде невдоволений. Цікаво, яким сильним може стати його невдоволення, перш ніж йому остаточно урветься терпець? Однак що тут можна вдіяти?»

Барнам виніс миску з кімнати, зачинив за собою двері й поцівав Глокту сам-на-сам із його болем. *«Що я такого накоїв, щоб це заслужити? А що такого зробив Лютар? Хіба він не такий самий, як я колись? Нахабний, марнославний і збіса себелюбний? Він кращий як людина? Тоді чому життя так суворо покарало мене й так щедро нагородило його?»*

Але Глокта вже знав відповідь. *«Тому ж, чому й безвинний Зепп дан Тойфель томиться в Англії з обрізаними пальцями. Тому ж, чому й вірний генерал Віссбрук загинув у Дагосці, тоді як зрадлива магістр Ейдер дістала змогу жити. Тому ж, чому й Тулкіса, гуркського посла, було забито перед галасливим натовпом за злочин, якого той не скоював».*

Він втиснув зболілий язик в один з останніх своїх зубів.
«Життя несправедливе».

Джезаль гордо йшов коридором і неначе снів, але цей сон уже не був тим панічним кошмаром, яким для нього став ранок. Йому паморочилося в голові від похвал, оплесків і схвалення. Його тіло аж сяяло від танців, вина й дедалі сильнішої жаги. У присутності Терез він уперше за своє нетривале правління справді відчув себе королем. Самоцвіти й метал, шовк і вишивка, бліда гладенька шкіра — все це захопливо сяяло у м'якому світлі свічок. Вечір вийшов просто чудовим, а ніч обіцяла стати ще кращою. Здалеку Терез, може, й видавалася жорсткою, мов коштовний камінь, але Джезаль уже тримав її в обіймах і знав, що це неправда.

Двоє запопадливих лакеїв відчинили й потримали великі, оздоблені панелями двері королівської опочивальні, а відтак, коли король і королева Союзу промайнули повз них, безшумно їх зачинили. Більшу частину простору з віддаленого боку кімнати займало масивне ліжко; жмутки довгих пір'їн по кутках його балдахіна відкидали видовжені тіні на позолочену стелю. Його насичено-зелені завіси були знадливо розкриті, а шовковий простір за ними повнився м'якими та спокусливими тінями.

Терез із похиленою головою поволі ввійшла на кілька кроків углиб кімнати, випередивши Джезаль, тимчасом як він крутив ключ у замку. Борозни на ключі протяжно і плавно клацали. Джезаль швидко задихав, підійшовши ззаду до дружини, піднявши руку й лагідно поклавши її на оголене плече дівчини. Відчув, як під її гладенькою шкірою напружуються м'язи, всміхнувся, зрозумівши, як вона нервується — дуже схоже на нього. Замислився, чи не сказати щось таке, що могло б її заспокоїти, та навіщо? Вони обоє знають, що зараз має статись, і особисто Джезалеві не терпілося розпочати.

Він підійшов ближче, обхопив Терез вільною рукою за талію й відчув, як його долоня прошурхотіла по нерівному шовку. Злегка торкнувся губами її карку — раз, двічі, тричі. Тицьнувся носом її у волосся, втягуючи в легені її пахощі й тихенько видихаючи їх Терез у щоку. Відчув, як вона затремтіла, коли його подих торкнувся її шкіри, та це його лише підбадьорило.

Джезаль ковзнув пальцями по її плечу та грудях, опустивши долоню до корсажу Терез, зачепив її діаманти. Він наблизився ще більше, притулився до неї, вдоволено муркнув; його прутень приємно тулився до її сідниць кризь одяг...

Мить — і Терез, охнувши, відірвалася від нього, розвернулася й дала йому такого ляпаса, що в голові аж задзвеніло.

— Падлюка ти брудна! — заверещала вона Джезалеві в обличчя. З її скривленого рота полетіла слина. — Йобаний скурвий син! Як ти смієш мене мацати?! Ладісла був кретином, але в нього принаймні була чиста кров!

Джезаль роззявив рота, притиснувши одну руку до розпеченого обличчя і заціпенівши всім тілом від шоку. Кволо простягнув другу руку.

— Але ж я... ох-х-х!

Вона з безжальною точністю вдарила Джезалья коліном поміж ніг так, що йому вибило дух і він якусь мить хитався, позбавлений повітря у грудях, а тоді повалився, наче картковий будиночок, на який упала кувалда. Коли він зі стогоном опустився на килим, змучений тим надзвичайним різким болем, якого може завдати лише удар по яйцях, його майже не втішило те, що він таки мав рацію.

Його королева явно відзначалася рідкісною й полум'яною пристрасністю.

Сльози так щедро полилися з його очей не лише від болю, страшного здивування й тимчасового розчарування: він дедалі сильніше плакав від жаху, що поступово ставав тільки глибшим. Вочевидь, він дуже серйозно помилився в оцінці почуттів Терез. На людях вона всміхалася, зате тепер, наодинці, всіляко показувала, що зневажає Джезалья й усе, що він собою представляє. Тому, що він народився бастардом, він навряд чи міг якось зарадити. Судячи з усього, шлюбну ніч йому доведеться провести на королівській підлозі. Королева вже втекла на той бік кімнати й щільно зімкнула завіси на ліжку, ховаючись від нього.

СЬОМИЙ ДЕНЬ

Уночі східняки прийшли знову. Підкралися в темряві, знайшли місце, в якому можна було видертися, й убили одного вартового. Тоді поставили драбину і юрбою прошмигнули всередину, перш ніж їх викрили. Крики розбудили Шукача, який, щоправда, однаково майже не спав, і він швидко заборсався в пільмі, заплутавшись у ковдрі. Усередині фортеці були вороги, бійці бігли й репетували, в темряві миготіли тіні, все смерділо панікою й безладдям. Люди билися в зоряному сяйві, у світлі смолоскипів, зовсім без світла, розмахували клинками, навряд чи здогадуючись, куди ті летять, чиїсь чоботи заточувались і здимали снопи яскравих іскор із ватр, що вже догоряли.

Урешті вони відігнали східняків. Зігнали їх до стіни, здолали багатьох із них, і лише трьом удалося кинути зброю і здатись. Як виявилось, вони жахливо помилилися. За останні сім днів загинуло багато бійців. Щоразу, коли сідало сонце, могил ставало більше. На милосердя не був налаштований ніхто — якщо взагалі колись мав схильність до нього, а така схильність була мало в кого. Тож, коли вони спіймали цю трійцю, Чорний Доу зв'язав їх на стіні, звідки їх було видно Бетоду й усім іншим. Зв'язав посеред суворого блакитного світланку, коли чорне небо щойно розітнули перші струмені світла, облив їх усіх олією й підпалив. Одного за одним. Щоб інші бачили, що на них чекає, й починали кричати, перш ніж черга дійде до них.

Шукач не дуже любив дивитись, як люди палають. Не любив слухати, як вони кричать і як потріскує їхній жир. Не всміхався, добре відчуваючи нудотно-солодкий сморід їхнього горілого м'яса. Та спробувати це зупинити він теж не збирався. Для м'якості є свій час, але він не зараз. На війні милосердя і слабкість — це одне й те саме, і нагород за гарну поведінку там не дають. Це він колись давно дізнався від Бетода. Може, тепер

ці східняки добре подумують, перш ніж знову припертися вночі і спаскудити всім сніданок.

А може, це ще й надасть сміливості решті ватаги Шукача, бо багато хто в ній уже починав нервуватися. Дві ночі тому кілька хлопців спробували дати драла. Покинули в темряві свої місця й перебралися через стіну, а тоді спробували спуститися в долину. Тепер їхні голови стирчали на списах перед ровом Бетода. Десяток побитих грудок м'яса з волоссям, що розвівалося на вітрі. Зі стіни їхніх облич майже не було видно, та чомусь здавалося, ніби вони сердиті й засмучені. Ніби вони були певні, що їх до цього довів Шукач. Неначе йому було замало докорів живих.

Він насуплено поглянув униз, на Бетодів табір, де саме почали вимальовуватися в імлі й пітьмі обриси його наметів і знамен, і замислився, що можна вдіяти, крім як стояти на місці й чекати. Усі його хлопці рівнялися на нього, сподівалися, що він якимись чарами витягне їх із цього живими. От тільки Шукач чарами не володів. Одна долина, одна стіна й жодного виходу. У відсутності виходів і полягала суть плану. Він замислився, чи зможуть вони протриматися ще один день. А втім, він роздумував про це й минулого ранку.

— Що Бетод, на нашу думку, планує зробити сьогодні? — пробурмотів Шукач собі під носа. — Що він задумав?

— Побоїще? — буркнув Мовчун.

Шукач суворо зиркнув на нього.

— Я, можливо, обрав би слово «атака», та не здивувався б, якби ще до кінця дня вийшло по-твоєму.

Він примружив очі і вдивився вниз, у затінену долину, надіючись побачити те, на що сподівався останні сім довгих днів. Якийсь знак, що союзники надходять. Але нічого не було. За широким табором Бетода, його наметами, його знаменами, його людськими юрмищами не було нічого, крім голої безлюдної землі, де в тинистих западинах іще лишався туман.

Тул штурхнув його здоровенним ліктем у ребра й видушив із себе широку усмішку.

— Не знаю, що це за план такий. Чекати на союзників і таке інше. Як на мене, звучить трохи ризиковано. Чи не можна зараз передумати?

Шукач не засміявся. Йому вже було не до сміху.

— Навряд.

— Ні. — Велетень тяжко зітхнув. — Мабуть, ні.

Сім днів, відколи шанка вперше прийшли до стін. Сім днів, а здавалося, ніби минуло сім місяців. У Логена вже, певно, не зосталося жодного м'яза, який не нив би від важкої праці. На ньому з'явився легіон синців, ціле військо подряпин, армія саден, забиттів і опіків. Він перев'язав довгий поріз на нозі й туго закутав ребра після копняків, під волоссям у нього ховалося кілька чималих струпів, а плече задерев'яніло від удару щитом. Кісточки пальців були подряпані й опухлі після того, як він спробував ударити східняка і влучив по каменю. Логен перетворився на суцільне хворе місце.

Решті бійців велося ненабагато краще. В усій фортеці навряд чи зосталася хоч одна людина без якогось ушкодження. Навіть Краммокова донька десь подряпалась. Один із хлопців Дрижка позавчора втратив палець. Мізинець на лівій руці. Тепер він дивився на куксу пальця, щільно закутану в брудну криваву ганчірку, і кривився.

— Пече, так? — сказав він, підвів погляд на Логена, зігнув решту пальців і розчепірів їх знову.

Логен, напевно, мав би його пожаліти. Він пам'ятав той біль і ще гірше розчарування. Тоді аж не віриться, що цього пальця в тебе вже не буде до скону. Однак Логен уже не міг жаліти нікого, крім самого себе.

— Звісно, пече, — буркнув він.

— Здається, ніби він досі є.

— Ага.

— Це відчуття зникає?

— З часом.

— За скільки часу?

— Найпевніше, більше, ніж у нас є.

Чоловік повільно й похмуро кивнув.

— Ага.

Сім днів — і це, здавалось, обридло навіть холодному каменю й мокрій деревині самої фортеці. Нові парапети покришилися і осідали; їх укріплювали по змозі, і вони кришилися знову.

Ворота порубали на гнилі дрова, крізь вирубані в них прогалини виднілося денне світло, а за ними були накладені брили. Мабуть, один добрячий удар — і завалиться. Якщо вже на те пішло, то один добрячий удар — і завалиться сам Логен, зважаючи на те, як він почувається.

Він набрав повен рот кислої води зі фляги. Вони наближались до протухлої рідини на дні бочок. Харчів також було обмаль, та й усього іншого теж. Особливо бракувало надії, і її запаси ставали дедалі меншими.

— Ще живий, — шепнув Логен самому собі, та радості в цьому було небагато. Навіть менше, ніж зазвичай.

Може, цивілізація йому й не надто до смаку, та м'яке ліжко, якесь дивне місце для сцання і трохи зверхності з боку якихось кощавих недоумків тепер видавалися Логенові не таким уже й кепським варіантом. Утисячне питаючи себе, нащо взагалі повернувся, він почув іззаду голос Краммока-і-Фаїла.

— Оце так, Кривава Дев'ятко. Ти явно стомлений, хлопче.

Логен нахмурився. Божевільні балачки горянина починали його дратувати.

— Останні кілька днів, якщо ти ще не помітив, доводилося тяжко працювати.

— Та помітив, і сам до цього долучився. Хіба ні, мої гарніюні?

Троє його дітей презирнулися.

— Так? — тонесеньким голоском сказала дівчинка.

Краммок насупився на них.

— Шо, ця гра вам уже не до смаку? А як щодо тебе, Кривава Дев'ятко? Місяць перестав усміхатися, так? Ти наляканий, еге ж?

Логен добре, уважно придивився до цього гладкого падла.

— Краммоку, я стомився. Стомився від твоєї фортеці, твоїх харчів, а понад усе — від твоїх їбучих балачок. Не всім так подобається чути ляскання твоїх товстих губ, як тобі. Може, з'їбеш звідси й перевіриш, чи можеш запхати місяць собі у сраку?

Краммок широко всміхнувся. Серед його бурої бороди показалася крива лінія з жовтих зубів.

— А ось і хлоп, якого я так люблю.

Один із його синів — той, який носив із собою списа, — смикав батька за сорочку.

— Що в біса сталося, хлопче?

— Тату, а що буде, як ми програємо?

— Як ми що?! — прогарчав Краммок і вдарив сина великою рукою по голові так, що той гепнувся долілиць у багнюку. — Вставай! Хлопче, програшу тут не буде!

— Допоки нас любить місяць, — пробурмотіла його сестра — щоправда, не надто голосно.

Логен побачив, як малий сьак-так підвівся, приклавши до скривавленого рота одну руку. Йому, здавалося, хотілось заплакати. Логен знав, як це. Мабуть, треба було сказати щось про таке поводження з дитиною. У перший день — або навіть у другий — він, може, і сказав би. Але не тепер. Він був надто втомлений, надто змучений і надто зляканий, щоб дуже цим перейматися.

До них неквапом підійшов Чорний Доу з чимось доста схожим на усмішку. Єдина людина в таборі, про яку можна було б сказати, що вона в кращому гуморі, ніж зазвичай, а коли Чорний Доу починає всміхатися, стає ясно: ви в неабиякій сраці.

— Дев'ятипалий, — пробурчав він.

— Доу. Тобі вже нікого палити, так?

— Гадаю, невдовзі Бетод пошле мені когось іще. — Він кивнув у бік стіни. — Як думаєш, що він пошле сьогодні?

— Думаю, після того, що ми влаштували їм уночі, ті падлюки з-за Крінни вже здулися.

— Кляті дикуні. Гадаю, так і є.

— А шанка не було вже кілька днів.

— Чотири дні, відколи він наслав на нас плоскоголових.

Логен примружено глянув на небо, що поволі світлішало.

— Здається, сьогодні буде гарна погода. Гарна погода для обладунків, мечів і ходіння пліч-о-пліч. Гарна погода для того, щоб спробувати нас добити. Не здивуюся, якщо сьогодні Бетод пошле карлів.

— Я теж.

— Найкращих своїх карлів, — сказав Логен, — зі старих часів. Я не здивувався б, якби побачив, як після сніданку до воріт ідуть Білобок, Кривавець, Блідий-як-Сніг, їбучий Дрібно-кост і всі інші.

Доу пирхнув.

— Найкращих? Та це правдиві уйобки.

Він повернув голову і сплюнув на землю.

— Що правда, те правда.

— Та невже? А хіба ти не бився разом із ними всі ці тяжкі криваві роки?

— Бився. Втім, не можу сказати, що вони коли-небудь дуже мені подобалися.

— Що ж, якщо це тебе втішить, то сумніваюся, що й вони тепер дуже високо оцінять тебе. — Доу зміряв Логена уважним поглядом. — Слухай, Дев'ятипалий, коли Бетод перестав тебе влаштовувати?

Логен і собі поглянув на нього.

— Важко сказати. Мабуть, це сталося поступово. Може, він із часом став більшим гадом. А може, я став меншим гадом.

— А може, на одному боці не вміщаються двоє таких великих гадів, як ви.

— Ой, не знаю... — Логен підвівся. — Ми з тобою страх як гарно працюємо разом.

Він поволі відійшов від Доу, думаючи про те, як легко було з Малакусом Кеєм, Ферро Малджин і навіть Джезалем дан Лютаром.

Сім днів — і вони вже гризуть одне одному горлянки. Роздраконені, стомлені. Сім днів. Одне втішало: попереду днів зосталося точно небагато.

— Вони йдуть.

Шукач позирнув убік. У цих словах, як і в більшості тих нечисленних слів, які вимовляв Мовчун, потреби не було. Вони всі бачили це так само чітко, як сонце, що сходить. Бетодові карли рухалися.

Рухалися неспішно. Йшли вперед, напружені й наполегливі, тримаючи попереду розмальовані щити й дивлячись на ворота. У них над головами майоріли знамена. Знамена, які Шукач упізнавав за старими часами. Він замислився, зі скількома людьми з тих, хто внизу, колись бився пліч-о-пліч. Скільки міг назвати на ім'я, впізнавши в обличчя. Скільки тих, із ким він пив, їв, сміявся, доведеться постаратися возз'єднати з землею. Він поволі вдихнув і видихнув. На полі бою почуттям не місце, сказав йому якимось Тридуба, і Шукач прийняв ці слова близько до серця.

— Гаразд! — Він здійняв руку, поки люди, що стояли на вежі довкола нього, готували луки. — Почекайте з ними ще хвилинку!

Карли й далі тупали крізь збурене болото й побиті камені там, де долина звужувалася, минаючи тіла східняків і шанка, що лежали понівечені там, де попадали, розрубані, розчавлені чи нашпиговані зламаними стрілами. Вони не спотикалися, не оступалися, стіна щитів сунулася разом із ними, та не ламалася. В ній не з'являлося ні найменшої прогалини.

— Вони йдуть щільно, — стиха зауважив Тул.

— Ага. Надто щільно, зарази.

Тепер вони наближалися. Підійшли так близько, що Шукач був змушений випробувати удачу зі стрілами.

— Добре, хлопці! Цільтеся високо й випускайте їх!

Перший залп засвистів із вежі, описавши високу дугу й посипавшись на ту щільну колону. Карли затулилися від них щитами, і стріли застукали об розмальоване дерево, відлітаючи від шоломів і відскакуючи від кольчуг. Кілька стріл влучило, хтось заверещав. Там і тут з'явилися прогалини, але решта крокувала далі, поволі сунучи до стіни.

Шукач насуплено глянув на бочки, в яких стояли стріли. Тепер вони були повні менш ніж на чверть, і більшість стріл у них була витягнута з мерців.

— А тепер обережно! Обирайте собі цілі, хлопці!

— Угу, — озвався Мовчун і показав далеко вниз.

Із рову вибиралася чимала купка людей у жорсткій вичиненій шкірі та сталевих шоломах. Вони вишикувалися кількома акуратними рядами й поставали на коліна, зайнявшись своєю зброєю. Арбалетами, як у союзників.

— Пригніться! — крикнув Шукач.

Ті маленькі лихі арбалети заторохтіли й заплювалися. Більшість хлопців на вежі встигли сховатися за своїм парапетом, але один оптиміст, який висунувся назовні, дістав стрілу в рота, захитався й мовчки звалився з вежі. Ще один зловив стрілу в груди й задихав хрипко, як вітер, що дме крізь розщеплену сосну.

— Гаразд! Віддячте їм!

Усі враз поставали й випустили вниз залп. Загуділи тятиви, осипаючи тих падлюк стрімкими стрілами. Їхні луки, може, плювалися не так добре, та з висоти стріли все одно добряче

били, а сховатися Бетодовим стрільцям не було за чим. Чимало їх відступило чи поповзло геть із криками й зойками, та лава за ними проштовхалася далі, стала на коліна й націлила арбалети.

Зашипів і полетів угору ще один залп стріл. Бійці попригиналися й попадали. Одна стріла ледве проминула голову Шукача й, цокнувши, відлетіла від скелі за ним. Шукачеві просто поталанило, що вона його не проштрикнула. Кільком іншим пощастило менше. Один хлопець лежав на спині з двома стрілами у грудях, дивився на них і знов і знов шепотів собі під носа: «От лайно».

— Падлюки!

— А ось вам!

Стріли полетіли в обидва боки; бійці кричали й цілилися, переповнюючись гнівом і зціплюючи зуби.

— Спокійно! Спокійно! — кричав Шукач. Але його ніхто не чув.

Стіни забезпечували їм перевагу — висоту й укриття, тож Шукачеві хлопці доволі швидко взяли гору. Стрільці Бетода почали безладно відступати, а тоді кілька з них покидали арбалети й дали драпака. Один зловив стрілу в спину. Решта дременула до рову, кидаючи своїх пораниених, які тим часом повзали в багнюці.

— Угу, — знову подав голос Мовчун.

Поки вони обмінювалися стрілами, карли дісталися до самих воріт, прикривши голови щитами, щоб захиститися від каміння і стріл, які метали донизу горяни. Рів вони засипали за день чи два до того, і тепер колона розійшлася посередині й ті бійці в кольчугах заворушилися так, ніби почали передавати щось уперед. Шукач мигцем побачив, що саме. Довгий тонкий стовбур дерева, зрубаного для тарана; гілля на ньому було добре обрізане, щоб бійці могли впевнено його розгойдувати. Шукач почув, як таран уперше успішно вдарив у їхню жалюгідну пародію на ворота, і буркнув:

— От лайно.

Тепер погнали вперед купки трелів, легкоозброєних, у легких обладунках; вони несли драбини й сподівалися, що дістануться стін завдяки швидкості. Чимало з них падали, проштрикнуті спинами чи стрілами, збиті камінням. Деякі їхні драбини відтіснили, але трели були швидкі й міцні і не припиняли роботи. Невдовзі на стінах опинилося кілька ватаг — іще кілька тим часом юрми-

лися на драбинах позаду, — які билися із людьми Краммока й брали гору лише завдяки свіжим силам і чисельності.

Тут пролунав гучний тріск, і ворота впали. Шукач побачив, як отой стовбур гойднувся востаннє і одна половина дверей умить завалилася. Карли помучилися з другою й відчинили її; від їхніх щитів відскочило, стрімко полетівши геть, кілька каменів. Кілька людей, які були попереду, посунули за ворота.

— От лайно, — сказав Мовчун.

— Вони пройшли, — видихнув Шукач і подивився, як Бетодові карли кольчужною хвилею сунуть далі в оту вузьку прогалину, затоптуючи важкими чобітьми розтрошені ворота, прибираючи кам'яні брили за ними й тримаючи яскраво розмальовані щити вгорі, а начищену до блиску зброю — наготові. Обабіч них юрмами лізли по драбинах на стіну трели, відтісняючи горян Краммока по хідниках. Бетодове військо потоком линуло в розбиту фортецю, наче річка, що прориває греблю під час повені. Спершу то була цівка, а невдовзі — потоп.

— Я спускаюся! — загарчав Тул і витягнув із піхов великий довгий меч.

Шукач подумав, чи не спробувати його зупинити, але тоді просто втомлено кивнув і подивився, як Грозова Хмара збігає зі сходів, а за ним — іще кілька душ. Заступати їм шлях було безглуздо. Здавалося, вони швидко наближалися до того самого часу.

Часу, коли кожен обирає, де загине.

Логен побачив, як вони заходили у ворота, підіймалися містком і проникали до фортеці. Час неначе сповільнився. Він бачив, як у вранішньому сонці чітко виділяються малюнки на кожному щиті: чорне дерево, червоний міст, двоє вовків на зеленому полі, троє коней на жовтому. Виблискував і мерехтів метал: край щита, кільце в кольчuzі, вістря списа, лезо меча. Вони все йшли та йшли, вигукуючи свої бойові кличі високими й тонкими голосами, як це було вже багато років. Логен поволі вдихав і видихав. Трели й горяни билися на стінах так, ніби перебували під водою. Звуки, які вони видавали, були невиразні й приглушені. Поки Логен дивився, як усередину ломляться карли, у нього пітніли, чухались і свербіли долоні. Якось не вірилося, що він мусить атакувати цих падлюк і вбити їх якомога більше. Яка дурня.

Він, як і завжди в такі часи, відчув потужне бажання розвернутися й побігти. Відчував довкола себе, як інші бояться, невпевнено совгаються, потихеньку відступають. Доволі розважливо — щоправда, тепер бігти було нікуди. Хіба що вперед, ворогові в зуби, сподіваючись їх витурити, перш ніж вони встигнуть тут закріпитися. Думати не було про що. Це їхній єдиний шанс.

Тож Логен високо здійняв меч Творця, не знати навіщо закричав і побіг. Почув крики довкола себе, відчув, як бійці рушають разом із ним, як штовхаються люди і бряжчить зброя. Земля, стіна й карли, на яких він біг, сіпалися й хиталися. Його чоботи гупали по землі, швидко дихання свистіло і стрімко виривалося разом із вітром.

Логен бачив, як карли квапливо ставлять щити, стають стіною, готують списи і зброю, та після проходження в ті вузькі ворота вони були в кепському стані: захвилювалися, коли на них кинулося з криками юрмище бійців. Бойові кличі позастрагали їм у горлянках, а радість на обличчях змінилася шоком. Кілька карлів по краях засумнівалися, завагалися й поволі посунули назад, а тоді на них накиннулися Логен і всі інші.

Він спромігся ухилитися від невпевненого удару списом й добряче, вклавши в удар усю силу атаки, рубонуту по чиємусь щиту. Чоловік за ним розтягнувся в багнюці. Коли спробував підвестися, Логен ударив його по нозі; клинок перетяв кольчугу й залишив видовжений поріз у плоті, тож боєць із криком повалився назад. Логен замахнувся на іншого карла й відчув, як меч Творця брязнув об металевий край щита і плавно ввійшов у плоть. Боєць забулькав і облював кров'ю власну кольчугу.

Логен побачив, як у шолом одного бійця з глухим ударом увійшла сокира й залишила в ньому вм'ятину завбільшки з кулак. Ухилився від удару списом, і зброя застрягла між ребрами чолов'яги, який стояв поряд. Чийсь меч врізався в чийсь щит, і Логенові в очі полетіли тріски. Він кліпнув і сахнувся, гепнувся в багно, рубонув по руці, яка шарпнула його за плащ, і відчув, як та ламається й бовтається в кольчужному рукаві. На закритавленому обличчі закотилися очі. Щось штовхнуло Логена у спину, і він мало не нахромився на меч.

Спершу там було майже ніде замахнутись, а відтак — узагалі ніде. Бійці напірала ззаду, вламувалися крізь ворота й завзято,

бездумно долучалися до тисняви посередині. Логен був міцно затиснутий, плечем до плеча з іншими. Люди охали й гарчали, штрикали та штурхали один одного, кололися ножами й дряпали іншим обличчя пальцями. Логенові здалося, що в цій тисняві він побачив Дрібнокоста. У того шкірилися зуби, довге сиве волосся вибивалося з-під шолома, прикрашеного золотими завитками й забризканого червоними патьоками, а кричав він до хрипоті. Логен спробував прорватися до нього, та його підхопили сліпі течії бою, і вони добряче розійшлися.

Він штрикнув когось під краєм щита і скривився: відчув, як щось уп'ялося йому у стегно. Це було довго, повільно й пекло, і з часом ставало тільки гірше. Логен загарчав: клинок почав різати. Ним не махали й не штрикали — його просто тримали на місці, поки його притискало до цього клинка. Він забив ліктями, головою й зумів відірватися від цього болю, а тоді відчув на нозі вологий потік крові. Зрозумів, що довкола є простір, звільнив руку, якою тримав меч, рубонув по чийомусь щиту й, замахнувшись назад, розрубав комусь голову, а тоді збагнув, що його штовхнули до неї і його лице втискається в теплі м'язки.

Краєчком ока помітив, як смикнувся вгору якийсь щит. Його край влучив Логенові в шию під підборіддям так, що його голова смикнулася назад і в ній спалахнуло сліпуче світло. Він незчувся, як покотився, закашлявся й поповз у багнюці серед чужих чобіт.

Попер не знати куди, хапаючись за землю та плюючись кров'ю, тимчасом як довкола чвакали й ледве рухалися в багнюці чоботи. Поповз крізь темний, жаский, мінливий ліс ніг; разом із миготливим світлом до нього згори пробивалися крики болю й люті. Ноги копали Логена, тупали по ньому, били його по всіх частинах тіла. Він спробував сяк-так підвестись, але знов обм'як, діставши чоботом по зубах. Перекотився, важко дихаючи, побачив бородатого карла в такому ж стані — хто його зна, на чийому боці той був, — який намагався встати, відштовхнувшись від землі. Їхні погляди на мить зустрілись, а тоді згори прилетів блискучий наконечник списа і штрикнув карла у спину — раз, другий, третій. Карл обм'як, а з його бороди потекла, булькаючи, кров. Довкола повсюди були тіла, що лежали горілиць і долілиць серед покинутого і зламаного спорядження; їх копали і штовхали, наче дитячі ляльки, та деякі з них іще сіпалися, за щось хапалися, бурчали.

Логен вереснув: чийсь чобіт сильно чвакнув йому по руці, втиснувши пальці у багнуку. Незграбно дістав ніж із-за пояса й почав кволо різати ногу над чоботом, стиснувши закривавлені зуби. Щось ударило його по маківці, і він знову гепнувся долілиць.

Світ обернувся на галасливе місиво, болючу пляму, масу ніг і гніву. Логен не знав, куди дивиться, де верх, а де низ. У роті відчувався смак металу, хотілося пити. В очі потрапила кров, потрапило багно, голова пульсувала болем, хотілося виблювати.

Повернутися на Північ і добитися помсти. І що він собі, нахуй, думає?!

Хтось закричав, зловивши стрілу з арбалета, однак Шукачеві ніколи було перейматися потерпілим.

Трели Білобока вибралися на стіну під вежею, і кілька вже обігнуло її й вийшло на сходи. Тепер вони мчали по них — наскільки можна було розігнатися на цих вузьких сходинок. Шукач опустил лук і незграбно витягнув із піхов меч, а другою рукою приготував ніж. Іще кілька бійців узяли списи й зібралися на вершині сходів, поки трели підіймалися. Шукач ковтнув. Він завжди недолюблював такі бої — лицем до лица, коли від ворогів відділяє щонайбільше довжина однієї сокири. Він волів би битися на поважній відстані, та ці зарази, вочевидь, такого не планували.

Нагорі сходів почався незграбний бій: оборонці кололи списками, намагаючись поспихати трелів, а ті кололи у відповідь, штовхались щитами, намагалися закріпитись на майданчику вгорі, і всі стереглися, щоб не возз'єднатися з землею, гепнувшись із висоти.

Один прорвався зі списом, заволавши на все горло, і Мовчун спокійнісінько вистрілив йому в обличчя щонайбільше за крок чи два від нього. Трел заточився, ступив один-два кроки й зігнувся. З рота в нього стирчало оперення стріли, а з карку — наколечник. Тоді Шукач відтяв йому мечем маківку, і його труп розтягнувся на землі.

Великий трел із буйним рудим волоссям скакав сходами вгору, розмахуючи великою сокирою й ревучи, мов дурний. Ухилився від списа і здолав одним ударом лучника, розбризкавши кров по скелі, а тоді помчав далі. Люди кидалися від нього врозтіч.

Шукач здригнувся, спробував прикинутися недоумком, а тоді, коли на нього зверху полетіла сокира, чкурнув уліво, і лезо

пролетіло зовсім поряд із ним. Рудий трел зашпортався — найпевніше, стомився після підйому по стіні й довгих сходах. Лізти йому довелося високо, тим паче зважаючи на те, що наприкінці його чекала лише смерть. Шукач добряче копнув рудого збоку по коліну, і в нього підігнулася нога; він хитнувся до краю сходів і заволав. Шукач рубонув його мечем і розітнув йому спину так, що трел упав за край. Він випустив сокиру й закричав, полетівши в повітрі.

Шукач відчув, як щось ворухнулося, і повернувся саме вчасно, щоб побачити, як на нього збоку наступає ще один трел. Крутнувся й відбив перший удар меча, а тоді охнув, відчувши, як другий удар влучив йому в передпліччя, і почув, як забряжчав його меч, випавши з об'яклої руки. Шукач стрімко ухилився від чергового замаху, спіткнувся й упав на спину. Трел кинувся на нього, здійнявши меч, щоб доробити своє діло, та варто йому було ступити один крок, як ізбоку швидко показався Мовчун, схопив його за руку з мечем і притиснув її. Шукач незграбно підвівся, міцно взявся здоровою рукою за ніж і штрикнув трела просто у груди. Всі троє застигли на місці, щільно переплетені, посеред цього безуму, доки чолов'яга не помер. Тоді Шукач витяг ножа, а Мовчун дав тілові впасти.

На вежі вони взяли гору, принаймні поки що. На ногах іще залишався всього один трел; тоді Шукач побачив, як кілька його хлопців підвели трела до парапету й зіштовхнули його списками. Повсюди валялися трупи. Двадцятьоро з лишком трелів, десь удвоє менше Шукачевих людей. Один із бійців підпірав кручу; його груди важко здіймалися від дихання, лице стало нездорово блідим, а закривавлені руки міцно трималися за розітнуті нутрощі.

Рука в Шукача працювала не так, як треба, пальці на ній безвільно висіли. Він закатав рукав сорочки й побачив на тій руці довгий вологий поріз від ліктя мало не до зап'ястка. У Шукача здригнулися нутрощі, і він викашляв і виплюнув трохи пекучого блювотиння. До чужих ран можна звикнути. Коли ж ріжуть твою плоть, це завжди жахає.

Унизу, зі внутрішнього боку стіни, бій перетворився на звичайну тисняву, рухливу й щільну. Шукачеві важко було зрозуміти, хто там на якому боці. Він застиг на місці, затиснувши

в одній скривавленій руці скривавлений ніж. Тепер не було ні відповідей на запитання, ні планів. Тепер кожен був сам за себе. Цей день вони зможуть пережити лише завдяки талану, а Шукач починав сумніватися, що в нього ще є стільки талану. Він відчув, як хтось потягнув його за рукав. Мовчун. Поглянув, куди той показує пальцем.

За табором Бетода, посеред долини, насувала велика хмара пилу, брунатна імла. Під нею на вранішньому сонці виблискували обладунки вершників. Шукач міцно вчепився в зап'ясток Мовчуна: в ньому раптом знову зажеврила надія.

— Йобаний Союз! — видихнув він, майже не наважуючись у це повірити.

Вест примружився, глянувши в підзорну трубу, опустив її й подивився углиб долини, а тоді знову примружився й глянув у трубу.

— Ти впевнений?

— Так, сер. — Велике чесне лице Джеленгорма за вісім днів енергійної їзди верхи замурилося брудом. — І вони, здається, ще тримаються, ледь-ледь.

— Генерале Полдере! — різко гукнув Вест.

— Так, мій лорд-маршале? — стиха озвався Полдер із новою для себе напускною улесливістю.

— Кавалерія готова до наступу?

Генерал кліпнув.

— Вона не розгорнута як годиться, останні кілька днів швидко їхала, та й наступатиме вгору, по посіченій місцевості, а супротивник у нас сильний і рішучий. Вона, звісно, вчинить так, як ви накажете, лорд-маршале, та, можливо, було б обачно зачекати, поки наша піхота...

— Обачність — це розкіш.

Вест насуплено поглянув на спокійний простір між двома пустками. Атакувати негайно, поки Шукач і його північани ще тримаються? Можливо, вони дістануть фору завдяки раптовості й разом розчавлять Бетода, однак кавалерія наступатиме вгору, а бійці й коні дезорганізовані й стомлені після складного переходу. Чи зачекати на прихід піхоти, до якого ще кілька годин, і влаштувати гарно спланований наступ? А може, тим часом Шукача та його друзів виріжуть до ноги, їхню фортецю

захоплять, а Бетод добре приготується відбивати атаку лише з одного боку?

Вест пожував губу, намагаючись не думати про те, що від його рішення залежать тисячі життів. Атакувати зараз ризикованіше, проте зиск із цього може бути більшим. Це шанс закінчити війну щонайбільше за одну криваву годину. Можливо, їм уже ніколи не випаде нагоди заскочити короля північан зненацька. Як там казав йому Бурр у ніч перед смертю? Не можна бути видатним лідером без певної... жорсткості.

— Готуйтеся до наступу й розгорніть нашу піхоту в усті долини, щойно вона надійде. Ми не маємо допустити, щоб Бетод чи хтось із його сил утік. Якщо вже чимось жертвувати, то я хочу, щоб ці жертви мали певне значення. — Полдера це, здавалося, геть не переконало. — Генерале Полдере, ви змусите мене погодитися з оцінкою ваших бойових якостей, даною генералом Кроєм? Чи надумали довести, що ми обидва помиляємося?

Генерал виструнчився; його вуса завібрували несподіваним завзяттям.

— Довести, що ви помиляєтеся, сер, хоч я вас і поважаю! Негайно накажу піти в наступ!

Він пришпорив свого вороного бойового коня й полетів долиною туди, де саме юрмилася запилужена кавалерія, а за ним погналися кілька офіцерів із його штабу. Вест посунувся в сідлі, стурбовано жуючи губу. Йому знову починала боліти голова. Наступ угору, на рішучого супротивника.

Дізнавшись про перспективу такої смертельної затії, полковник Глокта, поза сумнівом, усміхнувся б на весь рот. Принц Ладісла схвалив би таке зухвале нехтування чужими життями. Лорд Смунд поплескав би когось по спинах, заговорив би про силу й міць і виміг би вина.

А варто лише згадати, що сталося з цими трьома героями...

Логен почув потужний рев — ледь чутний, десь далеко. Його напівзаплющені очі різонуло світло, неначе бійці добряче розійшлися. Замиготіли тіні. Перед його обличчям чвакнув великий чобіт. Далеко вгорі ревіли голоси. Він відчув, як його хапають за сорочку, тягнуть у багнюці, а довкола зусібіч борсаються

стопи й ноги. Він побачив до болю яскраве небо, кліпнув і пустив слину. Ліг і застиг, розм'який, як ганчірка.

— Логене! Ти цілий? Де болить?

— Я... — прохрипів він, а тоді закашлявся.

— Знаєш мене?

Хтось дав Логенові ляпаса, і він почав мляво думати. Над ним маячила якась кудлата постать, що темніла на тлі ясного неба. Логен примружився на неї. Якщо він не помиляється, Тул Дуру Грозова Хмара. Якого милого він тут робить? Думати було боляче. Що більше Логен думав, то більше потерпав від болю. Щелепа палала і, здавалося, стала вдвічі більшою, ніж зазвичай. Кожен вдих і видих у нього виходив судомним і слинявим.

Над ним заворушилися вуста здорованя, і в Логенових вухах загуркотіли й задзвеніли слова, та вони були лише шумом. Ногу неприємно пощипувало десь далеко, а серце підскакувало, сіпалося й било по голові. Він чув звуки, брязкіт і гуркіт, що насували на нього зусібч, і вже від самих цих звуків йому боліло ще більше, щелепа палала ще сильніше, просто нестерпно.

— Не треба...

Повітря хрипіло і клацало, та звуків у нього не виходило. Голос уже не належав йому. Він з останніх сил простягнув руку, приклав долоню Тулові до грудей і спробував його відштовхнути, але здоровань тільки перехопив його долоню й натиснув на неї своєю.

— Та нічого, — буркнув Тул. — Я з тобою.

— Ага, — прошепотів Логен, і його закривавлені вуста розтягнулися в усмішці.

Він із несподіваною, страшною силою схопився за ту велику долоню, а другою рукою намацав руків'я схованого ножа, що грів йому шкіру. Раптом виринув гарний клинок, швидкий, як змія, й такий самий смертоносний, і вгруз у товстій шиї здорованя аж до руків'я. Коли гаряча кров полилася з його розітнутого горла, виринула разом зі слиною з роззявленого рота, просякнула його густу бороду, закрापала з його носа на груди, Тул явно здивувався, та дивуватися було не варто.

Торкнутися Кривавої Дев'ятки означає торкнутися смерті, а смерть не має улюбленців і ні для кого не робить винятків.

Кривава Дев'ятка підвівся, відштовхнув великий труп від себе, і його червона долоня міцно стиснулася на мечі велетня —

важкому шматку яскравого, мов зоря, металу, темного і прекрасного, гідному знарядді для тієї роботи, що на нього чекала. Роботи було дуже багацько.

Але добра робота — це найкраще з благословень. Кривава Дев'ятка роззявив рота й заволав, виразивши в одному протяжному крику всю свою безмежну любов і безкінечну ненависть. Земля в нього під ногами швидко посунула, і кипучий, рухливий, прекрасний бій потягнувся до нього і прийняв у свої м'які обійми, а тоді він опинився вдома.

Обличчя мертвих довкола нього сунулися й розмивалися, ревуци прокляття й волаючи від злості. Однак їхня ненависть до Кривавої Дев'ятки лише робила його сильнішим. Довгий меч розкидав людей у нього на шляху, після чого вони зоставалися понівечені й розбиті, порубані й слиняві, завивали від щастя. Хто з ким б'ється, його не обходило. Живі по один бік, а він — по другий, і він пробивав собі червоний праведний шлях серед їхніх лав.

Зблиснула на сонці сокира, яскрава й вигнута, наче старий місяць, і Кривава Дев'ятка прослизнув під нею, відштовхнувши когось ударом важкого чобота. Суперник здійняв щит, але великий меч розітнув намальоване дерево й деревину під ним, а також руку під деревиною, а тоді розірвав кольчугу за рукою так, ніби то було лише павутиння, і розрізав чолов'язі живіт, неначе мішок із сердитими зміями.

Якийсь хлопчик зіщулився від страху та ковзнув назад на спині, тримаючись за чималий щит і сокиру, надто велику, щоб він міг її підняти. Кривава Дев'ятка засміявся з його страху, оголивши в усмішці яскраві зуби.

До нього неначе зашепотів якийсь тонкий голосок, закликаючи до стриманості, та Кривава Дев'ятка його майже не чув. Його меч, сильно замахнувшись, розбив і великий щит, і маленьке тіло, розбризкавши кров по землі, камінню і вражених обличчях тих, хто це споглядав.

— Добре, — мовив Кривава Дев'ятка й показав криваву усмішку.

Він був Великим Зрівнювачем. Чоловік, жінка, старе, молоде — з усіма він розбирався однаковісінько. В цьому й полягала груба краса справи, її жахлива симетрія, бездоганна справедливість. Від цього не втечеш і не відмовишся. Він вийшов

уперед, вищий за гори, і люди засовгалися, забурмотіли, відходячи від нього подалі. Коло щитів, малюнків, квітучих дерев, бриж на воді й вишкірених облич.

Їхні слова лоскотали йому вуха.

— Це він.

— Дев'ятипалий.

— Кривава Дев'ятка!

Він стоїть посеред кола страху, і бояться вони недарма.

Їхня смерть записана в калюжах солодкої крові на гіркій землі. Про їхню смерть тихенько оповідає дзижчання мух на трупах за стіною. Їхня смерть написана в них на обличчях, лине з вітром, ховається у кривій лінії між горами й небом. Усі вони мерці.

— Хто наступний піде в землю? — прошепотів він.

Уперед вийшов сміливий карл, який мав на руці щит зі змією, що згорнулася клубком. Не встиг він бодай підняти списа, як меч Кривавої Дев'ятки описав широке коло, здійнявшись над його щитом і опустившись нижче його шолома. Вістря клинка відтяло йому щелепу, врізалось у плече наступного бійця, глибоко вгризлось йому в груди й увігнало його в землю. Із його німих вуст полетіла кров. Замаячив іще один, і меч упав на нього, як зоря з неба, розчавивши чолов'язі шолом і череп під шоломом аж до вуст. Тіло впало горілиць і весело затанцювало в багнюці.

— Танцюйте! — засміявся Кривава Дев'ятка, і меч закрутився довкола нього.

Він наповнював повітря кров'ю, розітнутою зброєю, частинами людських тіл, і це добро писало таємні листи й описувало священні візерунки, що їх міг бачити й розуміти лише він. Його кололи, зачіпали, били клинки, та вони були дрібницею. Він сторицею платив за кожну відмітину на охопленій вогнем шкірі, і Кривава Дев'ятка сміявся, а з ним сміялися без упину вітер, вогонь, обличчя на щитах.

Він був бурею у Високогір'ї, його голос — страшним, як грім, а рука — швидкою, смертоносною, безжальною, мов блискавка. Він угородив меча одному бійцеві в нутрощі, вирвав його назад і розбив якомусь чолов'язі рота ефесом, а тоді вільною рукою забрав у нього спис і прохромив цим списом шию третьому й мимохідь розпанахав бік якомусь карлові. Кривава Дев'ятка кружляв, крутився, перекочувався в п'яному запамороченні,

плювався вогнем і сміхом. Зібрав довкола себе нове коло. Широке, як меч велетня. Коло, де світ належав йому.

Тепер його вороги никали за межею цього кола, відсувалися від нього у страху. Вони знали його, Кривава Дев'ятка бачив це за їхніми обличчями. Вони вже чули тихі оповіді про його роботу, а тепер він улаштував їм кривавий урок і вони знають, де там правда. Побачивши, що вони просвітилися, він усміхнувся. Той, хто стояв попереду, простягнув розкрити руку, нагнувся й поклав сокиру на землю.

— Тебе прощено, — шепнув Кривава Дев'ятка й сам кинув меч на землю. Той заторохтів.

Тоді Кривава Дев'ятка кинувся вперед, ухопив чолов'ягу за горло та обома руками підняв у повітря. Той борсався, хвицався і пручався, проте червоний хват Кривавої Дев'ятки був кригою, що здимається й розбиває сам кістяк землі.

— Тебе прощено!

Руки в нього були залізні, а великі пальці дедалі глибше вгрузали чоловікові в шию, доки з-під них не показалася кров, а тоді він, витягнувши руку, підняв труп, який іще хвицався, і потримав над головою, доки той не застиг. Пожбурив труп геть, і той упав на землю й дуже гарно покотився.

— Прощено...

Кривава Дев'ятка підійшов до яскравої прогалини серед наляканої юрби, яка сахалася від нього, наче вівці від вовка, і залишив брудну доріжку поміж них, усіяну впалими щитами та зброєю. Далі, на сонці перетинали запорошену долину вершники в яскравих обладунках; їхні мечі блимали, коли вони підіймалися й опускалися, ганяючи сюди-туди якісь швидкі постаті, їдучи між високих знамен, і злегка коливаючись на вітрі. Він стояв у тому нерівному проході, чобітьми на розбитих дверях, поміж трупів своїх друзів і ворогів, і чув, як хтось переменно гукає.

А тоді Логен заплющив очі і вдихнув.

ЗАБАГАТО ГОСПОДАРІВ

Хоча надворі стояв спекотний літній день, у касовій залі банку зберігалися прохолода, напівтемрява й тінь. Вона була повна шепоту й тихого відлуння, збудована з ефектного темного мармуру, наче нова гробниця. Тоненькі промінчики сонячного світла, що проникали у вузькі вікна, повнилися рухливими порошинками. Ніякого помітного запаху там не було. *«Окрім смороду облудності, який навіть мені здається майже нестерпним. Тут, може, й чистіше, ніж у Будинку питань, але злочинці, підозрюю, частіше кажуть правду».*

Ніде не виднілися гори блискучих золотих зливків. Не було видно навіть якоїсь монетки. Лише пера, чорнило й купи тьмяного паперу. Працівники банку «Валінт і Балк» не кутались у фантастичні мантії, схожі на ті, які носив магістр Каулт із Гільдії мерсерів. Не хизувалися блискучими самоцвітами, як магістр Ейдер із Гільдії спайсерів. То були маленькі людці в сірому з серйозними обличчями. Блищали у приміщенні лише окуляри окремих трудяг.

«То он воно яке, справжнє багатство. Ось як з'являється справжня влада. Строгий храм золотої богині». Глокта подивився, як клерки працюють над своїми охайними стосами документів за охайними столами, виставленими охайними рядами. *«Ось вони, послухники, обізнані з найпростішими таємницями церкви».* Його погляд перейшов на тих, хто чекав. Купців і лихварів, крамарів і шахраїв, торговців і облудників, які стояли в довгих чергах чи стривожено чекали на жорстких стільцях попід суворими стінами. Одяг у них, може, й був вишуканий, зате манери виказували тривогу. *«Настрашені парафіяни, готові зіщулитися від жаху, щойно божество комерції викаже свою жагу помсти».*

«Однак я не її створіння». Глокта проштовхався до голови найдовшої черги, гучно шкрябаючи кінцем цівка по плитці,

а якщо хтось із комерсантів наважувався глянути в його бік, гарчав: «Я каліка!»

Коли Глокта дістався голови черги, клерк кліпнув на нього.

— Чим можу...

— Мотіс, — різко сказав Глокта.

— І кого мені йому...

— Каліку.

«Передайте мене верховному жерцеві, щоб я спокутував свої злочини банкнотами».

— Я не можу просто так...

— На вас чекають! — Інший клерк за кілька рядів позаду вже підвівся з-за столу. — Прошу, за мною.

Глокта беззубо всміхнувся нещасним людям у черзі, пошкандибавши між столів до дверей у віддаленій стіні, оздобленій панелями, та його усмішки вистачило ненадовго. За дверима здіймалися високі сходи, якими спускалося світло з вузького вікна вгорі.

«Що у владі такого, через що вона конче мусить бути вищою за все інше? Хіба людина не може бути могутньою на першому поверсі?» Глокта лайнувся й поплентався за своїм нетерплячим поводитирем, а тоді протягнув свою нікчемну ногу довгим коридором, обабіч якого виднілося багато високих дверей. Клерк нахилився вперед і скромно постукав у одні з них, зачекав і, почувши приглушене «Так?», відчинив.

Мотіс сидів за грандіозним письмовим столом і дивився, як Глокта шкандибає через поріг. Його обличчя наче вирізали з дерева: стільки в ньому було тепла й ласки. На вичиненій шкірі кривавого кольору перед Мотісом були розставлені з безжальною точністю — наче новобранці на плацу — пера, чорнило й охайні стосики паперів.

— Відвідувач, на якого ви чекали, сер. — Клерк побіг уперед із пачкою документів. — А ще вам адресовано це.

Мотіс перевів на них беземоційний погляд.

— Так... так... так... так... усе це для Таліна...

Глокта не став чекати на запрошення. *«А ще мені надто довго боліло, щоб я вдавав, ніби мені не боляче».* Він ступив один невпевнений крок і опустився в найближче крісло.

Жорстка вичинена шкіра неприємно рипнула під його зболілою п'ятою точкою. *«Однак цього вистачить».*

Мотіс потріскував паперами, гортаючи їх, і підписував кожний із них знизу своїм іменем. На останньому зупинився.

— А тут ні. Оце потребує негайної сплати.

Він сягнув уперед, узявся за штамп із гладенькою від тривалого використання дерев'яною ручкою, а тоді обережно погойддав його на підставці з червоним чорнилом. Штамп із тривожною категоричністю гупнув об папір. *«І як ми гадаємо: цей штамп розчавив життя якогось купця? Когось так небережно прирекли на розорення і відчай? Чиїхось дружин і дітей викидають на вулицю? Тут ані крові, ні криків, однак людей нищать не менш остаточно, ніж у Будинку питань, а зусиль до цього докладають незмірно менше».*

Глокта провів поглядом клерка, коли той вибіг із документами. *«Чи це просто відмова у квитанції на десять бітів? Хто його знає?»* Двері тихо та обережно зачинилися, ледь чутно і плавно клацнувши.

Мотіс загаявся, щоб просто покласти перо паралельно до краю письмового столу, а тоді поглянув на Глокту.

— Я насправду радий, що ви відгукнулися оперативно.

Глокта пирхнув.

— Ваша записка мала такий тон, що зволікання здавалося неприпустимим. — Він скривився, обома руками піднявши зболілу ногу й поставивши брудний чобіт на крісло поряд із собою. — Сподіваюся, ви віддячите за це, швидко перейшовши до суті. Я надзвичайно заклопотаний.

«Мені треба нищити магів і скидати королів, а якщо ні того, ні того не вдасться, то я мушу зовсім скоро піти туди, де мене кинуть у море, перерізавши горло».

Мотісове лице навіть не смикнулося.

— Я знову помітив, що мої зверхники не надто задоволені напрямом ваших розслідувань.

«Та невже?»

— Ваші зверхники — люди з глибокими кишенями та скромним запасом терпіння. Що тепер ображає їхні ніжні почуття?

— Ваше розслідування походження нашого нового короля, його королівської величності Джезала Першого. — Глокта

відчув, як у нього засіпалось око, і притиснув до нього долоню, кисло втягнувши повітря крізь ясна. — Зокрема ваші пошуки відомостей про Кармі дан Рот, обставини її передчасної кончини та близькість її дружніх стосунків із нашим попереднім королем, Гуславом П'ятим. Як гадаєте, я підійшов достатньо близько до суті?

«Навіть трохи заблизько, як на мій смак».

— Ці пошуки ледве почалися. Мене дивує, що ваші зверники так добре поінформовані. Вони дістають відомості з кришталевої кулі чи від чарівного дзеркала?

«Чи від якогось любителя побалакати з Будинку питань? Чи, може, від когось іще ближчого до мене?»

Мотіс зітхнув — чи принаймні випустив із себе трохи повітря.

— Я казав вам, що треба вважати, ніби вони знають усе. І ви переконаєтеся, що це не перебільшення, особливо якщо спробуєте їх обманути. Усіляко радив би вам не вдаватися до таких дій.

— Повірте мені на слово, — стиха, крізь зуби відповів Глокта, — мене нітрохи не цікавить, ким були батьки короля, проте така була вимога Його Преосвященства, і він із нетерпінням чекає на звіт про мої успіхи. Що йому сказати?

Мотіс поглянув на нього зі щирим співчуттям. *«Таким, яке один камінь може відчувати до іншого».*

— Моїх працедавців не обходить, що ви йому скажете, якщо ви тільки послухаєтесь їх. Ви, як я бачу, опинились у скрутному становищі. Однак, кажучи по-простому, очільнику, я не розумію, що ви тут можете обирати. Гадаю, ви могли б піти до архілектора й розповісти йому все про нашу участь у цій справі. Про подарунок, який ви прийняли від моїх працедавців, про умови, на яких його було надано, про увагу, яку ви вже нам приділили. Можливо, Його Преосвященство ставиться до конфліктів інтересів поблажливіше, ніж видається.

— Хе, — пирхнув Глокта. *«Якби я не був занадто розумний для цього, то, можливо, сприйняв би це як жарт — майже. Його Преосвященство лише трохи милосердніший за скорпіона, і ми обидва це знаємо».*

— А ще ви могли б виконати своє зобов'язання перед моїми працедавцями і вчинити так, як вони вимагають.

— Коли я підписав ту клятву квитанцію, вони просили послуг. А тепер висувають вимоги? Чим це закінчиться?

— Це не мені визначати, очільнику. І не вам про це питати.

Мотіс позирнув на двері, перехилився через стіл і заговорив тихо, понизивши голос:

— Однак, якщо судити за моїм власним досвідом... це не закінчиться. Мої працедавці заплатили. А вони завжди отримують те, за що заплатили. Завжди.

Глокта ковтнув. *«Здається, в цьому випадку вони заплатили за мою безумовну покірність. За звичайних обставин із цим, звісно, не виникло б проблем: я не менш смиренний за інших, а може, й іще смиренніший. Однак архілектор вимагає того ж. Мені із запізненням починає видаватися, ніби двоє добре поінформованих, безжальних господарів, які відверто протистоять одне одному — це за багато, один із них зайвий. Дехто сказав би, що тут зайві двоє. Однак я, як надзвичайно люб'язно пояснює Мотіс, не маю вибору»*. Глокта стягнув чобіт із крісла, залишивши на його шкіряній оббивці довгу брудну смугу, і з болем переніс вагу, почавши довго й нудно підводитися.

— Є щось іще чи ваші працедавці просто бажають, щоб я кинув виклик наймогутнішій людині Союзу?

— Також вони бажають, щоб ви за ним постежили.

Глокта застиг.

— Чого-чого вони бажають?

— Очільнику, за останній час багато чого змінилося. Зміни — це нові можливості, проте забагато змін — це погано для справ. Моїм працедавцям видається, що певний період стабільності піде на користь усім. Вони задоволені поточною ситуацією.

Мотіс зіппив бліді руки на червоній шкіряній оббивці.

— Їх непокоїть те, що деякі особи в уряді можуть бути незадоволені. Що вони можуть прагнути ще якихось змін. Що їхні необачні дії можуть призвести до хаосу. Особливо ж їх бентежить Його Преосвященство. Вони бажають знати, чим він займається. Що планує. Зокрема бажають знати, що він робить в Університеті.

Глокта реготнув, не вірячи власним вухам.

— І це все?

Мотіс не помітив, як це іронічно.

— Поки що так. Можливо, найкраще буде, якщо ви підете через чорний хід. Мої працедавці чекатимуть на новини протягом тижня.

Ґлокта, кривлячись, насилу спустився з вузьких сходів на задвірках будівлі — боком, наче краб. На чолі в нього виступив піт, і не лише від натуги. *«Звідки їм знати? Спершу — про те, що я розслідував смерть принца Рейнолта всупереч наказам архілектора, а тепер — про те, що я за дорученням архілектора цікавлюся матір'ю нашого короля? Звісно, слід уважати, ніби вони знають усе, та ніхто не знає всього, якщо йому не підказують».*

«Хто їм... підказав?»

«Хто ставив запитання про принца і про короля? Хто відданий передусім грошам? Хто вже якось кинув мене, щоб урятувати власну шкуру?» Ґлокта зупинився на мить посеред сходів і накупився. *«Ой лишенько, лишенько. Невже тепер кожен сам за себе? Чи не завжди так було?»*

Єдиною відповіддю йому був різкий біль у скаліченій нозі.

СОЛОДКА ПЕРЕМОГА

Вест сидів, тримаючи схрещені руки на луці сідла, і стуманіло дивився вглиб запилюженої долини.

— Ми перемогли, — сказав Пайк. Його голос не виражав жодних почуттів. Достоту таким голосом він міг би й сказати: «Ми програли».

Досі стояли, безживно повиснувши, кілька пошарпаних знамен. Велике знамено самого Бетода зірвали й потоптали кіньми, і тепер його обідраний каркас стирчав під неприродним кутом над імлюю куряви, що ще влягалася, наче дочиста обгризені кістки. Гідний символ для раптового падіння короля північан.

Полдер зупинив коня поряд із Вестом і благопристойно всміхнувся, глипаючи на це побоїще, наче шкільний учитель, що глипає на впорядкований клас.

— Які підсумки, генерале?

— Втрати, здається, були чималі, сер, зокрема в наших передніх лавах, але ворог загалом був заскочений зненацька. Більша частина його найкращих військ уже була задіяна в атаці на фортецю. Коли наша кавалерія обернула їх навітки, ми прогнали їх аж до стін! А їхній табір спустошили. — Полдер наморщив носа. У нього від огиди затремтіли вуса. — Кількасот отих диявольських шанка ми знищили мечами й набагато більше — прогнали на пагорби на півночі. І я не сумніваюся, що їм геть не хотітиметься звідти повертатися. Ми влаштували північанам різанину, яка вдовольнила б самого короля Камаміра, а решта їх склали зброю. Полонених, за нашими оцінками, п'ять тисяч, сер. Бетодову армію остаточно розбито. Розбито! — Він захихотів по-дівочому. — Ніхто не став би заперечувати, що ви, лорд-маршале, сьогодні добре, гідно помстилися за смерть кронпринца Ладісли!

Вест ковтнув.

— Звісно. Добре, гідно помстився.

— Зробити з наших північан приманку — це геніальний хід. Сміливий і рішучий маневр. Я вважаю й завжди вважатиму за честь зіграти в цьому невеличку роль! Знаменний день для армії Союзу! Маршал Бурр пишався б нами, якби це бачив!

Вест ніколи в житті не сподівався дістати похвалу від генерала Полдера, та тепер, коли ця знаменна мить настала, зрозумів, що не може нею потішитися. Він не здійснив жодного героїчного вчинку. Не ризикував власним життям. Не зробив нічого — тільки віддав наказ атакувати. Він потерпав від натертих сідлом саден і крайньої втоми, щелепа в нього нила, бо він увесь час стурбовано зціплював зуби. Навіть говорити було непросто.

— Бетод є серед мертвих чи полонених?

— Не можу сказати, хто саме є серед полонених, сер. Можливо, він у наших північних союзників. — Полдер нервово реготнув. — Якщо це так, сумніваюся, що він надовго залишиться з нами. А ви, маршале? А ви, сержанте Пайку? — Він усміхнувся на весь рот, різко провівши пальцем по череву й цокнувши язиком. — Чого тут думати? На нього чекає кривавий хрест! Хіба не так чинять ці дикуни? Кривавий хрест, правильно?

Вест не бачив, що в цьому кумедного.

— Подбайте про те, щоб нашим полоненим дали їжі й води, а пораним серед них надали посильну допомогу. Ми, переможці, маємо бути милостивими.

Йому здавалося, що так і має говорити полководець після бою.

— Цілком слушно, мій лорд-маршале.

Полдер хвацько віддав честь, удаючи із себе еталон покірного підлеглого, а тоді повернув свого коня вбік і, пришпоривши його, подався геть.

Вест зліз із коня, зібрався за мить і поплентався вздовж долини пішки. Пайк пішов за ним, оголивши меч.

— Обережність зайвою не буває, сер, — зауважив він.

— Ні, — буркнув Вест. — Мабуть, ні.

Довгий схил був усіяний людьми, живими й мертвими. Трупі вершників із Союзу лежали там, де попадали. Хірурги з закритими руками й похмурими обличчями доглядали поране-

них. Дехто сидів і ридав — можливо, над полеглими товаришами. Дехто отетеріло глипав на власні рани. Ще хтось завивав і булькав, голосно вимагав допомоги чи води. Хтось інший мчав до них із допомогою чи водою. Останні акти милосердя для тих, хто помирав. Уздовж долини, попід скельною стіною, крокувала довга процесія понурих полонених під уважним наглядом кінних вояків Союзу. Неподалік лежали безладні купи зданої зброї, гори кольчуг, стоси розмальованих щитів.

Вест поволі пробрався крізь колишній табір Бетода, що за якісь пів години люті перетворився на велику купу сміття, розкиданого по голому каменю та твердій землі. Покорчені тіла людей і коней перемішалися з розтоптаними каркасами наметів, порваною й розтягнутою парусиною, розбитими бочками, поламаними скринями, начинням для готування їжі, латання й бою. Усе це було втоптане у збурену багнюку й усіяно брудними слідами копит і чобіт.

Посеред усього цього хаосу траплялися несподівані острівці спокою, де, здавалося, все лишилося неторканим, таким, яким, певно, й було, перш ніж Вест віддав наказ атакувати. Над багаттям, що тліло, досі висів казанок, а в ньому булькав суп. Кілька списів були охайно складені на купу поряд із табуретом і гострильним каменем, готові до заточування. Лежали правильним трикутником три скатки з постільними речами; у головах кожної були гарно складені ковдри, все в них було охайне й упорядковане, якщо не брати до уваги, що на них розвалився чоловік, а вміст його розтрощеного черепа розбризкався по блідій вовні.

Неподалік стояв коліньми в багнюці офіцер Союзу, який тримав на руках іншого офіцера. Вестові раптом стало боляче від упізнання. На колінах стояв його давній друг лейтенант Брінт. Безвільно лежав його давній друг лейтенант Каспа. Вест чомусь відчув сильне, майже непереборне бажання відійти, піднятися схилом не зупиняючись і вдати, ніби він їх не побачив. Довелося пересилити себе, щоб підійти до них. Рот у нього наповнився кислою слиною.

Брінт підвів погляд. Його бліде лице було залите сльозами.

— Стріла, — прошепотів він. — Просто випадковість. Він навіть шпагу не встиг витягнути.

— Не поталанило, — буркнув Пайк. — Не поталанило.

Вест поглянув униз. Справді, не поталанило. Він якраз розгледів зламану стрілу на краю Каспиної бороди, під підборіддям, але крові було напрочуд мало. Майже не було якихось відмітин. Трохи грязюки на одному рукаві форми, та й усе. Хоча очі Каспи, по суті, просто скосилися й дивилися в порожнечу, Вест не міг позбутися відчуття, що вони вдивляються просто у вічі йому. Вуста Каспи були сердито скривлені, а брови звинувачувально супилися. Вестові мало не захотілося ввіймати його на цьому, поцікавитися, що він хоче сказати, а тоді довелося нагадати собі, що Каспа мертвий.

— Тоді треба послати листа, — пробурмотів Вест, перебираючи пальцями, — його рідним.

Брінт згорьовано шморгнув носом. Веста це чомусь відверто розлютило.

— Так, листа.

— Так. Сержанте Пайку, за мною.

Вест не міг устояти там більше ні хвилини. Він відвернувся від друзів, живого й мертвого, і покрокував уздовж долини, всіляко стараючись не зациклюватися на тому, що, якби він не віддав наказу атакувати, один із найприємніших і найменш шкідливих його знайомих досі був би живий. Мабуть, неможливо бути лідером без певної жорсткості. Однак жорсткість — це не завжди просто.

Вони з Пайком незграбно подолали розчавлений земляний вал і затоптаний окоп; долина невпинно вужчала, з обох боків насували високі кам'яні кручі. Тут трупів було більше. Північан, дикунів із Дунбрека, та й шанка теж; посічена місцевість була щедро ними всіяна. Тепер Вестові було видно стіну фортеці, звичайний замшілий горбок на місцевості, довкола підніжжя якого теж була розсипана смерть.

— І вони протрималися тут сім днів? — пробурмотів Пайк.

— Виходить, що так.

Єдиним входом там була груба арка посередині стіни. Ворота з неї були зірвані й лежали розбиті. У ній виднілося щось схоже на три дивні силуети. Опинившись ближче, Вест не без бентеги зрозумів, що це таке. На стіні висіли мертві, підвішені за шиї троє чоловіків. Їхні обм'якли ноги в чоботях злег-

ка погойдувалися приблизно на висоті людських грудей. Довкола тих воріт зібралася юрба похмурих північан, які не без задоволення глипали на ці підвішені трупи. Коли Вест і Пайк підійшли ближче, один жорстоко посміхнувся.

— Оце так, це ж мій давній друзяка Лютий! — сказав Чорний Доу. — Спізнався, еге ж? Ти, хлопче, завжди ворушився повільно.

— Виникли певні труднощі. Маршал Бурр мертвий.

— Возз'єднався з землею, так? Що ж, принаймні він у гарній компанії. За останні дні це сталося з багатьма хорошими людьми. Хто тепер у вас отаманом?

Вест протяжно вдихнув.

— Я.

Доу засміявся, а Вест подивився, як він сміється, і відчув, що його трішечки нудить.

— Великий отаман Лютий, ти диви! — Доу випростався і спародіював прийняте в Союзі вітання, тимчасом як трупи за ним поволі крутилися сюди-туди. — Познайомся з моїми друзями. Вони всі теж великі цабе. Оце-от Крендел Кривавець, бився за Бетода хтозна-відколи.

Він сягнув угору і штовхнув одне з тіл, а тоді подивився, як воно гойдається вперед-назад.

— Оце-от Білобок, і ніхто ніде не вмів краще вбивати людей і красти в них землю.

Тоді Доу штовхнув наступного так, що той закрутився в один бік, а тоді у протилежний, попри обм'яклі, мляві кінцівки.

— А ось Дрібнокост. Ніколи в житті не вішав суворішого засранця.

Цей останній із повішених був порубаний мало не на фарш; його обладунки з карбованим золотом були побиті й пом'яті, на грудях зяяла велика рана, а розпущене сиве волосся було залите кров'ю. Одна нога була відтята нижче коліна, а на землі під ним виднілася пляма засохлої крові.

— Що з ним сталося? — запитав Вест.

— Із Дрібнокостом? — Серед присутніх був великий гладкий горянин, Краммок-і-Файл. — Його перетяли в бою, коли він бився до останньої людини, ондечки.

— Так, справді, — підтвердив Доу й усміхнувся Вестові ще ширше, ніж зазвичай. — Але це, по-моєму, не причина не по-вісити його тепер.

Краммок розсміявся.

— Не причина!

Тоді всміхнувся, поглянувши на три тіла, що невпинно оберталися під рипіння мотузок.

— Гарно вони там висять, еге ж? Кажуть, найкрасивіше видовище на світі — це гойдання повішеного.

— Хто каже? — запитав Вест.

Краммок стенив великими плечима.

— Люди.

— Люди, так? — Вест проковтнув нудоту і проштовхався між повішених тіл до фортеці. — Явно якісь кровожерливі.

Шукач іще раз випив зі фляги. Він уже добряче п'янів.

— Ну, гаразд. Зробімо це.

Він скривився, коли Мовчун устромив голку, вишкірив зуби й засичав крізь них. До пульсації глухого болю додалося незле поколювання й неприємне відчуття. Голка проколола шкіру, потягнувши за собою нитку, і Шукачева рука почала палати дедалі сильніше. Він зробив іще один добрячий ковток, захитавшись уперед-назад, але це не допомогло.

— От лайно, — процідив він. — От лайно, от лайно!

Мовчун поглянув на нього.

— Тоді не дивись.

Шукач повернув голову. Йому відразу впала в око форма Союзу. Червона тканина посеред безмежної брунатної грязюки.

— Лютий! — прокричав Шукач, відчуваючи, що широко всміхається, попри біль. — Радий, що ти прорвався! Справді радий!

— Краще прийти пізно, ніж не прийти взагалі.

— З цим геть не посперечаєшся. Це правда.

Вест насуплено поглянув на Мовчуна, який зашивав йому руку.

— У тебе все гаразд?

— Ну, сам знаєш. Тул загинув.

— Загинув? — витріщився на Шукача Вест. — Як?

— Це ж бій, хіба ні? Убивати людей — це ж суть усієї цієї хуйні. — Він помахав флягою, обводючи все довкола. — Я сидів отут і думав, що міг би зробити інакше. Не дати йому спуститися зі сходів чи зійти разом із ним, щоб його постерегти, завалити небо — думав про всяку дурню, від якої не було користі ні мертвим, ні живим. Однак я, здається, не можу не думати.

Вест нахмурився, опустивши погляд на розітнуту борознами землю.

— Можливо, це гра без переможців.

— Ой, блядь! — загарчав Шукач, коли голка знову вколола йому передпліччя, й викинув порожню флягу. Та поскакала геть. — Та в цьому їбучому ділі взагалі немає переможців! Як на мене, до сраки все це.

Мовчун витягнув ножа й перерізав нитку.

— Поворуши пальцями.

Коли Шукач стиснув кулак, його рука запалала аж до плеча, проте він таки зімкнув пальці, загарчавши від болю, коли вони міцно стиснулися.

— Начебто все гаразд, — сказав Мовчун. — Тобі пощастило.

Шукач із нещасним виглядом подивився на побоїще.

— То оце такий він, талан? Я часто про це думав.

Мовчун знизав плечима й відірвав шматок тканини для пов'язки.

— Бетод у вас?

Шукач поглянув на Веста, роззявивши рота.

— А хіба він не у вас?

— Полонених у нас багато, та його серед них не було.

Шукач повернув голову і з огидою сплюнув у багно.

— Ні його відьми, ні його Страховидла, ні котрогось із його надутих синочків, щоб я так жив.

— Гадаю, вони вже чимдуж скачуть до Карлеона.

— Більш ніж імовірно.

— Гадаю, він спробує зібрати нові сили, знайти нових союзників, підготуватися до облоги.

— Не здивувався б цьому.

— Треба буде піти за ним, щойно розберемося з полоненими.

Шукача раптом накрило хвилиною безнадії, такої сильної, що вона мало не збила його з ніг.

— Ради мертвих. Бетод вирвався.

Він засміявся, а за мить відчув, як очі щипає від сліз.

— Це коли-небудь закінчиться?

Мовчун остаточно перев'язав рану й міцно зав'язав бинт.

— Ти все.

Шукач поглянув на нього.

— Я все? Починаю думати, що «все» для мене ніколи не настане. — Він простягнув руку. — Лютий, чуєш, допоможи підвестися. Мені ще друга треба поховати.

Поки сонце сідало, ледве визируючи з-за вершин гір і злегка золотячи краї хмар, вони поклали Тула в землю. Погода була гарна, якраз для похорону хорошої людини. Вони скупчилися довкола могили. Тим часом ховали багато кого ще, але Тула любила так, як не любила більше нікого, тож юрба зібралася чимала. А втім, довкола Логена була прогалина. Порожнеча завширшки з одну людину. Ця порожнеча оточувала його за старих часів, там не наважувався стояти ніхто. Логен аж ніяк не ставив цього людям на карб. Він і сам утік би від себе, якби міг.

— Хто хоче висловитися? — запитав Шукач і поглянув на кожного по черзі.

Логен опустив погляд на свої ноги, не в змозі навіть поглянути йому в очі, а тим паче — хоч щось сказати. Він не знав достоту, що сталося під час бою, проте міг здогадатися. Непогано здогадатися за тим, що таки пам'ятав. Логен швидко роззирнувся, облизуючи розсічені губи, та якщо хтось інший і здогадався, то тримав це при собі.

— Ніхто нічого не скаже? — перепитав Шукач. Йому урвався голос.

— Ну, тоді, може, мені щось пизданути?

Уперед вийшов Чорний Доу. Поволі оглянув присутніх. Особливо довго він, здавалося, глипав на Логена, та це, найпевніше, йому просто привиділося через тривоги.

— Тул Дуру Грозова Хмара, — проказав Доу. — Возз'єднався з землею. Знають мертві, ми з ним не завжди бачили все однаково. Нечасто в чомусь погоджувались, але в цьому, може, був винен я сам, бо я і в найкращі часи — клятий скандаліст. Тепер я, мабуть, про це шкодую. Хоч тепер уже пізно. — Він судомно

вдихнув. — Тул Дуру. Його ім'я на Півночі знав кожен, і кожен, навіть серед ворогів, вимовляв його з повагою. Він був із тих... мабуть, із тих, хто дає надію. Із тих, хто дає надію. Хочете сили, так? Хочете відваги? Хочете, щоб усе робилося правильно, як годиться, по-старому? — Він кивнув на щойно перекопану землю. — Ось. Тул Дуру Грозова Хмара. Іншого, блядь, чекати не треба. Тепер, коли його не стало, я змалів, і ви всі теж.

Доу розвернувся й, опустивши голову, побрів геть від могили, в сутінки.

— Ми всі змаліли, — пробурмотів Шукач, зі сльозами на очах дивлячись на землю. — Гарно сказано.

Усі присутні, усі, хто стояв довкола могили, здавалися зламаними. Вест, його людина Пайк, Дрижак, навіть Мовчун. Усі.

Логенові хотілося відчути те саме, що й вони. Хотілося заридати. Бо ж померла хороша людина. Бо ж, можливо, до цього спричинився саме він. От тільки сльози ніяк не з'явилися. Він насуплено поглянув на щойно перекопану землю, тимчасом як сонце опускалося за гори й фортеця у Високогір'ї потемніла, і відчув менше, ніж нічого.

Якщо хочеш оновитися, треба залишатись у нових місцях, займатися чимось новим із тими, хто досі тебе не знав. Хіба можна бути не таким, як раніше, повернувшись до старого життя? Треба дивитися реально на речі. Він уже погрався у зміни, та все це була брехня. Розпізнати таку брехню найважче. Таку, якою обманюєш сам себе. Він Кривава Дев'ятка. Це факт, і хай як він крутитиметься, пручатиметься й хотітиме бути кимось іншим, від цього не втекти. Логенові хотілося, щоб це його зачіпало.

Проте Криваву Дев'ятку не зачіпає ніщо.

ГРУБЕ ПРОБУДЖЕННЯ

Прокидаючись, Джезаль всміхався. Вони закінчили з цією божевільною місією, і невдовзі він повернеться до Адуа. Повернеться до обіймів Арді. Теплих і надійних. Подумавши про це, Джезаль закутався в ковдри. А тоді насупився. Десь хтось стукав. Він трішечки розплющив очі. Із протилежного боку кімнати на нього хтось шипів, і він повернув голову.

Джезаль побачив обличчя Терез, яке в пітьмі здавалося блідим; вона люто визирала з-за балдахіна на ліжку. Його накрило жахливою хвилиною спогадів про останні кілька тижнів. Терез, звісно, мала достоту такий вигляд, як того дня, коли він із нею одружився, а втім, тепер ідеальне обличчя його королеви здавалося йому бридким і сповненим ненависті.

Королівська опочивальня перетворилася на поле бою. Кордоном, який пильнували з непохитною рішучістю, була невидима лінія від дверей до каміна, і її Джезаль перетинав на свій страх і ризик. Віддалений бік кімнати був штирійською територією, а саме масивне ліжка — найміцнішою цитаделлю Терез, оборонні споруди якої, вочевидь, були неприступні. На другу ніч їхнього шлюбу Джезаль, можливо, сподіваючись, що першої ночі сталося якесь непорозуміння, пішов у несміливу атаку, та в результаті залишився з роз'юшеним носом. Відтоді він без надії вів довгу й безглузду облогу.

Терез була справжньою майстринею обману. Він спав на підлозі чи якихось меблях, завжди надто малих, або ж де заманеться — аби тільки не з нею. Згодом, за сніданком, вона всміхалась йому, теревенила ні про що, часом — тоді, коли знала, що за ними спостерігають, — навіть лагідно клала руку на його долоню. Інколи навіть змушувала Джезала повірити, що тепер усе гаразд, але щойно вони залишалися самі, відверталася від нього, біла його мовчанням і штрикала його поглядами, сповненими такої потужної зневаги й огиди, що його аж нудило.

Дами королеви поводитися з ним майже так само зневажливо щоразу, коли йому випадало нещастя опинитися посеред їхніх перешіптувань. Одна з них, графиня Шалер — вочевидь, найближча подруга його дружини з юних літ, — увесь час глипала на нього з убивчою ненавистю. Якось він ненароком забрів у вітальню, де вони, всі дванадцять, сиділи довкола Терез і бурмотіли щось штирійською. Джезаль відчув себе селянським хлопчиною, що натрапив на шабаш надзвичайно презентабельних відьом, які наспівують якесь темне прокляття. Певно, звернене на нього. Джезаль змушували почуватися найнікчемнішим, найогиднішим створінням із нині живих. А він же король у власному палаці!

Він чомусь постійно боявся, що хтось збагне правду, та якщо хтось зі слуг це й помітив, то тримав це при собі. Джезаль думав, чи не розповісти комусь про це, але кому? І що сказати? «Лорд-камергерере, добрий день. Моя дружина відмовляється зі мною трахатися». «Ваше Преосвященство, радий зустрічі. На мене не дивиться дружина». «Верховний судде, як ви? До речі, мене зневажає королева». А понад усе Джезаль боявся розповісти про це Баязові. Він уже доволі чітко попередив мага, щоб той не ліз у його особисті справи, і тепер навряд чи міг повзти до нього по допомогу.

Тому Джезаль підігрував цій вигадці, нещасний і спантеличений, і йому з кожним днем удавання шлюбного щастя ставало важче зрозуміти, як із цього вибратися. Попереду було ціле життя — без любові, без друзів і зі спанням на підлозі.

— То що? — процідила Терез.

— Що — що? — гарикнув він у відповідь.

— Двері!

Тут, неначе за командою, у двері люто загнукали, і вони заторохтіли об одвірок.

— Із Таліна ніколи не приїздить нічого доброго, — прошепотів собі під носа Джезаль, відкинувши ковдри й сяк-так підвівшись із килима, а тоді гнівно пройшов кімнату й повернув ключ у замок.

У коридорі за порогом стояв Горст у повних обладунках і з оголеним мечем. В одній руці він тримав ліхтар, який відкидав різке світло на один бік його важкого стривоженого

обличчя. Із коридору долинали лункі кроки, спантелічені крики, деś там миготіли лампи. Держаль нахмурився, несподівано прокинувшись остаточно. Йому це все не подобалося.

— Ваша величності, — промовив Горст.

— Що в біса відбувається?

— Гурки вдерлися до Міддерланду.

Ферро різко розплющила очі. Підскочила з лави, широко розставивши ноги в бойовій стійці й міцно затиснувши в одній руці відірвану від столу ніжку. Лайнула собі під носа. Вона заснула, а коли вона засинає, це нічим добрим не закінчується. Однак у кімнаті нікого не було.

Довкола було темно й тихо.

Не видно ні каліки, ні його слуг у чорних масках. Не видно вбраних в обладунки вартових, які спостерігали за нею, примруживши очі, щоразу, коли вона виходила в кахляні коридори цього проклятого місця. Лише вузесенький промінчик світла з-під оздоблених панелями дверей, що вели до кімнати Баяза. Він та ще тихе бурмотіння голосів. Ферро насупилася й, нишком підійшовши ближче, безшумно стала на коліна під замковою шпариною.

— Де вони висадилися? — Баязів голос, приглушений деревиною.

— Перші їхні човни пристали до берега в сірих сутінках, на порожньому узбережжі південно-західного кінця Міддерланду, біля Кельна. — Юлвей. Ферро задзвеніло у вухах від захвату, дихання у неї в ніздрях стало швидким і холодним. — Ви підготовлені?

Баяз пирхнув.

— Навряд чи можна бути менш підготовленим. Я не очікував, що Калул почне діяти так швидко чи так раптово. Вони висадилися вночі, так? Без попередження. Лорд Брок не бачив їхнього наближення?

— Підозрюю, що він аж надто добре їх розгледів і тепло зустрів їх за попередньою домовленістю. Поза сумнівом, йому пообіцяли віддати трон Союзу, коли гурки покінчать із будь-яким опором і повісять твого бастарда на воротах Агріонта. Він буде королем — звісно ж, під могутньою рукою Утмана ул-Дошта.

— Зрада.

— Нічим не особлива. Таких, як ми, вона навряд чи має шокувати. Так, брате? Ми, гадаю, бачили й дещо гірше, а може, й чинили дещо гірше.

— Деякі речі робити необхідно.

Ферро почула, як Юлвей зітхнув.

— Ніколи цього не заперечував.

— Скільки гурків?

— Вони ніколи не приходять по одному чи по двоє. Наразі, мабуть, легіонів із п'ять, але це лише авангард. У дорозі набагато більше. Тисячі. На війну йде весь Південь.

— Калул із ними?

— Навіщо? Він залишається в Сарканті, у своїх сонячних садах на гірських терасах, і чекає на звістку про твоє знищення. Веде їх Мамун. Плід пустелі, тричі благословенний і тричі...

— Я знаю, як себе називає цей нахабний черв!

— Хай як він себе називає, він набрав сили, до того ж із ним Сто Слів. Вони тут заради тебе, брате. Вони прийшли. Якби я був тобою, втік би. Втік би на холодну Північ, поки ще є час.

— А що далі? Хіба вони не підуть за мною? Мені що, втекти на край світу? Я нещодавно був там, і привабливого в ньому мало. У мене ще залишилося кілька карт, якими можна зіграти.

Довга тиша.

— Ти знайшов Сім'я?

— Ні.

Знову тиша.

— Я не шкодую. Гратися з цими силами... якщо не порушити, то обійти Перший закон. Коли ту штуку застосували востаннє, вона зруйнувала Аулкус і мало не зруйнувала весь світ. Хай краще лежить похована.

— Навіть якщо з нею буде поховано наші надії?

— Зараз під загрозою дещо більше, ніж мої чи твої надії.

Ферро були до сраки Баязові надії, та й Юлвееві теж, якщо вже на те пішло. Вони обидва її обманули. Вона доскочу наїлась їхніх побрехеньок, їхніх таємниць, їхніх обіцянок. Надто вже довго вона не робила нічого — тільки розмовляла, чекала і знову розмовляла. Ферро підвелася, задерла ногу й видала бойовий клич. П'яткою влучила по замку й зірвала його

з одвірка; двері задрижали й відчинилися. Двоє стариганів сиділи за столом неподалік; на їхні обличчя, смагляве і бліде, падало світло єдиної лампи. У затіненому віддаленому кутку сиділа ще одна постать. Кей, мовчазний і занурений у п'їтму.

— А ти не могла постукати? — запитав Баяз.

На темній шкірі Юлвея вигнулась яскрава усмішка.

— Ферро! Приємно бачити, що ти досі...

— Коли прийдуть гурки?

Його усмішка померкла, і він протяжно зітхнув.

— Я бачу, ти не навчилася терпіння.

— Навчилася, а тоді воно вичерпалося. Коли вони прийдуть?

— Скоро. Їхні розвідники вже йдуть землею Міддерланду, беруть села та облягають фортеці, щоб країна була безпечною для всіх інших, хто прийде за ними.

— Хтось має їх зупинити, — пробурмотіла Ферро, вп'явшись нігтями в долоні.

Баяз відкинувся на спинку крісла. На його зморшкуватому обличчі зібралися тіні.

— З язика зняла. Тобі почало таланити, так, Ферро? Я обіцяв тобі помсту, а тепер вона падає тобі на коліна, зріла і кривава. Армія Утмана висадилася. Тисячі гурків, готових до війни. Можливо, щонайбільше за два тижні вони опиняться під воротами міста.

— Два тижні, — прошепотіла Ферро.

— Проте я не сумніваюся, що вояки Союзу підуть на зустріч із ними раніше. Якщо ти не можеш чекати, я міг би знайти тобі місце серед них.

Вона вже начекалася. Тисячі гурків, готових до війни. Один кутик рота Ферро піднявся в усмішці, а відтак ця усмішка росла й росла, аж доки їй не заболіли щоки.

Частина II

«Останній аргумент королів».

Напис на гарматах Людовіка XIV

КІЛЬКІСТЬ МЕРТВИХ

У селі було тихо. Нечисленні хати зі старого каменю під дахами із замшілого шиферу здавалися покинутими. Єдиними живими істотами на полях за ними, здебільшого недавно прибраних та зораних, були нечисленні, жалюгідні ворони. Поряд із Ферро тихо рипів дзвін на дзвіниці. Гойдалися й постукували якісь незакріплені віконниці. Кілька скручених листків, підхоплених вітром, м'яко опустилися на порожню площу. На обрії так само м'яко здійнялись у важке небо три стовпи темного диму.

Гурки наближались, а вони завжди обоюдно підпали.

— Малджин!

Майор Валлімір стояв унизу, в отворі люка, і Ферро набурмосено поглянула вниз. Він нагадував їй Джебзеля дан Лютара під час першої зустрічі. Пухке бліде обличчя, що виражало оту жахливу суміш панічного жаху зі зухвалістю. Було очевидно, що він навіть на козлів ще із засідки не нападав, а на гуркських розвідників — тим паче. А проте він удавав, ніби знає все краще за всіх.

— Бачиш щось? — запитав її крізь зуби — вже вп'яте за останню годину.

— Бачу, як вони наближаються, — буркнула у відповідь Ферро.

— Скільки?

— Досі дюжина.

— Як далеко?

— Зараз десь за чверть години їзди, мабуть, та від твоїх запитань вони не прискоряться.

— Коли будуть на площі, я подам сигнал — двічі плесну в долоні.

— Тоді постарайся влучити долонею об долоню, біляче.

— Казав же тобі: не зви мене так! — Ненадовго запала тиша. — Ми маємо взяти когось із них живцем, щоб допитати.

Ферро наморщила носа. Брати гурків живцем їй було не до смаку.

— Побачимо.

Вона знову повернулася до обр'ю й доволі скоро почула, як Валлімір шепоче накази декому зі своїх людей. Решта розбіглися іншими будівлями й поховались. Дивне збіговисько вояків-недобитків. Кілька ветеранів, але більшість — ще молодші й малодушніші, ніж сам Валлімір. Ферро вже не вперше пошкодувала, що з ними немає Дев'ятипалого. Його можна любити, можна не любити, та годі заперечити: він своє діло знає. З ним Ферро знала, що отримає. Гарний досвід або ж — іноді — убивчу лють. І те, і те придалося б.

Однак Дев'ятипалого там не було.

Тож Ферро стояла сама в широкому вікні дзвіниці й насуплено дивилася за широкі поля Міддерланду, споглядаючи, як наближаються вершники. Дюжина гуркських розвідників, які їхали клусом, розосередившись по стежці. Рухливі цятки на блідій смузі між клаптями темної землі.

Проминувши перший дерев'яний сарайчик, вони сповільнилися і розійшлися. У великому гуркському війську бували вояки з усієї імперії, бійці з десятків різних завойованих провінцій. Ці дванадцятьеро розвідників були кадирцями, судячи з видовжених облич і вузьких очей; вони мали сакви з візерунчастої тканини й були легко озброєні луками та списами. Вбити їх — це не бозна-яка помста, але все-таки помста. Вона тимчасово заповнить порожнечу. Порожнечу, яка існувала аж надто довго.

Один із них здригнувся: з чахлого деревця знялася ворона. Ферро затамувала подих, не сумніваючись, що саме цієї миті Валлімір чи хтось із його недолугих біляків перечепиться через когось іншого. Однак вершники вийшли на сільську площу в цілковитій тиші. Їхній ватажок тримав одну руку в повітрі, наказуючи діяти обережно. Він поглянув угору, просто на Ферро, та не побачив нічого. Нахабні дурні. Бачать лише те, що хочуть бачити. Село, з якого повтікали всі, розчавлені страхом перед незрівнянним військом імператора. Ферро міцно стиснула лук. Вони ще дізнаються.

Вона їх провчить.

Ватажок тримав у руках квадратний аркуш м'якого паперу й дивився на нього, як на послання незрозумілою йому мовою. Можливо, то була мапа. Один із його бійців зупинив коня і плавно зліз із сідла, взяв повід і повів коня до замшілого корита. Ще двоє розслабилися, не злазячи з коней, розмовляли й усміхалися на весь рот, ворушили руками, жартували. Четвертий чистив нігті ножем. Іще один поволі об'їхав площу скраю, хиялячись у сідлі й заглядаючи у вікна хат. Шукав можливості щось украсти. Один із жартунів вибухнув глибоким сміхом.

А тоді десь у будівлях двічі плеснули в долоні — різко, лунко.

Розвідник біля корита саме наповнював флягу, але тут йому в груди вгрузла стріла Ферро. Фляга випала в нього з руки, і з її горла вилилися блискучі краплі. У вікнах заторохтіли арбалети. Розвідники заволали й витріщились. Один кінь заточився вбік і впав, захвищавши копитами і здійнявши куряву. Під ним кричав розчавлений вершник.

Вояки Союзу з криками та списками наготові висипали з будівель. Один із вершників уже наполовину витягнув меч, але тут його проштрикнула стріла з арбалета, і він безвільно випав із сідла. Друга стріла Ферро влучила іншому у спину. Той, який колупався під нігтями, гепнувся з коня й незграбно підвівся — саме вчасно, щоб побачити, як на нього йде зі списом вояк Союзу. Він кинув ножа й підняв руки — запізно, все одно його прохромили. Він упав. Із його спини стирчало закривавлене вістря списа.

Двоє вершників дременули туди, звідки прийшли. Ферро прицілилася в одного, та коли вони дісталися вузького завулка, через його прогалину туго натягнули мотузку. Обидва випали з сидел, потягнувши за собою й вояка Союзу з будівлі; той зарепетував і проскакав кілька кроків за ними долілиць. Його руку міцно обвивала мотузка. Стріла Ферро влучила між лопаток одному з розвідників, який намагався підвестися з пилу. Другий ступив кілька хистких кроків, а тоді вояк Союзу вдарив його мечем по голові, мало не відрубавши потилицю.

Із усієї дюжини втік із села лише ватажок. Він пришпорив коня, поїхавши до вузької огорожі між двома будівлями, й перескочив

її, стукнувши копитами по верхній перекладині. Почвалував жорсткою стернею на прибраному полі, низько припавши до сідла й різко б'ючи коня п'ятами по боках.

Ферро поволі, без поспіху націлилася, відчуваючи, як її лице розтягується в усмішці. За якусь мить вона оцінила його позу в сідлі, швидкість коня, висоту вежі, відчула вітер на обличчі, вагу стріли, натяг деревини, болючий дотик тятиви до губ. Провела поглядом стрілу, коли та полетіла, закрутившись, чорною тріскою на тлі сірого неба, а кінь нісся вперед, їй назустріч.

Іноді Бог буває щедрим.

Ватажок вигнув спину й, вивалившись із сідла, покотився по запилюженій землі; довкола нього здіймалися в повітря часточки землі та зрізані стеблини. За мить до вух Ферро долетів його зболений крик. Її зуби оголилися ще більше.

— Ха!

Вона перекинула лук через плече, плавно спустилася з драбини, вискочила в заднє вікно й помчала полем. Її чоботи глухо гупали по м'якому ґрунту між купками стерні, а рука міцніше взялася за руків'я меча.

Чолов'яга скавчав на землі, намагаючись підповзти до коня. Почувши за спиною швидкі кроки Ферро, зачепився у відчаї одним пальцем за стремено, але, спробувавши підвестися, вереснув і впав назад. Коли вона підбігла і її клинок із шипінням вийшов із дерев'яних піхов, чоловік лежав на боці. Повернув очі, знавсінілі від болю та страху, в її бік.

Обличчя смагляве, як у неї самої.

Нічим не примітне обличчя сорокарічного чоловіка з ріденькою борідкою, блідою родимкою на одній щоці, шаром пилу на другій і краплинами блискучого поту на лобі. Ферро стояла над ним, а на лезі її вигнутого меча виблискувало сонце.

— Назви мені причину цього не робити, — несподівано для самої себе мовила вона.

Дивно, що вона таке сказала — ще й не кому-небудь, а воякові армії імператора. Серед спеки й пилюги Безплідних Земель Канти вона не відзначалася схильністю давати людям другий шанс. Можливо, далеко на мокрому та зруйнованому заході світу в ній щось змінилося.

Чоловік якусь мить дивився вгору. Губи в нього тремтіли.

— Я... — прохрипів він, — ...мої доньки! У мене двоє доньок. Я молюся за те, щоб побачити їх заміжніми...

Ферро нахмурилася. Не треба було дозволяти йому заговорити. Батько, з доньками. Вона й сама колись мала батька, була донькою. Цей чоловік не заподіяв їй шкоди. Він був гурком не більше, ніж вона. Він, найпевніше, не сам захотів битись і мав змогу чинити лише так, як накаже могутній Утман-ул-Дошт.

— Я піду... Богом клянуся... Повернуся до дружини й доньок...

Стріла влучила йому трохи нижче плеча і пройшла навиліт, а коли він упав на землю, обламалася. Ферро бачила в нього під пахвою зламане древко. Судячи з того, як чоловік розмовляв, легень стріла не зачепила. Вона його не вб'є. Принаймні не відразу. Ферро може посадити його на коня, і він поїде, діставши змогу вижити.

Розвідник підняв тремтливу руку. На його довгому великому пальці виднілося трохи крові.

— Будь ласка... це не моя війна, я...

Меч залишив у нього на обличчі глибоку рану, прохромивши рота й розітнувши нижню щелепу. Розвідник застогнав крізь зуби. Наступний удар наполовину відтяв йому голову. Чоловік перекотився, хапаючись за стерню, що зосталася після жнив, а його темна кров пішла в темну землю. Меч розбив йому череп іззаду, і він застиг.

Вочевидь, того дня Ферро не була схильна до милосердя.

Кінь забитого розвідника тупо витріщився на неї.

— Що таке?! — гарикнула вона. Може, вона і змінилася там, на заході, та змінитись аж так сильно неможливо. Якщо в армії Утмана стає менше на одного вояка — це добре, і байдуже, звідки він родом. Їй не треба себе виправдовувати. Тим паче перед конем. Вона взялася за його повід і смикнула за нього.

Хоча Валлімір був дурним біляком, Ферро не могла не визнати, що цей напад він провів добре. На сільському майдані лежали десятеро мертвих розвідників; їхній розідраний одяг майорів на вітрі, а кров була розмазана по запилюженій землі. Єдиним постраждалим з боку Союзу був той ідіот, якого потягнуло за його ж мотузку і який тепер був увесь у пилу й подряпинах.

Поки що день складався добре.

Якийсь вояк штурхнув чоботом один із трупів.

— То он вони які, гурки? Тепер уже не такі страшні.

— Це не гурки, — зауважила Ферро. — Кадирські розвідники, яких примушують до служби. Вони хотіли бути тут не більше, ніж ви хотіли їх тут зустріти.

Боець витріщився на неї, спантеличений і роздратований.

— У Канті повно людей. Не всі, хто мають смагляві обличчя, є гурками, моляться їхньому богові чи кланяються їхньому імператору.

— Але більшість.

— Більшість не має вибору.

— І все одно вони вороги, — пирхнув він.

— Я й не кажу, що їх треба милувати.

Ферро посунула повз нього, вертаючись крізь двері до будівлі з дзвіницею. Валлімір, здавалося, таки спромігся взяти полоненого. Він і ще кілька людей нервово стояли довкола одного з розвідників. Той стояв на колінах із міцно зв'язаними за спиною руками. На обличчі в нього з одного боку була крива рана; він дивився вгору так, як часто дивляться полонені.

Налякано.

— Де... ваші... основні... сили? — питав Валлімір.

— Він не знає твоєї мови, біляче, — різко сказала Ферро, — і криками тут не допоможеш.

Валлімір розвернувся й сердито поглянув на неї.

— Можливо, варто було взяти з собою когось, хто знає кантійську, — сказав він із відвертою іронією.

— Можливо.

Запала довга тиша: Валлімір чекав, коли Ферро скаже щось іще, та вона не казала нічого. Врешті він протяжно зітхнув.

— Ти знаєш кантійську?

— Авжеж.

— Тоді чи не зволиш ти поставити йому за нас кілька запитань?

Ферро втягнула повітря крізь зуби. Це марнування її часу, але, якщо це треба зробити, то краще вже швидко.

— Що в нього спитати?

— Ну... як далеко гуркська армія, скільки в ній людей, яким маршрутом вони йдуть, сама знаєш...

— Хе.

Ферро сіла навпочіпки перед полоненим і зазирнула йому просто в очі. Він витріщився на неї, безпорадний і наляканий — поза сумнівом, не міг зрозуміти, що вона робить у товаристві цих біляків. Вона й сама не могла цього зрозуміти.

— Хто ти? — прошепотів розвідник.

Ферро витягнула ніж і показала його.

— Відповідай на мої запитання, бо інакше вб'ю тебе цим ножем. От хто я така. Де гуркська армія?

Він облизав губи.

— Можливо... за два дні шляху на південь.

— Скільки в ній людей?

— Мені й не злічити. Багато тисяч. Люди пустель, рівнин і...

— Яким маршрутом вони йдуть?

— Не знаю. Нам просто сказали поїхати до цього села й подивитися, чи безлюдне воно. — Він ковтнув. На його спітнілому горлі підскочив борлак. — Можливо, мій капітан знає більше...

— С-с-с-с, — просичала Ферро. Тепер, коли вона порізала голову його капітанові, той уже нікому нічого не скаже.

— Їх багато, — різко сказала вона Валлимірові спільною мовою, — а буде ще більше, вони за два дні шляху звідси. Яким маршрутом вони йдуть, він не знає. Що тепер?

Валлимір потер легку щетину в себе на підборідді.

— Гадаю... треба відвезти його до Агріонта. Доставити Інквізиції.

— Він нічого не знає. Тільки сповільнить нас. Його треба вбити.

— Він здався! Війна війною, та вбити його було б звичайним душогубством. — Валлимір жестом підкликав одного з солдатів. — Не буду обтяжувати таким своє сумління.

— А я буду.

Ніж Ферро плавно ввійшов розвідникові в серце й вийшов із нього. Розвідник дуже широко роззявив рота й вибалушив очі. Із розітнутої тканини в нього на грудях, булькаючи, полилася кров, яка швидко утворила темне кільце. Він отетеріло витріщився на цю кров, протяжно втягуючи повітря.

— Буль...

Його голова відкинулася назад, а тіло обм'якло. Ферро повернулася й побачила, що вояки витріщаються на неї зі страшним

шоком на блідих обличчях. Мабуть, у них сьогодні напружений день. Їм ще багато чого треба вивчити, та вони скоро до цього звикнуть.

Або вони звикнуть, або ж їх уб'ють гурки.

— Вони хочуть спалити ваші ферми, ваші селища, ваші міста. Хочуть зробити ваших дітей рабами. Хочуть, щоб усі на світі молилися Богові так, як вони, такими самими словами, і щоб ваша земля була провінцією їхньої імперії. Я це знаю. — Ферро витерла лезо ножа об рукав сорочки мертвого. — Єдина відмінність між війною та вбивством — це кількість мертвих.

Валлімір на мить поглянув на труп свого полоненого, задумливо стиснувши губи. Ферро замислилася: може, в нього більше відваги, ніж вона гадала? Урешті він повернувся в її бік.

— Що ти пропонуєш?

— Можна зачекати інших тут. Цього разу нам навіть можуть трапитися справжні гурки. Та їх може виявитися забагато, а нас мало.

— І що?

— Треба піти на схід чи на північ — і влаштувати таку пастку, як тут.

— І здолати армію імператора по десятку вояків за раз? Це повільно.

Ферро знизала плечима.

— Повільно, зате правильно. Хіба що ви вже наїлись і хочете повернутися до своїх стін.

Валлімір нахмурилася на неї, а тоді повернулася до одного зі своїх людей, кремезного ветерана зі шрамом на щоці.

— Трохи далі на схід є село — так, сержанте Форесте?

— Так, сер. До Марлгофа щонайбільше десять миль.

— Тебе це влаштовує? — запитав Валлімір, поглянувши на Ферро і здійнявши брови.

— Мене влаштовують мертві гурки. Та й усе.

ЛИСТЯ НА ВОДІ

— Карлеон, — сказав Логен.
— Ага, — погодився Шукач.
Він сидів там, на розвилці ріки під похмурими хмарами. На прямовисній скелі над бистою водою, там, де колись стояв замок Скарлінга, здіймалися суворі обриси високих стін і веж. На довгому схилі, що тягнувся донизу, юрмилися шиферні дахи й кам'яні будівлі, оточуючи підніжжя пагорба. Зовні стояла ще одна стіна, і все це холодно, різко блищало від дощу, який щойно минув. Шукач не міг сказати, що радий бачити це місце знову. Досі кожен прихід сюди закінчувався кепсько.

— Він трохи змінився після тієї давньої битви.

Логен дивився на свою руку, розчепіривши пальці й ворущачи куксою середнього пальця.

— Тоді довкола нього не було таких стін.

— Атож. Але й союзної армії довкола нього теж не було.

Шукач не міг заперечувати, що це втішає. Патрулі Союзу пробиралися ворожими полями довкола міста, зростали хистою лінією вали, палі, огорожі, а за ними ворущилися люди, серед яких тьмяне сонце раз у раз падало на метал. Тисячі людей, гарно озброєних і мстивих, що тримали Бетода в кільці.

— Ти певен, що він там?

— Без поняття, куди ще він міг податися. Більшість своїх найкращих хлопців він утратив у горах. Друзів у нього вже, мабуть, не зосталося.

— Та в нас усіх уже немає того, що було раніше, — буркнув Шукач. — Гадаю, ми просто посидимо тут. У нас же, як-не-як, є час. Багацько часу. Будемо сидіти тут, дивитись, як росте трава, й чекати, коли Бетод здасться.

— Так.

Однак Логен у це, вочевидь, не вірив.

— Так, — озвався Шукач.

Однак просто здатися — це якось не в дусі того Бетода, якого він знав.

Почувши, як на дорозі швидко стукають копита, він повернув голову і побачив, як один із тих гінців у шоломах, схожих на сердитих курей, вибіг із-поміж дерев і помчав до намету Веста. Кінь у нього був увесь у милі від швидкої їзди. Гонець незграбно, похапцем зупинився, мало не випав із сідла, кваплячись злізти, пройшов на хистких ногах повз кількох вражених офіцерів і зайшов у намет. Шукач відчув усередині знайомий тягар тривоги.

— Здається, пахне кепськими новинами.

— А які ще вони можуть бути?

Тепер унизу щось тріпотіло, вояки кричали й розкидали руки.

— Ходімо, погляньмо, що там сталося, — пробурмотів Шукач, хоча сам однозначно волів би піти в інший бік. Краммок стояв біля намету й насуплено дивився на цю катаवासю.

— Щось відбувається, — зауважив горянин. — Але я геть не розумію, що ці південці кажуть чи роблять. Присягаюся, вони всі несповна розуму.

Коли Шукач відсунув запону того намету, звідти справді долинула знавісніла балаканина. Там повсюди були офіцери Союзу в страшенному розгардіяші. Посеред усього цього стояв Вест; обличчя в нього було бліде, як свіже молоко, а кулаки міцно стискали порожнечу.

— Лютий! — Шукач схопив його за передпліччя. — Що в біса коїться?

— Гурки вторглися до Міддерланду.

Вест звільнив руку й заходився кричати.

— Хто що зробив? — пробелькотів Краммок.

— Гурки, — сильно насупився Логен. — Смагляві люди з далекого півдня. Я чув, суворий народ.

Тут саме надійшов Пайк. Його обпечене лице спохмурніло.

— Вони висадили армію з моря. Можливо, вже досягли Адуа.

— Ану стривайте. — Шукач нічогосінько не знав про гурків, Адуа чи Міддерланд, але те кепське відчуття щомиті ставало сильнішим. — Що саме ти маєш на увазі?

— Нам наказано вертатися додому. Негайно.

Шукач витріщив очі. Треба було відразу зрозуміти, що не може все бути так просто. Він знову схопив Веста за передпліччя й тицьнув брудним пальцем у бік Карлеона.

— Ми й близько не маємо стільки людей, щоб тримати це місце в облозі без вас!

— Знаю, — відповів Вест, — вибач. Але я нічого не можу вдіяти. Мчи до генерала Полдера! — гарикнув він на якогось косоокого хлопчину. — Скажи йому, хай підготує свою дивізію до негайного переходу на узбережжя!

Шукач кліпнув. Йому стало зле.

— То ми сім днів бились у Високогір'ї без причини? Тул і мертві знають, скільки ще людей загинули без причини? — Його завжди дивувало те, як швидко може розпастися те, на що людина сперлася. — Ну що ж, це все. Назад, у ліси, в холод, до бігу й убивств. Без кінця.

— Можливо, є інший шлях, — сказав Краммок.

— Який?

Ватажок горян хитро всміхнувся.

— Кривава Дев'ятко, ти знаєш, так?

— Атож. Знаю. — Логен скидався на людину, яка знає, що невдовзі її повісять, і дивиться на дерево, на якому її повісять. — Лютий, коли вам треба рушати?

Вест насупився.

— У нас багато людей, а доріг небагато. Дивізія Полдера — гадаю, завтра, а дивізія Кроя — наступного дня.

Краммокова усмішка стала ще ширшою.

— Отже, завтра тут увесь день сидітимуть купи людей, які окопалися довкола Бетода з таким виглядом, ніби вони нікуди не підуть. Так?

— Як на мене, можливо.

— Дайте мені завтрашній день, — попросив Логен. — Тільки його — і я, можливо, все владнаю. А тоді, якщо ще буду живий, піду з тобою на південь і заберу з собою кого зможу. Ось моє слово. Ми допоможемо вам із гурками.

— Що може змінити один день? — запитав Вест.

— Так, — буркнув Шукач, — що таке один день?

Та от біда: він уже здогадувався, якою буде відповідь.

* * *

Під старим мостом текла вода, минаючи дерева і спускаючись із зеленого схилу. Текла вниз, до Карлеона. Логен дивився, як із нею несе кілька жовтих листків, як вони все крутяться й крутяться, минаючи замшіле каміння. Йому хотілося просто взяти й поплисти геть за течією, але так у нього навряд чи вийде.

— Ми билися тут, — сказав Шукач. — Тридуба й Тул, Доу й Мовчун, і я теж. Десь у цих лісах похований Форлі.

— Хочеш піднятися туди? — спитав Логен. — Провідати його, побачити, чи...

— Навіщо? Сумніваюся, що відвідини підуть мені на користь, і нітрохи не сумніваюся, що йому від них не буде жодної користі. Та й ні від чого не буде. Ось що значить бути мертвим. Ти певен, Логене?

— А ти бачиш якийсь інший шлях? Союз тут ненадовго. Може, це наш останній шанс покінчити з Бетодом. Нам особливо нема чого втрачати, хіба не так?

— Твоє життя.

Логен протяжно вдихнув.

— Здається, не так багато людей його цінує. Ти підеш?

Шукач похитав головою.

— Гадаю, зостануся тут. Уже наївся Бетода донесхочу.

— Ну, добре. Добре.

Логена, здавалося, вела до цього кожна мить життя, вело все, що він казав і робив, кожен вибір, якого він майже не пам'ятав. А тепер вибору не було взагалі. А може, його не було ніколи. Він був як листя на воді: його несло до Карлеона, і він ніяк не міг цьому зарадити. Він ударив коня п'ятами в боки й сам поїхав зі схилу ґрунтовою стежкою поряд із шумливим струмком.

Ближче до смерку все почало здаватися чіткішим, аніж зазвичай. Логен їхав повз дерева, на яких готувалося опасти вологе листя — золотаво-жовте, полум'яно-жовтогаряче, яскраво-багряне, всіх кольорів вогню. Внизу, ближче до дна долини у важкому повітрі відчувалося зовсім трохи осіннього туману, від якого йому щипало в горлі. Рипіло сідло, торохтіла збруя, приглушено тупали по м'якій землі копита. Логен клусом їхав крізь порожні поля, де там і тут у розораній землі стирчали

бур'яни, повз варту союзників, рів і вервечку заточених паль, що стояли за три постріли з лука від стін. Вояки Союзу в обклепаних куртках і сталевих шапках насуплено проводжали його поглядом.

Логен смикнув за повіддя і сповільнив коня до кроку. Протупав дерев'яним мостом із тих, які нещодавно звів Бетод; річка під ним розбухла від осіннього дощу. Далі — легкий підйом, і над ним височіла стіна. Висока, прямовисна, темна й міцна на вигляд. По-справжньому загрозливий мур. Логен не бачив у бійницях людей, але припускав, що вони мають там бути. Ковтнув — слина в горлі ледве зрушила, — а тоді випрямився в сідлі, вдаючи, ніби не поранений і не мучиться болем після семи днів боїв у горах. Замислився: може, він зараз почує, як цокне арбалет, відчує різкий біль, а тоді гепнеться в багнюку мертвий? Пісня з цього вийде вельми ніякова.

— Отакої! — пролунав глибокий голос, і Логен одразу його впізнав. Хто ж це, як не Бетод?

Логен, як не дивно, на одну коротку мить зрадів, що його почув. А тоді згадав, скільки між ними пролитої крові. Згадав, що вони ненавидять один одного. Можна мати ворогів серед тих, із ким ніколи не зустрічався, і в Логена таких було вдосталь. Можна вбивати тих, кого не знаєш, і він часто так робив. Але не можна зненавидіти людину по-справжньому, не любивши її колись, а від цієї любові завжди лишається слід.

— Я тут визираю з воріт, і хто приїздить сюди з минулого? — гукнув Бетод. — Кривава Дев'ятка! Аж не віриться! Я влаштував би бенкет, але в нас тут нема зайвих харчів!

Він стояв там, на парапеті, високо над входом, поклавши кулаки на камінь. Бетод не шкірився. Не всміхався. І взагалі майже нічого не робив.

— Та це ж сам король північан! — крикнув угору Логен. — То твоя золота шапка досі при тобі?

Бетод торкнувся вінця в себе на голові. Великий самоцвіт у нього на лобі замерехтів у світлі призахідного сонця.

— А куди ж вона могла зникнути?

— Дай-но подумати... — Логен роззирнувся й оглянув голі стіни згори донизу. — Просто в тебе, як я розумію, вже не сталося ні хріна, над чим можна королювати.

— Хе. Гадаю, нам обом зараз самотньо. Де твої друзі, Кривава Дев'ятко? Ті вбивці, якими ти любив себе оточувати. Де Грозова Хмара, Мовчун, Шукач, той паскуда Чорний Доу?

— Їм кінець, Бетоде. Вони мертві, в горах. Мертві, як Скарлінг. І вони, і Дрібнокост, і Кривавець, і Білобок, і ще багато інших.

Тут Бетод набурмосився.

— Як на мене, невелика радість. Так чи інакше, корисні люди возз'єдналися з землею. Є серед них і мої друзі, і твої. У нас із тобою ніколи нічого не кінчається добре, еге ж? Друзі з нас кепські, а вороги ще гірші. Нащо ти сюди прийшов, Дев'ятипалий?

Логен сидів у сідлі, якусь хвилю згадуючи всі ті випадки, коли він робив те, що мусив зробити і тепер. Як він кидав виклики, до чого це призводило; щасливих спогадів про це в нього не було. Що не кажи, а Логен Дев'ятипалий цього не хоче. Однак іншого шляху не було.

— Я прийшов кинути виклик! — проревів він, і його голос відбився луною від вогких темних стін і сконав повільною смертю в імлістому повітрі.

Бетод закинув голову назад і розсміявся. Логенові здалося, що особливої радості в цьому сміхові не було.

— Ради мертвих, Дев'ятипалий, ти ніколи не міняєшся. Наче якийсь старий пес, якому ніяк не заборонять гавкати. Виклик? І за що нам іще битися?

— Як я переможу, ти відчиниш ворота і станеш моїм. Моїм полоненим. А як програю, союзники зберуть манатки й попливуть додому, а ти будеш вільний.

Бетодова усмішка поступово згасла, а його очі підозріливо примружилися. Логен знав цей вираз обличчя з давніх-давен. Бетод зважував свої шанси, обмірковував мотиви.

— Зважаючи на те, в якій я халепі, пропозиція здається просто золотою. В це важко повірити. Яка з цього користь для твоїх південних друзів?

Логен пирхнув.

— За потреби вони зачекають, але ти, Бетоде, не дуже їх цікавиш. Для них ти ніщо, попри всі свої вихвалання. Вони вже поганяли тебе по всій Півночі й гадають, що ти так чи

інакше більше їх не займатимеш. Якщо я переможу, вони дістануть твою голову. Якщо програю, вони зможуть раніше повернутися додому.

— Я для них ніщо, так? — Бетод сумовито всміхнувся. — Ось до чого все дійшло після всіх моїх трудів, поту й болю? Ти радий, Дев'ятипалий? Радий бачити, як усе, за що я боровся, втоптується в порох?

— А чого б мені не радіти? У цьому ти можеш винуватити лише самого себе. Ти сам нас до цього довів. Прийми мій виклик, Бетоді, а тоді, може, до когось із нас прийде спокій!

Король північан вирячив очі, дивлячись униз.

— Винуватити лише самого себе? Мені? Як же швидко ми забуваємо! — Він схопив ланцюг, що лежав у нього на плечах, і забряжчав ним. — Гадаєш, я хотів цього? Гадаєш, я просив хоч щось із цього? Та я просто хотів іще одну смужку землі, щоб годувати своїх людей, хотів зупинити великі клани, які мене щемили. Я просто хотів іще кілька перемог, якими можна пишатися, хотів передати синам щось краще за те, що сам дістав від батька.

Бетод нахилився вперед, ухопившись руками за бійниці.

— А хто ж постійно ішов на крок далі? Хто ніколи не давав мені зупинитися? Хто не міг не куштувати крові, а покуштувавши її, п'янів, дурів від неї, ніколи не міг насититися? — Бетод тицьнув пальцем униз. — Хто, як не Кривава Дев'ятка?

— Не так усе було, — загарчав Логен.

Вітер поніс різке відлуння Бетодового сміху.

— Хіба? Я хотів поговорити з Шамою Безсердечним, але ж ти мав його вбити! Я спробував домовитися під Геонаном, але ж ти мав полізти вгору, розквитатися з ким хотів і нажити собі ще з десяток недругів! Мир, кажеш? Я благав тебе дозволити мені укласти мир під Уффрітом, але ж ти не зміг не побитися з Тридубою! Я благав тебе на колінах, але ж ти жадав мати найгучніше ім'я на всій Півночі! А тоді, здолавши його, ти порушив дане мені слово і зберіг йому життя, наче тоді не було нічого важливішого за твою клятву гордисть!

— Не так усе було, — сказав Логен.

— Нема на Півночі такої людини, яка не знала б, як усе було насправді! Мир? Ха! А як щодо Хрипія? Я був готовий повернути

йому сина за викуп, і ми всі могли б розійтися по домівках щасливі, але ж ні! Що ти мені сказав? Легше зупинити Вайтфлоу, ніж Криваву Дев'ятку! Тоді ти не зміг не прибити його голову до мого знамена, щоб її бачив увесь світ, щоб помсті ніколи не було кінця! Щоразу, коли я намагався зупинитися, ти тягнув мене далі, затулював чимраз глибше в болото! Аж доки зупинитися не стало можливо! Аж доки не стало ясно: або ми, або вони! Аж доки мені не довелося вирізати всю Північ! Ти зробив мене королем, Дев'ятипалій. Який вибір ти мені залишив?

— Не так усе було, — прошепотів Логен. От тільки знав, що все було саме так.

— Якщо це тебе тішить, кажи собі, що я — причина всіх твоїх бід! Кажи собі, що це я безсердечний, це я головоріз, це я кровожерливий, але запитай себе, в кого я навчався. Я мав найкращого вчителя! Якщо бажаєш, удавай із себе добру людину, того, хто не мав вибору, та ми обидва знаємо, що ти таке насправді. Мир? Не буде тобі ніколи миру, Кривава Дев'ятко. Ти створений зі смерті!

Логен хотів би заперечити, та це було б лише черговою брехнею. Бетод по-справжньому знав його. Бетод по-справжньому його розумів. Краще за всіх на світі. Його найбільший ворог і водночас найкращий друг.

— Тоді чому ти мене не вбив, коли мав змогу?

Король північан нахмурився так, ніби не міг чогось зрозуміти. А тоді знову розсміявся. Істерично зареготав.

— А ти не знаєш чому? Ти стояв там, зовсім поряд із ним, і не знаєш? Ти нічого в мене не навчився, Дев'ятипалій! Стільки років минуло, а дощ і досі несе тебе куди хоче!

— Що ти верзеш? — загарчав Логен.

— Баяз!

— Баяз? А що він?

— Я був готовий розітнути тебе кривавим хрестом, закинути твою тушу в болото разом з усіма твоїми дурнуватими покидьками, і був радий це зробити, але тут нагодилося це старе брехло!

— І?

— Я завинив йому, а він хотів, щоб тебе відпустили. Тільки цей нахабний старий уйбок і врятував твою нікчемну шкуру!

— Чому? — загарчав Логен. Він не знав, як це сприймати, але йому не подобалося, що він дізнається про це тоді, коли всі інші вже давно про це знають.

Однак Бетод лише реготнув.

— Може, йому здалося, що я недостатньо низько кланяюся. Він же врятував тебе — ти й питає його, чому так сталося, якщо доживеш до такого. От тільки я не думаю, що ти доживеш. Я приймаю твій виклик! Тут. Завтра. На світанку. — Бетод потер долоні. — Один проти одного, і результат вирішить майбутнє Півночі! Так уже було, еге ж, Логене? За старих часів. У сонячних долинах минулого. Киньмо кості ще раз, згода?

Король північан поволі відступив від бійниць.

— Однак дещо змінилося. В мене тепер новий боєць! Був би я тобою, попросився б сьогодні зі всіма й підготувався до возз'єднання з землею! Зрештою... як ти там колись мені казав?..

Його сміх мало-помалу зник у сутінках.

— Треба дивитися на речі реально!

— Гарний шмат м'яса, — сказав Мовчун.

Теплому багаттю й гарному шмату м'яса треба радіти, адже було чимало випадків, коли Шукач мав набагато менше, однак від того, як із цього шмату баранини крапала кров, йому ставало зле. Це нагадувало йому про кров, яка бризнула з Шами Безсердечного, коли Логен його розітнув. Може, відтоді й минуло багато років, але Шукач бачив це так чітко, ніби це сталося вчора. Він чув, як ревуть бійці, як гучно стикаються їхні щити. Відчував запах застарілого поту і свіжої крові на снігу.

— Ради мертвих, — буркнув Шукач. У роті в нього було стільки слини, ніби його от-от могло знудити. — Як зараз можна думати про їжу?

Доу вишкірив зуби в усмішці.

— Якщо ми сидітимемо голодні, Дев'ятипалому це нічим не допоможе. Йому ніщо не допоможе. У цьому ж і суть двобою, хіба ні? Все залежить від однієї людини.

Він штрикнув м'ясо ножем, і кров із нього з шипінням полилась у вогонь. А тоді задумливо відкинувся назад.

— Гадаєш, він зможе? Справді? Пам'ятаєш оту почвару?

Шукач відчув щось подібне до того огидного страху, що накрив його в тумані, і здригнувся всім тілом. Він, мабуть, ніколи не забуде, як той велетенський виходив із потемку, як здіймався його мальований кулак, із яким звуком той кулак вривався Тридубі в ребра, вибивши з нього дух.

— Якщо це комусь і до снаги, — пробурчав Шукач крізь зуби, — то, мабуть, саме Логенові.

— Угу, — буркнув Мовчун.

— Так, але ти гадаєш, що йому вдасться? Оце мене й цікавить. І це, і ще дещо: що буде, якщо йому не вдасться?

Вигадати якусь відповідь на це запитання Шукач просто не міг. По-перше, Логен буде мертвий. Ще облозі Карлеона настане кінець. Після гір у Шукача залишилося так мало людей, що вони, мабуть, і нічного горщика не оточили б — не те що місто з найкращими стінами на Півночі. Бетод міг чинити як заманеться: шукати допомоги, заводити нових друзів, знову йти в бій. Ніхто не був сильнішим у скруті, ніж він.

— Логенові може вдатися, — прошепотів він, стиснувши кулаки й відчувши, як палає довгий поріз на передпліччі. — Має вдатися.

Його вдарила по спині велика товста рука, і він мало не гепнувся у вогонь.

— Ради мертвих! Іще ніколи не бачив, щоб люди сиділи біля вогню з такими кислими пиками!

Шукач скривився. Навряд чи йому міг покращити настрої пришелепкуватий горянин, який усміхався в нічній пільмі. За спиною в нього стояли діти з величезною зброєю на плечах.

Їх у Краммока залишилося тільки двоє, позаяк одного з його синів убили в горах, однак це його, здавалося, не дуже засмучувало. Спів він теж утратив — зламав об якогось східняка, як він сам полюбляв казати, — тож йому однаково не доводилося носити щось самотужки. Після бою обоє дітей говорили небагато, принаймні при Шукачеві. Балачкам про те, скільки людей може бути вбито, настав кінець. Коли людина бачить таке зблизька, її цікавість до військової справи може неабияк ослабнути. Шукач добре знав, як це буває.

Зате сам Краммок без жодних зусиль лишився бадьорим.

— Де завіявся Дев'ятипалій?

— Пішов геть сам. Він завжди любив робити так перед дво-боєм.

— М-м-м... — Краммок погладив кісточки пальців, що висіли в нього на шиї. — Балакає з місяцем, зуб даю.

— Як на мене, радше всирається.

— Ну, якщо посрати перед боєм, то на це, гадаю, ніхто не поскаржиться. — Краммок усміхнувся на весь рот. — Кажу вам, місяць нікого не любить так сильно, як Криваву Дев'ятку! Нікого в усьому широкому Земному колі. У нього є певні шанси перемогти в чесному бою, а це — найкраще, на що можна сподіватися в бою з отим дияволом. От тільки є одна проблема.

— Лиш одна?

— Допоки та клята відьма жива, ніякого чесного бою не буде.

Шукач відчув, як його плечі згорбилися ще сильніше.

— Що ти хочеш сказати?

Краммок закрутив один із дерев'яних знаків у своєму намисті.

— Не уявляю, як вона може допустити, щоб Бетод програв і вона сама програла разом із ним. Так? Вона ж така розумна відьма. Вона може витворити які завгодно чари. Яке завгодно благословення чи прокляття. Є безліч способів, якими та сучка може вплинути на кінець, хоча сили там уже й так вельми нерівні.

— Що?

— Я хочу сказати ось що: хтось має її спинити.

Шукачеві здавалося, що гіршим його настроїй уже бути не може. А тепер зрозумів, що помилявся.

— Хай щастить, — буркнув він.

— Ха-ха, мій хлопчику, ха-ха. Я теж був би дуже радий це зробити, та в них там стоять жажливі стіни, а я не мастак через них лазити. — Краммок лягнув товстою рукою по гладкому животу. — В мені вдвічі більше м'яса, ніж треба для цього. Ні, для цього завдання нам потрібен хтось дрібний, але зі здоровезними яйцями. Сумнівів у цьому нема, і місяць це знає. Той, хто вміє гарно скрадатися, має гострий зір і впевнено ступає. Нам потрібна людина спритна й метикувата. — Він поглянув на Шукача й усміхнувся. — От тільки де б нам таку знайти, га?

— Знаєш що? — Шукач затулив обличчя руками. — Я, блядь, поняття зеленого не маю.

* * *

Логен підніс побиту флягу до губ і набрав повен рот рідини. Відчув, як міцний трунок щипає йому язика, лоскоче горло, відчув ту давню потребу ковтнути. Нахилився вперед, стиснув губи й виплюнув усе дрібними краплями. В холодну ніч полинуло полум'я. Логен вдивився в п'ятьму й не побачив нічого, крім чорних обрисів стовбурів дерев і мінливих чорних тіней, які відкидало між ними його багаття.

Він потрусив флягу й почув, як у ній хлюпочуть залишки трунку. Знизав плечима, приклав флягу до рота й нахилив повністю, а тоді відчув: запалало все всередині аж до шлунка. Сьогодні духи можуть і поділитися з ним. Є незлі шанси, що після завтрашнього дня він уже до них не звертатиметься.

— Дев'ятипалий.

Голос, який звернувся до нього, шелестів, наче пале листя.

Із тіні вислизнув один дух і вийшов на світло від багаття. Той явно не впізнав Логена, і він зрозумів, що йому стало легше на душі. Звинувачення в голосі духа теж не було, як не було й страху чи недовіри. Духові було байдуже, що він таке й що накоїв.

Логен кинув порожню флягу поряд із собою.

— Ти сам?

— Так.

— Ну, той, хто несе з собою сміх, ніколи не буває сам.

Дух не сказав нічого.

— Мабуть, сміх — це для людей, а не для духів.

— Так.

— Ти мало говориш, еге ж?

— Я тебе не викликав.

— Це правда. — Логен вдивився у вогонь. — Завтра я мушу побитися з однією людиною. Людиною на ім'я Фенрір Страховидло.

— Він не людина.

— То ти про нього знаєш?

— Він старий.

— За твоїми мірками?

— За моїми мірками старих не буває, та він жив іще за Старого часу й навіть раніше. Тоді в нього був інший господар.

— Який господар?

— Глустрод.

Це ім'я було для Логена як удар ножем по вуху. Годі було знайти менш очікуваного чи менш приємного імені. Між дерев повіяв холодний вітер, і Логена накрило хвилею спогадів про височезні руїни Аулкуса. У нього по спині пробігли мурахи.

— Може, то якийсь інший Глустрод — не той, який ледь не знищив пів світу?

— Іншого немає. Саме він написав знаки на шкірі Страховидла. Знаки старої мови, мови дияволів, на лівому боці його тіла. Та плоть — від світу внизу. Там, де записано слово Глустрода, Страховидлу не можна завдати ушкоджень.

— Не можна завдати ушкоджень? Жоднісіньких? — Логен на мить замислився. — А чому б не обписати його з обох боків?

— Запитай Глустрода.

— Гадаю, це малоімовірно.

— Так. — Довга мовчанка. — Що робитимеш, Дев'ятипалий?

Логен позирнув убік, на дерева. Тієї миті думка про те, щоб дати драла не озираючись, здалася йому привабливою. Часом краще жити у страху перед цим, аніж померти, роблячи це, хай що там казав Логенові батько.

— Я вже колись тікав, — пробурмотів він, — і просто пробіг по колу. Усі мої шляхи ведуть до Бетода.

— Тоді нашу розмову закінчено. — Дух підвівся з-за багаття.

— Можливо, ми ще побачимося.

— Не думаю. Магія витікає зі світу, і такі, як я, засинають. Не думаю. Навіть якщо ти здолаєш Страховидло, а я не думаю, що ти його здолаєш.

— Обнадіюєш мене, так? — пирхнув Логен. — Удачі тобі.

Дух розчинився в п'їтмі й щез. Він не став бажати Логенові удачі. Йому було байдуже.

ВЛАДА

Засідання вийшло похмурим і гнітючим навіть за мірками Закритої Ради. За вузькими вікнами зали було тьмяно і хмарно. Небо обіцяло грози, та не несло їх, а занурювало Білу залу в холодну напівтемряву. Час від часу старі шибки торохтіли від сильних поривів вітру; Джезаль тоді смикався і тремтів, попри оторочену хутром мантію.

Похмурі обличчя дванадцятьох стариганів не гріли йому кісток. Лорд-маршал Варуз зі зціпленими зубами був уособленням суворої рішучості. Лорд-камергер Хофф тримався за свій келих, як потопельник тримається за останній уламок свого човна. Верховний суддя Маровія хмурився так, ніби от-от мав оголосити смертний вирок усім присутнім включно із самим собою. Архілектор Сульг постійно кривив тонкі губи, шкірячись і переводячи холодні очі з Баяза на Джезала, з нього на Маровію, а тоді назад.

Сам Перший з-поміж магів сердито дивився вздовж столу.

— Прошу роз'яснити ситуацію, лорд-маршале Варузе.

— Ситуація, якщо чесно, безпросвітна. Аду зворохоблена.

З міста втекла вже, мабуть, третина населення. Через гуркську блокаду на ринки потрапляє мало припасів. Діє комендантська година, але деякі громадяни досі хапаються за можливість грабувати, красти й бунтувати, поки влада заклопотана чимось іншим.

Маровія похитав головою. Його сива борода злегка гойдулася.

— І з наближенням гурків до міста можна очікувати, що ситуація стане тільки гіршою.

— А гурки наближаються, — додав Варуз, — зі швидкістю кілька миль на день. Ми робимо все що можемо, щоб їм завадити, та позаяк у нас такі обмежені ресурси... можливо, до кінця цього тижня вони вже будуть біля воріт.

Присутні вражено заохали, вилаялися собі під носа, нервово скосили очі.

— Так швидко? — На цих словах Джезалеві трохи урвався голос.

— На жаль, так, ваша величносте.

— Які сили в гурків? — запитав Маровія.

— Оцінки дуже різняться. Однак наразі... — Варуз стурбовано втягнув повітря крізь зуби, — видається, що в них щонайменше п'ятдесят тисяч бійців.

Усі знову різко вдихнули, навіть сам Джезаль.

— Так багато? — пробелькотів Халлек.

— І поблизу Кельна щодня висаджується кілька тисяч нових, — докинув адмірал Ройцер. Настрій це нікому не покращило. — Позаяк найкраща частина нашого флоту пливе забрати армію після пригоди на півночі, ми не маємо змоги їх зупинити.

Джезаль облизав губи. Стіни просторої зали, здавалося, невблаганно зсувалися.

— А що з нашими наявними військами?

Варуз і Ройцер швидко презирнулися.

— Ми маємо два королівські полки, один піший і один кінний, загалом там близько шести тисяч людей. У Сірій варті, яка має захищати сам Агріонт, чотири тисячі осіб. Лицарі-герольди й Лицарі Тіла — це еліта, близько п'яти сотень. На додачу ще є небойові солдати — кухарі, конюхи, ковалі й таке інше, — яких можна було б озброїти в екстреній ситуації...

— Гадаю, це вона і є, — зауважив Баяз.

— Це, можливо, ще кілька тисяч. Певна користь може бути від міської варті, та вартові — аж ніяк не професійні вояки.

— А що дворяни? — запитав Маровія. — Де їхня допомога?

— Одні — таких небагато — послали бійців, — похмуро відповів Варуз, — інші лише висловили співчуття. Від більшості... не надійшло навіть цього.

— Перестраховуються, — похитав головою Хофф. — Брок сповістив, що тим, хто пристане до нього, дістанеться гуркське золото, а тим, хто буде з нами, — гуркське милосердя.

— Так було завжди, — поскаржився Торлікорм. — Дворян цікавить лише власний добробут!

— Тоді ми маємо відкрити арсенали, — сказав Баяз, — і не тримати їхнього вмісту при собі. Треба озброїти кожного громадянина, який може тримати зброю. Треба озброїти гільдії

робітників, гільдії ремісників і спілки ветеранів. Готовими до бою мають бути навіть жебраки в канавах.

На думку Дбезаля, все це було чудово, та йому не дуже хотілося довірити своє життя легіону жебраків.

— Коли повернеться з армією лорд-маршал Вест?

— Якщо він одержав наказ учора, то висадиться й буде готовий прийти нам на допомогу щонайменше за місяць.

— Отже, ми повинні витримати кілька тижнів облоги, — пробурмотів Хофф і захитав головою. Нахилився до Дбезалевого вуха й тихо заговорив, наче школярка, що ділиться секретами з іншою школяркою. — Ваша величносте, можливо, вам і вашій Закритій Раді було б варто покинути місто. Перевести уряд далі на північ — геть від наступу гурків, туди, де кампанією можна керувати в безпечніших умовах. Можливо, до Голсторма або...

— У жодному разі, — суворо промовив Баяз.

Дбезаль не міг заперечувати, що ця ідея по-своєму приваблива. Острів Шабуліан на той час видавався ідеальним місцем для переведення уряду, проте Баяз мав рацію. Харод Великий і не замислився б про відступ, і Дбезаль теж не може. А шкода.

— Ми битимемося з гурками тут, — сказав він.

— Це лише пропозиція, — пробелькотів Хофф, — лише вияв обачності.

Баяз перервав його:

— У якому стані оборонні споруди міста?

— По суті, у нас три концентричні лінії оборони. Сам Агріонт, звісно, є нашим останнім бастіоном.

— Однак до цього не дійде, еге ж? — захихотів Хофф — далеко не з цілковитою впевненістю.

Варуз вирішив на це не реагувати.

— За ним — стіна Арно, що оточує найстаріші й найважливіші частини міста, зокрема Агріонт, Мідлвей, головні доки й Чотири Кути. Стіна Казаміра — це наша зовнішня лінія оборони: слабша, нижча і значно довша за стіну Арно. Між ними стоять менші мури, схожі на шпичі колеса, що поділяють зовнішнє кільце міста на п'ять районів, кожен із яких можна ізолювати, якщо його таки захопить ворог. Є укріплені райони за стіною Казаміра, та їх слід негайно покинути.

Баяз поставив лікті на край столу, стиснувши м'ясисті кулаки.

— Зважаючи на чисельність і якість наших військ, для нас було б найкраще евакуювати зовнішні квартали міста й зосередити зусилля на значно коротшій і міцнішій стіні Арно. Можна продовжувати ар'єргардний бій у зовнішніх районах, де нам грає на руку краще знайомство з вулицями й будівлями...

— Ні, — сказав Джебаль.

Баяз уп'явся в нього похмурим поглядом.

— Ваша величносте?

Але Джебаль уперто не бажав лякатись. Уже доволі давно ставало ясно: якщо він дозволить магові керувати собою в усюму, то йому ніколи не вибратися з-під його п'яти. Він, може, й бачив, як Баяз силою думки висадив людину в повітря, та Баяз навряд чи втнув би таке з королем Союзу перед носом у його ж Закритої Ради. Тим паче тоді, коли їм у потилицю дихають гурки.

— Я не збираюся без бою віддавати більшу частину своєї столиці найдавнішому ворогові Союзу. Ми захищатимемо стіну Казаміра й битимемося за кожную п'ядь землі.

Варуз позирнув на Хоффа навпроти себе, і камергер ледь помітно здійняв брови.

— Гм... звісно, ваша величносте. За кожную п'ядь.

Запала ніякова тиша; невдоволення Першого з-поміж магів, що нависло над присутніми, здавалося важким, як грозові хмари, що нависли над містом.

— Чи може чимось допомогти моя Інквізиція? — хрипко запитав Джебаль, усіяяко стараючись змінити тему.

Сульг холодно поглянув йому в очі.

— Звісно, ваша величносте. Гурки відомі своєю любов'ю до інтриг. Ми не сумніваємося, що у стінах Адуа вже є шпигуни. Можливо, навіть у самому Агріонті. Усіх громадян кантійського походження зараз інтернують. Мої інквізитори день і ніч працюють у Будинку питань. Кілька шпигунів уже зізналися.

Маровія пирхнув.

— То ми маємо вважати, ніби гурки недостатньо люблять інтриги, щоб наймати білошкірих агентів?

— Ми воюємо! — процідив Сульг, кинувши вбивчий погляд на верховного суддю. — Під загрозою сам суверенітет нашої країни! Маровіє, ваші теревені про свободу зараз не на часі!

— Навпаки, зараз вони як ніколи на часі!

Двоє старих продовжили сперечатися, доводячи всіх мало не до нервового зриву. Баяз тим часом відкинувся на спинку стільця і склав руки, спостерігаючи за Джезалем зі спокійно-задумливим виразом обличчя, який лякав навіть більше, ніж насуплене лице. Джезаль відчув, що його тривога стала ще сильнішою. Як не крути, його правління ризикує от-от стати найкоротшим і найкатастрофічнішим в історії Союзу.

— Перепрошую, що довелося послати по вашу величність, — пропищав тоненьким дівчачим голоском Горст.

— Звісно, звісно.

Довкола них розходилося сердите відлуння начищених підборів Джезала.

— Я мало що можу вдіяти.

— Звісно.

Джезаль відчинив подвійні двері, штовхнувши їх обома руками. Посеред золоченої кімнати за ними сиділа Терез, пряма, мов стріла, і гнівно, зневажливо дивилася на Джезала. Із цим поглядом він уже був знайомий до сказу. Можна подумати, ніби він — комаха, що трапилася їй у салаті. Кілька дам-штирійок підвели погляд, а тоді повернулися до своїх занять. Кімната була завалена скринями та ящиками, в яких лежав охайно складений одяг. Усе вказувало на те, що королева Союзу планує виїхати зі столиці, навіть не повідомивши про це чоловіка.

Джезаль заскреготів зубами, хоча вони вже й так боліли. Зрадлива Закрита Рада, зрадлива Відкрита Рада і зрадливий народ завдавали йому болю. Отруйна зрадливість його дружини була майже нестерпною.

— Що це за чортівня?

— Ми з моїми дамами аж ніяк не можемо допомогти вам у війні з імператором. — Терез плавно відвернула від нього бездоганну голову. — Ми повертаємося до Таліна.

— Це неможливо! — процідив Джезаль. — На місто суне багатотисячна гуркська армія! Мої люди валом валять з Аду, а ті, хто залишається, готові щомиті просто запанікувати! Якщо ви зараз поїдете, всі подумують зовсім не те, що треба! Я не можу цього допустити!

— Її величність не бере в цьому жодної участі! — відрізала графиня Шалер і пурхнула по начищеній підлозі до нього.

Мало було Джезалеві клопоту з самою королевою — тепер він іще й мусив чубитися з її компаньйонками.

— Ви забуваєтеся, — прогарчав він графині.

— Це ви забуваєтеся! — Вона з перекошеним обличчям на крок підступила до нього. — Ви забуваєте, що ви незаконний син, та ще й зі шра...

Тильний бік Джезалевої долоні блискавично врізався в її вишкірені уста, і графиня хитнулася назад, негарно булькнувши. Вона зашпорталась об власну сукню й повалилася на підлогу, хвицяючи ногами. З однієї злетів черевичок і приземлився в кутку кімнати.

— Я *король*, до того ж у власному палаці. Не бажаю, щоб зі мною так розмовляла розцяцькована покоївка. — Його голос звучав беземоційно, холодно і страхітливо владно. Цей голос був геть не схожий на його, та чим іще він міг бути? Джезаль був єдиним чоловіком у кімнаті. — Я бачу, що був надто великодушний із вами, а ви прийняли мою великодушність за слабкість.

Одинадцятьоро дам витріщилися на нього й на свою впалу товаришку, яка лежала жужмом на підлозі, приклавши одну долоню до скривавленого рота.

— Якщо котрісь із ваших відьом таки забажають покинути ці нещасні береги, я домовлюся про човен для них і навіть сам радо візьмуся за весла. Однак ви, ваша величносте, нікуди не поїдете.

Терез підскочила з місця й люто витріщилася на нього, заціпенівши всім тілом.

— Безсердечне чудовисько... — зашипіла вона.

— Ми обоє можемо всім серцем шкодувати про це, — заревів він на неї, — та ми одружені! Скаржитися на моє походження, мої особисті якості чи будь-який інший аспект нашого становища треба було *раніше*, ніж ви стали королевою Союзу! Зневажайте мене скільки завгодно, Терез, але ви... нікуди... не поїдете.

Джезаль окинув стуманілих дам недобрим поглядом, розвернувся на начищених підборах і вибрів із просторої вітальні.

Трясця, як же йому боліла долоня.

КОЛО

Надходив світанок — сіра тінь, ледь помітний відблиск світла довкола похмурих обрисів карлеонських мурів. Усі зорі на кам'янистому небі вже погасли, зате місяць досі висів над самісінькими вершечками дерев. Іще трохи — і в нього, мабуть, можна було б націлитися з лука.

Вест усю ніч не змикав очей і перейшов у те дивне царство нервового, схожого на сон яву, який починається після виснаження. Роздавши всі накази, він за якийсь час сів серед мовчазної пільми до світла єдиної лампи, щоб написати листа сестрі. Виблювати на папір свої виправдання. Вимогти в неї прощення. Він і сам не знав, як довго просидів, занісши перо над папером, але слова просто не йшли на думку. Вест хотів висловити все, що відчував, але коли дійшло до діла, вже не відчував нічого. Теплі таверни Адуа, карти на сонячному подвір'ї. Крива усмішка Арді. Все це неначе існувало тисячу років тому.

Північани вже були заклопотані: обрізали траву в затінку стін. Клацання їхніх ножиць якимось дивно перегукувалося з клацанням ножиць садівників у Агріонті. Вони стинали під корінь траву в колі завширшки з дюжину кроків. Певно, то була арена, де мав відбутися двобій. Арена, де щонайбільше за годину-дві буде вирішено долю Півночі. Це було дуже схоже на фехтувальну арену, тільки це коло, можливо, невдовзі буде окроплене кров'ю.

— Варварський звичай, — пробурмотів Джеленгорм. Його думки, вочевидь, пішли схожим шляхом.

— Справді? — прогарчав Пайк. — А я саме думав, який він цивілізований.

— Цивілізований? Коли двоє людей забивають один одного перед юрбою?

— Це краще, ніж юрба, в якій усі забивають один одного. Вирішити проблему, вбивши всього одну людину? Як на мене, це гарний кінець для війни.

Джеленгорм здригнувся й подмухав у складені ківшиком долоні.

— А втім... Це надає великого значення бійці між двома людьми. А що, як Дев'ятипалий програє?

— Тоді, гадаю, Бетод збереже свою волю, — безрадісно сказав Вест.

— Але ж він удерся до Союзу! Призвів до загибелі тисяч людей! Він заслуговує на покарання!

— Люди рідко дістають те, на що заслуговують.

Вест згадав, що кістки принца Ладісли гниють десь на пустці. Часом жажливі злочини лишаються непокараними, а деякі з них лише примхливою волею випадку щедро винагороджують. Він застиг на місці.

На вдовженому схилі сидів самотою чоловік, що повернувся спиною до міста. Цей чоловік був згорблений і вдягнений у пошарпаний плащ, такий нерухомий і тихий у напівтемряві, що Вест його мало не пропустив.

— Я вас наздожену, — мовив Вест, зійшовши зі стежки. Трава, вкрита блідим хутром інію, з кожним кроком легенько хрускотіла під його чоботями.

— Сідай сюди.

Довкола затемненого обличчя Дев'ятипалого злегка курилося видихнуте повітря.

Вест сів навпочіпки на холодну землю поряд із ним.

— Готовий?

— Я робив це вже десять разів. Не можу сказати, що хоч колись був до цього готовий. Не знаю, чи можна взагалі приготуватися до такого. Найкраще, що я вигадав, — це просто сидіти, чекати, поки час повзтиме собі далі, і спробувати не обісцятися.

— Гадаю, вийти в коло з мокрим пахом могло б бути ніяково.

— Ага. Однак думаю, що це краще за розбиту голову.

Це, поза сумнівом, було правдою. Вест, звісно, вже чув історії про ці дуелі північан. В Англії, де він ріс, діти шепотіли одне одному неймовірні історії про них. Проте він слабо уявляв собі, як вони проводяться насправді.

— Як це відбувається?

— Накреслюють коло. Круг нього стоять бійці зі щитами, половина з одного боку, половина з другого, і пильнують, щоб

ніхто не втік, перш ніж усе вирішиться. У коло входять двоє бійців. Програє той, хто там гине. Якщо іншому не хочеться побути милосердним. Утім, чомусь не уявляю, як таке може статися сьогодні.

Теж правда.

— Чим битимешся?

— Кожен із нас принесе щось із собою. Це може бути що завгодно. Тоді крутять щит, і той, хто виграє, обирає ту зброю, яку хоче.

— Отже, ти можеш битися тим, що принесе твій ворог?

— Може бути й таке. Я вбив Шаму Безсердечного його ж мечем, а мене проштрикнув спис, який я приніс на бій із Хардінгом Мовчуном. — Логен потер собі живіт, неначе йому там боліло від цього спогаду. — Та навіть якщо тебе проштрикнуть твоїм списом, а не чужим, біль від цього сильнішим не стає.

Вест теж задумливо поклав руку на живіт.

— Не стає.

Вони ще трохи посиділи мовчки.

— Я хотів би попросити тебе про одну послугу.

— Скажи яку.

— Ти та твої друзі потримали б щити для мене?

— Ми? — Вест закліпав, дивлячись на карлів у тіні від стіни. Судячи з вигляду, їхні великі круглі щити навіть підняти було непросто, а ще складніше було гарно ними орудувати. — Ти впевнений? Я ніколи в житті такого не тримав.

— Може, й так, але ти знаєш, на чиему ти боці. Тут небагато людей, яким я можу довіряти. Більшість досі намагається второпати, кого вони ненавидять більше — мене чи Бетода. Достатньо, щоб один із них пхнув мене, коли мене треба підштовхнути, або ж дозволив мені впасти, коли мене треба ловити. Тоді нам усім кінець. Особливо мені.

Вест надув щоки.

— Ми зробимо що зможемо.

— Добре. Добре.

Холодне мовчання розтягнулося. Над чорними схилами й чорними деревами опустився й потьмянів місяць.

— Скажи-но, Лютий... Чи вважаєш ти, що людина має платити за свої вчинки?

Вест різко підвів погляд. У нього в голові промайнула ірраціональна, неприємна думка: Дев'ятипалий говорить про Арді, Ладіслу або ж про них обох. Звісно, в напівтемряві здавалося, ніби в очах північанина виблискує звинувачення. А тоді Вест відчув, як хвиля страху вщуває. Звісно ж, Дев'ятипалий говорить про себе — як і всі, коли дістають таку нагоду. В його очах відображається почуття провини, а не звинувачення. Кожну людину переслідують якісь її помилки.

— Можливо. — Вест прокашлявся: в горлі було сухо. — Іноді. Не знаю. Гадаю, ми всі шкодуємо про якісь свої вчинки.

— Так, — погодився Дев'ятипалий. — Мабуть, так.

Вони замовкли — лиш сиділи і дивилися, як зі всього неба витікає світло.

— Ходім, отамане! — гучно прошепотів Доу. — Ходім уже, блядь!

— Я скажу коли! — різко відказав Шукач, притримуючи росисте гілля, щоб не заважало, і глипаючи на стіни, до яких залишалося кроків зі сто шляху по вогкій луці. — Зараз багато світла. Ми зачекаємо, поки той клятий місяць опуститься ще трохи, а тоді дременемо.

— Темніше вже не буде! Людей у Бетода точно зосталося не так багато, бо ми стількох перебили у горах, а стіни тут великі. Їхні сили там розтягнуться, мов павутиння.

— Достатньо, щоб лишень один...

Тут Доу побіг отим полем, виділяючись на тлі прим'ятої трави, як купка гівна на снігу.

— От лайно! — безпорадно процідив Шукач.

— Угу, — озвався Мовчун.

Їм залишалося хіба що дивитись і чекати, поки Доу наспиють стрілами. Чекати на крики, спалахи смолоскипів, тривогу й ту мить, коли все піде котові просто під хвіст. А тоді Доу остаточно піднявся схилом і зник у тіні попід стіною.

— Дістався, — мовив Шукач.

— Угу, — сказав Мовчун.

Це начебто й добре, але Шукачеві було якось не до сміху. Тепер він мусив пробігти цим шляхом сам, а такого талану, як Доу, не мав. Він поглянув на Мовчуна. Той знизав плечима. Вони дременули з-поміж дерев разом, тупаючи ногами по м'якій

луці. Мовчун мав довші ноги й почав вириватися вперед. Земля була відчутно м'якіша, ніж Шукач...

— Ай!

Його нога чвакнула, провалилася по щиколотку, і він полетів, плюхнувся в болото й проїхав у ньому долілиць. Незграбно підвівся, мерзнучи й задихаючись, а тоді пробіг решту шляху з прилиплою до шкіри мокрою сорочкою. Прошкандибав угору схилом, до підніжжя стін, і зігнувся, вперши долоні в коліна, важко дихаючи й випльовуючи траву.

— Здається, ти беркицьнувся, отамане.

У тіні з'явилася білою дугою усмішка Доу.

— Заразо ти намахана! — процідив Шукач. У його захололих грудях спалахнув гнів. — Ти ж міг усіх нас погубити!

— О, час іще є.

— Тс-с-с-с.

Мовчун махнув на них однією рукою, наказуючи сидіти тихо. Шукач міцно притиснувся до стіни. Його гнів хутко загасила тривога. Він почув, як угорі хтось ворухиться, побачив, як уздовж стін поволі тягнеться вогник лампи. Зачекав, не рухаючись; поряд не було жодного звуку, крім тихого дихання Доу та ударів його власного серця, а тоді люди вгорі пройшли далі й довкола знову стало тихо.

— Ану скажи мені, отамане, що це не розігнало тобі кров, — шепнув Доу.

— Нам пощастило, що вона зараз не жене з нас.

— І що тепер?

Шукач заскреготав зубами, намагаючись зішкрябати з обличчя грязюку.

— Тепер чекаємо.

Логен підвівся, змахнув зі штанів росу і добряче вдихнув студеного повітря. Було вже годі не помітити, що сонце остаточно зійшло. Хоча воно й ховалося на сході за пагорбом Скарлінга, довгі чорні вежі, що стояли там, були обрамлені ясним золотом, тоненькі високі хмарки рожевіли під сподом, а холодне небо між ними ставало блідо-блакитним.

— Краще зробити це, — прошепотів собі під носа Логен, — ніж жити у страху перед цим.

Він згадав, як це казав йому батько. Казав у задимленій залі, з рухливим сяйвом вогню на зморшкуватому обличчі, вимахуючи довгим пальцем. Логен згадав, як казав це своєму синові, всміхаючись біля річки й навчаючи того ловити рибу голіруч. Батько й син, обидва вже мертві, обернулися на землю й попіл. Після Логена, коли його не стане, цього не дізнається ніхто. Він гадав, що за ним ніхто особливо не сумуватиме. А втім, кого це обходить? Ніщо не має меншої цінності, ніж чужа думка про тебе, коли ти вже возз'єднався з землею.

Логен обхопив пальцями руків'я меча Творця, відчув, як подряпини на ньому лоскочуть йому долоню. Плавню витягнув меча з піхов і безвільно опустив, покрутив плечима, посмикав головою з боку в бік. Знову вдихнув холодного повітря, видихнув, а тоді пішов крізь юрбу, що зібралася широкою дугою довкола воріт. Там упереміш стояли карли Шукача й Краммокові горяни, а ще — кілька вояків Союзу, що їм дали дозвіл подивитись, як намахані північани вбивають один одного. Поки він ішов, дехто його кликав. Усі знали, що від цього двобою залежить не лише Логенове життя, а й безліч інших.

— Це ж Дев'ятипалій!

— Кривава Дев'ятка.

— Покінчи з цим!

— Убий того гада!

Усі ті, кого Логен обрав, щоб тримати щити, мали їх при собі й стояли похмурою купкою біля стін. Там були Вест, Пайк, Червона Шапка, і Дрижак теж. Логен замислився, чи не помилився щодо останнього, але він урятував Дрижаків життя в горах, а це щось та й має важити. «Має» — це надто тоненька волосинка, щоб вішати на ній своє життя, та що є, те є. Його життя висіло на тоненькій волосинці, скільки він себе пам'ятав.

Краммок-і-Фаїл пішов у ногу з ним. Великий щит на його великій руці здавався малим; друга ж його рука злегка лежала на його гладкому животі.

— То ти дуже на це чекаєш, Кривава Дев'ятко? Бо я — так, запевняю!

Логена плескали по плечах, йому гукали щось підбадьорливе, та він не казав нічого. Не дивився ліворуч чи праворуч, прощтовхуючись до вистриженого кола. Він відчув, як за спиною

сходяться люди, почув, як вони ставлять щити півколом край підрізаної трави, обличчям до воріт Карлеона. Далі за ними напирала юрба. Люди перешіптувалися. Напружували очі. Тепер вороття вже не було, однозначно. А втім, його не було ніколи. Він ішов до цього все своє життя. Логен зупинився посеред кола і звів обличчя до зубців на стіні.

— Сонце зійшло! — проревів він. — Починаймо!

Усі замовкли, відлуння поступово вщухало, вітер ганяв по траві пале листя. Ця мовчанка затягнулася, тож Логен почав сподіватися, що йому ніхто не відповість. Почав сподіватися, що вони всі якимось робом утекли серед ночі й двобою все-таки не буде.

А тоді на стінах з'явилися обличчя. Одне там, одне тут, а потім — ціла юрба вздовж парапету, наскільки було видно Логенові в обидва боки. Сотні людей: бійці, жінки, навіть діти на плечах у дорослих. Здавалося, все місто. Брязкав метал, рипіло дерево, високі ворота дуже повільно розчахнулись, і зі щілини між їхніми половинами виринуло сліпуче сяйво світанкового сонця, а тоді стрімко полилося в розкритий вхід. Із воріт потупали дві колони людей. Карли, суворолиці, скуйовджені, у важкій кольчuzі, що дзеленчала, із мальованими щитами на передпліччях.

Кілька з них були знайомі Логенові. Одні з найближчих до Бетода, були з ним від початку. Всі вони були загартовані, колись за старих часів не раз тримали щити для Логена. Вони стали власним півколом, і їхнє коло щільно зімкнулося. Стіна щитів — зі звірячими мордами, деревами й вежами, потоками води, схрещеними сокирами; щити всі як один подряпані й потерті після сотні давніх боїв. Усі як один звернені до Логена. Клітка з людей і дерева, що з неї можна вирватися лише в один спосіб — убиваючи. Або, звісно ж, загинувши.

На яскравому тлі входу утворився чорний силует. Схожий на людину, але вищий, він неначе заповнив собою весь вхід аж до замкового каменя далеко вгорі. Логен почув кроки. Тупіт важких кроків, схожих на падіння ковадла. У нього з'явився дивний страх. Безтямний, панічний жах, неначе він знову пробудився, застрягнувши під снігом. Логен змусив себе не озиратися через плече на Краммока, змусив дивитися вперед, тимчасом як Бетодів боєць вийшов на світанкове сонце.

— Ради мертвих, блядь, — видихнув Логен.

Спершу він подумав, що боєць, напевно, здається таким великим через те, як на нього падає світло. Тул Дуру Грозова Хмара, поза сумнівом, був здоровилом, таким великим, що дехто звав його велетнем. Але він усе-таки був схожий на людину. Феррір Страховидло був збудований так, що здавався якоюсь іншою істотою. З іншого виду. Справжнім велетнем, живим втіленням старих переказів. Аж надто живим.

Поки він ішов, у нього кривилося лице, а його велика лиса голова смикалася з боку в бік. Вуста посміхалися і шкірилися, очі то підморгували, то округлювалися. Він був наполовину блакитний. Інакше не скажеш. Блакитну шкіру відділяла від білої чітка межа, що проходила вздовж його обличчя. Величезна правиця була біла. Довга лівиця — повністю блакитна, від плеча до кінчиків здоровезних пальців. У тій руці він ніс мішок, який із кожним кроком гоїдався вперед-назад; усередині мішка щось стирчало, ніби він був напханий молотами.

Кілька Бетодових щитоносців малодушно кинулися геть від Страховидла. Схожі поряд із ним на дітей, вони кривилися так, ніби їм задихала в потилицю сама смерть. Страховидло вийшов у коло, і Логен побачив, що блакитні знаки на ньому — то письмена, як і сказав йому дух. Покручені символи, награмузляні на всіх частинах його тіла ліворуч: на долоні, на руці, на обличчі, навіть на губах. Слова Глустрода, писані у Старий час.

Страховидло зупинився за кілька кроків від Логена, і від нього неначе пішла хвиля нудотного жаху, що накрила мовчазну юрбу. Логенові неначе навалився на груди великий тягар, що витискав із нього відвагу. Однак завдання в нього було по-своєму неважке. Якщо мальованому боку Страховидла нашкодити не можна, Логенові просто доведеться різати всі інші частини його тіла, і різати глибоко. У колі він здолав не одного суворого бійця. Десятьох найсуворіших падлюк на всій Півночі. Це просто одинадцятий. Принаймні так він намагався казати самому собі.

— Де Бетод?

Логен хотів зухвало це проревіти, але в нього вийшло хіба що м'яко, сухо писнути.

— На твою загибель я можу подивитися й тут!

Король північан стояв на зубцях стіни над відчиненими воротами, доглянутий і щасливий. Довкола нього стояли Блідий-як-

Сніг і кілька вартових. Якщо йому й не спалося, то Логен ні-защо про це не здогадався б. Ранковий вітерець ворухив його волосся й густе хутро в нього на плечах, ранкове сонце сяяло на золотому ланцюгу й викрещувало іскри з діаманта в нього на чолі.

— Радий, що ти прийшов! Боявся, що ти накиваєш п'ятами! — Бетод безтурботно зітхнув. Видихнуте повітря закуралося на морозі. — Надворі ранок, як ти й казав. Починаймо.

Логен зазирнув у божевільні очі Страховидла, які лізли з орбіт і сіпались, і ковтнув.

— Ми зібралися тут, щоб на власні очі побачити двобій! — проревів Краммок. — Двобій, що покладе край цій війні і звезде кривавий рахунок між Бетодом, який зве себе королем північан, і Лютим, який говорить від імені Союзу. Якщо переможе Бетод, облогу буде знято, а Союз покине Північ. Якщо переможе Лютий, то ворота Карлеона відчинять і Бетод опиниться під його владою. Я правду кажу?

— Так, — озвався Вест. На такому просторі його голос здавався слабким.

— Так. — Бетод на своїх стінах ліниво змахнув рукою. — Далі, гладкий.

— Тоді назвіться, бійці! — прокричав Краммок. — І назвіть свої перемоги!

Логен ступив крок уперед. Ступити цей крок було важко, він неначе йшов проти сильного вітру, та Логен усе-таки зробив це, закинув голову назад і поглянув Страховидлові просто у скривлену пику.

— Я Кривава Дев'ятка, і людям, яких я вбив, немає ліку. — Ці слова пролунали тихо й безживно. В його порожньому голосі не було гордості, та страху теж не було. Холодна правда. Холодна, мов зима. — Я десять разів кидав виклик і всі ці рази перемагав. У цьому колі я здолав Шаму Безсердечного, Рудда Тридубу, Хардінга Мовчуна, Тула Дуру Грозову Хмару, Чорного Доу й багатьох інших. Якби я називав усіх Іменитих, яких возз'єднав із землею, завтра на світанні ми ще стояли б тут. На Півночі немає нікого, хто не знав би моєї роботи.

Обличчя велетня геть не змінилося. Принаймні змінилося не сильніше, ніж зазвичай.

— Мене звати Фенрір Страховидло. Усі мої досягнення в минулому. — Він підняв мальовану руку, стиснув великі пальці, і сухожилля в його величезному блакитному передпліччі виділилися, ставши схожими на вузлувате коріння дерева. — Цими письменами великий Глустрод позначив мене як свого обранця. Цією рукою я повалив статуї Аулкуса. Тепер же я вбиваю дрібних людей у дрібних війнах. — Страховидло злегка стеноу масивними плечима — так, що Логен ледве це розгледів. — Таке життя.

Краммок поглянув на Логена і здійняв брови.

— Ну, гаразд. Яку зброю ви принесли на бій?

Логен підняв важкий меч, викуваний Канедіасом для війни з магами, і показав його на світлі. Тьмянний метал завдовжки один крок; його лезо злегка виблискувало на блідому світанковому сонці.

— Оцей клинок.

Логен устромив його в землю між ними й залишив там.

Страховидло кинув свій мішок на землю. Той заgrimів і мляво розкрився. В середині лежали великі чорні пластини в шипах і заклепках, подряпані й побиті.

— Цей обладунок.

Логен поглянув на ту важезну купу темного заліза й облизав зуби. Якщо Страховидло виграє жереб, то зможе взяти меч, а Логенові залишити купу непотрібної броні, відверто для нього завеликої. Що тоді робити? Ховатися під нею? Залишалося хіба що сподіватися, що йому таланитиме ще кілька хвилин.

— Гаразд, мої красунчики. — Краммок поставив щит сторчака й узявся за його край. — Мальований чи чистий, Дев'ятипалій?

— Мальований.

Краммок різко крутнув щитом, і той завертівся. Щит крутився без упину: мальований, чистий, мальований, чистий. Із кожним обертом мінялися місцями надія й відчай. Дерево почало сповільнятися, захиталося. Впало просто на землю чистим боком догори. Замайоріли ремені.

Ось тобі й талан.

Краммок скривився. Поглянув на велетня.

— Вибір за тобою, здорованю.

Страховидло взявся за клинок Творця й вистромив його з землі. У його страхітливій руці клинок був схожий на іграшку.

Вирячені очі Страховидла перехопили погляд Логена, і його велетенські вуста скривилися в усмішці. Він пожбував меч до ніг Логенові, і зброя впала в bagno.

— Бери свого ножики, дрібното.

Залунали голоси, і їх, ледь чутні, поніс вітер.

— Добре, — прощів Дуу, досить голосно, щоб це подіяло Шукачеві на нерви, — вони починають!

— Та чую! — гарикнув він, невимушено крутячи мотузкою, готовий її метнути.

— Ти розумієш, що зараз робиш? Я хотів би, щоб вона не впала на мене.

— Справді? — Шукач трохи поворушив гаком уперед-назад, оцінюючи вагу. — Я тут саме подумав, що влучити у твою жирну довбешку — майже так само добре, як влучити у стіну.

Шукач описав гаком одне коло, тоді ще одне, ширше, пропускаючи в долоні трохи мотузки, а відтак здійняв його повністю й відпустив. Гак дуже гарно полетів догори, мотузка розправила-ся слідом за ним, і він опинився за бійницями. Шукач скривився, почувши, як гак стукнув об хідник, але ніхто не прийшов. Він потягнув за мотузку. Донизу з'їхало трохи мотузки, крок чи два завдовжки, а тоді її заклонило. Хват здавався міцним, як скеля.

— З першого разу, — зауважив Мовчун.

Шукач кивнув. Йому й самому не дуже вірилося.

— Ти ба. Хто перший?

Дуу всміхнувся йому.

— Гадаю, той, хто зараз тримається за мотузку.

Полізши вгору, Шукач зрозумів, що мимоволі згадує всі способи, в які людина може вбитися, спинаючись по цій стіні. Гак послизнеться — і людина впаде. Мотузка потреться, репне — людина впаде. Хтось побачить гак, зачекає, поки людина вилізе нагору, а тоді переріже її горло. Або цей хтось уже зараз гукає десяток здорованів, щоб узяти в полон того придурка, який намагається сам-один пролізти до міста.

Його чоботи черкали об грубий камінь, конопляне волокно кусало долоні, передпліччя палали від натуги, а Шукач тим часом щосили намагався дихати тихо, хоч і хрипко. Зубці на стіні підсунулися ближче, тоді ще ближче, а тоді він опинився

на місці. Зачепився пальцями за камінь і подивився далі. На хіднику з обох боків нікого не було. Шукач прослизнув за парпет і про всяк випадок витягнув ножа. Ножів забагато не буває і все таке. Він перевірів, чи міцно зачепився гак, а тоді перехилився й побачив: Доу внизу дивиться вгору, Мовчун обома руками тримає мотузку й поставив одну ногу на стіну, готовий лізти. Шукач помахав йому — мовляв, іди, — подивився, як Мовчун почав лізти, орудуючи руками, поки Доу тримається за мотузку знизу, щоб не теліпалася. Доволі скоро він опинився на середині...

— Що за хуйня...

Шукач мотнув головою вбік. Неподалік намалювалася парочка трелів, які щойно вийшли на стіну з дверей найближчої вежі. Вони витріщилися на нього, а він — на них, і так, здавалося, тривало цілу вічність.

— Тут мотузка! — крикнув він, помахав ножем і вдав, ніби намагається відтяти її від гака. — Якийсь гад норовить залізи!

— Ради мертвих! — Один побіг і з роззявленим ротом витріщився на Мовчуна, який гойдався на мотузці. — Він підіймається!

Другий витягнув меча.

— Не турбуйся. — З усмішкою здійснює меча, готовий перерубати мотузку. А тоді зупинився. — Слухай, чого ти весь забрьоханий?

Шукач щосили штрикнув його у груди — раз, а тоді ще раз.

— Йой-й-й-й! — заволав трел, скрививши обличчя, незграбно позадкував до зубців і впустив меча.

Підбіг його товариш, розмахуючи великою булавою. Шукач прослизнув під нею, але трел врзався в нього так, що Шукач упав на спину, гепнувши головою об камінь.

Булава зі стуком полетіла геть, і вони почали борюкатися; трел хвицався й бився, а тим часом Шукач намагався схопити його обома руками за горло, не дати йому закричати. Вони перекотилися в один бік, тоді назад, у другий, сяк-так підвелися й подибали хідником. Трел уп'явся плечем Шукачеві під пахву і штовхнув його назад, до зубців, намагаючись його викинути.

— От лайно, — видихнув Шукач, коли його ноги відірвалися від землі.

Він відчував, як його дупа торкається каменю, та все одно не здавався, міцно стискаючи шию трела, щоб той не дихав як треба. Піднявся ще на дюйм, відчув, як його голову відсувають назад, і його вага мало не перенеслася на той бік парасюти.

— Лети звідси, уйобку! — прохрипів трел, звільнив підборіддя від рук Шукача і штовхнув його трохи далі. — Лети...

Він вирячив очі. Незграбно позадкував. Із його боку стирчала стріла.

— Ох, я не...

Ще одна стріла глухо врізалась йому в шию, і він, ступивши один хисткий крок, мало не звалився за стіну. От тільки Шукач ухопив його за передпліччя і стягнув на хідник, а там учепився в нього, поки він пускався духу, заливаючись слиною.

Коли з трелом було покінчено, Шукач підвівся і схилився над трупом, дихаючи. До нього підбіг Мовчун і добре роззирнувся, пересвідчуючись, що до них навряд чи заявиться хтось іще.

— Усе гаразд?

— Ну хоч один раз. Хай би мені допомогли хоч один раз, перш ніж я опинюся за крок від смерті.

— Краще так, ніж після того кроку.

Шукач мусив визнати, що це було по-своєму правдиво. Він побачив, як Доу переліз через зубці стіни й викотився на хідник. Той трел, якого штрикнув Шукач, досі дихав — дихав ледь-ледь — і сидів біля гака. Доу мимохідь прорубав йому череп сокирою — недбало, наче дрова рубав.

Похитав головою.

— Залиш вас самих на десять вдихів — і що з цього виходить? Двоє мерців, так?

Доу нахилився, запахав два пальці в одну з дірок, що zostалися від Шукачевого ножа, витягнув пальці й розмазав кров по щоці. Всміхнувся.

— Як гадаєте, що можна зробити з двома мерцями?

Страховидло неначе заповнював собою все коло. Наполовину голий і блакитний, наполовину закутий у чорне залізо, чудовисько, що прийшло з легенд. Ніде було сховатися від його великих кулаків, ніде було сховатися від страху перед ним.

Торохтіли й билися щити, ревіли й волали люди, кривилося в лютому гніві ціле море розмитих облич.

Логен скрадався з краєчка короткої трави, намагаючись ступати легко. Може, він і менший, зате моторніший, кмітливіший. Принаймні він на це сподівався. Так має бути, бо інакше повернеться в землю. Не припиняти рухатися, котитися, ухилитися, триматися подалі й чекати слушної миті. А головне — не діставати ударів. Не діставати ударів — це найважливіше.

Велетень кинувся на нього наче з-під землі, його великий татуйований кулак обернувся на блакитний вихор. Логен кинувся геть, але кулак усе-таки черкнув його по щоці й зачепив йому плече, і він заточився. Ось тобі й «не діставати ударів». Якийсь щит — точно не дружній — штовхнув Логена у спину, і його голова смикнулася вперед. Він гепнувся долілиць, мало не зарізався власним мечем, у відчаї перекотився вбік, а тоді побачив, як величезний чобіт Страховидла глухо б'є об землю, і там, де якусь мить тому була Логенова голова, розлетівся ґрунт.

Логен підвівся саме вчасно, щоб побачити, як до нього знову тягнеться блакитна рука. Він прошмигнув під рукою й на ходу рубонув по татуйованій плоті Страховидла. Меч Творця з глухим звуком врізався велетневі у стегно, глибоко, наче заступ у ґрунт. Здоровезна нога підігнулась, і він упав уперед, на броньоване коліно. Цей удар мав би його вбити, начисто перерізвавши великі жили, та крові пролилося не більше, ніж із порізу під час гоління.

А втім, якщо щось не вдається, треба спробувати щось інше. Логен заревів і рубонув Страховидла по лисій голові. Клинок бамкнув об броню на правій руці велетня, яку той ледве встиг підняти. Клинок черкнув по тій чорній сталі і з'їхав, не завдавши шкоди, а тоді врізався в землю. У Логена загуділи руки.

— Ох-х-х!

Коліно Страховидла врізалось йому в живіт; Логен зігнувся й захитався. Йому треба було кашлянути, та повітря на це бракувало. Велетень уже знов отямився й замахнувся броньованою рукою — грудкою чорного заліза завбільшки з чоловічу голову. Логен пірнув убік, перекотився по короткій траві й відчув порив вітру: повз нього промайнула велика рука. Вона врізалася в щит на тому місці, де стояв Логен, і розбила його на тріски; чоловік, який тримав щит, заволав і полетів на землю.

Вочевидь, дух мав рацію. Мальованому боку не можна було нашкودити. Логен пригнувся, чекаючи, поки хапкий біль у животі вщухне достатньо, щоб можна було подихати, спробував вигадати ще якусь хитрість, і не вигадав нічого. Страховидло повернув корчене обличчя до Логена. За ним подоланий чолов'яга на землі скиглив під уламками щита. Карли обабіч нього дещо неохоче підсунулися до порожнього місця.

Велетень поволі ступив крок уперед, а Логен із болем відступив на крок назад.

— Ще живий, — прошепотів він сам собі. От тільки важко було сказати, як довго це буде правдою.

Вест ніколи в житті не почувався таким наляканим, таким бадьорим, таким живим. Навіть тоді, коли переміг на Турнірі і його голосно вітала вся широка площа Маршалів. Навіть тоді, коли він штурмував стіни Ульріюка й вирвався з пилу та безладдя на тепле сонячне світло.

Йому поколювало шкіру від надії й жаху. Руки безпорадно смикалися в такт рухам Дев'ятипалого. Губи бурмотіли безглузді поради, нечутні слова підтримки. Поряд із ним штовхалися, пхалися, волали до хрипоти Пайк і Джеленгорм. Позаду них ревіла й намагалася щось розгледіти велика юрба. На стінах люди звішувалися донизу, кричали й розмахували кулаками. Людське коло стискалося й розширювалося в такт рухам бійців, не зупиняючись ні на мить, розростаючись і звужуючись, коли ті ступали вперед чи задкували.

І наразі майже завжди задкував Дев'ятипалий. У більшості випадків його вважали б за здоровезне чудисько, та в цьому страхітливому товаристві він здавався малесеньким, слабким і крихким. А ще гірше було те, що там коїлося щось дуже дивне. Те, що Вест міг назвати лише чарами. Просто в нього на очах на блакитній шкірі Страховидла затягувалися великі, смертельні рани. Ця істота не була людиною. Це міг бути лише диявол, і щоразу, коли цей диявол ставав над ним, Вест відчував такий страх, ніби опинився на самому краю пекла.

Вест скривився: Дев'ятипалий безпорадно хитнувся до щитів із віддаленого боку кола. Страховидло здійняв броньований кулак для удару, який точно міг розтрити череп. Однак він ударив

лише по повітрю. Дев'ятипалий в останню мить кинувся вбік, і залізо пролетіло зовсім поряд із його щелепою. Його важкий меч рубонув униз і з лунким звуком відскочив від броньованого плеча Страховидла. Велетень хитнувся назад, і Дев'ятипалий пішов на нього. На його застиглому обличчі натягнулися бліді шрами.

— Так! — промовив кризь зуби Вест. Люди довкола нього схвально заревли.

Наступний удар різко брязнув по броньованому боку велетня, залишивши по собі довгу яскраву подряпину й вирвавши із землі великий шматок ґрунту. Останній глибоко врізався йому в мальовані ребра, здійнявши дрібні бризки крові; Страховидло втратив рівновагу й замахав кінцівками. Коли його велика тінь упала на Веста, той роззявив рота. Страховидло повалився на його щит, наче дерево в падінні, і Вест, затремтівши, опустився на коліна. Він слабнув під цією величезною вагою, а нутрощі йому вивертало від жаху та огиди.

А тоді він побачив. Одна з пряжок на всіяній шипами й заклепками броні, розташована просто під коліном велетня, опинилася за кілька дюймів від пальців Вестової вільної руки. Тієї миті йому думалося лише про одне: Бетод, який залишив по собі стільки мерців по всій Англії, може втекти. Він заскреготів зубами й ухопився за кінець шкіряного ремінця, товстого, наче чоловічий пасок. Потягнув за нього, коли Страховидло відштовхнувся й підняв свою здоровезну тушу. Пряжка дзенькнула й розстебнулася, броня на могутній литці розкрилася, тимчасом як нога Страховидла знову тупнула, а його рука кинулася вперед і мало не збила Дев'ятипалого з ніг.

Вест через силу підвівся із землі, вже неабияк шкодуючи про свою імпульсивність. Швидко оглянув коло, шукаючи хоч якогось натяку на те, що його хтось бачив, але всі очі прикипіли до бійців. Тепер це здавалося малесеньким зухвалим саботажем, який анітрохи не може змінити ситуацію. Звісно, поза тим, що Веста за таке вб'ють. Він знав це з дитинства. Тому, кого зловили за махлюванням на дуелі північан, вирізають кривавий хрест і витягають кишки.

— Ох!

Логен шарпнувся геть від броньованого кулака й хитнувся праворуч, коли повз його обличчя промайнув блакитний кулак,

а тоді, коли до нього знову полетіла залізна рука, пірнув ліворуч, послизнувся й мало не впав. Усі ці удари були досить сильні, щоб ураз відтяти йому голову. Він побачив, як мальована рука відступає, й заскреготів зубами, ухиляючись від чергового потужного удару Страховидла й уже здіймаючи меч над головою.

Клинок акуратно розрізав блакитну руку просто під ліктем, і вона полетіла на протилежний бік кола, а за нею полився потужний струмінь крові. Логен набрав повітря в охоплені вогнем легені і високо здійняв меч Творця, готуючись до останнього зусилля. Страховидло підвів погляд до тьмяно-сірого клинка. Сіпнув головою вбік, і клинок глибоко врізався в його мальований череп, здійнявши вир краплинок темної крові й розітнувши йому голову аж до брів.

Броньований лікоть велетня із хрускотом врізався Логенові в ребра, мало не відірвав його від землі й перекинув його на той бік кола, поки він хвицався. Логен відскочив від якогось щита й розтягнувся долілиць, лежачи на місці й плюючись грязюкою, тимчасом як довкола крутився розмитий світ.

Логен скривився, підводячись, покліпав, щоб прибрати сльози з очей, і завмер. Страховидло вийшов уперед, досі з мечем у глибині черепа, і підняв свою відтяту руку. Притиснув її до безкровної кукси, крутнув праворуч, тоді знову ліворуч і відпустив. Велике передпліччя знову стало цілим; літери тягнулися від плеча до зап'ястка безперервно.

Чоловіки, що оточували коло, затихли. Велетень трохи поворушив блакитними пальцями, а тоді потягнувся вгору та обхопив однією долонею руків'я меча Творця. Крутнув його в один бік, а тоді у другий. Зі зсувом кістки у нього затріщав череп. Він звільнив клинок і помотав головою так, ніби хотів позбутися певного запаморочення. Тоді Страховидло пожбурих меч на той бік кола, і він із брязкотом упав перед Логеном — уже вдруге за день.

Логен витріщився на меч. Його груди ледве здіймалися. Вони ставали важчими з кожним вдихом і видихом. Рани, які він дістав у горах, боліли, а сліди від ударів, отриманих у колі, пульсували. Повітря ще було холодне, проте сорочка на ньому стала липка від поту.

Страховидло геть не показував, що втомився, навіть попри те, що до його тіла було пристебнуто пів тонни заліза. На його

скривленому обличчі не було і краплинки поту. На татуйованій шкірі голови не було навіть подряпини.

Логен відчув, як на нього знову навідає страх. Тепер він знав, як почуватється миша, коли її тримає між лапами кіт. Треба було тікати. Тікати не озираючись, але натомість він обрав оце. Що не кажи, а цей гад, Логен Дев'ятипалий, ніколи нічого не вчиться. Вуста велетня поступово вигнулись у рухливій усмішці.

— Ще, — сказав він.

Шукачеві, коли він підійшов до воріт внутрішньої стіни Карлеона, захотілося посцяти. У такі миті йому завжди хотілося посцяти.

На ньому був одяг одного з мертвих трелів, досить великий, щоб йому довелося надміру затягнути пасок. Криваву дірку від ножа в сорочці прикривав плащ. На Мовчуні було спорядження другого: на одному плечі — лук, а з вільної руки звисала велика булава. Між ними зігнувся Доу зі зв'язаними за спиною зап'ястками, дурнувато човгаючи по бруківці й повисивши закривавлену голову так, ніби вони добряче його віддухопелили.

Правду кажучи, Шукачеві це маскування здавалося жалюгідним. Відколи вони злізли зі стін, він нарахував п'ятдесят речей, які могли їх виказати. От тільки ні на що розумніше часу не було. Добре розмовляй, усміхайся — і ніхто не помітить зачіпок. Принаймні Шукач на це сподівався.

Обабіч широкого аркового входу стояла варта — двоє карлів у довгих кольчугах і шоломах. Обидва тримали в руках списи.

— Що це таке? — запитав один, насупившись, коли вони підійшли поближче.

— Знайшов цього гада, коли він норотив сюди пробратися. — Шукач просто для краси ударив Доу в скроню. — Ми тягнемо його донизу, хай посидить за ґратами, доки отам не скінчать.

Шукач спробував пройти далі.

Один із вартових різко зупинив його, приклавши руку йому до грудей, і Шукач ковтнув. Карл кивнув на ворота міста.

— Як воно там?

— Гадаю, незле, — знизав плечима Шукач. — Принаймні щось відбувається. Бетод перемаже, еге? Завжди перемагає, чи не так?

— Не знаю, — похитав головою карл. — Отой Страховидло пиздець як мене лякає. І він, і та клята відьма. Не можу сказати, що дуже плакатиму, якщо Кривава Дев'ятка їх уб'є.

Другий реготнув, насунув шолом на потилицю й узяв ганчірку, щоб витерти піт під ним.

— Ти...

Доу скочив уперед (у нього на зап'ястках теліпались обривки мотузки) і встромив ножа карлові в лоба аж по руків'я. Той гепнувся, наче стілець, із-під якого вибили ніжки. Майже тієї ж миті позичена булава Мовчуна вдарила по шолому другого й залишила там велику вм'ятину, мало не притиснувши край шолома до кінчика носа. Потерпілий пустив трохи слини й позадкував, наче п'аний. А тоді з його вух полилася, булькаючи, кров, і він упав на спину.

Шукач розвернувся, намагаючись розтягнути крадений плащ так, щоб ніхто не побачив, як Доу й Мовчун волочать геть два трупи, але в місті, здавалося, нікого не було. Поза сумнівом, усі дивилися бій. Він на мить замислився, що відбувається там, у колі. Цієї миті вистачило, щоб у нього в животі засіло неприємне відчуття.

— Уперед.

Він повернувся й побачив, як Доу всміхається на все закривавлене обличчя. Він щойно запхав обидва тіла за ворота, і одне з них скосило очі на дірку від ножа у себе в голові.

— Цього досить? — запитав Шукач.

— Що, хочеш сказати кілька слів на честь мертвих?

— Ти знаєш, про що я. Якщо хтось...

— Зараз не час мудрячити. — Доу схопив його за передпліччя й перетягнув за ворота. — Треба вбити відьму.

Підошва металевого чобота Страховидла із глухим ударом врізалася Логенові у груди, вибивши з нього дух і гепнувши ним об землю. Із його зсудомленої руки вивалився меч, а горло запалало від блювотиння. Логен незчувся, як на нього впала велика тінь. У нього на зап'ястку клацнув металевий наручник, тісний, мов лещата. Йому вибило ґрунт із-під ніг, і він лежав долілиць, одну руку йому завели за спину і скрутили, а в роті було повно землі, з якою треба було щось робити. Щось притиснулося йому до щоки. Спершу холодне, а потім — болюче.

Велика нога Страховидла. Логенів зап'ясток сильно скрутили й потягнули вгору. Голова сильніше втиснулася у вогку землю, в носі почало поколювати від підстриженої трави.

Біль, що роздирав йому плече, був жахливий. Невдовзі стало набагато гірше. Логен був геть безпорадний, розтягнутий, наче кролик, якого збираються оббілувати. Юрба затихла, за-тамувавши подих. Було чути лише чвакання побитої плоті довкола рота Логена й писк повітря в одній розквашеній ніздрі. Він би закричав, але його обличчя було здушене так, що він міг хіба що хрипко втягнути в себе трохи повітря. Що не кажи, а Логенові Дев'ятипалому кінець. Він возз'єднається з землею, і ніхто не зможе сказати, що неzasлужено. Бути пошматованим у колі — годящий кінець для Кривавої Дев'ятки.

Однак великі руки не стали тягнути далі. Краєчком тріпотливого ока Логен розгледів, як Бетод сперся на зубці стіни. Король північан поволі махав рукою, знов і знов описуючи нею коло. Логен згадав, що це означає.

Не поспішати. Розтягнути задоволення. Провчити їх усіх так, щоб вони довіку цього не забули.

Великий чобіт Страховидла з'їхав із його щелепи, і Логен відчув, як його тягнуть у повітря, а його кінцівки теліпаються, наче в маріонетки з обрізаними нитками. Татуйована рука піднялася, зачорніла на тлі сонця і врізала Логенові по обличчю. Щосили, як батько б'є збитошну дитину. Його наче вдарили пательнею. У Логена в голові спалахнуло світло, а рот наповнився кров'ю. Щойно все довкола набуло чіткості, він побачив, як мальована рука хитнулася в протилежний бік. Рука опустилася з жахливою неминучістю й ударила його тильним боком. Так ревнивий чоловік гамселив свою безпорадну дружину.

— Бульк... — почув Логен власний голос і полетів.

Блакитне небо, сліпуче сонце, жовта трава, уважні обличчя — все це перетворилося на безглузді плями. Він врізався в щити на краю кола й повалився напівпритомний на землю. Десь далеко кричали, волали, сичали люди, та він не чув їхніх слів і майже не хотів їх чути. Йому думалося лише про холод у животі. Неначе його нутрощі наповнилися льодом і той розростався.

Логен побачив біду руку, обмазану рожевою кров'ю. З її подряпанної шкіри виступали білі сухожилля. Звичайно ж, це була

його рука. Ось кукса пальця. Але, коли він спробував розімкнути пальці, вони лише сильніше вчепились у бурю землю.

— Так, — прошепотів він, і з його занімілого рота потекла у траву кров зі слиною. Лід розійшовся зі шлунка аж до кінчиків пальців, і все його тіло заніміло. То й добре. Давно пора.

— Так, — повторив.

Він звівся на одне коліно. Його закривавлені губи оголили зуби, закривавлена правиця прослизнула у траві, шукаючи рук'я меча Творця й міцно обхопивши його.

— Так! — процідив він, і Логен із Кривавою Дев'яткою засміялися разом.

Вест не чекав, що Дев'ятипалий підведеться знову, але той підвівся, до того ж підвівся зі сміхом. Попервах це був слинявий регіт, пронизливий і дивний, який звучав майже як ридання, та коли Логен підвівся, він став гучнішим, різкішим, холоднішим. Наче Дев'ятипалий сміявся з жорстокого жарту, не зрозумілого більше нікому. Вбивчого жарту. Його голова впала на бік, як у повішеника, а на обм'яклому блідому обличчі виділився усміх.

Кров забарвила його зуби в рожевий колір, стікала з порізів на обличчі, сочилася з роздертих губ. Сміх булькав дедалі гучніше, вривався Вестові у вуха, нерівний, як лезо пилки. У ньому було більше муки, ніж у будь-якому крику, більше люті, ніж у будь-якому бойовому кличі. Він був жахливо, огидно неправильний. Регіт над різаниною. Хихотіння в бійні.

Дев'ятипалий хитнувся вперед, наче п'яний, гойдаючись, нічого не розуміючи. В його закривавленій руці теліпався меч. Його мертві очі поблискували, вологі й уважні, а їхні зіниці розширились, обернувшись на дві чорні ями. Його божевільний сміх різав, роздирав і рубав усе коло. Вест відчув, що сунеться назад, а в роті в нього пересохло. Всі присутні відсунулися назад. Вони вже не знали, хто лякає їх більше: Феррір Страховидло чи Кривава Дев'ятка.

Світ палав.

Його шкіра була охоплена вогнем. Дихання стало пекучою парою. Меч — затиснутим у кулаці тавром із розплавленого металу.

Очі йому щипало, сонце випалювало в них розжарені візерунки й холодні сірі силуети людей, щитів, стін, велетня з бла-

китних слів і чорного заліза. Він розповсюджував нудотні хвили страху, але Кривава Дев'ятка лише всміхався ще ширше. Страх і біль розпалювали вогонь, і полум'я здіймалося дедалі вище.

Світ палав, а в центрі світу палав жаркіше за всіх і все Кривава Дев'ятка. Він простягнув руку, зігнув три пальці — всі, крім великого, — і покликав велетня жестом.

— Я чекаю, — сказав він.

Великі кулаки били Криваву Дев'ятку по обличчю, великі долоні хапалися за його тіло. Однак велетень не зловив нічого, крім сміху. Легше було вдарити по мерехтливому вогню. Легше було спіймати рухливий дим.

Коло перетворилося на піч. Стебла жовтої трави — на язики жовтого полум'я під нею. Піт, слина, кров крапали на нього, як жир із м'яса під час смаження.

Кривава Дев'ятка зашипів, як вода, що падає на вугілля. Це шипіння переросло в гарчання; так гарчить залізо, що бризкає з горна. Гарчання переросло у потужний рев сухого лісу в полум'ї, і Кривава Дев'ятка дав мечу волю.

Сірий метал описував палючі кола, вирубував безкровні діри у блакитній плоті, дзвенів об чорне залізо. Велетень зник, і клинок вгризся в обличчя одному з тих, хто тримав щити. Голова чолов'яги розбилась і оббризкала кров'ю голову іншому. У стіні, що оточувала коло, з'явилася діра. Інші почовгали назад; їхні щити захитались, а коло розрослося від їхнього страху. Його вони боялися навіть більше, ніж велетня, і правильно робили. Його ворогом було все живе, а пошматувавши те диявольське створіння, Кривава Дев'ятка візьметься за них.

Коло перетворилося на казан. На стінах угорі здіймалися розпеченою парою люди. Земля під ногами у Кривавої Дев'ятки сунулась і розбухала, наче кипляча олія.

Його рев перейшов у пекучий крик, меч майнув униз і брязнув об шпичасту броню, наче молот об ковадло. Велетень притиснув блакитну руку до блідої скроні; його лице корчилося, наче личинки у гнізді. Клинок не влучив йому в череп, але вкрав у нього верхню половину вуха. З рани забулькала кров, потекла двома тоненькими цівками збоку по великій ший і не стала зупинятися.

Здоровезні очиська округлились, і велетень скочив уперед, оглушливо заревівши. Кривава Дев'ятка прокотився під ударом

його кулака і прослизнув йому за спину, побачив, як від його ноги відстає чорне залізо, як там теліпається яскрава пряжка. Меч ковзнув уперед і прослизнув у шпарину, вгризся вглиб великої блідої гомілки в тій шпарині. Велетень заревів від болю, крутнувся, захитався на пораненій нозі й упав на коліна.

Коло перетворилося на горнило. Обличчя людей, що кричали край нього, танцювали, наче дим, текли, наче розплавлений метал, а їхні щити зливалися в єдине ціле.

Час настав. Ранкове сонце смалило і яскраво виблискувало на важкому нагруднику, показуючи, куди бити. Ось вона, ця прекрасна мить.

Світ палав, а Кривава Дев'ятка піднявся неспокійним полум'ям і вигнувся назад, високо здіймаючи меч. Творіння Канедіаса, майстра Творця, найгостріший клинок з усіх викуваних. Його люте лезо залишило в чорній броні довгий розріз, розітнувши залізо й уп'явшись у м'яку плоть під ним; воно викрешувало іскри й розбризкувало кров, і вереск змученого металу злився з криком болю, що вирвався зі скривленого рота Страховидла. Клинок залишив йому глибоку рану.

Але недостатньо глибоку.

Здоровезні руки велетня ковзнули за спину Кривавій Дев'ятці, огортаючи його задушливими обіймами. Край чорного металу прокололи йому плоть у десятку різних місць. Велетень підтягував його дедалі ближче до себе, і один гострий шип уп'явся в обличчя Кривавій Дев'ятці, проколов йому شوку і дряпнув зуби, вгризся збоку в язик і наповнив йому рота солоною кров'ю.

Руки у Страховидла були важкі, наче гори. Хай як палав гнів Кривавої Дев'ятки, хай як він пручався, борсався, кричав від люті, його тримали так міцно, як холодна земля тримає похованих мерців. Кров, що стікала з його обличчя та спини, з великого розрізу в броні Страховидла, всотувалася в його одяг і розтікалася вогнем по шкірі.

Світ палав. Над піччю, казаном, горнилом кивнув Бетод, і холодні руки велетня стиснулися сильніше.

Шукач пішов туди, куди його вів ніс. Той рідко вів його не туди, куди треба, і Шукач щосили сподівався, що ніс не підведе його тепер. Запах був нудотний — наче хтось перетримав у пічці со-

лодкі коржики. Він повів інших уздовж порожньої зали, вниз затіненими сходами, прокрався крізь вогку темряву у вузлуватих нутрощах Пагорба Скарлінга. Тепер він і чув щось, і відчував якийсь запах; звуки були так само жажливі, як і пахощі. Жіночий голос, що м'яко й тихо співав. Дивний спів незрозумілою Шукачеві мовою.

— Це, певно, вона, — пробурмотів Доу.

— Мені геть не подобається, як це звучить, — прошепотів у відповідь Шукач. — Скидається на чари.

— А чого ти чекав? Вона ж відьма йобана, хіба ні? Я обійду її ззаду.

— Ні, зачекай на...

Але Доу вже скрадався геть, у протилежний бік, ступаючи м'яко й безшумно.

— От лайно.

Шукач пішов на запах, скрадаючись уздовж коридору з Мовчуном за спиною. Наспів ставав дедалі гучнішим. Із аркового входу вислизнуло трохи світла, і він попрямував на нього, приулившись боком до стіни й зазирнув за поворот.

Зала з того боку мала надзвичайно відьомський вигляд. Темна, без вікон, у стінах іще три чорні дверні прорізи. Світила там лиш одна кіптява жарівня у віддаленому кінці кімнати; вугілля в ній шипіло й омивало все брудно-червоним світлом, випускаючи огидний солодкий сморід. Довкола були розсіяні глеки й горщики, із засмальцьованих крокв звисали пучки гілля, трав і сушених квітів, відкидаючи в кутки дивні тіні, схожі на силуети людей, що гойдаються в зашморгах.

Над жарівнею, спиною до Шукача, стояла жінка. Вона широко розкинула довгі білі руки, які блистіли від поту. На її тонких зап'ястках мерехтіло золото, а по спині тягнулося чорне волосся. Шукач не знав слів її пісні, проте здогадувався, що вона займається якимись темними справами.

Мовчун підняв лук, здійнявши одну брову. Шукач похитав головою, безшумно витягнув ніж. Її непросто відразу вбити стрілою, та й хто знає, що вона може зробити, коли її підстрелять? Удар холодною сталлю в шию нічого не полишить на волю випадку.

Вони разом прокралися до зали. Повітря там було гаряче й густе, як вода в болоті. Шукач прослизнув уперед, намагаючись не дихати й не сумніваючись: якщо він задихає, то цей

сморід його задушить. Він пітнів — а може, пітніла зала; так чи інакше, його шкіра враз укрилася намистинками роси. Він ступав обережно, відшукуючи шлях серед усього того мотлоху, що був розкиданий по підлозі: ящиків, вузликів, пляшок. Поворухив мокрою долонею на руків'ї ножа, вп'явся поглядом у точку між плечима відьми, туди, куди встромить ножа...

Його стопа зачепилася за глечик, і той заторохтів. Голова жінки рвучко крутнулася, наспів у неї на вустах затих. Обличчя виснажене, біле, бліде, як в утопленика, з чорною фарбою довкола вузьких очей — блакитних, холодних, як океан.

У колі було тихо. Люди на його краю застигли, їхні обличчя й щити кволо пообвисали. Глядачі в них за спинами, люди, що притиснулися до парапету вгорі, стояли нерухомо, тихо, як мертві.

Хай якою була несамовита лють Дев'ятипалого, хай скільки він крутився і пручався, велетень міцно його тримав. Під блакитною шкірою Страховидла заворушилися товсті м'язи: його великі руки стискалися й поволі вичавлювали з Дев'ятипалого дух. Вестові стало гірко в роті від безпорадної досади. Скільки він зробив, скільки витерпів, скільки життів було втрачено — і все це намарне. Бетод залишиться на свободі.

А тоді Дев'ятипалий загарчав по-звірячому. Страховидло міцно його тримав, але його блакитна рука тремтіла від натуги. Неначе він раптом ослаб і більше не міг тиснути. Поки Вест дивився, у нього самого застигли всі сухожилки в тілі. Товстий ремінь щита вп'явся йому в долоню. Зуби стиснулися до болю сильно. Двоє бійців зчепилися, щосили тиснули один на одного, проте анітрохи не рухалися, застигли в центрі кола.

Шукач вискочив уперед, приготувавшись і здійнявши ножа.

— Зупинись.

Він умить застиг. Іще ніколи не чув такого голосу. Одне слово — і в нього в голові не залишилося жодної думки. Він витріщився на бліду жінку, роззявивши рота, ледве дихаючи й жадаючи, щоб вона сказала ще хоч слово.

— Ти теж, — мовила вона, позирнувши на Мовчуна; його лице обм'якло, і він усміхнувся, хоча вже до половини натягнув тятиву.

Відьма зміряла Шукача поглядом, а тоді надула губи так, ніби страшенно розчарувалася.

— Хіба гостям личить так поводитися?

Шукач кліпнув. Якого милого він думав, коли вдерся сюди з оголеним клинком? Йому не вірилося, що він таке вступнув. Шукач почервонів до коренів волосся.

— Ох... Вибач... ради мертвих...

— Ух! — вимовив Мовчун і кинув лука в куток кімнати, неначе раптом усвідомив, що тримає в руці кавалок лайна, а тоді спантеличено витріщився на стрілу.

— Це вже краще.

Вона всміхнулась, і Шукач зрозумів, що либється, мов недоумок. У нього з рота, мабуть, витекло трохи слини, зовсім трішечки, та це не так уже його й бентежило. Допоки вона розмовляла, все інше здавалося не надто важливим. Вона покликала їх жестом до себе, погладжуючи сперте повітря довгими білими пальцями.

— Не треба стояти так далеко від мене. Підходьте ближче.

Вони з Мовчуном незграбно посунули до неї, наче цікаві діти. Шукач мало не перечепився, кваплячись її потішити, а Мовчун дорогою врізався у стіл і мало не беркицьнувся долілиць.

— Мене звати Кориб.

— О, — видобув Шукач. Поза сумнівом, найпрекрасніше ім'я на світі. Просто вражає, що одне-єдине слово може бути таким прекрасним.

— Моє ім'я — Хардінг Мовчун!

— Мене кличуть Шукачем — через гострий нюх і... е...

Ради мертвих, як же важко нормально думати. Він мав займатися чимось важливим, але чим саме, ніяк не міг згадати.

— Шукач... ідеально. — Її голос заспокоював, наче тепла купіль, наче м'який поцілунок, наче молоко з медом... — Рано ще спати!

У Шукача гойднулася голова, і мальоване лице Кориб попливло перед ним чорно-білою розмазаною плямою.

— Вибач! — булькнув він, знову зашарівся і спробував заховати ніж за спиною. — Страшно шкода, що так вийшло з ножем... гадки не маю, що...

— Не турбуйся. Я рада, що ти його приніс. Гадаю, було б чудово, якби ти заколов ним свого друга.

— Його? — Шукач скосив очі на Мовчуна.

Мовчун усміхнувся й кивнув йому.

— Так, однозначно!

— Правильно, правильно, добра думка. — Шукач підняв ніж. Той, здавалося, важив цілу тонну. — Гм... ти хотіла б, щоб я штрикнув його в якесь певне місце?

— Гарно було б, якби в серце.

— Правильно кажеш. Атож. У серце. — Мовчун розвернувся обличчям до Шукача так, щоб йому було простіше. Шукач кліпнув і стер із чола піт. — Тоді поїхали.

Тряця, як же макітриться в голові. Він примружився на Мовчунові груди, бажаючи точно зробити все правильно з першого разу й не осоромитися знову.

— Поїхали...

— Негайно! — засичала вона на нього. — Просто зро...

Лезо сокири, цокнувши, охайно розбило їй голову посередині аж до підборіддя. Бризнула кров, полетівши в ошелешене обличчя Шукача, і худе тіло відьми повалилося на каміння так, ніби складалося з самого лиш ганчір'я.

Доу, нахмурившись, покрутив держак сокири сюди-туди, доки лезо не вирвалося з розбитого черепа Кориб, ледь чутно чвакнувши.

— Ця сучка забагато патякає, — пробурчав він.

Кривава Дев'ятка відчув зміну. Вона була схожа на перший зелений паросток навесні. На перше тепло у вітрі з настанням літа. Страховидло тримав його не так, як раніше, і явно марна. Його кістки більше не стогнали, готові зламатися. Сили у велетневі стало менше, а в ньому — більше.

Кривава Дев'ятка втягнув у себе повітря, і його гнів розгорівся як зазвичай. Він поступово, поволі відсторонив обличчя від велетневого плеча, відчув, як із рота виходить метал. Покрутився, доки не звільнив шию. Доки не глянув у скорчене лице велетня. Кривава Дев'ятка всміхнувся, а тоді кинувся вперед, швидко, наче сніп іскор, і глибоко вгризся зубами в його велику нижню губу.

Велетень охнув, посунув руки, спробував приборати голову Кривавої Дев'ятки, вирвати в себе з рота кусючі зуби. От тільки

легше було б позбутися чуми. Його руки ослабли, і Кривава Дев'ятка крутнув рукою, в якій тримав меч Творця. Вона крутнулася так, як крутиться змія у гнізді, і він поволі заходився її звільняти.

Блакитна лівиця велетня відстала від тіла Кривавої Дев'ятки, його блакитна долоня схопилася за зап'ясток супротивника, але спинити його було неможливо. Коли насінина дерева знаходить тріщинку в горі, за багато років глибоке коріння цього дерева розтратить сам камінь, із якого вона складається. Тож Кривава Дев'ятка напружив усі м'язи й коротав повільний час, із ненавистю шиплячи у скорчені уста Страховидла. Клинок повільно, поступово тягнувся вперед, і самісіньке його вістря вгризлося в мальовану плоть просто під найнижчим ребром велетня.

Кривава Дев'ятка відчув, як гаряча кров стікає по руків'ю та його стисненому кулаку, витікає з рота Страховидла йому до рота, стікає по його шиї, витікає з ран у нього на спині, крапає на землю, як і годиться. Клинок м'яко, обережно входить у татуйоване тіло Страховидла — навскіс, угору, вперед.

Великі руки хапалися за передпліччя Кривавої Дев'ятки, за його спину, відчайдушно шукаючи якоїсь зачіпки, щоб зупинити страшне просування того клинка вперед. Однак сила велетня невпинно танула, наче лід перед піччю. Легше зупинити Вайтфлоу, ніж зупинити Криваву Дев'ятку. Його долоні рухалися так, як зростає могутнє дерево, долаючи відстань зовсім потроху, та цього не могла спинити жодна плоть, жоден камінь, жоден метал.

Нашкодити мальованому боку велетня було неможливо. Так улаштував великий Глустрод багато років тому, за Старого часу, коли на шкірі Страховидла були записані ті слова. От тільки Глустрод писав лише на одній його половині. Тепер же вістря меча Творця поволі, м'яко, обережно перетнуло поділ між ними й опинилося на чистій половині, врізалось Страховидлові в нутрощі, проштрикнуло його, наче м'ясо, яке готують до вогню.

Велетень видав потужний високий крик, і його руки покинули останні сили. Кривава Дев'ятка розімкнув щелепи й відпустив його, міцно тримаючись однією рукою за його спину, тимчасом як друга далі встромляла в нього меч. Кривава Дев'ятка

засміявся крізь стиснені зуби, захихотів крізь нерівну діру в обличчі. Устромив клинок так далеко, як тільки міг, і вістря клинка прослизнуло між листами броні просто під пахвою у велетня, заблищавши червінню на сонці.

Фенрір Страховидло похитнувся назад, не припиняючи протяжно квилити; його рот був роззявлений і з губи звисала ниточка червоної слини, мальована половина тіла вже загоїлась, а бліда була побита, як м'ясний фарш. Люди в колі споглядали його, застигнувши з роззявленими ротами за щитами. Його ноги зачовгали по землі, одна рука спробувала намацати червоне руків'я меча Творця, що вгруз йому в бік аж по хрестовину. З ефеса крапала кров, лишаючи на землі червоні плями. Його вереск обернувся на хрипкий стогін, одна нога перечепилася через другу, і він повалився, наче зрубане дерево, й гепнувся на спину посеред кола, розкинувши великі руки й ноги. Його лице нарешті перестало сіпатись, і запала довга тиша.

— Ради мертвих.

Слова пролунали тихо, задумливо. Логен примружився на вранішнє сонце й побачив, як на нього дивиться з високої вартивні на воротах чорний людський силует.

— Ради мертвих, я геть не думав, що тобі вдасться.

Коли Логен пішов, світ захитався з боку в бік; його дихання з холодним шипінням виривалося з рани в обличчі й дряпало хворе горло. Ті, хто стояв у колі, тепер тікали від нього, їхні голоси затихли, а щити пообвисали.

— Геть не думав, що тобі вдасться, та в убивствах немає кращих за тебе! Страшніших за тебе! Я завжди так казав!

Логен, хитаючись, пройшов у відчинені ворота, знайшов арковий вхід і подався вгору нерівними сходами, описуючи все нові кола. Його чоботи чиркали об камінь, лишаючи по собі темні смуги. Із обвислих пальців на його лівиці крапала кров: «крап-крап-крап». Геть усі м'язи боліли. До нього звернувся насмішкуватий голос Бетода:

— Але ж я сміюся останнім, так, Кривава Дев'ятко? Ти — це лише листя на воді, не більше! Тебе несе усюди, куди схоче дощ!

Логен шкандибав далі, відчуваючи, як палають ребра, міцно зціпивши зуби й шкрябаючи плече об вигнуту стіну. Вгору, вгору, коло, ще одне коло; від його тріскучого дихання пішла луна.

— Ти ніколи нічого не матимеш! Ніколи нічим не будеш! Ніколи не створиш нічого, крім трупів!

Вийшовши на дах, він закліпав від яскравого вранішнього сонця й виплюнув через плече повний рот крові. На зубцях стіни стояв Бетод. Коли Логен попрямував до нього, Імениті незграбно втекли з дороги.

— Ти створений зі смерті, Кривава Дев'ятко! Ти створений з...

Логенів кулак із хрускотом врізався Бетодові в щелепу, і він незграбно ступив крок назад. Друга рука Логена врізалася йому в щоку, і він хитнувся до парапету, а з його розсіченого рота потекла довга цівка кривавої слини. Логен ухопив його за потилицю й різко підніс коліно до Бетодового обличчя, а тоді відчув, як його ніс під цим коліном захрустів і розплющився. Логен вгородив пальці Бетодові у волосся, міцно за нього взявся, високо здійняв його голову й гепнув нею об каміння.

— Здохни! — процідив він.

Бетод смикався, булькав, а Логен підняв голову й заходився знов і знов її опускати. Від його розбитого черепа відлетів золотий обруч, який із веселим дзеленчанням поскакав по даху.

— Здохни!

Хрустіли кістки, на каміння товстими краплями й дрібними бризками падала кров. Блідий-як-Сніг і його Імениті витріщилися на це, пополотнілі, безпорадні й перелякані, нажахані й задоволені.

— Здохни, виблядку!

Тоді Логен востаннє доклав сил, здійняв понівечений труп Бетода в повітря й пожбурих його за зубці на стіні. Провів його поглядом, доки він не впав. Побачив, як труп хряснув об землю й ліг на бік, неоковирно вистромивши руки й ноги. Пальці в нього на руках зігнулися так, ніби за щось хапались, а голова здавалася просто темною плямою на твердій землі. Всі обличчя в людських юрбах, які стояли внизу, повернулися до того трупа, а тоді поволі, з виряченими очима й роззявленими ротами, піднялися в бік Логена.

Краммок-і-Фаїл, який стояв серед них, у центрі вистриженого кола поряд із великим тілом Страховидла, поволі підняв довгу руку й тицьнув угору товстим вказівним пальцем.

— Кривава Дев'ятка! — прокричав він. — Король північан!

Логен витріщився на нього з розкритим ротом, судомно ди-
хаючи, хитаючись і намагаючись це зрозуміти. Лють зникла й не
залишила по собі нічого, крім жахливої втоми. Втоми й болю.

— Король північан! — вереснув хтось далеко в натовпі.

— Ні, — прохрипів Логен, але його ніхто не почув.

Усі надто сп'яніли від крові й гніву, думали, що найлегше,
або ж надто сильно злякалися, щоб казати щось інше. Повсю-
ди здійнялися крики, спершу струменем, далі — потоком, а то-
ді — потопом. Логен же міг хіба що споглядати це, тримаючись
за скривавлений камінь і намагаючись не впасти.

— Кривава Дев'ятка! Король північан!

Блідий-як-Сніг поряд із ним став на одне коліно. Біле хутро
на його плащі було оббризане краплями Бетодової крові. Він
завжди лизав ту дупу, яка опинялася найближче, та він був
не сам. Вони всі, на стінах і на траві, ставали на коліна. Карли
Шукача й Бетода. Ті, хто тримав щити для Логена, і ті, хто три-
мав щити для Страховидла. Може, Бетод їх дечого навчив.
Може, вони забули, як бути господарями самим собі, а тепер
потребували іншої людини, яка казала б їм, що робити.

— Ні, — прошепотів Логен, але з його вуст зірвалося лише
приглушене сьорбання. Зупинити це для нього було так само
неможливо, як змусити небо обвалитися. Тоді йому здалося, що
люди справді розплачуються за свої вчинки. От тільки часом
плата виявляється для них неочікуваною.

— Кривава Дев'ятка! — знову проревів Краммок, опустив-
шись на коліна і здійнявши руки до неба. — Король північан!

ВИЩЕ БЛАГО

Ця кімната теж була надміру яскравою коробкою. Такі самі брудно-білі стіни, всіяні брунатними плямами. *«Або пліснява, або кров, або і те, і те»*. Такий самий побитий стіл зі стільцями. *«Це практично окремі знаряддя тортур»*. Ті самі палючі болі у Глокти в стопі, в нозі та в спині. *«Дещо не змінюється ніколи»*. Судячи з усього, такий самий арештант із таким самим парусиновим мішком на голові. *«Достоту як десятки тих, хто пройшов через цю кімнату за останні кілька днів, і достоту як десятки інших, які сидять у тисноті в камерах за дверима, чекаючи на нашу ласку»*.

— Ну, добре, — Глокта змахнув утомленою рукою, — починаймо.

Фрост зняв мішок із голови арештанта. Видовжене, худорляве кантійське обличчя з глибокими зморшками довкола рота й охайно підстриженою чорною бородою не без сивини. Мудре, сповнене власної гідності обличчя. Його глибоко посажені очі тим часом пристосовувалися до сліпучого світла.

Глокта розреготався. Кожен смішок штрикав його в нижній кінець задерев'янілого хребта й трусив йому задерев'янілу шию, та він не міг не втриматися. *«Стільки років минуло, а доля досі здатна з мене покекувати»*.

— Фо фміфного? — буркнув Фрост.

Глокта витер сльозливе око.

— Практику Фросте, нам випала справжня честь. Наш новий арештант — не хто інший, як майстер Фаррад, колишній мешканець Яштавіта, що в Канті, а ближче до нашого часу — мешканець розкішного будинку в кінці Алеї Королів. Перед нами найчудовіший дантист у Земному колі.

«І тут не можна не оцінити іронії долі».

Фаррад кліпнув на сліпуче світло лампи.

— Я вас знаю.

— Так.

— Це ви були полоненим у гурків.

— Так.

— Тим, якого катували. Я пам'ятаю... вас привели до мене.

— Так.

Фаррад ковтнув. *«Неначе його може знудити від самого лише спогаду про це»*. Він позирнув угору, на Фроста, а рожеві очі альбіноса зло, не кліпаючи, озирнулися на нього. Він швидко окинув поглядом зачухану, забризкану кров'ю кімнату, потріскані кахлі у ній, подряпану поверхню столу. Його погляд затримався на письмовому зізнанні, що там лежало.

— Як же можна займатися таким після того, що вони з вами зробили?

Глокта продемонстрував Фаррадові беззубу усмішку.

— Як я міг би займатися чимось іншим після того, що зі мною зробили?

— Чому я тут?

— Тому ж, чому й усі, хто тут опиняється.

Глокта побачив, як Фрост поклав на зізнання важкі кінчики пальців і спеціально пересуває його через стіл, до ув'язненого.

— Для зізнання.

— Зізнання в чому?

— Звісно ж, у шпигунстві на користь гурків.

Фаррадове обличчя скривилося від недовіри.

— Я не шпигун! Гурки забрали в мене все! Коли вони прийшли, я втік із дому! Я невинуватий, ви маєте це знати!

«Звісно. Так само було з усіма шпигунами, що зізналися в цій кімнаті за останні кілька днів. Але зізналися вони всі без винятків».

— Ви підпишете документ?

— Мені немає в чому зізнаватися!

— Чому ніхто не може просто відповісти на мої запитання?

Глокта витягнув зболілу спину, попри хрускіт поворушив із боку в бік шиєю, потер перенісся великим і вказівним пальцями. Нічого не допомагало. *«А втім, ніщо ніколи не допомагає. Чому їм неодмінно треба все ускладнювати для мене і для них самих?»*

— Практику Фросте, чи не показали б ви цьому добродієві нашу дотеперішню творчість?

Альбінос висунув із-під столу пом'яте бляшане відро й безцеремонно вивалив його вміст перед носом у арештанта. На дереві застукали, заковзали й закрутилися зуби. Сотні зубів. Зуби всіх мастей і розмірів, від білих до всіх відтінків жовтого, а від них — до брунатних. Зуби з кривавим корінням і шматочками плоті. Кілька штук звалилося з віддаленого кінця столу й відскочило від засмальцьованих кахлів, а тоді з цоканням полетіло в кутки вузької кімнати.

Фаррад із жахом витріщився на криваве місиво із зубів перед собою. *«І такого ніколи не мав змоги побачити навіть сам Принц Зубів»*. Глокта нахилився вперед.

— Насмілюся сказати, що раніше ви й самі вирвали комусь один-два зуби.

Ув'язнений тупо кивнув.

— Тоді ви, напевно, можете уявити, який я втомлений після цієї купи. Саме тому я дуже хотів би розібратися з вами якомога швидше. Ви мені тут не потрібні, та й самі однозначно не хочете тут бути. Ми можемо допомогти один одному.

— Що я мушу зробити? — пробелькотів Фаррад, нервово ворущачи язиком у роті.

— Це не складно. Спершу підпишіть своє зізнання.

— Вибафте, — пробурмотів Фрост, нахилився вперед і змахнув із документа кілька зубів. Від одного з них на папері залишилася довга рожева смуга.

— Тоді назвіть двох інших.

— Інших кого?

— Ну, звісно, двох інших шпигунів із вашого народу, що працюють на гурків.

— Але ж... Я не знаю жодного шпигуна!

— Тоді доведеться задовольнитись іменами якихось інших людей. Вас називали вже кілька разів.

Дантист ковтнув, а тоді мотнув головою й відштовхнув документ. *«Сміливець і добродісна людина. Однак сміливість і добродісність — недоречні чесноти для цієї кімнати»*.

— Я підпишу. Але невинуватих не називатиму. Господи мене помилуй, не називатиму.

— Господь вас, може, й помилує. От тільки не він тримає тут щипці. Затисни його.

Фрост однією великою білою рукою схопив Фаррада за потилицю й розімкнув йому вуста; на його блідій шкірі виступили жилю. Тоді просунув між Фаррадовими щелепами затискач і спритно покрутив гайку між великим і вказівним пальцями, доки щелепи не розчухнулися.

— Ай! — булькнув дантист. — Ау!

— Знаю. А ми ж тільки починаємо. — Глокта відштовхнув кришку своєї скрині й побачив, як назовні вийшли поліроване дерево, заточена сталь, блискуче скло. «Якого...» Серед інструментів виднілася підозріла прогалина. — Ради всього святого! Фросте, ти витягнув звідси щипці?

— Не, — буркнув альбінос і сердито мотнув головою.

— Хай йому трясця! Невже жоден із цих паскуд не тримає власних інструментів? Сході до сусідньої кімнати й довідайся, чи не можна там щось принаймні позичити.

Практик вибрів із кімнати, лишивши важкі двері відчиненими. Глокта скривився, потерши собі ногу. Фаррад витріщився на нього. З кутика його розкритого рота текла слина. Коли з коридору за порогом долинув приглушений зойк болю, він скосив вибалушені очі.

— Широ за це перепрошую, — сказав Глокта. — Зазвичай ми набагато організованіші, та останні кілька днів тут було збіса клопітно. Розумієте, треба ж стільки всього зробити.

Фрост зачинив двері і вручив Глокті іржаві щипці, подавши їх ручками вперед. На їхніх щелепах виднілася засохла кров і кілька прилиплих кучерявих волосин.

— Це найкраще, що там можуть дати? Вони ж брудні!

Фрост знизав плечима.

— А яка візнифя?

«Мабуть, слушно». Глокта протяжно зітхнув, насилу підвівся зі стільця й нахилився вперед, щоб зазирнути Фаррадові в рота. *«І в нього все таке гарне... Комплект перлово-білих зубів. Гадаю, можна було б і очікувати, що у відзначеного нагородами дантиста будуть зуби, гідні нагород. Щось інше було б кепською рекламою його справи».*

— Аплодую вашій охайності. Допитувати людину, що не забуває, як важливо промивати рота, — це рідкісна втіха. Не можу сказати, що хоч раз у житті бачив кращі зуби. — Глокта весело

постукав по них щипцями. — Якось шкода виривати їх усі лише заради того, щоб ви зізналися за десять хвилин, а не зараз, але маємо те, що маємо.

Він зімкнув щипці на найближчому зубі й поворушив рукою на їхніх ручках.

— Бульк, — булькнув Фаррад. — Ай!

Глокта стиснув губи, неначе роздумуючи, а тоді відпустив щипці.

— Пропоную дати доброму майстрові ще одну можливість поговорити. — Фрост відкрутив затискач і витягнув його у Фаррада з рота разом із цівкою слини. — Не бажаєте чогось сказати?

— Я підпишу! — видихнув Фаррад. Однією його щокою котилася видовжена сльоза. — Поможі мені Боже, я підпишу!

— І назвете двох спільників?

— Що забажаєте... будь ласка... що забажаєте.

— Прекрасно, — сказав Глокта, дивлячись, як перо шкрябає по письмовому зізнанню. — Хто наступний?

Глокта почув, як у нього за спиною заторохтів замок. Повертаючи голову, насупився, готовий накричати на безцеремонного гостя.

— Ваше Преосвященство, — прошепотів він із майже неприкритим розпачем і скривився, насилу підвівшись зі стільця.

— Не треба вставати, часу в мене обмаль.

Глокта застиг у найболючішій позі з усіх можливих, зігнутий десь між положенням сидячи та стоячи, і йому довелося незграбно опуститися назад на стілець, тимчасом як Сульт пурхнув до кімнати, а в дверях позаду нього мовчки замаячили троє його здоровезних практиків.

— Попроси своє диво природи нас облишити.

Фрост примружився, оглянув інших практиків, а тоді знову глипнув на Сульта.

— Гарзд, практику Фросте, — поспішно сказав Глокта. — Можеш забрати нашого в'язня.

Альбінос відімкнув Фаррадові кайданки й однією білою рукою зірвав дантиста зі стільця, а тоді потягнув його, задиханого, за комір до дверей у віддаленій частині кімнати й різко відсунув засув вільною рукою. Зиркнув рожевими очима через плече. Сульт у відповідь зиркнув на нього. Тоді Фрост вийшов, грюкнувши дверима.

Його Преосвященство опустився на стілець навпроти Глокти. *«Поза сумнівом, іще теплий від спітнілої дуни сміливого й доброчесного майстра Фаррада»*. Змахнув тильним боком руки в рукавичці частину зубів зі стільниці. Зуби зацокали, падаючи на підлогу. *«І він, мабуть, залишився б так само байдужим, якби то були хлібні крихти»*.

— В Агріонті готується смертоносна змова. Чи зробили ми щось для її викриття?

— Я допитав більшість заарештованих кантійців, витягнув достатньо зізнань, не має бути жодних...

Сульг сердито махнув рукою.

— Я не про те, недоумку. Я маю на увазі того гада Маровію та його пішаків, так званого Першого з-поміж магів і нашого так званого короля.

«Навіть зараз, коли гурки вже стукають у ворота?»

— Ваше Преосвященство, я вирішив, що війна пріоритетніша...

— Тобі бракує розуму, щоб щось вирішувати, — зневажливо кинув Сульг. — Які докази проти Баяза ти знайшов?

«Натрапив в Університеті на те, на що не мав натрапити, а тоді мене мало не втопили у власній ванні».

— Наразі... жодних.

— А як щодо походження короля Джезала Першого?

— Та лінія розслідування теж, судячи з усього... зайшла у глухий кут.

«Або ж у провулок, у кінці якого чигала б моя смерть, якби про це почули мої господарі в банку "Валінт і Балк". А вони чують усе».

Архілектор скривив губи.

— Тоді чим ти в біса займався останнім часом?

«Останні три дні я виривав безглузді зізнання з вуст невинуватих, щоб ми могли видаватись ефективними. Коли саме я мав знайти час на знищення держави?»

— Я був зайнятий пошуком гуркських шпигунів...

— Чому я ніколи не чую від тебе нічого, крім виправдань? Позаяк твоя ефективність так різко знизилася, я навіть замислився, як же тобі вдалося так довго не здавати Дагоску гуркам. Щоб зміцнити оборонні споруди міста, тобі, певно, знадобилася колосальна сума.

Глокті ледве вистачило самовладання, щоб утримати око, яке засіпалося, в орбіті. *«Ану стій, холодець нервовий. Інакше нам кінець».*

— Гільдію спайсерів переконали зробити певний внесок, коли на кону опинилося джерело її доходів.

— Яка нетипова для них щедрість. Тепер, думаючи про це, я розумію, що вся ця історія з Дагоскою якась чудна. Мені завжди видавалося дивним, що ти вирішив позбутися магістра Ейдер так тихо, а не відправити її до мене.

«Спершу було дуже погано, а тепер усе страшенно погіршилося».

— Це я прорахувався, Ваше Преосвященство. Подумав, що не завдаватиму вам клопоту...

— Позбуватися зрадників — це для мене не клопіт. Ти це знаєш. — Довкола суворих блакитних очей Сульга з'явилися сердиті зморшки. — Невже після всього, що ми пройшли разом, ти вирішив мати мене за дурня?

Коли Глокта заговорив, у нього в пересохлому горлі неприємно зашкрябало.

— Аж ніяк, архілекторе.

«Лише за вбивцю з манією величі. Він знає. Знає, що я не зовсім сумлінний раб. Але як багато він знає? І від кого це дізнався?»

— Я дав тобі завдання, яке неможливо виконати, а тому також надав тобі кредит довіри. Однак твій кредит залишатиметься чинним, лише допоки твої дії будуть успішними. Мені вже майже набридло тебе підштовхувати. Якщо протягом наступних двох тижнів ти не розв'яжеш проблем, які я вбачаю в постаті нашого нового короля, я накажу очільникові Гойлу розкопати відповіді на мої запитання щодо Дагоски. Якщо доведеться, він розкопуватиме їх у твоїй знівеченій плоті. Усе ясно?

«Чистісінько — як віссерінське скло. Два тижні, щоб знайти відповіді, бо інакше... у воді біля доків знайшли частини порізаного трупа. Однак, якщо я бодай поставлю ці запитання, “Валінт і Балк” повідомить Його Преосвященство про нашу домовленість і... опухлі від морської води і страшно, страшно понівечені... такі, що й годі впізнати. Прикро за сердешного очільника Глокту.»

Красень, багатьом подобався, але йому так не пощастило. Куди ж він подається?»

— Так, архілекторе.

— Тоді чому ти досі сидиш тут?

Двері відчинила сама Арді Вест із наполовину повним винним келихом у руці.

— А! Очільнику Глокто, який милий сюрприз. Будь ласка, заходьте!

— Вам, здається, майже приємно мене бачити.

«Це справді рідкісна реакція на моє прибуття».

— А чому мені не має бути приємно? — Вона люб'язно відступила вбік, пропускаючи його. — Скільком дівчатам пощастило мати ката за супровідника? На світі немає кращого стимулу для залицяльників.

Глокта незграбно переступив поріг.

— Де ваша служниця?

— Почала істерити через якусь гуркську армію, тож я її звільнила. Вона поїхала до матері в Мартенгоर्म.

— А ви самі, сподіваюся, готові виїхати?

Він увійшов за Арді до теплої вітальні. Віконниці там були зачинені, фіранки — засмикнуті, а з освітлення було мінливе сяйво вуглинок на вогні.

— Власне кажучи, я вирішила залишитися в місті.

— Справді? Трагічна принцеса тужить у своєму порожньому замку? Покинута зрадливими слугами, заламує безпорадні руки, поки її вороги оточують рів? — Глокта пирхнув. — Ви впевнені, що підходите на цю роль?

— Краще, ніж ви підходите на роль лицаря на білому коні, що приїхав урятувати панянку, виблискуючи клинком. — Арді насмішувато зміряла його поглядом. — Я сподівалася на героя, в якого є принаймні половина зубів.

— А я гадав, що ви звикли діставати менше, ніж сподівалися.

«Я вже точно звик».

— Що мені сказати? Я романтична душа. А ви що, прийшли сюди лише для того, щоб розтоптати мої мрії?

— Ні. Це я роблю ненавмисне. Мені йшлося про випивку й розмову без натяків на мій понівечений труп.

— Наразі важко сказати, в якому напрямку може піти наша розмова, зате випивку я вам обіцяю.

Арді налила Глокті келих вина, і він спорожнив його за чотири великі ковтки. Простягнув келих іще раз, облизуючи солодкі ясна.

— Якщо серйозно, то гурки можуть узяти Адуа в облогу щонайбільше за тиждень. Вам варто якомога швидше виїхати звідси.

Вона знову налила йому, а тоді собі.

— Хіба ви не помітили, що пів міста думає про те саме? Ті блохасті шкапи, яких не реквізувала армія, переходять із рук у руки за п'ятсот марок кожна. Збентежені громадяни розбігаються по всіх куточках Міддерланду. Колони безборонних біженців плентаються крізь багнюку, долаючи по милі за день під час похолодання, навантажені всіма своїми цінними пожитками. Вони — легка здобич для будь-якого бандита в радіусі ста миль.

— Це правда, — не зміг не визнати Глокта, з болем умостившись на стільці біля вогню.

— Та й куди мені їхати? Присягаюся, в Міддерланді я не маю жодного друга чи родича. Ви хотіли б, щоб я сховалася в лісі, розпалювала багаття, тручи палички, і голіруч полювала на білок? І як мені в біса залишатися п'яною за таких умов? Ні, дякую, тут мені буде безпечніше й відчутно комфортніше. У мене є вугілля для вогню, а льох заповнений під зав'язку. Я можу протриматися не один місяць. — Арді мляво махнула рукою на стіну. — Гурки йдуть із заходу, а ми у східній частині міста. Насмілюся сказати, що мені не було б безпечніше навіть у палаці.

«Можливо, вона має рацію. Принаймні тут я можу якось за нею наглядати».

— Чудово, схиляюся перед вашими міркуваннями. Чи схилюся б, якби спина дозволила.

Арді вмостилася навпроти.

— А що там у коридорах влади?

— Холод. Він часто трапляється в коридорах. — Глокта провів пальцем по губах. — Я опинився в непростому становищі.

— У мене в цьому є певний досвід.

— Тут усе... складно.

— Ну, тоді розкажіть так, щоб могла зрозуміти й така тупа дівка, як я.

«А яка від цього шкода? Я вже й без того дивлюся в обличчя смерті».

— Ну, як сказала б тупа дівка, уявіть собі... ви конче потребували певних послуг і тому пообіцяли свою руку двом дуже багатим і могутнім чоловікам.

— Гм. Один — це вже було б чудово.

— Конкретно в цьому випадку було б чудово, якби не було жодного. Вони обидва старі й неймовірно потворні.

Арді знизала плечима.

— Багатим і могутнім потворність легко прощають.

— Але обидва ці залицяльники схильні до насильства на ґрунті ревнощів. Якби про вашу необачну зрадливність стало відомо всім, ці ревнощі стали б небезпечними. Ви сподівалися рано чи пізно звільнитися від тієї чи тієї обіцянки, але тепер дні обох весіль наближаються, а ви розумієте, що... досі вельми тісно пов'язані з обома. Навіть більше: пов'язані як ніколи тісно. Ваші дії?

Дівчина стиснула губи і протяжно вдихнула, замислившись, а тоді театральню перекинула через плече пасмо волосся.

— Я мало не довела б їх до божевілля своєю неперевершеною дотепністю й убивчою вродою, а тоді довела б їх до дуелі. Переможець дістав би найвищу винагороду — мою руку, навіть не запідозривши, що колись я також була нареченою його суперника. Позаяк він старий, я щиро сподівалася б, що він не вдовзі помре, залишивши мене багатою й шанованою вдовою. — Арді зверхньо всміхнулася Глокці. — Що скажете, сер?

Він кліпнув.

— Боюся, що ця метафора втратила значення.

— Або ж... — Арді примружено поглянула на стелю, а тоді клацнула пальцями. — Я могла б використати свої витончені жіночі чари, — вона відкинула назад плечі й випнула груди, — щоб полонити третього чоловіка, ще могутнішого й багатшого. Молодого, вродливого й, мабуть, граційного на додачу, позаяк це метафора. Вийшла б заміж за нього і з його допомогою знищила б інших двох, покинувши їх розореними й розчарованими. Ха! Що думаєте?

Глокта відчув, як у нього засіпалася повіка, і притиснув до неї долоню. «Цікаво».

— Третій залицяльник, — пробурмотів він. — Мені навіть на думку таке не спадало.

ТРОН СКАРЛІНГА

Далеко внизу пінилася й нуртувала вода. Вночі випав сильний дощ, і тепер річка піднялася від нього, обернувшись на сердитий потоп, який бездумно жував підніжжя кручі. Холодна чорна вода й холодна біла піна били об холодний чорний камінь. За несамовитою течією мчали, несені дощем, крихітні силуети — золотаво-жовті, палко-жовтогарячі, яскраво-багряні, забарвлені в усі кольори вогню.

Листя на воді, таке саме, як він.

А зараз дощ, здавалося, був готовий понести його на південь. Хай він поб'ється ще трохи. Повбиває тих, хто ніколи про нього не чув.

Від цієї думки йому хотілося виблювати. Однак він дав слово, а якщо людина не тримає слова, то це не дуже-то й людина. Так казав Логенові батько.

Він багато довгих років не тримався майже ні за що. Його слово, слова батька, чужі життя — все це означало менше, ніж нічого. Він махнув рукою на всі обіцянки, які дав дружині й дітям. Уже збився з ліку, скільки разів порушував слово, дане своїм людям, друзям і самому собі. Кривава Дев'ятка. Найстрашніша людина на Півночі. Той, хто проживав кожен день у кривавому колі. Той, хто ніколи в житті не чинив нічого, крім зла. І весь цей час він глипав на небо і стенав плечима. Скидав провину на того, хто опинявся найближче, і казав собі, що не мав вибору.

Бетода не стало. Логен нарешті помстився, та світ не став несподівано кращим. Світ залишався таким самим, і Логен теж. Він розчепірів пальці лівої руки на вологому камені, зігнуті й криві після десятка давніх переломів, із подряпинами і струпами на кісточках, потрісканими брудними нігтями. На якусь мить витріщився на знайому куску.

— Ще живий, — прошепотів Логен. Йому в це ледве вірилося.

Він скривився від болю в побитих ребрах і застогнав, відвернувшись від вікна й повернувшись до великої зали. Колись це була тронна зала Бетода, а тепер — його. Від цієї думки в нього вирвався смішок — жалюгідний, схожий на гикання, але навіть від нього йому проштрикнуло болем шви на щоці й по всьому обличчю з одного боку. Логен пошкандибав широкою залою. Кожен крок був для нього випробуванням. Човгання його чобіт відлунувало серед високих крокв, перекиваючи шепіт річки вниз. Згори проникали промені розмитого світла, в якому виднілися летючі порошинки, і падали хрест-навхрест на дошки. Поряд із Логеном стояв на помості трон Скарлінга.

Ця зала, місто й земля довкола нього змінилися до невпізнанності, проте трон, на думку Логена, зостався майже таким самим, як за життя Скарлінга. Скарлінг Худлес, найвидатніший герой Півночі.

Той, хто колись давно об'єднав клани заради боротьби із Союзом. Той, хто згуртував Північ словами й діями — принаймні на кілька коротких років.

Просте крісло для простої людини: звичайні великі шматки старої деревини, вицвіла фарба по краях, відшліфована синами Скарлінга, його онуками й тими, хто верховодив його кланом згодом. Доки у ворота Карлеона не постукав Кривава Дев'ятка. Доки Бетод не заграбастав трон собі й не почав удавати, ніби він такий самий, як Скарлінг, збираючи Північ до купи вогнем, страхом і сталлю.

— То що? — Логен різко повернув голову й побачив, як удвері, склавши руки на грудях, зазирає Чорний Доу. — Навіть не сядеш на нього?

Логен заперечно хитнув головою, хоча ноги йому боліли так, що він навряд чи встояв би ще хоч секунду.

— Мені завжди було достатньо сидіти на землі. Я не герой, а Скарлінг не був королем.

— Я чув, ніби він відмовився від корони.

— Корони... — Логен сплюнув на соломі. Слима в нього досі була рожева через рани в роті. — Королі. Вся ця ідея — лайно, а гіршого за мене правителя годі знайти.

— Однак ти не відмовляєшся, так?

Логен насупився на Доу.

— Щоб на цей трон сів якийсь інший гад, гірший навіть за Бетода, і виточив із Півночі ще трохи крові? А ось мені, можливо, вдасться скористатися цим на добре.

— Може, й так. — Доу озирнувся. — Тільки деякі люди створені не для добрих справ.

— Ти знову про мене? — реготнув Краммок, увійшовши у двері. Разом із ним були Шукач і Мовчун.

— Ти не єдина тема для розмов, Краммоку, — зауважив Шукач. — Нормально виспався, Логене?

— Атож, — збрехав він. — Як убитий.

— Що тепер?

Логен поглянув на трон.

— Гадаю, треба рушати на південь.

— На південь, — буркнув Мовчун так, що було незрозуміло, добре це, на його думку, чи погано.

Логен обливав пошарпану плоть збоку рота, знову невідомо навіщо перевіряючи, як сильно йому болить.

— Кальдер і Скейл досі десь бігають. Бетод, поза сумнівом, відправив їх шукати підмогу. Десь за Крінною, у високих долинах чи ще хтозна-де.

Краммок стиха хихотнув.

— О, ці добрі діла не закінчуються ніколи...

— Рано чи пізно вони почнуть розбишакувати, — зауважив Шукач, — у цьому можна не сумніватися.

— Хтось має зостатися тут і за всім наглядати. Якщо буде змога, полювати на тих двох гадів.

— Я це зроблю, — сказав Чорний Доу.

— Ти впевнений?

Доу знизав плечима.

— Не люблю човни й не люблю Союз. Щоб це зрозуміти, мандрувати кудись не треба. А ще в мене вдосталь образ на Кальдера і Скейла. Я оберу собі карлів із тих, які zostалися, і завітаю до них у гості. — Він зблиснув лихою усмішкою і плеснув Шукача по руці. — А вам хай щастить отам, із південцями. Постарайтеся не вбитися. — Він примружився на Логена. — Особливо ти. Еге ж, Кривава Дев'ятко? Не варто нам тепер втрачати ще одного короля північан.

Із цими словами Доу неквапом вийшов, схрестивши руки на грудях.

— Скільки людей у нас залишилося?

— Тепер, мабуть, зо три сотні, якщо Доу когось забере.

Логен протяжно зітхнув.

— Тоді хай готуються йти. Не варто, щоб Лютий ішов без нас.

— А хто захоче піти? — спитав Шукач. — Після того, що вони пережили за ці три місяці? Хто тепер захоче вбивати далі?

— Мабуть, ті, хто більше нічого не вміє, — знизав плечима Логен. — У Бетода десь тут було золото, правильно?

— Атож, трохи було.

— Тоді роздайте його. Добре наділіть кожного, хто піде з нами. Частину дайте зараз, частину — тоді, як ми вернемося. Гадаю, на це багато хто пристане.

— Може, й так. Заради золота люди готові серйозно поговорити. Але сумніваюся, що вони будуть серйозно за нього битися, коли настане час.

— Гадаю, ми ще побачимо.

Одну довгу мить Шукач придивлявся до Логена. Дивився йому просто в очі.

— Чому?

— Тому що я дав слово.

— І що? Раніше це тебе не турбувало.

— Мабуть, таки не турбувало, і це якраз кепсько. — Логен ковтнув і відчув у роті неприємний присмак. — Що ще можна робити, крім як старатися бути кращим?

Шукач поволі кивнув, не зводячи погляду з Логенового обличчя.

— Тоді ти маєш рацію, отамане. На південь.

— Угу, — озвався Мовчун, і вони вдвох вийшли за двері, без Краммока.

— То ви поїдете до Союзу, ваша величносте? На південь, убивати на сонці смаглявих людей?

— На південь. — Логен поворушив одним плечем ближче до зболілої шиї, а тоді другим. — Їдеш із нами?

Краммок відштовхнувся від стіни й вийшов уперед. На його товстій шиї зацокали кістки з людських пальців.

— Ні, ні, ні, я — ні. Мені з тобою подобалося, ніде правди діти, та все має свій кінець, хіба не так? Я надто вже довго не був у своїх горах, і дружини за мною точно сумують.

Ватажок горян широко розкинув руки, ступив уперед і міцно обійняв Логена. Якщо чесно, то аж надто міцно, щоб це було приємно.

— Якщо вони хочуть собі короля, то хай заводять, — шепнув Краммок йому на вухо, — але я навряд чи хочу. Тим паче такого, що вбив мого сина. Так? — Логен відчув, що холодне від коренів волосся до кінчиків пальців. — А що ти думав? Що я не здогадаюся?

Горянин відхилився, щоб зазирнути Логенові в очі.

— Ти забив його привселюдно, хіба ні? Забив малого Ронда, як вівцю на печеню, а він же й був безпорадний, як вівця.

У тій просторій залі вони були самі, наодинці з тінями та тронем Скарлінга. Логен скривився: Краммокові руки сильніше натиснули на синці й рани, які він дістав від рук Страховидла. Тепер Логенові не стало б сил побитися навіть із котом, і вони обидва це знали. Горянин міг би його розплющити, завершивши розпочате Страховидлом. Але він лиш усміхнувся.

— Та ну, не тривожся, Кривава Дев'ятко. Я ж дістав те, чого хотів. Бетод загинув, його нема на світі, як і його Страховидла, і його відьми, і цієї його всратої ідеї об'єднати клани: всі вони возз'єдналися з землею, як і треба. Насмілюся сказати, що тепер, коли ти головний, люди на Півночі ще сто років убиватимуть одне одного. А тим часом наші в горах, мабуть, зможуть пожити в мирі. Еге ж?

— Звісно, — кречнув Логен крізь стиснені зуби і скривився: Краммок стиснув його ще сильніше.

— Ти вбив мого сина, ніде правди діти, та в мене їх іще вдо-сталь. Слабаків треба позбуватися, хіба ти цього не знаєш? Слабаків і безталанних. Не можна ж пускати до своїх овець вовка, а тоді плакати, коли той з'їдає вівцю?

Логен мовчки витріщився на нього.

— Ти справді безумець.

— Може, й так, але на світі є й дехто гірший за мене. — Він знову нахилився поближче, тихо дихаючи Логенові у вухо. — Це ж не я вбив хлопця, так?

Краммок відпустив Логена й лягнув його по плечу. Подружньому, тільки дружби в цьому не відчувалося.

— Моя тобі порада, Дев'ятипалій: більше ніколи не ходи у Високогір'я. Бо, можливо, я не зумію привітно зустріти тебе ще раз. — Він розвернувся й поволі пішов геть, а тоді помахав товстим пальцем через плече. — Не ходи більше у Високогір'я, Кривава Дев'ятко! Як на мене, місяць аж занадто тебе любить!

ЛІДЕРСТВО

Джезаль простував брукованими вулицями верхи на розкішному сірому коні, що вистукував копитами, просто за ним їхали Баяз і маршал Варуз, а далі — два десятки Лицарів Тіла на чолі з Бремером дан Горстом у повному бойовому спорядженні. Бачити місто, зазвичай таке сповнене всього людського, майже безлюдним було напрочуд неприємно. Залишилися тільки нечисленні обідранці в лахмітті, знервовані міські вартові й підозріливі простолюдини, які тепер швидко розступалися перед королівським почтом. Джезаль гадав, що більшість громадян, які залишилися в Адуа, гарно забарикадувались у своїх спальнях. Він охоче вчинив би так само, якби його не випередила королева Терез.

— Коли вони прибули? — запитав Баяз, перекриваючи тупіт копит.

— Авангард з'явився до світанку, — крикнув у відповідь Варуз. — А ще кельнською дорогою весь ранок надходили інші гуркські війська. У районах за стіною Казаміра відбулося кілька сутичок, але нічого такого, що суттєво їх сповільнило б. Вони вже на півдорозі до оточення міста.

Джезаль рвучко крутнув головою.

— Вже?

— Гурки завжди любили приходити підготовленими, ваша величносте.

Старий вояк підігнав коня до нього.

— Вони почали будувати огорожу довкола Адуа й привезли з собою три великі катапульти. Ті самі, що виявилися такими ефективними під час облоги Дагоски. До опівдня ми будемо повністю оточені.

Джезаль ковтнув. У слові «оточені» було щось таке, від чого його горло неприємно напружувалося.

Наблизившись до західних воріт міста, колона сповільнилася до статечного кроку. За іронією долі, яка, проте, не надто

тішила Джезалья, це були ті самі ворота, крізь які він триумфально ввійшов до міста, перш ніж його коронували як верховного короля Союзу. В затінку стіни Казаміра зібрався натовп, іще більший за той, який вітав його після тієї дивної перемоги над селянами. Однак сьогодні атмосфера там була аж ніяк не святкова. На зміну усміхненим дівчатам прийшли насуплені чоловіки, на зміну свіжим квітам — стара зброя. Над юрбою стирчала безладним лісом держакова зброя під усіма можливими кутами, виблискуючи вістрями й лезами. Піки й вила, садові ножі й багри, мітли, з яких познімали сучки, а на їхнє місце прибили цвяхами ножі.

Було трохи вояків із королівських полків у товаристві примружених бійців міської варти, кілька надутих торгівців зі шкіряними куртками й відполірованими шпагами, трохи згорблених робітників зі старовинними арбалетами й суворими обличчями. Найкращі з-поміж усіх бійців, яких можна було знайти. Їх супроводжувала різношерста компанія цивільних обох статей і всякого віку, оснащена неймовірним розмаїттям недопасованих обладунків та зброї. Або взагалі без нічого. Важко було сказати, хто тут вояк, а хто цивільний, та й чи існувала ще між ними різниця? Кожен із присутніх дивився на Джезалья, поки той гарно спішився, подзенькуючи золотими шпорами. Вони сподіваються на нього, усвідомив Джезаль, пішовши між них. За спиною в нього тим часом ішов і бряжчав охоронець у гарних обладунках.

— Це захисники цього району? — стиха запитав Джезаль лорд-маршала Варуза, який ішов пліч-о-пліч із ним.

— Дехто з них — так, ваша величносте. Їх супроводжують небайдужі містяни. Зворушливе видовище.

Джезаль радо проміняв би зворушливу юрбу на ефективну, проте здогадувався, що лідер завжди має видаватися своїм послідовникам незламним. Баяз дуже часто казав йому про це. А наскільки це важливіше для короля перед підданцями — вдвічі, втричі? Тим паче для короля, чії претензії на нещодавно здобуту корону можуть сприймати як щонайбільше сумнівні.

Тож він не горбився, задирав пошрамоване підборіддя так високо, як тільки наважувався, і розправив однією рукою в латній рукавиці плащ із золоченою облямівкою. Пройшов

крізь юрбу з самовпевненою бравадою, якою раніше відзначався завжди, при цьому тримаючи одну руку на оздобленому самоцвітами ефесі шпаги й не припиняючи сподіватися, що ніхто не здогадається, який великий страх і сумнів ховається за його поглядом. Поки він швидко йшов, а за ним квапилися Варуз і Баяз, люди навколо бурчали. Одні намагалися вклонитись, а інші не завдавали собі клопоту.

— Король!

— Я гадав, що він вищий...

— Джезаль Бастард.

Джезаль різко крутнув головою, та здогадатися, хто саме це сказав, було неможливо.

— Це Лютар!

— Ура й'го величності!

Пролунало кволе бурмотіння.

— Сюди, — промовив блідий офіцер перед воротами, винувато показуючи рукою на сходи.

Джезаль мужньо піднявся ними, перескакуючи через сходинок і дзенькаючи шпорами. Вийшов на дах вартівні й заціпенів, скрививши вуста від огиди. Перед ним стояв не хто інший, як його давній друг очільник Глокта, згорблений над ціпком і з мерзенною беззубою усмішкою.

— Ваша величносте, — посміхнувся він із сильною іронією в голосі. — Яка честь — мені від неї мало дух не запирає. — Підняв ціпок і показав на віддалений парапет. — Гурки там.

Джезаль, намагаючись вигадати доречно єхидну відповідь, придивився до ціпка Глокти. Кліпнув — і всі м'язи на його обличчі обм'якли. Він проминув каліку, не сказавши жодного слова. Його пошрамована щелепа потихеньку відвисла й не повернулася на місце.

— Ворог, — прогарчав Варуз.

Джезаль спробував уявити, що сказав би Логен Дев'ятипалій, якби побачив те, що бачив тепер він.

— От лайно.

Серед строкатих вологих полів, долаючи дороги й живоплоти, між фермами, селами й нечисленними гайочками зі старих дерев за міськими стінами тисячами юрмилися гурські вояки. Широка мощена дорога до Кельна, що вигиналася на

південь серед пласких фермерських угідь, перетворилася на суцільну ріку з людей у русі — повільну, блискучу, повноводну. Гуркські вояки, що йшли колонами, наступали й плавно розходилися, щоб оточити місто велетенським кільцем із людей, дерева і сталі. Над кипучою юрбою виділялися високі знамена, блискаючи золотими символами на водянистому осінньому сонці. Знамена імператорських легіонів. Джезаль одразу нарахував десять штук.

— Чималий контингент, — зауважив Баяз, неабияк применшивши дійсність.

Глокта всміхнувся.

— Гурки не люблять мандрувати самотою.

Огорожа, про яку раніше казав маршал Варуз, уже підіймалася темною лінією, що петляла багnistими полями за кількасот кроків від стін. Перед нею виднівся неглибокий рів. Його було більш ніж достатньо, щоб завадити надходженню до міста запасів чи підкріплень іззовні. Далі виростало кілька таборів — величезні масиви білих наметів, зведених охайними квадратами. Біля кількох із них уже здіймалися в біле небо високі стовпи темного диму від багать, на яких щось готували, і горнів. Усі ці споруди видавалися підозріло надійними. Адуа, може, ще в руках Союзу, та навіть найпатріотичніший брехун не міг би заперечити, що околиці міста вже однозначно належать імператорові Гуркулу.

— Їхньою організованістю неможливо не захопитися, — похмуро зауважив Варуз.

— Так... їхньою організованістю... — Джезалів голос раптом зарипів, як старі мостини. Дивитися на це зі сміливим виразом обличчя здавалося радше божевіллям, ніж відвагою.

Десяток вершників відділилися від лав гурків і тепер їхали вперед упевненим клусом. Над їхніми головами майоріли два видовжені прапори з червоного й жовтого шовку, на яких були вигаптувані золотом кантійські літери. Був і білий прапор — малий, майже непомітний.

— Парламентери, — буркнув Перший з-поміж магів і поволі хитнув головою. — Хто вони, як не привід для старих дурнів, які обожнюють власні голоси, потеревенити про справедливість, перш ніж розпочати різанину?

«Гадаю, старих дурнів, які обожнюють власні голоси, ви знаєте досконало», — подумав Джезаль, але притримав цю думку при собі, в похмурому мовчанні споглядаючи наближення гуркських представників. Їх очолював високий чоловік. На його гостроконечному шоломі й начищених обладунках виблискувало золото, а їхав він із непохитною зухвалістю, яка навіть на віддалі чітко показує: це людина з вищого командування.

Маршал Варуз насупився.

— Генерал Малзагурт.

— Ви його знаєте?

— Він командував силами імператора під час минулої війни.

Ми боролися місяцями. Не раз вели переговори. Надзвичайно хитромудрий противник.

— Але ж ви його здолали, так?

— Урешті-решт — так, ваша величносте. — Вигляд у Варуза був аж ніяк не радісний. — Але в мене тоді була армія.

Гуркський командир протупав дорогою поміж численних покинутих будівель, що стояли врозсіп за стіною Қазаміра. Зупинив коня перед воротами й гордо поглянув угору, спокійно тримаючи одну руку на стегні.

— Я генерал Малзагурт, — гукнув він із різким кантійським акцентом, — обраний представником його ясновельможності Утмана-ул-Дошта, імператора Гуркулу!

— Я король Джезаль Перший.

— Звісно. Бастард.

Заперечувати було безглуздо.

— Авжеж. Бастард. Чому б вам не зайти, генерале? Тоді ми зможемо поговорити віч-на-віч, як цивілізовані люди.

Малзагурт швидко перевів погляд на Глокту.

— Перепрошую, та реакція вашого уряду на беззбройних посланців імператора не завжди була... цивілізованою. Мабуть, я залишуся за стінами. Поки що.

— Як хочете. Ви, здається, вже знайомі з лорд-маршалом Варузом?

— Звісно. Здається, відколи ми билися в сухих пустелях, минула ціла вічність. Я міг би сказати, що сумував за вами... але я не сумував. Як ся маєте, мій давній друже, мій давній вороже?

— Непогано, — буркнув Варуз.

Малзагурт показав рукою на колосальні сили, що розгорталися позаду нього.

— Зважаючи на обставини, так? Не знаю, хто ваш інший...

— Це Баяз. Перший з-поміж магів.

М'який, рівний голос. Це заговорив один із супутників Малзагурта. Чоловік, повністю вбраний у простий білий одяг, трохи схожий на жерця. Він здавався не старшим за Джезаль і дуже вродливим, мав смагляве, бездоганно гладеньке обличчя. Був без обладунків, не мав при собі зброї. На його одязі й простому сидлі не було жодної оздобы. А проте інші члени його гурту й навіть сам Малзагурт, здавалося, дивились на нього з великою повагою. Майже зі страхом.

— А... — Генерал придивився вгору, задумливо погладжуючи коротку сиву бороду. — То ось він, Баяз.

Молодик кивнув.

— Це він. Давно не бачилися.

— Недостатньо давно, Мамуне, зміюко ти клята!

Баяз учепився в парапет, вишкіривши зуби. Старий маг так майстерно грав добродушного дядечка, що Джезаль уже й забув, як сильно може жахати його несподівана лють. Він вражено позадкував, мало не піднявши руку, щоб прикрити лице. Гуркські ад'ютанти та прапороносці зіщулилися від страху; одного навіть гучно занудило. Навіть із Малзагурта злетіла чимала частка геройського лоску.

Зате Мамун дивився вгору так само спокійно, як раніше.

— Дехто з моїх братів уважав, що ти втечеш, але я знав, що цього не станеться. Калул завжди казав, що тебе погубить гординя, і ось доказ. Тепер мені видається дивним, що колись я вважав тебе видатною людиною. Ти здаєшся старим, Баязе. Ти змалів.

— Усе здається меншим, якщо воно значно вище за тебе! — буркнув Перший з-поміж магів. Він упер кінець жезла в каміння у себе під ногами. В його голосі тепер вчувалася страшна загроза. — Підійди ближче, пожирачу, і зможеш оцінити мою слабкість, поки палатимеш!

— Колись ти міг би знищити мене одним словом, у цьому я не сумніваюсь. Але тепер твої слова — лише пусті балачки. Твоя сила з роками поволі розсіялася, а ось моя нині як ніко-

ли велика. За мною сотня братів і сестер. А які союзники в тебе, Баязе? — Він, глузливо всміхаючись, обвів змахом руки зубці стіни. — Лише такі, на яких ти заслужив.

— Можливо, я ще знайду союзників, які тебе здивують.

— Сумніваюся. Колись давно Калул сказав мені, якою буде твоя остання відчайдушна надія. Час показав, що він мав рацію, як і завжди. Отже, ти дійшов аж до краю світу, ганяючись за тінями. Тінями насправду темними для того, хто зве себе праведним. Я знаю, що ти зазнав невдачі. — Жрець показав два ряди бездоганих білих зубів. — Сім'я відійшло в небуття, вже давно. Його закопали в землю на кілька темних ліг. Опустили глибоко під бездонний океан. Разом із ним потонули і твої надії. В тебе залишився всього один варіант. Чи підеш ти з нами добровільно, щоб Калул засудив тебе за зраду? Чи ми мусимо ввійти й забрати тебе?

— І ти смієш говорити мені про зраду?! Ти, який зрадив найвищі принципи нашого ордену й порушив священний закон Еуза? Скількох ти вбив заради могутності?

Мамун лише низив плечима.

— Дуже багатьох. Я цим не пишаюся. Ти змусив нас обирати темні шляхи, Баязе, і ми йшли на ті жертви, на які мусили йти. Нам безглуздо сперечатися через минуле. Тепер, коли минуло стільки довгих століть, поки ми стояли по протилежні боки великого поділу, жоден із нас, гадаю, не переконає другого. Переможці ж можуть визначати, хто мав рацію, як воно й було завжди, навіть задовго до Старого часу. Я вже знаю, як ти відповіси, але Пророк бажає, щоб я запитав це. Ти підеш до Сарканта й відповіси за свої великі злочини? Постанеш перед судом Калула?

— Судом? — загарчав Баяз. — *Він*, цей зарозумілий старий убивця, судитиме мене? — Зі стін долинув його різкий, грубий сміх. — Уперед, забери мене, якщо наважишся, Мамуне. Я чекатиму!

— Тоді ми прийдемо, — пробурмотів перший учень Калула, скупячись із-під тонких чорних брів. — Ми готувалися до цього довгі роки.

Двоє чоловіків похмуро і гнівно витріщились один на одного, а Дбезаль насупився разом із ними. Йому було неприємно

раптом відчути, що вся ця історія — це почасти суперечка між Баязом і цим жерцем, а він, дарма що король, схожий на дитину, яка підслуховує розмову батьків, і так само не має впливу на її результат.

— Назвіть свої умови, генерале! — заревів він униз.

Малзагурт прокашлявся.

— По-перше, якщо ви здасте місто Адуа імператорові, він готовий дозволити вам зберегти трон — звісно ж, як своєму підданцеві, якщо ви регулярно платитимете данину.

— Як великодушно. А як щодо зрадника, лорда Брока? Як ми зрозуміли, ви пообіцяли йому корону Союзу.

— Ми нічим не зобов'язані лордові Броку. Зрештою, це не він володіє містом. Ним володієте ви.

— А ще ми не поважаємо тих, хто йде проти своїх господарів, — додав Мамун, похмуро зиркнувши на Баяза.

— По-друге, громадянам Союзу буде дозволено й надалі жити за власними законами та звичаями. Вони й надалі житимуть вільно. Чи принаймні так само близько до свободи, як раніше.

— Ваша великодушність приголомшує.

Ці слова Джезаль хотів вимовити єхидно, та врешті прозвучало не надто іронічно.

— По-третє, — прокричав генерал, нервово позирнувши вбік, на Мамуна, — людину, знану як Баяз, Перший з-поміж магів, має бути доставлено нам, зв'язаного і в ланцюгах, для перевезення до Саркантиського храму, на суд пророка Калула. Такі наші умови. Відмовтеся від них — і з Міддерландом, як постановив імператор, поведуться так само, як із будь-якою іншою завойованою провінцією. Багатьох людей буде вбито, а ще більше стане рабами, тут призначать гуркських губернаторів, ваш Агріонт перетворять на храм, а ваших нинішніх правителів... відправлять до камер під палацом імператора.

Джезаль несвідомо майже розтулив рота, щоб відмовитись. А тоді зупинився. Поза сумнівом, Харод Великий різко заявив би про непокору за будь-яких умов, та ще й, мабуть, надзюрив би на посланця. Навіть найменша думка про переговори з гурками суперечила всім його давнім переконанням.

Однак, якщо замислитися, умови були набагато великодушніші, ніж він очікував. Джезаль, напевно, матиме більше влади як під-

данець Утмана-ул-Дошта, ніж зараз, коли Баяз щомиті й щоднини зиркає йому через плече. Він може одним словом урятувати багато життів. Реальних життів реальних людей. Він підняв руку і злегка потер кінчиком пальця пошрамовані губи. Джезаль достатньо настраждався на нескінченних рівнинах Старої Імперії, щоб добре й серйозно замислитися, чи варто ризикувати завдати такого болю такій безлічі людей, зокрема самому собі. Подумавши про камери під палацом імператора, він дещо спантеличився.

Видавалося дивним, що таке важливе рішення випадає ухвалити саме йому. Людині, яка не більше року тому з гордістю зізнавалася, що нічого ні про що не знає, а цікавиться чимось іще менше. Однак Джезаль починав сумніватися, що хоч якась людина, наділена великою владою, хоч інколи по-справжньому розуміє, що робить. Найкраще, на що можна сподіватися, — це підтримка сякої-такої ілюзії, ніби вона це може. Та ще, можливо, часом намагатися трішечки підштовхнути безладний потік подій у той чи той бік, відчайдушно надіючись на те, що бік виявиться правильним.

Але який бік правильний?

— Дайте мені відповідь! — крикнув Малзагурт. — Мені треба зробити приготування!

Джезаль нахмурився. Йому набридло, що ним попихає Баяз, але це старе падло принаймні допомогло йому зійти на престол. Набридло, що його ображає Терез, але вона принаймні його дружина. Якщо забути про все інше, то терпець йому був готовий урватися щомиті. Він просто не хотів, щоб ним порядкував, розмахуючи мечем, якийсь бундючний гуркський генерал зі своїм придуркуватим жерцем.

— Я відкидаю ваші умови! — безтурботно гукнув він зі стін. — Відкидаю цілком і повністю. Я не звик здавати своїх радників, свої міста чи свою суверенну владу, щойно мене про це просять. Тим паче здавати їх зграї гуркських дворняг із жалюгідними манерами й іще жалюгіднішим розумом. Ви зараз не в Гуркулі, генерале, і тут зухвальство личить вам іще менше, ніж отой безглуздий шолом. Підозрюю, що ви дістанете суворий урок, перш ніж покинете ці береги. І доки ви не втекли, дозвольте додати: рекомендую вам і вашому жерцеві трахнути один одного. Хто знає? Може, ви зуміли б умовити великого

Утмана-ул-Дошта — а також усезнаючого пророка Калула — до вас долучитися!

Генерал Малзагурт насупився. Швидко перекинувся словом з одним ад'ютантом — вочевидь, не зрозумів усіх нюансів останнього висловлювання. Нарешті збагнувши їх, він сердито рубонув смаглявою рукою й різко віддав наказ кантійською мовою. Джебаль побачив, як серед будівель, розсіяних за стінами, пішли люди зі смолоскипами в руках. Гуркський генерал востаннє поглянув на вартівню.

— Кляті біляки! — загарчав він. — Тварюки!

А тоді смикнув коня за повіддя й поскакав геть. За ним потупали його офіцери.

Жрець Мамун залишився ще на мить. Його бездоганне лице виражало смуток.

— Хай буде так. Ми надягнемо обладунки. Хай простить тобі Бог, Баязе.

— Тобі, Мамуне, прощення потрібне більше, ніж мені! Молися за себе!

— Я молюся. Щодня. Проте за все своє довге життя не бачив нічого, що показувало б, наче Бог схильний прощати.

Мамун відвернув коня від воріт і неквапом поїхав назад, до гуркських лав, поміж закинутих будівель, стіни яких уже спрагло лизало полум'я.

Перевівши погляд на людську масу, що йшла полями, Джебаль протяжно й судомно зітхнув. Хай будуть прокляті його вуста! Вічно вони доводять його до біди. Однак тепер було трохи запізно шкодувати. Він відчув, як Баяз по-батьківськи торкнувся його плеча. Цей керівний дотик за останні кілька тижнів почав страшенно його дратувати. Джебалеві довелося зіцпити зуби, щоб не скинути з себе його руку.

— Ти маєш звернутися до своїх людей, — сказав маг.

— Що?

— Правильні слова можуть докорінно все змінити. Харод Великий міг говорити, щойно в цьому виникала потреба. Я розповідав тобі про той випадок, коли він...

— Чудово! — кинув Джебаль. — Я піду.

Він побрів до протилежного парапету з ентузіазмом засудженого, що йде на ешафот. Юрба розійшлася вниз у усьому сво-

єму бентежному розмаїтті. Джебзаль зусиллям волі припинив вовтузитися з пряжкою на паску. Чомусь він досі побоювався, що в нього перед цією силою людей спадуть штани. Сміховинна думка. Він прокашлявся. Хтось побачив його й показав рукою.

— Король!

— Король Джебзаль!

— Король говорить!

Юрба заворушилася й розтягнулася, сунучись до воріт. Ціле море облич, сповнених надії, страху та симпатії. Гамір на площі поволі стих, і запала заворожена тиша.

— Друзі... співвітчизники... підданці! — Його голос дзвенів приемною владністю. Гарний початок, дуже... риторичний. — Може, наші вороги й численні... дуже численні...

Джебзаль подумки вилаявся. Таке зізнання навряд чи додасть масам відваги.

— Однак закликаю вас: не занепадайте духом! Наші оборонні споруди міцні! — Він ляснув по твердому камінню під своєю долонею. — Наша відвага незламна! — Вдарив по начищеному нагруднику. — Ми встоїмо!

Оце вже краще! Він виявив у себе вроджений ораторський хист. Юрба тепер починала ставитися до нього краще, він це відчував.

— Нам не потрібно триматися вічно! Просто зараз лорд-маршал Вест веде своє військо нам на допомогу...

— Коли? — крикнув хтось. Здійнялася хвиля сердитого бурмотіння.

— Гм... — Джебзаль, не знаючи, як бути, нервово позирнув на Баяза, — гм...

— Коли вони надійдуть? Коли? — зашипів Перший з-поміж магів на Глокту, і каліка різко махнув рукою комусь унизу.

— Скоро! Можете не сумніватися!

Хай йому грець, цьому Баязові, це було жахливою ідеєю. Джебзаль поняття зеленого не мав, як наснажити чернь.

— А як же наші діти? А як же наші домівки? Ваш дім згорить? Згорить?

Здійнялися невдоволені вигуки.

— Не бійтеся! Благаю... будь ласка... — Хай йому грець! Йому ж не годиться благати: він король. — Армія в дорозі!

Джезаль помітив, як крізь тисняву сунуть чорні постаті. Практики Інквізиції. Вони зібралися саме там, звідки долинали несхвальні зауваги, і йому стало трохи легше на душі.

— Просто зараз армія покидає Північ! Вона з дня на день прийде нам на поміч і провчить цих гуркських псів...

— Коли? Коли...

Посеред юрби здійнялися й упали чорні кийки, і запитання урвав високий вереск.

Джезаль щиро постарався його перекричати.

— А чи дозволимо ми цій гуркській наволочі тим часом вільно їздити нашими полями? Полями наших батьків?

— Ні! — заревів хтось, і Джезалеві неабияк відлягло від серця.

— Ні! Ми покажемо цим кантійським рабам, як уміє битися вільний громадянин Союзу! — Кілька кволіх підтакувань. — Ми битимемося сміливо, як леви! Затято, як тигри!

Тепер він почав втягуватися в роботу; слова злітали з вуст так, ніби він справді так думав. А може, це так і було.

— Ми битимемося, як у дні Харода! Арно! Казаміра! — Здійнявся зворушливий схвальний крик. — Ми не спочинемо, доки не відженемо цих гуркських дияволів назад, за круг Морів! Переговорам не бувати!

— Не бувати! — гукнув хтось.

— До дідька гурків!

— Ми ніколи не здамося! — проревів Джезаль і вдарив по парапету кулаком. — Битимемося за кожную вулицю! За кожен будинок! За кожную кімнату!

— За кожен будинок! — вереснув хтось із шаленим захватом, і мешканці Адуа схвально заревіли.

Відчуваючи, що настав його час, Джезаль витягнув шпагу з піхов, достатньо войовничо дзенькнувши нею, і здійняв її високо над головою.

— А я з гордістю оголю шпагу поряд із вами! Ми битимемося одне за одного! Битимемося за Союз! Кожен чоловік... кожна жінка... буде गरेको!

Залунали оглушливі радісні вигуки. Джезаль змахнув шпагою, і поміж списів здійнялася блискуча хвиля: ними трусили в повітря, били в обладунки на грудях, гамселили по камінню.

Джезаль широко всміхнувся. Люди його люблять і більш ніж готові битися за нього. Разом вони переможуть, він це відчуває. Він ухвалив правильне рішення.

— Гарна робота, — пробурмотів йому на вухо Баяз. — Гарна...

Джезалеві урвався терпець. Він накинувся на мага, вишкіривши зуби.

— Я знаю, яка вона! Я не потребую ваших постійних...

— Ваша величносте, — пролунав писклявий голос Горста.

— Як ви смієте мене переривати? Що за чортівня...

Джезалеву тираду урвало червонясте сліпуче світло, яке він помітив краєчком ока. За мить прогримів вибух. Джезаль різко повернув голову й побачив, як над купою дахів трохи далі праворуч здійнялося полум'я. Внизу, на площі, всі охнули, юрбою прокотилася хвиля збентеженої вовтузні.

— Гурки почали обстріл, — пояснив Варуз.

У біле небо над лавами гурків здійнялася вогненна смуга. Джезаль, роззявивши рота, побачив, як вона полетіла вниз, до міста. Врізалася в будівлі — цього разу ліворуч від Джезала, — і в повітря високо здійнявся яскравий вогонь. За мить на його вуха налетів страхітливий гуркіт.

Знизу долинули крики. Може, накази, а може, панічний лемент. Юрба посунула на всі боки. Люди помчали до стін, до своїх домівок або просто невідомо куди, перетворившись на безладну мішанину з тіл, які кудись сунули й розмахували держаквою зброєю.

— Води! — кричав хтось.

— Вогонь!

— Ваша величносте. — Горст уже повів Джезала назад, до сходів. — Вам слід негайно повернутися до Агріонта.

Джезаль здригнувся, почувши ще один оглушливий вибух, цього разу ще ближчий. Над містом уже здіймався масними цівками дим.

— Так, — пробелькотів Джезаль і дозволив повести себе в безпечне місце. Він зрозумів, що досі несе оголену шпагу, і дещо винавато повернув її до піхов. — Так, звісно.

Безстрашністю, як одного разу зауважив Логен Дев'ятипалий, хваляться дурні.

МОЛОТ І КОВАДЛО

Глокта трусився від сміху, що виривався з-поміж його голих ясен із хрипінням, бульканням і слиною. Жорстке крісло під його кістлявим задом рипіло. Його кашель і завивання глухо відлунювали від голих стін його напівтемної вітальні. До певної міри цей сміх звучав дуже схоже на ридання. *«А може, це воно і є, зовсім трішки».*

Щоразу, коли його покривлені плечі здригалися, йому в шию впивалися цвяхи.

Щоразу, коли смикалися його ребра, біль пронизував його тіло до самісіньких кінчиків останніх пальців на ногах. Глокта сміявся, цей сміх завдавав болю, а від болю ще більше хотілося сміятись. *«О, яка іронія долі! Я хихочу від безнадії. Регочу з відчаю».*

Коли він ще раз, востаннє, схлипнув, із його губ зірвалися бульбашки слини. *«Наче передсмертний хрип вівці, але гідності в цьому менше».* Відтак він ковтнув і витер мокрі очі. *«Роками не сміявся так сильно. Не здивуюсь, якщо востаннє це було ще до того, як кати імператора виконали свою роботу. А втім, зупинитися не аж так важко. Зрештою, тут же немає нічого дуже смішного».* Глокта взяв листа й перечитав його.

Очільнику Глокто!

Мої працедавці з банківського дому «Валінт і Балк» більші ніж розчаровані ходом Вашої роботи. Я вже доволі давно особисто просив Вас сповіщати нас про плани архілектора Сульта. Зокрема пояснити, чому він досі цікавиться Університетом. Відтоді ми так і не одержали від Вас жодної звістки.

Можливо, Ви вважаєте, що раптова поява гурків за стінами міста змінила очікування моїх працедавців.

Вона жодним чином їх не змінила. Їх не змінить ніщо.

Відзвітайте нам до кінця цього тижня, бо інакше Його Преосвященство поінформують про Ваш конфлікт інтересів.

Мені зайве й додавати, що з Вашого боку було б розважливо знищити цей лист.

Мотіс

Глокта довго витріщався на документ у сяйві єдиної свічки. Щелепа в нього відвисла, демонструючи понівечений рот. *«І заради цього я пережив місяці страшних мук у пільмі імператорських в'язниць? Піддавав лютим тортурам членів Гільдії мерсерів? Торував собі кривавий шлях у місті Дагоска? Щоб закінчити свої дні в неслав'ї, застрявши між ображеним старим чиновником і цілим банком зрадливих шахраїв? Стільки викручувався, стільки брехав, витерпів стільки болю. Покинув стільки трупів на узбіччі... заради цього?»*

Глокта затрусився всім тілом і зігнувся від нової хвилі сміху, через яку в нього аж затріщала зболіла спина. *«Його Преосвященство й ці банкіри варті одне одного! Навіть тоді, коли місто довкола них згоряє, вони ні на мить не можуть припинити свої ігри. Ігри, що цілком можуть виявитися смертельними для бідлашного очільника Глокти, який лише намагався зробити все, на що здатен, попри каліцтво».* З останньої думки він сміявся так, що був змушений витерти під носом трохи шмарклів.

«Такий документ, просто страх який кумедний, майже шкода палити. Може, замість цього віднести його архілекторові? Цікаво, чи побачив би він, що тут смішного? Чи пореготали б ми над ним разом?» Він простягнув руку й підніс кутик листа до вертлявого вогника свічки, подивився, як на боці аркуша мерехтить вогонь, розповзаючись по літерах, і білий папір скручується, перетворюючись на чорний попіл.

«Палай, як палали під палацом імператора мої мрії, мої надії й моє славне майбутнє! Палай, як палала Дагоска й неодмінно палатиме Адуа від люті імператора! Палай так, як палали б, якби була моя воля, король Джебаль Бастард, Перший з-поміж магів, архілектор Сульт, "Валінт і Балк" і вся клята...»

— Ай!

Глокта замахав у повітрі обсмаленими пальцями, а тоді засунув їх до беззубого рота. Його сміх швидко урвався. *«Дивно. Хай скільки нас мучить біль, ми ніколи до нього не звикаємо. Ми завжди силкуємося від нього втекти. Ніколи не змиряємося з новим болем»*. На підлозі ще тлів кутик листа. Глокта насупився й загасив його, люто тицьнувши в нього ціпком.

Повітря обважніло від різкого запаху деревного диму. *«Наче хтось спалив сто тисяч вечер»*. Навіть тут, в Агріонті, виднілася ледь помітна сіра імла, будівлі в кінці кожної вулиці неохайно зливалися в єдине ціле. У зовнішніх районах уже кілька днів лютували пожежі, а гуркський обстріл нітрохи не слабшав ні вночі, ні вдень. Поки Глокта йшов, хрипко дихаючи крізь проміжки в зубах, позаяк йому було тяжко переставляти ноги, десь у місті, приглушено бумкнувши, впав запалювальний снаряд, і підошви Глоктиних чобіт ледь відчутно завібрували.

Люди у провулку застигли, стривожено глипаючи вгору. *«Ті нечисленні сердеги, в яких не знайшлося приводів утекти з міста, коли прийшли гурки. Ті сердеги, які були або надто важливі, або недостатньо важливі. Купка оптимістів, які вважали, що гуркська облога стане черговою скороминущою дурничкою на кшталт зливи чи коротких штанів. Вони надто пізно дізнаються, що скоїли велику помилку»*.

Глокта, опустивши голову, шкандибав далі. Через вибухи, що трусили місто в п'ятні впродовж останнього тижня, він не спав ані секунди. *«Я був надто заклопотаний — не спав, бо голова йшла обертом, крутилася, наче кіт у мішку, намагаючись відшукати якийсь вихід із цієї пастки. До вибухів я звик під час відпустки в чарівній Дагосці»*. Глокті значно більше турбував біль, що пронизував йому зад і хребет.

«Ох уже ця пиха! Хто насмілився б припустити, що колись чоботи гурків тупатимуть родючими землями Міддерланду? Що симпатичні ферми й сонні села Союзу танцюватимуть від гуркського вогню? Хто міг би передбачити, що прекрасна, квітуча Адуа перетвориться

з маленького шматочка раю на маленький шматочок пекла?» Глокта відчув, що всміхається. *«Вітаю всіх! Вітаю! Я був тут від самого початку. Як мило, що ви до мене долучилися».*

Він почув, як дорогою позаду нього затупотіли броньовані чоботи, запізно почовгав убік, щоб пропустити квапливу колону солдатів, і його грубо відштовхнули на трав'янистий край. Його ліва нога ковзнула в багні, і її пронизав жахливий біль. Колона пробрякала далі, нічого не помітивши, а Глокта, скривившись, провів її поглядом. *«Люди вже не відчують належного страху перед Інквізицією. Надто сильно бояться гурків».* Поморщившись і лайнувшись, Глокта відступив від стіни, витягнув шию й пошкунтильгав далі.

Верховний суддя Маровія стояв на тлі найбільшого вікна свого лункого кабінету, зчепивши руки за спиною. Його вікна виходили на захід. *«У той бік, де відбувається основна атака гурків».* Над дахами вдалині здіймались у бліде небо стовпи темного диму, зливаючись у шерехату пелену, через яку вбоге осіннє світло здавалося ще жалобнішим. Почувши, як безпала нога Глокти рипнула об темні мостини, Маровія розвернувся; його зморшкувате старе обличчя оживила привітна усмішка.

— А, очільник Глокта! Ви навіть не уявляєте, як я зрадив, коли про вас сповістили! Сумував за вами від останнього вашого візиту. Мені надзвичайно подобається ваша... прямолінійна манера говорити. Надзвичайно захоплююся вашою... відданістю роботі. — Він ліниво махнув рукою на вікно. — Мушу визнати: у воєнні часи закон схильний дрімати. Однак благородний труд Королівської Інквізиції триває навіть тоді, коли біля воріт стоять гурки, еге ж? Ви, певно, знову прийшли за дорученням Його Преосвященства?

Глокта помовчав. *«Але лише за звичкою. Я мушу розвернутися знівеченою спиною до Інквізиції. Як мене назвав би Сульт? Зрадником? Без сумніву, ще й якимось гірше на додачу. Однак передусім кожен має бути відданий самому собі. Я свої жертви вже приніс».*

— Ні, ваша милосте. Я прийшов за дорученням Занда дан Глокти. — Глокта придибав до стільця, відсунув його й упав

на нього без запрошення. *«Мені вже давно не до люб'язностей»*. — Відверто кажучи, мені потрібна ваша допомога.

«Відверто кажучи, ви моя остання надія».

— Моя допомога? А хіба ви не маєте могутніх друзів?

— Мій прикрий досвід показує, що могутні люди не можуть дозволити собі друзів.

— На превеликий жаль, це правда. Не можна здобути таке становище, як у мене чи навіть у вас, не зрозумівши, що кожен усе-таки грає сам за себе.

Маровія добродушно поглянув згори вниз, умостившись у своєму кріслі з високою спинкою. *«Хоча мене це аж ніяк не заспокоїло. На мою думку, він усміхається так само смертоносно, як Сульт хмуриється»*.

— Нашими друзями мають бути ті, хто можуть стати для нас корисними. Зважаючи на це, яку допомогу я можу вам запропонувати? І що ще важливіше, що саме за це можете запропонувати мені ви?

— Це, можливо, доведеться довго пояснювати. — Глокта скривився, відчувши спазм у носі, й не без зусилля розправив її під столом. — Ваша милосте, можна говорити з вами цілком чесно?

Маровія задумливо погладив бороду.

— Правда — товар дуже рідкісний і цінний. Мене вражає те, що людина з вашим досвідом ладна просто віддати його задурно. Тим паче людині, так би мовити, по той бік барикад.

— Мені якось сказали, що той, хто загубився в пустелі, має брати воду, яку йому пропонують, і байдуже, з якого джерела.

— Ви загубилися? Тоді говоріть чесно, очільнику, і ми подивимося, чи зможу я вділити вам дещицю зі своєї фляги.

«Це важко назвати обіцянкою допомогти, та я й не міг сподіватися на більше від людини, яка зовсім недавно була мені лютим ворогом. Отже... моє зізнання». Глокта перебрав у голові спогади за останні кілька років. *«А вони таки брудні, ганебні й огидні. З чого ж почати?»*

— Я вже доволі давно почав вивчати незбіги у справах шаховної Гільдії мерсерів.

— Добре пам'ятаю ту прикру справу.

— У ході своїх розслідувань я виявив, що мерсерів фінансував певний банк. Дуже багатий і могутній банк. *«Валінт і Балк»*.

Глокта уважно стежив за Маровією, чекаючи якоїсь реакції, та той навіть не зблиснув очима.

— Мені відомо про існування такої установи.

— Я запідозрив, що банк задіяний у злочинах мерсерів. Магістр Каулт сказав мені достатньо для цього перед своєю прикрою кончиною. Проте Його Преосвященство не забажав, щоб я розслідував це далі. Так вийшло б забагато ускладнень у складний час.

У Глокта засіпалося ліве око, і він відчув, як воно засльозилося.

— Перепрошую, — пробурмотів Глокта, витираючи око пальцем. — Невдовзі мене направили до Дагоски, щоб очолити оборону міста.

— Ваша особлива старанність у цій справі мене дещо бентежила. — Маровія кисло поверушив ротом. — Мої вітання. Ви впоралися надзвичайно добре.

— Не можу назвати цю заслугу вповні своєю. Завдання, яке дав мені архілектор, було неможливо виконати. Дагоска була повна зрадників і оточена гурками.

Маровія пирхнув.

— Вам можна поспівчувати.

— Якби ж то хтось поспівчував мені тоді, але всі тим часом були заклопотані тут, намагалися здолати один одного, як і завжди. Стан оборонних споруд Дагоски геть не відповідав вимогам цього завдання. Я не міг зміцнити їх без грошей...

— Його Преосвященство не був схильний до щедрості.

— Його Преосвященство не давав ані марки. Зате до мене у скрутний час звернувся несподіваний благодійник.

— Заможний дядечко? Яка щаслива випадковість.

— Не зовсім.

Глокта облизав солону прогалину на місці передніх зубів. *«А тепер таємниці виллюються, наче фекалії з вигрібної ями, що протікає».*

— Моїм заможним дядечком став не хто інший, як банківський дім «Валінт і Балк».

Маровія нахмурився.

— Він надав вам грошей у позику?

— Саме завдяки його щедрості я зміг стримувати гурків так довго.

— Зважаючи на те, що могутні люди друзів не мають, що за це дістав «Валінт і Балк»?

— По суті? — Глокта спокійно поглянув на верховного суддю. — Усе, що тільки хотів. Невдовзі після повернення з Дагоски я розслідував смерть кронпринца Рейнолта.

— Жахливий злочин.

— І гуркський посол, якого за це повісили, був у ньому невинуватий.

Маровія не зміг приховати ледь помітного здивування.

— Справді?

— Жодних сумнівів. Але смерть спадкоємця престолу породила інші проблеми — проблеми, пов'язані з голосуванням у Відкритій Раді, — а Його Преосвященство був радий скористатися простим рішенням. Я спробував дослідити це питання, та мені завадили. «Валінт і Балк».

— Отже, ви підозрюєте, що ці банкіри були причетні до загибелі кронпринца?

— Я підозрюю їх у найрізноманітніших речах, але доказів у мене обмаль.

«Завжди так: забагато підозр і недостатньо доказів».

— Банки, — пробурчав Маровія. — Вони створені з пороженчі. Роблять гроші зі згодів, побрехеньок і обіцянок. Таємниці — їхня валюта, ще важливіша за золото.

— Я вже це виявив. Але той, хто загубився в пустелі...

— Так, так! Будь ласка, продовжуйте.

Глокта не без подиву виявив, що йому надзвичайно весело. Від бажання розп'якати все він мало не плутався у словах. *«Тепер, починаючи розкидатися таємницями, які так довго накопичував, я розумію, що не можу зупинитися. Почуваюся, наче жебрак, який бездумно циндрить гроші. Почуваюся нажаханим, зате вільним. Мучуся, та водночас тішуся. Гадаю, щось трохи схоже відчуває той, хто сам розтинає собі горло: це прекрасне звільнення, та насолодитися ним можна лише раз. І цілком імовірно, що це, як і розтинання горла, закінчиться для мене потворною смертю. Ах, ну що ж... До цього вже давненько йшло, хіба ні? Та й навіть я не можу сказати, що не заслужив на це вже десять разів».*

Глокта нахилився вперед. *«Навіть тут, навіть зараз, мені чомусь потрібно говорити про це тихо».*

— Архілектор Сульт незадоволений нашим новим королем. Особливо ж незадоволений тим впливом, який на нього здійснює Баяз. Сульт розуміє, що його повноваження значно скоротилися. Ба більше, він гадає, що за всією цією справою так чи інакше стоїте ви.

Маровія насупився.

— Справді?

«Так, і я не зовсім певен, що відкидаю таку можливість».

— Він попросив мене знайти якийсь спосіб усунути Баяза... — Глоктин голос стихився мало не до шепоту. — Або ж усунути короля. Підозрюю, що на випадок моєї невдачі він має інші плани. Плани, які певним чином пов'язані з Університетом.

— Можна подумати, ніби ви звинувачуєте Його Преосвященство архілектора в державній зраді. — Очі в Маровії були блискучі й жорсткі, як два новенькі цвяшки. *«Підозріливий, та все-таки страшенно зацікавлений».* — Ви знайшли щось таке, що можна використати проти короля?

— Перш ніж я зміг бодай замислитися про це, мене доволі категорично віднадив від цього «Валінт і Балк».

— Там так швидко про це дізналися?

— Я змушений припустити, що хтось наближений до мене може бути не таким надійним, як я завжди сподівався. Банкіри не просто вимогли від мене не послухатися Його Преосвященства — вони ще й наполягли, щоб я провів розслідування щодо нього. Вони хочуть знати його плани. У мене всього кілька днів на те, щоб їх задовольнити, та Сульт уже не довіряє мені навіть вміст свого нужника, а те, що має на думці, — й поготові.

— Ой лишенько, — поволі захитав головою Маровія. — Ой лишенько.

— На додачу до моїх бід архілектор, як мені здається, знає про події в Дагосці значно більше, ніж видавалося попервах. Якщо хтось про щось розповідає, то, цілком можливо, розповідає обом сторонам.

«Зрештою, тому, хто зрадив людину один раз, не так уже й важко зробити це двічі». Глокта протяжно зітхнув.

«Ну, ось і все. Усі таємниці розказано. Вигрібну яму спустошено. Моє горло розітнуте від вуха до вуха».

— От і вся історія, ваша милосте.

— Що ж, очільнику, ви, безумовно, опинились у вельми скрутному становищі.

«Ба більше, просто смертельно небезпечному». Маровія підвівся й поволі заходив кімнатою.

— Припустімо на мить, що ви справді прийшли по мою допомогу, а не для того, щоб якимось мене осоромити. Архілектор Сульт має змогу створити надзвичайно серйозну проблему. А також відзначається колосальною самозакоханістю, достатньою, щоб спробувати це зробити в такий час, як зараз. — *«Тут я з вами згоден».* — Якби ви змогли роздобути переконливі докази, я, звісно, був би готовий представити їх королю. Проте без надійних доказів я не можу йти проти члена Закритої Ради, зокрема архілектора. Найкраще підійшло б підписане зізнання.

— Підписане зізнання Сульта? — пробурмотів Глокта.

— Такий документ, напевно, звільнив би від деяких проблем нас обох. Сульта не стало б, а банкіри втратили б вплив на вас. За нашими стінами, звісно, так і залишиться гуркський табір, але не можна мати все одразу.

— Підписане зізнання архілектора.

«А може, мені ще й місяць із неба зняти, якщо вже на те пішло?»

— Або ж достатньо великий камінь, щоб дати початок лавині — можливо, зізнання якоїсь людини, достатньо близької до нього. Ви, як я розумію, майстер їх добувати. — Верховний суддя придивився до Глокти з-під важких брів. — Чи мене було введено в оману?

— Ваша милосте, я не можу діставати докази просто так.

— Той, хто загубився в пустелі, має користати з тих шансів, які йому дають, хай які скромні ці шанси. Знайдіть докази і принесіть їх мені. Тоді я зможу діяти, але аж ніяк не раніше. Ви ж розумієте, що я не можу ризикувати заради вас. Важко довіряти людині, яка обрала собі господаря, а тепер обирає іншого.

— Обрала? — Глокта відчув, як у нього знову засіпалася повіка. — Якщо ви вважаєте, що я сам обрав хоч щось у цій

жалюгідній тіні життя, яку ви бачите перед собою, то жахливо помиляєтесь. Я обрав славу й успіх. Та в коробці лежало не те, що обіцяв напис на кришці.

— Світ повен трагічних історій. — Маровія підійшов до вікна, повернувся спиною й поглянув на потемніле небо. — Особливо зараз. Навряд чи можна очікувати, що вони щось означатимуть для людини з моїм досвідом. Гарного вам дня.

«Далі вже можна нічого й не казати». Глокта хитнувся вперед, із болем зіп'явся на ноги, допомігши собі ціпком, і пошкутильгав до дверей. *«Але в темний лъох мого відчаю проникнув зовсім крихітний промінчик надії... Потрібно тільки дістати зізнання в державній зраді від голови Королівської Інквізиції...»*

— І ще одне, очільнику!

«Чому ніхто ніколи не може домовити, перш ніж я встану?» Глокта знову розвернувся до кімнати, відчуваючи, як у нього палає хребет.

— Якщо говорить хтось близький до вас, йому треба заткнути рота. Негайно. Лише дурень планував би викорінити зраду в Закритій Раді, перш ніж позрізати бур'яни на власному моріжку.

— О, не хвилюйтеся за мій садок, ваша милосте.

Глокта нагородив верховного суддю своєю найогиднішою усмішкою.

— Я саме гострю садові ножиці.

МИЛОСЕРДЯ

А два палала.

Два найзахідніші райони — Три Ферми, південно-західний куточок міста, та Арки, розташовані далі на північ, — були перетяті чорними ранами. З деяких із них досі здіймався дим, великі стовпи диму, підсвічені внизу блідо-помаранчевим сяйвом. Вони розходилися масними плямами, тягнучись із різким вітром на захід і ховаючи призахідне сонце за брудною завісою.

Джезаль дивився на це в похмурому мовчанні, тримаючи руки, стиснуті в заціпенілі кулаки, на парапеті Великої вежі. Тут не було жодних звуків, окрім вітру, що ліз йому у вуха, і зовсім рідко — ледь чутних натяків на битву вдалині. Бойового кличу або криків поранених. А може, то просто гукав морський птах, високо здійнявшись на вітрі. Джезаль на одну сентиментальну мить пошкодував, що він не птах і не може просто полетіти з вежі, над гуркськими патрулями, тікаючи від цього кошмару. Однак утекти йому буде не так просто.

— Стіну Казаміра вперше було пробито три дні тому, — монотонно бубонів свої пояснення маршал Варуз. — Ми відбили перші дві атаки й тієї ночі втримали Три Ферми, проте наступного дня стався ще один прорив, а тоді ще. Цей клятий вогнений порошок змінив усі бісові правила. Стіну, яка інакше простояла б тиждень, можна повалити за годину.

— Калул завжди любив погратися з порохом і пляшечками, — безглуздо пробурмотів Баяз.

— Тієї ночі чимало їхніх сил було у Трьох Фермах, а невдовзі після того вони захопили ворота до Арок. Відтоді вся західна частина міста залишається суцільним полем бою.

У тому районі стояла таверна, в якій Джезаль святкував перемогу над Філіо на Турнірі. Таверна, в якій він сидів із Вестом і Джеленгормом, Каспою та Брінтом, перш ніж вони вирушили на Північ, а він — до Старої Імперії. Тепер та будівля палає? Вже стала почорнілим кістяком?

— При денному світлі ми б'ємося з ними лицем до лица на вулицях. Щоночі влаштуємо набіги в п'їтмі. Не здаємо ні п'яді землі, не просякнувши її гуркською кров'ю. — Можливо, Варуз сподівався надихнути своїми словами, та йому вдавалося лише викликати у Джебзалья нудоту. Він як король Союзу аж ніяк не мав на меті просякнути вулиці своєї столиці кров'ю, хай чия вона була. — Стіна Арно досі тримається, хоча в середмісті палають пожежі. Уночі полум'я майже дійшло до Чотирьох Кутів, але його загасив дощ — принаймні поки що. Ми б'ємося за кожную вулицю, кожен дім, кожную кімнату. Як ви й наказували, ваша величносте.

— Добре, — прохрипів Джебзаль, але мало не вдавився цим словом.

Він не знав, чого очікував, коли так безтурботно відкинув умови генерала Малзагурта. Туманно уявляв, як невдовзі хтось прийде на порятунок. Як станеться щось героїчне. От тільки тепер це кровопролиття досі було в розпалі, а миттєвим звільненням і не пахло. Можливо, там, у диму, відбувалося щось героїчне. Солдати тягнули травмованих товаришів крізь кіптяву п'їтму до безпечних місць. Доглядальниці зашивали рани при різкому світлі свічок. Містяни кидалися до будівель, які палали, щоб витягти звідти охоплених кашлем дітей. Повсякденні й зовсім не блискучі прояви героїзму. Такі, що ніяк не впливають на загальний результат.

— У затоці наші кораблі? — тихо спитав Джебзаль, уже боячись відповіді.

— Якби ж то, ваша величносте! Ніколи не думав, що таке скажу, та на морі над нами взяли гору. Ви ніколи не бачили стільки кораблів, хай їм грець. Навіть якби більша частина нашого військового флоту не повертала армію з Англії, не знаю, що він міг би зробити. На жаль, бійців доведеться висаджувати за межами міста. Це, хай йому грець, незручно, а згодом може виявитися не лише незручно. Доки — це слабе місце. Рано чи пізно гурки можуть спробувати висадити там підкріплення.

Джебзаль нервово поглянув у бік води. Армії гурків висипають із кораблів у серце міста. Мідлвей тягнеться крізь самісінький центр Адуа від затоки до Агріонта. Ця дорога достатньо

приваблива своєю шириною, щоб нею вмить пройшов цілий легіон гурків. Джезаль заплющив очі і спробував дихати рівно.

До прибуття гурків він не міг ані секунди посидіти в тиші, не чуючи думок своїх радників. Тепер же, коли йому справді знадобилися поради, їхній потік раптом пересох. Сульт рідко з'являвся в Закритій Раді, а якщо й з'являвся, то лише для того, щоб сердито витріщатися на Маровію. Сам верховний суддя мало що міг запропонувати, крім скарг на тяжке становище, в якому вони всі опинилися. Навіть Баязів запас прикладів з історії, здавалося, нарешті вичерпався. Джезалеві довелося нести цю відповідальність самотужки, і він виявив, що вона доволі важка. Він гадав, що тим, хто дістав справжні поранення, не мав домівки чи був убитий, було значно неприємніше, та втішало це слабко.

— Скільки вже мертвих? — несподівано для самого себе запитав він, наче дитина, що колупає засохлу ранку. — Скількох ми втратили?

— Бої вздовж стіни Казаміра були люті. Бої в зайнятих районах — ще лютіші. Втрати з обох боків важкі. Я сказав би, що з нашого боку мертвих щонайменше тисяча.

Джезаль проковтнув кислу слину. Він згадав різношерстих оборонців, яких бачив поряд із західними воротами, на площі, яку тепер, певно, заповнили гуркські легіони. Звичайні люди, які дивилися на нього з надією й гордістю. Відтак він спробував уявити, який вигляд може мати тисяча трупів. Йому уявлялася сотня трупів поряд один з одним, у ряду. Потім — десять таких рядів, викладених один на один. Тисяча. Джезаль погриз ніготь на великому пальці, вже й так обгризений до зболілого м'яса.

— А поранені, звісно, набагато численніші, — додав Варуз, несподівано крутнувши ножа в рані. — Ба більше, у нас для них дуже мало місця. Два райони щонайменше частково зайняті гурками, і ворог запускає запальні снаряди мало не в серце міста.

Джезаль намацав язиком прогалину між зубами, яка й досі поболювала. Згадав, як йому боліло на нескінченній рівнині під немилосердним небом, як йому проштрикувало лице, поки колеса воза вищали й підскакували.

— Відкрийте Агріонт для поранених і безхатніх. Поки армії тут немає, ми маємо вільне місце. Казарми, яких вистачить на тисячі людей, і задосить провіанту.

Баяз хитав лисою головою.

— Ризиковано. Ми ніяк не можемо перевірити, кого впускатимемо. Гуркських агентів. Шпигунів Калула. Не всі вони — ті, ким здаються.

Джезаль заскреготів зубами.

— Я готовий піти на ризик. Чи ж я тут не король?

— Король, — пробурчав Баяз, — і було б добре, якби ваша величність поводитися відповідно. Зараз не час для чутливості. Ворог насуває на стіну Арно. Подекуди він, можливо, перебуває менш ніж за дві милі від нас.

— Дві милі? — пробурмотів Джезаль і знову нервово позирнув на захід.

Стіна Арно виднілася тонкою сірою лінією між будівель; тут вона видавалася страшенно слабким бар'єром і до того ж неприємно близьким. Його раптом охопив страх. Не винувате побоювання за гіпотетичних людей унизу, серед диму, а реальний і дуже особистий страх за власне життя. Схожий на той, який він відчував серед каміння, коли на нього з думкою про вбивство сунули двоє бійців. Можливо, він припустився помилки, не поїхавши з міста, поки мав змогу. Може, ще не пізно...

— Я або вистою, або паду разом із людьми Союзу! — прокричав він, розсердившись на власне боягузтво так само сильно, як на мага. — Якщо вони готові загинути за мене, то я готовий загинути за них! — Він повернувся плечем до Баяза і швидко відвів погляд. — Відкрийте Агріонт, маршале Варузе. Якщо доведеться, можете наповнити пораненими й палац.

Варуз нервово позирнув убік, на Баяза, а тоді напружено вклонився.

— Тоді, ваша величносте, в Агріонті буде влаштовано шпиталі. Казарми відкриють для народу. Палац краще залишити непроникним — принаймні доки не стане гірше.

Джезалеві майже нестерпно було уявляти, який вигляд може мати це «гірше».

— Добре, добре. Зробіть це.

Відвернувшись від міста, що тліло, й пішовши до довгих сходів, він змахнув із-під ока сльозу. Звичайно ж, це дим. Дим, і більше нічого.

Королева Терез сиділа сама на тлі вікна їхньої величезної опочивальні.

Графиня Шалер досі нипала десь палацом, але вона, вочевидь, навчилася ховати свою зневагу подалі від Джезалья. Решту своїх дам Терез відіслала до Штирії, перш ніж гурки заблокували бухту. Джезаль був би радий, якби мав змогу повернути з рештою жінок і саму королеву, та це, на жаль, було неможливо.

Коли він зачинив двері, Терез і не глянула в його бік. Поплентавшись через кімнату в брудних від мжички чоботях і з масною шкірою через сажу в повітрі надворі, Джезаль змусив себе утриматися від важкого зітхання.

— Ви тягнете сюди бруд, — крижаним, як завжди, голосом, не озираючись, промовила Терез.

— Війна — брудна справа, моя люба.

Джезаль побачив, як на останніх двох словах один бік її обличчя сіпнувся від огиди, і не зрозумів, чого йому хочеться — посміятися чи заплакати. Важко опустився на крісло навпроти Терез, не торкнувшись чобіт. Він чудово знав, що це її розлютить. Усе, що він робив, розлючувало її.

— Вам конче треба приходити до мене так? — різко спитала вона.

— Ой, та я ж не можу залишатись осторонь! Ви, як-не-як, моя дружина.

— Не з власного вибору.

— І не з мого вибору теж, але я готовий користуватися тим, що дістаю! Хочете — вірте, хочете — ні, та я краще одружився б із людиною, яка мене не ненавидить! — Джезаль провів рукою крізь волосся й не без труднощів притлумив гнів. — Але прошу, не сварімося. Мені вистачає баталій там. Та більш ніж вистачає! Хіба ми не можемо принаймні... бути гречними одне з одним?

Одну довгу мить Терез дивилася на нього, задумливо насупивши обличчя.

— Як ви так можете?

— Як я можу що?

— Намагатися далі.

Джезаль майже непомітно всміхнувся.

— Я сподівався, що ви принаймні почнете захоплюватися моєю наполегливістю.

Терез не всміхнулася, проте він відчув, що сувора риска її вуст начебто зовсім трохи пом'якшала. Він не наважувався припустити, що вона нарешті почала танути, але був готовий ухопитися за найменший промінчик надії. Останнім часом із надією було сутужно. Джезаль нахилився до дружини, серйозно вдвляючись їй у вічі.

— Ви дали зрозуміти, що дуже невисокої думки про мене, і я, мабуть, таки не ставлю вам цього на карб. Повірте, я й сам не надто високої думки про себе. Однак я стараюся... дуже стараюся... бути кращим.

Один кутик рота Терез сіпнувся й піднявся в усмішці — сумовитій, але все-таки усмішці. Вона неабияк здивувала його, простягнувши руку й ніжно приклавши долоню до його обличчя. Подих застряг у нього в горлі, а шкіру на тому місці, якого торкнулися кінчики її пальців, почало поколювати.

— Чому ви не можете зрозуміти, що я вас зневажаю? — спитала Терез. Джезаль відчув, що остаточно захолов. — Я зневажаю вашу зовнішність, вашу присутність, звучання вашого голосу. Зневажаю це місце та його людей. Що швидше гурки сплять тут усе доценту, то щасливіша я буду.

Вона прибрала руку й відвернулася до вікна. Її бездоганный профіль осяяло мерехтливе світло.

Джезаль поволі встав.

— Гадаю, сьогодні я знайду собі іншу кімнату, щоб поспати. В цій аж надто зимно.

— Нарешті.

Отримати все, про що коли-небудь мріялося, — це може бути жахливим прокляттям. Якщо ці блискучі винагороди так чи інакше виявляються порожніми бульбашками, то людину вже не можуть утішити навіть мрії. Все, чого Джезаль начебто хотів, — влада, слава, прекрасні атрибути величі — виявилось лише пилом. Тепер йому хотілось одного: щоб усе стало так, як колись, перш ніж він це отримав. Але вороття назад уже не було. Жодного.

Йому справді більше нічого було сказати. Він через силу розвернувся й поплентався до дверей.

КРАЩЕ НЕ ВІДКОПУВАТИ

Коли бій закінчено, ти копаєш — якщо, звісно, залишаєшся живим. Ти копаєш могили для полеглих товаришів. Віддаєш останню шану, навіть якщо не дуже їх шанував. Ти копаєш стільки, скільки вистачить наснаги, відтак кидаєш їх у яму і присипаєш, де вони собі гнитимуть у забутті. Такий звичай. Коли закінчиться цей бій, копатимуть дуже багато. Обидві сторони копатимуть дуже багато.

Минуло вже дванадцять днів, відколи почав падати вогонь. Відколи на цих нахабних біляків дощем полився Божий гнів, обертаючи їхнє горде місто на почорнілу руїну. Дванадцять днів, відколи почалися вбивства — на стінах, на вулицях і в будинках. Дванадцять днів на холодному сонці, під ріденьким дощиком, у задушливому диму і дванадцять ночей при світлі мерехтливих багать Ферро перебувала у вирі подій.

Її чоботи ляскали по начищених кахлях, залишаючи в бездоганному коридорі позаду неї чорні сліди. Попіл. Тепер ті два райони, де лютували бої, були ним обсіпані. Він зміщувався з ріденьким дощиком, перетворюючись на липку пасту, схожу на чорний клей. Нею були вкриті будівлі, які ще стояли, обвуглені кістяки тих, які не встояли, люди, що вбивали, й люди, що гинули. Похмурі вартові й запопадливі слуги супилися на Ферро та zostавлені нею сліди, однак вона завжди мала їхню думку в сраці й не збиралася її звідти витягати. Невдовзі в них буде стільки попелу, що вони не знатимуть, куди його подіти. Якщо гурки досягнуть свого, то все це місце стане попелом.

А все вказувало на те, що так і може вийти. Щодня й щоночі, попри всі зусилля обшарпаних захисників, попри те, скільки мерців вони лишали серед руїн, імператорські війська просуvalися вглиб міста.

До Агріонта.

Коли вона дісталася широкої зали, Юлвей уже сидів там, зіщулившись у кріслі в одному з кутків. На його кволих руках

висіли браслети. Спокій, який, здавалося, завжди огортав його старою ковдрою, кудись зник. Юлвей здавався стурбованим, стомленим, його очі в темних очницях позападали. Це людина, що дивиться в лице поразці. Ферро вже кілька днів зивкала до такого виразу на чужих обличчях.

— Ферро Малджин повернулася з фронту. Завжди казав, що ти перебила б увесь світ, якби могла, а тепер тобі випала така нагода. Як тобі війна, Ферро?

— Непогано.

Вона пожбурила свій лук на відполірований стіл так, що зброя заторохтіла, зняла з пояса меч, скинула з плеча сагайдак. Стріл у неї зосталося всього кілька. Більшу частину вона залишила в гуркських вояках, серед почорнілих руїн на краю міста.

Однак усміхнутися Ферро не могла.

Вбивати гурків було все одно що їсти мед. Скуштуєш трішки — і тоді лише хотітимеш іще. Якщо переїсти, тебе може занудити. Трупі завжди були кепською винагородою за всі ті зусилля, які йшли на їхнє створення. Однак зупинитися тепер було ніяк.

— Тобі болить?

Ферро натиснула на брудну пов'язку в себе на руці й подивилась, як кров просочується в сіру тканину. Болю не було.

— Ні, — сказала вона.

— Ферро, ще не пізно. Тобі не конче треба тут гинути. Я привів тебе. Я ще можу тебе забрати. Я ходжу куди хочу й беру із собою кого хочу. Якщо ти зараз припиниш убивати, то хто знає? Може, Бог усе-таки знайде для тебе місце на небесах.

Юлвееві проповіді почали страшенно набридати Ферро. Вони з Баязом, може, й геть не довіряли одне одному, зате розуміли одне одного. Юлвей не розумів нічого.

— «На небесах»? — пирхнула вона, відвернувшись від нього. — А може, мені більше підходить пекло — ти про це думав?

Коли в коридорі за дверима зазвучали лункі кроки, Ферро згорбила плечі. Вона відчула Баязів гнів навіть раніше, ніж двері розчахнулись і старий лисий біляк увірвався до кімнати.

— Отой малий покидьок! Як тільки він мені віддячує після всього, що я йому дав?! — Кей і Сульфур прослизнули за двері

слідом за ним, наче двійко псів, які скрадаються за своїм господарем. — Він опирається мені перед Закритою Радою! Каже мені не пхати свого носа до чужого проса! Мені! Звідки цьому малодушному йолопу знати, де моє просо, а де чуже?!

— Проблеми з королем Лютаром Величним? — буркнула Ферро.

Маг примружив на неї очі.

— Рік тому в усьому Земному колі не було пустішої голови. Та вистачило начепити на нього корону і щоб купка старих брехунів кілька тижнів лизала йому дупу, і тепер цей малий гівнюк має себе за Столікуса!

Ферро знизала плечима. Король чи ні, а Лютар ніколи не був занизької думки про себе.

— Треба краще пильнувати, на кого надягаєш корони.

— У цьому й біда з коронами: їх треба на когось надягати. Можна хіба що кидати їх у натовп і сподіватися на краще. — Баяз похмуро глянув на Юлвея. — А що в тебе, брате? Ти ходив за стінами?

— Так.

— І що бачив?

— Смерть. Багато смерті. Солдати імператора наводнюють західні райони Адуа, його кораблями переповнена затока. Щодня дорогою з півдня надходять нові війська, зміцнюючи контроль гурків над містом.

— Те саме я можу дізнатися й від отих недоумків із Закритої Ради. Що з Мамуном і його Стома Словами?

— Мамуном, тричі благословенним і тричі проклятим? Чудесним першим учнем великого Калула, правої руки Бога? Він чекає. Він, його брати, його сестри — вони мають великий намет за межами міста. Моляться за перемогу, слухають солодку музику, купаються в напахченій воді, байдикують голі й тішаються плотськими насолодами. Чекають, коли гуркські солдати знесуть стіни міста, і їдять. — Він поглянув на Баяза. — Їдять удень і вночі, відверто порушуючи Другий закон. Безсоромно насміхаючись із урочистого слова Еуза. Готуються до миті, коли підуть шукати тебе. До миті, для якої їх і створив Калул. Вони вважають, що до неї вже лишилося недовго. Начищають обладунки.

— Справді? — процідив Баяз. — Тоді хай вони будуть прокляті.

— Вони вже самі прирекли себе на прокляття. Але це нам не допоможе.

— Тоді треба піти до Будинку Творця.

Ферро різко підвела голову. У тій великій суворій вежі було щось таке, що заворожувало її, відколи вона вперше прибула до Адуа. Її погляд завжди мимоволі тягнуло до схожої на гору громади вежі, яка високо здіймалася, недоторкана, над димом і люттю.

— Чому? — запитав Юлвей. — Ти збираєшся замкнутися всередині? Як Канедіас багато років тому, коли ми прийшли мститися? Ти ховатимешся в п'їтмі, Баязе? І цього разу скинуть звідти тебе, щоб ти розбився об міст унизу?

Перший з-поміж магів пирхнув.

— Ти надто добре мене знаєш, щоб так думати. Коли вони прийдуть по мене, я виступлю проти них відкрито. Але в п'їтмі ще криється зброя. Одна-дві несподіванки з кузні Творця для наших проклятих друзів за стінами.

Юлвей захвилювався ще більше, ніж раніше.

— Розділювач?

— Одне лезо тут, — прошепотів із кутка Кей. — Друге — у Потоїбчі.

Баяз, як завжди, не став на нього зважати.

— Він може перерізати що завгодно, навіть пожирача.

— А сотню переріже? — запитав Юлвей.

— Мені вистачить самого Мамуна.

Юлвей поволі підвівся з крісла і встав, зітхнувши.

— Чудово, веди мене. Я востаннє ввійду до Будинку Творця з тобою.

Ферро облизала зуби. Думка про те, щоб зайти туди, була непереборно спокуслива.

— Я піду з вами.

Баяз сердито озирнувся на неї.

— Ні, не підеш. Можеш сидіти тут і дутися. Це ж завжди було твоїм особливим даром, хіба ні? Мені було б страх як неприємно позбавити тебе нагоди ним скористатися. Ти підеш із нами, — різко звернувся він до Кей. — А ти, Йору, маєш власні справи, так?

— Так, майстре Баязе.

— Добре.

Перший з-поміж магів вийшов із кімнати разом із Юлвеєм. Позаду плентався його учень. Сульфур не ворухнувся. Ферро насупилася на нього, а він відповів широкою усмішкою, відхиливши голову до оббитої панелями стіни й задерши підборіддя до ліпнини на стелі.

— Хіба ці Сто Слів — не твої вороги теж? — поцікавилася Ферро.

— Мої найбільші й найзатятіші вороги.

— Тоді чому ти не б'єшся?

— О, є й інші способи битися, крім валандання там у багні. — У тих очах, темному і ясному, було щось таке, що не подобалося Ферро. За усмішками Йору ховалося щось жорстоке й голодне. — Та хоч я й був би дуже радий побути тут і потеревенити, проте мушу піти і знову підштовхнути коліщатка. — Він закрутив у повітрі одним пальцем. — Коліщатка мають обертатися, так, Малджин?

— Тоді йди, — гарикнула вона. — Я тебе не зупинятиму.

— Ти не змогла б, навіть якби хотіла. Хотів би побажати тобі гарного дня. Тільки готовий побитись об заклад, що в тебе такого ніколи не було.

Із цими словами він вибрав за поріг, і за ним клацнули двері.

Ферро вже перетнула кімнату й відсунула засув на вікні. Колишья зробила так, як сказав Баяз, і це не принесло їй нічого, крім змарнованого року. Тепер вона робитиме вибір сама. Ферро різко відсунула фіранки й вислизнула на балкон. Літало з вітром скручене листя, гасаючи моріжками внизу разом із дрібним дощем. Швидко оглянувши вологі стежки, Ферро побачила всього одного вартового, та й той дивився не туди, зіщулившись під плащем.

Часом найкраще ловити момент.

Ферро перекинула ноги через поруччя, опанувала себе, а тоді скочила в повітря. Впіймала слизьку гілку на дереві, гойднулася до стовбура, зїхала по ньому на вологу землю й почала скрадатися за охайно підстриженим живоплотом, припадаючи до землі.

Почула кроки, а тоді — голоси. Голоси Баяза та Юлвея, які тихо перемовлялися на шипучому вітрі. Трясця, як же ці старі дурні маги обожнюють ляскати губами!

— Сульфур? — долинув голос Юлвея. — Він досі з тобою?

— А чом би йому не бути?

— Його дослідження йшли в... небезпечному напрямку. Я ка-
зав тобі про це, брате.

— І що? Калул так не перебирає слугами...

Вони пройшли надто далеко, щоб їх можна було почути,
і Ферро довелося помчати за живоплотом не розгинаючись,
щоб не відстати.

— ...Мені не подобається ця звичка, — провадив Юлвей
далі, — прибирати чиюсь подобу, міняти шкуру. Проклята на-
ука. Ти знаєш, яке ставлення до цього було в Джувенса...

— Мені ніколи перейматися ставленням людини, що вже
кілька століть лежить у могилі. Третього закону не існує,
Юлвею.

— А може, й мав би. Крадіжка чужого обличчя... витівки
Глустрода та його демонокровок. Мистецтва, взяті з По-
тойбіччя...

— Треба користуватися тією зброєю, яку ми можемо зна-
йти. Я не люблю Мамуна, проте він має рацію. Їх називають
«Сто Слів», тому що їх сотня. Нас двоє, і час нас не пощадив.

— То чому вони чекають?

— Ти знаєш Калула, брате. Він завше обережний, уважний,
неквапливий. Він не ризикуватиме своїми дітьми, доки не буде
змушений...

Ферро крізь шпарини між голими гілками дивилась, як трое
чоловіків минають вартових і виходять за ворота у високій стіні
палацу. Вона дала їм кілька секунд, а тоді зірвалася з місця
й покрокувала слідом, розправивши плечі, ніби пішла у важли-
вих справах. Ферро відчувала на собі суворі погляди чоловіків
у обладунках обабіч воріт, але вони вже звикли до того, що
вона то приходить, то зникає. Цього разу вони змовчали.

Вона крокувала між великими будівлями, огинала статуї,
перетинала нудні сади, йдучи за двома магами та їхнім учнем
через увесь Агріонт. Ішла на відстані, затримуючись у дверях,
попід деревами, чимчикуючи просто за спинами нечисленних
людей, які бігли вітряними вулицями. Часом над будівлями на
якійсь площі чи в кінці провулка здіймалася верхівка величез-
ної громади Будинку Творця. Через мжичку вона попервах

видавалася млисто-сірою, та з кожним кроком Ферро ставала чорнішою, більшою й чіткішою.

Троє чоловіків привели її до блаженної будівлі з осілим дахом, із якого стирчали напіврозвалені башти. Ферро стала на коліно й почала підглядати з-за рогу, тимчасом як Баяз постукав кінцем жезла в хиткі двері.

— Я радий, що ти не знайшов Сімені, брате, — сказав Юлвей, поки вони чекали. — Цю штуку краще не відкопувати.

— Цікаво, чи думатимеш ти так само, коли Сто Слів промчать вулицями Агріонта, голосно вимагаючи нашої крові?

— Гадаю, Бог мені простить. На світі є й дещо гірше за пожирачів Калула.

Ферро вп'ялася нігтями собі в долоні. Біля одного із закопчених вікон стояла якась постать, що дивилася на Юлвея та Баяза. Постать довга, худорлява, в чорній масці та з коротким волоссям. Жінка, яка колись давно ганялася за нею й Дев'ятипалім. Ферро несвідомо потягнулася до меча, а тоді усвідомила, що залишила його в палаці, й прокляла себе за дурість. Дев'ятипалий мав рацію. Ножів забагато не буває.

Двері захиталися й відчинилися, пролунало кілька стишених слів, двоє стариганів увійшли, Кей — за ними, похиливши голову. Жінка в масці подивилася ще трохи, а тоді відійшла від вікна в темряву. Коли двері невпевнено причинилися, Ферро перескочила через огорожу, просунула ногу в шпарину і прослизнула боком досередини, прокравшись у глибокі тіні по той бік. Двері остаточно зачинилися, грюкнувши й зарипівши петлями.

Вона пішла довгим коридором, де на одній стіні припадали порохом картини, а на другій — вікна. Увесь цей час Ферро пощипувало карк: вона чекала, коли з тіней виринуть чорні маски. Але не з'явилося нічого, крім лунких кроків попереду й безглузлого гудіння старечих голосів.

— Це місце змінилося, — казав Юлвей. — Від того дня, коли ми билися з Канедіасом. Того дня, коли закінчився Старий час. Тоді йшов дощ.

— Пам'ятаю.

— Я лежав поранений на мосту під дощем. Бачив, як вони впали — Творець і його донька. Звалилися з висоти. Важко

повірити, що тоді, побачивши це, я всміхнувся. Помста — це нетривала втіха. А сумніви ми несемо з собою в могилу.

Тут Ферро зневажливо посміхнулася. Якщо вона зможе добитися помсти, то сумніви витерпить.

— Час нам обом приніс жаль, — пробурмотів Баяз.

— І цей жаль посилюється з кожним роком. Однак є одна дивна річ. Лежачи там, я міг запрягти, що першим упав Канедіас, а другою — Толомей.

— Пам'ять уміє брехати, особливо тим, хто прожив так довго, як ми. Творець скинув свою доньку, а тоді я його. Так і закінчився Старий час.

— Саме так, — пробурмотів Юлвей. — Як багато втрачено. А тепер ми дійшли до цього...

Кей рвучко повернув голову, і Ферро припала до стіни за похилою шафою. Він постояв на місці одну довгу мить, насуплено дивлячись у її бік. А тоді пішов за іншими. Ферро зачекала, тамуючи подих, доки вся трійця не завершила за ріг і не зникла з поля зору.

Наздогнала їх на напіврозваленому подвір'ї, зарослому всохлими бур'янами й захаращеному розбитим шифером, що падав униз із дахів. Чоловік у брудній сорочці повів магів угору довгими сходами, до темної арки, що височіла у високій стіні Агріонта. У його скрючених руках дзеленчала в'язка ключів, і він бурмотів щось про яйця. Коли вони пройшли в тунель, Ферро пробігла відкритим простором і сходами, а тоді спинилася, діставшись майже догори.

— Ми невдовзі повернемося, — долинуло до неї бурчання Баяза. — Залиш двері відчиненими.

— Їх завжди тримають замкненими, — відповів чийсь голос. — Таке правило. Їх тримали на замку все моє життя, і я не збираюся...

— Тоді зачекай тут, доки ми не повернемося! Тільки звідси ні ногою! У мене є багато кращих справ, аніж сидіти й чекати не по той бік твоїх замкнених дверей!

Закрутилися ключі. Завищали старі петлі. Пальці Ферро ковзнули довкола уламка каменю і міцно вчепилися в нього.

Чоловік у брудній сорочці зачиняв ворота, а тим часом вона підкралася до вершини сходів. Він сердито бурмотів, вовтузячись

із ключами й дзенькаючи металом. Камінь із глухим звуком ударив чоловіка по лисині. Той охнув, хитнувся вперед, Ферро підхопила його обм'якле тіло під пахви, а тоді обережно опустила на землю.

Відтак вона поклала камінь і зігнутим пальцем підчепила в чоловіка ключі.

Коли Ферро підняла руку, щоб відчинити двері, її накрило якесь дивне відчуття. Наче від прохолодного вітерцю у спекотний день: спершу дивуєшся йому, а тоді насолоджуєшся ним. По її хребту пробіг дроз, доволі приємний, і їй від цього перехопило подих. Вона притиснула руку до обвітреної деревини. Поверхня деревини приємно зігріла їй долоню. Ферро відчинила двері якраз достатньо, щоб зазирнути за них.

Зі стіни Агріонта виходив вузький міст — щонайбільше крок завширшки — без поруччя чи парапету. На протилежному боці він упирався в Будинок Творця — височезну кручу з оголеної гірської породи, що виблискувала чорнотою від дощу. Наприкінці цього кам'яного переходу Баяз, Юлвей та Кей стояли перед брамою. Брамою з темного металу, позначеного в центрі яскравими колами. Це були кола з літер, яких Ферро не розуміла. Вона побачила, як Баяз витягнув щось із-за коміра сорочки. Кола в неї на очах заворушилися, закрутилися, завертілися, а її серце загупало, відлунюючи у вухах. Двері безшумно розійшлися. Повільно, майже неохоче, троє чоловіків пройшли в той чорний отвір і зчезли.

Будинок Творця відчинився.

Ферро пішла за ними по мосту, тимчасом як по твердому каменю під її ногами біла сіра вода. Дощ цілував їй шкіру, а вітер її покусував. На віддалі з міста, що й досі тліло, здіймалися у брудне небо плями диму, проте очі Ферро вп'ялися в розчакнуту браму просто попереду. Вона на мить затрималася на порозі, стиснувши кулаки.

А тоді ввійшла в п'ятьму.

По той бік брами не було ні холодно, ні тепло. Повітря було таке спокійне, пласке й тихе, що, здавалося, лягало Ферро на плечі важким тягарем, тиснуло їй на вуха. Кілька приглушених кроків — і світло начисто згасло. Вітер, дощ, відкрите небо стали напівзабутими снами. Ферро почувалася так, ніби про-

йшла сотню миль під мертвою землею. Здавалося, ніби спинився сам час. Ферро підкралася до широкої арки й зазирнула в неї.

Зала за аркою скидалася на храм, але вона поглинула б цілком навіть великий храм у Шаффі, де щогодини зверталися до Бога тисячі людей. Поряд із нею здавався крихітним високий купол, під яким Джебзалеві дан Лютару дали корону. Поряд із цим обширом видався б дрібним навіть безкрайній простір зруйнованого Аулкуса. Місце, переповнене похмурими тінями, населене понурим відлунням, окреслене сердитим, неблаганним каменем. Гробниця давно померлих гігантів.

Могила забутих богів.

Посередині неї стояли Юлвей і Баяз. Крихітні комашині постаті в океані мерехтливої пітьми. Ферро притиснулася до холодного каменю, прагнучи розчути в морі відлуння їхні слова.

— Йди до арсеналу і знайди якісь із клинків Творця. Я піду нагору і принесу... ту, іншу річ.

Баяз відвернувся, та Юлвей схопив його за руку.

— Спершу дай мені відповідь на одне запитання, брате.

— Яке запитання?

— Те саме, яке я ставлю завжди.

— Знову? Навіть тепер? Чудово, якщо вже ти мусиш... Став.

Двоє стариганів цілу вічність стояли нерухомо. Доки не вщухло останнє відлуння, зоставивши по собі лише важку, як свинець, тишу. Ферро затамувала подих.

— Ти вбив Джувенса? — прошурхотів у темряві шепіт Юлвея. — Ти вбив нашого майстра?

Баяз навіть не здригнувся.

— Колись давно я припускався помилок. Визнаю, багато разів. І там, на зруйнованому заході. І тут, у цьому місці. Не минає й дня без того, щоб я про них не пошкодував. Я бився з Калуллом. Не зважав на мудрість свого майстра. Вдерся без дозволу до Будинку Творця. Закохався в його доньку. Я був гордий, марнославний, запальний — усе це правда. Проте Джувенса я не вбивав.

— Що сталося того дня?

Перший з-поміж магів вимовив наступні слова, наче репліки, які довго репетирував.

— Канедіас прийшов мене забрати. Через те, що я звабив його доньку. Вкрав його таємниці. Джувенс не хотів мене

віддавати. Вони побилися, а я втік. Від люті їхньої битви за-світилися небеса. Коли я повернувся, Творець уже зник, а наш майстер був мертвий. Я не вбивав Джувенса.

Знову довге мовчання. Ферро, заціпенівши, дивилася на них.

— Гаразд. — Юлвей прибрав руку з Баязового передпліччя. — Отже, Мамун збрехав. Калул збрехав. Ми битимемося проти них разом.

— Добре, мій давній друже, добре. Я знав, що можу тобі довіряти, як і ти мені.

Ферро вишкірила зуби. «Довіряти». Це слово вживають тільки брехуни. Правдивим це слово не потрібне. Перший з-поміж магів лунко покрокував до однієї з численних арок і зник у мороці.

Юлвей провів його поглядом. Тоді різко зітхнув і побрів у іншому напрямку. На його тонких руках задзвеніли браслети. Відлуння його кроків поволі стихло, і Ферро залишилася на самоті з тінями, оповита тишею.

Вона поволі, обережно пішла вперед, у ту величезну порожнечу. Підлога там виблискувала сяйливими лініями з яскравого металу, викарбуваними в чорному камені. Стеля, якщо вона взагалі існувала, була оповита пільмою. Довкола стін щонайменше за двадцять кроків від підлоги тягнувся високий балкон, над ним — іще один, а потім — іще один і ще, ледь видимі в напівтемряві. А над усім цим висів прекрасний прилад. Кільця з темного металу, великі й малі, блискучі диски й сяйливі круги, позначені дивними письменами. Все це рухалося. Все це оберталося, кільце довкола кільця, а посередині була чорна куля — єдиний предмет, який перебував у цілковитому спокої.

Ферро крутилась і крутилась, а може, стояла нерухомо, тимчасом як зала оберталася довкола неї. Вона відчувала запаморочення, сп'яніння, задуху. Голий камінь здіймався в чорноту. Грубе каміння без вапняного розчину, серед якого не було двох однакових брил. Ферро спробувала уявити, зі скількох каменів збудовано вежу.

Із тисяч. Мільйонів.

Що там казав Баяз на острові на краю світу? Де мудра людина ховає камінь? Серед тисячі каменів. Серед мільйона. Кільця вгорі злегка посунулися. Вони потягнули за Ферро,

а найдужче потягнула за неї чорна куля посередині. Наче хтось кликав її змахом руки. Наче якийсь голос гукав її ім'я.

Вона просунула пальці в сухі прогалини між каменями й полізла, здимаючи руку над рукою, вгору і вгору. Це було легко. Неначе стіна була створена для лазіння. Невдовзі Ферро звисла ноги з металевого поруччя першого балкона. Полізла далі, не зупиняючись, щоб перевести подих, усе вище й вище. Дісталася другого балкона, липка від поту серед мертвого повітря. Дісталася третього вже тоді, коли хрипко дихала. Схопилася за поруччя четвертого й підтягнулася. Встала й поглянула долі.

Далеко внизу, на дні чорної безодні, лежало на круглій підлозі зали все Земне коло. Мапа, на якій лінії берегів були виведені блискучим металом. На рівні Ферро поволі обертався великий механізм, який займав майже весь простір у злегка вигнутій галереї й висів на дротах, не товщих за нитки.

Вона насупилася на чорну кулю посередині й відчула поколювання в долонях.

Куля, здавалося, зависла там без підтримки. Ферро мала б замислитись, як таке може бути, та їй думалося лише про те, як сильно цієї кулі хочеться торкнутися. Як їй потрібно торкнутися. Вона не мала вибору. Один із металевих кругів підплив до неї, тьмяно поблискуючи.

Часом найкраще ловити момент.

Ферро вискочила на поруччя, на мить присіла там, опановуючи себе. Вона не думала. Думати було б божевіллям. Ферро стрибнула в порожнечу, розмахуючи кінцівками. Коли вона вхопилася за крайнє кільце машини, та вся захиталася й загойдалася. Ферро гойднулася під неї, повиснувши й затамувавши подих. Її язик повільно, обережно втиснувся в піднебіння, вона підтягнулася на руках, зачепилася ногами за метал і потягнулася вздовж нього. Невдовзі опинилася біля широкого диска, всіяного борознами, і перелізла з однієї деталі на другу, задрижавши всім тілом від натуги. Прохолодний метал тремтів під її вагою, викручуючись і згинаючись, хитаючись від кожного її поруху, погрожуючи скинути її в порожнечу.

Ферро, може, й не мала страху. Однак падіння на найтвердіший із твердого каменю з висоти в сотню кроків усе одно здавалося їй вельми серйозною річчю.

Тож Ферро прослизнула з одного кільця до іншого, майже не наважуючись навіть дихати. Вона казала собі, що падати нікуди. Вона просто лазить по деревах, ковзає між гіллям, як у дитинстві, до приходу гурків. Урешті Ферро взялася за внутрішнє кільце. Несамовито вчепилася в нього, чекаючи, доки воно саме собою не наблизить її до центру. Вона повисла, схрестивши ноги на тендітному металі й тримаючись за нього однією рукою, а другою тягнучись до тієї блискучої чорної кулі.

Ферро бачила, як у бездоганній поверхні цієї кулі віддзеркалюється її застигле лице, її зігнута рука, розпухла і спотворена. Вона тягнулася вперед, щосили, зціпивши зуби. Все ближче і ближче. Важило лиш одне — торкнутися кулі. Ферро зачепила кулю самісіньким кінчиком середнього пальця, і та, наче бульбашка, що луснула, зникла в порожньому тумані.

Щось зірвалося й поволі полетіло донизу, неначе тонучи у воді. Ферро провела поглядом річ, що летіла геть від неї, вниз і вниз, темною плямою в чорній пільмі. Та річ торкнулася підлоги з глухим звуком, який, здавалося, струсив самі підвалини Будинку Творця й наповнив залу оглушливим відлунням. Кільце, за яке трималася Ферро, затремтіло, і вона на одну запаморочливу мить мало не втратила хват. Коли їй вдалося підтягнутися назад, вона усвідомила, що кільце перестало рухатися.

Весь пристрій застиг.

Здавалося, минула ціла вічність, перш ніж Ферро вилізла нерухожими кільцями назад, на верхню галерею, й пододала довгий спуск височезними стінами. Коли вона нарешті зіскочила на підлогу просторої зали, одяг у неї був порваний, долоні, лікті й коліна — обдерті й закривавлені, та Ферро цього майже не помічала. Вона лунко побігла широкою підлогою. До самісінької середини зали, де ще лежав предмет, який упав згори.

Він здавався просто нерівним уламком темного каменю завбільшки з великий кулак. Але це був не камінь, і Ферро це знала. Вона відчувала, як із нього щось витікає, щось виливається, струменить захопливими хвилями. Щось таке, чого не можна ні побачити, ні помацати, хоча це однаково наповнювало весь простір довкола аж до найтемніших його куточків. Невидиме і все ж непереборно прекрасне, воно лилося довкола Ферро, пощипуючи її, й тягнуло її вперед.

Коли Ферро підійшла ближче, її серце забилося об ребра. Коли опустилася на коліна поряд із уламком, її рот переповнив-ся голодною слиною. Коли вона простягнула руку й відчула свербіж у долоні, у неї в горлі перехопило подих. Її рука зімкнулася довкола дзюбатої та щербатої поверхні уламка. Дуже важкої й дуже холодної, наче шмат застиглого свинцю. Ферро поволі підняла його, крутячи в руці й заворожено дивлячись, як уламок виблискує в темряві.

— Сім'я.

В одній із арок стояв Баяз. Його лице тремтіло від огидної суміші жаху з насолодою.

— Ферро, йди звідси, негайно! Віднеси його до палацу. — Він здригнувся, підняв одну руку, неначе прикриваючи очі від сліпучого світла. — Скриня в моїх покоях. Поклади це досередини й наглухо замкни, чуєш? Наглухо замкни!

Ферро набурмосилася й відвернулася, гадки не маючи, крізь яку з цих арок можна вийти з Будинку Творця.

— Зачекай! — До неї через залу наближався Кей, не зводячи блискучих очей із її долоні. — Залишся!

Йдучи, він не виказував ані крихти страху. Лише жахливий голод, достатньо дивний, щоб Ферро відступила на крок.

— Воно було тут. Тут від самого початку. — Його лице здавалося блідим, обм'яклим, затіненим. — Сім'я.

Біла рука Кея поповзла крізь темряву до неї.

— Нарешті. Віддай його...

Він зім'явся, наче викинутий папір, утратив опору, а тоді його перекинуло через усю величезну залу, поки Ферро встигнула зробити лиш один приголомшений вдих. Лунко врізався у стіну просто під найнижчим балконом. Ферро, роззявивши рота, побачила, як його розтрощене тіло відскочило й повалилося на землю, а зламані кінцівки зателіпалися.

Баяз вийшов уперед, міцно тримаючись за жезл. Повітря довкола його пліч досі ледь-ледь мерехтіло. Ферро, звісно, вбила багато кого й не лила сліз. Але те, як швидко це відбулося, вразило навіть її.

— Що ти зробив? — процідила вона.

Довкола них досі розходилося відлуння смертельного зіткнення Кея з віддаленою стіною.

— Те, що мусив. Іди до палацу. Негайно. — Баяз тицьнув важким пальцем в одну з арок, і Ферро побачила там ледь помітний проблиск світла. — Поклади ту штуку до скрині! Ти навіть уявити не можеш, яка вона небезпечна!

Мало хто не любив накази так, як Ферро, проте вона не бажала залишатися в тому місці. Вона запхала каменюку собі під сорочку. Здавалося, що там їй і місце — поряд із її животом. Хай скільки Баяз називав її небезпечною, каменюка була прохолодна і втішна. Ферро ступила один крок, і коли її чобіт лунко опустився, з віддаленого боку зали долинув неприємний смішок.

Саме там упав знівечений труп Кея.

Баяз, вочевидь, не здивувався.

— Ну що? — крикнув він. — Нарешті ти показуєш себе! Я вже підозрював, що ти не той, ким видаєшся! Де мій учень і коли тобі вдалося його замінити?

— Багато місяців тому. — Кей поволі підіймався з начищеної підлоги, не припиняючи хихотіти. — Перш ніж ти подався у свою безглузду мандрівку до Старої Імперії.

На його усміхненому обличчі не було крові. Навіть маленької подряпинки.

— Мені довелося сидіти поряд із тобою, біля вогню. Стежити за тобою, поки ти лежав безпорадний на тому возі. Лишатися з тобою всю дорогу до краю світу й назад. Твій учень залишився тут. Моїми стараннями його наполовину з'їдений труп дістався мухам у кущах, менш ніж за двадцять кроків від того місця, де солодко спали ви з північанином.

— Хе. — Баяз перекинув жезл у другу руку. — Я начебто помітив різке покращення твоїх навичок. Треба було вбити мене тоді, коли в тебе була можливість.

— О, час є й зараз.

Побачивши, як Кей підвівся, Ферро здригнулася. У залі раптом стало дуже холодно.

— Сто слів? Можливо. Одне слово? — Баяз скривив уста. — Не думаю. Ти яке з Калулових створінь? Східний Вітер? Хтось із отих проклятих близнят?

— Я не створіння Калула.

По Баязовому обличчю промайнула ледь помітна тінь сумніву.

— А хто тоді?

— Ми добре знали одне одного в далекому минулому.

Перший з-поміж магів нахмурився.

— Хто ти? Говори!

— Зміна подоби. — Жіночий голос, м'який і тихий. Поки Кей неквапом крокував уперед, щось відбувалося з його обличчям. Його бліда шкіра обвисла, перекрутилася. — Жахливий і підступний трюк. — У нього почали топитися ніс, очі, губи, збігаючи з черепа, наче віск зі свічки. — Невже ти мене не пам'ятаєш, Баязе?

Під тим обличчям показалося інше — суворе, біле, наче блідий мармур.

— Ти ж казав, що кохатимеш мене вічно. — У повітрі панував крижаний холод. Дихання Ферро клубочилося в неї перед вустами. — Обіцяв мені, що ми ніколи не розлучимося. Коли я відчинила тобі батькову браму...

— Ні!

Баяз нетвердо ступив крок назад.

— Ти видаєшся здивованим. Не таким здивованим, як я, коли ти не обійняв мене, а скинув із даху. Хіба не так, коханий? І чому? Щоб ти зберіг свої таємниці? Щоб ти здавався шляхетним?

Довге волосся Кея стало білим, як крейда. Тепер воно майоріло довкола жіночого обличчя, страшенно блілого, з двома яскравими чорними цятками-очима. Толомей. Донька Творця. Привид, що вийшов із вицвілого минулого. Привид, що багато місяців ходив поряд із ними у краденій подобі. Ферро мало не відчувала її крижане дихання, що холодило повітря, як смерть. Вона швидко перевела погляд із того блілого обличчя на віддалену арку в протилежному кінці зали, розриваючись між бажанням утекти й потребою знати більше.

— Я бачив тебе в могилі! — прошепотів Баяз. — Сам засипав тебе землею!

— Так, ти ще й ридав при цьому, ніби не скинув мене сам. — Чорні очі Толомей перейшли до Ферро, до її живота, який пощипувало Сім'я. — Але я торкнулася Потойбіччя. Тримала його цими двома руками, поки мій батько працював, і воно мене змінило. Я лежала в холодних обіймах землі. Між життям

і смертю. Доки не почула голоси. Ті голоси, які колись давно чув Ґлустрод. Вони запропонували мені угоду. Моя воля в обмін на їхню.

— Ти порушила Перший закон!

— Для похованих закони не мають жодного значення! Коли я нарешті вибралася з хапкої землі, в мені вже не було нічого людського. Зате друга моя частина, та, що належить світові внизу, — вона не може померти. Вона стоїть перед тобою. Зараз я завершу роботу, яку почав Ґлустрод. Розчахну двері, що їх запечатав мій дід. Цей світ і Потойбіччя будуть єдиним цілим. Як до Старого часу. Як мало бути завжди. — Толомей простягнула розкрити долоню, і з неї вилився лютий холод, від якого Ферро проїняв дрозж від спини до кінчиків пальців. — Віддай мені Сім'я, дитино. Я дала обіцянку Оповідачам Таємниць, а я своїх обіцянок дотримую.

— Це ми ще побачимо! — загарчав Перший з-поміж магів.

Ферро відчула смикання у себе в животі, побачила, як повітря довкола Баяза почало розмиватися. Толомей стала за десять кроків від нього. А за мить ударила його зі звуком, схожим на грім. Його жезл розбився, від нього розлетілися тріски. Баяз, вражено видихнувши, полетів крізь пільму й покотився холодним каменем, а тоді розпластався незграбною купою. Ферро витріщилася на нього, а тим часом її накрила хвиля морозного повітря. Вона відчула страх — огидний, жахливий і, що ще гірше, незнаний. А тоді завмерла.

— Роки ослабили тебе. — Тепер донька Творця повільно, безшумно просувалася до непритомного тіла Баяза, а за нею розвівалося біле волосся, схоже на брижі на примороженому ставку. — Твоє Мистецтво не може мені нашкодити.

Вона стала над ним, і її сухі білі губи розтягнулись у крижаній посмішці.

— За все, що ти в мене забрав. За мого батька. — Вона здійняла ногу над лисою головою Баяза. — За мене...

Толомей вибухнула яскравим полум'ям. Спалахнуло різке світло, досягнувши найвіддаленіших куточків просторої зали; блиск проникнув навіть до щілин між каменями. Ферро незграбно позадкувала, прикривши очі рукою. З-поміж пальців побачила, як Толомей несамовито крутиться по підлозі, смика-

ючись і пританцьовуючи. Її тіло охоплювало біле полум'я, а волосья перетворилося на закручений язик вогню.

Вона гепнулася на землю, до зали повернулася пійма, і здійнялася смердюча хмара диму. З однієї з арок вийшов Юлвей. Його темна шкіра виблискувала потом. Він тримав під кошавою пахвою зв'язку мечів. Мечів із тьмяного металу, подібних до того, який носив Дев'ятипалий. Кожен із них був позначений однією срібною літерою.

— Ферро, у тебе все гаразд?

— Я... — Вогонь не приніс із собою тепла. В залі стало так холодно, що у Ферро цокотіли зуби. — Я...

— Іди.

Коли полум'я остаточно згасло, Юлвей насуплено поглянув на тіло Толомей. Ферро нарешті знайшла в собі сили рухатися й почала задкувати. Побачивши, як донька Творця лізе догори, а з її тіла сповзає попіл від одягу Кея, вона відчула, як у неї всередині щось неприємно обривається. Толомей стояла висока і смертельно худорлява, гола й лиса, як Баяз: усе її волосья згоріло, перетворившись на сіру золу. На її трупно-блідій шкірі, що виблискувала бездоганною білизною, не було жодної відмітини.

— Завжди є щось іще. — Вона сердито зиркнула на Юлвея порожніми чорними очима. — Мене не обпалити полум'ю, закликачу. Ти не можеш мене зупинити.

— Але мушу спробувати.

Маг підкинув свої мечі в повітря. Вони закрутилися, завертілися, виблискуючи лезами, розходячись у піймі й линучи кудись убік, хоча це було неможливо. Мечі почали літати довкола Юлвея й Ферро, кружляючи по колу. Дедалі швидше і швидше, доки не перетворилися на розмиту пляму зі смертоносного металу. Так близько, що, якби Ферро простягнула руку, її б відтяло по зап'ясток.

— Не рухайся, — сказав Юлвей.

Це зайве було й казати. Ферро відчула приплив гніву, пекучого і знайомого.

— Спершу я мушу бігти, а потім — не рухатися? Спершу Сім'я на краю світу, а тепер воно тут, у центрі? Спершу вона мертва, а тепер украла чуже обличчя? Вам, старі покидьки, треба розібратися зі своїми історіями.

— Вони брехуни! — загарчала Толомей, і Ферро відчула, як холод її морозного дихання омиває її щоку і пронизує аж до кісток. — Використовують інших! Їм не можна довіряти!

— А тобі можна? — зневажливо пирхнула Ферро. — Іди в пизду!

Толомей поволі кивнула.

— Тоді здохни разом із ними.

Вона подалася вбік, балансує навшпиньках. Усюди, де її босі ноги торкалися землі, розходилися кільця білого інію.

— Старий, ти не можеш вічно жонглювати своїми ножами.

Ферро побачила, як Баяз за білим плечем Толомей поволі зіп'явся на ноги, тримаючи одну руку другою. Його застигле обличчя було роздряпане й закривавлене. Із його кволого кулака звисав якийсь предмет — видовжена купа металевих трубок із гаком на кінці. Тьмянний метал виблискував у темряві. Баязові очі закотилися до далекої стелі, а коли довкола мага закрутилося повітря, у нього на шиї від натуги виступили вени. Ферро відчула те саме посмокування в животі, і її очі потягнуло догори. До великої машини, що висіла в них над головами. Та затремтіла.

— От лайно, — пробурмотіла Ферро й почала задкувати.

Якщо Толомей це й помітила, то нічим цього не показала. Вона зігнула коліна й підскочила високо в повітря, здійнявшись білою смугою над вихором мечів. Зависла на мить угорі, а тоді полетіла вниз, до Юлвея. Вдарилася коліними об підлогу з такою силою, що земля затрусилася. Якийсь уламок каменю зачепив Ферро щоку, і вона відчула, як її в обличчя повіяв крижаний вітер, і незграбно відступила на крок.

Донька Творця насуплено поглянула вгору.

— А ти нелегко помираєш, старий, — загарчала Толомей, коли відлуння затихло.

Ферро не могла сказати, як Юлвей її уникнув, але тепер він віддалявся, поволі водячи руками по колу й подзенькуючи браслетами, тимчасом як позаду нього досі літали в повітрі мечі.

— Я працював над цим усе життя. Ти теж нелегко помираєш.

Донька Творця стала обличчям до нього.

— Я не помираю.

Величезний пристрій далеко вгорі захитався, його кабелі з різким звуком порвалися й розлетілися в темряві. Пристрій

повільно, майже як у сновидінні, почав падати. Блискучий метал, викручуючись, вигинаючись і скрегочучи, полетів додолу. Ферро розвернулася й побігла. П'ять задиханих кроків — і вона повалилася на підлогу, опустившись долілиць на відшліфований камінь. Відчула, як Сім'я впинається їй у живіт, а поряд із її спиною віє сильний вітер від вихору мечів, під якими вона ледве прослизнула.

Велика машина врізалася в підлогу позаду Ферро, здійнявши гамір, схожий на музику пекла. Кожне кільце перетворилося на гігантську музичну тарілку, на гонг для велетня. Кожне видавало свою божевільну ноту — вереск, бряжчання, бомкання змученого металу, — достатньо гучну, щоб у Ферро завібрували кістки. Підвівши погляд, вона побачила, як повз неї з торохтінням прокотився один великий диск, викрешуючи з підлоги яскраві іскри. Ще один злетів у повітря, шалено крутячись, наче підкинута монета. Ферро, видихнувши, відкотилася від нього і квапливо позадувала, коли диск гепнувся на землю поряд із нею.

Там, де зійшлися Юлвей і Толомей, утворилася гора з покрученого металу, зламаних кілець і похилих дисків, гнутих стрижнів і заплутаних кабелів. Ферро насилу зіп'ялася на ноги, тимчасом як салою мчала шалена хвиля безладного відлуння. Довкола неї сипались осколки, відсакаючи від шліфованої підлоги. Уламки розсіялися по всій залі й виблискували в тіні, наче зорі в нічному небі.

Ферро гадки не мала, хто загинув, а хто зостався живий.

— Геть звідси! — загарчав на неї крізь зуби Баяз. Його лице стало перекошеною маскою болю. — Геть звідси! Біжи!

— Юлвей, — пробелькотіла вона, — він...

— Я повернуся по нього! — Баяз махнув на Ферро здоровою рукою. — Біжи!

Є час битись, а є час тікати, і Ферро добре знала, яка між ними різниця. Цього її навчили гурки в глибині Безплідних Земель. Поки вона мчала до арки, та смикалась і дрижала. У її вухах шуміло її власне дихання. Ферро перескочила через блискуче металеве колесо й ляснула чоботами об гладенький камінь. Майже дісталась арки. Відчула лютий холод поряд із собою, приплив хворобливого жаху. Вона кинулася вперед.

Біла рука Толомей промайнула зовсім близько від Ферро, відірвала від стіни величезний шмат каменю й наповнила повітря пилом.

— Нікуди ти не підеш!

Можливо, вже настав час тікати, але Ферро начисто урвався терпець. Вона підскочила, одночасно замахуючись кулаком зі всією люттю за свої змарновані місяці, змарновані роки, змарноване життя. Її зігнуті пальці з різким хрустом ударили Толомей у щелепу. Це було все одно що бити по крижині. Коли її рука зламалася, Ферро не відчула болю, проте відчула, як зігнувся її зап'ясток і заніміло передпліччя. Перейматися цим уже було пізно. Полетів другий її кулак.

Толомей устигла схопити її за руку, перш ніж кулак торкнувся її, притягнула Ферро до себе і знерухомила, поставивши на коліна з жахливою, непереборною силою.

— Сім'я!

Сичання доньки Творця застигло на обличчі Ферро, вирвавши повітря з її легень разом з огидним стогоном. Ферро запекло шкіру там, де Толомей її тримала. Вона відчула, як її кістки гнуться, а тоді — ламаються, і її передпліччя, клацнувши, відхиляється вбік, наче зламаний дрючок. Одна біла рука промайнула крізь тінь, потягнувшись до горбка під сорочкою Ферро.

Раптом спалахнуло світло — яскрава дуга світла, що на одну сліпучу мить осяяла всю залу. Ферро почула пронизливий крик, а тоді звільнилася й розтягнулася на спині. Толомей відтяло руку — акуратно, трохи вище зап'ястка, без крові на куксі. На гладенькій стіні з'явилася велика рана, що також глибоко вгризалася в підлогу; з неї тік розтоплений камінь, що булькав і шипів. Баяз вибрів із тіні з дивною зброєю в руці; зброя курилася, а гак на її кінці досі сяяв жовтогарячим світлом. Толомей видала страхітливо холодний крик, потягнувшись єдиною рукою до Баяза.

Баяз безтямно заревів їй у відповідь, примруживши очі й роззявивши закривавленого рота. Ферро відчула, як щось викручує їй живіт, так люто, аж вона зігнулася, мало не впавши на коліна. Доньку Творця підхопило в повітря й відкинуло геть. Одна її біла п'ята залишила в мапі на підлозі довгий шрам, розітнувши камінь і розрізавши метал.

Позаду неї рознесло на шматки рештки величного пристрою. Його понівечені деталі розсипались, як листя на вітрі, й виблискували у п'їтмі. Толомей перетворилася на силует, що метався серед бурі летючого металу. Вона вдарилася об віддалену стїну з такою силою, що аж земля затрусилася, і зі стїни полетїли великі уламки каменю. Об камїнь довкола неї торохтів, дзеленчав, бряжчав град покручених осколків. У стїну, наче леза кинджалїв, впиналися кїльця, штифти, скалки, перетворюючи велику кам'яну дугу на велетенське лїжко із цвяхами.

Баяз вирячив очї. Його виснажене лице змокло від поту.

— Здохни, дияволице! — заревїв він.

Пил улїгся, камїнь почав сунутися. Залою розїйшлося відлуння холодного смїху. Ферро спїшно позадкувала, б'ючи п'ятами по гладенькому каменю, і побїгла. Її зламана рука здригнулася, торкнувшись стїни тунелю, і повисла. На Ферро раптом вискочив свїтний квадрат. Дверї Будинку Творця.

Вона вибрела на свїже повїтря. Свїтло пїсля тїней здавалося до болю яскравим, а дрїбний дощик пїсля морозного дотику Толомей здавався теплим. Сїм'я досї обтяжувало їй сорочку, жорстко і втїшно торкаючись її шкїри.

— Тїкай! — долинув із темряви голос Баяза. — До палацу!

Ферро подибала через мїст, ковзаючись незграбними ногами по мокрому каменю, тимчасом як далеко вниз гойдалася холодна вода.

— Поклади його у скриню й наглухо замкни!

Вона почула за спиною лункий вибух, удар металу об метал, але не озирнулася.

Ферро проштовхалася крїзь відчиненї дверї у стїні Агрїонта й мало не перечепилася через брамника, який сидїв попід стїною — там само, де вона його покинула, — притиснувши до голови одну руку. Він сахнувся, а вона перескочила через нього, полетїла зі сходїв, долаючи по три сходинки за раз, через напівзруйноване подвїр'я, запилюженими коридорами й не думаючи ні про постатї в масках, ні про когось їще. Тепер вони здавалися жалюгідною, буденною загрозою. Вона досї відчувала на карку те крижане дихання.

Її не думалося ні про що, крїм того, як утекти від нього подалї.

Ферро прослизнула до дверей, пововтузилася з засувом тильним боком зламаной руки, вибігла на мжичку й потупала мокрими вулицями туди, звідки прийшла. Люди у провулках і на площах задкували, даючи їй дорогу: вигляд Ферро, відчайдушної й закривавленої, шокував їх. Їй услід відлунювали сердиті голоси, та вона не зважала на них, а завернула за ріг і опинилася на широкій вулиці між сірими будівлями й мало не прослизнула на мокрій бруківці.

Дорогу перегороджувала велика юрба закудланих людей. Жінок, дітей, старих, брудних і знесилених.

— Геть з дороги! — заволатала Ферро й почала торувати собі шлях. — Суньтєся!

Їй не давала спокою історія, яку розповідав Баяз на нескінченній рівнині. Про те, як вояки знайшли Сім'я на руїнах Аулкаса. Про те, як вони зів'яли й повмирали. Вона штурхалася, хвицалася і штовхалася плечима, продираючись крізь тисняву.

— Суньтєся!

Вирвалася звідти й помчала безлюдною вулицею, притуливши до тіла, до предмета під сорочкою зламану руку.

Ферро побігла через парк. Із кожним поривом студеного вітру з тамтешніх дерев злітало листя. Там, де закінчувалися газони, здіймалася висока стіна палацу, і Ферро подалася до воріт. Обабіч них досі, як і завжди, стояли двоє вартових, і вона знала, що вони за нею спостерігають. Хоча вони її випустили, впускати її назад їм хотілося не так сильно, тим паче забрьохану, закривавлену, вкриту брудом і потом, тоді, коли вона бігла так, ніби її наздоганяв сам диявол.

— Ану стривай!

Ферро спробувала прослизнути повз них, але один вартовий її схопив.

— Відпустіть мене, йобані білі бовдури! — процїдила вона. — Ви не розумієте!

Ферро спробувала випручатись, і на землю впала позолочена алебарда: один із вартових обхопив її обома руками.

— Тоді поясни, що відбувається! — долинуло із-за забрала другого вартового. — Нащо так квапитися? — Його кулак у латній рукавиці потягнувся до горбка в неї під сорочкою. — Що там у...

— Ні!

Ферро засичала й вивернулася, а тоді хитнулася до стіни, із брязкотом відштовхнувши вартового назад в арку. Другий плавно опустив алебарду, наставивши її блискуче вістря на груди Ферро.

— Не рухайся! — загарчав він. — Доки я не...

— Впустіть її! Негайно!

По той бік воріт стояв Сульфур, і тепер він, як не дивно, не всміхався. Вартовий із сумнівом повернув голову в його бік.

— Негайно! — загарчав Сульфур. — Іменем лорда Баяза!

Вартові відпустили Ферро, і вона, лаючись, дременула від них. Пробігла через сади до палацу й лунко затупала чобітьми в коридорах. Слуги й вартові підозріливо відступалися, даючи їй дорогу. Вона знайшла двері до Баязових кімнат, незграбно їх відчинила і ввалилася досередини. Скриня, нічим не примітний короб із темного металу, стояла відкрита на столі біля вікна. Ферро пройшла до неї, розстебнула сорочку й витягнула те, що ховалося під нею.

Темний важкий камінь завбільшки з кулак. Його тьмяна поверхня досі була холодна, геть не нагрілася, відколи Ферро взяла камінь. Її руку приємно защипало, неначе від дотику давнього товариша. Навіть сама думка про те, щоб відпустити його, чомусь її дратувала.

То ось воно, Сім'я. Нарешті. Втілення Потойбіччя. Справжнісінька матерія чарів. Вона згадала прокляті руїни Аулкуса. Мертві землі в радіусі ста миль довкола нього. Цієї сили вистачить, щоб відправити імператора, Пророка, його клятих пожирачів і всю країну Гуркул до пекла, і навіть більше. Ця сила така жахлива, що вона мала б належати лише Богові, а зараз вона, Ферро, тримає її у своїй тендітній руці. Ферро довго дивилася на нього. А тоді мало-помалу почала всміхатися.

Тепер вона помститься.

Почувши важкі кроки в коридорі за дверима, Ферро раптом отямилася. Кинула Сім'я туди, де воно мало лежати, не без зусилля відсмикнула руку й різко опустила кришку скрині. Світ почав здаватися тьмянішим, слабшим, нудним — неначе в темній кімнаті раптом задули полум'я свічки. Лише тоді до Ферро дійшло, що її рука знову ціла. Вона насуплено поглянула на руку й поворошила пальцями. Вони рухалися так само легко,

як завжди, а довкола їхніх кісточок не було ні найменшої припухлості, хоча Ферро була певна, що вони розтроснені. Те саме було з другою рукою: передпліччя стало прямим і гладеньким, у тому місці, де її роздушили крижані пальці Толомей, геть не зосталося сліду. Ферро поглянула на скриню. У неї все завжди гоїлося швидко. Але щоб кістки зросталися менш ніж за годину?

Це неправильно.

У двері ледве ввійшов скривлений Баяз. На бороді засохла кров, а лиса голова виблискувала потом. Дихав він важко, шкіра в нього зблідла й сіпалась, одну руку він притиснув до боку. Він був схожий на людину, що пів дня билася з дияволом і ледве вижила.

— Де Юлвей?

Перший з-поміж магів поглянув на неї.

— Сама знаєш де.

Ферро згадала лункий удар, який почула, тікаючи з вежі. Наче якісь двері зачинилися. Двері, яких не може відчинити жоден клинок, жоден вогонь, жодна магія. Ключ від них має лише Баяз.

— Ти не повернувся. Ти запечатав браму, лишивши їх усередині.

— Ферро, ти сама знаєш, чимось завжди треба жертвувати. Сьогодні я приніс велику жертву. Власного брата. — Перший з-поміж магів пошкандибав через усю кімнату до неї. — Толомей порушила Перший закон. Уклала угоду з Оповідачами Таємниць. Хотіла відчинити ворота до світу вниз за допомогою Сімені. Вона могла бути небезпечнішою за всіх пожирачів Калула. Будинок Творця має лишатися запечатаним. Якщо знадобиться, то до кінця світу. Цей фінал по-своєму іронічний. Толомей почала життя ув'язненою в тій вежі. А тепер повернулася. Історія ходить по колу, як завжди казав Джувенс.

Ферро насупилася.

— До сраки твоє коло, біляче. Ти збрехав мені. Про Толомей. Про Творця. Про все.

— І що?

Вона насупилася ще сильніше.

— Юлвей був хорошою людиною. Допоміг мені в пустелі. Врятував мені життя.

— І мені, до того ж не раз. Але хороші люди, йдучи темними стежками, не заходять далеко. — Баяз опутив погляд ясних очей на куб із темного металу, прикритий долонею Ферро. — Решту шляху мають долати інші.

У двері ввійшов Сульфур, і Баяз витягнув з-під плаща зброю, яку приніс із Будинку Творця. Її сірий метал заблищав у м'якому світлі з вікон. Реліквія зі Старого часу. Зброя, що на очах у Ферро різала камінь, наче масло. Сульфур збентежено й водночас шанобливо забрав її в Баяза, а тоді обережно загорнув у стару церату. Відтак розгорнув свою торбу й витягнув звідти стару чорну книжку, яку Ферро вже якось бачила.

— Зараз? — пробурмотів він.

— Зараз.

Баяз забрав у нього книжку, обережно поклав руку на подряпану обкладинку, заплющив очі й поволі вдихнув. Розплющивши очі, він поглянув просто на Ферро.

— Шляхи, якими ми з тобою маємо йти тепер, по-справжньому темні. Ти це бачила.

Вона не мала що відповісти. Юлвей був хорошою людиною, та браму Будинку Творця було запечатано, і він полинув чи то до раю, чи то до пекла. Ферро поховала вже багатьох людей у різні способи. У черговій купці землі серед пустелі не було нічого особливого. Їй набридло здобувати помсту по краплині. Темні шляхи її не лякали. Вона ходила ними все життя. Їй здавалося, що вона навіть крізь метал скрині чує ледь чутний шепіт, який звертається до неї.

— Я хочу лише помсти.

— І ти її матимеш, як я і обіцяв.

Ферро стояла лицем до лица з Баязом і знизала плечима.

— То яке значення тепер має, хто кого вбив тисячу років тому?

Перший з-поміж магів хворобливо всміхнувся. Його очі яскраво виділялися на блідому закривавленому обличчі.

— Ти читаєш мої думки.

ГЕРОЙ ЗАВТРАШНЬОГО ДНЯ

Копита сірого бойового коня Джезалья слухняно тупали по чорній землі. То була велична тварина, саме така, на якій він завжди мріяв їздити. Джезаль не сумнівався, що ця кінська туша коштує кілька тисяч марок. Такий кінь міг би надати королівського вигляду будь-якому нікчемі. Його блискучі обладунки були з найкращої штирійської сталі, оздобленої золотом. Плащ — із найвишуканішого сулджукського шовку, оторочений горностаєм. Руків'я його шпаги було інкрустоване діамантами й заблищало, коли хмари вгорі попливли і трохи відкрили сонце. Сьогодні Джезаль не став надягати корону, а обрав простий золотий вінець. Його вага значно менше тиснула на хворі місця, що з'явилися в нього довкола скронь.

Усі атрибути величності. Джезаль від самого дитинства мріяв про звеличення, обожнювання, покору інших. Тепер же його нудило від усієї цієї катавасії. А втім, можливо, його нудило лише через те, що він майже не спав уночі й майже не їв уранці.

Праворуч від Джезалья їхав лорд-маршал Варуз. Він мав такий вигляд, ніби на ньому раптово позначився вік. У своїй формі він здавався зморщеним, якимось зігнутих і згорбленим. Його рухи втратили сталеву точність, а погляд — крижану зосередженість. У ньому чомусь почала ледь помітно проявлятися розгубленість.

— У Арках досі точаться бої, ваша величносте, — пояснював він, — але ми там майже не закріпилися. Гурки міцно тримають у руках Три Ферми. Вони пересунули катапульти вперед, до каналу, і вночі метали запалювальні снаряди вглиб центрального району. Аж до Мідлвей і далі. Пожежі палали до світанку. Подекуди палають і досі. Шкода вийшла... значною.

Кричуще применшення дійсності. Вогонь спустошив цілі райони міста. Від цілих рядів споруд, які Джезаль пам'ятав розкішними будинками, жвавими тавернами, галасливими майстернями, залишилися тільки почорнілі руїни. Дивитися на них

було так само жахливо, як бачити у розтуленому роті давньої коханої два ряди розтщених зубів. Сморід диму, вогню та смерті постійно дряпав Джебзалеві горло, і його голос перетворився на грубе хрипіння.

Підвів погляд чоловік у сажі й багні, який саме порпався в руїнах будинку, що досі димів. Витріщився на Джебзалея та його охоронців, які клусом їхали повз нього.

— Де мій син? — раптом прокричав чоловік. — Де мій син?

Джебзаль обережно відвів погляд і ледь-ледь пришпорив коня. Йому не треба було давати своєму сумлінню нову зброю, якою його можна буде штрикати. Воно вже й так було пречудово озброєне.

— Однак стіна Арно досі тримається, ваша величносте. — Варуз говорив відчутно голосніше, ніж було потрібно, марно намагаючись заглушити розпачливі зойки, що досі розходилися поміж руїн у них за спинами. — До центрального району міста ще не ступала нога жодного гуркського вояка. Жодного.

Джебзаль замислився, як довго вони ще матимуть змогу цим хвалитися.

— Є якісь новини від лорд-маршала Веста? — запитав він удруге за останню годину і вдесьте за день.

Варуз відповів Джебзалеві так само, як, поза сумнівом, відповідь іще десять разів, перш ніж Джебзаль засне вночі неспокійним сном:

— На жаль, ваша величносте, ми майже повністю відрізані від зовнішнього світу. Новини рідко прориваються через гуркський кордон. Але біля берегів Англії були шторми. Ми маємо припустити, що армія може затриматися.

— Суцільні нещастя, — пробурчав із другого боку Бремер дан Горст. Його вузькі очі безперестанку оглядали руїни в пошуках найменших ознак якоїсь загрози. Джебзаль стурбовано пожував солоний огризок нігтя на великому пальці. Він уже й не пам'ятав, коли востаннє надходили хоч якісь гарні новини. Шторми. Затримки. Здавалося, проти них виступали навіть стихії.

Варуз нічим не міг покращити настрою.

— А тепер в Агріонті почався спалах хвороби. Швидко й немилосердної чуми. Від неї одночасно померла велика група цивільних, яким ви відчинили ворота. Вона проникла навіть до

палацу. Вже померли двоє Лицарів Тіла. Ось вони, як завжди, несли варту на воротах. А наступної ночі вже лежали у трунах. Тіла в них висохли, зуби згнили, волосся повипадало. Трупі спалюють, але з'являються нові випадки. Лікарі ще ніколи не бачили нічого подібного, гадки не мають, як це можна лікувати. Дехто каже, що це — гуркське прокляття.

Джезаль ковтнув. Величне місто, створене за багато довгих століть безліччю рук, усього за кілька коротких тижнів його лагідної турботи перетворилося на обвуглену руїну. Його горді люди здебільшого стали смердючими жебраками, верескливими пораненими, заплаканими жалібниками. Ті, хто такими не стали, перетворилися на трупи. Він — найжалюгідніша пародія на короля, яку тільки міг породити Союз. Він не може зробити щасливим власний шлюб, гіркий і фальшивий, а тим паче — країну. Його репутація ґрунтується лише на брехні, заперечити яку йому бракує відваги. Він безсиле, безхребетне, безпорадне нікудишко.

— Де ми зараз? — пробелькотів він, коли вони виїхали на великий, овіяний вітрами відкритий простір.

— Та це ж Чотири Кути, ваша величносте.

— Це? Не може... — Джезаль поступово замовк: раптово, наче від ляпаса, впізнав площу.

Від будівлі, де колись засідала Гільдія мерсерів, залишилося всього дві стіни, а їхні вікна і двері зяяли, наче уражені очі й роти трупів, застигли в мить смерті. Бруківка, на якій колись стояли сотні веселих яток, була потріскана й укрита шаром липкої сажі. Сади перетворилися на безлисті поля болота й випаленої шипшини. У повітрі мали б бриніти вигуки торгівців, балачки слуг, сміх дітей. Натомість у ньому панувала мертва тиша, якщо не брати до уваги свисту холодного вітру серед руїн, який носив серцем міста хвилі чорного піску.

Джезаль смикнув за повіддя, і довкола нього поступово, з шумом зупинився почет — близько двадцятьох Лицарів Тіла, п'ятеро лицарів-герольдів, десяток людей зі штабу Варуза й один чи двоє знервованих пажів. Горст насуплено подивився на небо.

— Ваша величносте, треба просуватися далі. Тут небезпечно. Ми не знаємо, коли гурки знову розпочнуть обстріл.

Джезаль не став на нього зважати, а зіскочив із сідла й пішов до руїн. Важко було повірити, що в цьому ж місці він колись купував вино, обирав милі дрібнички, знімав мірки для нової форми. Менш ніж за сотню кроків, по той бік ряду задимлених руїн, стояла статуя Харода Великого, поряд із якою він колись — здавалося, це було сто років тому — зустрівся в темряві з Арді.

Тепер неподалік від неї, край потоптаного саду, зібралася жалюгідна компанія. Здебільшого жінки й діти, та ще кілька стариганів. Брудні й зневірені, іноді на милицях чи із закривавленими пов'язками, вони міцно трималися за окремі врятовані речі. Ті, хто став безхатками під час учорашніх нічних пожеж і боїв. Джезалеві перехопило подих. Серед них була Арді. Вона сиділа на камені в тонкій сукні, тремтіла й дивилася в землю. Половину її обличчя затуляло темне волосся. Він пішов до неї всміхаючись — як йому здавалося, вперше за кілька тижнів.

— Арді!

Вона повернулася, широко розплющивши очі, і Джезаль заціпенів. То була інша дівчина, молодша й далеко не така приваблива. Вона кліпнула на нього, захитавшись уперед-назад. У нього засіпалися руки, але марно, він пробелькотів щось незв'язне. Усі стежили за ним. Джезаль не міг просто взяти й піти геть.

— Будь ласка, візьміть оце.

Він пововтузився із золоченими пряжками свого багряного плаща і простягнув його дівчині.

Вона взяла плащ, не кажучи нічого, а лише дивлячись. Сміховинний, нікчемний жест, мало не образливий своїм пекучим лицемірством. Однак решта безхатніх цивільних, вочевидь, так не думали.

— Ура королю Джезалю! — прокричав хтось, і здійнявся бурхливий галас.

Хлопчина на милиці витріщився на Джезала відчайдушними круглими очима. Якийсь вояк мав закривавлену пов'язку на одному оці, зате друге в нього стало вологим від гордості. Мати міцно тримала немовля, закутане в щось страшенно схоже на клапоть упалого прапора Союзу. Уся ця сцена здавалася ретельно спланованою так, щоб викликати найпотужніші емоції. Група натурників для трагічної й бездарної картини про жахи війни.

— Король Джезаль! — знову пролунав крик. Його підтримало кволе «Ура!».

Їхнє обожнювання діяло на нього як отрута. Через це великий тягар відповідальності ще важче лягав Джезалеві на плечі. Він відвернувся, нездатний більше ні секунди втримувати на обличчі криву пародію на усмішку.

— Що я накоїв? — прошепотів Джезаль, безупинно заламуючи руки. — Що я накоїв?

Він виліз назад у сідло, відчуваючи, як ізсередини його гризе почуття провини.

— Підведіть мене ближче до стіни Арно.

— Ваша величносте, не думаю, що...

— Ви почули, що я сказав! Ближче до бойових дій. Я хочу їх побачити.

Варуз нахмурився.

— Гаразд.

Він розвернув коня й повів Джезалья та його охоронця в бік Арок, повів шляхами, які були так добре йому знайомі, а проте так жахливо змінилися. За кілька бентежних хвилин лорд-маршал зупинив коня й показав на знелюднілий провулок на заході. Заговорив тихо, неначе побоювався, що їх може зачути ворог:

— Стіна Арно щонайбільше за триста кроків у той бік, і за нею кишать гурки. Нам справді варто звернути...

Джезаль відчув, як у нього злегка завібрувало сідло, його кінь здригнувся, а з дахів будинків по один бік вулиці посипався пил.

Не встиг він розтулити рота, щоб запитати, що відбувається, як повітря розітнув оглушливий шум. Приголомшлива, страхітлива стіна звуку, від якої Джезалеві загуділо у вухах. Люди охали й забували зімкнути роти. Коні тупцялись і хвицались, закочуючи очі від страху. Варузів кінь став дибки й безцеремонно викинув старого вояка із сідла.

Джезаль не став на нього зважати: він, охоплений жахливою цікавістю, саме завзято гнав власного коня в бік вибуху. Рясно посипалися маленькі камінці, що відскакували від дахів і стукали об дорогу, наче градини. У небо на заході здіймалася велика хмара бурого пилу.

— Ваша величносте! — пролунав благальний крик Горста. — Треба повертати назад!

Але Дбезаль не звернув на це уваги.

Він виїхав на широку площу, де розбита бруківка була щедро всіяна уламками. Серед них подекуди траплялися брили завбільшки з сарай. Коли задушливий пил поволі влігся в моторошній тиші, Дбезаль усвідомив, що знає це місце. Добре знає. На північному боці міста була таверна, до якої він колись ходив, але дещо в ній змінилося: вона стала відкритішою, ніж раніше... Йому відвисла щелепа. Західною межею площі був довгий відрізок стіни Арно. Тепер там не було нічого, крім широкого кратера.

Напевно, гурки зробили підкоп і напхали туди свого клятого вибухового порошку. Тієї миті сонце надумало визирнути з-поміж хмар, і Дбезаль розгледів усю широку розколину, а також зруйнований район Арки за нею. Там, із віддаленого краю, юрмився чималий контингент гуркських вояків, які спускалися з усіяного камінцями схилу, виблискуючи облядунками й махаючи списами.

Перші з них уже вилазили з кратера на рештки розтрощеної площі. Кілька напівпритомних оборонців повзли крізь пил, задихаючись і плюючись. Інші не рухалися взагалі. Дбезаль бачив: відігнати гурків нікому. Нікому, крім нього. Він замислився, що в такому становищі зробив би Харод Великий.

Знайти відповідь було не так уже й важко.

Відвага може надходити з багатьох джерел і народжуватися багато з чого, а вчорашній боягуз, якщо час для цього буде слухний, може вмить стати героєм завтрашнього дня. Приголомшлива хвиля сміливості, яка тієї миті накрила Дбезаля, здебільшого складалася з почуття провини та страху, а також сорому через власний страх, підживленого жовчною досадою через те, що все вийшло не так, як він сподівався, і нечіткою думкою про те, що чимало дошкульних проблем, які Дбезаль не міг розв'язати, могли б зникнути, якби його вбили. Ці складники, звісно, годі було назвати шляхетними. Але ніхто ніколи не питає, що пекар поклав у пиріг, якщо цей пиріг смакує.

Дбезаль оголив шпагу і здійняв її на сонце.

— Лицарі Тіла! — проревів він. — За мною!

Горст відчайдушно схопився за його повіддя.

— Ваша величносте! Ви не можете наражати себе на...

Джезаль пришпорив коня. Той кинувся вперед із несподіваним завзяттям, і Джезалева голова до болю різко смикнулася назад — так, що він мало не впустив повіддя. Джезаль перекочувався в сідлі, копита важко тупали, під ним пролітала забрьохана бруківка. Він сяк-так усвідомлював, що почет їде за ним трохи позаду, та його увагу більше привертали гуркські вояки просто попереду, яких ставало дедалі більше.

Кінь із карколомною швидкістю ніс Джезалья вперед, просто на чоловіка попереду тієї юрби, прапороносця з довгою жердиною, на якій сяяли золоті символи. Не пощастило цьому чоловікові, подумав Джезаль, що йому довірили таку визначну справу. Побачивши, як на нього насає важезний кінь, прапороносець вирячив очі. Пожбурих своє знамено геть і спробував кинутися вбік. Лезо Джезалевого клинка глибоко вгризлося йому в плече з усією силою атаки, розітнуло його й перекинуло на спину. Коли його кінь раптом опинився серед бійців, під його копитами з криком попадали й інші — скільки саме людей, Джезаль не міг сказати.

А далі був лише хаос. Джезаль сидів над масою вишкірених смаглявих облич, блискучих обладунків, колючих списів. Тріскало дерево, брязкав метал, люди викрикували слова, яких він не розумів. Джезаль рубав усе довкола, то з одного боку, то з другого, і голосно, бездумно лаявся. По його броньованій нозі ковзнув, завищавши, наконечник списа. Джезаль рубонув чийсь руку, що схопилася була за його повіддя, і від неї відлетіло кілька пальців. Щось врзалося йому в бік і мало не вибило його з сідла. Його клинок із лунким ударом зім'яв чийсь шолом і збив його власника додолу, в людську тисняву.

Джезаль кінь закричав, став дибки й закрутився. Коли Джезаль зірвався із сідла і світ перевернувся, його охопив жажливий напад страху. Він із брязкотом упав, кашляючи й силкуючись вибратися; йому в очі й рота полетів пил. Він перекотився і став на коліна. По нерівній землі гупали копита. Ковзалися й тупали чоботи. Джезаль обмацав волосся, шукаючи свій вінець, але той, напевно, десь злетів. Як людям дізнатися, що він король? І чи він досі король? Уся його голова стала липкою. Збіса добре було б узяти з собою шолом, але тепер уже було трохи запізно. Він кволо поворушив уламки, перевернув якийсь плаский камінь.

Джезаль уже й забув, чого шукав. Незграбно підвівся, але щось схопило його за ногу і боляче смикнуло за неї так, що він знову гепнувся долілиць. Джезаль гадав, що йому зараз розіб'ють потилицю, та це було лише його стремено, що досі трималося на величному трупі його коня. Він, важко дихаючи, звільнив чобіт, ступив кілька п'яних кроків, хитаючись під вагою обладунків. В одній його кволій руці теліпалася шпага.

Хтось здійняв вигнутий клинок, і Джезаль штрикнув цього бійця у груди. Він блювонув кров'ю Джезалеві в обличчя, впав і вирвав із його руки шпагу. Щось із глухим ударом врізалось Джезалеві в нагрудник, і він полетів убік, просто на гуркського солдата зі списом. Той кинув спис, і вони вчепились один в одного, безглуздо захитавшись із боку в бік. Джезаль почав страшенно, страшенно втомлюватися. Йому дуже боліла голова. Просто втягнути в себе повітря було титанічним зусиллям. Уся ця затія з героїчною атакою здавалася кепською. Хотілося лягти.

Гуркський солдат вирвав одну руку й високо здійняв її, затиснувши в долоні ніж. Та відлетіла від зап'ястка, а за нею зацебенів довгий струмінь крові. Вояк почав опускатися на землю, глипаючи на куку й волаючи.

— Король! — писнув тонкий, хлоп'ячий голос Горста. — Король!

Його довгий клинок описав широку дугу й відтяв голову воякові, що кричав. Ще один вискочив уперед, здійнявши вигнутий меч. Не встиг він і кроку ступити, як важкий клинок Горста розітнув йому череп. У його броньоване плече врізалася сокира, та він відмахнувся від неї, наче від мухи, і зарубав бійця, який махнув тією сокирою, здійнявши фонтан крові. Четвертий дістав короткий клинок у шию й похитнувся вперед, вирячивши очі й притиснувши до горла одну закривавлену руку.

Джезаль, оторопіло хитаючись уперед-назад, мало не почав жаліти гурків. Здалеку їхня чисельність, може, і вражала, та зблизька видавалося, що ці люди — бійці допоміжних підрозділів, кинуті вперед, у цей кратер, із відчаю. Вони були кощаві, брудні, безнадійно неорганізовані, легкоозброєні й майже не мали обладунків. Багато хто з них, усвідомив Джезаль, видався зляканим до краю. Горст спокійнісінько торував собі шлях між них, як бик у стаді овець, і гарчав, коли його разючі

клинки з огидним м'ясистим чваканням залишали широкі рани. За ним юрмились інші постаті в обладунках, які штовхалися щитами, рубали ясними клинками й розчищали закривавлений простір у натовпі гурків.

Рука Горста прослизнула Джезалеві під пахву й потягнула його назад. Його п'ятки захвищались об уламки. Він нечітко усвідомлював, що десь загубив шпагу, та йти на її пошуки тепер видавалося дурістю. Поза сумнівом, згодом якийсь жебрак, вийшовши на полювання серед тіл, здобуде безцінний скарб. Джезаль побачив одного лицаря-герольда, який досі сидів на коні: його силует із крилатим шоломом вимальовувався в задушливому пилу, а його довга сокира рубала все довкола.

Джезаль мало не винесли з тисняви. Деякі зі звичайних оборонців міста перегрупувались або ж надходили з інших частин стін. На краю кратера почали ставати навколішки бійці у сталевих шоломах, стріляючи з арбалетів униз, у рухливу масу гурків на дні, загрузлих у землі й камінні. Інші підтягнули віз і перекинули його на бік, щоб вийшов тимчасовий бастіон. Розітнутий гуркський солдат схлипнув, перекинувся через нерівний край кратера й упав назад, у землю. На краю площі з'явилися нові арбалети Союзу, нові списи. Разом із ними надходили бочки, брили з кладки, поламани дрючки, доки широку прогалину в стіні Арно не заповнила імпровізована барикада, що ошетинилася бійцями та зброєю.

Гурки, яких закидали стрілами й упалим камінням, завагались, а тоді відступили, безладно тікаючи крізь руїни на свій бік кратера й угору, подалі від небезпеки, лишаючи на дні купу трупів.

— До Агріонта, ваша величносте, — промовив Горст. — Негайно.

Джезаль не став опиратися. Сьогодні він бився більш ніж достатньо.

На площі Маршалів коїлося щось дивне. Робітники кирками й різцями виламували бруківку, копали неглибокі шанці — вочевидь, навмання. Ковалі, освітлені сяйвом розтопленого металу, пітніли біля тимчасових кузень і заливали залізо у форми. Брязкіт молотів і стукіт каміння були такі гучні, що Джезалеві

аж заболіли зуби, та голос Першого з-поміж магів якимось робом їх перекичав.

— Ні! Коло, бовдуре, звідси до того місця!

— Ваша величносте, я мушу повернутися до Зали військової слави, — сказав Варуз. — Стіну Арно пробито. Невдовзі гурки спробують прорватися знову. Однак, якби не та ваша атака, вони вже були б біля Мідлвей, еге ж? Я розумію, як ви здобули свою славу на заході! По-справжньому шляхетна справа!

— Угу.

Джезаль проводжав поглядом мерців, яких несли геть. Трое Лицарів Тіла, одна людина зі штабу Варуза і хлопчисько-паж, щонайбільше дванадцятирічний. В останнього голова ледь трималася на шматку хряща. Він привів до смерті трьох чоловіків і дитину. І це навіть без урахування ран, які завдяки йому дістала решта відданого почту. Шляхетна справа, далекі.

— Зачекайте тут, — різко наказав він Горстові, а тоді пропетляв між спітнілих трударів до Першого з-поміж магів.

Ферро сиділа схрестивши ноги на ряді бочок неподалік; її руки безвільно звисали, а на смаглявому обличчі чітко відображалася та сама цілковита зневага, яку вона завжди виказувала Джезальові. Він мало не тішився з того, що деякі речі не змінюються. Баяз похмуро вдивлявся у сторінки великої чорної книжки, вочевидь, дуже старої, з потрісканою й порваною шкіряною палітуркою. Баяз здавався виснаженим і блідим, старим і зів'ялим. Один бік його обличчя був укритий засохлими подряпинами.

— Що з вами сталося? — запитав Джезаль.

Баяз нахмурився. Під одним його оком, оточеним синцем, затремтів м'яз.

— Я міг би спитати в тебе те саме.

Джезаль зауважив, що маг навіть не став казати «ваша величносте». Приклав руку до закривавленої пов'язки в себе на голові.

— Я взяв участь в атаці.

— У чому?

— Гурки повалили частину стіни Арно, коли я оглядав місто. Відігнати їх було нікому, тож... я зробив це сам.

Почувши ці слова з власних вуст, він мало не здивувався. Звісно, Джезаль цим аж ніяк не пишався. Він передусім поїхав

верхи, впав і вдарився головою. Билися там в основному Бремер дан Горст і покійний кінь Джебзала, та ще й противники в них були вбогі. Однак він гадав, що нарешті вчинив правильно, якщо таке взагалі можливо.

Баяз із цим не погоджувався.

— Ті нікудишні мізки, які тобі дала доля, зовсім обернулися на лайно?

— Вони... — Джебзаль кліпнув: до нього поволі дійшло значення Баязових слів.

«Та як ти смієш, нахабне старе гівно?! Ти з королем розмовляєш!» — Він хотів сказати саме це, та його голова пульсувала болем, а ще Джебзалеві заважало щось у знівеченому й сіпаному обличчі мага. Натомість він несподівано забелькотів майже винуватим тоном:

— Але ж... Не розумію. Я гадав... хіба не так учинив би Харод Великий?

— Харод? — Баяз пирхнув Джебзалеві в обличчя. — Харод був цілковитим боягузом, та ще й цілковитим йолопом! Той ідіот ледве вдягався без сторонньої допомоги!

— Але ж...

— Легко знайти людину, яка очолюватиме атаки. — Маг вимовляв кожне слово демонстративно чітко, неначе звертався до простачка. — Значно складніше знайти людину, яка очолюватиме країну. Тож я не хочу, щоб сили, які я вклав у тебе, пішли намарне. Можливо, наступного разу, коли тобі закортить ризикнути життям, ти натомість замкнешся в нужнику. Люди поважають тих, хто має репутацію бійця, а з нею тобі поталанило. Трупів люди не поважають. Не туди! — заревів Баяз, пошкандибавши повз Джебзала й сердито махаючи рукою на одного з ковалів. Бідолаха вирячив очі, як наляканий кролик, тимчасом як із його горна вилітали яскраві жаринки. — Сказано ж тобі, дурню! Треба чітко дотримуватися схем! Саме так, як я їх накреслив! Одна помилка може стати гірше ніж фатальною!

Джебзаль витріщився вслід Баязові. За владу над його тілом тим часом боролись обурення, почуття провини і звичайне виснаження. Останнє перемогло. Він поплентався до бочок і незграбно сів поряд із Ферро.

— Ваша йобана величносте, — зронила вона.

Він потер очі великим і вказівним пальцями.

— Своєю ласкавістю ти робиш мені завелику честь.

— Баяз невдоволений, так?

— Скидається на те.

— Ну... А коли цей старий гад буває чимось вдоволений?

Джезаль гмикнув на знак згоди. До нього дійшло, що він не розмовляв із Ферро від самої коронації. Звісно, не можна сказати, що раніше вони були вірними друзями, та він мусив визнати, що її відверта неповага до нього несподівано надала йому сил. На одну коротку мить він неначе знову став тим марнославним, лінивим, нікчемним щасливцем, яким був колись. Джезаль насуплено поглянув на Баяза, який тицяв пальцем у щось в своїй старій книзі.

— А що він, власне, робить?

— Мені каже, що рятує світ.

— А... Ось воно що. Він трохи спізнився, не думаєш?

Ферро знизала плечима.

— Я тут розкладом не керую.

— А як він планує це зробити? Кирками й кузнями?

Вона подивилася на Джезалья. Її диявольські жовті очі досі видавалися йому відрозливими.

— І ними теж.

Джезаль поставив лікті на коліна, опустивши підборіддя на долоні, і протяжно зітхнув. Він страшенно, просто страшенно втопився.

— Здається, я зробив дещо не те, — пробурмотів він.

— Хе. — Ферро відвела погляд. — У тебе до цього хист.

ПРИХІД НОЧІ

Генерал Полдер зіщулився на похідному стільці, і в нього затремтіли вуса, неначе він ледве тримав своє тіло під контролем — така приголомшлива була його лють. Його червонясте обличчя й пирхання підказували, що він може щомиті вискочити з намету й сам-один піти в атаку на позиції гурків. Генерал Крой сидів, випрямившись і заціпенівши, по інший бік столу. Збоку на його коротко стриженій голові виступали напружені жовна. Його вбивчо похмуре обличчя чітко показувало, що він залізною рукою стримує гнів на загарбника, хоча цей гнів не менший, ніж у інших, а якщо доведеться йти в якусь атаку, то керувати нею він буде з педантичною увагою до деталей.

На їхніх перших нарадах Вест виступав сам проти двадцятьох представників величезних штабів цих двох генералів. Згодом він скоротив ці штаби шляхом безупинного відсіву всього до двох офіцерів на штаб. На нарадах перестала панувати напружена атмосфера сварки в таверні; натомість вони стали нагадувати невеличкі й невеселі родинні посиденьки — можливо, з нагоди читання оскарженої духівниці. Вест був виконавцем, що намагався знайти прийнятне рішення для двох спадкоємців, які чубилися між собою й не вважали прийнятним ніщо. Джелленгорм і Брінт, які сиділи обабіч Веста, були його очманілими помічниками. Яку роль у цій метафорі відігравав Шукач, було важко сказати, та він посилював тривожність у наметі, й без того гарячкову, колупаючись під нігтями кинджалом.

— Це буде унікальний бій! — безглуздо кипів Полдер. — Відколи Харод викував Союз, на землю Міддерланду ще ніколи не ступала нога загарбника!

Крой схвально буркнув.

— Гурки мають на меті скасувати наші закони, задушити нашу культуру, зробити з наших людей рабів! Саме майбуття нашої країни стоїть на...

Різко відхилилася запона намету, і всередину пірнув Пайк. Його розтоплене обличчя не виражало нічого. За ним причовгав високий чоловік, який зігнувся й хитався від утоми. Плечі в нього були закутані у важку ковдру, а лице перемазане грязюкою.

— Це Федор дан Гайден, — пояснив Пайк. — Лицаргерольд. Він зміг під покровом ночі виплисти з доків Адуа й непомітно обійти гуркські лави.

— Видатна сміливість, — зауважив Вест, тимчасом як Полдер і Крой неохоче, але схвально забурмотіли. — Щиро дякуємо вам. Як справи всередині міста?

— Відверто кажучи, мій лорд-маршале, жакливо. — Голос у Гайдена рипів від утоми. — Західні райони — Арки і Три Ферми — в руках імператора. Два дні тому гурки пробрили стіну Арно, і оборона зараз на межі своїх можливостей. Вони можуть щомиті прорватися і стати загрозою для самого Аргіонта. Його величність просить вас піти на Адуа якомога швидше. Кожна година може виявитися надважливою.

— Він має на думці якусь конкретну стратегію? — запитав Вест. Колись у Джезаля дан Лютара не було на думці нічого, крім пиятики і снання з його сестрою, та він сподівався, що цього разу щось могло змінитися.

— Гурки оточили місто, та вони дуже розосереджені. Зокрема зі східного боку. Лорд-маршал Варуз вважає, що ви могли б там прорватися за допомогою енергійної атаки.

— Щоправда, західні райони міста все одно кишітимуть гуркськими свиньми, — пробурчав Крой.

— Падлюки, — шепнув Полдер. У нього засіпалися жовна. — Падлюки.

— Ми не маємо вибору: доведеться негайно йти на Адуа, — сказав Вест. — Ми скористаємося всіма дорогами й ітимемо якомога швидше, щоб зайняти позиції на схід від міста. Якщо треба, йтимемо при світлі смолоскипів. Потрібно напасти на кільце гурків на світанку й вирвати стіни з їхніх рук. Тим часом адмірал Ройцер поведе флот в атаку на гуркські кораблі в гавані. Генерале Крою, накажіть частині кавалерії піти вперед, щоб розвідати шлях і прикрити наш наступ. Сюрпризів мені не треба.

Цього разу він нарешті не виказав неохоти.

— Звісно, мій лорд-маршале.

— Ваша дивізія підійде до Адуа з північного сходу, прорветься через лави гурків і в повному складі ввійде до міста, просуваючись на захід, до Агріонта. Якщо ворог уже досяг центру міста, бийтеся з ним. Якщо ні, посильте оборону стіни Арно й приготуйтеся вибити їх із району Арки.

Крой похмуро кивнув. На його лобі виступила одна вена, а за спиною в нього застигли офіцери, схожі на пам'ятники військовій точності.

— За добу в Адуа не залишиться жодного живого кантійського вояка.

— Шукачу, я хотів би, щоб ти та твої північани підтримали атаку дивізії генерала Кроя. Якщо твій... — Вестові не відразу далось це слово, — ...король не заперече.

Шукач облизав гострі зуби.

— Гадаю, він піде туди, куди дме вітер. Він завжди так робив.

— Сьогодні вітер дме в бік Адуа.

— Так. — Північанин кивнув. — Отже, до Адуа.

— Генерале Полдере, ваша дивізія підійде до міста з південного сходу, візьме участь у битві за стіни, а тоді в повному складі ввійде до міста й піде на доки. Якщо ворог дістався аж туди, проженіть його, а тоді зверніть на північ і йдіть уздовж Мідлвей до Агріонта.

Полдер гупнув по столу кулаком, а його офіцери загарчали, наче професійні борці.

— Так, хай йому грець! Ми пофарбуємо вулиці гуркською кров'ю!

Вест суворо насупився на Полдера, а тоді на Кроя.

— Мені навряд чи треба підкреслювати, як важливо завтра перемогти.

Двоє генералів підвелися, не сказавши ні слова, і разом попрямували до запони намету. Стали перед нею лицем до лица. Вест на мить замислився, чи не перейдуть вони просто зараз до звичних суперечок.

А тоді Крой простягнув руку.

— Хай вам щастить, генерале Полдере.

Полдер схопив його руку обома долонями.

— Навзаєм, генерале Крою. Хай нам усім якнайбільше щастить.

Вони елегантно вийшли в сутінки, а за ними — їхні офіцери. Невдовзі вийшли Джеленгорм і Брінт.

Гайден кашлянув.

— Лорд-маршале... зі мною послали ще чотирьох лицарів-герольдів. Ми розділилися, сподіваючись, що хоч один із нас прорветься за лави гурків. Хтось іще прибув?

— Ні... поки що ні. Може, згодом...

Вестові здавалося, що це не надто ймовірно, та й Гайденові теж — це було видно в його очах.

— Звісно. Може, згодом.

— Сержант Пайк знайде вам вина й коня. Гадаю, ви були б дуже раді побачити, як ми вранці атакуємо гурків.

— Так.

— Чудово.

Двоє чоловіків пішли тією дорогою, якою прийшли, і Вест насуплено провів їх поглядом. Шкода, що так вийшло з товаришами лицаря-герольда, та завтра, перш ніж усе закінчиться, буде ще багато смертей, які доведеться оплакувати. Якщо їх іще буде кому оплакувати. Він відсунув запону намету й вийшов на студене повітря.

Кораблі флоту стояли на якорях у вузькій бухті внизу й поволі гойдалися на хвилях. Їхні високі щогли хиталися вперед-назад на тлі дедалі темніших хмар — темно-синіх, холодно-сірих і яскраво-жовтогарячих. Вестові здалося, що він розгледів кілька човнів, які поволі наближались до чорного берега, досі перевозячи на узбережжя останніх вояків.

Сонце швидко хилилося до обрію, востаннє спалахнувши каламутним світлом над пагорбами на заході. Десь під ними, якраз за межею поля зору, палала Адуа. Вест покрутив плечима, намагаючись розслабити стиснені м'язи. Він не чув жодної звістки, відколи вони покинули Англію. Наскільки йому було відомо, Арді залишалась у стінах міста. Але вдіяти він нічого не міг. Хіба що наказати негайно піти в атаку й без особливих підстав сподіватися на краще. Вест сумовито потер живіт. Після морської мандрівки він увесь час потерпав від нетравлення. Поза сумнівом, це все навантаження влади. Ще кілька

тижнів — і він, мабуть, блюватиме кров'ю на мапи, достоту як його попередник. Вест протяжно, судомно вдихнув і випустив повітря із себе.

— Я знаю, що ти відчуваєш.

Це сказав Шукач, який сидів на благодійній лаві біля заповни намету, вперши лікті в коліна й дивлячись униз, на море.

Вест безсило сів поряд із ним. Народи з Полдером і Кроєм завжди жахливо виснажували. Людина, яка надто довго вдає з себе кам'яну, стає солом'яною.

— Вибач, — несподівано для самого себе промовив він.

Шукач підвів на нього погляд.

— Вибачити? За що?

— За все. За Тридубу, за Тула... за Катіль. — Вестові довелося проковтнути несподіваний клубок у горлі. — За все. Вибач.

— А, нам усім є за що вибачитись. Я тебе ні в чому не звинувачую. І нікого не звинувачую, навіть Бетода. Що корисного в почутті провини? Ми всі робимо те, що мусимо. Я вже давно припинив шукати цьому причини.

Вест на мить замислився над цим. А тоді кивнув.

— Гарзд.

Вони сиділи й дивились, як довкола затоки внизу запалюють смолоскипи. Здавалося, ніби по темній місцевості розсипається мерехтливий пил.

Ніч, до того ж похмура. Похмура через холод, через накрапання дрібного дощу й через численні непрості милі, які так чи інакше треба було подолати до світання. А передусім похмура через те, що чекало наприкінці, зі сходом сонця. Йти в бій щоразу було тяжче. Коли Логен був молодий, іще не втратив пальця й не здобув чорної слави, це принаймні викликало якесь приємне збудження, якусь тіль захвату. А тепер був лише огидний страх. Страх перед боєм, а що ще гірше — страх перед його результатами.

Від того, що він король, легше не ставало. На його думку, це нічого не полегшувало. Це просто як бути отаманом, тільки гірше. Йому мимоволі думалося, що він має робити щось таке, чого не робить. Через це розрив між ним і всіма іншими став трішки більшим. Трішки нездоланнішим.

Хлюпали і чвакали чоботи, гриміла і дзвеніла зброя та збруя, бурчали й лаялися в темряві люди. В кількох у руках тепер плувалися смолоскипи, що мали освітлювати заболочений шлях, а в світлі довкола них падав потічками дощ. Цей дощ падав і на Логена, легесенько цілуючи його в маківку та лице й нерівно вистукуючи по плечах його старого плаща.

Армія Союзу розосередилася на п'ятьох дорогах, але йшла лише на схід, прямуючи до Адуа та, вочевидь, непростої відомсти гуркам. Логен і його ватага були на найпівнічнішій із них. На півдні він бачив ледь помітну вервечку мерехтливих вогників, які пливли самі собою по чорній місцевості, тягнучись кудись за межі поля зору. Ще одна колона. Ще кілька тисяч людей, які з лайкою пруть крізь багнюку до кривавого світанку.

Логен нахмурився. Попереду, в мерехтливому світлі смолоскипа, він побачив ізбоку худорляве лице Дрижака, насуплене й повне суворих тіней. Одне його око виблискувало. Вони якусь мить постежили один за одним, а тоді Дрижак повернувся спиною, згорбив плечі й покрокував далі.

— Отой хлопака досі мене недолюблює й недолюблюватиме завжди.

— Бездумне вирізання людей — це не завжди прямий шлях до популярності, — відповів Шукач. — Тим паче для короля.

— Але йому могло б і стати сміливості якось цьому зарадити.

Дрижак був ображений. Таких образ, як у нього, не заспокоювали ні час, ні доброта, ні навіть урятовані життя. Небагато на світі ран, які загоюються повністю, а деякі з кожним днем лише болять іще більше.

Шукач, вочевидь, здогадався, про що думає Логен.

— Не переймайся через Дрижака. Він нормальний. У нас задосить турбот із цими гурками й не тільки.

— Угу, — докинув Мовчун.

Логен був не надто в цьому певен. Найгірші вороги — це ті, які живуть по сусідству, завжди казав йому батько. Колись, за старих часів він просто вбив би того гада на місці, і проблема зникла б. Але тепер Логен намагався стати кращим. Старанно намагався.

— Але ж ради мертвих! — провадив Шукач далі. — Битися зараз зі смаглявими людьми заради Союзу? Як так у біса вишло? Ми не маємо бути тут.

Логен протяжно вдихнув і викинув Дрижака з голови.

— Лютий нас не кине. Якби не він, ми ніколи не покінчили б із Бетодом. Ми йому завинили. Тільки цей, останній бій — і все.

— Ти коли-небудь помічав, що один бій зазвичай веде до наступного? Здається, якийсь новий бій знайдеться завжди.

— Угу, — сказав Мовчун.

— Не цього разу. Цей — останній, і на тому все.

— Справді? А що буде далі?

— Мабуть, повернемося на Північ, — стенув плечима Логен. — Буде мир, хіба ні?

— Мир? — буркнув Шукач. — А що це, власне, таке? Що з ним робити?

— Гадаю... ну... ми щось вирощуватимемо абощо.

— Щось вирощуватимемо? Ради мертвих, блядь! Що ти, я чи будь-хто з нас знає про те, як щось вирощувати? Чим ми займалися все життя, крім убивств?

Логен ніяково знизав плечима.

— Треба ж мати якусь надію. Людина може навчатися, хіба ні?

— Та невже? Що більше людина вбиває, то краще вона це робить. А що краще людина вбиває, то менше вона годиться на щось інше. Мені здається, що ми прожили так довго, бо вбивати в нас виходить краще, ніж у будь-кого.

— У тебе паршивий настрій, Шукачу.

— У мене роками був паршивий настрій. Мене бентежить те, що в тебе він не паршивий. Логене, таким, як ми, надія підходить мало. Скажи мені ось що. Ти коли-небудь торкався чогось, не завдаючи цьому шкоди? Що з того, що ти коли-небудь мав, не стало землею?

Логен замислився. Його дружина й діти, батько і його люди — всі вони возз'єдналися із землею. Форлі, Тридуба й Тул. Усі вони були хороші й усі загинули, дехто — від руки самого Логена, дехто — через його недогляд, гординю, дурість. Тепер він бачив у думках їхні обличчя, і щасливими вони не здавалися. Мертві рідко здаються щасливими. І це він іще не дивився на похмуру й понуру ватагу, яка трималася позаду. Юрбу привидів. Порубану й закривавлену армію. Всіх тих, кого він убив із власної волі. Шаму Безсердечного, в якого з розітнутого черева звисали кишки. Чорноногого з розтросченими

ногами та обпаленими руками. Того падлюку Фінніуса з відтятою стопою й розрубаними грудьми. Навіть Бетода, який стояв попереду з розмеленим черепом і перекошеним похмурим обличчям. Із-за його ліктя визирав мертвий син Краммюка. Ціле море душогубства. Логен замружив очі, а тоді широко їх розплющив, але ті обличчя все одно залишалися на краю його свідомості. Він не мав що сказати.

— Я так і думав. — Шукач відвернувся від нього. Із мокрого волосся довкола його обличчя крапала вода. — Треба дивитися на речі реально — хіба не так ти завжди мені казав? Треба.

Він покрокував уздовж дороги під холодними зорями. Мовчун на мить затримався біля Логена, а тоді знизав мокрими плечима й пішов за Шукачем, забравши із собою смолоскип.

— Людина може змінитися, — прошепотів Логен, не знаючи, до кого звертається — до Шукача, до самого себе чи до тих трупно-блідих облич, які чекали в п'їтьмі. Довкола нього повсюди тупали стежкою люди, та він усе одно лишався сам. — Людина може змінитися.

ПИТАННЯ

К оли над скаліченою Адуа опустилося сонце, з неспокійного моря прилинуло трохи осіннього туману, в якому студена ніч здавалася моторошною. За сто кроків будинки вже було видно нечітко. Двісті кроків — і вони ставали примарними, рідкісні вогники в їхніх вікнах — плавучими примарами, обриси яких розпливалися в мороці. *«Гарна погода для поганих справ, а в нас попереду їх чимало».*

Поки що нерухому п'їтьму не струсив жоден далекий вибух. Гуркські катапульти затихли. *«Принаймні поки що, а чом би їй ні? Місто майже належить гуркам, а навіщо палити власне місто?»* Тут, зі східного боку Адуа, подалі від боїв, здавалося, ніби довкола панує вічний спокій. *«Можна подумати, ніби гурки ї не приходили».* Тож, коли з мороку долинуло якесь нечітке бряжчання, схоже на тупіт чобіт добре озброєного загону бійців, Глокта мимоволі занервував і глибше сховався в тінь під огорожею край дороги. З мороку виринуло, підскакуючи, слабеньке світло. Відтак — силует людини, яка невимушено тримала одну руку на ефесі шпаги і йшла розслаблено, із зухвалою незграбністю, що вказувала на крайню самовпевненість. Із голови чоловіка неначе стирчав якийсь високий предмет, який похитувався в такт його рухам.

Глокта вдивився в морок.

— Коска?

— А хто ж іще? — засміявся штирієць. Він мав на голові вишуканий шкіряний капелюх з абсурдно високим пером, яке тепер легенько вдарив пальцем. — Я купив собі новий бриль. Чи краще сказати, що мені його купили ви? Га, очільнику?

— Зрозуміло. — Глокта несхвально поглянув на довгу пір'їну, на крикливе золоте плетіння на руків'ї шпаги Коски. — Ми ж наче говорили про щось непрезентабельне.

— Не... пре... зентабельне? — нахмурився штирієць, а тоді знизав плечима. — А, он яке слово. Я пам'ятаю, що ви там щось

казали, і пам'ятаю, що цього не зрозумів. — Він скривився й однією рукою почухав собі пах. — Здається, в мене завелися пасажери від однієї з тих жіночок у таверні. Ці малі тварюки й близько не дають нормально почухатися.

«Хе. Жінкам платять, щоб вони туди ходили. Але у вошей, здавалося б, мав би бути кращій смак».

Із темряви за спиною в Коски почала виринати юрба тіней, у якій кілька постатей несли прикриті ліхтарі. Дюжина кудлатих силуетів, а тоді — ще дюжина. Від кожного відгонило мовчазною загрозою, як смородом від лайна.

— Це ваші люди?

Найближчий мав на обличчі чи не найстрашніші чиряки, які коли-небудь бачив Глокта. Чоловік поряд із ним мав лиш одну долоню — замість другої в нього був страхітливий гак. Далі йшов величезний товстун із блідою шиєю, що аж синіла від купи неоковирних татуювань. Його супроводжував чоловічок майже карликового зросту з обличчям, схожим на щурячий писок, і лишень одним оком. Надіти на лице пов'язку він не додумався, і під його масним волоссям зяяла порожня очниця. На цьому список лиходіїв не закінчувався. Загалом то були зо дві дюжини найжаскіших на вигляд злочинців, яких коли-небудь бачив Глокта. *«А мені довелося побачити їх чимало. Безумовно, вони не знають, що таке миття у ванні. Жоден із них не схожий на людину, що не продала б за марку рідну сестру».*

— Вони видаються дещо ненадійними, — пробурмотів він.

— Ненадійними? Дурниці, очільнику! Їм просто не таланить, а ми обидва знаємо, як це буває, хіба ні? Та серед них немає нікого, кому я не довірив би рідну матір.

— Ви впевнені?

— Вона вже двадцять років як померла. Що вони їй зроблять? — Коска обійняв Глокту однією рукою за перекошені плечі й наблизив до себе так, що йому проштрикнуло болем стегна. — Боюся, нам особливо нема з кого вибирати. — Його теплий подих сильно пахнув випивкою і гниллю. — Кожен, хто мав якийсь вихід, утік із міста, щойно прийшли гурки. Але кого це обходить, так? Я найняв їх за відвагу та стійкість, а не за зовнішність. Мені до вподоби саме ті люди, які не мають виходу!

Ми з вами можемо їх зрозуміти, хіба ні? Для деякої роботи потрібні лише відчайдушні люди. Так, очільнику?

Глокта, нахмурившись, швидко оглянув цю колекцію виснажених, роздутих, пошрамованих і знівечених облич. *«Як могло статися так, щоб перспективний полковник Глокта, блискучий командир першого королівського полку, очолив такий набрід?»* Він протяжно зітхнув. *«Але зараз уже трохи запізно шукати гарних із себе найманців, а ці, гадаю, лягатимуть у яму не гірше за кращих».*

— Гарзд. Зачекайте тут.

Розчачнувши вільною рукою ворота й пошкандибавши за них, Глокта поглянув на темний будинок. Із-поміж важких порт'єр на передньому вікні визирав промінчик світла. Глокта постукав у двері держаконм цїпка. Тиша, а тоді — неохочі дрібні кроки вздовж коридору.

— Хто там?

— Я. Глокта.

Відсунулися засуви, і на холод вилилося світло. З'явилося лице Арді — худе, сіре довкола очей і рожеве довкола носа. *«Наче кішка при смерті».*

— Очільнику! — Вона з усмішкою взяла його за лікоть і мало не перетягнула через поріг. — Яка радість! Нарешті мені буде з ким поговорити! Мені просто колосально нудно.

У кутку вітальні зібралися кілька порожніх пляшок, які сердито виблискували у світлі кіптявих свічок і полїна, що тїліо в камїні. Стїл був захаращений брудними тарїлками й келихами. Довкола пахло потом і вином, несвіжими харчами та свіжим відчаєм. *«Чи є щось жалюгідніше, ніж пиятика на самотї? Вино часом може зберїгати щастя щасливому. А сумному воно завжди робить гірше».*

— Я знову намагалася продертися крізь оцю кляту книжку. — Арді ляснула рукою по важкому тому, що лежав на стїльці, розгорнутий палїтуркою догори.

— «Падїння майстра Творця», — пробурмотїв Глокта. — Оте смїття? Суцїльна магія й відвага, так? Я не зміг продертися крізь першу частину.

— Спївчуваю. Я дійшла до третьої, і легше далї не стає. Забагато клятих чаклунїв. Я їх плутаю. Суцїльні битви й нескїн-

ченні мандрівки, хай їм грець, туди і звідти. Присягаюся: хоч мигцем побачу ще одну мапу — накладу на себе руки.

— Можливо, хтось звільнить вас від зайвого клопоту.

— Прошу?

— Боюся, вам уже небезпечно тут залишатися. Вам варто піти зі мною.

— Порятунок? Дякувати долі! — Арді зневажливо махнула рукою. — Ми вже це проходили. Гурки далеко, з іншого боку міста. В Агріонті вам небезпечніше, мені не варто...

— Загрозою є не гурки, а мої залицяльники.

— Ваші друзі-джентльмени становлять для мене загрозу?

— Ви недооцінюєте масштаби їхніх ревнощів. Боюся, невдовзі вони стануть загрозою для всіх, кого я знав за все своє жалюгідне життя — як друзів, так і ворогів.

Глокта зірвав із кілка на стіні плащ із каптуром і передав його Арді.

— Куди ми йдемо?

— До чарівної хатинки біля доків. Вона вже не в найкращому стані, проте з неабияким характером. Можна сказати, схожа на нас із вами.

У передпокої залунали важкі кроки, і в кімнату просунув голову Коска.

— Очільнику, треба йти, якщо ми хочемо дістатися доків до... — Він замовк, витріщившись на Арді. Запала ніякова тиша.

— Хто це? — пробурмотіла вона.

Коска пафосно вдерся до кімнати, зірвав із голови капелюха, посвітивши шорсткою лисиною, й дуже-дуже низько вклонився. *«Ще хоч трохи нижче — і він, мабуть, торкнеться носом мостин».*

— Перепрошую, пані. Нікому Коска, славетний солдат удачі, до ваших послуг. Навіть більше, припадає до ваших ніг.

У нього з-під плаща випав металевий ніж і заgrimів об мостини.

Усі на мить витріщилися на цей ніж, а тоді Коска з усмішкою підвів погляд.

— Бачите оту муху на стіні?

Глокта примружився.

— Можливо, зараз не найкращий час для...

Клинок, закрутившись, пролетів кімнатою, промазав, опинившись за крок від цілі, вривався руків'ям у стіну й видряпав із неї грудку гіпсу, а тоді відскочив і зі стукотом поскакав по підлозі.

— От лайно, — сказав Коска. — Тобто... трясця.

Арді насуплено поглянула на ніж.

— Я сказала б: «От лайно».

Коска зі гнилою усмішкою махнув на це рукою.

— Я, певно, засліплений. Коли очільник описував мені вашу вроду, я думав, що він, найпевніше... як ви там кажете... перебільшує? Тепер же я бачу, що він її недооцінив. — Коска забрав ніж і знову насунув капелюха на голову трохи набакир. — Прошу, дозвольте вам зізнатись: я закоханий.

— Що ви йому наговорили? — спитала Арді.

— Нічого. — Глокта кисло облизав ясна. — Майстер Коска має звичку згущувати барви.

— Особливо тоді, коли я закоханий, — докинув найманець. — Особливо тоді. Якщо я закохуюся, то закохуюся сильно, а роблю я це зазвичай не частіше, ніж раз на день.

Арді витріщилася на нього.

— Не знаю, що мені робити: тішитися чи боятися.

— А чому б не робити і те, і те? — запитав Глокта. — Однак робити це доведеться в дорозі.

«Часу в нас обмаль, а мені ще треба прополоти сад, який занадто розрісся».

Ворота відчинилися зі зболеним вищанням іржавого металу. Глокта хитнувся за напівзогнилий поріг. Його ногу, стегно та спину штрикало болем після довгого шкандибання до доків. У віддаленому кінці розбитого подвір'я виринув із мороку зруйнований особняк. *«Схожий на масивний мавзолей. Годяща гробниця для всіх моїх померлих надій».* У тіні на розбитих сходах чекали Северард і Фрост, як завжди, в повністю чорному одязі й масках. *«Але геть не схожі між собою».* Кремезний і стрункий, один біловолосий, а другий — темний, один стояв, схрестивши руки на грудях, а другий сидів схрестивши ноги. *«Один відданий, а другий... це ми ще з'ясуємо».*

Северард розпрямився й підвівся зі звичною усмішкою довкола очей.

— Гарзд, начальнику, то що взагалі...

Коска пройшов у ворота й ліниво покрокував розбитою бру-
ківкою, збивши звідти носакон зачуханого чобота кілька шмат-
ків кам'яної кладки. Зупинився біля зруйнованого фонтана
й пальцем витягнув із нього трохи багнуки.

— Гарне місце. Гарне і... — Він помахав пальцем разом із
багнукою. — Крихке.

Його найманці вже поволі розходилися заваленим уламками
подвір'ям. Різко відхилялися латані сюртуки й пошарпані плащі,
відкриваючи зброю всіх мастей і розмірів. У мінливому світлі
їхніх ліхтарів виблискували леза, вістря, шипи й ребра. Сталь
у них була настільки ж гладенька й чиста, наскільки шереха-
тими й брудними були їхні обличчя.

— Хто це в біса такі? — запитав Северард.

— Друзі.

— Вигляд у них не надто дружній.

Глокта показав своєму практикові дірку, що зяяла на місці
його передніх зубів.

— Що ж... Гадаю, все залежить від того, на чиєму ти боці.

Від Северардової усмішки не зосталося й сліду. Його очі нерво-
во оглядали подвір'я. *«Очі винної людини. Як добре ми їх знаємо!
Ми бачимо їх у своїх арештантів. Бачимо у дзеркалі, коли
наважуємося туди зазирнути. Від людини з його досвідом
можна було б сподіватися на більше, та тримаючи клинок,
людина не готується ним поранитися. Кому, як не мені, це
знати?»* Северард хутко, мов кролик, рвонув до будинку, та встиг
ступити лише крок, перш ніж важка біла рука рубонула його збоку
по шиї, збивши непритомного на побиту бруківку.

— Фросте, віднеси його донизу. Ти знаєш, куди йти.

— Донифу. Угу.

Масивний альбінос закинув обм'якле тіло Северарда собі на
плече й попрямував до парадних дверей.

— Мушу сказати, — промовив Коска, безтурботно змахую-
чи з пальця бруд, — що мені подобається, як ви, очільнику,
поводитесь зі своїми людьми. Дисципліна — я завжди нею за-
хоплювався.

— Які чудові слова від найменш дисциплінованої людини
в Земному колі.

— На своїх численних помилках я багато чого навчився. Коска задер підборіддя й почухав укриту струпами шию.

— Не навчаюся лиш одного: як перестати помилятися.

— Хе, — буркнув Глокта, сунучи вгору сходами. *«Це прокляття змушені терпіти ми всі. Ми безперестанку ходимо по колу, хапаючись за успіхи, яких так ніколи й не ловимо, нескінченно спотикаючись об ті самі старі невдачі. Ніде правди діти, життя — це нещастя, яке ми терпимо між розчаруваннями».*

Вони зайшли у порожній проріз дверей і опинилися в передпокої. Там було темніше. Коска високо підняв лампу, дивлячись угору, на зачуханий дах. Його чоботи безтурботно чвакали у пташиному посліді, яким була всяяна підлога.

— Палац! — Його голос відбився луною від розтрощених сходів, порожніх одвірків, голих крокв високо вгорі.

— Прошу, влаштовуйтеся зручно, — сказав Глокта. — Тільки, мабуть, так, щоб вас не було видно. Сьогодні можна очікувати гостей.

— Чудово. Ми обожноємо товариство, хіба не так, хлопці?

Один із людей Коски мокро реготнув, показавши два ряди зубів кольору лайна. *«Ці зуби так неймовірно прогнили, що я мало не радію власним».*

— Ці гості прийдуть від Його Преосвященства архілектора. Чи не могли б ви, бува, підняти на них руку, поки я буду внизу?

Коска схвально оглянув напіврозвалену залу.

— Гарне місце для теплого привітання. Коли гості нас покинуть, я вас сповіщу. Сумніваюся, що вони залишаться надовго.

Арді вже знайшла собі місце біля стіни і стояла в каптурі, втупившись у підлогу. *«Намагається злитися зі штукатуркою, і хто може ставити це їй на карб? Це аж ніяк не найприємніше товариство й не найбільш заспокійлива обстановка для молодої жінки. Але це, мабуть, краще, ніж розрізане горло».* Глокта простягнув їй руку.

— Було б найкраще, якби ви пішли зі мною.

Дівчина завагалася. *«Ніби не зовсім упевнена, що піти зі мною справді було б найкраще».* Але, швидко поглянувши на найпотворніших представників однієї з найпотворніших про-

фесій світу, вона, вочевидь, упевнилася, що йти треба. Коска вручив їй свою лампу, на одну ніяково затягнуту мить затримавши пальці на її пальцях.

— Дякую, — сказала Арді й відсмикнула руку.

— Абсолютно немає за що.

Коли вони покинули Коску та його головорізів і подалися до нутрощів мертвої будівлі, довкола них з'явилися дивні тіні від підвішених аркушів паперу, зламаних планок, упалих грудок гіпсу. Вони минали місця, де колись були двері, — чорні квадрати, що зяяли, як могили.

— Здається, у вас премилі друзі, — пробурмотіла Арді.

— О, справді, найяскравіші зірки на світському небосхилі. Вочевидь, для деяких завдань потрібні відчайдушні люди.

— Тоді ви, певно, замислили якусь по-справжньому відчайдушну роботу.

— А хіба зі мною буває інакше?

Їхня лампа ледь освітлювала напівзогнилу вітальню, де панелі на стінах звисали з дешевої цегли, а більша частина підлоги перетворилася на суцільну гнилу баюру. У віддаленій стіні стояли відчиненими потайні двері, і Глокта почовгав до них попід стіною. Від натуги в нього запалали стегна.

— Що накоїла ваша людина?

— Северард? Підвів мене.

«І невдовзі ми дізнаємось, як сильно».

— Тоді сподіваюся, що не підведу вас ніколи.

— Я певен, що ви надто розумні для цього. Я маю піти першим — тоді, якщо я впаду, то принаймні впаду сам.

Глокта, кривлячись, почав спускатися зі сходів, тимчасом як Арді подалася за ним із ліхтарем.

— Фе. Що то за запах?

— Каналізація. Десь тут є вхід до неї.

Глокта зайшов за важкі двері й опинився в перелицьованому винному льоху. Там обабіч їхнього шляху виблискували яскраві сталеві решітки камер і повсюди тхнуло вологою й страхом.

— Очільнику! — долинув голос із п'ятьми. З'явилось зневірене лице брата Лонгфута, притиснуте до однієї з решіток.

— Брате Лонгфуте, перепрошую! Я був страшенно заклопотаний. Гурки обложили місто.

— Гурки? — писнув той, вирячивши очі. — Будь ласка, якщо випустите мене...

— Мовчати! — процідив Глокта голосом, який спонукав до негайної покори. — Почекайте тут.

Арді нервово позирнула туди, де була камера навігатора.

— Тут?

— Він безпечний. Гадаю, вам тут буде комфортніше, ніж було б... — Глокта кивнув на відчинені двері в кінці склепінчастого коридору, — отам.

Вона ковтнула.

— Добре.

— Очілнику, будь ласка! — З Лонгфутової камери вистромилась одна відчайдушна рука. — Будь ласка, коли ви мене випустите? Очілнику, благаю!

Глокта відгородився від його благань, із легким клацанням зачинивши двері. *«У нас сьогодні є інші справи, і вони чекають не стануть».*

Фрост уже прип'яв Северарда, досі непритомного, кайданками до стільця поряд зі столом і тепер запалював одну за одною лампи, користуючись підпаленим вошеним гнотом. У склепінчастій залі поступово стало світло, і фреска на круглих стінах мало-помалу наповнилася барвами. На них згори вниз хмурився Канедіас із витягнутими руками, а за ним палав вогонь. *«Ах, наш давній друг, майстер Творець, вічно несхвальний».* Навпроти нього досі страхітливо стікав кров'ю по стіні його брат Джувенс. *«І це, підозрюю, не єдина кров, що пролетиться тут сьогодні».*

— У-у-у, — простогнав Северард. Його густе волосся загойдалося.

Глокта поволі опустився на свій стілець. Під ним зарипіла вичинена шкіра. Северард застогнав іще раз, його голова відхилилася назад, а повіки затріпотіли. До нього незграбно підійшов Фрост, простягнув руки й розстебнув застібки на його масці, а тоді стягнув її й пожбурих у куток кімнати. *«Зі страхітливих практиків Інквізиції в... нікчеми».* Северард заворушився й поморщив носа, сіпаючись, наче хлопчисько, що спить.

«Молодий. Слабкий. Безпорадний. Той, хто має серце, мало не пожалів би його. От тільки зараз не час для сентиментів і лагідних почуттів, для дружби і прощення».

Надто вже довго за мене чіплявся привид щасливого й перспективного полковника Занда дан Глокти. Прощай, давній друже. Ти не можеш допомогти нам сьогодні. Настав час безжальному очільникові Глокті зайнятися тим, що він робить найкраще. Зайнятися тим єдиним, що він робить чудово. Настав час жорстких голів, жорстких сердець і ще жорсткіших покарань».

«Час вирізати правду».

Фрост двома пальцями тицьнув Северарда в живіт, і його очі різко розплющилися. Він сіпнувся на стільці, і його кайданки заgrimіли. Северард побачив Глоктю. Побачив Фроста. Вирячив очі, коли вони заметушилися кімнатою. А коли до нього дійшло, де він, його очі стали ще більшими. Він шумно вдихнув — швидко, жорстко, як це зазвичай буває від страшного жаху, так потужно, що масні пасма волосся довкола його обличчя розлетілися навсібіч. *«І з чого ж нам почати?»*

— Я знаю... — прохрипів він. — Знаю, що сказав отій жінці, хто ви... Знаю... та я не мав вибору.

«А, підлабузництво. Всі поводяться більш-менш однаково, коли їх приковують до стільця».

— Що я міг удіяти? Вона б мене, блядь, порішила! Я не мав вибору! Будь ласка...

— Я знаю, що ти їй сказав, і знаю, що ти не мав вибору.

— Тоді... тоді чому...

— Не треба зі мною так, Северарде. Ти знаєш, чому ти тут.

Фрост вийшов уперед, як завжди, байдужливий, і підняв кришку чудової Глоктиної скрині. Підставки всередині розкрились екзотичною квіткою, демонструючи відполіровані руків'я, блискучі голки, ясні леза його інструментів.

Глокта надув щоки.

— Сьогодні в мене був гарний день. Я прокинувся чистим і сам дістався ванни. Болю було не надто багато. — Він обхопив пальцями держак сікача. — Привід для святкування — гарний день. Мені їх дістається страшенно мало.

Глокта витягнув сікач із піхов, і його важкий клинок зблиснув у жорстокому світлі лампи. Северард не відривав від нього погляду, вирячивши очі від страху та захвату. На його блідому чолі виблискували намистинки поту.

— Ні, — прошепотів він.

«Так». Фрост відімкнув кайданок на лівому зап'ястку Северарда й підняв його руку обома м'ясистими руками. Взяв його за пальці й розчепірів їх один за одним так, щоб вони розплас- талися на дереві перед ним, а другою рукою обвив Северардові плечі в міцних обіймах.

— Гадаю, преамбулу можна пропустити.

Глокта хитнувся вперед, підвівся й неквапом пошкандибав довкола столу, цокаючи ціпком по кахлях. Його ліва нога тягнулася за ціпком, а кутик клинка сікача злегка шкрябав деревину стільниці.

— Мені не треба пояснювати тобі, як це відбуватиметься. Тобі, який неймовірно вправно допомагав мені так багато разів. Кому знати краще, що ми робитимемо далі?

— Ні, — схлипнув Северард, намагаючись відповісти відчайдушною напівусмішкою, хоча з кутика його ока все одно витекла одна сльоза. — Ні, ви ж не станете так чинити! Зі мною — ні! Не станете!

— Із тобою? — Глокта сумовито усміхнувся й собі. — Ох, практику Северарде, будь ласка...

Він поволі припинив усміхатися, здіймаючи сікач.

— Ти ж так добре мене знаєш.

Бем! Важкий клинок зблиснув, різко опустившись, і врізався у стільницю, відтявши від кінчика середнього пальця Северарда ледь помітну смужечку шкіри.

— Ні! — заверещав той. — Ні!

«То ти вже не захоплюєшся моєю точністю?»

— О, так, так. — Глокта потягнув за гладеньке руків'я й витягнув клинок. — А на який кінець ти розраховував? Ти ляпав язиком. Казав те, чого не мав казати, тим, кому не мав казати нічого. Ти скажеш мені, що саме. Скажеш мені, кому саме. — Він знову здійняв сікач, і той замерехтів. — І краще скажи це швидко.

— Ні! — Северард забився й заборсався на стільці, але Фрост тримав його міцно, як мед муху. «Так».

Клинок начисто перерізав Северардові кінчик середнього пальця, відтявши його на рівні першого суглоба. Кінець його вказівного пальця закрутився на дереві. Кінчик безіменного пальця залишився на місці, впинаючись у з'єднання на поверх-

ні столу. Позаяк Фростова рука досі тримала його зап'ясток міцно, наче лещата, кров лише злегка сочилася з трьох ран і розтікалася деревиною неквапливими потічками.

Запала приголомшена тиша. *«Один, два, три...»* Северард заволав. Він вив, сіпався й тремтів, а його лице здригалося. *«Боляче, так? Вітаю в моєму світі»*.

Глокта поворушив зболілою стопою в чоботі.

— Хто тільки міг би подумати, що наше прегарне партнерство, таке приємне і прибуткове для нас обох, може так закінчитися? Це не мій вибір. Не мій. Скажи мені, з ким розмовляв. Скажи, що казав. Тоді ця неприємна історія закінчиться. Інакше...

Бем! Тепер кінчик мізинця та ще три шматочки інших. Середній палець було відтято мало не до кісточки. Северард витріщився круглими від жаху очима й неглибоко, швидко задихав. *«Шок, зачудування, приголомшений жах»*. Глокта нахилився до його вуха.

— Сподіваюся, ти не збирався вчитися гри на скрипці, Северарде. Коли ми тут закінчимо, тобі, блядь, буде за щастя гра на гонгу.

Знову піднявши сікач, він скривився: відчув спазм у шиї.

— Зачекайте! — схлипнув Северард. — Зачекайте! «Валінт і Балк»! Банкіри! Я сказав їм... сказав...

«Я так і знав».

— Що ти їм сказав?

— Що ви досі шукаєте вбивцю Рейнолта, хоча ми вже повісили посланця імператора!

Глокта зустрівся поглядом із Фростом, і альбінос у відповідь беземоційно витріщився на нього. *«Ось так іще одну таємницю, попри її спротив, витягають на безжальне світло. Як прикро і слушно я думав. Мене завжди вражає, як швидко можна розв'язувати проблеми, почавши щось людям відрізати»*.

— І... і... я сказав їм, що ви хочете дізнатися більше про нашого короля-бастарда, і про Баяза теж, і сказав їм, що ви не намагаєтеся за Сультом, як вони просили, і я сказав їм... сказав їм...

Северард затнувся й замовк, витріщившись на залишки своїх пальців, розкидані по столу в дедалі ширшій калюжі крові. *«Ця суміш нестерпного болю, ще нестерпнішої втрати*

й цілковитої невіри. Я сню? Чи справді назавжди втратив половину пальців на руках?»

Глокта штурхнув Северарда кінцем сікача.

— Що ще?

— Я розповів їм усе, що міг. Розповів... усе, що знав... — Слова зривалися з його вуст, вишкірених від страшного болю, разом зі слиною. — Я не мав вибору. У мене були борги, а... вони запропонували заплатити. Я не мав вибору!

«Валінт і Балк». Борги, шантаж, зрада. Як же все це жахливо у своїй банальності. У цьому й полягає проблема з відповідями. Вони чомусь ніколи не захоплюють так, як запитання». Глоктині губи засіпались і розтягнулись у сумовитій усмішці.

— Не мав вибору. Я чудово знаю, як ти відчуваєшся.

Він знову підняв сікач.

— Але ж...

Бем! Важке лезо дряпнуло стільницю, а Глокта обережно прибрав іще чотири охайні шматочки плоті. Северард кричав, охав, а потім знову кричав. Кричав відчайдушно, бризкаючись слиною й сильно кривлячи лице. *«Дуже схоже на чорнослив, який я іноді їм на сніданок»*. Половина мізинця досі була на місці, зате інші три пальці — крім указівного — залишилися звичайнісінькими обрубками, з яких щось тече. *«Але ми не можемо зупинитися зараз: ми ж так далеко пройшли. Ми геть не можемо зупинитися, чи не так? Ми мусимо знати все»*.

— Як щодо архілектора? — запитав Глокта, витягнувши шию вбік і покрутивши затерплим плечем. — Звідки він знав, що відбувається в Дагосці? Що ти йому сказав?

— Як він... що... я нічого йому не казав! Нічого не...

Бем! Северардів великий палець відлетів геть, закрутившись по столу й залишивши по собі закручений слід із кривавих плям. Глокта поворушив стегнами вперед-назад, намагаючись позбутися болю в ногах і спині. *«От тільки від нього не втекти. Кожне нове положення трохи гірше за попереднє»*.

— Що ти сказав Сультові?

— Я... Я... — Северард подивився вгору, роззявивши рота. З його нижньої губи звисала довга нитка слини. — Я...

Глокта нахмурився. *«Це не відповідь».*

— Перев'яжи її на рівні зап'ястка і підготуй другу руку. Тут нам уже ні з чим працювати.

— Ні! Ні! Будь ласка... Я не... будь ласка...

«Як же мені набридають ці благання. Пів години — і слова “ні” та “будь ласка” начисто втрачають значення. Починають звучати як бекання вівці. Зрештою, всі ми — ягнята, призначені на забій». Глокта подивився на шматочки пальців, розкидані по закривавленому столу. *«М'ясо для різника».* Йому боліла голова: в кімнаті було надто яскраве світло. Він опустил сікач і потер зболілі очі. *«Виснажлива це справа — нівечити найближчих друзів».* Раптом збагнув, що розмазав по повіках кров. *«Трясця».*

Фрост уже затягнув джгут у Северарда на зап'ястку і знову пристебнув закривавлені рештки його лівої руки до стільця. Звільнив його правицю та обережно підніс її до столу. Глокта подивився на це. *«Усе охайно, діловито й безжально у своїй ефективності. Цікаво, чи мучать його докори сумління, коли сонце заходить? Сумніваюся. Накази, зрештою, віддаю я. А я дію за наказами Сульта, за порадами Маровії, на вимогу банку “Валінт і Балк”. Зрештою, який у нас усіх вибір? Виправдання мало не напрошуються самі собою».*

Коли Фрост розчепірів праву долоню Северарда на столі, саме там, де раніше лежала ліва, його біле лице оббризкали червоні краплини крові. Цього разу Северард навіть не пручався. *«За якийсь час воля зникає. Я це пам'ятаю».*

— Будь ласка... — прошепотів він.

«Зупинитися було б неймовірно добре. Гурки, найпевніше, сплять усе місто й перебіють нас, а кого тоді обходитиме, хто кому що сказав? Якщо ж вони якимось дивом зазнають невдачі, Сульт, поза сумнівом, доб'є мене, або ж “Валінт і Балк” стягне свій борг моєю кров'ю. Яке значення матиме, чи прозвучали колись відповіді на певні запитання, коли я плаватиму на животі серед доків? Тоді чому я це роблю? Чому?»

Кров досягла краю дерева й почала з невпинним «тук-тук-тук» крапати на підлогу. Іншої відповіді не було. Глокта відчув,

як один бік його обличчя швидко засіпався. Знову взявся за сікач.

— Поглянь на це. — Він показав на розкидані по столу шматки кривавої плоті. — Поглянь, що ти вже тут утратив. А все тому, що не хочеш казати мені те, що я маю знати. Невже не цінуєш власних пальців? Тепер тобі від них жодної користі, хіба не так? Можу тобі сказати, що й мені від них жодної користі. Від них не буде жодної користі нікому, крім хіба що одного-двох голодних собак.

Глокта оголив дірку, що зяяла на місці його передніх зубів, і втиснув вістря сікача в дерево між Северардовими розчепиреними пальцями.

— Ще раз. — Він вимовляв кожне слово з крижаною чіткістю. — Що... ти сказав... Його Преосвященству?

— Я... не сказав йому... нічого! — По запалих щоках Северарда текли сльози, а його груди здригалися від ридань. — Нічого йому не сказав! «Валінт і Балк», там я не мав вибору! Та, бля, за все життя я жодного разу не розмовляв із Сультом! Навіть словом не перекидався! Ніколи!

Глокта на одну довгу мить зазирнув у вічі своєму практикові, своєму полоненому, намагаючись розгледіти правду. Довкола було тихо — тільки булькало Северардове змучене дихання. Відтак Глокта скривив губи й пожбурич сікач на стіл. Той загримів. *«Нащо віддавати другу руку, коли ти вже зізнався?»* Він протяжно зітхнув, простягнув руку й лагідно витер сльози на блідому обличчі Северарда.

— Гарзд. Я тобі вірю.

«Але що далі? У нас залишається більше запитань, аніж раніше, а відповідей шукати ніде». Він вигнув спину, скривившись від болю у викривленому хребті, викривленій нозі й безпалій стопі. *«Сульт, напевно, здобув свою інформацію деінде. Хто ще пережив Дагоску, хто ще побачив достатньо? Ейдер? Вона нізащо не наважилася б викрити себе. Вітарі? Якби вона хотіла розповісти все начистоту, то могла б зробити це тоді. Коска? Його Преосвященство нізащо не став би працювати з такою непередбачуваною людиною. Я сам користуюсь його послугами лише тому, що не маю іншого вибору. Тоді хто?»*

Глокта перехопив погляд Фроста. Його рожеві очі не кліпали, а пильно дивилися на нього, ясні й жорсткі, наче рожеві самоцвіти. І тут головоломка склалася.

«Зрозуміло».

Ніхто з них не говорив. Фрост неквапом простягнув руку, не відводячи погляду від очей Глокти, а тоді обхопив Северардову шию обома товстими руками. Колишній практик міг хіба що безпорадно на це дивитися.

— Що...

Фрост злегка нахмурився. Коли він крутнув Северардову голову вбік, пролунав різкий хрускіт. «Просто й безтурботно, наче курку забив». Коли Фрост відпустив Северарда, його череп безвільно відхилився назад, дуже далеко назад, а з блідої шкіри на його скрученій шиї вистромилося щось неприродне й вузлувате.

Альбінос став між Глоктою та ледь відчиненими дверима. «Виходу немає». Глокта скривився, незграбно позадкувавши, і шкрябнув по підлозі кінцем ціпка.

— Чому?

Фрост повільно, але впевнено йшов уперед, міцно стиснувши білі кулаки. Його біле лице, прикрите маскою, не виражало нічого. Глокта підняв одну руку.

— Просто скажи мені чому, хай йому грець!

Альбінос стенув плечима. «Гадаю, деякі запитання все-таки не мають відповідей». Перекручена спина Глокти врізалась у вигнуту стіну. «І мій час вичерпано. Ох, що ж...» Він протяжно вдихнув. «Усе завжди було проти мене. Я не надто й заперечую, щоб померти».

Фрост здійняв білий кулак, а тоді загарчав. У його важке плече, глухо чвакнувши, глибоко вгруз сікач. Із рани йому на сорочку полилася кров. Фрост повернувся. У нього за спиною стояла Арді. Якусь мить усі троє витріщались одне на одного. А тоді Фрост ударив її в обличчя. Дівчина відхитнулася, врізалася в бік столу й безвільно опустилася на підлогу, перекинувши стіл. Поряд із нею заgrimіла на підлогу Глоктина скриня, посипались інструменти, розлетілися кров і кавалки плоті. Фрост почав розвертатися назад, хоча з його тіла досі стирчав сікач, а лівиця безвільно повисла.

Глокта вишкірив голі ясна. *«Я не заперечую, щоб померти. Але переможеним бути не бажая».*

Він розставив ноги якомога зручніше, ігноруючи біль, що проштрикнув його безпалу стопу й передню ногу. Здійняв ціпок і втиснув великий палець у потайний засув у ньому. Цей ціпок за точними вказівками Глокти виготовила та сама людина, що виготовляла скриню для його інструментів. *«І робота тут навіть тонша».*

Щось легенько клацнуло: різко розчахнулося дерево на потайних петлях і відкрило двофутову голку з ясного, мов дзеркало, металу. Фрост пронизливо вереснув.

«Випад-випад, Глокто. Випад-випад».

Сталь утратила чіткі обриси. Перший випад майстерно проштрикнув Фростові груди з лівого боку. Другий безшумно проколов йому шию з правого боку. Третій проколов маску і злегка торкнувся вилиці; блискуче вістря клинка на мить показалося просто під білим вухом Фроста, а тоді стрімко вилізло назад.

Фрост стояв нерухомо, від легкого подиву здійнявши білі брови. А тоді з малесенької ранки в нього на горлі заструмилася кров і чорною цівкою потекла йому на сорочку. Він простягнув одну велику білу руку. Захитався. Кров забулькала з-під його маски.

— Фядь, — видихнув він.

Фрост повалився на підлогу так, ніби з-під нього раптом висмикнули ноги. Простягнув одну руку, щоб відштовхнутись, але сили в ній не було. Він забулькав — спершу шумно, а тоді тихо, — а відтак завмер. *«От і все».*

Арді саме сідала поряд зі столом. Із її носа лилася, стікаючи по верхній губі, кров.

— Він мертвий.

— Я колись фехтував, — пробурмотів Глокта. — Здається, це вміння ніколи не полишає людину остаточно.

Він перевів погляд з одного трупа на другий. Фрост лежав у темній калюжі, що поволі ширшала. Одне його рожеве око дивилося вперед, не кліпаючи навіть після смерті. Северардова голова звисала зі спинки стільця, його уста були широко роззявлені в беззвучному крику, понівечена рука досі була в кайданку, а друга безвільно висіла. *«Мої хлопчики. Мої очі. Мої*

руки. *Ім усім кінець*». Глокта насуплено подивився на закривавлений шмат металу, який затиснув у руці. *«Що ж... Ми мусимо шкандибати далі, як уміємо, без них»*.

Скривившись, він потягнувся донизу й підняв двома пальцями впаду деталь цівка, а тоді різко затулював нею криваву сталь.

— Не зачините за мене ту скриню?

Арді великими очима дивилася на інструменти, на Северардів труп із роззявленим ротом, на заляпаний кров'ю стіл, що лежав на боці, і на розкидані по підлозі кавалки плоті. Кашлянула і притиснула тильний бік долоні до рота. *«Якось забувається, що інші люди не звикли мати справу з цими речами. Однак треба покладатися на всяку допомогу, яку можна здобути, а поступово привчати когось зараз трохи запізно. Якщо вона може рубонутися людину сікачем, то може й понести один-два клинки, не мліючи»*.

— Скриню, — різко промовив Глокта. — Інструменти мені ще знадобляться.

Арді кліпнула, з дрожем у руках підбрала нечисленні розкидані інструменти й повернула їх на місце. Взяла скриню під пахву й дещо невпевнено підвелася, витираючи білим рукавом кров під носом. Глокта помітив, що в неї у волоссі застряг шматочок одного з пальців Северарда.

— У вас щось... — він показав на свою голову, — отут.

— Що? Ой! — Вона вирвала шматок мертвечини й пожбурила його на землю, здригнувшись від огиди. — Вам варто знайти інший спосіб заробляти на життя.

— Я вже думав про це певний час. Однак мені ще потрібно знайти відповіді на кілька запитань.

Рипнули двері, і Глокта відчув раптовий напад панічного жаху. До кімнати ввійшов Коска. Оглянувши сліди кровопролиття, він тихенько свиснув і насунув капелюх на потилицю. Перо на ньому відкинуло на фреску за спиною найманця цілий розсип видовжених тіней.

— Добряче ви тут наслідили, очільнику, добряче.

Глокта помацав свій цівок. Нога в нього палала, серце глухо гупало у скронях, а його тіло під кусючим одягом змгло від холодного поту.

— Цього було не уникнути.

— Я подумав, що ви захочете знати: до нас прийшли. Шестеро практиків Інквізиції. Серйозно підозрюю, що їх могли послати сюди вбити вас.

«Жодних сумнівів. За наказом архілектора, відповідно до відомостей, одержаних від покійного практика Фроста».

— І що? — запитав Глокта. Після того, що сталося за останню годину, він мало не очікував, що Коска накинеться на нього, розмахуючи мечем.

«Але, якщо остання година нас чогось і навчила, то це того, що той, кому довіряють найменше, не завжди є найменш надійним».

— І ми, звісно, їх пошматували, — широко всміхнувся штирієць. — Мене ображає те, що ви могли подумати інакше.

— Добре. Добре. — *«Хоч щось пішло за планом».* Глокті понад усе хотілося опуститися на підлогу, лежати там і кричати. *«Але ще треба попрацювати».* Він, скривившись, пошкунтильгав до дверей. — Нам треба негайно вирушити до Агріонта.

Коли Глокта разом з Арді видибав на Мідлвей, у холодне ясне небо вже витікали перші промені світанку. У повітрі ще висів туман, але він тепер розсіювався. *«Здавалося б, попереду чудовий день. Чудовий день для кровопролиття, зради й...»*

У тумані, далі на південь, уздовж широкої брукованої дороги рухалися тіні, прямуючи до моря. А ще лунали звуки. Торохтіння, дзеленчання. Дуже схоже на переміщення групи людей в обладунках. Десь далі хтось кричав. Забемкав дзвін, похмурий і приглушений. *«Сполоховий дзвін».*

Коска насуплено вдивився в дедалі рідший туман.

— Що це таке?

Силуети стали чіткішими. Люди в обладунках, зі списками, до того ж численні. Їхні високі шоломи явно були не союзного фасону.

Арді торкнулася Глоктиного передпліччя.

— Це що...

— Гурки.

Коли туман поволі розійшовся, їхні обладунки замерехтіли в убогому сірому світлі. Їх було дуже багато, і вони крокували вздовж Мідлвей на північ. *«Напевно, таки висадили людей у доках, прорвалися в центр міста. Просто дивовижно невдало обрали час».*

— Назад!

Ґлокта повернувся до завулка, послизнувся й мало не впав, скривившись, коли Арді підхопила його за лікоть і допомогла випрямитися.

— Назад, до особняка! — *«Ісподіваймося, що нас іще не побачили»*. — І тримайте ці лампи при собі, вони нам знадобляться.

Він як умів побіг до смердючого завулка, хоча його дорогою штовхали та штурхали найманці Коски.

— Та хай ті гурки скажуться, — процідив штирієць. — Хоч убийте, не знаю, чим їх так засмутив.

— Співчуваю.

Ворота з рипінням зачинились, і кілька найманців почали тягнути до них розбитий фонтан. *«Цікаво, як довго це стримуватиме один із легіонів імператора?»*

— Очільнику, а можна спитати, який саме в нас тепер план? Хоча ваш палац прегарний, сидіти тут і чекати на підмогу — це, вочевидь, не варіант.

— Ні. — Ґлокта насилу піднявся сходами й увійшов у відчинені парадні двері. — Нам потрібно дістатись Агріонта.

— Мені щось підказує, що нашим гуркським друзям неодмінно спало на думку те саме. Ми ж, безумовно, не дістанемося туди суходолом.

— Тоді треба йти під суходолом.

Ґлокта якомога елегантніше прошкандибав у нутро будівлі, а за ним стривожено пішли Арді й найманці.

— Тут є вхід до каналізації. Знаючи маршрут, можна дійти аж до Агріонта.

— Каналізації? — всміхнувся Коска. — Як ви добре знаєте, я понад усе на світі люблю пробиратися крізь життєве болото, але каналізація може добряче... збивати з пантелику. Ви знаєте маршрут?

— Насправді ні.

«Але знаю людину, яка стверджує, ніби може знайти шлях крізь що завгодно, навіть крізь ріку з лайна».

— Брате Лонґфуте! — гукнув він, пошкандибавши до сходів. — У мене є для вас пропозиція!

СУДНИЙ ДЕНЬ

Лорд-маршал Вест стояв у затінку покинутого сараю на схилі над родючими рівнинами Міддерланду, однією рукою в рукавичці міцно тримаючи підзорну трубу. На пласких осінніх полях, складених із бурих, зелених і жовтих клаптів, обтиканих деревами й розітнутих голими живоплотиами, досі трималося трохи вранішнього туману. На віддалі Вест бачив зовнішні стіни Адуа — сувору сіру лінію, всіяну вежами. За стінами тягнулися до неба нечіткі силуети будівель — теж сірі, але світліші. Над ними бовванів височезний привид Будинку Творця, строгий і нерозкаяний. Загалом повернення додому для Веста вийшло безрадісним.

Вітру не було зовсім. Морозне повітря залишалося напрочуд спокійним. Наче й не було ніякої війни, не сходилися ворожі армії, ніхто не планував кривавих битв. Вест поводив підзорною трубою сюди-туди, але не бачив і сліду гурків. Унизу, перед стінами, йому начебто впав у око чи то малесенький парканчик, чи то обриси тонесеньких списів, але на такій відстані й у такому світлі він не міг бути впевнений ні в чому.

— Вони, напевно, нас очікують. Це точно.

— А може, вони сплять допізна, — сказав Джеленгорм, як завжди, налаштований оптимістично.

Пайк був прямолінійніший.

— А якщо й так, то яка різниця?

— Майже жодної, — визнав Вест.

Король Джезаль віддав цілком конкретні накази. Місто за-полонили гуркські війська, і оборона була близька до остаточного краху. Не було часу ні на вигадливі військові хитрощі, ні на обережне наближення, ні на пошук у ворога слабких місць. За іронією долі, принц Ладісла в цій ситуації міг би виявитися непоганим командиром. Тепер обставини нарешті почали вимагати величного наступу, за яким чекатиме або смерть, або слава. У руках Веста було лиш одне — час.

Неподалік зупинив коня Брінт, і в холодне повітря дощем здійснюється пісок. Брінт зіскочив із сідла й елегантно віддав честь.

— Лорд-маршале, кавалерія генерала Кроя зайняла позицію з правого крила й готова атакувати за вашим наказом.

— Дякую, капітане. Його піхота?

— Розгорнута десь наполовину. Деякі роти досі розсипані на дорогах.

— Досі?

— Іти доводиться по багнюці, сер.

— Хе. — Армії залишають по собі багнюку, як слимак залишає слід. — А що з Полдером?

— Наскільки я розумію, в нього аналогічна ситуація, — відповів Брінт. — Повідомлень немає?

Джеленгорм заперечно хитнув головою.

— Генерал Полдер зранку був неговіркий.

Вест поглянув на місто, на ту далеку сіру лінію за полями.

— Вже скоро. — Пожував губу, вже й без того зболілу через його постійні тривоги. — Дуже скоро. Не треба випускати стрілу, не натягнувши лука повністю. Коли надійде ще трохи піхоти...

Брінт насуплено дивився на південь.

— Сер, це...

Вест подивився туди, куди Брінт показував пальцем. На лівому крилі, де перед цим збирав свою дивізію Полдер, кавалерія вже елегантно просувалася вперед.

Вест витріщився на вершників, які набирали швидкість.

— Що за...

Два повні полки важкої кінноти перейшли у величний чвал. Тисячі вершників помчали вперед відкритими полями, огинаючи дерева й розрізнені фермерські будинки, здіймаючи хмари запилюженої землі. Тепер Вест чув тупіт їхніх копит, подібний до далекого грому, мало не відчував чобітьми вібрацію від нього. На піднятих мечях і списах, на щитах і повних обладунках виблискувало сонце. Майоріли й шарпалися на вітрі знамена. Неабияка демонстрація військової величі. Сцена з приголомшливої книжки казок із м'язистим героєм, де часто повторюються такі безглузді слова, як «честь» і «праведність».

— От лайно, — буркнув крізь зуби Вест, відчуваючи, як за очима починається знайома пульсація.

Генералові Полдеру під час мандрів Північчю не терпілося влаштувати кавалерійську атаку з тих, якими він так уславився. Там цьому заважали суворий ландшафт, сувора погода чи суворі обставини. Тепер же, коли умови були ідеальні, він, здавалося, не зміг устояти перед такою нагодою.

Джеленгорм поволі захитав головою.

— Клятий Полдер.

Вест роздратовано загарчав і підняв підзорну трубу, щоб розтрощити її об землю, але спромігся в останню мить зупинитися, важко вдихнув і сердито склав пристрій. Того дня він не міг дозволити собі потурати власним примхам.

— Що ж, тоді на цьому все. Хіба ні? Віддавайте наказ наступати по всій лінії!

— Сурміть атаку! — заревів Пайк. — Атаку!

Залунав різкий поклик горна, оглушливо гучний у студеному вранішньому повітрі. Від цього біль, що пульсував у Веста в голові, аж ніяк не ослабнув. Він просунув один забрьоханий чобіт у стремено й нехотя підтягнувся до сідла. Йому вже боліло після цілої ночі їзди верхи.

— Гадаю, нам треба їхати до слави слідом за генералом Полдером. Тільки, можливо, не на такій поважній відстані. Комусь однаково треба координувати цю катавасію.

До них долинули звуки горнів, що відповідали їм далі вздовж строю, і праворуч пішли клусом вершники Кроя.

— Майоре Джеленгорме, накажи піхоті вирушити на підмогу, щойно та надійде. — Вест повернувши ротом. — За потреби — частинами.

— Звісно, лорд-маршале.

Здоровань уже почав розвертати коня, щоб віддати наказ.

— Війна, — пробурмотів Вест. — Шляхетна справа.

— Прощу? — перепитав Пайк.

— Та нічого.

Останні кілька сходинок Джезаль долав через одну, тимчасом як позаду нього торохтіли Горст і десяток його лицарів, снуючи за ним по п'ятах, наче тіні. Він владно проминув варту й вийшов на яскраве вранішнє світло на вершині Великої вежі, що височіла над нещасним містом. Лорд-маршал Варуз

уже стояв біля парапета, оточений зграйкою своїх штабних офіцерів. Усі вони сердито дивилися на протилежний бік Адуа. Старий вояк стояв виструнчившись і зціпивши руки за спиною, як це завжди бувало під час тренувань із фехтування колись давно. Однак за старих часів Джезаль ніколи не помічав, щоб у нього трусилися руки. Тепер же вони трусилися, до того ж сильно. Поряд із ним стояв верховний суддя Маровія в чорній мантії, яку ворухив легенький вітерець.

— Які новини? — поцікавився Джезаль.

Лорд-маршал швидко й нервово провів язиком по губах.

— Гурки пішли в атаку до світанку. Оборонці стіни Арно не встояли. Невдовзі їм вдалося висадити людей у доках. Багато людей. Ми надзвичайно відважно вели ар'єргардні бої, але... ну...

Насправді казати щось іще було непотрібно. Підійшовши ближче до парапету й побачивши зранену Адуа, Джезаль чітко розгледів гурків, що потоком ішли вздовж Мідлвей, тимчасом як над цією людською масою підскакували золоті знамена імператорських легіонів, наче плавник на блискучій припливній хвилі. Джезаль почав помічати рух і деінде, а згодом — повсюди, неначе зауважив на килимі одну мурашу, а тоді поступово розгледів сотні мурах по всій своїй вітальні. Гуркські солдати заповнили навіть самісінький центр міста.

— Вели ар'єргардні бої зі... змінним успіхом, — кволо закінчив Варуз.

Унизу з будівель біля західних воріт Агріонта вирвалося кілька людей і побігло брукованою площею перед ровом, узявши курс на міст.

— Гурки? — писнув хтось.

— Ні, — буркнув лорд-маршал. — Це наші.

Люди, які всіляко намагалися врятуватися від різанини, що, поза сумнівом, уже коїлася в зруйнованому місті. Джезаль достатньо часто дивився в очі смерті, щоб здогадуватись, як вони почувуються.

— Проведіть цих людей під наш захист, — наказав він. При цьому йому трохи урвався голос.

— Боюся... ваша величносте, ворота замкнені.

— То відімкніть їх!

Варуз нервово перевів погляд вологих очей на Маровію.

— Це було б... нерозважливо.

До мосту вже дісталоя не менше дюжини людей, які кричали й розмахували руками. Їхніх слів було не чути через відстань, але безпорадний, відвертий жах у їхніх голосах було неможливо не помітити.

— Треба щось зробити. — Джебаль міцно вчепився в парапет. — Треба щось зробити! Там неодмінно є й інші, багато інших!

Варуз прокашлявся.

— Ваша величносте...

— Ні! Сідлайте мого коня. Збирайте Лицарів Тіла. Я не бажаю...

Верховний суддя Маровія вже заступив двері, що вели до сходів, і тепер спокійно й сумовито поглянув Джебалеви в лице.

— Якби ви зараз відчинили ворота, то наразили б на ризик увесь Агріонт. Багато тисяч громадян, які чекають від вас захисту. Тут ми можемо вберегти їх, принаймні поки що. Ми мусимо їх уберегти. — Його погляд ковзнув убік, до вулиць. Джебаль помітив, що очі в нього різного кольору: одне око блакитне, друге — зелене. — Ми маємо визначити, де вище благо.

— Вище благо.

Джебаль поглянув у протилежний бік, углиб Агріонта. Він знав: довкола стін стоять хоробрі оборонці, готові до смерті битися за короля й вітчизну, хай як мало ті на це заслуговують. Уявлялися йому й цивільні, що біжать вузькими провулками, шукаючи прихистку. Чоловіки, жінки, діти, старі й молоді, вигнані зі зруйнованих домівок. Люди, яким він обіцяв безпеку. Його очі ковзнули за високі білі будівлі довкола зеленого парку, за широку площу Маршалів, за довгу Алею Королів із її високими статуями. Він знав: там повно безпорадних і нужденних. Тих, кому не пощастило мати кращої опори, ніж цей безхребетний шахрай, Джебаль дан Лютар.

Йому тяжко було з цим змиритися, та він знав, що старий чиновник має рацію. Він нічого не вдіє. Те, що він пережив свою останню величну атаку, вже приголомшлива удача, а для нової зараз аж надто пізно. За межами Агріонта гуркські вояки почали проникати на площу перед воротами. Кілька з них

стали на коліна, тримаючи в руках луки, і випустили стріли, що полетіли дугою до мосту. Крихітні постаті валилися й падали, плюхалися в рів. До вершини Великої вежі легенько долинали тонкі крики.

На стінах заторохтів зустрічний залп, який усіяв гурків арбалетними стрілами. Хтось падав, іще хтось заточувався й перекидався, кілька тіл залишилися лежати на бруківці. Гурки кинулися шукати укриття в будівлях край площі; бійці мчали крізь тіні від будинку до будинку. Один солдат Союзу зіскочив із мосту й кілька разів змахнув кінцівками в рові, а тоді зник. Він так і не виринув. За ним іще повзла остання купка покинутих оборонців, які відчайдушно трималися за зброю. Думка про вище благо, напевно, не надто їх утішатиме, коли вони зроблять останні важкі вдихи. Джезаль замружив очі й відвів погляд.

— Отам! На сході!

Варуз і кілька людей із його штабу скупчилися довкола віддаленого парапету й дивилися на далекі поля за містом, позаду Будинку Творця. Джезаль підійшов до них і прикрив очі рукою від сонця, що сходило. Йому здалося, що за великою стіною Агріонта, за сяйливою річкою й широкою дугою міста щось заворушилося. Заворушився великий півмісяць, що поволі сунув до Адуа.

Один з офіцерів опустив підзорну трубу.

— Кавалерія! Союзна кавалерія!

— Ви впевнені?

— Армія!

— Спізнались, — буркнув Варуз, — але від цього їм радітимуть не менше.

— Ура маршалові Весту!

— Нас визволено!

Джезалеві не хотілося кричати з радощів. Надія — це, звісно, чудово, і її вже давно бракувало, але святкувати ще було відверто зарано. Він перейшов на другий бік вежі й насуплено поглянув вниз.

На площу за стінами цитаделі висипали все нові й нові гурки, і йшли вони добре підготовленими. Вони котили вперед великі похилі ширми з дерева. Кожна з них була досить велика, щоб

за нею могло сховатися не менше двох десятків людей. Найперша ширма уже наїжачилась арбалетними стрілами, та вони продовжували підповзати до мосту. Линули вгору й донизу стріли. Поранені падали й щосили повзли назад. Одна з будівель ізбоку площі вже спалахнула, і полум'я спрагло облизувало карнизи на її даху.

— Армія! — радісно гукнув хтось на протилежній бійниці. — Маршал Вест!

— А й справді. — Маровія насуплено поглянув на побоїще внизу. Звуки бою невпинно шаленіли. — Залишається сподіватися, що він не прийшов запізно.

Крізь прохолодне повітря до них долинув гамір бою. Бряжчання й цокання, лункі крики. Логен позирнув ліворуч і праворуч, дивлячись на людей довкола себе, які підтюпцем бігли вперед відкритими полями. Їхнє швидке дихання сичало, спорядження гриміло, всі вони відверто супилися та їжачилися гострою зброєю.

Те, що він знову вплутався в усе це, аж ніяк не підбадьорювало.

Сумно, але Логен відчував більше тепла й більше довіри в товаристві Ферро та Джебзая, Баяза й Кея, ніж зараз серед собі подібних. Вони були складними заразами, кожне по-своєму. Не можна сказати, що він по-справжньому їх розумів чи вони принаймні дуже йому подобались. Але Логен, коли був із ними, подобався сам собі. Там, на знелюднілому заході світу, він був людиною, на яку можна покласти, такою, як його батько. Людиною, якій не дихало у спину криваве минуле, яка не мала імені, чорнішого за пекло, й не мала потреби щомиті пильнувати себе. Людиною з надіями на краще.

Думка про нову зустріч із цими людьми, про можливість ізнову побути такою людиною, підстьобнула Логена так, що йому захотілося ще швидше побігти на сіру стіну Адуа. Здавалося — принаймні тієї миті, — ніби він зможе покинути Криваву Дев'ятку позаду.

Проте решта північан не поділяла його ентузіазму. Ця атака більше скидалася на прогулянку. Вони підбрели до групки дерев, у біле небо знялася, забивши крилами, парочка птахів, і вони остаточно зупинилися. Ніхто не казав нічого. Один

хлопчина навіть сів спиною до дерева й заходився попивати воду з фляги.

Логен витріщився на нього.

— Ради мертвих, здається, я ще не бачив такої хринової атаки. Ви що, залишили хребти на Півночі?

Хтось забурмотів, кілька людей підозріливо на нього поглянули. Червона Шапка позирнув убік, втиснувши язика в нижню губу.

— Може, й так. Не зрозумій мене неправильно, отамане, ваша королівська високосте чи як там тебе тепер кличуть. — Він нахилив голову, щоб показати, що нікого не хоче зневажити. — Я колись бився, й бився доволі завзято, моє життя трималося на вістрі меча й таке інше. Просто, ну... я хочу сказати: нащо битися тепер? І так, гадаю, думаємо всі ми. Це ж не наша справа, так? Це не наш бій.

Шукач похитав головою.

— Союз матиме нас за справжнє збіговисько боягузів.

— А кого обходить, що там думають? — гукнув хтось.

Червона Шапка підійшов до Логена впритул.

— Поглянь, отамане, мене не так уже й обходить, чи вважає мене малодушним якийсь гівнюк. Я вже пролив достатньо крові для цього. Як і ми всі.

— Ха, — буркнув Логен. — Отже, ти голосуєш за те, щоб залишитися тут.

Червона Шапка знизав плечима.

— Ну, мабуть...

Він зойкнув: Логенове чоло врізалось йому в обличчя й роз'юшило носа, неначе розтрощивши горіх на ковадлі. Він важко опустився на спину в грязюку, а по його підборіддю текли бризки крові.

Логен розвернувся, і його лице обм'якло з одного боку, як колись. Лице Кривавої Дев'ятки — холодне й мертве, геть байдуже. Це було легко. Для нього це здавалося природним, як носити улюблені чоботи. Його рука намацала холодне руків'я меча Творця, і люди довкола нього відступили, повідсувалися, забурмотіли й зашепотілися.

— Що, гівнюки, ще хтось із вас хоче голосувати?

Хлопчина впустив свою флягу в траву й підскочив із місця, на якому сидів. Логен зиркнув на кількох із них по черзі — на

тих, хто дивився найсуворіше, — і вони один за одним перевели погляди на землю, на дерева, на що завгодно, крім нього. Але врешті він поглянув на Дрижака. Той патлатий гад у відповідь дивився просто на нього. Логен примружив очі.

— А як щодо тебе?

Дрижак похитав головою. Перед його обличчям загойдалося волосся.

— О ні. Не зараз.

— Тоді в той час, коли ти будеш готовий. Коли хтось із вас буде готовий. Адоти ви в мене працюватимете. Зброя, — прогарчав він.

Усі хутко приготували мечі й сокири, списи й щити. Люди метушилися, знаходили свої місця, раптом почали змагатися за право атакувати першим. Червона Шапка саме підводився й кривився, приклавши одну руку до закривавленого обличчя. Логен опустив на нього погляд.

— Якщо тобі здається, ніби з тобою повелися жорстоко, подумай ось про що. За старих часів ти зараз уже силкувався б утримати в собі кишки.

— Угу, — буркнув він, витираючи рота. — Ти маєш рацію.

Логен провів Червону Шапку поглядом, поки той, спльовуючи кров, ішов назад, до своїх хлопців. Що не кажи, а Логен Дев'ятипалий має талант обертати друзів на ворогів.

— А без цього було не можна? — запитав Шукач.

Логен знизав плечима. Він цього не хотів, але тепер був головним. Це завжди було катастрофою, та він дійшов до цього, а людина на чолі не може допускати, щоби хтось ставив запитання. Просто не може. Спершу люди приходять із запитаннями, а потім — із ножами.

— Не бачив іншого виходу. Так воно й було завжди, хіба ні?

— Я сподівався, що часи змінилися.

— Часи не змінюються ніколи. Треба дивитися на речі реально, Шукачу.

— Ага. А втім, шкода.

Шкодувати можна було багато про що. Логен уже давно облишив намагання виправляти такі ситуації. Він витягнув меч Творця й підняв його.

— Тоді вперед! І цього разу — так, ніби нам не насрати!

* * *

Він побіг між дерев і почув, як за ним рушила решта хлопців. Коли вони вибралися на свіже повітря, перед ними бовваніли стіни Адуа, прямовисна сіра круча на вершині трав'янистого увзвиштя, всіяній округлими вежами. Довкола лежало чимало трупів. Достатньо, щоб захолов навіть загартований у боях карл. Труп, судячи з кольору шкіри, були здебільшого гуркськими й незграбно лежали серед усілякого зламаного приладдя; їх утоптували у збурену землю, топтали копитами.

— Обережно! — прокричав Логен, біжучи між них і далі. — Обережно!

Він помітив дещо попереду — паркан із загострених паль. З однієї звисав труп коня. За палями хтось ворухився. Люди з луками.

— Щити!

Вниз полетіло кілька стріл. Одна з глухим ударом врізалася в щит Дрижакові, ще кілька — в землю біля ніг Логена. Карл менш ніж за крок від нього зловив стрілу в груди й перекинувся.

Логен біг. Огорожа, хитаючись, наближалася до нього, значно повільніше, ніж йому хотілося б. Між двома палями стояв якийсь чоловік — смаглявий, у блискучому нагруднику, з червоним плюмажем на загостреному шоломі. Він кричав на юрбу інших людей, що зібралися довкола нього, й розмахував вигнутим мечем. Мабуть, гуркський офіцер. Незла мішень для атаки. Логенові чоботи зачвакали по збуреній землі. Повз нього промайнуло ще кілька стріл, випущених поспіхом. Офіцер вирячив очі. Стурбовано позадкував і здійняв меч.

Логен смикнувся ліворуч, і вигнутий клинок гепнув об ґрунт біля його ніг. Він із гарчанням замахнувся мечем Творця, і важка металева зброя брязнула об яскравий нагрудник офіцера і глибоко вгрузла в нього, лишивши по собі велику вм'ятину. Офіцер заверещав, а тоді хитнувся вперед, зігнутий і майже нездатний вдихнути. Меч випав у нього з руки, і Логен ударив офіцера в потилицю так, що шолом у нього зім'явся, а сам він розтягнувся в багнуці.

Логен поглянув на інших, але ніхто з них і не ворухнувся. Вони здавались обідранцями, схожими на найслабших трелів, тільки смаглявими. Мало скидалося на тих безжальних паскуд,

яких він очікував через те, як Ферро завжди говорила про гурків. Вони збилися до купи, виставивши на всі боки списи. Кілька навіть тримали в руках луки зі стрілами й, мабуть, могли б зробити з нього їжака, та утримувалися від цього. А втім, цілком можливо, що вони прокинулися б, якби він пішов у наступ просто на них. Логенові вже доводилося ловити стріли, і робити це знову йому не хотілося.

Тож замість того, щоб наступати, він випростався й заревів. То був бойовий рев, як тоді, коли він біг із пагорба в атаку під Карлеоном багато років тому — ще тоді, як усі його пальці й надії були цілі. Логен відчув, як до нього підійшов Шукач, підняв меч а й теж закричав. Відтак поряд із ними знайшовся Дрижак, який ревів, наче бик, і гамселив об щит головою сокири. Потім — Червона Шапка із закривавленим обличчям, і Мовчун, і всі інші зі своїми бойовими кличами.

Вони стояли довгою шеренгою, трусили зброєю, гучно били однією зброєю об іншу, ревли, кричали й гукали на весь голос. Виходив такий галас, ніби відкрилося саме пекло й людей вітала своїм співом юрба дияволів. Смагляві люди з пильністю і дрожем стежили за ними. Роти в них були роззявлені, а очі — вирячені. Логенові здавалося, що вони ще ніколи такого не бачили.

Один із них кинув списа. Може, він і не хотів цього — просто його так сильно вразив цей гамір і вигляд купи божевільних волохатих тварюк, що пальці розтиснулися. Хай там як, хотів він цього чи ні, спис упав — і на цьому все, вони всі почали кидати спорядження. Воно стрімко й гучно падало у траву. Здавалося, кричати далі буде якось дурнувато, і бойові кличі стихли, а тоді два гурти бійців на тій ділянці землі, всіяній гнутими палями й покорченими трупами, мовчки витріщилися один на одного.

— Дивний бій, — стиха промовив Дрижак.

Шукач нахилився до Логена.

— Що робитимемо з ними тепер, коли ми їх здолали?

— Ми не можемо просто сидіти тут і панькатися з ними.

— Угу, — підтакнув Мовчун.

Логен пожував губу й закрутив мечем, намагаючись вигадати, що б таке розумне з цим зробити. Якось не вигадувалося.

— Можна просто дати їм піти.

Він смикнув головою, показуючи на північ. Ніхто не ворухнувся, тож Логен спробував іще раз і показав мечем. Коли він здійняв меча, вони зіщулились і почали стиха перемовлятися, а один із них гепнувся в багнюку.

— Просто валіть отуди, — сказав Логен, — і ми нічого не матимемо проти. Просто... валіть... отуди!

Він іще раз тицьнув мечем.

Тут до одного з вояків дійшло, і він сторожко відступив на крок від групи. Його ніхто не забив, і він побіг. Невдовзі за ним побігли інші. Шукач подивився, як останні з них дременули геть, а тоді знизав плечима.

— Ну, хай їм щастить, чи що.

— Атож, — буркнув Логен. — Хай щастить. — А тоді додав — так тихо, що ніхто не почув: — Ще живий, ще живий, ще живий...

Глокта шкандибав крізь смердючий морок, долаючи затхлий хідник пів кроку завширшки; триматися на ногах було так важко, що його язик втискався в голі ясна, і він постійно кривився від дедалі сильнішого болю в нозі, всіляко стараючись не дихати носом. *«Лежачи скалічений у ліжку після повернення з Гуркулу, я гадав, що вже не впаду нижче. Те саме я думав і тоді, коли очолював страхітливую смердючу в'язницю в Англії. Коли з моєї волі на бійні зарізали клерка, я гадав, що досяг дна. Як же я помилявся».*

Коска та його найманці вишикувалися вервечкою так, що Глокта опинився посередині, і їхні лайки, бурчання й тупіт луною розходилися по всьому склепінчастому тунелю, а світло ламп, які гойдалися в їхніх руках, відкидало на лискучий камінь бурхливі тіні. Гнила чорна вода крапала згори, по троху стікала замшілими стінами, булькала у брудних ринвах, мчала й нуртувала у смердючому каналі поряд із Глоктою. Позаду човгала Арді, тримаючи під пахвою його інструменти. Вона вже облишила намагання притримувати поділ сукні, і її тканина добряче заквецялася чорною багнюкою. Арді поглянула на Глокту крізь мокре волосся на обличчі й кволо спробувала всміхнутися.

— Ви, безперечно, водите дівчат лише до найкращих закладів.

— О, справді. Поза сумнівом, саме талант знаходити романтичні місця пояснює, чому я досі популярний серед прекрасної статі. — Глокта скривився, відчувши напад сильного болю. — Попри те, що я калічне страховисько. Куди йдемо тепер?

Лонгфут шкандибав попереду, прив'язаний мотузкою до одного з найманців.

— На північ! Приблизно на північ. Ми зовсім поряд із Мідлвей.

— Хе.

«Менш ніж за десять кроків над нами розташовані чи не наймодніші будівлі міста. Блискучі палаци й річка з лайна, незмірно ближчі одне до одного, ніж була б готова повірити більшість людей. Усе прекрасне має темний бік, і декому з нас доводиться жити на ньому, щоб інші мали змогу сміятися на світлі». Глокта пирснув, але його смішок обернувся на панічний зойк: його безпала нога ковзнула по липкому хіднику. Він замахнувся вільною рукою на стіну, впустив ціпок, і той зі стукотом повалився на слизьке каміння. Арді підхопила Глокту за лікоть, перш ніж він упав, і допомогла йому випрямитися. Він не втримався, і з проміжків у його зубах вирвався дівчачий писк від болю.

— Вам справді невесело, еге ж?

— У мене бували й кращі дні. — Коли Арді нахилилася, щоб підняти його ціпок, Глокта вдарився потилицею об камінь. — Коли зраджують обидва... — несподівано для самого себе забурмотів він, — ...це боляче. Навіть мені. Однієї зради я очікував. Одну міг витримати. Але щоб обидва? Чому?

— Тому що ви безжальний, хитрий, ображений, перекошений лиходій, який жаліє сам себе?

Глокта витріщився на Арді. Вона знизала плечима.

— Ви ж запитали.

Вони знову почимчикували крізь нудотну темряву.

— Це запитання мало бути риторичним.

— Риторика? В каналізації?

— Ану зачекайте!

Коска підняв одну руку, і буркотлива процесія знову загальмувала. Згори долинав якийсь звук, спершу тихо, а потім гуч-

ніше — ритмічний і глухий тупіт ніг, які, здавалося, надходили звідусіль одночасно, і це бентежило. Коска притулився до липкої стіни. На його обличчя падали смуги світла з решітки вгорі, а довга пір'їна на його капелюсі обвисла від слизу. У морозі залунали голоси. *«Кантійські голоси»*. Коска всміхнувся й тицьнув пальцем на дах.

— Наші давні друзі гурки. Ці падлюки не здаються, еге ж?

— Вони швидко пройшли, — буркнув Глокта, намагаючись перевести подих.

— На вулицях, гадаю, вже мало хто б'ється. Всі або відступили до Агріонта, або здалися.

«Здатися гуркам». Глокта скривився, витягнувши ногу. *«Це рідко буває доброю ідеєю, а двічі про таке взагалі не подумав би ніхто»*.

— Тоді треба поквипитися. Ворушіться, брате Лонгфуте!

Навігатор пошкандибав далі.

— Тепер ми вже недалеко! Я не збився з дороги, о ні, я так не можу! Це було б не в моєму стилі. Тепер ми близько до рову, дуже близько. Якщо крізь стіни є якийсь шлях, я його знайду, можете бути в цьому певні. Я заведу вас за стіни за...

— Стули пельку і йди давай, — прогарчав Глокта.

Один із робітників струсив зі своєї бочки останні залишки дерев'яної стружки, другий розгладив граблями купу білого порошу, і готово. Вся площа Маршалів, від височезних білих стін Зали військової слави праворуч від Ферро до золочених воріт Осередку лордів ліворуч від неї, була вкрита тирсою. Можна було подумати, що тут і лише тут раптом пішов сніг, залишивши на гладеньких плитах тоненьку ковдру. І на темному камені, і на ясному металі.

— Добре, — несподівано задоволено кивнув Баяз. — Ду-же добре!

— Це все, мілорде? — гукнув старший із їхнього догідливого гурту.

— А ніхто з вас не хоче залишитись і подивитись на знищення незнищених Ста Слів?

Старший дещо спантеличено скосив очі на одного зі своїх колег.

— Ні. Ні, гадаю, ми просто... розумієте...

Він і решта робітників позадкували геть, забравши із собою порожні бочки. Невдовзі вони зникли поміж білих палаців. Ферро й Баяз залишилися самі серед плаского запошеного обширу.

Лише вони, та ще скриня Творця й та штука, яка там лежала.

— Отже... Пастку поставлено. Нам потрібно лише дочекатися здобичі.

Баяз спробував двозначно всміхнутись, але Ферро не обманювалася. Вона бачила, як він заламує вузлуваті руки, як стискаються й розслаблюються бічні м'язи на його лисій голові. Він не був упевнений, що його плани спрацюють. Хай який він був мудрий, хай який спритний, хай який хитрий, він не міг бути певен. Ота штука у скрині, холодна важка річ, якої Ферро кортіло торкнутися, була чимось невідомим. Застосовували її досі лише раз, та й тоді далеко, на безлюдних пустирях Старої Імперії. Серед безкрайніх руїн проклятого Аулкуса.

Ферро насупилась і трохи витягнула меч із піхов.

— Якщо вони прийдуть, це тебе не врятує.

— Ножів забагато не буває, — загарчала вона у відповідь. — Звідки тобі знати, що вони взагалі підуть сюди?

— А що ще вони можуть зробити? Вони мусять іти туди, де перебуваю я. Це їхня мета. — Баяз шумно втягнув повітря кризь ніс і випустив його. — А я тут.

ЖЕРТВИ

Шукач протиснувся у ворота разом із цілою хвилею інших людей, серед яких було трохи північан і страшенно багато хлопців із Союзу. Усі вони стікалися до міста після тієї пародії на бій за стінами. На стінах над арковим входом стояло трохи людей, які раділи й кричали, наче на весіллі. По той бік тунелю стояв товстун у шкіряному фартусі й плескав людей по спинах, коли вони проходили повз нього.

— Дякую, друже! Дякую!

Він сунув щось у руку Шукачеві, всміхаючись, як дурний. Хлібина.

— Хліб. — Шукач прийняв, та хлібина пахла нормально. — Що все це в біса означає?

У чоловіка був візок із цілою купою хлібин. Він роздавав їх усім воякам, які його минали, і союзникам, і північанам.

— І хто це взагалі такий?

Мовчун знизав плечима.

— Пекар?

Замислюватися над цим було ніколи. Їх усіх заштовхували до великого простору, де було повно людей, які штурхалися, бурчали й смітили. Вояки всіх мастей, а скраю — трохи стариганів і жінок. Їм уже починали набридати радісні вигуки. На возі посеред цього шарварку стояв гарно підстрижений хлопака в чорній формі й репетував, немов козел, що загубився:

— Восьмий полк, до Чотирьох Кутів! Дев'ятий — до Агріонта! Якщо ви з Десятим, то, хай вам грець, зайшли не в ті ворота!

— Нам же наче треба було до доків, майоре!

— З доками розбирається дивізія Полдера! Ми йдемо до північної частини міста! Восьмий полк — до Чотирьох Кутів!

— Я з Четвертим!

— Четвертим? Де твій кінь?

— Загинув!

— А куди йти нам? — проревів Логен. — Північанам!

Хлопака витріщився на них круглими очима, а тоді скинув руки вгору.

— Просто йдіть! Побачите якихось гурків — убивайте!

Він знову повернувся до воріт і тицьнув через плече великим пальцем на місто.

— Дев'ятий полк — до Агріонта!

Логен насупився.

— Тут ми нічого путнього не почуємо.

Він показав на широку вулицю, якою крокувала безліч вояків. Над будівлями стриміла якась височезна вежа. Здоровезна, певно, зведена на пагорбі.

— Як розділимося, просто йтимемо ось на це.

Він попрямував тією вулицею, і Шукач пішов слідом, за ним — Мовчун із Дрижаком і його хлопцями, а ще далі — Червона Шапка та його ватага. Невдовзі натовпи порідшали, і вони пішли безлюдними вулицями, тихими, якщо не брати до уваги криків якихось птахів. Ті, як завжди, були щасливі, їх геть не обходило, що щойно відбувся бій, і ще менше обходило те, що невдовзі станеться ще один.

Шукач теж не дуже про це замислювався, хоч і тримав у одній руці ненатягнутий лук. Надто вже завзято він вдивлявся в будинки обабіч дороги. Він таких будинків у житті не бачив. Зведених із маленьких квадратних червоних камінців і чорної деревини, наповненої білою штукатуркою. Кожен із будинків був такий великий, що йому зрадів би й вождь, а більшість іще й мала скляні вікна.

— Кляті палаци, еге ж?

Логен пирхнув.

— Гадаеш, це щось особливе? Тобі варто побачити той Агріонт, до якого ми прямуємо. Які будинки там. Тобі такі й не снилися. Карлеон у порівнянні з цим місцем — свинарник.

Шукачеві завжди здавалося, що Карлеон аж надто сильно забудований. А це місце було просто сміховинне. Він трохи відстав і зрозумів, що йде поряд із Дрижаком. Розірвав хлібину і простягнув половинку йому.

— Дякую. — Дрижак надкусив один її кінець, а тоді — другий. — Незле.

— Що може бути краще? Краще за цей смак свіжого хліба? Це смак... мабуть, миру.

— Як скажеш.

Вони трохи пожували мовчки.

Шукач поглянув убік.

— Як на мене, тобі варто облишити цю ворожнечу.

— Яку ще ворожнечу?

— А з ким ти ворогуєш? Я кажу про твою ворожнечу з новим королем, який отам іде. З Дев'ятипалим.

— Не скажу, що не намагався її облишити. — Дрижак похмуро глянув уздовж дороги, Логенові у спину. — От тільки варто мені розвернутись, як вона опиняється поряд.

— Дрижаку, ти людина хороша. Ти мені подобаєшся. Всім подобаєшся. У тебе міцні нерви, хлопче, і мізки є, і люди готові за тобою йти. Ти можеш далеко піти, якщо не вб'єшся, і зако- вика саме в цьому. Я не хочу, щоб ти вліз у щось таке, чого не зможеш добре закінчити.

— Тоді не переймайся. Я неодмінно закінчу все, у що влізу.

Шукач похитав головою.

— Ні, ні, хлопче, я не про це, аж ніяк не про це. Може, ти й вийдеш переможцем, а може, й ні. Я хочу сказати, що ні те, ні те перемогою не буде. Кров породжує кров і більше нічого. Я хочу сказати, що в тебе ще не все втрачено. Ти ще можеш стати кращим.

Дрижак набурмосився на нього. А тоді відкинув окраєць хліба, крутнув великим плечем і подався геть, не сказавши більше ні слова. Шукач зітхнув. Є такі речі, яких не виправити самими лише словами. А деякі не можна виправити взагалі.

Вони вийшли з лабіринту будівель до річки. Вона, певно, була така завширшки, як Вайтфлоу, тільки обидва її береги склалися з каменю. Річку перетинав найбільший міст, який коли-небудь бачив Шукач, із перилами з виткого заліза, такий широкий, що там могли б проїхати бік у бік два вози. У віддаленому кінці стояла ще одна стіна, навіть більша за ту, крізь яку вони пройшли. Шукач із роззявленим ротом ступив кілька кроків уперед, а тоді оглянув блискучу воду й побачив, що є й інші мости. Багато мостів, часом навіть більших, які виходили з величезного лісу стін, веж і височезних будівель.

На це витріщалося й багато інших, вирячивши очі так, ніби вони опинилися на місяці. Навіть у Мовчуна лице перекошилося — можливо, від подиву.

— Матері його ковінька, — проказав Дрижак. — Бачили хоч раз щось схоже?

Шукачеві від витріщання на все це вже боліла шия.

— У них тут стільки всього. Нащо їм узагалі та клята Енґлія? То ж вигрібна яма.

Логен знизав плечима.

— Хто його знає. Мабуть, деякі люди завжди хочуть більшого.

— Деякі люди завжди хочуть більшого. Так, брате Лонгфуте? — Ґлокта несхвально похитав головою. — Я пощадив вашу другу ногу. Пощадив ваше життя. А тепер ви хочете ще й волі?

— Очільникову, — улесливо заговорив навігатор, — дозвольте сказати, що ви справді зобов'язалися мене відпустити... Я свою частку угоди виконав. Оті двері мають відчинитися на площу, розташовану неподалік Будинку питань...

— Це ми ще побачимо.

Останній удар сокирою, останній вихор трісок — і двері хитнулися назад на іржавих петлях, а тоді у вузький льох пролилося денне світло. Найманець із татуйованою шиєю відступив убік, і Ґлокта пришкандибав до виходу й визирнув із нього. *«Ах, свіже повітря... Дар, який ми так часто сприймаємо як належне»*. Коротенькі сходи вели до брукованого подвір'я, оточеного зачуханими спинами сірих будівель. Ґлокта знав його. *«Якраз за рогом Будинку питань, як і було обіцяно»*.

— Очільникову! — стиха озвався Лонгфут.

Ґлокта вишкірився. *«А втім, що в цьому поганого? У будь-якому разі є шанси, що цього дня не переживе ніхто з нас, а мерці можуть дозволити собі милосердя. Ба більше, це єдині люди, які можуть його собі дозволити»*.

— Гарзд. Відпустіть його. — Одноокий найманець дістав довгий ніж і перепиляв мотузку на зап'ястках у Лонгфута. — Було б чудово, якби я вас більше не бачив.

На обличчі навігатора з'явилася тінь усмішки.

— Не хвилюйтесь, очільникову. Я цієї ж миті думав точнісінько те саме.

Він знову пошкандибав туди, звідки вони прийшли, спустився вогкими сходами до стічних труб, а тоді завернув за ріг і зник.

— Скажіть мені, що принесли те, що треба, — промовив Глокта.

— Я ненадійний, очільнику. А не недосвідчений. — Коска махнув рукою на найманців. — Пора, друзі. Час почорніти.

Вони всі як один витягнули чорні маски й застебнули їх на собі, познімали обшарпані плащі й подертий одяг. Під ним на кожному було чисте вбрання, чорне з ніг до голови, з ретельно прихованою зброєю. За кілька секунд юрба злочинців обернулася на гарно організований загін практиків Королівської Інквізиції. *«А втім, різниця між ними не надто велика».*

Коска й собі скинув плащ, хутко вивернув його і знову надягнув. Підкладка плаща була чорна, як ніч.

— Носити кілька різних кольорів завжди розважливо, — пояснив він. — На той випадок, якщо у скрутному становищі доведеться перейти на інший бік.

«Справжнісінький перевертень». Він зняв капелюха й посмаквав брудну пір'їну.

— Можна його залишити?

— Ні.

— Жорстока ви людина, очільнику. — Коска з широкою усмішкою пожбурив капелюх кудись у тінь. — І за це я вас люблю.

Він теж надягнув маску, а тоді насупився на Арді, яка стояла в кутку льоху, спантелічена й виснажена.

— А що вона?

— Вона? Арештантка, практику Коско! Шпигунка у змові з гурками. Його Преосвященство висловив бажання допитати її особисто. — Арді кліпнула на Глокту. — Це легко. Просто здавайтеся наляканою.

Дівчина ковтнула.

— Із цим проблем не виникне.

«Із тим, щоб пройти Будинком питань, аби заарештувати архілектора? Я б так не сказав». Глокта клацнув пальцями.

— Треба йти.

— Треба йти, — сказав Вест. — Ми очистили доки? Де носить Полдера?

— Здається, цього ніхто не знає, сер.

Брінт спробував провести свого коня далі, та вони застрягли посеред невдоволеного натовпу. Гойдалися списи, і їхні вістря метлялися небезпечно близько. Лаялися солдати. Ревіли сержанти. Квоктали, наче роздратовані кури, офіцери. Важко було уявити складніший ландшафт, аніж вузькі вулички за доками, якими треба було провести багатотисячну армію. Ще гірше було те, що тепер у протилежному напрямку йшов лиховісний потік поранених, які шкутильгали самі або ж пересувалися з чужою допомогою.

— Розступіться перед лорд-маршалом! — заревів Пайк. — Дорогу лорд-маршалові!

Він здійняв шпагу так, ніби був цілком готовий побити нею когось плазом, і люди швидко забралися з дороги, а довкола гримучих списів утворилася ціла долина. Із-поміж них виїхав, заторохтівши, один вершник. Джеленгорм із кривавим порізом на лобі.

— У тебе все гаразд?

Здоровань усміхнувся.

— Та то пусте, сер. Врізався головою в колоду, хай їй грець.

— Яка ситуація?

— Ми відтісняємо їх до західної частини міста. Кавалерія Кроя, як я розумію, дісталася Чотирьох Кутів, але гурки досі незле оточують Агріонт, а тепер перегруповуються і йдуть у контратаку із заходу. Багато піхотинців Кроя досі стирчать на вулицях по той бік річки. Якщо сюди найближчим часом не надійде підкріплення...

— Мені треба поговорити з генералом Полдером, — урвав його Вест. — Де в біса носить того Полдера?! Брінте!

— Сер?

— Візьми кількох із цих хлопців і негайно приведи сюди Полдера! — Він тицьнув пальцем у повітря. — Особисто!

— Так, сер!

Брінт чесно постарався розвернути коня.

— А що на морі? Ройцер прибув?

— Наскільки мені відомо, він розпочав бій із гуркським флотом, але гадки не маю, як...

Коли вони вийшли з-поміж будівель і дісталися бухти, запах гнилої солі й підпаленої деревини посилювався.

— Трясця його матері.

Вест не міг із цим не погодитися.

Граційна дуга адуанських доків обернулася на кривавий півмісяць. Пристань поряд із ними почорніла, спопеліла, була завалена зламаним спорядженням і зламаними тілами. Далі ще бився кепсько організований у групи натовп людей, найжачившись на всі боки держаквою зброєю. Повітря було наповнене їхнім галасом. Прапори Союзу і знамена гурків теліпалися на вітрі, наче опудала. Епічне протистояння займало майже всю довгу лінію узбережжя. Кілька складів були охоплені полум'ям, і від них ішло мерехтливе марево. Через це сотні людей, що застрягли в бою за складами, видавалися схожими на привидів. Із охоплених вогнем будівель до затоки виринали довгі струмені задушливого диму — чорного, сірого, білого. Там, у кипучій гавані, безліч кораблів вступили в окрему відчайдушну боротьбу.

Снували сюди-туди судна на всіх вітрилах; вони поверталися, силкувалися зайняти якусь позицію, здіймали в повітря блискучі бризки. Катапульти жбурлялися полум'яними снарядами, лучники на палубах стріляли полум'яними залпами, високо в павутинні такелажу повзали матроси. Інші кораблі за допомогою мотузок і гаків зчепилися незугарними парами, наче бійцівські собаки, які гризуться, а на їхніх палубах у мерехтливих променях сонця виднілися люди, що зійшлися в лютому бою. Марно пленталися підбиті судна, на яких висіла рвана парусина й теліпався порізаний такелаж. Кілька з них палали, і від них бурими стовпами йшов дим, що перетворював низеньке сонце на огидну пляму. Повсюди на спіненій воді плавали сліди кораблетрощ: бочки, скрині, потрошені колоди й мертві матроси.

Вест упізнав звичні обриси кораблів Союзу з вишитими на вітрилах жовтими сонцями й міг здогадатися, де гуркські судна. Але були там і інші — видовжені, худорляві хижакі з чорними корпусами та білими вітрилами, кожне з яких було позначене чорним хрестом. Одне судно особливо виділялося висотою на тлі всіх інших у гавані, і його саме пришвартовували біля одного з нечисленних уцілілих причалів.

— Із Таліна ніколи не приходять нічого доброго, — пробурчав Пайк.

— Якого милого тут роблять штирійські кораблі?

Колишній засуджений показав на судно, яке саме таранило гуркський корабель.

— Вочевидь, б'ються з гурками.

— Сер, — поцікавився хтось, — що нам робити?

Одвічне запитання. Вест розтулив рота, та з нього не долинуло ні звуку. Як одна людина може сподіватися на якусь владу над колосальним хаосом, що розкинувся перед нею? Вест пригадав, як Варуз у пустелі ходив повсюди зі своїм величезним штабом за спиною. Згадав, як Бурр гупав кулаком по своїх мапах і розмахував товстим пальцем. Найголовніший обов'язок командира — не командувати, а здаватися людиною, що вміє це робити. Він перекинув зболілу ногу через луку сідла і зліз на липку бруківку.

— Поки що влаштуємо штаб тут. Майоре Джеленгорме.

— Сер?

— Знайди генерала Кроя і скажи йому, хай далі просувається на північ і на захід, до Агріонта.

— Так, сер.

— Хай хтось збере людей і почне прибирати це сміття в доках. Нам треба швидше провести своїх людей.

— Так, сер.

— І хай хтось, біс забирай, знайде мені генерала Полдера! Кожен має зробити свій внесок!

— А це ще що таке? — пробурчав Пайк.

Побитою пристанню до них упевнено крокувала дивна процесія, що неначе прийшла зі сну і здавалася недоречною серед таких уламків. Дюжина пильних охоронців у чорних обладунках оточувала одного чоловіка. Він мав чорне волосся з сивими пасмами й загострену борідку, бездоганно підрівняну. На ньому були чорні чоботи й рифлений нагрудник із чорної сталі, а з одного його плеча велично спадав плащ із чорного оксамиту. Він, по суті, був убраний, наче найбагатший грабар у світі, але крокував зі сталевою впевненістю у власній важливості, що властива лише верховним представникам королівських родин. Цей чоловік крокував навпростець до Веста, не позираючи ні ліворуч, ні праворуч. Його владність без жодних зусиль відштовхувала від нього оторопілих вартових і штабних офіцерів, як магніт відштовхує залізні ошурки.

Чоловік простягнув руку в чорній латній рукавиці.

— Я великий герцог Орсо Талінський.

Можливо, він хотів, щоб Вест опустився на коліна й поцілував її. Натомість Вест схопився за неї й міцно потиснув.

— Ваша ясновельможносте, це честь для мене.

Він гадки не мав, чи правильно взагалі звертатися так до цієї людини. Вест аж ніяк не сподівався зустріти посеред кривавого бою в доках Адуа одного з наймогутніших людей у світі.

— Я лорд-маршал Вест, командир армії його величності. Не хотів би видатися невдячним, але ви далеко від дому...

— Моя донька — ваша королева. Від її імені народ Таліна готовий принести будь-яку жертву. Щойно почувши про... — зобачивши охоплену вогнем гавань, він вигнув одну чорну брову, — тутешні негаразди, я підготував похід. Кораблі мого флоту, а також десять тисяч найкращих моїх бійців, у вашому розпорядженні.

Вест гадки не мав, як на це реагувати.

— Справді?

— Я дозволив собі висадити їх. Вони наразі виганяють гурків із південно-західної частини міста. Як вона там зветься — Три Ферми?

— Гм... так.

Герцог Орсо ледь помітно всміхнувся.

— Живописна назва для міського району. Не переймайтеся більше своїм західним флангом. Бажаю вам успіхів у роботі, лорд-маршале. Якщо на те буде воля фатуму, ми зустрінемося опісля. Як переможеці.

Він схилив величну голову в поклоні й хутко подався геть.

Вест витріщився йому вслід. Він знав, що справді має радіти несподіваній появі десяти тисяч штирійських вояків, готових допомогти, але не міг позбутися дошкульного відчуття, що був би щасливіший, якби великий герцог Орсо не прибув узагалі. Однак наразі в нього були й нагальніші клопоти.

— Лорд-маршале! — гукнув Брінт, який біг пристанню на чолі групки офіцерів. На його обличчі з одного боку виднілася велика й довга смуга попелу. — Лорд-маршале, генерал Полдер...

— Ну нарешті, хай йому грець! — гарикнув Вест. — Тепер ми, можливо, почуємо деякі відповіді. І де носить цього гада?

Він відштовхнув Брінта й заціпенів. Полдер лежав на ношах, які тримали четверо його штабних офіцерів, забрьоханих і нещасних. Генерал так скидався на людину, яка спокійно спить, що Вестові здавалося, ніби він зараз почує його хропіння. Однак цей ефект серйозно псувала величезна рвана рана в його грудях.

— Генерал Полдер очолював атаку, — промовив один з офіцерів і проковтнув сльози. — Шляхетна самопожертва...

Вест опустил погляд. Як часто він бажав цій людині смерті? Відчувши раптовий напад нудоти, він швидко прикрив обличчя рукою й прошепотів:

— Тряся.

— Тряся! — процідив Глокта, підвернувши тремтливу ногу на найвищій сходинці й мало не повалившись долілиць.

Кістлявий інквізитор, який ішов у протилежний бік, зміряв його уважним поглядом.

— Якась проблема? — загарчав Глокта.

Інквізитор опустил голову й побіг далі, не кажучи нічого.

Цок, стук, біль. Він до болю повільно минав напівтемний коридор. Тепер кожен крок був випробуванням, але Глокта змушував себе йти далі, хоча ноги в нього палали, стопа пульсувала, шия нила, а по викривленій спині під одягом стікав піт. На його обличчі застигла беззуба гримаса байдужості. З кожним важким вдихом і болісним звуком на шляху крізь будівлю він очікував, що стикнеться з перепонами. З кожним нападом болю, з кожним спазмом чекав, що з дверей вирине купа практиків і заріже його самого та його ледве замаскованих найманців, як свиней.

Однак ті нечисленні знервовані люди, яких вони минали, майже не підводили поглядів. *«Страх зробив їх небаланими. Світ балансує на краю прірви. Всім лячно ступити навіть крок, щоб не стати ногою в порожнечу. Інстинкт самозбереження. Він може позбавити людину продуктивності».*

Глокта, похитуючись, зайшов крізь відчинені двері до передпокою за порогом архілекторського кабінету. Секретар різко й сердито підвів голову.

— Очільнику Глокто! Не можна так просто... — Коли до вузької кімнатки позаду Глокти затупали найманці, він затнувся. — Я хочу сказати... не можна...

— Мовчати! Я дію за чітким наказом самого короля.

«Що ж, усі брешуть. Різниця між героєм і лиходієм полягає в тому, чи йому вірять».

— Відступіться! — процідив він двом практикам, що стояли обабіч дверей. — Або готуйтеся за це відповісти.

Відтак, коли надійшло більше людей Коски, вони пере-зирнулися, разом підняли руки й дозволили себе роззброїти. *«Інстинкт самозбереження. Однозначний недолік».*

Глокта ненадовго зупинився перед порогом. *«Тут я так часто плазував на догоду Його Преосвященству».* Він торкнувся деревини, і йому залоскотало пальці. *«Невже це може бути аж так легко? Просто підійти серед білого дня й заарештувати наймогутнішу людину Союзу?»* Довелося притлумити широку усмішку. *«Якби ж я тільки швидше до цього додумався...»* Глокта крутнув дверною ручкою й перевалився через поріг.

Кабінет Сульта загалом був такий самий, як завжди. Великі вікна, з яких виднівся Університет, величезний круглий стіл із усяною коштовним камінням мапою Союзу, ошатні стільці й набурмосені портрети. Однак у високому кріслі сидів не Султ. Там сидів не хто інший, як його улюблений лакиза, очільник Гойл. *«Приміряємо на себе велике крісло, так? Боюся, для тебе воно відверто завелике».*

Спершу Гойл обурився. *«Як хтось сміє так сюди вди-ратися?»* Потім спантеличився. *«Хто посмів би так сюди вдертися?»* Тоді вразився. *«Каліка? Але як?»* А відтак, побачивши, як Коска й четверо його людей пройшли у двері слідом за Глоктою, жахнувся. *«Тепер ми починаємо дещо розуміти».*

— Ви! — процідив він. — Але ж вас...

— Зарізали? На жаль, плани змінилися. Де Султ?

Гойл швидко ковзнув поглядом по кімнаті, по найманцеві, схожому на карлика, по тому, який мав гак замість долоні, по тому, що мав страхітливі болячки, а тоді зупинився на Косці, який зухвало ходив по краю кімнати, тримаючи одну руку на руків'ї меча.

— Я вам заплачу! Хай скільки він вам платить, я заплачу вдвічі більше!

Коска простягнув розкриту долоню.

— Віддаю перевагу готівці.

— Зараз? Я не маю... Не маю її при собі!

— Шкода, та я працюю за тим самим принципом, що й повії. Веселощів за обіцянки не купиш, мій друже. Жоднісіньких.

— Зачекайте! — Гойл незграбно підвівся й відступив на крок, тримаючи перед собою тремтливі руки. *«Але ж йому нікуди йти — хіба що у вікно. Ось чим погане честолюбство. Постійно дивлячись угору, легко забути, що єдиний шлях назад із запаморочливих висот — це тривале падіння».*

— Сідайте, Гойле, — прогарчав Глокта.

Коска схопив його за зап'ясток, вивернув йому праву руку, грубо завівши її за спину, так, що той вереснув, а тоді штовхнув назад у крісло, схопився однією рукою за його потилицю й гепнув обличчям об прекрасну мапу Союзу. Пролунав різкий тріск: у Гойла зламався ніс, оббризкавши кров'ю західну частину Міддерланду.

«Аж ніяк не витончено, але витонченість для нас уже не на часі. Зізнання архілектора чи когось близького до нього... Суть підійшов би краще, та якщо мізки недоступні, на мою думку, слід обійтись анусом».

— Де та дівчина з моїми інструментами?

Арді сторожко прокралася до кімнати, поволі підійшла до столу й поставила скриню.

Глокта клацнув пальцями і вказав. Підійшов гладкий найманець і міцно взявся за Гойлове вільне передпліччя, а тоді рвучко розтягнув його на столі.

— Гойле, ви, певно, гадаєте, що страх як багато знаєте про тортури? Але повірте мені: той, хто не побував по обидва боки столу, насправді не розуміє нічогісінько.

— Тварюко божевільна! — Очільник зіщулився й розмазав обличчям кров по всьому Союзу. — Ви переступили межу!

— Межу? — Глокта розреготався. — Цієї ночі я відтинав пальці одному з моїх друзів і вбив іншого, а ви смієте говорити мені про межі?! — Він підняв кришку скрині, і його інструменти самі полізли до рук. — Єдина межа, яка має значення, відділяє сильних від слабких. Того, хто питає, від того, хто відповідає. Інших меж не існує.

Він нахилився вперед і втиснув кінчик пальця Гойлові у скроню.

— Це все у вас у голові! Кайданки, будь ласка.

— Прошу?

Коска поглянув на гладкого найманця, і той знизав плечима. Розпливчасті татуювання на його товстій шиї зіщулилися.

— Пф-ф-ф, — озвався карлик.

Той, що з болячками, мовчав. Однорукий найманець уже зняв маску й тепер колупався гаком у носі.

Глокта вигнув спину й тяжко зітхнув. *«Досвідчені помічники справді незамінні».*

— Тоді, мабуть, треба імпровізувати.

Він узяв десяток довгих цвяхів і з дзенькотом розсипав їх по поверхні столу. Витягнув молоток із блискучою начищеною головкою.

— Гадаю, ви бачите, до чого все йде.

— Ні. Ні! Ми можемо щось вигадати, можемо... — Глокта встромив кінчик одного цвяха Гойлові в зап'ясток. — Ай! Стривайте! Стривайте...

— Будьте ласкаві, потримайте оце. У мене всього одна вільна рука.

Коска сторожко затиснув цвях між великим і вказівним пальцями.

— Тільки дивіться, куди цілитесь молотком, гаразд?

— Не турбуйтеся. Я доволі меткий.

«Страх як багато практикувався».

— Стривайте! — заверещав Гойл.

Молоток тричі металево цокнув — тихо, аж прикро, — вгороджуючи цвях чітко між кістками в Гойловому передпліччі, а тоді — у стіл під ним. Гойл заревів від болю й розбризкав по столу криваву слину.

— Ох, та годі, очільнику, порівняно з тим, що ви виробляли зі своїми арештантами в Англії, це просто дитяче лепетання. Постарайтеся розрахувати сили. Якщо кричатимете так зараз, то згодом нічого не зможете вдіяти.

Гладкий найманець ухопив пухкими руками другий зап'ясток Гойла й розтягнув його на мапі Союзу.

— Цвях? — запитав Коска, здійнявши брову.

— Ви швидко вловлюєте суть.

— Стривайте! Ай! Стривайте!

— Чому? Зараз я найближче підійшов до радості за останні шість років. Не відмовляйте мені в маленькій приємності. Мені їх дістається дуже-дуже мало.

Глокта здійняв молоток.

— Стривайте!

Цок. Гойл знову заревів від болю. Цок. І ще раз. Цок. Цвях проштрикнув зап'ясток повністю, і колишній бич виправних колоній Англії був щільно пришпилений за обидві руки. *«Саме до цього, гадаю, доводить честолюбство без таланту. Навчити смирення легше, ніж можна подумати. Щоб наше зухвальство здулося, достатньо одного-двох цвяхків у потрібному місці»*. Гойл шумно задихав крізь закривавлені зуби й зашкрябав міцно прип'ятими пальцями по дереву. Глокта несхвально захитав головою.

— Був би я вами, припинив би пручатися. Ви тільки плоть порвете.

— Ти за це заплатиш, падлюко калічна! Не думай, що не заплатиш!

— О, я вже заплатив.

Глокта поволи крутнув шиєю по колу, намагаючись зовсім трохи розслабити м'язи у плечах, які заціпеніли й тепер нили.

— Мене тримали — не знаю, як довго, але припустив би, що кілька місяців, — у камері, не більшій за комод. Відверто замалій, щоб там можна було стати чи навіть прямо сісти. У всіх можливих позах доводилося скручуватися, гнутися, мучитися. Сотні нескінченних годин у непроглядній п'їтмі, задушливій спеці. Доводилося стояти на колінах серед смердючої багнуки з мого власного лайна, звиватися, хапати повітря ротом. Випрошувати воду, яку мої тюремники лили по краплі крізь решітку вгорі. Часом вони крізь неї сцяли, і я ще був за це вдячний. Відтоді я жодного разу не ставав прямо. Правду кажучи, гадки не маю, як залишився при своєму розумі. — Глокта на мить замислився над цим, а тоді стенив плечима. — А може, й не залишився. Хай там як, ось які жертви приносив я. А які жертви принесете ви, аби тільки зберегти таємниці Сульта?

Відповіді не було — тільки кров лилася з-під зап'ястків Гойла і збиралася в калюжу довкола блискучого каменя, що позначав Будинок питань у місті Кельн.

— Хе. — Глокта міцно взявся за ціпок і нахилився, щоб зашепотіти Гойлові на вухо: — У людини є маленький шматочок плоті між яйцями й анусом. Його не можна побачити, не будучи гімнастом чи не маючи неприродної пристрасі до дзеркал. Ви розумієте, про що я. Чоловіки годинами думають про місце перед ним і майже стільки ж — про місце за ним, але як щодо тієї маленької ділянки плоті? Її незаслужено ігнорують.

Він зачерпнув кілька цвяхів і злегка задзеленчав ними в Гойла перед носом.

— Сьогодні я хочу це виправити. Розпочну там і поволі віддалятимуся. І повірте мені: після того як я закінчу, ви до скону думатимете про ту ділянку плоті. Чи принаймні думатимете про місце, де вона була. Практику Коско, будьте ласкаві, допоможіть очільникові зняти штани.

— Університет! — заревів Гойл. Уся його лисувата голова виблискувала потом. — Сульт! Він в Університеті!

«Так швидко? Це майже розчаровує. А втім, мало які задираки добре витримують побої».

— Що він там робить у такий час?

— Я... Я не...

— Погано стараєтеся. Прошу, штани.

— Сільбер! Він із Сільбером!

Глокта насупився.

— Управителем Університету?

Гойл швидко перевів погляд із Глокти на Коску й назад. Міцно заплющив очі.

— Адептом-демологом!

Довга пауза.

— Що-що?

— Сільбер — він не лише керує Університетом! Він проводить... експерименти.

— Експерименти якого стибу? — Глокта різко тицьнув голівкою молотка в закривавлене лице Гойла. — Поки я не прибавив ваш язик до столу.

— Окулярні! Сульт уже давно надавав йому гроші! Відколи з'явився Перший з-поміж магів! А може, й іще довше!

«Окулярні експерименти? Фінансування від архілектора? Це аж ніяк не у стилі Сульта, проте пояснює, чому

ті кляті Адепти чекали від мене грошей, коли я вперше до них прийшов. І чому Вітарі та її цирк тепер працюють там».

— Які це експерименти?

— Сільбер... він може встановлювати зв'язок... із Потойбіччям!

— Що?

— Це правда! Я сам бачив! Він може щось дізнаватись, якісь таємниці, що їх не можна дізнатись інакше, а тепер...

— Так?

— Він каже, що знайшов спосіб провести їх сюди!

— Їх?

— Він називає їх Оповідачами Таємниць!

Глокта облизав сухі губи.

— Демони?

«Я гадав, що Його Преосвященство не терпить забобнів, але весь цей час... Яке нахабство!»

— Він каже, що може насилати їх на ворогів. На ворогів архілектора! Вони до цього готові!

Глокта відчув, як у нього засіпалося ліве око, і притиснув до нього тильний бік долоні. *«Рік тому я реготав би до упаду і прип'яв би його до стелі. Але тепер усе інакше. Ми заходили до Будинку Творця. Бачили, як усміхалася, палаючи, Шікель. Якщо вже є пожирачі. Якщо вже є маги. Чому б не бути й демонам? Чого це їх не може бути?»*

— Яких саме ворогів?

— Верховного суддю! Першого з-поміж магів! — Гойл іще раз міцно заплющив очі, а тоді заскавчав: — Короля.

«А-а-а-а-а. Короля. Оце словечко — саме така магія, яка мені потрібна». Глокта повернувся до Арді й показав їй широку прогалину між передніми зубами.

— Будьте ласкаві, підготуйте зізнання.

— Підготувати... — Вона на мить витріщилася на нього — бліда, із круглими очима, — а тоді кинулася до столу архілектора, підхопила аркуш паперу, перо й закалатала пером у пляшечці з чорнилом. Зупинилася. Рука в неї тремтіла. — Що написати?

— О, щось на кшталт: «Я, очільник Гойл, зізнаюся в участі у зрадницькій змові Його Преосвященства архілектора Сульта

з метою...» — «*Як би це сформулювати?*» Він здійняв брови. «*Як можна назвати це непрямом?*» — «З метою застосування диявольських мистецтв проти його королівської величності та членів його Закритої Ради».

Кінчик пера незграбно зашкрябав по паперу, розсіюючи цятки чорнила. Арді продемонструвала Глокті хрусткий папір.

— Підійде?

Він згадав прекрасні документи, які готував практик Фрост. Елегантний, плавний почерк, бездоганні формулювання. «*Кожне зізнання — витвір мистецтва*». Глокта сумовито поглянув на заляпану чорнилом базгранину, яку тримав у руці.

— Ще зовсім трохи — і вийшло б нечитабельно, але підійде. — Він підсунув документ під тремтливу руку Гойла, а тоді взяв у Арді перо і просунув його Гойлові між пальців. — Розпишіться.

Гойл схлипнув, шморгнув носом і награмузляв унизу своє ім'я, наскільки це було можливо із прип'ятою цвяхом рукою. «*Я перемагаю, і нарешті смак перемоги майже солодкий*».

— Чудово, — промовив Глокта. — Витягніть ці цвяхи і знайдіть якийсь бинт. Прикро було б, якби він помер від крововтрати, не доставши змоги надати свідчення. Тільки заткніть йому рота: наразі я почув достатньо. Ми підемо до верховного судді разом із ним.

— Стривайте! Стривайте! Стр!..

Гойлові крики різко урвалися: найманець із болячками запхав йому до рота брудну ганчірку. Карлик витягнув зі скрині щипці. «*Ми так далеко зайшли, а ще й досі живі. Які на це шанси?*» Глокта пошкандибав до вікна й зупинився, розтягуючи зболілі ноги. Пролунав приглушений крик: із Гойлової руки вирвали перший цвях. Однак Глокта був думками деінде. Він дивився в бік Університету, високі шпилі якого в димчастому мороці скидалися на дряпучі пальці. «*Окультні експерименти? Виклики й насилання?*» Він кисло облизав голі ясна. «*Що там відбувається?*»

— Що там відбувається?

Джезаль ходив сюди-туди дахом Великої вежі, сподіваючись, що так він схожий на тигра у клітці, але, мабуть, більше нагадував злочинця на ранок власного повішення.

Дим затягнув місто кіптявим покривалом, і в ньому неможливо було зрозуміти, що відбувається далі ніж на пів милі. Штабні офіцери Варуза, що розсіялися довкола парапетів, раз у раз викрикували безглузді та страшенно суперечливі звістки. Бої точилися на Чотирьох Кутах, на Мідлвей, по всьому центру міста. Бої точилися на суходолі й на морі. Надія начисто зникала, а тоді вони раптом опинялися за крок до визволення. Але в одному сумнівів не було. Внизу, за ровом Агріонта, активність гурків не вщухала, і це лякало.

Площу за воротами досі заливало дощем із арбалетних стріл, але на кожен гуркський труп, на кожного пораненого, якого тягнули геть, припадало п'ятеро інших бійців, які висипали з охоплених вогнем будівель, наче бджоли з розтщеного вулика. Вояки там юрмилися жвавими сотнями, оточуючи весь Агріонт дедалі щільнішим кільцем із людей і сталі. Вони ховалися за дерев'яними ширмами, пускали стріли вгору, на бійниці. Бій барабанів невпинно наближався й тепер розходився луною по місту. Вдивляючись у підзорну трубу й напруживши всі м'язи в намаганні її втримати, Джезаль почав помічати, що внизу розсіялись якісь дивні постаті.

Високі та граційні, ці постаті впадали в око завдяки перловобілим обладункам, оздобленим блискучим золотом, і ходили поміж гуркських вояків, показуючи на щось, віддаючи накази, роздаючи вказівки. Тепер вони часто показували в бік мосту, який вів до західних воріт Агріонта. Джезалеві стали потроху дошкуляти похмурі думки. Це Сто Слів Калула? Вийшли з темних закутків історії, щоб притягнути до відповідальності Першого з-поміж магів?

— Якби я був менш обізнаний, то вирішив би, що вони готуються до атаки.

— Немає жодної причини для тривоги, — прохрипів Варуз, — наші оборонні споруди неприступні.

Його голос затремтів, а на останньому слові остаточно урвався. Це нітрохи нікого не заспокоїло. Всього кілька коротких тижнів тому ніхто не насмілювався б припустити, що Агріонт може впасти. Але нікому так само й не снилося, що Агріонт оточать легіони гуркських вояків. Правила явно змінилися. Низько заревли роги.

— Отам, — стиха промовив хтось із Варузового штабу.

Джезаль пильно поглянув у чужу підзорну трубу. Вулицями притягнули якийсь великий віз, схожий на дерев'яну хату на колесах і обкутий листами металу. Зараз гуркські солдати вантажили туди бочки під проводом двох чоловіків у білих обладунках.

— Вибуховий порошок, — не знати навіщо сказав хтось.

Джезаль відчув, як Маровія поклав долоню йому на руку.

— Ваша величносте, можливо, вам варто було б відійти звідси.

— І де, на вашу думку, я буду в безпеці, якщо вже й тут небезпечно?

— Нас скоро визволить маршал Вест, я певен. Але поки що в палаці однозначно найбезпечніше. Я вас супроводитиму. — Маровія винувато всміхнувся. — Боюся, в такому віці від мене буде мало користі на стінах.

Горст показав однією рукою в латній рукавиці на сходи.

— Сюди.

— Сюди, — буркнув Глокта, шкандибаючи коридором так швидко, як тільки дозволяли знівечені ноги. За ним простував Коска. *Цок, стук, біль.*

За дверима кабінету верховного судді залишився всього один секретар, який несхвально визирав із-за блискучих окулярів. *«Решта, поза сумнівом, убралася в обладунки, які кепсько на них сидять, і стоїть на стінах. Або, що ще ймовірніше, позамикалась у льохах. Якби ж то я був із ними...»*

— На жаль, його милість зайнятий.

— О, мене він прийме, не хвилюйтеся.

Глокта прошкандибав повз нього, не зупиняючись, поклав руку на латунну ручку дверей до кабінету Маровії й від подиву мало не відсмикнув долоню. Метал був холодний, як крига. *«Пекельно холодний».* Глокта повернув його кінчиками пальців і трохи прочинив двері. До коридору проникло трохи білої пари, схожої на морозний туман, який зависає серед зими над засніженими долинами в Англії.

У кімнаті за порогом було смертельно холодно. Важкі дерев'яні меблі, старі дубові панелі, брудні шибки — все це виблискувало білим інеєм. Купи юридичних документів від нього здавалися

пухнастими. На столі біля дверей лежали рештки пляшки вина — рожева крижина у формі пляшки й розсип іскристих скалок.

— Що, в біса...

Глоктине дихання заклубочилося перед його обпеченими губами. По зимній кімнаті були щедро розкидані таємничі предмети. До панелей примерзла довга чорна трубка, що трусилася й нагадувала низку ковбасок, залишену у снігу. На книжках, на письмовому столі, на хрусткому килимі виднілися ділянки чорного льоду. Рожеві крижинки примерзли до стелі, довгі білі скалки — до підлоги...

«Людські рештки?»

Посеред письмового столу лежав великий кусень заледенілої плоті, частково вкритої памороззю. Глокта повернув голову вбік, щоб краще його оглянути. Рот, у якому ще було трохи зубів, вухо, око. Кілька пасем довгої бороди. Врешті цього вистачило, щоб Глокта впізнав людину, чії рештки були так розкидані по морозній кімнаті. «Хто це, як не моя остання надія, мій третій залицяльник, верховний суддя Маровія?»

Коска прокашлявся.

— Здається, в заявах вашого друзяки Сільбера таки щось є.

«Применшення диявольських масштабів». Глокта відчув, як м'язи довкола його лівого ока до болю сильно засіпалися. Позаду них до дверей підбіг секретар, зазирнув усередину, охнув і відсахнувся. Глокта почув, як його гучно знудило за порогом.

— Сумніваюся, що верховний суддя дуже нам допоможе.

— Це правда. Та хіба зараз уже не запізно для ваших паперів і такого іншого? — Коска показав на вікна, забризкані й заляпані примерзлою кров'ю. — Гурки близько, пам'ятаєте? Якщо вам треба з кимось розквитатися, розквитайтеся зараз, поки не стали на заваді наші кантійські друзі. Коли плани зазнають краху, треба задовольнятися швидкими діями. Еге ж, очільнику? — Він завів руку собі за голову, розстебнув маску й кинув її на підлогу. — Час посміятися ворогові в лице! Ризикнути всім з останнім кидком! А опісля можна буде й повернутися до звичного життя. Якщо ж повернутися не вийде, то яка різниця? Можливо, завтра ми всі житимемо в іншому світі.

«Або помremo в ньому». Може, Глокта й хотів чогось іншого, проте Коска мав рацію. «Чи не скористатись останньою дрібкою зухвалості полковника Глокти, перш ніж гра скінчиться?»

— Я ж, сподіваюся, ще можу розраховувати на вашу допомогу?

Коска лягнув його по плечу так, що Глоктина скручена спина болісно здригнулася.

— Шляхетне зусилля наостанок, у супереч усьому? Звісно! Хоча маю зауважити, що коли у ділі не обходиться без диявольських мистецтв, я зазвичай беру подвійну плату.

— А як щодо потрійної? — «Зрештою, у “Валінта й Балка” глибокі кишені».

Коска всміхнувся ще ширше.

— Звучить привабливо.

— А ваші люди? Вони надійні?

— Вони досі чекають на чотири п'ятих своєї платні. Доки вони цього не отримають, я ладний довірити будь-кому з них власне життя.

— Добре. Тоді ми підготовлені.

Глокта поворушив зболілою стопою в чоботі. «Ще зовсім трішечки, моя безпала красуне. Ще якихось кілька непевних кроків, і ми обоє так чи інакше зможемо спочити». Він розкрив пальці й упустив на приморожену підлогу зізнання Гойла.

— Тоді до Університету! Його Преосвященство ніколи не любив чекати.

ВІДКРИЙ СКРИНЮ

Логен відчував сумніви людей довкола себе, бачив тривогу на їхніх обличчях, у тому, як вони тримали зброю, і не ставив це їм на карб. Можна бути безстрашним на власному порозі, зіткнувшись із ворогами, яких розумієш, але якщо тебе перевезуть за багато миль, через солоне море, до незнайомих місць, які тобі навіть не снилися, то лякатимешся кожного порожнього входу. А таких тепер було страх як багато.

Місто білих веж, у якому Логен бігав за Першим з-поміж магів, зачудований розмірами його будівель, дивовижністю його людей, самою по собі кількістю перших і других, обернулося на лабіринт почорнілих руїн. Вони скрадалися безлюдними вулицями, обабіч яких стояли величезні кістяки вигорілих будинків, штрикаючи небо обвугленими кроквами. Скрадалися безлюдними площами, всіяними уламками й засипаними попелом. Увесь час було чути примарне відлуння звуків бою — поряд, на віддалі, зусібіч.

Вони неначе пробиралися крізь пекло.

— Як тут битися? — прошепотів Шукач.

Логен сам хотів би знати відповідь. Вони вже сто разів билися в лісах, у горах, у долинах і знали, які там правила, але тут? Він нервово окинув поглядом порожні вікна і двері, купи впалого каміння. Як багато схованок для ворога.

Логен міг лише прямувати до Будинку Творця і сподіватися на краще. Що станеться, коли вони туди дійдуть, він не знав, але здавалося, що можна не сумніватися: без крові не обійдеться. Найпевніше, добром це ні для кого не закінчиться, та річ у тім, що він наказав іти, а передумувати — це те єдине, чого ватажкові робити не можна.

Тепер гамір бою ставав дедалі гучнішим. Від смороду диму та гніву йому щипало в носі та шкрябало в горлі. Шерехатий метал меча Творця норовив вислизнути зі спітнілої долоні. Логен ішов нишком, сильно пригнувшись до землі, долаючи купу уламків

і минаючи розтроснену стіну. Одну руку він завів за спину, розправивши долоню; це означало: йдіть обережно. Наблизився до краю й зазирнув за нього.

Просто попереду здіймався Агріонт, чорніючи великими стінами й вежами на тлі білого неба. Вони ж були віддзеркалені в рову внизу. Біля води зібралося багато людей, які юрмилися на бруківці всюди, куди сягало Логенове око. Не треба було бути розумником, щоб усвідомити: це гурки. До бійниць летіли стріли з луків, а тоді донизу летіли стріли з арбалетів, які відскакували від бруківки й застрягали, тремтячи, в дерев'яних ширмах.

Менш ніж за тридцять кроків вони вишикувалися в шеренгу, ставши обличчями до центру міста. Гарну, акуратну шеренгу, наїжачену списками обабіч високого знамена, на якому мерехтіли золоті літери. Сувору шеренгу із суворих бійців із доброю зброєю й добрими обладунками — геть не таких, як оте сміття, з яким вони зіткнулися за стінами. Логенові думалося, що криками цю компанію нікуди не зсунути. Ну, хіба що просто на нього.

— Ого, — сказав собі під носа Шукач, стиха підійшовши туди. За ним з'явилися ще кілька північан і розійшлися біля входу на вулицю, дурнувато роззираючись довкола.

Логен помахав їм рукою.

— Можливо, краще не мозолити нікому очей...

Офіцер посеред шеренги гурків крикнув щось своєю грубою мовою й показав у їхній бік вигнутим мечем. Забряжчали обладунки: бійці наставили списи.

— Ох, от лайно, — прощідив Логен.

Гурки пішли вперед — швидко, проте впорядковано. Ціла купа, до того ж наїжачена ясным, гострим, смертоносним металом.

Коли тебе атакують, варіантів усього три. Тікати, стояти або атакувати самому. Втеча — це зазвичай непоганий вибір, але, зважаючи на те, як почувалися решта хлопців, вони, якщо кинуться навтіки, то не зупиняться, доки не попадають у море. Якщо вони залишаться, всі як один спантелічені та змучені після ходіння містом, то, цілком імовірно, зламаються. Тоді дехто загине, а решта не здобуде нічого. Тож залишався тільки один варіант, тобто обирати було ні з чого.

Дві атаки за один день. Це хріновий талан, але плакати над цим безглуздо. Треба дивитися реально на такі речі.

Логен побіг. Не туди, куди хотів, а вперед: вибіг із-поміж будівель і помчав бруківкою до рову. Він не надто замислювався, чи біжить хтось за ним, бо був зайнятий: кричав і розмахував мечем. Перший побіг убивати, достоту як за старих часів. Годящий кінець для Кривавої Дев'ятки. Із цього, можливо, вийде гарна пісня, якщо хтось завдасть собі клопоту підшукати для неї мелодію. Він зіпив зуби, чекаючи на страшне зіткнення.

А тоді з будівель ліворуч висипала юрба вояків Союзу, які теж волали, мов дурні. Атака гурків зупинилась, їхня шеренга почала розпадатись, а списи несамовито загойдалися, коли бійці повернулися до нежданої загрози. Несподівана підмога, далекі.

Союзники врзалися в кінець шеренги. Заверещали й заревли бійці, метал забряжчав об метал, заблищала зброя, почали падати тіла, а Логен провалився у вир усього цього. Прослизнув повз чийсь хисткий спис, замахнувся на гуркського вояка. Промазав і вдарив іншого — так, що той закричав, а по його кольчuzі забулькала кров. Врзався плечем у третього й перекинув його на спину, наступив йому на щелепу й відчув, як та тріснула під його чоботом.

Гуркський офіцер, який очолював атаку, стояв усього за крок від Логена з мечем наготові. Логен почув, як позаду тенькнула тятива лука, а тоді стріла влучила офіцерові мало не у ключицю. Він судомно вдихнув, щоб закричати, й розвернувся вбік. Логен розрубав йому обладунки ззаду, залишивши глибоку рану, і в повітря підскачили краплини крові. Бійці вгризлися в залишки строю довкола нього. Держак одного списа зігнувся і зламався, сипонувши трісками в обличчя Логенові. Хтось зовсім поряд заревів так, що у нього загуло у вухах. Він рвучко повернув голову й побачив, як один карл у відчай здійняв руку, а тоді в неї врзався вигнутий меч і від руки відлетів великий палець. Логен рубонув по обличчю гуркського солдата, який махав тим мечем. Важкий клинок меча Творця влучив йому в щоку й розтросив йому череп.

У нього стрімко штрикнули списом. Логен спробував крутнутися вбік і охнув: вістря списа прослизнуло йому під сорочку й черкнуло по правому боку, залишивши в нього під ребрами холодну риску. Чоловік, який тримав списа, незграбно сунув на нього, рухаючись надто швидко, щоб зупинитися. Логен про-

хромив його просто під нагрудником і мимоволі кліпнув йому в обличчя. Вояк Союзу з пасмами рудої рослинності на щоках.

Чолов'яга нахмурився: спантеличився, побачивши ще одне біле обличчя.

— Що... — прохрипів він, хапаючись за Логена.

Логен відірвався від нього, притиснувши одну долоню до боку. Там було мокро. Він замислився, що зробив із ним спис: легенько зачепив чи повністю проштрикнув. Замислився: може, його вже вбито і йому залишилося всього кілька кривавих секунд?

А тоді щось ударило Логена в потилицю, і він захитався, заревів, не розуміючи, що відбувається. Кінцівки в нього були земляні. Світ хитався з боку в бік, повсюди в ньому летіли грудки землі й леза. Він рубонув по чомусь і хвицнув щось іще. Зчепився з кимось, вишкіривши зуби, звільнив руку й незграбно дістав ножа, вколов когось у шию. Полилася чорна кров. У його вухах ревіли й гуділи звуки бою. Повз Логена нетвердо пройшов чоловік, у якого повисла частина обличчя. Логен міг зазирнути збоку в його понівечений рот, із якого випадали часточки зубів.

Рана на боці палала й палала, висмоктуючи з нього дихання. Від удару по голові в черепі загупав пульс, а розпливчастий світ захитався з боку в бік. Рот наповнився солоним металевим смаком крові. Логен відчув, як хтось торкнувся його плеча, і на силу розвернувся, вишкіривши зуби й міцно обхопивши пальцями руків'я клинка Творця.

Шукач відпустив його й підняв руки.

— Це я! Це я!

Логен бачив, хто це. Однак тепер меч тримала не його рука, а Кривава Дев'ятка не бачив нічого, крім роботи, яку потрібно виконати.

«Яке цікаве стадо зібрав цей калічний пастир». За Глоктою безлюдними провулками Агріонта йшли дві дюжини лжепрактиків на чолі зі самовдоволенням Нікомо Коскою, горезвісним солдатом удачі. *«Усі мої надії довірено найненадійнішій людині у світі».* Один із найманців тягнув за собою на мотузці очільника Гойла, який ішов спотикаючись, зв'язаний і з кляпом у роті. *«Він наче веде на прогулянку пса, який не хоче*

гуляти». Серед них човгала й Арді Вест у білій сукні, заляпаній брудом із каналізації та кров'ю кількох чоловіків. Її обличчя спотворювали дедалі темніші синці та змучена млявість. *«Поза сумнівом, річ у тих кількох жахіттях, які вона вже бачила сьогодні. Весела прогулянка Агріонтом слідом за єдиним калічним очільником Інквізиції. Веселий танець до пекла під звуки далекого бою»*.

Раптом Глокта хитнувся й зупинився. Арковий вхід поряд із ним вів на площу Маршалів, і весь її обшир із якоїсь незрозумілої йому причини був засипаний тирсою. Посеред цього жовто-білого простору стояв і чекав Перший з-поміж магів, якого цілком можна було впізнати навіть із такої відстані. Поряд із ним була темношкіра жінка, яка мало не втопила Глокту у ванні. *«Запевняю, це двоє людей, яких я люблю більше за всіх на світі»*.

— Баяз, — процідив Глокта.

— Зараз не до цього.

Коска схопив його за лікоть, потягнув геть, і Перший з-поміж магів із його набурмосеною супутницею зник із поля зору. Глокта пошкандибав далі вздовж вузького провулка, скривився, опинившись за рогом, і зрозумів, що дивиться просто в обличчя своєму давньому знайомому, Джебзалеві дан Лютару. *«Чи правильніше сказати — Верховному королю Союзу? Яка болюча честь для мене»*.

— Ваша величносте, — промовив він, опутивши голову. Його шию пронизав напрочуд неприємний біль. Коска, який саме з'явився поряд, екстравагантно вклонився й потягнувся до свого капелюха, щоб зірвати його з голови. Він зник. Найманець винувато знизав плечима і смикнув себе за масну чуприну.

Лютар насупився на Глокту, а тоді — на кожну людину в цій дивній компанії, щойно та з'являлася. Позаду королівського почту начебто промайнула якась постать. Чорно-золота мантия серед начищеної сталі. *«Невже це... наш давній друг, верховний суддя? Але ж він, звісно, вже пошматований і заморожений...»* Тут із-за рогу причовгала Арді.

У Лютара округлились очі.

— Арді...

— Джебзалю... — Вона явно була вражена так само, як він. — Тобто...

А тоді повітря розірвав колосальний вибух.

Мідлвей була не така, як колись.

Вест і його штаб їхали на північ у приголомшеному мовчанні. Копита їхніх коней вистукували по розтрісканій дорозі. На голих кроквах вигорілого будинку цвірінькав якийсь жалюгідний птах. Хтось у завулку верескливо кликав на допомогу. Із заходу досі долинали нечіткі звуки бою, наче десь удалині тривало гамірне спортивне змагання — тільки таке, де переможців немає. Центром міста промчав вогонь, обернувши цілі масиви будинків на почорнілі каркаси, дерева — на сірі клешні, сади — на ділянки висхлого слизу. Додалося там лише трупів. Трупів усіх мастей і розмірів.

Чотири Кути обернулися на бійню, всіяну різним огидним сміттям війни. Оточували її сплюндровані рештки найвишуканіших будівель Адуа. Поряд були розкладені довгими рядами на запорошеній землі поранені, що кашляли, стогнали, просили води, тимчасом як серед них безпорадно ходили закривавлені хірурги.

Кілька похмурих солдатів уже склали мертвих гурків безформними стосами, купами з переплетених рук, ніг, облич. Наглядав за ними високий чоловік, що зціпив руки за спиною. Генерал Крой, який завжди швидко наводив лад. Його чорна форма була обмазана сірим попелом, а на одному його зап'ястку теліпався порваний рукав. Напевно, бої були по-справжньому люті, якщо вони позначилися на його бездоганному зовнішньому вигляді. Однак на те, як він віддав честь, це не вплинуло. У нього не могло б вийти краще, навіть якби вони стояли на плацу.

— Яка ситуація, генерале?

— Лорд-маршале, в центральному районі запеклі бої! Наша кавалерія прорвалася сьогодні вранці, і ми заскочили їх зненацька. Тоді вони пішли в контратаку, поки ми чекали на піхоту. Присягаюся, цей замучений клаптик землі з десятків разів переходив із рук у руки. Але тепер Чотири Кути наші! Вони завзято б'ються за кожну п'ядь землі, та ми відтісняємо їх до стіни Арно. Ану погляньте! — Він показав на кілька гуркських знамен,

спертих на напіврозвалену кам'яну кладку. Золоті знаки на них виблискували посеред сірої руйнації. — Вони гарно стоятимуть посеред будь-якої вітальні. Еге ж, сер?

Вест мимоволі перевів погляд на групу поранених, що стогнали й хиталися попід стіною внизу.

— Хай вони принесуть вам радість. Агріонт?

— На жаль, новини звідти не такі добрі. Ми завзято на них наступаємо, та гурків багато. Вони досі повністю оточують цитадель.

— Наступайте завзятіше, генерале!

Крой знову швидко віддав честь.

— Так, сер, ми їх зламаємо, не переймайтеся. Можна запитати, як справи в генерала Полдера в доках?

— Доки знову в наших руках, але генерал Полдер... мертвий.

Запала тиша.

— Мертвий? — Кроєве обличчя смертельно зблідло. — Але як він?..

Щось загуркотіло, наче грім на відстані, і коні схарапудилися, зарили копитами землю. Вест, Крой та їхні офіцери всі як один повернули обличчя на північ. Там, над вершинами почорнілих руїн на краю площі, високо над Агріонтом здіймалася величезна маса пилу.

Яскравий світ закрутився й запульсував, сповнившись прекрасної пісні бою, чудового смаку крові, вишуканого й благодатного смороду смерті. Посеред нього, щонайбільше на відстані витягнутої руки, стояв і стежив за ним маленький чоловічок.

Підійти так близько до Кривавої Дев'ятки? Напрошуватися на смерть так само, як увійшовши в палючий вогонь. Благати про смерть. Вимагати її.

Щось у його загострених зубах видавалося знайомим. Якийсь давній нечіткий спогад. Але Кривава Дев'ятка відігнав його, скинув із себе, потопив у бездонному морі. Для нього не важило, ким є люди й що вони зробили. Він був Великим Зрівнювачем, і перед ним усі були рівні. Його цікавило лише перетворення живих на мертвих, і цю добру роботу вже давно пора було розпочати. Він здійняв меч.

Земля затрусилася.

Він заточився, і його накрило великим шумом, який роз'єднав мертвих і живих, розколов світ навпіл. Він відчув, як від цього шуму у нього в черепі щось обірвалося. Загарчав, підвівшись, високо здійняв клинок...

От тільки рука в нього не рухалася.

— Зараза... — прогарчав Кривава Дев'ятка, от тільки полум'я вже начисто вигоріло. На шум повернувся Логен.

Зі стіни Агріонта за кількасот кроків від нього здіймалася величезна хмара сірого диму. Високо-превисоко над нею злетіли, закрутившись, порошинки, що лишали в небі вигнуті дугою сліди з бурого пилу, схожі на мацаки якогось величезного морського чудовиська. Одна, здавалося, досягла найвищої точки просто над ними. Логен дивився, як вона падає. Спершу вона скидалася на гальку. Коли ж поволі наблизилася, до нього дійшло, що це — шмат кам'яної кладки завбільшки з віз.

— От лайно, — сказав Мовчун. Що ще тут було казати?

Той шмат вривався в бік будівлі просто посеред бою. Будинок вибухнув, і від нього навсібіч розлетілися понівечені тіла. Одна зламана колода зі свистом пролетіла повз Шукача й плюхнула в рів. Коли Логен кинувся на землю, йому в потилицю полетіли колючі крихти каменю.

Дорогою пронеслася хмара задушливої землі. Він мало не виблював і прикрив лице однією рукою. Невпевнено підвівся — довкола хитався запорошений світ, — скориставшись мечем як милицею. У вухах досі дзвеніло від того шуму; Логен не знав достоту, хто він такий, а тим паче — де він.

Біля рову бій зійшов нанівець. Бійці кашляли, витріщалися, вешталися в мороку. Змішалися між собою безліч тіл — північан, гурків, союзників. Логен побачив, що на нього дивиться темношкірий чоловік із запорошеним обличчям, по якому тече кров із порізу над оком.

Логен здійняв меча, гортанно заревів, спробував атакувати, та хитнувся вбік і мало не перекинувся. Гуркський солдат кинув спис і дременув у морок.

Пролунав іще один оглушливий вибух — цього разу ще ближче, десь на заході. Раптовий порив вітру шарпнув Джезаля за волосся,

вкусив його за очі. Задзвеніли мечі в піхвах. Бійці подивилися вгору, і їхні обличчя обм'якли від шоку.

— Треба йти, — писнув Горст і міцно взяв Джезала за лікоть.

Глокта і його поплічники вже тікали брукованим провулком — так швидко, як тільки міг кульгати очільник. Арді озирнулася через плече, вирячивши очі.

— Стривайте...

Побачивши її в такому вигляді, Джезаль раптом відчув болючу тугу. Думка про те, що вона опинилася в лапах того огидного каліки, була майже нестерпна. Але Горста це геть не цікавило.

— До палацу, ваша величносте.

Він повів Джезала геть, до парку, навіть не озирнувшись, а за ним загриміла решта королівської охорони. Шматочки каменю почали відбиватися від дахів навколо них, відскакувати від дороги, відлітати від обладунків Лицарів Тіла.

— Вони йдуть, — стиха промовив Маровія, похмуро дивлячись у бік площі Маршалів.

Ферро сіла навпочіпки, затуливши голову руками. Страхітливе відлуння досі відбивалося від високих білих стін. Із неба впав камінь завбільшки з людську голову й розбився об землю за кілька кроків від неї. По блідій тирсі розсипався чорний щебінь. Удесятеро більша брила пробила дах однієї будівлі. З її розбитих вікон із дзенькотом полетіло скло. Із вулиць на площу виринали сірі хмари пилу. Гамір поступово вщух. Рукотворний град погримів і припинився. Залишилася тільки гнітюча тиша.

— Що тепер? — загарчала Ферро на Баяза.

— Тепер прийдуть вони.

Десь на вулицях щось загриміло, закричали люди, а тоді раптом урвався чийсь протяжний зойк. Баяз повернувся до неї, нервово ворущачи щелепою.

— Коли почнемо, не рушай із місця. Ні на волосину. Кола ретельно...

— Зосередься на своїй роботі, магу.

— І зосереджуся. Відкрий скриню, Ферро.

Вона встала, насупившись і потираючи пальцями об пальці. Ферро відчувала: після відкриття скрині вороття вже не буде.

— Негайно! — гаркнув Баяз. — Негайно, якщо хочеш помститися!

— С-с-с-с.

Однак вороття їй уже давно не було. Вона сіла навпочіпки й поклатла руку на прохолодний метал кришки. Темний шлях — це єдиний можливий вибір, і так було завжди. Вона знайшла прихований засув і натиснула на нього. Скриня безшумно розчахнулась, і всередину Ферро засочився, а тоді полився той дивний захват, який відтак накрив її хвилиною й зупинив її дихання.

Усередині лежало Сім'я, покладене на металеві завитки, тьмяна, сіра, нічим не примітна грудка матерії. Ферро обхопила його пальцями. Вийняла зі скрині — важке, мов свинець, і холодне, мов крига.

— Добре.

Однак Баяз, спостерігаючи за нею, кривився; лице в нього перекосилося від страху та огиди. Ферро простягнула Сім'я йому, і він сахнувся. На чолі в нього виступили намистинки поту.

— Не наближайся!

Ферро різко закрила скриню. Двоє союзних вартових у повних обладунках саме задкували на площу, затиснувши в руках важкі мечі. У їхніх рухах відчувався страх, неначе вони відступали від якоїсь армії. Та за рік зайшов лиш один боєць. Чоловік у білих обладунках, оздоблених візерунками із блискучого металу. Його смагляве лице було молоде, гладеньке і прекрасне, зате очі здавалися старими. Ферро вже бачила таке обличчя на безплідних землях біля Дагоски.

Пожирач.

Двоє вартових кинулися на нього разом, один — із пронизливим бойовим кличем. Пожирач спокійно відбився від їхніх мечів і раптом метнувся вперед невиразною плямою, а тоді схопив одного з союзників, безтурботно змахнувши розкритою рукою. Рука, лунко бомкнувши, погнула воякові і щит, і нагрудник, а тоді здійняла його в повітря, поки він борсався. Чолов'яга із хрускотом упав кроків за двадцять від того місця, де стояв, і покотився, залишаючи на блідій тирсі темні сліди. Безвільно зупинився неподалік Ферро, викашляв чималу порцію крові й зазмер.

Другий вартовий позадкував геть. Пожирач глянув на нього із сумом на бездоганному обличчі. Повітря довкола нього трохи

замерехтіло, меч вартового забряжчав об землю, сам чоловік протяжно заквилив і схопився за голову. Та вибухнула, засипавши стіни білої будівлі поряд із ним шматочками черепних кісток і плоті. Безголовий труп повалився на землю. Запала тиша.

— Ласкаво просимо до Аргіонта! — крикнув Баяз.

Погляд Ферро привабив раптовий порух. Високо вгорі по одному з дахів промайнула постать у білих обладунках. Перескочила через начебто нездоланну широку прогалину на наступну будівлю і зeszла з поля зору. Внизу на вулиці виринула з тіні на площу якась жінка, вдягнена у блискучу кольчугу. Гойдаючи стегнами, покрокувала вперед зі щасливою усмішкою на бездоганному обличчі. В одній руці вона легенько тримала довгий спис. Ферро ковтнула й міцно обхопила Сім'я рукою.

За нею обвалилася частина стіни, і на площу попадали кам'яні блоки. У нерівний пролом вийшов здоровезний чолові'яга з великим дерев'яним дрючком у руках, оббитим чорним залізом. Його обладунки й довга борода були вкриті порохом. За ним ішли ще двоє, чоловік і жінка, із такою самою гладенькою шкірою, такими ж молодими обличчями й такими самими старими чорними очима. Ферро похмуро окинула їх усіх поглядом і витягнула меч. Той зблиснув холодним металом. Користі від нього, може, й не буде, та те, що вона його тримала, якось утішало.

— Вітаю вас усіх! — гукнув Баяз. — Я чекав на тебе, Мамуне!

Перший з-поміж пожирачів, нахмурившись, обережно переступив безголовий труп.

— А ми — на тебе.

Із дахів будівель злетіли білі постаті, із глухими звуками опустилися, згрупувавшись, на площу, а тоді випрямилися. Чотири постаті, по одній на кут.

— Де та потайна тінь, Юлвей?

— Він не мав змоги бути з нами.

— Захарус?

— Застряг на зруйнованому заході, намагається зцілити труп пов'язкою.

— Конейл?

— Надто закохана в себе колишню, щоб хоч раз замислитися про прийдешнє.

— Отже, ти врешті zostався сам-самісінький, якщо не брати до уваги цього. — Мамун перевів порожній погляд на Ферро. — Вона дивна.

— Так, і надзвичайно непроста, але з неї можна мати користь.

Ферро набурмосилася й не сказала нічого. Якщо треба щось сказати, то вона вміє говорити мечем.

— Ну, байдуже. — Баяз знизав плечима. — Все одно своїм найкращим порадником я завжди вважав самого себе.

— А який у тебе вибір? Ти зруйнував власний орден своєю гординою, нахабством і жадобою влади.

Показалися нові постаті, що виходили із дверей довкола площі чи неспішно крокували з вулиць. Деякі походжали гордовито, як лорди. Деякі трималися за руки, мов закохані.

— Влада — це єдине, що коли-небудь тебе цікавило, а в тебе не зосталося навіть цього. Перший з-поміж магів — і останній.

— Схоже на те. Хіба це тебе не тішить?

— Це не приносить мені задоволення, Баязе. Це необхідно зробити.

— А... Праведний бій? Священний обов'язок? Може, навіть священна війна? Як гадаєш, Бог усміхатиметься, споглядаючи твої методи?

Мамун знизав плечима.

— Бог усміхається, споглядаючи результати.

На площу висипали нові постаті в білих обладунках і розійшлися по її краях. Рухалися вони з безтурботною грацією, з невимушеною силою, з безмежною зухвалістю. Ферро набурмосено оглянула їх, міцно тримаючи Сім'я на одному стегні, й демонструючи меч на другому.

— Якщо ти маєш план, — процідила вона, — його, можливо, час застосувати.

Але Перший з-поміж магів лише дивився, як їх оточують. Ізбоку його обличчя сіпалися м'язи, а його долоні стискалися й розтискалися по боках.

— Шкода, що сам Калул не зміг навідатись, але ти, як я бачу, привів із собою кількох друзів.

— Сотню, як і обіцяв. Деякі — таких небагато — мають інші завдання в місті. Передають, що їм шкода. Але більшість із нас прийшли сюди для тебе. Таких більше ніж достатньо.

Пожирачі не рухалися. Вони стояли обличчями досередини, розійшовшись великим кільцем, у центрі якого був Перший з-поміж магів. Ферро Малджин, звісно, не відчувала страху.

Проте шанси в них були кепські.

— Дай мені відповідь на одне запитання, — промовив Мамун, — оскільки ми дійшли до кінця. Чому ти вбив Джувенса?

— Джувенса? Ха! Він сподівався зробити світ кращим за допомогою усмішок і добрих намірів. Добрі наміри не дають нічого, а світ не стає кращим без бою. Кажу тобі: я нікого не вбив. — Баяз скосив погляд на Ферро. Очі в нього тепер гарячково сяяли, а шкіра голови блистіла від поту. — Але яке значення має, хто кого вбив тисячу років тому? Важить те, хто загине сьогодні.

— Це правда. Тепер ти нарешті постанеш перед судом.

Коло пожирачів неквапливо, дуже неквапливо почало стискатися: вони всі як один м'яко ступали вперед, тихенько насуваючи досередини.

Перший з-поміж магів безрадісно всміхнувся.

— О, Мамуне, суд тут дійсно станеться, можеш не сумніватися. Магія витекла зі світу. Моє Мистецтво — тінь себе колишнього. Але ти, поки об'їдався людським м'ясом, забув, що корінь влади — це знання. Високого Мистецтва я навчився у Джувенса. Творення перейняв від Канедіаса.

— Щоб перемогти нас, тобі знадобиться дещо більше.

— Звісно. Для цього мені потрібні темніші ліки.

Повітря довкола пліч Баяза замерехтіло. Пожирачі зупинилися, деякі з них затулили обличчя руками. Ферро примружила очі, та тоді лише ледь відчутно повіяв вітер. Легенький вітерець, який хвилину пішов від Першого з-поміж магів, підняв із каміння тирсу й поніс її білою хмаринкою до самісінького краю площі Маршалів.

Мамун опустил погляд і насупився. У камені під його ногами тьмяно поблискував на вбогому сонці метал. Кола, лінії, символи, кола всередині кіл, що вкривали весь обшир площі одним величезним візерунком.

— Одинадцять вартівників і одинадцять вартівників відображених, — пояснив Баяз. — Залізо. Загартоване в солоній воді. Вдосконалення, яке мені підказали дослідження

Канедіаса. Глустрод користувався звичайною сіллю. Це було його помилкою.

Мамун підвів погляд. Із його обличчя зник крижаний спокій.

— Невже ти хочеш сказати... — Його чорні очі швидко перейшли до Ферро, а тоді опустилися до її долоні, що міцно стискала Сім'я. — Ні! Перший закон...

— Перший закон? — Маг показав зуби. — Правила — це для дітей. Це війна, а на війні єдиний злочин — це програш. Слово Еуза? — Баяз скривив уста. — Ха! Нехай він виїде й зупинить мене!

— Годі!

Один із пожирачів вискочив уперед і помчав по металевих колах до їхнього центру. Ферро охнула: камінь у неї в руці раптом став страшенно холодним. Повітря довкола Баяза крутилося й танцювало так, ніби то було його віддзеркалення в укритому брижами ставку.

Пожирач підскочив, роззявивши рота. Зблиснув ясний клинок його меча. А тоді його не стало. Як і ще двох позаду нього. Там, де стояв один із них, по землі розмазалася видовжена пляма із бризок крові. Ферро дивилась, як ця пляма стає дедалі ширшою. У неї відвисла щелепа.

У будівлі, що стояла позаду них, тепер зяяла велетенська дірка від землі до запаморочливо високого даху. Велика ущелина, оточена ламаним камінням і повислою штукатуркою, потрощеними брусами й готовим відпасти склом. Із розбитих країв у яму, що зяяла внизу, щедро сипався пил. Крізь чисте повітря летіла зграйка рваних паперів. Із цієї руйнації долинув тонкий, змучений крик. Схлип. Вереск болю. Багато голосів. Голосів тих, хто ховався в тій будівлі.

Не пощастило їм.

Баязові уста поволі вигнулися в усмішці.

— Працює, — видихнув він.

ТЕМНІ ШЛЯХИ

Джезаль, оточений своїми лицарями, пробіг крізь високу арку до палацових садів. Верховний суддя Маровія, як не дивно, спромігся не відстати від них під час біганини Агріонтом, але цей старий, здавалося, майже не засапався.

— Замкніть ворота! — проревів він. — Ворота!

Величезні двері зачинили й повісили на них ізсередини дві балки завтовшки з корабельні щогли. Джезаль дозволив собі дихати трохи вільніше. У вазі цих воріт, у висоті й товщині стін палацового комплексу, у чималій армії гарно вишколених людей у добрих обладунках, які його захищали, було щось заспокійливе.

Маровія лагідно поклав руку Джезалеві на плече й повів його брукованою стежкою до найближчих дверей палацу.

— Ваша величносте, треба знайти найбезпечніше місце з усіх можливих...

Джезаль відмахнувся від нього.

— Ви волієте замкнути мене у спальні? Чи мені сховатися в льоху? Я залишуся тут і керуватиму обороною...

Із того боку стіни долинув протяжний крик, від якого кров стигла в жилах, і розійшовся луною в голих садах. Цей крик неначе пробив у Джезалеві дірку, з якої швидко витекла вся його впевненість. Ворота злегка заторохтіли об могутні балки, і думка про те, щоб сховатися в льоху, напрочуд швидко почала здаватися привабливою.

— Стрій! — гаркнув пронизливий голос Горста. — До короля!

Довкола Джезала вмить зібралася стіна з бійців у важких обладунках, із оголеними мечами й піднятими щитами. Інші поставали на коліна попереду, витягаючи із сагайдаків стріли й повертаючи ручки на важких арбалетах. Усі вп'ялися поглядами в могутні подвійні двері. Ті знову злегка заторохтіли й трохи захиталися.

— Унизу! — гукнув хтось зі стін угорі. — Унизу...

Пролунав крик, і з бійниць злетів чоловік в обладунках, а тоді гучно вривався в землю. Його тіло задрижало, а тоді обм'якло.

— Як... — пробелькотів хтось.

Зі стін зіскочила біла постать, граційно перевернулася в повітрі й гупнула на стежку перед ними. Підвелася. То був темношкірий чоловік, убраний у біло-золоті обладунки, із гладеньким, як у хлопчиська, обличчям. В одній руці він тримав спис із темного дерева з довгим вигнутим наконечником. Джезаль витріщився на новоприбулого, а той беземоційно поглянув на нього. У тих чорних очах щось було — чи радше чогось бракувало. Джезаль знав, що це не людина. Це пожирач. Порушник Другого закону. Один зі Ста Слів Калула, що прийшов розквітатися за давні події з Першим з-поміж магів. Вочевидь (і доволі несправедливо), за ці події в тому числі мав розплачуватись і Джезаль. Пожирач підняв одну руку, неначе у благословенні.

— Нехай Бог пустить нас усіх на небеса.

— Стріляй! — вереснув Горст.

Заторохтіли й заляскали арбалети. Кілька стріл відскочило від обладунків пожирача, а ще кілька вривались у плоть: одна — під нагрудником, друга — у плече. Ще якась стріла влучила йому просто в обличчя, і її пера тепер стирчали просто під оком. Будь-яка людина мала б повалитися перед ними мертва. Пожирач же вискочив уперед, вражаючи своєю швидкістю.

Один із лицарів підняв арбалет у млявій спробі захиститися. Спис розрізав його надвоє й чисто розітнув лицаря навпіл на рівні живота, а тоді з лунким ударом урубався в іншого чоловіка так, що той полетів і вривався в дерево за десять кроків від них. Літали частки пом'ятої броні й тріски. Перший лицар видав якийсь дивний свист, тимчасом як його верхня половина повалилася на дорогу, оббризкавши його отетерілих товаришів кров'ю.

Джезала відштовхнули назад, і він не бачив нічого, крім миготіння руху між охоронцями. Він чув крики та стогони, удари металу об метал, бачив, як виблискували мечі, як розлітаються бризки крові. Злетіло в повітря тіло в обладунку, що теліпалося, наче ганчір'яна лялька, і вривалося у стіну по той бік садів.

Охоронці розімкнулися. Пожирач, який тепер був оточений, описував списом сліпучі кола. Одного разу спис вривався бійцеві у плече, і той із криком упав на землю; держак списа зламався

від сили удару, а його наконечник закрутився й полетів вістрям у землю. Ззаду примчав лицар і прохромив пожирачеві спину. Блискуче вістря алебарди плавно й без краплі крові вийшло з білої броні в нього на грудях. Інший лицар відтяв йому руку сокирою, і на нього з кукси посипався порох. Пожирач заверещав і вдарив лицаря у груди тильним боком долоні — так, що в чоловіка зламався нагрудник, а сам він, випустивши із себе повітря, повалився на землю.

Білі обладунки з вищанням розітнув меч, здійнявши хмару пилу, неначе вибиту з килима. Джезаль отетеріло дивився на пожирача, який кинувся до нього. Горст відштовхнув його й, загарчавши, крутнув своїм довгим клинком, щоб із м'ясистим чваканням угородити його пожирачеві в шию. Той мовчки забився, його голова повисла на клапті хряща, а з його широких ран посипався бурій порох. Пожирач ухопився за Горста вцілілою рукою, й той похитнувся з перекошеним від болю обличчям, впав на коліна, а пожирач і далі викручував йому руку.

— Ось тобі небеса, паскудо!

Джезалева шпага перетяла останній клопоть шиї пожирача, і його голова впала на траву. Пожирач відпустив Горста, і той схопився за понівечене передпліччя. На його важкому обладунку залишилася вм'ятина у формі пожирачевої долоні. Безголове тіло мляво повалилося на землю.

— Проклята істота!

Джезаль ступив один крок і копнув голову пожирача так, що вона покотилася садом, а тоді подивився, як вона підскакує і вкочується у клумбу, залишаючи на траві слід із пороху. Над тілом стояли троє чоловіків. Їхнє важке дихання відбивалося луною від стінок шоломів, а мечі заблищали на сонці, коли вони заходилися рубати тіло на шматки. Його пальці досі смикалися.

— Вони створені з пороху, — прошепотів хтось.

Маровія насупився на рештки.

— Деякі — так. У деяких тече кров. Усі вони різні. Нам треба повернутися до палацу! — крикнув він, побігши садами. — Їх буде ще більше!

— Більше?

Дванадцятеро Лицарів Тіла лежали мертві. Порахувавши їхні трупи — зламані й закривавлені, пом'яті й побиті, — Джезаль

ковтнув. Найкращі люди, яких міг запропонувати Союз, були розкидані по палацових садах, наче купи брухту серед бурого листя.

— Більше? Але як ми?..

Ворота здригнулися. Джебаль різко повернув голову до них. Сліпа бойова відвага швидко вщухла, а на зміну їй не забарився нудотний панічний жах.

— Сюди! — проревів Маровія, притримуючи відчинені двері й відчайдушно вимахуючи рукою.

Інших варіантів не було. Джебаль помчав до нього, за три кроки зачепився одним позолоченим чоботом за другий і боляче гепнувся долілиць. Позаду затріщали, зламалися, завищали дерево й метал. Джебаль сяк-так перекинувся на спину й побачив, як ворота розтрощили, здійнявши хмару тирси. Полетіли в повітря зламані дошки, повилітали з гнізд погнуті цвяхи, на газони м'яко опустилися тріски.

В отвір воріт невимушено пройшла жінка. Довкола її високого худого тіла досі злегка мерехтіло повітря. Біла жінка з довгим золотим волоссям. Поряд із нею йшла ще одна, достоту така сама, тільки лівий бік її тіла з голови до п'ят був забризканий червоною кров'ю. Двоє жінок зі щасливими усмішками на прекрасних, бездоганих, однакових обличчях. Одна з них ударила по голові лицаря-герольда, що кинувся до них, зірвала з його розтрощеного черепа крилатий шолом і підкинула його в повітря. Той закрутився в польоті. Друга перевела чорні порожні очі на Джебалья. Він насилу підвівся й побіг, захрипівши від страху, прослизнув у двері повз Маровію та опинився в тінистому коридорі, з обох боків заставленому стародавньою зброєю та обладунками.

За ним туди вбігли Горст і кілька Лицарів Тіла. У них за плечима тривав нерівний бій у садах. Якийсь чоловік підняв арбалет, але тоді вибухнув кривавим дощем. Труп в обладунках врізався в одного з лицарів, щойно той розвернувся, щоб побігти, і лицар полетів убік, у вікно, а з його руки випав меч. Іще один побіг до них, розмахуючи руками, й повалився за кілька кроків, забившись на землі. Зі з'єднань його обладунків виривалося полум'я.

— Допоможіть! — голосив хтось. — Допоможіть! Допомо...

Горст захряснув двері здоровою рукою, а один із його товаришів опустив товстий засув на скоби. Вони зірвали зі стін

стару держаккову зброю (до одного з держаків був прикріплений подертий бойовий прапор) і почали просовувати її у двері.

А Дбезаль уже задкував. Холодний піт лоскотав йому шкіру під обладунком, і він міцно тримався за руків'я шпаги — радше заради спокою, ніж для оборони. Разом із ним позадкував його несподівано зменшений почет — Горст, Маровія та ще якихось п'ятеро людей. Їхнє важке, нажахане дихання відлунювало у тьмяному коридорі, поки всі вони пильно дивилися на двері.

— Їх не стримали останні ворота, — прошепотів Дбезаль. — Чому ж їх мають стримати ці двері?

Відповіді не було.

— Не втрачайте голову, панове, — сказав Глокта. — Двері, будь ласка.

Гладкий найманець заходився рубати сокирою парадну браму Університету. Полетіли тріски. Від першого удару брама захиталася, від другого — задрижала, а від третього — розчахнулася. За неї прослизнув одноокий карлик, тримаючи в кожній руці по ножу, а відразу за ним — Коска з оголеним мечем.

— Чисто, — долинув його голос із протяжним штирійським акцентом, — хоч і затхло.

— Чудово. — Глокта поглянув на Арді. — Можливо, вам краще триматися ззаду.

Дівчина знесилено кивнула.

— Я думала те саме.

Він із болем, накульгуючи переступив поріг, а за ним у двері висипали найманці в чорному. Останній із них тягнув нехотя Гойла за перев'язані зап'ястки. *«І знов я йду тими самими шляхами, якими ходив, коли так багато місяців тому вперше відвідав цю купу пилюки. Ще до голосування. Навіть до Дагоски. Як же це чудово — повернутися...»*

Уздовж темного коридору, повз брудні портрети забутих Адептів. Замучені мостини стогнали під чобітьми найманців. Глокта вибрів у простору їдальню.

По напівтемній залі розсіявся паноптикум практиків, як і тоді, коли він завітав сюди минулого разу. Двоє однакових чоловіків із Сулджуку з вигнутими мечами. Високий і худий чолов'яга, смагляві чоловіки із сокирами, здоровезний північанин із розбитим

обличчям. *«А також багато інших»*. Загалом їх було не менше двадцятьох. *«Цікаво знати: вони весь цей час сиділи тут і просто лякали одне одного лиховісним виглядом?»*

Вітарі вже підвелася зі стільця.

— Я ж начебто сказала тобі не лізти сюди, каліко.

— Я старався, дійсно старався, та не міг викинути з голови спогад про твою усмішку.

— Хо-хо, Шайло!

Коска вибрів із коридору, однією рукою покручуючи навоще-ні кінчики вусів, а в другій тримаючи оголений меч.

— Коско! Ти що, невмирущий? — Вітарі випустила з руки хрестоподібний ніж на довгому ланцюгу, і він грюкнув по мостинах. — Здається, сьогодні день чоловіків, яких я сподівалася більше ніколи не побачити.

Її практики розійшлися довкола неї, витягаючи з піхов мечі й беручи зі столу сокири, булави, списи. До зали притупали найманці, також зі зброєю наготові. Глокта прокашлявся.

— Гадаю, всім зацікавленим особам пішло б на користь, якби ми змогли обговорити усе як цивілізовані...

— А ви бачите тут когось цивілізованого? — буркнула Вітарі.

«Слушно». Один практик стрибнув на стіл так, аж на ньому підскочило столове приладдя. Однорукий найманець помахав у повітрі своїм гаком. Дві важкоозброєні групи поволі сунули одна на одну. Було дуже схоже на те, що Коска та його наймити візьмуться відробляти свої гроші. *«Насмілюся сказати, що вийде весела бійня, та її результат, на жаль, передбачити важко. Загалом я волів би зараз не ризикувати»*.

— Бідні твої діти! Не пощастило їм, що довкола жодної цивілізованої людини!

Вітарі люто зсунула жовтогарячі брови докупи.

— Вони далеко!

— О, боюся, це не так. Двоє дівчаток і хлопчик? Із прекрасним вогненно-рудим волоссям, достоту як у матері? — *«Крізь які ворота вони пройдуть? Гурки прийшли з заходу, отже...»* — Їх зупинили на східних воротах і взяли під варту.

Глокта випнув нижню губу.

— З метою захисту. Зараз дітям небезпечно вештатися вулицями, сама знаєш.

Хоча на ній була маска, Глокта бачив, що Вітарі нажахана.
— Коли? — спитала вона крізь зуби.

«Коли любляча мати відправила б своїх дітей до безпечного місця?»

— Звісно, того ж дня, коли прийшли гурки. Ти це знаєш.

Судячи з того, як вона вирячила очі, він вгадав. *«А тепер крутнути клинок у рані».*

— Але не хвилюйся: вони в безпеці. Практик Северард їм за няньку. Та якщо я не повернуся...

— Ви не заподієте їм шкоди.

— Та що сьогодні з усіма таке? Думаєш, є межі, яких я не переступлю? Чи люди, яким не заподію шкоди? — Глокта продемонстрував найогидніший усміх, на який був здатен. — Діти? Надія, перспективи, ціле щасливе життя попереду? Та я зневажаю цих малих гадів! — Він стенив перекошеними плечима. — Однак, можливо, ти знаєш мене краще. Якщо тобі кортить пограти в кості на життя своїх дітей, то це, гадаю, можна з'ясувати. А можна домовитись, як у Дагосці.

— До сраки це, — прогарчав один із практиків, здійняв сокиру і ступив на крок уперед. *«І атмосфера насильства робить іще один запаморочливий крок до краю...»*

Вітарі викинула вперед розкриту руку.

— Не рухайся.

— У тебе є діти, то й що? Для мене це не має жодного значення. І для Сульта не матиме жодного значення-а-а-а-а...

Зблиснув метал, задзвенів ланцюг, і практик хитнувся вперед, а з його розітнутого горла полилася кров.

Хрестоподібний ніж Вітарі швидко повернувся до її долоні, і вона знову перевела погляд на Глокту.

— Домовитись?

— Саме так. Ти залишаєшся тут. Ми проходимо. Як кажуть у старіших частинах міста, ти нічо не виділа. Ти достатньо добре знаєш, що не можеш довіряти Сультові. Він кинув тебе напризволяще в Дагосці, чи не так? Та й усе одно з ним покинчено. Гурки стукають у двері. Час спробувати щось нове, як думаєш?

На Вітарі посунулася маска: вона заворушила ротом. *«Думає, думає».* Іскрились очі її головорізів, виблискували клинки їхньої зброї. *«Тільки не викрий цього блефу, сучко, не смій...»*

— Гарзд! — Вона змахнула рукою, і практики сумовито посунули назад, не зводячи сердитих поглядів із найманців по той бік кімнати. Вітарі кивнула їжакуватою головою на дверний проріз у кінці зали. — Ідіть отим коридором, у кінці спустіться зі сходів, і там будуть двері. Двері з заклепками з чорного заліза.

— Чудово.

«Кілька слів можуть бути ефективнішими за купу клинків, навіть у такі часи, як зараз». Глокта пошкандибав геть. Коска та його люди пішли за ним.

Вітарі похмуро провела їх поглядом. Її очі перетворилися на смертоносні щілини.

— Якщо ви бодай торкнетесь моїх...

— Так, так, — змахнув рукою Глокта. — Мій жах не знає меж.

На мить запала тиша: з одного боку площі Маршалів осідали рештки випаленої будівлі. Пожирачі стояли враженим колом, шоковані не менше за Ферро. Баяз, здавалося, був єдиним, кого не жахав масштаб руйнації. Його грубий регіт розходився луною й відбивався від стін.

— Працює! — вигукнув він.

— Ні! — скрикнув Мамун, і Сто Слів помчали вперед.

Вони наблизилися; блищали начищені клинки їхньої прекрасної зброї, розімкнулись їхні голодні вуста, виблискували їхні білі зуби. Вони підходили все ближче, змикаючи коло з жахливою швидкістю й викрикуючи пісню ненависті, від якої навіть у Ферро стигла кров у жилах.

Але Баяз тільки засміявся.

— Хай почнеться суд!

Коли Сім'я холодом обпалило Ферро долоню, вона загарчала крізь зуби. Площу овіяв потужний порив вітру, що виник у її центрі й завалив пожирачів, наче кеглі. Вони котились і хвицали кінцівками. Вітер розбивав усі вікна, виламував усі двері, оголював дахи всіх будівель.

Великі інкрустовані ворота Осередку лордів розчахнулися, а тоді зірвались із петель і полетіли через усю площу. Кілька тонн деревини, що крутилися і крутилися, наче папірці серед бурі. Вони несамовито розчищали ряди безпорадних пожирачів. Розривали тіла в білих обладунках, розкидаючи довкола

частини кінцівок, здіймаючи вгору бризки й фонтани крові та пороху.

У Ферро мерехтіла долоня й половина передпліччя. Вона швидко й важко дихала, тимчасом як отой холод розтікався по її венах, сягаючи кожної частини її тіла та обпалюючи її нутрощі. Сім'я втратило чіткість і тремтіло так, ніби Ферро дивилася на нього крізь бистру воду. Вітер шмагав її по очах, а тим часом білі постаті безладно літали в повітрі, наче іграшки, корчилися серед бурі битого скла, потрошеного дерева, розколотого каменю. З-поміж них на ногах трималося не більше дюжини, та й ті хиталися, хапалися за землю, їхнє блискуче волосся розвівалось і відчайдушно натягувалось від сили поривів.

Одна з них потягнулася до Ферро, загарчавши на вітер. Жінка, на якій шарпалася блискуча кольчуга, тягнула руки крізь бурю. Підступала дедалі ближче і ближче. На її гладенькому гордовитому обличчі добре читалася зневага.

Як на обличчях пожирачів, які прийшли по її душу біля Дагоски. Як на обличчях работорівців, які вкрали в неї життя. Як на обличчі Утмана-ул-Дошта, який із посмішкою дивився на її гнів і безпорадність.

Лютий крик Ферро злився із криками вітру. Вона не знала, що може так завзято розмахувати мечем. Щойно на бездоганному обличчі пожирачки відобразився шок, вигнутий клинок перерізав її простягнуту руку й зітнув її голову з пліч. Безвільний труп понесло геть, і з його відкритих ран полетів порох.

У повітрі миготіла безліч силуетів. Ферро стояла нерухомо, тимчасом як повз неї зі свистом пролітали уламки. У груди пожирачеві, який намагався врятуватися, врізалася балка й понесла його геть, поки той кричав, — високо здійняла в повітря, прохромленого, наче сарану на рожні. Ще один раптом вибухнув хмарою крові й плоті, а його рештки закрутилися по спіралі й полинули у тремтливе небо.

Великий пожирач із бородою ледве просувався вперед, здійнявши над головою величезний кийок, і ревів слова, яких не чув ніхто. Хоча повітря пульсувало і крутилося, Ферро все ж побачила, як Баяз поглянув на нього, здійнявши одну брову, побачила, як його губи вимовили одне слово:

— Палай.

Якусь мить він палав яскраво, мов зоря, і його образ закарбувався в очах Ферро білим силуетом. А тоді його почорнілі кістки понесло геть бурею.

Залишився тільки Мамун. Він через силу сунув уперед, тягнучи ноги по каменю, по залізу й дюйм за дюймом відчайдушно наближаючись до Баяза. У нього зірвався один із поножів і полетів назад, закрутившись у знавіснілому повітрі, а відтак услід йому полетів наплічник. Тріпотіла рвана тканина. Шкіра на його вискаленому обличчі вкрилася брижами й натягнулася.

— Ні! — До Першого з-поміж магів відчайдушно потягнулась одна хапка дряпуча рука, напруживши кінчики пальців.

— Так, — відповів Баяз, і повітря довкола його усміхненого обличчя затремтіло, наче над пустелею.

З Мамунових пальців зірвалися нігті, його простягнута рука зігнулася, тріснула й відірвалася від плеча. Бездоганна шкіра відходила від кістки й шарпалася, наче парусина у шквал; із його розірваного тіла вилітав бурий порох, схожий на пісок під час бурі над дюнами.

Раптом Мамуна швидко понесло геть, і він врізався у стіну попід дахом однієї з високих будівель. Із країв нерівної діри, яку він залишив по собі, виривалися цеглини й линули назовні і вгору. Вони долучалися до паперу, що шарпався, каменю, що метався, дощок, які крутились, і трупів, які борсалися, в повітрі край площі. Вони дедалі швидше крутились у колі руйнації, що повторювало залізні кола на землі. Ось буря сягнула дахів високих будівель, а тоді — ще вище. Вона білувала та обдирала все, що траплялося їй на шляху, щомиті руйнуючи нові камінь, скло, дерево, метал, плоть, стаючи темнішою, швидшою, гучнішою й потужнішою.

Через бездумний гнів вітру Ферро ледве розчула голос Баяза:

— Бог усміхається, споглядаючи результати.

Шукач підвівся й похитав зболілою головою. Із його волосся полетів бруд. У нього по руці текла кров, виділяючись червінню на білому тлі. Вочевидь, світ усе-таки не загинув.

Але явно був до цього близький.

І міст, і вартівня зникли. Там, де колись стояли вони, не було нічого, крім великої купи поламаного каменю й широкої прірви

у стінах. А ще — сили-силенної пилу. Хтось досі когось убивав, але набагато більше людей качалися, задихалися й стогнали, ледве пробираючись крізь сміття. Від їхнього бойового духу і сліду не лишилося. Шукач знав, що вони відчувають.

Хтось тим часом видирався на ту купу сміття, де колись був рів, і прямував до пролomu. Хтось зі скуйовдженим волоссям і довгим мечем у руці.

Хто, як не Логен Дев'ятипалий?

— Ох, от лайно, — вилаявся Шукач. Логенові раптом стукнула в голову справжня дурня, та це й близько не було найстрашнішим. За ним уздовж того мосту з уламків ішов дехто ще. Дрижак, із сокирою в руці, зі щитом на передпліччі й набурмосеним брудним лицем, як у людини, що думає про якусь темну справу.

— Ох, от лайно!

Мовчун низав запорошеними плечима.

— Треба за ними піти.

— Ага. — Шукач тицьнув великим пальцем у Червону Шапку, який саме підводився з землі й струшував із плаща купу щебеню. — Збери трохи хлопців, гаразд? — Він показав клинком меча на пролом. — Ми туди.

Трясця, йому, як завжди, хотілося посцяти.

Джезаль задкував тінистою залою, майже не наважуючись навіть дихати й відчуваючи, як піт щипає йому долоні, шию, поперек.

— Чого вони чекають? — пробурмотів хтось.

Угорі щось легенько рипнуло. Джезаль підвів погляд на чорні крокви.

— Ви чули...

Стелю пробив якийсь силует, що полетів білим вихором униз, до коридору, і розплющив одного з Лицарів Тіла. У його нагруднику залишилися дві великі вм'ятини від ніг упалої, а з його забрала бризнула кров.

Жінка всміхнулася Джезалеві.

— Пророк Калул шле вітання.

— Союз! — заревів інший лицар і кинувся вперед.

Ось його меч зі свистом полетів до неї. А ось вона вже по інший бік коридору. Клинок бомкнув об кам'яну підлогу, нікому

не заподіявши шкоди, а лицар хитнувся вперед. Жінка схопила його під пахвою, злегка зігнула коліна й пожбурила його так, що він із криком пробив стелю. Згори дощем посипалася розтріскана штукатурка, тимчасом як жінка схопила за шию ще одного лицаря й гепнула його головою об стіну з такою силою, що він так і застряг у розтросеній кам'яній кладці — тільки ноги в латах повисли. Довкола його обм'яклого трупа попадали з підставок старовинні мечі й заgrimіли на підлогу коридору.

— Сюди!

Верховний суддя потягнув Джезая, отетерілого й безпорадного, до золочених подвійних дверей. Горст підняв один важкий чобіт і копнув їх так, що вони здригнулися й розчахнулися. Вони ввірвалися до Зали дзеркал, із якої вже зникли численні столи, що стояли там у вечір Джезалевого весілля. Залишився тільки цілий акр порожнього начищеного кахлю.

Джезаль побіг до віддалених дверей. Його гучні кроки й важке, хрипке, нажахане дихання розходилися луною по величезній залі. Він бачив себе на бігу, викривленого у дзеркалах далеко попереду та обабіч себе. Сміховинне видовище. Король-блазень, який рятується втечею у власному палаці. Корона набакір, пошрамоване обличчя всіяне краплями поту та обм'якло від жаху і виснаження. Він загальмував і мало не перекинувся через поспіх, а Горст мало не врізався йому в спину.

Поряд із віддаленими дверима сиділа на підлозі одна із близнючок, спершись спиною на дзеркальну стіну й відображаючись у ній так, ніби притулилася спиною до сестри. Вона підняла одну мляву руку, заляпану багрянцем крові, й помахала.

Джезаль крутнувся до вікон. Не встиг він бодай подумати про втечу, як друга близнючка увірвалася до зали. Вона ввалилася досередини з дощем блискучого скла й покотилася по начищеній підлозі, зіп'ялася на ноги й загальмувала.

Вона провела довгою рукою по золотому волоссю, позіхнула і прицмокнула губами. Запитала:

— У тебе коли-небудь виникало відчуття, ніби всі веселощі дістаються комусь іншому?

РОЗПЛАТА

Червона Шапка мав рацію. Гинути тут причин не було. Принаймні ні в кого, крім Кривавої Дев'ятки. Тому гадові вже давно час визнати свою провину.

— Ще живий, — прошепотів Логен, — ще живий.

Він прокрався за ріг якоїсь білої будівлі, а тоді — до парку.

Він пам'ятав це місце повним людей. Вони сміялися, їли, розмовляли. Тепер тут сміху не було. Він бачив на газонах розкидані тіла. Як в обладунках, так і без. Чув якийсь далекий рев — мабуть, від бою десь удалині. Ближче не було нічого, крім сичання вітру в голому гіллі та хрускоту його власних кроків по гравію. Коли Логен підкрався до високої стіни палацу, йому защипало шкіру.

Важкі двері зникли: в арковому вході висіли лише пере-кручені петлі. В садах по той бік було повно трупів. Люди в обладунках, неодмінно пом'ятих і закривавлених. Ціла юрба лежала на стежці, що вела від воріт. Люди були розчавлені й розбиті, неначе по них гамселили велетенським молотом. Один із них був повністю перетятий навпіл, і його половини лежали в калюжі темної крові.

Посеред усього цього стояв чоловік. На ньому були білі обладунки, забризкані й запорошені червоним. У садах здійнявся вітер, і його чорне волосся тріпотіло довкола обличчя. Його темна шкіра була гладенька й бездоганна, як у немовляти. Чоловік насуплено дивився на тіло біля своїх ніг, але, коли Логен увійшов у ворота, підвів погляд на нього. Там не було ненависті чи страху, радості чи смутку. Не було нічого особливого.

— Ти далеко від дому, — сказав він північною мовою.

— Ти теж. — Логен зазирнув у його порожнє обличчя. — Пожирач чи що?

— Визнаю, в цьому я винен.

— Ми всі в чомусь винні. — Логен здійняв меч однією рукою. — Тоді, може, почнемо?

— Я прийшов убити Баяза. І більше нікого.

Логен швидко окинув поглядом знівечені трупи, розкидані по садах.

— І як воно тобі?

— Коли налаштуєшся на вбивства, важко обирати, скільки людей уб'єш.

— Це точно. Батько мені казав: кров не породжує нічого, крім нової крові.

— Мудра людина.

— Якби ж то я його слухав...

— Часом важко буває зрозуміти, що таке... правда. — Пожирач підняв закривавлену правицю й насупився на неї. — Праведній людині годиться мати... сумніви.

— Хтозна. Не можу сказати, що знаю надто багато праведних людей.

— Колись я вважав, що знаю їх. Тепер уже не певен. Ми конче маємо битися?

Логен поволі вдихнув і видихнув.

— Схоже на те.

— Хай буде так.

Він надійшов так швидко, що ледве вистачило часу здійснити меч, уже не кажучи про те, щоб ним замахнутися. Логен кинувся вбік, але все одно дістав чимось по ребрах — ліктем, коліном, плечем. Це часом важко зрозуміти, коли ти безперестанку котишся по траві, а все довкола тебе перекидається. Він спробував підвестись і зрозумів, що не може. Підняти голову на дюйм було мало не понад його сили. Кожен вдих приносив біль. Логен відкинувся назад і витріщився на біле небо. Може, треба було залишатися за стінами. Може, треба було просто дати хлопцям відпочити серед дерев, доки все не владнається.

У його розмитому полі зору показалася висока постать пожирача, що чорніла на тлі хмар.

— Вибач, що так вийшло. Я молитимуся за тебе. Молитимуся за нас обох.

Він підняв ногу в латах.

Чиясь сокира рубонула його по обличчю, і пожирач захитався. Логен потрусив головою, щоб отямитись, і втягнув у себе

трохи повітря. Сяк-так звівся на лікоть, тримаючись за бік. У нього на очах кулак у білій латній рукавиці полетів униз і гупнув по щиту Дрижака. Вибив шматок із його краю і повалив Дрижака на коліна. Від наплічника пожирача відскочила стріла, і він обернувся. З одного боку його голови зяяла кривава рана. Друга стріла гарно проштрикнула йому шию. В арковому вході стояли Мовчун і Шукач із піднятими луками.

Пожирач потупав до них широчезними кроками, здіймаючи вітер, який шарпав траву.

— Хе, — промовив Мовчун.

Пожирач ударив його броньованим ліктем. Мовчун врізався в дерево за десять кроків звідти й повалився на траву. Пожирач підняв другу руку, щоб рубонуги Шукача, і тут якийсь карл настромив його на спис і відштовхнув, доки пожирач люто метався на вістрі. У ворота мчали все нові й нові північани, збираючись довкола, кричачи й волаючи, рубаючи сокирами й мечами.

Логен перекотився, поповз по моріжку і схопився за меч, разом із ним вирвавши мокру пригорщу трави. Повз нього пролетів карл із розбитою й залитою кров'ю головою. Логен зціпив зуби й пішов у наступ, здійнявши меч обома руками.

Меч вгризся пожирачеві у плече, розрізав йому обладунки й розітнув його самого аж до грудей, заливши Шукачеві обличчя кров'ю. Майже одночасно один із карлів добряче вгатив йому в бік булавою, зламав йому другу руку й залишив у його нагруднику велику вм'ятину.

Пожирач хитнувся, і Червона Шапка залишив велику рану в нього на нозі. Він повалився на коліна. Кров лилася з його ран і стікала по зім'ятому білому обладунку, а тоді збиралася в калюжу на стежці під ним. Він усміхався — наскільки Логен міг зрозуміти, зважаючи на те, що в пожирача відвисла половина обличчя.

— Вільний, — прошепотів він.

Логен здійняв клинок Творця й відрубав йому голову.

Раптом повіяв вітер, кружляючи забрудненими вулицями, зі свистом вируваючись із вигорілих будівель і несучи попіл і порох у лице Вестові, який саме їхав у бік Агріонта. Цей вітер довелося перекикувати.

— Як наші справи?

— Бойовий дух їх покинув! — заревів Брінт. Черговий порив вітру шарпнув його волосся вбік. — Вони повноцінно відступають! Здається, їм надто кортіло оточити Агріонт, а до нас вони були не готові! Тепер вони наввипередки тікають на захід. Довкола стіни Арно ще точаться бої, зате у Трьох Фермах Орсо обернув їх навтіки!

Над однією з руїн Вест побачив знайомий силует Великої вежі й погнав коня до неї.

— Добре! Якщо ми зуміємо просто відігнати їх з-під Агріонта, перевага буде за нами! Тоді можна буде...

Він замовк, коли вони завернули за ріг і побачили місцевість аж до західних воріт цитаделі. Точніше, до того місця, де колись стояли західні ворота.

Він не одразу зрозумів, що сталося. По один бік від колосального пролому в стіні Агріонта бовваніла Велика вежа. Хтось якимось робом завалив усю вартівню разом із великими ділянками стіни обабіч неї. Їхні рештки засипали рів унизу й розсіялися по зруйнованих вулицях попереду.

Гурки опинилися в Агріонті. Самісіньке серце Союзу залишилося оголеним.

Перед цитаделлю, тепер уже недалеко, досі лютував безладний бій. Вест підігнав коня ближче, їдучи між відсталих і поранених, і доїхав аж до затінку стін. У нього на очах шеренга арбалетників, стоячи на колінах, випустила нищівний залп у юрбу гурків, валячи додолу їхні тіла. Поряд із ним якийсь чолов'яга кричав на вітер, тимчасом як інший намагався закріпити джгут на закривавленій куцї його ноги.

Пайкове обличчя було навіть похмуріше, ніж зазвичай.

— Нам слід бути позаду, сер. Тут небезпечно.

Вест не став на нього зважати. Кожен без винятку має зробити свій внесок.

— Нам треба тут вишикуватися! Де генерал Крой?

Сержант уже його не слухав. Його погляд перейшов угору, а рот дурнувато роззявився. Вест розвернувся в сідлі.

Над західним краєм цитаделі здіймався чорний стовп. Попервах здавалося, ніби то крутиться якийсь дим, але, більш-менш оцінивши масштаби, Вест усвідомив, що то крутиться матерія. Цілі купи матерії. Незліченні тонни матерії. Він провів

її поглядом угору, дивлячись усе вище й вище. Рухалися навіть хмари, які несамовито крутилися по спіралі в центрі й поволі сунулися над ними по колу. Бій поступово припинився: і союзники, і гурки з роззявленими ротами витріщилися на стовп, який корчився над Агріонтом. Перед ним стирчала чорним пальцем Велика вежа, а позаду виднівся незначною дрібничкою Будинок Творця.

З неба почали сипатися предмети. Попервах дрібні — тріски, пил, листя, клаптики паперу. А тоді полетів додолу шмат дерева завбільшки з ніжку від стільця, відскочив від бруківки й закрутився. Вереснув якийсь боєць, коли йому в плече врізався камінь завбільшки з кулак. Ті, хто не бився, тепер задкували, припадали до землі, тримали над головами щити. Вітер ставав лютішим, буря шарпала одяг, люди спотикалися через неї, занурювалися в неї, зіціпвши зуби та примруживши очі. Стовп, який крутився, ставав дедалі ширшим, темнішим, швидшим, вищим і вже торкався самого неба. Вест бачив, як на тлі білих хмаринок танцюють цятки з одного краю стовпа, схожі на рої мошок у літній день.

От тільки це падали кам'яні брили, шматки дерева, грудки землі й метал, що через якусь примху природи були втягнуті в небеса й полетіли. Він не знав, що та як відбувається, й міг хіба що витріщатися на це.

— Сер! — заревів йому у вухо Пайк. — Сер, треба забиратися звідси!

Він схопився за повід Веста. У бруківку неподалік від них врізався чималий шмат кам'яної кладки. Вестів кінь став дибки, нажахано заіржавши. Світ захитався, закрутився, почорнів — як надовго, Вест не знав.

Він лежав долілиць із повним ротом гравію. Підвів голову, п'яно захитався, зіп'явшись накарачки. У вухах в нього ревів вітер, а обличчя дряпав летючий гравій. Довкола було темно, як у сутінках. У повітрі рясно сипалося сміття. Воно дряпало землю, будівлі, людей, які тепер скупчилися, наче вівці, вже давно геть забувши про бій. Живі лежали долілиць разом із мертвими. Велика вежа була пошкрябана уламками, з її крокв злітав шифер, а потім віднесло геть із бурею й самі крокви. Одна велетенська балка полетіла донизу і врізалася у бруківку, а тоді почала перекидатися, розкидаючи на всі боки трупи, і пробила стіну якогось будинку так, що його дах з'їхав усередину.

Вест тремтів. Очі йому щипало, з них злітали сльози, і він був абсолютно безпорадний. Оце таким буде кінець? Не кривавим і славним, на чолі безглуздої атаки, як у генерала Полдера. Не тихою кончиною серед ночі, як у маршала Бурра. І навіть не в каптурі на ешафоті через убивство кронпринца Ладісла.

Його випадково роздушить велетенський шмат сміття, що впаде з неба.

— Прости мені, — шепнув він у бурю.

Вест побачив, як чорний силует Великої вежі рухається. Побачив, як він похилився назовні. Уламки каменю посипалися дощем, полетіли до збуреного рову. Вся величезна будівля захиталася, розбухла й розвалилася, до абсурду повільно сиплючись назовні, крізь несамовиту бурю в місто.

Під час падіння вона розлетілася на страхітливі шматки й завалилася на будинки, чавлячи настрашених людей, як мурах, і навсібіч розкидаючись смертоносними уламками.

І на цьому все.

Тепер довкола того місця, що колись було площею Маршалів, не стояло жодної будівлі. Бурхливі фонтани, величні статуї на Алеї Королів, повні м'яких біляків палаци.

Усе це вмить щезло.

Із Осередку лордів зірвався позолочений купол, тріснув, розпався, а тоді його розірвало на шматки. Висока стіна Зали військової слави обернулася на розбиту руїну. Від решти гордих будівель не залишилося нічого, крім розтروчених недогризків: вони розвалилися до самісінького фундаменту. Вони всі зникли на очах у Ферро, поки з тих очей норовили потекти сльози. Розчинились у безформній масі люті, що з вереском крутилася довкола Першого з-поміж магів, нескінченно голодній від землі до самісіньких небес.

— Так! — Ферро, попри шум бурі, чула його захоплений сміх. — Я видатніший за Джувенса! Видатніший за самого Еуза!

Це що, помста? Тоді скільки її знадобиться, щоб вона стала цілою? Ферро отетеріло замислилася про те, скільки людей нажахано ховалися в тих, зниклих будівлях. Мерехтіння довкола Сімені розрослося й дотягнулося до її плеча, тоді до шиї, а відтак поглинуло її.

Світ затих.

Десь далеко тривала руйнація, тільки тепер вона була якась розмита, а її звуки доходили до Ферро приглушеними, наче крізь воду. Рука в неї була більш ніж холодна. Ферро відчувала, що вона заніміла до плеча. Вона побачила, як Баяз усміхається, здійнявши руки. Довкола них мчав вітер, схожий на стіну нескінченного руху.

Однак усередині нього виднілися силуети.

І доки все інше на світі втрачало чіткість, вони стали виразнішими. Обступили зовнішнє коло. Тіні. Привиди. Цілий голодний натовп.

— Ферро... — долинув їхній шепіт.

У садах раптом здійнялася буря, навіть більш несподівана, ніж бурі у Високогір'ї. Світло померкло, а тоді з темного неба полетіло все на світі. Шукач не знав, звідки воно береться, та й не дуже про це дбав. У нього були й нагальніші турботи.

Вони втягнули пораниених досередини крізь високий дверний проріз. Ті стогнали, ляялись або ж — і це було найгірше — мовчали. Кількох залишили надворі: вони вже возз'єдналися з землею. Безглуздо витратити сили на тих, кому вже давно не допомогти.

Логен тримав Мовчуна під пахвами, а Шукач — за чоботи. Лице в нього було біле, мов крейда, якщо не брати до уваги червоної крові на губах. Із його обличчя легко було здогадатися, що справи кепські, та він геть не скаржився: Хардінг Мовчун так не може. Якби скаржився, Шукач цьому не повірив би.

Вони поклали його на підлогу в темряві по той бік дверей. Шукач чув, як щось гримить об вікна, гупає об землю надворі, стукотить об дахи вгорі. Заносили все нових людей — зі зламаними руками, зламаними ногами й навіть гіршими ранами. Останнім увійшов Дрижак із закривавленою сокирою в одній руці. Друга рука, якою він тримав щит, тепер безглуздо висіла.

Шукач іще ніколи не бачив такої зали. Підлога в ній була із зеленого й білого каменю. Він був бездоганно відшліфований і сявав яскраво, наче скло. Стіни були обвішані великими картинами. Стеля — вкрита квітами й листям, вирізьбленими так витончено, що вони мало не здавалися справжніми; щоправда,

вони були з золота й поблискували у тьмяному світлі, яке проникало у вікна.

Люди, схилившись, доглядали постраждалих товаришів, тішили їх водою й лагідними словами, дехто майстрував шини. Логен і Дрижак просто стояли на місці, гнівно дивлячись один на одного. Не зовсім із ненавистю, проте й не з повагою. Шукачеві важко було сказати, з чим саме, та це його не дуже обходило.

— Що ти собі думав?! — насварився він. — Отак звалити від своїх?! А я ж гадав, що ти у нас тепер маєш бути отаманом! Кепсько в тебе вийшло, еге ж?

Логен лише дивився на нього у відповідь. Його очі поблискували в мороці.

— Треба допомогти Ферро, — пробурмотів він, почасти звертаючись до самого себе. — І Джезалеві теж.

Шукач витріщився на нього.

— Кому-кому допомогти?! Ось тут справжні люди, яким потрібна допомога.

— Я не мастак давати раду пораненим.

— А тільки ранити людей! Ну, то йди, Кривава Дев'ятко, якщо мусиш. Уперед.

Шукач побачив, як у Логена здригнулося лице, коли він почув оте ім'я. Він позадкував, притиснувши одну руку до боку, а другою тримаючись за закривавлений меч. Відтак повернувся й пошкандибав блискучою залогою.

— Болить, — поскаржився Мовчун, коли Шукач сів біля нього навпочіпки.

— Де?

Мовчун криваво всміхнувся.

— Усюди.

— Ну, що ж...

Шукач задер його сорочку. З одного боку його груди ввалилися, по них розповзся великий блакитно-чорний синець, схожий на пляму від дьогтю. Шукачеві аж не вірилося, що з такою раною ще можна дихати.

— Ох... — пробурмотів він, гадки не маючи, з чого взагалі починати.

— Здається... Мені кінець.

— Що, оце? — Шукач спробував усміхнутись, але не зміг. — Це ж подряпина, не більше.

— Подряпина, так? — Мовчун спробував підвести голову, скривився й упав назад, неглибоко дихаючи. Подивився вгору широко розкритими очима. — Стеля тут просто охуєнна.

Шукач ковтнув.

— Ага. Мабуть.

— Я мав би загинути вже давно, в бою з Дев'ятипалим. Усе решта було подарунком. Однак я радий, що так вийшло, Шукачу. Завжди обожнював... наші розмови.

Він заплющив очі й перестав дихати. Хардінг Мовчун ніколи не говорив багато. І славився цим. Тепер він мовчатиме вічно. Помер він безглуздо, далеко від дому. Не за щось таке, у що вірив, що розумів чи з чого міг мати зиск. Просто втратив життя ні за що. А втім, Шукач бачив, як возз'єдналося з землею безліч людей, і в цьому ніколи не було нічого гарного. Він протяжно вдихнув і опустив погляд додолу.

Світло єдиної лампи відкидало повзучі тіні через усю напіврозвалену залу, на шерехатий камінь і штукатурку, що сипалася. Через них силуети найманців здавалися лиховісними, а обличчя Коски й Арді — якимись незнайомими масками. Темрява неначе скупчувалась у важкій кам'яній кладці аркового входу й довкола дверей усередині — явно дуже старих, вузлуватих і зернистих, усяяних заклепками із чорного заліза.

— Згадали щось кумедне, очільнику?

— Я стояв тут, — стиха відповів Глокта. — На цьому-таки місці. Разом із Сільбером. — Він простягнув руку й легенько торкнувся залізної ручки дверей кінчиками пальців. — Моя рука опинилася на засуві... і я пішов далі.

«Ох, яка іронія долі. Відповіді на запитання, що їх ми шукаємо так довго й далеко, дуже часто від початку лежать у нас під рукою».

Нахилившись поближче до дверей, Глокта відчув, як по його перекошеному хребту біжить дроз. Він чув із-за дверей якийсь звук, приглушене бубоніння мовою, якої він не впізнавав. *«Адепт-демонолог прикликає мешканців безодні?»* Глокта облизав губи. Він іще добре пам'ятав, як побачив заморожені

рештки верховного судді Маровії. *«Було б необачно просто взяти й увірватися туди, хай як нам кортить дізнатися відповіді на свої запитання. Дуже необачно...»*

— Очільнику Гойле, якщо вже ви привели нас сюди, то, може, зволите піти першим?

— I-i-i-i? — писнув Гойл кризь кляп. Його очі, вже й без того вирячені, стали ще круглішими.

Коска взяв очільника Адуа за комір, другою рукою схопився за залізну ручку дверей, хутко розчахнув їх і приклав чобота до верхівки задньої частини штанів Гойла. Той заточився й опинився за порогом, волаючи якісь безглузді нісенітниця у кляп. Із-за дверей долинув металевий звук розрядки арбалета, а також той самий спів — тепер набагато гучніший і різкіший.

«Що сказав би полковник Глокта? Вперед, до перемоги, хлопці!» Глокта незграбно ввійшов у двері, на порозі мало не перечебившись об власну зболілу ногу, і здивовано роззирнувся довкола себе. Велика кругла зала зі склепінчастою стелею й затіненими стінами, на яких була намальована величезна фреска з вишуканими деталями. *«І ця фреска видається неприємно знайомою»*. Над залом височів Канедіас, майстер Творець, із розкинутими руками, щонайменше вп'ятеро вищий за людину, а позаду нього палало яскраве полум'я — багряне, жовтогаряче, біле. На протилежній стіні лежав його брат Джувенс, розтягнувшись на траві під квітучими деревами. Із його численних ран точилася кров. Між ними йшли мститися маги, шестеро з одного боку, п'ятеро з другого, а попереду — лисий Баяз. *«Кров, вогонь, смерть, помста. Просто дивовижно доречно, зважаючи на обставини»*.

На просторій підлозі було з нав'язливою ретельністю викладено складний візерунок. Кола всередині кіл, фігури, символи, рисунки, що жахали своєю складністю — і все це виведено охайними лініями з білого порошку. *«Якщо не помиляюся, це сіль»*. За крок чи два від дверей, на краю зовнішнього кола, лежав долілиць Гойл. Руки в нього досі були зв'язані за спиною. Із-під нього розтікалася темна кров, а зі спини стирчало вістря арбалетної стріли. *«Саме там, де в нього має бути серце. Нізащо не подумав би, що це його слабе місце»*.

Там стояли четверо Адептів Університету, кожен тією чи тією мірою вражений. Троє з них — Чайл, Денка й Канделау — тримали обома руками свічки. Їхні гноти шипіли й видавали задушливий трупний сморід. Сауризин, Адепт-хімік, тримав розряджений арбалет. Обличчя стариганів, на які знизу лилося неприємне жовте світло, здавалися театральними масками страху.

У віддаленому кінці зали стояв за кафедрою Сільбер. Перед ним лежала велика розгорнута книжка, і він надзвичайно зосереджено дивився вниз у світлі однієї-єдиної лампи. Його палець шурхотів по сторінці, а тонкі губи безупинно ворушилися. Навіть із цієї відстані Глокта бачив, як по його худому обличчю стікають товсті краплі поту, хоча у приміщенні панував крижаний холод. Поряд із ним до болю прямо стояв архілектор Сульт у чисто-білому плащі й люто дивився блакитними очима на протилежний бік зали.

— Глокто, падло ти калічне! — загарчав він. — Якого хріна ти тут робиш?!

— Цілком міг би запитати те саме й у вас, Ваше Преосвященство. — Глокта змахнув ціпком, обводючи все довкола. — Щоправда, свічки, стародавні книжки, співи й соляні кола цілком викривають вашу гру. Чи не так?

«І ця гра раптом здається доволі дитячою. Увесь цей час, поки я катував мерсерів, ризикував життям у Дагосці, шантажем здобував голоси на ваше ім'я, ви займалися... цим?»

Але Сульт, вочевидь, сприймав її доволі серйозно.

— Забирайся звідси, бовдуре! Це наш останній шанс!

— Оце? Серйозно?

Коска вже ввійшов у двері, а за ним з'явилися найманці в масках. Сільбер досі не зводив погляду з книги й досі ворухив губами, а поту в нього на обличчі стало як ніколи багато. Глокта нахмурився.

— Затуліть йому рота, хто-небудь.

— Ні! — скрикнув Чайл. На його крихітному обличчі відобразився жах. — Не зупиняйте заклинань! Це надзвичайно небезпечна операція! Наслідки можуть бути... можуть бути...

— Катастрофічними! — вереснув Канделау. А проте один із найманців підступив на крок до середини зали.

— Не підходьте до солі! — зарепетував Денка. Із його хисткої свічки крапав віск. — Хоч що робитимете!

— Стій! — різко виміг Глокта, і найманець зупинився на краю кола, пильно дивлячись на нього з-за маски.

Поки вони розмовляли, у приміщенні ставало холодніше. Ставало неприродно холодно. Посеред кіл щось відбувалося. Повітря тремтіло, наче над багаттям, і тремтіло дедалі сильніше, поки бубонів різкий голос Сільбера. Глокта застиг на місці, переводячи погляд з одного старого Адепта на іншого. *«Що робити? Зупиняти його чи не зупиняти? Зупиняти чи...»*

— Дозвольте! — Коска вийшов уперед і запустив вільну ліву руку під чорний плащ.

«Але ж не може бути, щоб ви...» Він недбало й драматично викинув руку вперед, і разом із нею викинув його металевий ніж. Його клинок зблиснув у сяйві свічок, пролетів, закрутившись, крізь мерехтливе повітря в центрі зали та з тихим глухим звуком загруз аж по руків'я у Сільбера в лобі.

— Ха! — Коска схопив Глокту за плече. — А що я вам казав? Бачили хоч раз, щоб хто-небудь кинув ніж краще?

По Сільберовому обличчю збоку стікала червоною цівкою кров. Його очі закотилися догори, спалахнули на мить, а тоді він похилився боком, потягнувши за собою кафедру, і впав на підлогу. Книжка гепнулася на нього, змахнувши старенькими сторінками, а з лампи вилилася підпалена олія й розтеклася цівками по підлозі.

— Ні! — зарепетував Сульг.

Чайл охнув, і в нього відвисла щелепа. Канделау відкинув свічку вбік і розпластався на підлозі. Денка нажахано писнув, затуливши лице однією рукою й визираючи круглими очима з-поміж пальців. Запала довга тиша, в якій усі, крім Коски, з жахом дивилися на труп Адепта-демонолога. Глокта чекав, вишкіривши нечисленні зуби й мало не замруживши очі. *«Схоже на ту жахливу і прекрасну мить між ударом по пальцю й появою болю. Ось він іде. Ось він іде».*

«Ось іде біль...»

От тільки нічого не надійшло. Залою не розійшовся демонічний сміх. Підлога не обвалилася й не відкрила брами до пекла.

Мерехтіння згасло, приміщення почало нагріватися. Мало не розчарований Глокта здійняв брови.

— Скидається на те, що диявольські мистецтва відверто переоцінені.

— Ні! — знову загарчав Сульт.

— Боюся, що так, Ваше Преосвященство. А подумати тільки: колись я вас поважав! — Глокта всміхнувся Адептові-хіміку, який досі кволо тримався за свій розряджений арбалет, і махнув рукою на Гойлове тіло. — Гарний постріл. Вітаю. Мені доведеться робити на одне прибирання менше. — Змахнув пальцем на юрбу найманців позаду. — А тепер схопіть його.

— Ні! — заволав Сауризин і пожбував арбалет на підлогу. — Я нічого з цього не вигадував! Я не мав вибору! Це все він! — Сауризин тицьнув товстим пальцем на безживне тіло Сільбера. — І... і він! — із дрожем у руці показав на Сульта.

— Ви правильно мислите, та це може почекати до допиту. Будьте ласкаві, візьміть під варту Його Преосвященство.

— З радістю.

Коска пройшов через простору залу, здіймаючи чоботями хмаринки білого порошку й лишаючи по собі руйнацію серед вигадливих візерунків.

— Глокто, ідіоте безмозкий! — заверещав Сульт. — Ти й гадки не маєш, яку небезпеку становить Баяз! Цей Перший з-поміж магів і його король-бастард! Глокто! Ти не маєш права! Ай! — зойкнув він, коли Коска завів руки йому за спину і змусив стати на коліна. Його сиве волосся скуйовдилося. — Ти й гадки не маєш...

— Якщо гурки нас не переб'ють, у вас буде задосить часу, щоб це мені пояснити. Запевняю. — Глокта продемонстрував беззубу усмішку, тимчасом як Коска міцно затягнув мотузку на зап'ястках у Сульта. *«Якби ви тільки знали, як давно я мріяв вимовити ці слова...»* — Архілекторе Сульте. Я заарештовую вас за зраду його королівської величності.

Джезаль міг хіба що стояти на місці й дивитись. Одна із близнючок, та, що була заляпана кров'ю, поволі здійняла довгі руки над головою й неквапливо, задоволено потягнулася. Друга здійняла брову.

— Як ви хотіли б померти? — запитала вона.

— Ваша величносте, станьте за мною. — Горст підняв довгий клинок, який тримав здоровою рукою.

— Ні. Не цього разу.

Джезаль зняв із голови корону — ту корону, яку так старанно розробляв Баяз, — і пожбунив її геть. Вона заторохтіла. Досить із нього королювання. Якщо йому судиться померти, він помре чоловіком, нічим не відмінним від інших. Тепер він усвідомлював, що йому безліч разів надавали перевагу. Так багато, що більшість людей про таке і мріяти не могла. Стільки шансів зробити добру справу, а він не робив нічого, тільки скиглив і думав про себе. А тепер уже пізно.

— Я все життя спирався на інших. Ховався за ними. Ліз їм на плечі. Але не цього разу.

Одна із близнючок підняла руки й поволі заплескала в долоні. Розмірене «лясь-лясь» відлунювало від дзеркал. Друга захихотіла. Горст здійняв меча. Джезаль зробив те саме — останній прояв безглуздої непокори.

А тоді між ними промайнув верховний суддя Маровія. Старий рухався неймовірно швидко, довкола нього метлялася темна мантия. Він тримав щось у руці. Довгий прут із темного металу з гаком на кінці.

— Що... — пробелькотів Джезаль.

Гак раптом спалахнув пекучим білим світлом, яскравим, наче сонце в літній день. Запалали, наче зорі, сто гаків, що відображались у дзеркалах на стінах і поступово губилися десь удалині. Джезаль охнув і замружив очі, прикривши лице однією рукою. Довгий слід, який залишила ця яскрава цятка, досі палав і шкварчав у нього перед очима.

Він кліпнув, роззявив рота й опустив руку. Близнючки стояли разом із верховним суддею там, де й раніше, нерухомі, мов статуї. Із отворів на кінці дивної зброї з шипінням виривалися струмені білої пари й закручувалися довкола передпліччя Маровії. Якусь мить ніщо не ворушилося.

А тоді десяток великих дзеркал у віддаленому кінці зали зігнулися посередині, неначе аркуші паперу, раптом перерізані найгострішим ножем у світі. Кілька нижніх половинок і одна верхня неквапливо повалилися вперед і розбилися, засипавши кахляну підлогу зали яскравими скалками скла.

— Ух-х-х-х-х, — видихнула близнючка ліворуч.

Джезаль усвідомив, що з-під її обладунків б'є фонтаном кров. Вона підняла одну руку в його бік, а тоді в неї відпала долоня і з глухим звуком повалилася на кахлі, тимчасом як із рівно обрізаної кукси бризнула кров. Пожирачка впала на лівий бік. Принаймні впав її тулуб. Ноги впали у протилежний бік. Більша її частина повалилася на землю, а тоді в неї відпала голова й покотилася кахлями серед дедалі ширшої калюжі. Її волосся, охайно підстрижене на рівні шиї, опустилося золотою хмаркою в криваве місиво.

Броня, плоть, кістка — все це розділилося на охайні кавалки, бездоганно, як сир під натиском струни. Близнючка праворуч нахмурилася й нетвердо ступила один крок до Маровії. У неї підігнулися коліна, і вона впала, розтята по талії. Її ноги впали й завмерли, звідти висипалася бура купа порошу. Верхня половина дряпалася нігтями вперед і з шипінням підвела голову.

Повітря довкола верховного судді замерехтіло, а розітнуте тіло пожирачки спалахнуло полум'ям. Воно трохи поборсалось з протяжним квилінням. А тоді застигло купою чорного попелу, від якого йшов дим.

Маровія підняв дивну зброю й тихенько присвиснув, усмінено глипаючи на гак на її кінці, з якого досі виходило кілька струменів пари.

— Канедіас. Він, безумовно, вмів робити зброю. Справжній майстер Творець, так, ваша величносте?

— Що? — геть отетерівши, пробелькотів Джезаль.

Коли Маровія пішов до них, його обличчя поволі розтануло. Під ним почало проявлятися інше. Незмінними залишилися тільки його очі. Різнокольорові, зі щасливими зморшками довкола кутиків, вони всіміхалися Джезалеві, наче давньому другові.

Йору Сульфур уклонився.

— Ні хвилини спокою, так, ваша величносте? Жодного спокою, навіть ненадовго.

Одні з дверей розчахнулися з гучним звуком. Джезаль підняв шпагу. Серце в нього було готове вискочити із грудей. Сульфур різко крутнувся, тримаючи збоку зброю Творця. До зали ввійшов чоловік. Здоровань зі скривленим обличчям у шрамах.

Його груди важко здіймалися, в одній руці був опущений важкий меч, а другу він притиснув до ребер.

Джезаль кліпнув. Йому в це майже не вірилося.

— Логен Дев'ятипалий. Як ти в біса сюди дістався?

Північанин якусь мить дивився на них. А тоді притулився спиною до дзеркала біля дверей і впустив меч на кахлі. Поволі ковзнув униз, аж до підлоги, й усівся там, відхиливши голову до скла.

— Це довга історія, — проказав.

— Послухай нас...

Тепер у вітрі було повно силуетів. Сотні. Вони юрмилися докола зовнішнього кола. Його ясне залізо затуманилось і блискувало холодною вологою.

— ...нам є що тобі розповісти, Ферро...

— Таємниці...

— Що ми можемо тобі дати?

— Ми знаємо... все.

— Тільки впусти нас...

Стільки голосів. Вона чула серед них Аруфа, свого давнього вчителя. Чула работоргівця Сусмана. Чула матір і батька. Чула Юлвея та принца Утмана. Сотню голосів. Тисячу. Голоси знайомі й забуті. Голоси мертвих і живих. Крики, бурмотіння, зойки. Шепіт їй на вухо. Дедалі ближчий. Ближчий за її власні думки.

— Хочеш помсти?

— Ми можемо дати тобі помсту.

— Таку, про яку ти й не мріяла.

— Все, що захочеш. Усе, що тобі потрібно.

— Тільки впусти нас...

— Ота порожнеча в тобі?

— Там бракує нас!

Металеві кільця побіліли від інію. Ферро стояла на колінах в одному кінці запаморочливого тунелю зі стінками з біжучої, ревучої лютої матерії, повного тіней. Кінець його був десь далеко за темним небом. У її вухах ледь чутно відлунював сміх Першого з-поміж магів. Повітря гуділо від сили, звивалося, мерехтіло, розпливалося.

— Тобі нічого не треба робити.

— Баяз.

- Це зробить він.
- Дурень!
- Брехун!
- Впусти нас...
- Йому не зрозуміти.
- Він тебе використовує!
- Він сміється.
- Але це ненадовго.
- Ворота ледь тримаються.
- Впусти нас...

Якщо Баяз і почув голоси, то не показував цього. Бруківка дрижала й тріскалася; тріщини розходилися від його ніг, і довкола нього крутилися по спіралі уламки. Залізні кільця почали рухатися, гнутися. Завищавши змученим металом, вирвалися з напіврозваленого каміння й заблищали яскравими гранями.

- Печаті ламаються.
- Одинадцять вартівників.
- І одинадцять вартівників відображених.
- Двері відчиняються.
- Так, — разом промовили голоси.

Тіні насунули ближче. Ферро задихала важко і швидко, застукала зубами, у неї затремтіли кінцівки й захололо самісіньке серце. Вона стояла коліньми на краю прірви — бездонної, безмежної, повної тіней, повної голосів.

- Скоро ми будемо з тобою.
- Дуже скоро.
- Час прийшов.
- Дві сторони поділу знову разом.
- Як і мали бути.
- Перш ніж Еуз оголосив свій Перший закон.
- Впусти нас...

Їй достатньо просто потримати Сім'я ще якусь мить. Тоді голоси принесуть їй помсту. Баяз — брехун, вона знала це від початку. Вона йому нічого не завинила. У неї затріпотіли й зімкнулися повіки, а щелепа відвисла. Шум вітру став іще тихішим, і врешті вона перестала чути щось, окрім голосів.

Тихих, заспокійливих, праведних.

— Ми захопимо світ і виправимо його.

— Разом.

— Впусти нас...

— Ти нам допоможеш.

— Звільниш нас.

— Можеш нам довіряти.

— Довіряти...

Довіряти?

Це слово вживають тільки брехуни. Ферро згадала рештки Аулкаса. Пусті руїни, прокляту землю. Істоти Потойбіччя створені з брехні. Краще мати в собі порожнечу, ніж заповнити її цим. Вона просунула язик між зубами й сильно закусилася, а тоді відчула, як її рот наповнюється солоною кров'ю. Судомно вдихнула, зусиллям волі розплющила очі.

— Довірся нам...

— Впусти нас!

Ферро побачила скриню Творця — мінливий, плавучий обрис. Нахилилася над нею і вчепилася в неї задубілими кінчиками пальців, тимчасом як її били потоки повітря. Вона нікому не буде рабинею. Ні Баязові, ні Оповідачам Таємниць. Вона знайде власний шлях. Може, й темний, зате свій.

Кришка розчахнулася.

— Ні, — хором засичали голоси їй у вухо.

— Ні!

Ферро заскреготіла скривавленими зубами й загарчала від люті, силкуючись розтиснути пальці. Світ обернувся на темну масу, що топилася, волала й не мала жодної форми. Її заціпеніла рука поступово, помалу розімкнулася. Ось вона, її помста. Помста брехунам, помста тим, хто використовує інших, помста злодіям. Земля затрусилася, почала кришитися, розверзлася, тоненька і крихка, наче скляна шибка, а під нею знайшлася порожнеча. Ферро повернула тремтливую руку, і Сім'я випало в неї з долоні.

Голоси всі як один вигукнули суворий наказ:

— *Hi!*

Вона машинально схопилася за кришку і процідила:

— Ідіть нахуй!

А тоді з останніх сил закрила скриню.

ПІСЛЯ ДОЩІВ

Логен спирався на парапет високо на вежі збоку палацу й насуплено вдивлявся у вітер. Колись він робив те саме — здавалося, відтоді минула вже ціла вічність — на вершині Великої вежі. Отетеріло витріщався на безкінечне місто, думаючи, чи міг би коли-небудь уявити таке ж горде, прекрасне й незнищенне людське творіння, як Агріонт.

Ради мертвих, як же все змінюється!

Зелений парк був усіяний упалим сміттям, дерева в ньому були поламані, трава — викорчувана, озеро наполовину вистекло й перетворилося на багнисте болото. Із західного краю ще стояли дугою білі будівлі — щоправда, з розчахнутими порожніми вікнами. Далі на захід будівлі не мали дахів і з них звисали голі крокви. А ще далі їхні стіни були побиті й подряпані — завалені камінням порожні оболонки, та й годі.

За ними ж не було нічого. Зникла велика зала з золотим куполом. Зникла площа, на якій Логен дивився змагання з мечами. Велика вежа, могутня стіна під нею й усі ті величні будівлі, по яких Логен бігав, рятуючись, разом із Ферро. Усе це зникло.

У західному кінці Агріонта утворилося колосальне коло руйнації, в якому zostалися лише кілька акрів безформних руїн. Місто за ним було розітнуте чорними шрамами, там досі здіймався дим від останніх нечисленних пожеж, від корпусів кораблів, які досі тліли та дрейфували в затоці. Над усім цим бовванів Будинок Творця, чітка чорна громада під похмурими хмарами, байдужа й неторкана.

Логен стояв там, знов і знов чухаючи пошрамований бік обличчя. Рани в нього нили. Як же їх багато! Всі частини його тіла були побиті й укриті синцями, розтрошені й розірвані. Сліди сутички з пожирачем, бою за ровом, поєдинку зі Страховидлом, сімох днів різанини у Високогір'ї. Сліди сотні бійок,

сутичок і давніх походів. Їх надто багато, щоби згадати. Він так стомився, йому так боляче, його так сильно нудить...

Логен опустил насуплений погляд на власні руки, які тримав перед собою на парпеті. На тому місці, де мав би бути його середній палець, на нього у відповідь поглянув голий камінь. Він досі Дев'ятипалий. Кривава Дев'ятка. Людина, створена зі смерті, як і сказав Бетод. Він мало не вбив Шукача напередодні і знав це. Свого найдавнішого друга. Єдиного друга. Він здійняв меч і таки зробив би це, якби не вибрик долі.

Він згадав, як стояв угорі, збоку Великої північної бібліотеки, і видивлявся на порожню долину, на спокійне озеро, під яким неначе лежало велике дзеркало. Згадав, як вітер торкався його нещодавно поголеної щелепи, і замислився, чи може людина змінитися.

Тепер же він знав відповідь.

— Майстре Дев'ятипалий!

Логен швидко повернувся, засичавши кризь зуби: запалав шов на боці. Перший з-поміж магів вийшов через двері на свіже повітря. Він якось змінився. Здавався молодим. Навіть молодшим, аніж тоді, коли Логен із ним познайомився. В його рухах була якась різкість, а в очах — вогонь. Здавалося навіть, що в сивій бороді, яка обрамляла його товариську усмішку, з'явилося кілька темних волосин. А та усмішка була першою, яку Логен побачив за тривалий час.

— Ти постраждав? — запитав маг.

Логен кисло втягнув повітря кризь зуби.

— Та вже не вперше.

— І все-таки легше від того не стає. — Баяз поклав м'ясисті кулаки на камінь поряд із Логеновими й радісно поглянув на краєвид. Наче то була не колосальна руйнація, а поле квітів. — Я геть не очікував так швидко побачити тебе знов. І побачити, що ти так далеко просунувся. Твій конфлікт, як я розумію, завершився. Ти переміг Бетода. Як я чув, скинув його із його ж стін. Незле. Завжди думаєш, яку пісню про це співатимуть, так? А тоді ти посів його місце. Кривава Дев'ятка, король північан! Тільки уяви собі.

Логен насупився.

— Не так усе було.

— То вже деталі. Результат такий самий, хіба ні? На Півночі нарешті мир? Так чи інакше, вітаю.

— Бетод мав що сказати.

— Справді? — безтурботно перепитав Баяз. — Мені його розмови завжди здавалися доволі нудними. Тільки й чути, що про нього, його плани, його досягнення. Коли людина зовсім не думає про інших, це страшенно втомлює. Це негrecно.

— Він сказав, що не вбив мене через тебе. Що ти торгувався за моє життя.

— Мушу визнати, що це правда. Він мені завинив, а тебе я виміг як плату. Я люблю дбати про майбутнє. Вже тоді знав, що мені може знадобитися людина, здатна розмовляти з духами. Те, що ти виявився таким симпатичним попутником, стало несподіваним плюсом.

Логен зрозумів, що почав говорити крізь зуби.

— Просто це було б незле знати.

— А ти мене ніколи не питав, майстре Дев'ятипалій. Як я пам'ятаю, ти не хотів знати мої плани, а я не хотів робити так, щоб ти почувався моїм боржником. «Я колись урятував тобі життя» було б кепським початком для нашої дружби.

Усе це було доволі розважливо, як і все, що коли-небудь казав Баяз, але однаково лишало по собі неприємний посмак: його виміняли, наче кабана.

— Де Кей? Я хотів би...

— Мертвий, — Баяз вимовив це слово елегантно, різко, наче метнув ніж. — Ми дуже гостро переживаємо його втрату.

— Возз'єднався з землею, так?

Логен згадав, яких зусиль доклав, щоб урятувати життя учня. Скільки миль він плентався під дощем, намагаючись учинити як годиться. І все намарне. Можливо, він мав би відчувати більше. Але це було важко, коли в нього перед очима було так багато смерті. Тепер Логен утратив чутливість. Або ж йому насправді було до сраки. Важко було сказати, що з цього — правда.

— Возз'єднався з землею, — пробурмотів він іще раз. — Зате ти йдеш далі.

— Звісно.

— Інакше не можна, коли виживаєш. Згадуєш їх, кажеш якісь слова, а тоді йдеш далі й надієшся на краще.

— А й справді.

— Треба дивитися реально на такі речі.

— Це так.

Логен потер однією рукою хворий бік, намагаючись викликати в себе якісь почуття. Але посилення болю нікому не допомагає.

— Я вчора втратив друга.

— День вийшов кривавим. Зате переможим.

— О, справді? Для кого?

Логен бачив, як серед руїн снують люди й порпаються, наче комахи, серед уламків, шукаючи вцілілих і знаходячи мертвих. Він сумнівався, що багато з них тепер відчувають радість перемоги. Він знав, що сам її не відчуває.

— Мені треба бути зі своїми, — пробурчав він, але й не ворухнувся. — Допомогати з похованням. Допомогати з пораненими.

— Утім, ти тут, дивишся собі вниз. — Зелені очі Баяза були жорсткі, як каміння. Цю жорсткість Логен помітив іще на самісінькому початку, та чомусь про неї забув. Якось навчився на неї не зважати. — Цілком розумію твої почуття. Зцілення — це для молодих. Стаючи старшою, людина розуміє, що дедалі менше терпить поранених. — Знову повернувшись до жахливого краєвиду, він здійняв брови. — Я дуже старий.

Він підняв кулак, щоб постукати, а тоді зупинився, нервово потираючи пальцями об долоню.

Йому згадався її кисло-солодкий запах, сила її рук, обриси її набурмосеного обличчя у світлі вогню. Згадалось їй тепло, коли вона тулилася до нього серед ночі. Він знав, що між ними було дещо добре, хоча їхні розмови завжди виходили суворими. Деякі люди неспроможні на лагідні слова, хай як стараються. Він, звісно, не відчував великої надії. Такій людині, як він, краще без неї. Проте той, хто нічого не дає, нічого й не отримує.

Тож Логен зціпив зуби й постукав. Відповіді не було. Він пожував губу й постукав іще раз. Нічого. Нахмурився, збентежившись і раптом утративши терпець, крутнув дверну ручку й розчахнув двері.

Ферро різко розвернулася. Одяг у неї був пом'яттий і забрюханий, навіть сильніше, ніж зазвичай. Очі — круглі, навіть дикі, кулаки — стиснені. Однак, коли вона побачила, що то він, її лице швидко витягнулось, і тоді йому стало сумно.

— Це я, Логен.

— Угу, — буркнула вона. Сіпнула головою вбік і набурмосилася на вікно. Підійшла до нього на кілька кроків, примруживши очі. А тоді раптом різко розвернулася у протилежний бік. — Отам!

— Що? — спантеличено пробурмотів Логен.

— Хіба ти їх не чуєш?

— Кого не чую?

— Їх, йолопе! — Ферро підкралася до однієї зі стін і притулилася до неї.

Логен не знав напевне, як це відбуватиметься. Він знав: із нею ніколи не можна бути в чомусь упевненим. Однак цього не очікував. Тож вирішив, що треба просто сунути вперед. А що ще він міг удіяти?

— Я тепер король. — Він пирхнув. — Король північан, можеш у це повірити? — Логен думав, що вона розсміється йому в обличчя, та Ферро просто стояла на місці, слухаючи стіну. — І я, і Лютар. Парочка королів. Можеш уявити двох паскуд, менш гідних корони?

Відповіді не було.

Логен облизав губи. Мабуть, вибору не лишилося — доведеться відразу перейти до суті.

— Ферро. Все так вийшло... Ми так... розійшлися... — Він підступив до неї на крок, а тоді ще на крок. — Я шкодую, що... Не знаю... — Він поклав руку їй на плече. — Ферро, я намагаюся тобі сказати...

Вона швидко розвернулася і затулила йому рота рукою.

— Тс-с-с-с-с.

Схопила його за сорочку й потягнула додолу, поставила на коліна. Притулила вухо до кахлів, переводячи погляд то вперед, то назад, неначе щось наслухала.

— Чуєш? — Ферро відпустила Логена й забилася в куток. — Отам! Чуєш їх?

Він поволі простягнув руку й торкнувся її карку, провів шерехатими кінчиками пальців по її шкірі. Вона відштовхнула

його, смикнувши плечима, і він відчув, що кривиться. Можливо, те добре, що було між ними, існувало лиш у нього в голові, але не в неї. Можливо, йому так сильно цього хотілося, що він дозволив собі це уявити.

Логен підвівся й покашляв, прочищаючи сухе горло.

— Не зважай. Я, мабуть, повернуся згодом.

Вона досі стояла на колінах, притуливши голову до підлоги. Навіть не провела його поглядом.

Логен Дев'ятипалий добре знав смерть. Ходив серед неї всі свої дні. Бачив, як після битви під Карлеоном колись давно тіла спалювали десятками. Бачив, як в безіменній долині у Високогір'ї їх закопували сотнями. Ходив горою з людських кісток під зруйнованим Аулкусом.

Але навіть Кривава Дев'ятка, найстрашніша людина на Півночі, ніколи не споглядав нічого такого, як тут.

Тіла біля широкої дороги були складені купами, що сягали людині по груди. Там осідали все нові й нові гори трупів. Незліченні сотні трупів. Так багато, що він і припустити не міг, скільки їх. Хтось спробував їх прикрити, але не дуже ретельно. Зрештою, мерці за таке не дякують. Пошарпані простирадла майоріли на вітрі, причавлені ламаним деревом, а з-під них звисали безвільні руки й ноги.

На цьому кінці дороги ще стояло кілька статуй. Горді колись королі та їхні радники з кам'яними обличчями й тілами у шрамах і щербинах сумовито дивилися на криваву руїну, що утворилася коло їхніх ніг. Статуй було достатньо, щоб Логен здогадався, що це справді Алея Королів і що він не забрів ненароком до краю мертвих.

За сто кроків лишилися тільки порожні постаменти. На одному ще трималися зламані ноги. Довкола них зібралася дивна компанія. Якась зів'яла. Десь між смертю й життям. Один чолові'яга сидів на кам'яному блоці й отетеріло на щось дивився, пучками зриваючи з голови волосся. Інший кашляв у закривавлену ганчірку. Жінка й чоловік лежали поряд, дивлячись із роззявленими ротами невідомо на що. Обличчя в них зморщилися так, що не зосталося майже нічого, крім черепів. Вона дихала шумно, неглибоко і швидко. Він не дихав узагалі.

Ще сто кроків — і Логен неначе опинився в якомусь зруйнованому пеклі. Ніщо не вказувало на те, що тут коли-небудь стояли статуї, будівлі чи щось інше. На їхньому місці були лише безладні гори дивного сміття. Уламки каменю, потрощене дерево, покручений метал, папір, скло, і все це було звалене до купи й перемішане з тоннами пилу й землі. Із руїн стирчали дивом уцілілі предмети: двері, стілець, килим, мальована тарілка, усміхнене лице статуї.

Серед цього безладдя повсюди щосили трудилися забрьохані чоловіки й жінки, що порпались у смітті, викидали його на дорогу, намагалися розчистити в ньому стежки. Рятувальники, робітники, злодії — хто його зна? Логен проминув тріскуче багаття заввишки з людський зріст і відчув на щоці поцілунок його тепла. Поряд стояв великий вояк в обладунку, забрудненому чорною сажею.

— Знайшли щось із білого металу? — ревів він на шукачів. — Хоч щось? Це треба кидати у вогонь! Плоть у білому металі? Спалюйте! За наказом Закритої Ради!

За кілька кроків стояла одна з найвищих куп, а на її вершині хтось щосили смикав за великий шматок дерева. Чолов'яга розвернувся, щоб узятися краще. То був не хто інший, як Джезаль дан Лютар. Одяг у нього був подертий і брудний, лице — обмазане грязюкою. Він скидався на короля не більше, ніж Логен.

Поряд стояв кремезний чоловік з однією рукою в перев'язі й дивився вгору.

— Ваша величносте, це небезпечно! — писнув він напрочуд дівочим голосом. — Нам справді варто...

— Ні! Я потрібен тут!

Джезаль зігнувся над колодою, наліг на неї, у нього на шиї виступили вени. Він аж ніяк не міг посунути колоду самотужки, та все одно намагався. Логен стояв і дивився на нього.

— Як давно він це робить?

— Усю ніч і весь день, — відповів кремезний, — і, здається, не збирається зупинитися. Серед тих небагатьох, кого ми знайшли, майже всі слабують на цю хворобу. — Він махнув здоровою рукою на жалюгідну компанію біля статуй. — У них випадає волосся. Випадають нігті. Зуби. Вони в'януть. Дехто

вже помер. Інші близькі до цього. — Він поволі захитав головою. — Який злочин ми скоїли, щоб заслужити на цю кару?

— Кара не завжди дістається винуватим.

— Дев'ятипалий! — Джезаль дивився вниз. Позаду нього світило водянисте сонце. — Ось у кого сильна спина! Хапайся за кінець отієї колоди!

Важко було зрозуміти, яку користь може принести пересування колоди серед усього цього. Однак, як завжди казав Логенів батько, великі подорожі починаються з маленьких кроків. Тож він поліз угору, чуючи, як під його чоботями тріскає дерево й ковзає каміння, вибрався на вершину й застиг на місці, витріщившись.

— Ради мертвих...

Із того місця, де стояв Логен, здавалося, ніби гори уламків тягнуться вічно. Люди повзали по них, несамовито тягаючи сміття, ретельно його просіюючи чи просто стоячи так, як він, вражені масштабами. Коло цілковитої руйнації щонайменше одну милю завширшки.

— Логене, допоможи!

— Так. Авжеж.

Він нагнувся й підсунув долоні під один кінець довгого шматка подряпаного дерева. Двоє королів тягають колоду. Королі грязюки.

— Тепер тягни!

Логен наліг на колоду. У нього запалав шов. Поступово він відчув, як дерево сунеться.

— Так! — процідив крізь зуби Джезаль.

Вони разом підняли її й перетягнули на один бік. Джезаль сягнув униз і відтягнув суху гілку якогось дерева, зірвав подерте простирадло. Під ним лежала жінка, що дивилася вбік. Однією зламанною рукою вона обіймала дитину з темним від крові кучерявим волоссям.

— Гаразд. — Джезаль поволі витер рота тильним боком брудної долоні. — Гаразд. Що ж... Ми докладемо їх до решти мертвих. — Він знову поліз руїнами. — Чуєш, ти! Принеси отой лом! Осюди, і кирку на додачу — нам треба прибрати цей камінь! Поклади туди. Це знадобиться нам згодом. Для відбудови!

Логен поклав руку йому на плече.

— Джебзало, зачекай. Зачекай. Ти мене знаєш.

— Звісно. Мені хочеться так думати.

— Гаразд. Тоді скажи мені ось що. Я... — йому важко було дібрати потрібні слова. — Я... лиха людина?

— Ти? — Джебзаль спантеличено витріщився на нього. — Та ти найкраща людина, яку я знаю.

Вони зібралися примарною юрбою під зламаним деревом у парку. Чорні людські силуети стояли спокійно й нерухомо, а над ними довкола призахідного сонця розкинулися хмари, червоні й золоті. Логен, підійшовши ближче, чув їхні неквапливі голоси. Промови про мертвих, тихі й сумні. Він бачив могили біля їхніх ніг. Дві дюжини куп свіжої перекопаної землі, насипані колом, щоб усі були рівні. Великий Зрівнювач, як кажуть горяни. Людей кладуть у землю, і люди виголошують промови. Це могло б відбуватися на давній Півночі, колись давно, за часів Скарлінга Худлеса.

— ...Хардінг Мовчун. Ніколи не бачив кращого лучника. Жодного разу. Навіть полічити не можу, скільки разів він урятував мені життя, не чекаючи за це подяки. Хіба, може, чекав, що я зроблю те саме для нього. Гадаю, цього разу я не зміг. І, гадаю, ніхто з нас не міг...

Голос Шукача затих. Кілька людей повернули голови й поглянули на Логена, коли його кроки захрускотіли по гравію.

— Та це ж король північан! — вимовив хтось.

— Кривава Дев'ятка власною персоною.

— Треба вклонитись, еге ж?

Тепер усі вони дивилися на нього. Він бачив, як у присмерку виблискують їхні очі. Видно було лише кошлаті обриси, розрізнити окремих людей було важко. Юрба тіней. Юрба привидів, і так само непривітні.

— Хочеш щось сказати, Кривава Дев'ятко? — долинув голос звідкись іззаду.

— Мабуть, ні, — визнав він. — Ви самі незле справляєтеся.

— Ми не мали причин бути тут.

Дехто схвально забурмотів.

— Це не наш бій, хай йому грець.

— Їм не треба було вмирати.

Знову бурмотіння.

— Ми мали б ховати зараз тебе.

— Так, можливо. — Тут Логен був би радий заридати, та натомість несподівано всміхнувся. Усмішкою Кривавої Дев'ятки. Отим усміхом, який буває в черепів, у якому не ховається нічого, крім смерті. — Можливо. Та не вам обирати, хто загине. Якщо вам бракує сміливості самим докласти до цього рук. А ви їх доклали? Хоч хтось із вас?

Мовчання.

— Ну, що ж... Хардінг Мовчун — молодець. Усі інші загиблі — молодці, за всіма ними сумуватимуть. — Логен сплюнув на траву. — А вас усіх — до сраки.

Він розвернувся й пішов туди, звідки прийшов.

У п'ятьму.

ВІДПОВІДІ

«С^{тільки справ».}

Будинок питань досі стояв, і хтось мав узяти керівництво на себе. *«А хто ще це зробить? Очільник Гойл? На жаль, йому заважає арбалетна стріла в серці».* Хтось мусив займатись інтернуванням і допитами багатьох сотень гуркських полонених, а їхня кількість поповнювалася щодня, поки армія відтісняла загарбників назад до Кельна. *«А хто ще цим займатиметься? Практик Вітарі? Вона назавжди поїхала із Союзу, забравши з собою дітей».* Хтось мусив розслідувати зраду лорда Брока. Відкопати його й викоринити його поплічників. Займатись арештами й витягати зізнання. *«А хто ще у нас є? Архілектор Сульт? Ой, лишенько, ні».*

Глокта підійшов до дверей, важко дихаючи та шкірячи нечисленні зуби через безкінечні болі в ногах. *«Принаймні я доречно вирішив переїхати до східної частини Агріонта. Треба радіти життєвим дрібничкам, як-от місцю, в якому можна вкласти свою скалічену оболонку. Моє старе помешкання, без сумніву, зараз томиться під тисячею тонн щебеню, як і решта...»*

Його двері були зачинені не до кінця. Він ледь-ледь їх підштовхнув, і вони зарипіли й відчинилися. В коридор пролилося м'яке світло лампи, впавши сяйливою смугою на запорошені мостини, на основу Глоктиного ціпка й на забрьоханий носак його чобота. *«Я не лишав жодних дверей незамкненими і, звісно, не лишав запаленою жодної лампи».* Його язик нервово ковзнув по голих яснах. *«Отже, гість. Непроханий. Мені ввійти й запросити його до своїх кімнат?»* Його очі ковзнули вбік, до тіней у коридорі. *«Чи кинутися навтіки?»* Він, мало не всміхаючись, почовгав через поріг; спершу переніс ціпок, тоді — праву ногу, а відтак — ліву, що з болем потягнулася слідом.

Глоктин гість сидів попід вікном у світлі однієї лампи. Яскраве сяйво розливалося по суворих поверхнях його обличчя,

а в глибоких западинах на ньому збиралася холодна п'ятьма. Перед ним стояла дошка для гри у квадрати, достоту така, якою її залишив Глокта. Фігури на ній відкидали довгі тіні на картате дерево.

— Отакої, очільник Глокта! Я чекав на вас.

«*А я — на вас*». Глокта пошкандибав до столу, шкрябаючи щіпком по голих мостинах. «*Неохоче, ніби на шибеницю шкандибаю. Ну, що ж... Ніхто не обманює ката вічно. Можливо, ми принаймні дістанемо наостанку відповіді на деякі запитання. Я завжди мріяв померти добре поінформованим*». Він закректав і повільно, дуже повільно опустився у вільне крісло.

— Я маю приємність звертатися до майстра Валінта чи майстра Балка?

Баяз усміхнувся.

— Звісно, до обох.

Глокта обкрутив язик довкола одного з останніх своїх зубів і відтягнув його назад, ледь чутно прицмокнувши.

— І чим я завдячую цій приголомшливій честі?

— А хіба я не казав того дня, коли ми завітали до Будинку Творця, що нам рано чи пізно треба буде поговорити? Поговорити про те, чого хочу я й чого хочете ви? Ця мить настала.

— О, радісний день.

Перший з-поміж магів подивився на нього ясними очима, так, як людина може дивитися на цікавого жука.

— Мушу визнати, очільнику, що ви мене зачаровуєте. Здавалося б, ваше життя геть нестерпне. Однак ви дуже, дуже завзято боретеся за виживання. Всіма можливими видами зброї й хитрощами. Просто відмовляєтеся померти.

— Я готовий померти. — Глокта відповів на його погляд — відплатив тією ж монетою. — Та програвати відмовляюся.

— За всяку ціну, так? Ми з вами два чоботи пара, а знайти таких, як ми, справді непросто. Ми розуміємо, що потрібно зробити, й не боїмося це робити, незалежно від своїх почувань. Ви, звісно, пам'ятаєте лорд-канцлера Фікта.

«*Якщо полинутти думками в далеку минувшину...*»

— Золотого канцлера? Кажуть, він сорок років керував Закритою Радою. Кажуть, він керував Союзом.

«Так казав Сульт. Сульт казав, що після його смерті залишилася порожнеча, яку кортить заповнити як йому, так і Маровії. З цього й розпочався цей огидний танець для мене. З візиту архілектора, з зізнання мого давнього друга Салема Ревса, з арешту Зеппа дан Тойфеля, мініцмейстра...»

Баяз провів одним товстим пальцем по фігурах на дошці для квадратів, неначе роздумуючи над наступним ходом.

— У нас із Фіктом була домовленість. Я зробив його могутнім. Він усіляко служив мені.

«Фікт... фундамент, на якому стояла країна... служив тобі? Я був готовий до проявів манії величі, та повірити в це буде не так просто».

— Ви хочете, щоб я подумав, ніби весь цей час ви контролювали Союз?

Баяз пирхнув.

— Відколи я зібрав до купи цю клятву штуку за часів так званого Харода Великого. Іноді виникала необхідність докласти рук самому, як під час цієї, останньої кризи. Проте здебільшого я тримався на відстані, так би мовити, за лаштунками.

— Там, певно, трохи задушливо.

— Неприємна необхідність. — Світло лампи зблиснуло на білозубій усмішці мага. — Люди люблять спостерігати за гарненькими маріонетками, очільнику. Побачивши ляльковода хоч мигцем, вони можуть надзвичайно засмутитися. Ба більше, вони можуть навіть несподівано зауважити ніточки на власних зап'ястках. Сульт помітив дещо за лаштунками — і погляньте тільки, до якої біди він усіх довів.

Баяз перекинув одну з фігур, і та повалилася на бік, а тоді злегка загойдалася вперед-назад.

— Припустімо, що ви справді такий видатний архітектор і ви подарували нам... — Глокта махнув рукою в бік вікна. *«Багато акрів чарівних руїн».* — Усе це. Нащо така щедрість?

— Мушу визнати, я зробив це не зовсім з альтруїстичних міркувань. За Калула могли битися гурки. Мені були потрібні власні солдати. Навіть найвидатнішим генералам потрібні маленькі люди, які триматимуть стрій. — Маг із відсутнім ви-

глядом підштовхнув уперед одну з найменших фігур. — Навіть найвидатнішому воїнові потрібні обладунки.

Глокта випнув нижню губу.

— Але тут Фікт помер, і ви zostалися голі.

— Голий, як маля, в такому віці! — Баяз протяжно зітхнув. — Ще й за кепських обставин, коли Калул готувався до війни. Треба було швидше забезпечити підхожого спадкоємця, та думками я був деінде, заглиблений у свої книжки. Що старшим ти стаєш, то швидше минають роки. Дуже просто забути, як швидко помирають люди.

«І як легко».

— Після смерті золотого канцлера залишився певний вакуум, — стиха промовив Глокта, обдумуючи ситуацію. — Сульт і Маровія побачили можливість захопити владу і просунути власні уявлення про те, якою повинна бути країна.

— І так уже вийшло, що ці уявлення надзвичайно чудні. Сульт хотів повернути вигадане минуле, в якому всі залишалися на своїх місцях і завжди робили те, що їм казали. А Маровія? Ха! Маровія хотів віддати владу на поталу народу. Голосування? Вибори? Голос пересічної людини?

— Він висловлював якусь таку думку.

— Сподіваюся, ви висловили належну зневагу до неї. Владу народові? — пирхнув Баяз. — Та вона йому не потрібна. Він не розуміє, що це таке. Що він у біса робив би з нею, якби мав її? Народ — як діти. Це і є діти. Йому потрібен хтось, хто казатиме йому, що робити.

— Мабуть, хтось такий, як ви?

— А хто краще підходить на цю роль? Маровія сподівався використати мене у своїх дріб'язкових планах, а я тим часом вправно використовував його. Поки він боровся із Сультом за недоїдки, гру вже було виграно. Той хід я підготував задалегідь.

Глокта поволі кивнув.

— Джезаль дан Лютар.

«Наш маленький бастардик».

— Ваш і мій друг.

«Але від бастарда жодної користі, якщо...»

— На заваді стояв кронпринц Рейнолт.

Маг перекинув одну фігуру, і вона повільно скотилася з дошки й заторохтіла об стіл.

— Ми говоримо про визначні події. Без певних утрат не обійтися.

— Ви влаштували все так, ніби його вбив пожирач.

— О, так і було. — Баяз самовдоволено визирав із тіні. — Не всі, хто порушує Другий закон, служать Калулові. Мій учень Йору Сульфур уже давно небайдужий до м'яся.

Він клацнув двома рядами гладеньких рівних зубів.

— Зрозуміло.

— Це війна, очільнику. На війні потрібно користуватися будь-якою зброєю. Стриманість — дурна примха. І навіть гірше. Стриманість — це боягузтво. Але погляньте лишень, кому я зараз читаю лекцію. Вас не треба вчити жорсткості.

— Не треба.

«Її врізали в мене у в'язницях імператора, і відтоді я постійно в ній вправляюся».

Баяз легенько підштовхнув одну з фігур уперед.

— Сульфур — корисна людина. Людина, яка колись давно змірилася з вимогами необхідності й досконало опанувала науку перебирання чужої подоби.

«Він був вартовим, який ридав під дверима принца Рейнолта. Вартовим, який наступного дня розчинився в повітрі...»

— Клаптик тканини, взятий з опочивальні посланця, — про бурмотів Глокта. — Кров, якою була обляпана його мантія.

«Так невинуватий потрапив на шибеницю й розквітла війна між Гуркулом і Союзом. Один різкий змах мітлою — і дві перешкоди вправно прибрано».

— Мир із гурками не слугував моїм цілям. Сульфур недопрацював, залишивши такі відверті зачіпки. А втім, він ніколи не очікував, що вас зацікавить правда, якщо існує зручне пояснення.

Глокта повільно кивнув. У нього в голові поступово вимальюувалася вся ситуація.

— Він почув про мої розслідування від Северарда, і мені зробив премілий візит ваш ходячий труп Мотіс, який сказав: зупинись або помри.

— Саме так. Іншими разами Йору брав собі інше обличчя, називав себе Дубильником і підбурював селян на доволі негарну поведінку. — Баяз оглянув свої нігті. — Однак усе це заради доброї справи, очільнику.

— Надати чарівності вашій новій маріонетці. Зробити його улюбленцем народу. Познайомити з ним дворян, Закрити Раду. Ті чутки розпускали ви.

— Героїчні діяння на зруйнованому заході? Джезаль дан Лютар? — Баяз пирхнув. — Та він майже нічим не займався, крім ниття про дощ.

— Просто вражає те, у що готові повірити нікчемні ідіоти, якщо це викрикувати достатньо голосно. А ще ви сфальсифікували Турнір.

— Ви помітили? — Баязова усмішка стала ширшою. — Я вражений, очільнику, надзвичайно вражений. Ви весь цей час тинялися неймовірно близько до правди. — *«І водночас неймовірно далеко від неї»*. — Та не треба через це журитися. У мене багато переваг. Сульг урешті навпомацки підійшов до відповідей, але занадто пізно. Я від початку підозрював, які в нього можуть бути плани.

— І тому ви попросили про розслідування мене?

— Те, що ви не задовольняли мого прохання до найостаннішої миті, дещо мене дратувало.

— Можливо, вам варто було б гарно про це попросити. — *«Принаймні це було б незвично»*. — На жаль, я опинився у складному становищі. Дістав забагато господарів.

— Однак їх уже немає, чи не так? Я був мало не розчарований, коли дізнався, якими обмеженими були дослідження Сульга. Сіль, свічки, заклинання? Просто жалюгідна підліткова забавка. Може, цього й достатньо, щоби вчасно покінчити з отим любителем демократії, Маровією, та для мене це не становить ані найменшої загрози.

Глокта насуплено поглянув на дошку для квадратів. *«Сульг і Маровія. Хай які вони були розумні, хай які могутні, їхня потворна маленька боротьба не мала жодної значущості. У цій грі вони були дрібними фігурами. Такими дрібними, що навіть не здогадувались, яка велика насправді дошка. Тоді хто я? У кращому разі — порошок між клітинками»*.

— А як щодо таємничого візитера у ваших покоях того дня, коли я вперше з вами зустрівся?

«А може, ще й візитера в моїх покоях? Жінки, холодної...»

Баязове чоло перерізали сердиті зморшки.

— Помилка молодості. Не кажіть більше про неї.

— О, як скажете. А що з великим пророком Калуллом?

— Війна триватиме. На інших полях, з іншими солдатами. Однак це буде остання битва, в якій битимуться зброєю минулого. Магія витікає зі світу. Уроки Старого часу губляться в морозі історії. Починається нова доба.

Маг безтурботно змахнув однією рукою, і щось майнуло в повітря, заторохтіло, впавши посередині дошки, а тоді закрутилось, аж доки не лягло остаточно, з тим характерним звуком, який видають гроші, що падають. Золота монета у п'ятдесят марок, яка тепло і привітно виблискувала у світлі лампи. Глокта мало не розсміявся. *«О, навіть тепер, навіть тут, усе завжди зводиться до цього. Все має свою ціну».*

— Саме гроші стали запорукою перемоги в недолугій гуркській війні короля Гуслава, — сказав Баяз. — Саме гроші згуртували Відкриту Раду довкола короля-бастарда. Саме гроші спонукали герцога Орсо помчати на захист доньки й схилили терези на наш бік. Завжди мої гроші.

— Саме гроші дали мені змогу так довго втримувати Дагоску.

— І ви знаєте чіі.

«Хто б міг подумати? Це радше перший з-поміж лихварів, а не Перший з-поміж магів. Відкрита й Закрита Ради, простолюд і королі, купці й кати — всі застрягли в золотому павутинні. Павутинні боргів, брехні й таємниць; за кожну його нитку смикає саме там, де треба, майстерний музикант, що грає на ній, як на арфі. А що ж бідолашний очільник Глокта, незграбний блазень? Чи є в цій солодкій музиці місце для його кислої ноти? Чи від мене зараз вимагатимуть повернути позику, що нею є моє життя?»

— Мабуть, вас варто привітати з гарним втіленням планів, — із гіркотою пробурмотів Глокта.

— Та ну! — відмахнувся Баяз. — Зігнати докупи ватагу дикунів під проводом отого кретина Харода і змусити їх поводитись як цивілізовані люди. Зберегти цілісність Союзу під час

громадянської війни й посадити на трон отого дурня Арно. Підвести того боягуза Қазаміра до завоювання Енглії. Ото було гарне втілення планів. А це — дурниці. Всі карти завжди є й будуть у мене. Я...

«Це мені вже набридає».

— І ля-ля-ля, бля. Цей сморід самовдоволеності стає просто задушливим. Якщо ви збираєтеся мене вбити, спопелить мене зараз, і покінчімо з цим, але згляньтеся на мене: припиніть мучити своїми вихваляннями.

Одну довгу мить вони сиділи нерухомо, мовчки глипаючи один на одного з протилежних боків затемненого столу. Цього часу вистачило, щоб у Глокти затремтіла нога, закліпало око, а в його беззубому роті стало сухо, мов у пустелі. Солодке передчуття. *«Це станеться зараз? Це станеться зараз? Це станеться...»*

— Убити вас? — лагідно перепитав Баяз. — І позбавити себе вашого прекрасного почуття гумору?

«Не зараз».

— Тоді... нащо розкривати переді мною карти?

— Невдовзі я покину Адуа. — Маг нахилився вперед, і його суворе обличчя опинилося на світлі. — Вам необхідно розуміти, хто володіє й завжди володітиме владою. Вам необхідний правильний погляд на речі — не такий, як у Сульта, як у Маровії. Необхідно... якщо ви служитимете мені.

— Служитиму вам?

«Та хай я краще просиджу два роки у смердючій темряві. Хай мені краще перекрутять на фарш ногу. Хай мені краще повіривають зуби. Але, позаяк усе це вже зі мною сталося...»

— Ви візьмете на себе роботу, яку колись виконував Фікт. Роботу, яку до нього виконували два десятки видатних людей. Ви будете моїм представником тут, у Союзі. Керуватимете Закритою Радою, Відкритою Радою й нашим спільним другом королем. Забезпечите йому спадкоємців. Підтримуватимете стабільність. Коротко кажучи, наглядатимете за дошкою, поки мене не буде.

— Але ж решта Закритої Ради нізашо...

— Із тими, хто вижив, уже поговорили. Усі вони схилятимуться перед вашою владою. Підконтрольною мені, ясна річ.

— Як я...

— Я виходитиму на зв'язок. Часто. Через своїх людей у банку. Через свого учня Сульфура. Іншими засобами. Ви їх упізнаєте.

— Вибору в мене, певно, немає?

— Ні, якщо ви не можете виплатити мільйон марок, який я вам позичив. Із відсотками.

Глокта обмацав сорочку.

— Трясця. Забув гаманець на роботі.

— Тоді, боюся, ви не маєте вибору. Та навіщо вам мені відмовляти? Я пропоную вам шанс допомогти мені витворити нову епоху. — *«По лікоть занурити руки у твою брудну роботу»*. — Стати видатною людиною. Найвидатнішою з усіх. — *«Осідлати Закриту Раду, наче калічний колос»*. — Залишити по собі пам'ятник із каменю на Алеї Королів. — *«Де його страхітливий вигляд лякатиме дітей до сліз. Звісно, після того як там приберуть уламки та трупи»*. — Визначити курс країни.

— Під вашим керівництвом.

— Звісно. Безкоштовних речей не буває, ви самі знаєте.

Маг ще раз змахнув рукою, і на дошці для квадратів щось закрутилося й поскакало вперед. Предмет зупинився перед Глоктою, заблищавши золотом. Перстень архілектора. *«Скільки разів я схилився, щоб поцілувати цей самоцвіт. Кому могло б наснитися, що колись я його вдягну?»* Глокта підняв його й задумливо покрутив у руці. *«Отже, я нарешті звільняюся від темного володаря, та розумію, що мій повідець тепер у руці іншого, набагато темнішого й могутнішого. Але який у мене вибір? Який вибір насправді має будь-хто з нас?»* Він надягнув перстень на палець. Великий камінь засяяв у світлі лампи численними пурпуровими іскрами. *«Із мерців у найвидатніші люди королівства, і лише за один вечір»*.

— Він мені підходить, — стиха зауважив Глокта.

— Ще б пак, Ваше Преосвященство. Я завжди знав, що так буде.

ПОРАНЕНІ

Вест раптово прокинувся і спробував рвучко сісти. Біль пронизав йому одну ногу, груди, праву руку й зупинився, пульсуючи, в ній. Вест зі стогоном упав назад і витріщився на стелю. Склепінчасту, кам'яну, оповиту густими тінями.

Тепер до нього звідусіль підкрадалися звуки. Стогони та скімлення, кашель і схлипи, швидке важке дихання, протяжне гарчання. Часом — відверто зболені зойки. Звуки, які могли видавати як люди, так і тварини. Десь ліворуч від нього гортанно шепотів якийсь голос, монотонний і нескінченний, наче шкрябання пацюка об стіни.

— Нічого не бачу. Клятий вітер. Нічого не бачу. Де я? Хто-небудь. Нічого не бачу.

Вест ковтнув і відчув, як біль посилюється. Такі звуки були в лікарнях Гуркулу, коли він провідував поранених бійців зі своєї роти. Йому згадався сморід і гамір у тих жажливих наметах, жалюгідний стан людей у них, а головне — непереборне бажання піти й лишатися серед здорових. Однак Вестові вже стало страхітливо ясно, що цього разу піти буде не так легко.

Він один із поранених. Представник іншого виду, нікчемного й огидного. Жах поволі охопив його тіло і змішався з болем. Як сильно він постраждав? Чи всі кінцівки досі при ньому? Вест спробував поворушити пальцями на руках, позгинати пальці на ногах і зціпив зуби: біль у руці й нозі занив сильніше. Він підніс лівицю до обличчя — та тремтіла — і повернув її в напівтемряві. Вона принаймні здавалася неушкодженою, утім, це була єдина кінцівка, якою він міг ворушити, але й це вимагало колосальних зусиль. Панічний жах проповз його горлом і вчепився в нього.

— Де я? Клятий вітер. Нічого не бачу. Допоможіть. Допоможіть. Де я?

— Та стулися вже, блядь! — крикнув Вест, але слова застигли в його пересохлому горлі. Вийшов лише лункий кашель, від якого в нього знову запалали ребра.

— Тс-с-с-с. — Хтось м'яко торкнувся його грудей. — Просто не ворухіться.

Перед очима виникло розмите обличчя. Жіноче, подумав Вест, зі світлим волоссям, але зосередитися на ньому було важко. Він заплющив очі та облишив намагання. Здавалося, це не так уже й важливо. Він відчув, як щось торкається його губ. Горло пляшки. Він запив — аж надто спрагло, — захлинувся й відчув, як по його шії тече холодна вода.

— Що сталося? — прохрипів Вест.

— Вас було поранено.

— Знаю. Я маю на увазі... у місті. Вітер.

— Не знаю. І, здається, ніхто не знає.

— Ми перемогли?

— Здається... так, гурків вигнали. Але в нас багато поранених. Багато мертвих.

Ще один ковток води. Цього разу йому вдалося не похлинутися.

— Хто ви?

— Мене звати Арісс. Дан Каспа.

— Арісс... — Від цього імені Вест розгубився. — Я знав вашого кузена. Добре знав... хороша людина. Він завжди говорив про... про те, які ви вродливі. Й багаті, — пробелькотів він, нечітко усвідомлюючи, що цього не варто казати, та не маючи змоги спинити свої уста. — Дуже багаті. Він загинув. У горах.

— Я знаю.

— Що ви робите тут?

— Намагаюся допомогти з пораненими. Вам зараз варто поспати, якщо...

— Я цілий?

Пауза.

— Так. А тепер поспіть, якщо можете.

Її темне обличчя розпливлось, і Вест дозволив своїм очам заплющитися. Звуки передсмертних мук довкола нього поступово затихли. Він цілий. Усе буде добре.

Біля його ліжка хтось сидів. Арді. Сестра. Він кліпнув, поворушив ротом, у якому відчувався кислий присмак, якусь мить не розуміючи, де він.

— Я сню? — Вона потягнулася вперед і вгородила нігті йому в передпліччя. — Ай!

— Болючий сон, еге ж?

— Ні, — вимушено визнав він. — Це реальність.

Вона мала гарний вигляд. Безумовно, набагато кращий, аніж тоді, коли він бачив її востаннє. По-перше, на її обличчі не було крові. По-друге, воно не виражало неприкритої ненависті. Тільки задумливо хмурилося. Він спробував сісти, не зумів і повалився назад. Арді не запропонувала допомоги. Та він, правду кажучи, цього й не очікував.

— Наскільки все погано? — запитав Вест.

— Вочевидь, нічого дуже серйозного. Мені кажуть, що перелом руки, кілька зламаних ребер і сильно забита нога. На обличчі в тебе кілька порізів, від яких може залишитись один-два шрами, але вся краса в родині однаково дісталася мені.

Він пирснув зі сміху, а тоді скривився від болю в грудях.

— А й справді. Мізки теж.

— Не засмучуйся через це. З їхньою допомогою я досягла того колосального життєвого успіху, що його ти зараз бачиш. Про такі досягнення ти, лорд-маршал Союзу, можеш тільки мріяти.

— Не треба, — процідив він, схопившись здоровою рукою за ребра. — Це боляче.

— Ти на це заслужив.

Його сміх швидко затих, і якусь мить вони сиділи мовчки, гліпаючи одне на одного. І навіть це було непросто.

— Арді... — Голос урвався, застрягши у зболілій шиї. — Ти можеш... мені простити?

— Уже простила. Коли вперше почула, що ти мертвий.

Вест бачив, що сестра намагається всміхнутися. Та її вуста все одно сердито кривилися. Їй, напевно, хотілося би вгородити нігті йому в обличчя, а не в руку. Тоді він на якусь мить мало не зрадив, що поранений. Арді хоч-не-хоч доводилося бути з ним м'якою.

— Добре, що це не так. Тобто що ти не мертвий...

Вона нахмурилась, озирнувшись через плече. В одному кінці видовженого льоху відбувалася якась метушня. Розмови на підвищених тонах, тупотіння ніг в обладунках.

— Король! — мало не вереснув хтось від захвату. — Король знову прийшов!

Люди на довколишніх ліжках повернули голови й попідіймалися. Від ліжка до ліжка розходилося нервово збудження.

— Король? — шепотіли вони з тривогою й надією на обличчях, неначе їм випала честь на власні очі побачити якесь божество.

Крізь тіні у віддаленому кінці зали пройшло кілька постатей. Вест напружив очі, та не розгледів майже нічого, крім полиску металу в темряві. Силует попереду зупинився поряд із пораненим за кілька ліжок від входу.

— Із тобою добре поводяться?

Голос був дивовижно знайомий і дивовижно інакший.

— Так, сер.

— Тобі щось потрібно?

— Поцілунок якоїсь доброї жінки?

— Був би дуже радий тебе потішити, але я, на жаль, лише король. Ми трапляємося набагато частіше, ніж добрі жінки. — Чоловіки розсміялися, хоча це й не було смішно. Вест подумав, що це одна з переваг монаршого життя: люди сміються над твоїми кепськими жартами. — Щось іще?

— Можливо... може, ще одну ковдру, сер. Тут ночами стає холодно.

— Звісно. — Постать різко тицьнула великим пальцем в одного з людей позаду. Тут до Веста дійшло: це лорд Хофф, який тягнеться за королем на поважній відстані. — Ще по ковдрі кожному з присутніх тут.

Лорд-камергер, отой страхітливий бич палати аудієнцій, скромно кивнув, наче покірлива дитина. Король підвівся й вийшов на світло.

Звісно, то був Дбезаль дан Лютар, а проте важко було повірити, що це — та сама людина, і не лише через розкішну хутряну мантию й золотий вінець на чолі. Він здавався вищим. Усе одно вродливим, але вже не хлоп'якуватим. Завдяки глибокому шраму на бородатому підборідді в ньому відчувалася сила. Зухвала посмішка обернулася на серйозний, владний вираз обличчя. Безтурботна бравада перетворилася на цілеспрямованість у ході. Він поволі долав прохід між ліжками й розмовляв із кожним хворим, тиснув їм руки, дякував, обіцяв допомогу. Увагою не обходили нікого.

— Ура королю! — пробелькотів хтось крізь зуби.

— Ні! Ні. «Ура» треба кричати на вашу честь, мої сміливі друзі! На честь вас, які йшли на жертви в ім'я мене. Я завдячую вам усім. Лише завдяки вашій допомозі гурків було переможено. Лише завдяки вашій допомозі Союз було врятовано. Я не забуваю боргів, обіцяю!

Вест витріщив очі. Хоч ким було це дивне видіння, страшенно схоже на Джезалья дан Лютара, говорило воно як монарх. Вест мало не відчув дурнувату бажання вибратися з ліжка і стати на коліна. Один із поранених саме намагався це зробити, поки король ішов повз його ліжку. Джезаль стримав його, лагідно поклавши руку йому на груди, всміхнувся й погладив по плечу так, ніби все життя надавав допомогу пораненим, а не напивався в генделиках із рештою офіцерів, скаржачись на неважку роботу, яку йому доручали.

Він наблизився й побачив, як лежить на місці Вест. Просяяв — щоправда, в його усмішці бракувало одного зуба.

— Коллем Вест! — мовив Джезаль і прискорився. — Можу щиро сказати, що ніколи в житті не був такий радий бачити твоє обличчя.

— Гм... — Вест трохи поворушив вустами, та що сказати, не знав.

Джезаль повернувся до його сестри.

— Арді... Сподіваюся, з вами все гаразд.

— Так.

Вона не сказала більше нічого. Одну довгу й надзвичайно ніякову мить вони мовчки дивились одне на одного.

Лорд Хофф насупився на короля, тоді — на Веста, а тоді — на Арді. Трохи втиснувся між ними.

— Ваша величносте, нам варто...

Джезаль невимушено зупинив його, піднявши руку.

— Весте, маю надію, що невдовзі ти долучишся до мене в Закритій Раді. Правду кажучи, мені там потрібні дружні обличчя. А тим паче — добрі поради. Ти завжди був скарбницею добрих порад. Я тобі ніколи за це не дякував. Що ж, можу подякувати тепер.

— Джезально... Тобто ваша величносте...

— Ні, ні. Сподіваюся, для тебе я завжди буду Джезалем. Ти, звісно, матимеш кімнату в палаці. Тебе доглядатиме королів-

ський хірург. Усе, що тільки можливо. Хоффе, будь ласка, подбайте про це.

Лорд-камергер уклонився.

— Звісно. Все буде організовано.

— Добре. Добре. Весте, я радий, що ти добре почувашся. Не можу собі дозволити тебе втратити.

Король кивнув йому та його сестрі. А тоді розвернувся й пішов далі, тиснучи руки й вимовляючи лагідні слова. Здавалося, він ішов у ореолі надії, за яким скупчувався відчай. Коли він відходив, усмішки меркли. Люди падали назад на ліжка, і їхні обличчя темнішали від болю.

— Відповідальність, здається, змінила його на краще, — стиха зауважив Вест. — Майже до невпізнанності.

— Як довго це, по-твоєму, триватиме?

— Хотів би думати, що це вже навіки. А втім, я ж завжди був оптимістом.

— Це добре. — Арді подивилась, як величний новий король Союзу крокує геть, тимчасом як поранені щосили тягнуться з ліжок, щоб хоч трішечки торкнутись його плаща. — Що хтось із нас може бути оптимістом.

— Маршале Весте!

— Джеленгорм. Приємно тебе бачити.

Вест прибрав ковдри здоровою рукою, скинув ноги з краю ліжка і, кривлячись, сів. Здоровань простягнув руку й потиснув йому долоню, а тоді плеснув по плечу.

— Маєте гарний вигляд!

Вест кволо всміхнувся.

— Він покращується щодня, майоре. Як там моя армія?

— Сяк-так тримається без вас. Крой тримає все вкупі. Він не такий уже й поганий, цей генерал — варто лише до нього звикнути.

— Як скажеш. Скількох ми втратили?

— Досі важко сказати. Все трохи хаотично. Кудись позникали цілі роти. По сільських околицях, куди не глянь, імпровізовані загони досі ганяються за відсталими гурками. Не думаю, що ми найближчим часом знатимемо цифри. І не знаю, чи дізнаємося їх узагалі. Легко не було нікому, та дев'ятий полк

бився в західному кінці Агріонта. Їм дісталось найбільше... — він спробував знайти доречні слова. — Тоді.

Вест скривився. Він пам'ятав отой чорний стовп матерії, що крутилася, від змученої землі до рухливих хмар. Уламки, що били його по шкірі, крики вітру зусібіч.

— А що сталося... тоді?

— Та хай я провалюсь, якщо знаю, — хитнув головою Джеленгорм. — І хай я провалюсь, якщо хтось знає. Тільки ходять чутки, ніби в цьому якось був задіяний отой Баяз. Половина Агріонта лежить у руїнах, а там ледве почали пересувати завали. Запевняю, ви ніколи нічого подібного не бачили. Там багато мертвих. Тіла складають стосами прямо на вулицях... — Джеленгорм протяжно вдихнув. — І щодня вмирає хтось іще. Багато людей захворює. — Він здригнувся. — На цю... недугу.

— Під час війни завжди з'являються хвороби.

— Не такі. Наразі випадків уже сотні. Хтось помирає за один день, мало не на очах. Хтось помирає довше. Люди в'януть так, що від них залишаються тільки шкіра й кістки. Таких цілі зали. Смердючі й безнадійні. Та вам не треба цим перейматися. — Він стрепенувся. — Мушу йти.

— Вже?

— Я прийшов ненадовго, сер. Допмагаю організувати похорон Полдера — можете в це повірити? Його врочисто поховують за наказом короля... тобто Джезаяля. Джезаяля дан Лютара. — Він надув щоки. — Чудасія просто.

— Неймовірна.

— Весь цей час... Поміж нас сидів син короля. Я знав, що йому явно неспроста так диявольськи щастить у картах. — Джеленгорм іще раз плеснув Веста по спині. — Приємно бачити, що ви маєте такий гарний вигляд, сер. Я знав, що вас не зможуть довго тримати лежачи!

— Не лізь у шкоду! — гукнув услід йому Вест, коли Джеленгорм попрямував до дверей.

— Нізащо не буду! — всміхнувся здоровань, зачиняючи двері.

Вест узяв ціпок, який стояв ізбоку від його ліжка, і зціпив зуби, поволі підводячись. Крок за кроком, із болем пошкандибав викладеними шахівницею кахлями до вікна і врешті зупинився, кліпаючи на вранішнє сонце.

Дивлячись на палацові сади, важко було повірити, що перед цим була якась війна, де є цілі акри руїн, цілі гори мерців. Моріжки були охайно підстрижені, а гравій — добре розгребений. З дерев уже спало останнє буре листя, і їхня гладенька поверхня залишилася чорною й голою.

Коли він вирушив до Англії, надворі була осінь. Невже це справді могло статися всього рік тому? Він пережив чотири великі битви, облогу, напад із засідки, криваву й безладну бійку. На власні очі побачив смертельний двобій. Побував у центрі визначних подій. Пережив кількасот миль виснажливих переходів під час похмурої англійської зими. Знайшов нових товаришів у несподіваних місцях і побачив на власні очі смерть друзів. Бурр, Каспа, Катіль, Тридуба — всі вони возз'єдналися з землею, як кажуть північани. Він дивився в очі смерті й ніс її іншим. Вест ніяково посунув зболілу руку в перев'язі. Він власноруч убив спадкоємця трону Союзу. Завдяки майже нереальній випадковості піднявся до однієї з найвищих посад у країні.

Насичений рік.

А тепер він добіг кінця. Прийшов своєрідний спокій. Місто лежало в руїнах, і кожен мав зробити хоч щось, але він завинив собі трохи відпочинку. Звісно ж, йому ніхто в цьому не відмовить. Можливо, він має право наполягти, щоб його доглядала Арісс дан Каспа. Здається, багата і вродлива доглядальниця — це саме те, що йому потрібно...

— Тобі не варто підводитися.

У прорізі дверей стояла Арді.

Вест усміхнувся. Приємно було її бачити. Останні кілька днів вони були близькі. Майже як колись давно, в дитинстві.

— Не турбуйся. Я щодня стаю сильнішим.

Вона підійшла до вікна.

— О, так, за кілька тижнів ти станеш сильним, як маленька дівчинка. Вертай до ліжка.

Арді підсунула одну руку йому під пахву й забрала в нього ціпок, а тоді повела назад через залу. Вест не намагався опиратися. Все одно він, якщо чесно, починав відчувати втому.

— Ми не ризикуємо, — провадила Арді далі. — Мені прикро це казати, але ти — це все, що я маю. Якщо не брати до уваги іншого каліки, мого доброго друга Занда дан Глокти.

Вест мало не пирснув зі сміху.

— У вас вигоріло?

— У певному розумінні він, звісно, просто потворний. Стра- хітливий і водночас жалюгідний. А проте... оскільки мені більше ні з ким було розмовляти, я напрочуд прикипіла до нього душею.

— Хе. Колись він був потворний зовсім по-іншому. Я ніколи не знав напевне, чому тоді сам до нього прикипів. Та все- таки прикипів. Гадаю, не...

Вест відчув, як йому стиснула нутрощі раптова хвиля нудоти, заточився й мало не впав, опустився на ліжко й витягнув перед собою здерев'янілу ногу. Перед очима все розпливлося, в голові макітрилося. Він втиснув обличчя в долоні, зціпивши зуби, а його рот наповнився слиною. Він відчув у себе на плечі руку Арді.

— Все гаразд?

— А, так, це просто... У мене зараз ці напади нудоти. — Від- чуття вже зникало. Він потер зболілі скроні, а тоді — потилицю. Підвів голову і знов усміхнувся Арді. — Я певен, що це дрібниці.

— Коллеме...

У нього між пальцями опинилося волосся. Багато волосся. Судячи з кольору, його власного. Вест спантеличено кліпнув на нього, а тоді кашлянув враженим сміхом. То був мокрий, солоний кашель аж із-під ребер.

— Я знаю, що воно рідшало роками, — прохрипів він, — але це справді вже занадто.

Арді не засміялася. Вона витріщилася на його руки круглими від жаху очима.

ПАТРІОТИЧНИЙ ОБОВ'ЯЗОК

Глокта, скривившись, обережно опустився на стілець. Тієї миті, коли його зболіла дупа торкнулася твердого дерева, не відзначили жодні фанфари. Жодні оплески. Лише різке клацання в палючому коліні. *«А втім, це надзвичайно значуща мить, і не лише для мене».*

Ті, хто розробляв меблі для Білої зали, не задовольнилися економією, а перейшли до відвертого дискомфорту. *«А для наймогутніших людей королівства начебто можна було б і розкошелитися на оббивку. Можливо, це мало на меті нагадувати тим, хто тут сидить, що на вершині влади ніколи не слід уможовитися надто зручно».* Він позирнув убік і побачив, що за ним спостерігає Баяз. *«Що ж, нічого кращого за дискомфорт мені не світить. Хіба я не часто так казав?»* Глокта скривився, спробувавши посунути вперед, а ніжки його стільця голосно завищали об підлогу.

«Колись давно, коли я був вродливий, молодий і перспективний, мені мріялося, що я одного дня сяду за цей стіл шляхетним лорд-маршалом, поважним верховним суддею чи навіть високоповажним лорд-камергером. Хто навіть у найтемнішу мить запідозрив би, що прекрасний Занд дан Глокта колись засідатиме в Закритій Раді як страшний, огидний, усемогутній архілектор Інквізиції?» Безвільно відкинувшись на непіддатливе дерево, він ледве спромігся не всміхнутися беззубим ротом.

Однак його раптове звеличення, здавалося, тішило не всіх. Зокрема на Глокті з відверто глибокою неприязню дивився король Джезаль.

— Просто вражає, що вас уже затвердили на цій посаді, — різко заявив він.

Утрутився Баяз:

— Ваша величносте, таке може відбутися швидко, коли на те є воля.

— Зрештою, — зауважив Хофф, несподівано відірвавшись від келиха, щоб обвести стіл меланхолійним поглядом, — наша чисельність украй прикро зменшилася.

«Це, звісно, правда». Кілька стільців привертали до себе увагу порожнечею. Маршал Варуз зник і вважався загиблим. *«З огляду на те, що він керував обороною з Великої вежі, яка тепер щедро розсіяна по вулицях міста, він однозначно мертвий. Прощавайте, мій старий учитель фехтування, прощавайте».* Вільне місце залишилося й від верховного судді Маровії. *«Замерзле м'ясо, поза сумнівом, досі намагаються зішкрябати зі стін його кабінету. Боюся, моєму третьому залицяльнику слід сказати "прощай"».* Не був присутнім лорд Валдіс, командир лицарів-герольдів. *«Він, як я розумію, стояв на варті на південних воротах, коли гурки підірвали свій вибуховий порошок. Тіла так і не знайшли, і є підозри, що так і не знайдуть».* Відсутній був і лорд-адмірал Ройцер. *«Дістав у морі поранення абордажною шаблею в живіт. На жаль, на виживання надій немає».*

«Ніде правди діти, на вершині влади не так людно, як колись».

— Маршал Вест не зміг долучитися до нас? — запитав лорд-канцлер Халлек.

— Йому шкода, та він не може. — Генерал Крой, здавалося, відкушував кожне слово. — Попросив мене зайняти його місце й висловитися від імені армії.

— А як там маршал?

— Поранений.

— А також слабує на виснажливу хворобу, яка нещодавно охопила весь Агріонт, — додав король, похмуро дивлячись через увесь стіл на Першого з-поміж магів.

— Як прикро.

Утім, на обличчі Баяза не було жодних ознак жалю чи чогось іншого.

— Жахливі справи, — поскаржився Хофф. — Лікарі геть спантеличені.

— Вживає мало хто.

Сердитий погляд Лютара став просто вбивчим.

— Широ сподіваймося на те, — з ентузіазмом вимовив Торлікорм, — що маршалові Весту пощастить.

«А й справді, варто сподіватися. Хоча надія нічого не змінює».

— Отже, до справ? — Із графина шумно полилося вино: Хофф удруге, відколи зайшов до зали, наповнював собі келих. — Генерале Крою, як просувається кампанія?

— Гуркська армія начисто розбита. Ми переслідували її до Кельна, а там декому вдалося втекти на останніх суднах флоту. Однак кораблі герцога Орсо невдовзі поклали цьому край. Гуркське вторгнення закінчилося. Перемога наша.

«Проте він супитья так, ніби визнає поразку».

— Чудово.

— Країна повинна дякувати своїм сміливим воякам.

— Наші вітання, генерале.

Крой поглянув на поверхню столу.

— Вітати треба маршала Веста, який віддавав накази, а також генерала Полдера й інших людей, які віддали життя, виконуючи їх. Я був не більше ніж спостерігачем.

— Але ж ви відіграли певну роль, і відіграли блискучо. — Хофф підняв келих. — З огляду на прикру відсутність маршала Варуза я певен, що його величність невдовзі забажає пожалувати вам підвищення.

Він позирнув на короля, і Лютар стримано гмикнув на знак згоди.

— Для мене, звісно, честь служити в будь-якій ролі на розсуд його величності. Однак актуальнішим є питання полонених. У нас їх багато тисяч і немає харчів, щоб...

— У нас недостатньо харчів для власних вояків, власних громадян, власних поранених, — заявив Хофф і обтер вологі губи.

— Віддати знатних людей імператорові за викуп? — припустив Торлікорм.

— У всій їхній клятій армії знатних людей було дуже мало. Баяз насуплено поглянув уздовж столу.

— Якщо вони не мають цінності для імператора, то вже точно не мають цінності для нас. Хай помирають з голоду.

Дехто збентежено засовгався.

— Ми зараз говоримо про тисячі життів... — розпочав Крой.

Погляд Першого з-поміж магів упав на нього великим каменем і начисто роздушив його заперечення.

— Я знаю, про що ми говоримо, генерале. Про ворогів. Про загарбників.

— Але ж можна знайти якийсь спосіб? — утрутився король. — Хіба ми не можемо відправити їх назад на кантійські береги? Наша перемога дістала б ганебний епілог, якби...

— Кожного полоненого годує один громадянин, який мусять ходити голодним. Така вона, жадлива арифметика влади. Це складне рішення, ваша величносте, та в цій залі інших не ухвалюють. Яка ваша думка, архілекторе?

Усі — і король, і старигані на високих стільцях — перевели погляди на Глокта. *«Ах, ми знаємо, що потрібно зробити, і ми не відступимось, і таке інше. Нехай вирок виголосить чудовисько, щоб усі інші мали змогу почуватися порядними людьми».*

— Я ніколи не був великим шанувальником гурків, — зни-зав зболілими плечима Глокта. — Хай помирають з голоду.

Король Джезаль сильніше втиснувся у трон, і його лице стало ще похмурішим. *«Невже наш монарх не такий ручний, як хотілося б вірити Першому з-поміж магів?»* Лорд-канцлер Халлек прокашлявся.

— Тепер, коли перемога за нами, нашим головним клопотом, поза сумнівом, є прибирання руїн і усунення шкоди, завданої... — його погляд нервово скосився на Баяза й повернувся назад. — ...гуркською агресією.

— Так, так.

— Відбудова. Ми всі згодні.

— Витрати, — Халлек скривився так, ніби це слово завдало йому болю, — навіть на прибирання руїн у самому тільки Агріонті можуть сягнути багатьох десятків тисяч марок. Вартість відбудови — багатьох мільйонів. Якщо замислитися до того ж про значну шкоду, завдану місту Адуа ... То витрати... — Халлек знову нахмурився й потер однією рукою недбало поголене підборіддя. — Важко оцінити навіть приблизно.

— Ми можемо лише робити зусилля, — сумовито похитав головою Хофф. — І збирати гроші по марці.

— Зі свого боку, я пропоную звернутися до дворян, — мовив Глокта. Дехто схвально загмикав.

— Його Преосвященство висловлює чудову думку.

— Різке скорочення повноважень Відкритої Ради, — сказав Халлек.

— Суворі податки для тих, хто не надав суттєвої підтримки під час недавньої війни.

— Чудово! Обрізати дворянам вітрила. Кляті паразити.

— Далекосяжні реформи. Повернення земель короні. Оподаткування спадщини.

— Спадщини! Геніальна ідея!

— Лорд-губернаторів також необхідно повернути на шлях істинний.

— Скалд і Мід. Так. Вони давно були занадто самостійні.

— Мідові навряд чи можна ставити це на карб, його провінція геть зруйнована...

— Тут річ не у провині, — зауважив Баяз. *«А й справді, ні, ми знаємо, хто тут винен»*. — Річ у контролі. Перемога дала нам можливість провести реформи.

— Нам потрібна централізація!

— Вестпорт теж. Він надто довго налаштовував нас проти гурків.

— Ми зараз потрібні йому.

— Може, варто привести до їхнього міста Інквізицію? — запропонував Глокта.

— Плацдарм у Штирії!

— Нам потрібна відбудова! — Перший з-поміж магів гупнув м'ясистим кулаком по столу. — Хай усе стане навіть краще й розкішніше, ніж було. Статуї на Алеї Королів попадали, та після них залишилося місце для нових.

— Нова ера процвітання, — сказав із сяйвом в очах Халлек.

— Нова ера влади, — додав Хофф, здійнявши келих.

— Золота доба? — Баяз поглянув уздовж столу на Глокту.

— Доба єдності й можливостей для всіх! — промовив король.

Його висловлювання зустріли дещо холодно. Всі ніяково перевели погляди до того кінця столу, де сидів король. *«Неначе він гучно перднув, а не заговорив»*.

— Гм... так, ваша величносте, — сказав Хофф. — Можливостей.

«Для всякого, кому пощастить засідати в Закритій Раді».

— Може, підвищимо податки на купецькі гільдії? — запропонував Халлек. — Як і збирався наш останній архілектор. І банки теж. Такий хід міг би забезпечити величезні доходи...

— Ні, — безтурботно відповів Баяз. — Не на гільдії й не на банки. Вільна робота цих шляхетних інституцій забезпечує багатство й безпеку всім. Майбутнє країни — в комерції.

Халлек скромно нахилив голову. *«Здається, з серйозним страхом?»*

— Звісно, лорде Баязе, ви маєте рацію. Щиро визнаю свою помилку.

Маг плавно перейшов далі.

— Однак, можливо, банки були б готові надати короні позику.

— Чудова ідея, — без вагань сказав Глокта. — Банківський дім «Валінт і Балк» — надійна й давня установа. Вона виявилася надзвичайно цінною, коли я намагався захистити Дагоску. Певен, що ми могли б розраховувати на її допомогу знову.

Баяз майже непомітно всміхнувся.

— А тим часом землі, майно й титули зрадника лорда Брока конфісковано короною. Їхній продаж забезпечить чималу суму.

— А що з самим лордом Броком, архілекторе?

— Здається, він утік із країни разом з останніми гурками. Ми вважаємо, що він досі... гостює в них.

— Тобто залишається їхньою маріонеткою. — Баяз втягнув повітря крізь зуби. — На жаль. Можливо, він і надалі буде джерелом невдоволення.

— Двоє його дітей сидять під замком у Будинку питань. Донька та один із синів. Є шанси, що можна буде здійснити обмін...

— Брок? Ха! — різко озвався Хофф. — Він не обміняв би власного життя навіть на весь світ і все на світі.

Глокта здійняв брови.

— Тоді, може, демонстрація намірів? Чітко показати, що ми нізащо не потерпимо зради?

— Цей посил завжди доречний, — буркнув Баяз під схвальне бубоніння стариганів.

— Тоді публічно оголосімо, що Брок винен і несе відповідальність за зруйнування міста Адуа. Йй заразом повісьмо двійко людей.

«Шкода, що вони народилися в такого амбітного батька, але публічні вбивства обожнюють усі».

— Хтось воліє певний день або...

— Ніхто нікого не вішатиме.

Король незворушно й похмуро дивився на Баяза.

Хофф кліпнув.

— Але ж, ваша величносте, ви не можете допустити...

— Досить уже кровопролиття. Його й так було забагато. Відпустіть дітей лорда Брока. — Кілька людей за столом різко вдихнули. — Дозвольте їм приєднатися до батька або ж залишитися в Союзі пересічними громадянами — як вони побажають.

Баяз люто дивився на нього з віддаленого кінця зали, та короля це, вочевидь, не лякало.

— Війна скінчилася. Ми перемогли. — *«Війна не закінчується ніколи, а перемога — річ тимчасова».* — Я радше спробував би загоїти рани, а не поглибити їх. — *«Найкращий ворог — поранений: таких найлегше вбивати».* — Часом милосердя приносить більше, ніж безжальність.

Глокта прокашлявся.

— Часом.

«Хоча сам я ще не бачив такої ситуації».

— Добре, — промовив король тоном, який не допускав суперечок. — Отже, вирішено. У нас є інші нагальні справи? Мені потрібно обійти лікарні, а тоді знову взятися за розбирання руїн.

— Звісно, ваша величносте, — підлабузницьки вклонився Хофф. — Ваша турбота про підданців робить вам велику честь.

Джезаль на мить витріщився на нього, а тоді пирхнув і підвівся. Коли більшість стариганів зіп'ялася на ноги, він уже встиг вийти з зали. *«А я йтиму ще довше».* Нарешті прибравши з дороги свій стілець і підвівшись зі скривленим обличчям, Глокта побачив, що поряд із ним Хофф. Його червонясте обличчя було насуплене.

— У нас є невеличка проблема, — стиха промовив лорд-камергер.

— Та невже? Така, що про неї не можна заговорити з рештою Ради?

— Боюся, що так. Таке, чого зокрема краще було б не обговорювати при його величності.

Хофф швидко озирнувся через плече й зачекав, поки останній зі старих зачинить за собою важкі двері й залишить їх без нагляду. *«Отже, таємниці? Просто неймовірно цікаво».*

— Це стосується сестри нашого відсутнього лорд-маршала.

Глокта нахмурився. *«Ой леле».*

— Арді Вест? Що з нею?

— Мені відомо з надійних джерел, що вона в... делікатному становищі.

Лівий бік Глоктиного обличчя охопив знайомий напад дрожу.

— Та невже? — *«Який сором».* — Ви напрочуд добре поінформовані про особисті справи цієї дами.

— Це мій обов'язок. — Хофф нахилився до Глокти й, задихавши на нього винним смородом, прошепотів: — Зважаючи на те, ким цілком може виявитися батько дитини.

— І хто це?

«Щоправда, я думаю, що ми обидва вже про це здогадуємося».

— Король, а хто ж іще?! — процідив Хофф собі під носа. В його голосі відчувалася панічна нотка. — Ви маєте добре знати, що в них до його коронації був... делікатно кажучи, зв'язок. Це практично не таємниця. А тепер це? Незаконна дитина! Тоді, коли в самого короля не найзаконніші претензії на трон? Коли в нього ще так багато ворогів у Відкритій Раді? Таку дитину можуть використати проти нас, якщо про неї стане відомо, а про неї, звісно, стане відомо! — Він нахилився ще ближче. — Така ситуація становила б загрозу для держави.

— А й справді, — крижаним тоном відповів Глокта. *«На жаль, це правда. Який жахливий, жахливий сором».*

Хофф нервово переплітав товсті пальці.

— Мені відомо, що ви певним чином пов'язані з цією дамою та її родиною. Цілком вас зрозумію, якщо ви воліли б звільнитися від цього обов'язку. Можу домовитися про це з...

Глокта показав свою найбожевільнішу усмішку.

— Лорд-камергер, ви натякаєте, що мені бракує жорсткості для вбивства вагітної жінки?

Його голос відбився гучною луною від жорстких білих стін, немилосердний, як кидок ножа.

Хофф скривився й нервово перевів погляд у бік дверей.

— Я певен, що ви не стали б ухилитися від свого патріотичного обов'язку...

— Добре. Тоді можете спати спокійно. Наш спільний друг обрав мене на цю роль не за м'яке серце. — *«Аж ніяк не за нього»*. — Я розберуся з цією проблемою.

Той самий маленький цегляний будиночок на тій самій непримітній вулиці, куди Глокта раніше так часто ходив. *«Той самий будиночок, де я приємно провів стільки днів. Тут я найближче підійшов до комфорту, відколи мене слинявого витягнули з імператорських в'язниць»*. Він просунув праву руку в кишеню й відчув, як кінчиків його пальців легенько торкнувся холодний метал. *«Чому я це роблю? Чому? Для того, щоб отой п'яний паскуда Хофф мав змогу витерти лоба, позаяк біду відвернуто? Для того, щоб Дездемона дан Лютару трішки надійніше сиділося на маріонетковому троні?»* Він крутнув стегнами в один бік, а тоді — у другий, і врешті відчув, як у спині щось клацнуло. *«Вона заслуговує на децю значно краще. Але така вже страшна арифметика влади»*.

Глокта відштовхнув ворота, пошкандибав до парадних дверей і тихенько в них постукав. За мить озвалася запопадлива служниця. *«Може, вона і сповістила нашого придворного пияка лорда Хоффа про цю прикру ситуацію?»* Вона провела його до надміру опорядженої вітальні, ледве пробелькотівши щось, і залишила там, де він витріщився на невеличкий вогонь у невеличкому каміні. Глокта мигцем помітив себе у дзеркалі над каміном і нахмурився.

«Хто ця людина? Ця сплюндрована оболонка? Цей незграбний труп? Це взагалі можна назвати обличчям? Воно таке знівечене й таке зморшкувате, таке посічене болем. Що це за огидний, жалюгідний вид? О Боже, якщо ти є на світі, захисти мене від цієї істоти!»

Він спробував усміхнутися. Його трупно-біду шкіру розрізали глибокі борозни, відкрилася жахлива прогалина між зубами. Один кутік рота в нього тремтів, ліве око, вужче за праве й оточене яро-червоною смужкою, сіпалося. *«Ця усмішка, здається, обіцяє жахіття ще надійніше, ніж насуплене обличчя».*

«Чи був колись на світі хтось подібніший до лиходія? Чи було колись на світі більше чудовисько? Чи може за такою маскою залишатись якась дрібка людського? Як прекрасний Занд дан Глокта став... оцим? Дзеркала. Ще гірші за сходи». Коли він відвернувся, його вуста скрипилися від огиди.

Арді стояла у дверях і мовчки стежила за ним. Коли він змирився з цією ніяковою несподіванкою — тим, що за ним спостерігають, — йому здалося, що вона має гарний вигляд. *«Дуже гарний — і чи немає в неї вже ледь помітного округлення на животі? Це ж уже три місяці минуло? Чи, може, чотири? Невдовзі це стане неможливо приховувати».*

— Ваше Преосвященство. — Арді ввійшла до кімнати, змірявши його оцінювальним поглядом. — Біле вам личить.

— Справді? Вам не здається, що через нього кола докруз моїх гарячкових очей, схожі на порожні очниці, здаються ще темнішими?

— Та аж ніяк. Воно ідеально пасує до вашої примарної блідості.

Глокта показав беззубий усміх.

— На це я й сподівався.

— Ви прийшли знову показати мені каналізацію, смерть і тортури?

— Шкода, та повторити ту виставу, ймовірно, надалі буде неможливо. Тоді я, здається, враз залишився геть без друзів і без більшості ворогів.

— А гуркська армія, на жаль, покинула нас.

— Вона, як я розумію, зайнята деінде.

Глокта подивився, як дівчина підходить до столу, визирає з вікна на вулицю, а в її темному волоссі й на краю щоки сяє денне світло.

— Маю надію, у вас усе добре? — мовила Арді.

— Я заклопотаний іще більше, ніж гурки. Маю чимало справ. Як там ваш брат? Я хотів його провідати, але...

«Але сумніваюся, що сам зміг би тоді витримати сморід власного лицемірства. Я завдаю болю. Його полегшення — це для мене чужа мова».

Арді поглянула на власні ноги.

— Йому зараз увесь час зле. Щоразу, коли я до нього приходжу, він виявляється худішим. У нього випав один зуб на моїх очах. — Вона знизала плечима. — Просто взяв і випав, поки брат намагався їсти. Мало ним не вдавився. Тільки що я можу вдіяти? Що взагалі можна вдіяти?

— Мені справді прикро це чути. — *«Але це нічого не змінює».* — Певен, що ви йому дуже допомагаєте. — *«Певен, що йому неможливо допомогти».* — А ви як?

— Гадаю, краще за багатьох. — Арді протяжно зітхнула, стрепенулась і спробувала всміхнутися. — Будете вино?

— Ні, але не відмовляйте собі.

«Я знаю, що ви ніколи не відмовляли».

Однак Арді лише потримала пляшку якусь мить, а тоді поставила її назад.

— Останнім часом я намагалася менше пити.

— Мені завжди здавалося, що вам варто менше пити. — Глокта поволі підступив на крок до неї. — То вас нудить уранці?

Дівчина різко позирнула вбік, а тоді ковтнула. У неї на шиї виступили тонкі м'язи.

— Ви знаєте?

— Я архілектор, — сказав він, підійшовши ближче. — Я маю знати все.

Вона опустила плечі, повісила голову й нахилилася вперед, поклавши обидві руки на край столу. Глокта бачив ізбоку, як тріпотять її повіки. *«Кліпає, щоб позбутися сліз. Хай яка вона сердита й розумна, її просто необхідно рятувати. Однак іти її рятувати нікому. Є лиш я».*

— Гадаю, я всюди напартачила, як і пророчив мій брат. Як пророчили ви. Ви, напевно, розчаровані.

Глокта відчув, як його обличчя кривиться. *«Можливо, це щось схоже на усмішку. Тільки не дуже радісну».*

— Я почувався розчарованим більшу частину свого життя. Але ви мене не розчарували. Світ жорстокий. Ніхто не одержує того, на що заслуговує.

«Як довго ми мусимо з цим затягувати, перш ніж наберемося відваги? Зробити це не стане легше. Це має статися зараз».

— Арді...

Власний голос здався йому грубим. Глокта кульгаво підступив іще на крок. Його долоня, що лежала на руків'ї ціпка, спітніла. Арді поглянула на нього, виблискуючи вологими очима й тримаючи одну руку на животі. Ворухнулася так, ніби надумала позадкувати на крок. *«Може, це слід страху? І хто може поставити це їй на карб? Може, вона здогадується, що зараз буде?»*

— Ви знаєте, що я завжди відчував велику симпатію й повагу до вашого брата. — В роті у нього пересохло, а язик незграбно прицмокував об голі ясна. *«Час настав».* — За останні кілька місяців я почав відчувати велику симпатію й повагу до вас.

Його обличчя збоку засіпалось, і з його ока, яке закліпало, скотилася сльоза. *«Негайно, негайно».*

— Чи... принаймні підійшов до таких почуттів так близько, як може підійти така людина, як я.

Глокта засунув руку в кишеню — обережно, так, щоб Арді не помітила. Намацав холодний метал, відчув, як його шкіри торкнулися жорсткі, безжальні ребра. *«Це має статися зараз».* Серце в нього калатало, а горло так стислося, що він майже не мав змоги говорити.

— Це непросто. Прошу... вибачте.

— За що? — нахмурилася вона на нього.

«Негайно».

Він хитнувся до неї й викинув руку з кишені. Арді позадкувала до столу, вирячивши очі... і вони обоє застигли.

Між ними виблискував перстень. Колосальний, яскравий діамант — такий великий, що поряд із ним товстий золотий перстень здавався блаженським. *«Такий великий, що здається розіграшем. Фальшивкою. Чимось абсурдним і неможливим. Найбільший камінь, який міг запропонувати банк "Валінт і Балк"».*

— Я мушу вас попросити: виходьте за мене заміж, — прохрипів Глокта. Рука, що тримала перстень, тремтіла, наче сухий листочок. *«Сунь у неї сікач — і вона непохитна, мов скеля, та варто попросити мене потримати перстень, як я мало не дзюрю в штани. Кріпися, Занде, кріпися».*

Арді витріщилася на блискучий камінь. У неї дурнувато відвисла щелепа. *«Від шоку? Від жаху? Вийти за цю... істоту? Та я краще помру!»*

— Гм... — пробелькотіла вона. — Я...

— Знаю! Знаю, мені так само бридко, як і вам, але... дайте мені висловитися. Будь ласка. — Глокта опустил погляд на підлогу. Коли він заговорив, його вуста скривилися. — Я не такий дурний, щоб удавати, ніби ви можете коли-небудь полюбити... такого, як я, чи думати про мене лагідніше, ніж із жалем. Це питання необхідності. Вам не варто цього соромитися через те... хто я такий. Вони знають, що ви носите дитину короля.

— Вони? — пробелькотіла Арді.

— Так. Вони. Дитина є для них загрозою. Ви є для них загрозою. Так я можу вас захистити. Можу зробити вашу дитину законною. Віднині й надалі вона має бути нашою дитиною.

Арді все одно мовчки витріщалася на перстень. *«Як арештант із жахом витріщається на інструменти й роздумує, чи зізнаватись йому. Обидва варіанти жахливі, та який із них гірший?»*

— Я можу дати вам багато чого. Безпеку. Стабільність. Повагу. Ви матимете все найкраще. Високе становище в суспільстві, хай чого варті такі речі. Ніхто й не мріятиме про те, щоб хоч зачепити вас пальцем. Ніхто не насмілиться розмовляти з вами зверхньо. Звісно, люди шепотітимуться у вас за спиною. Та шепотітимуть вони про вашу вроду, ваш розум і вашу неперевершену добродесність. — Глокта примружив очі. — Я про це подбаю.

Арді підвела погляд на нього й ковтнула. *«А зараз буде відмова. Дякую, та я краще помру».*

— Мушу бути з вами чесною. Молодшою... я вчинила дещо дурне. — У неї скривилися вуста. — Це навіть не перший байстріук, якого я ношу. Батько зіштовхнув мене зі сходів,

і я втратила дитину. Він мало не вбив мене. Я не думала, що це може статися знову.

— Ми всі робили щось таке, чим не пишаємося. — *«Вам варто якось почути мої зізнання. Точніше кажучи, їх не варто чути нікому й ніколи»*. — Це нічого не змінює. Я пообіцяв, що подбаю про ваш добробут. Іншого способу не бачу.

— Тоді так. — Дівчина без церемоній узяла в Ѓлокти перстень і надягнула на палець. — Тут нема про що думати, чи не так?

«Це аж ніяк не бурхлива згода, неохоче прийняття зі сльозами на очах чи радісна капітуляція, що про них можна прочитати у книжках казок. Це укладання ділової угоди знехотя. Привід для сумних роздумів про все, що могло бути й чого не сталося».

— Хто б міг подумати, — забурмотіла Арді, роздивляючись самоцвіт у себе на пальці, — багато років тому, коли я дивилась, як ви фехтуєте з моїм братом, що колись я носитиму перстень від вас? Ви завжди були чоловіком моєї мрії.

«А тепер я чоловік ваших кошмарів».

— Життя робить дивні повороти. Такі обставини навряд чи хтось міг передбачити.

«І таким чином я рятую два життя. Скільки зла це може переважити? Однак це принаймні якийсь внесок на потрібну чашу терезів. У кожного має бути щось на потрібній чаші терезів».

Арді підвела темний погляд до його очей.

— А ви не могли дозволити собі більший камінь?

— Лише якби пограбував скарбницю, — прохрипів Ѓлокта. *«За традицією зараз був би поцілунок, але за таких обставин...»*

Арді підійшла до нього й підняла одну руку. Він відхитнувся і скривився від різкого болю в стегні.

— Вибачте. Трохи... розучився.

— Якщо я маю це зробити, то лише як годиться.

— Тобто зробити все якнайкраще?

— Ну, хоч якось це зробити.

Вона підійшла ще ближче. Ѓлокті довелося змусити себе залишитися на місці. Вона зазирнула йому в очі. Неквапом

потягнулася вгору й торкнулася його щоки. Від дотику в нього засіпалася повіка. *«Дурість. Скільки жінок торкалися мене раніше? Та все-таки то було в іншому житті. Іншому...»*

Рука Арді ковзнула довкола його обличчя, а кінчики її пальців міцно втиснулись йому в щелепу. Коли вона наблизилася до себе, в нього клацнула шия. Глокта відчув, як йому гріє підборіддя її дихання. Її губи злегка, лагідно торкнулись його губ, а тоді — навпаки. Він почув, як вона видала тихий гортанний звук, і від цього йому самому перехопило дихання. *«Вона, звісно, прикидається. Як жінка може хотіти торкатися цього знівеченого тіла? Цілувати це знівечене обличчя? Навіть у мене думка про це викликає огиду. Вона прикидається, а втім, я мушу пооплодувати їй за старання».*

У Глокти затремтіла ліва нога, і йому довелося міцно вчепитися в ціпок. Він швидко й шумно задихав через ніс. Її обличчя повернулося набік навпроти його обличчя, і їхні уста злилися з вологим цмоканням. Кінчик її язика облизав його голі ясна. *«Звісно, вона прикидається, як же інакше? А втім, вона робить це дуже, дуже добре...»*

ПЕРШИЙ ЗАКОН

Ферро сиділа й витріщалася на свою руку. Руку, що тримала Сім'я. Вона здавалася такою ж, як і завжди, а проте відчувалося, що вона інакша. Досі холодна. Дуже холодна. Ферро закутувала її в ковдри. Купала в теплій воді. Тримала біля вогню — так близько, що аж обпеклася.

Ніщо не допомогло.

— Ферро... — Шепіт, такий тихий, що його можна було майже прийняти за подих вітру довкола віконної рами.

Вона рвучко звелася на ноги, затиснувши в руці ніж. Вдивилася в кутки кімнати. Всюди порожньо. Нагнулася, щоб зазирнути під ліжко, під високу шафу. Відсмикнула вільною рукою штори. Нікого. Вона знала, що нікого не знайдеться.

І все одно досі їх чула.

У двері загупали, і Ферро знову різко крутнулася, шумно видихнувши крізь зуби. Ще один сон? Ще один привид? Знову важкий стукіт.

— Заходьте, — прогарчала вона.

Двері відчинилися. Баяз. Побачивши її ніж, він здійняв брову.

— Ферро, ти аж надто любиш клинки. Але тут у тебе немає ворогів.

Ферро люто зиркнула на мага примруженими очима. Вона не була аж так у цьому впевнена.

— Що сталося на вітрі?

— Що сталося? — Баяз знизав плечима. — Ми перемогли.

— Що то були за постаті? Оті тіні.

— Я не бачив нічого — бачив тільки, як Мамун і його Сто Слів дістали заслужене покарання.

— Хіба ти не чув голосів?

— За громом нашої перемоги? Нічого не чув.

— Я чула. — Ферро опустила ніж і засунула його за пояс. Поворушила пальцями руки — такими самими та все-таки зміненими. — Досі їх чую.

— І що вони тобі кажуть, Ферро?

— Вони говорять про замкі, ворота, двері, про те, як їх відчиняти. Постійно говорять про те, як їх відчиняти. Питають про Сім'я. Де воно?

— В безпеці. — Баяз глипав на неї порожніми очима. — Якщо ти справді чуєш створинь із Потойбіччя, пам'ятай, що вони зроблені з брехні.

— Вони не одні такі. Вони просять мене порушити Перший закон. Як ти й сам зробив.

— Питання інтерпретації. — Баяз гордовито скривив кутик рота. Неначе добився чогось чудового. — Я пом'якшив науки Глустрода прийомами майстра Творця і зробив із Сімені рушій свого Мистецтва. Результати були... — Він протяжно, задоволено вдихнув. — Ну, ти там була. Передусім це був триумф волі.

— Ти ламав печаті. Наразив світ на ризик. Оповідачі Таємниць...

— Перший закон — це парадокс. Змінюючи щось, щоразу доводиться позичати у світу внизу, і ризик є завжди. Якщо я й переступив якусь межу, то лише межу масштабу. Світ у безпеці, хіба ні? Я не прошу пробачення за честолюбні плани.

— Вони ховають чоловіків, жінок, дітей у ямах на сотню людей. Як в Аулкусі. Ця хвороба... вона з'явилася через те, що скоїли ми. То це таке воно, честолюбство? Розмір могил?

Баяз зневажливо трусонув головою.

— Несподіваний побічний ефект. Боюся, зараз ціна перемоги така сама, як за Старого часу, і вона буде такою завжди. — Він уп'явся поглядом у Ферро. В цьому погляді відчувалася загроза. Виклик. — А навіть якби я порушив Перший закон, то що далі? Як гадаєш, у якому суді мене треба судити? З якими присяжними? Ти випустиш Толомей із п'ятьми, щоб вона дала свідчення? Пошукаєш Захаруса, щоб він зачитав обвинувачення? Притягнеш із краю світу Конейл, щоб вона винесла вердикт? Приведеш із краю мертвих великого Джувенса, щоб він оголосив вирок? Не думаю. Я Перший з-поміж магів. Я останній авторитет, і я кажу... Я доброчесний.

— Ти? Ні.

— Так, Ферро. Зі владою все стає правильним. Це мій перший і останній закон. Це єдиний закон, який я визнаю.

— Захарус попереджав мене, — пробурмотіла Ферро, згадуючи нескінченну рівнину, старого з несамовитими очима, довкола якого кружляли птахи. — Він сказав мені тікати й не зупинятися ніколи. Треба було його послухати.

— Той роздутий міхур лицемірства? — Баяз пирхнув. — Може, й треба було, та той корабель уже відплив. Ти радісно помахала йому рукою з берега й натомість вирішила годувати свою лють. Радо її годувала. Не вдаваймо, ніби я тебе ошукав. Ти знала, що нам доведеться ходити темними шляхами.

— Я не очікувала... — Ферро стиснула крижані пальці у тремтливий кулак. — Цього.

— А чого ти очікувала? Мушу зізнатися, що гадав, ніби ти зліплена з міцнішого тіста. Залишмо філософування тим, хто має більше часу й менше причин комусь мститися. Почуття провини, жаль, праведність? Це все одно що говорити з великим королем Джезалем. А хто ж таке витерпить? — Він повернувся до дверей. — Тобі слід залишатися поряд зі мною. Можливо, з часом Калул пошле інших агентів. Тоді мені знову знадобляться твої таланти.

Ферро пирхнула.

— А до того? Сидіти тут у товаристві тіней?

— А до того всміхайся, Ферро, якщо зможеш згадати, як це робиться. — Баяз зблиснув їй білозубою усмішкою. — Помсти ти добилася.

Вітер шарпався, мчав довкола неї, повний тіней. Ферро стала на коліна в кінці крикливого тунелю, що торкався самого неба. Світ був тонкий і крихкий, як скляна шибка, готовий тріснути. А за ним — бездонна порожнеча, наповнена голосами.

— Впусти нас...

— Ні! — Вона вирвалася й через силу підвелася, стала, задихаючись, на підлозі біля свого ліжка. У неї заціпеніли всі м'язи. Тільки битися не було з ким. Це просто черговий сон.

Сама винна: дозволила собі заснути.

До неї потягнулася по кахлах довга смужка місячного сяйва. Вікно в кінці смужки стояло відчинене, крізь нього проникав

холодний нічний вітер, який студив Ферро шкіру, всіяну краплинками поту. Вона, суплячись, підійшла до вікна, зачинила його й пересунула засув. Розвернулася.

В густих тінях біля дверей стояла якась постать. Однорука, закутана в ганчір'я. Нечисленні деталі обладунків, які досі були на ній закріплені, були потерті й побиті. Обличчя цього чоловіка було запорошене й понівечене, його рвана шкіра клаптями звисала з білої кістки, та Ферро все одно його впізнала.

Мамун.

— Ми знову зустрілися, демонокровка.

Його сухий голос шелестів, як старий папір.

— Я сню, — процідила вона.

— Ти ще пошкодуєш, що не сниш. — Одна запаморочлива мить — і він перетнув кімнату. Його єдина рука зімкнулась у неї на горлі, наче замок, що різко замкнув двері. — Викопуючи себе самотужки з тієї руїни, пригорщу землі за пригорщею, я зголоднів. — Його сухе дихання лоскотало їй обличчя. — Я зроблю собі нову руку із твоєї плоті, а нею здолаю Баяза й помщуся за великого Джувенса. Пророк бачив це, і я перетворю його видіння на правду.

Він без жодних зусиль підняв Ферро й гепнув її спиною об стіну; її п'яти вдарились об панелі.

Рука тиснула. Її груди здіймалися й опускалися, та повітря до шиї не проникало. Ферро боролася з тими пальцями, рвала їх нігтями, та вони були залізні, кам'яні, тугі, як зашморг. Вона боролася і крутилась, але він не посунувся ні на йоту. Вона завовтузилася з понівеченим обличчям Мамуна, вп'ялася пальцями в його розірвану щоку, почала рвати запорошену плоть усередині, та він навіть не моргнув. У кімнаті стало холодно.

— Помолися, дитино, — прошепотів він, заскреготівши зламаними зубами, — і понадійся на милосердя Боже.

Тепер вона слабшала. Легені в неї розривалися. Вона все одно його рвала, та кожне нове зусилля було меншим. Чимраз кволішим. Руки у Ферро опустилися, ноги повисли, повіки сильно обважніли. Все було страшенно холодним.

— Зараз, — прошепотів він, і його дихання заклубочилося. Опустив її, роззявив рота, прибравши рвані губи з розтрощених зубів. — Зараз.

Її палець тицьнув йому в шию. Проштрикнув шкіру і вгруз у суху плоть аж по суглоб. Від цього Мамунова голова відхилилася. Друга її рука обкрутилася довкола його руки, зірвала ту руку з її горла й відігнула його пальці назад. Падаючи на підлогу, Ферро відчула, як кістки в них затріщали, захрустіли, почали ламатися. По чорних шибках поряд із нею розповзався білий іній, що завищав під її босими ногами, коли вона крутнула Мамуна й добряче вдарила ним об стіну, втиснула його тіло в поламані панелі, в потріскану штукатурку. Від сили удару додолу щедро посипався пил.

Ферро ще більше вгородила палець Мамунові в горло — вгору і вглиб. Це було легко. Її сила не мала кінця. Вона надходила з того боку поділу. Сім'я змінило Ферро так, як змінило Толомей, і вороття тепер не було.

Ферро всміхнулася.

— Забрати мою плоть хочеш, так? Ти поїв востаннє, Мамуне.

Кінчик її пальця вислизнув із-поміж його зубів, з'єднався з її великим пальцем і підчепив Мамуна, як рибу на гачок. Смикнувши зап'ястком, вона зірвала в нього щелепу й пожбурила її геть. Щелепа заторохтіла. Мамунів язик повис серед подертої маси запорошеної плоті.

— Помолися, пожирачу, — засичала вона, — і понадійся на милосердя Боже.

Вона схопилася долонями за його голову з боків. Із його носа долинув протяжний писк. Його розтросчена рука марно хапалася за Ферро. Його череп зігнувся, тоді сплющився, а відтак розтросчився. Полетіли уламки кістки. Ферро кинула тіло, і з нього на підлогу посипався порох, кружляючи довкола її ніг.

— Так...

Ферро не злякалася. Не витріщила очей. Вона знала, звідки цей голос. Звідусіль і нізвідки.

Підступила до вікна й відчинила його. Вискочила з нього, пролетіла вниз із десяток кроків до землі й підвелася. Ніч повнилася звуками, зате Ферро була тиха. Вона безшумно пройшла залитою місяцем травою, що замерзала й хрускотіла від дотиків її босих ніг, прокралася вгору довгими сходами й вийшла на стіни. Голоси пішли за нею.

— Стривай.

— Сім'я!

— Ферро.

— Впусти нас...

Вона на них не зважала. Якийсь чоловік в обладунках видивлявся в ніч, у бік Будинку Творця, що виділявся на тлі чорного неба ще чорнішим силуетом. Кавалок п'їтьми над Агріонтом, у якому не було зір, не було залитих місяцем хмар, не було взагалі ніякого світла. Ферро замислилася, чи не чигає в тінях усередині Толомей, шкрябаючись об браму. Вічно шкрябаючись і шкрябаючись. Вона змарнувала свій шанс на помсту.

Ферро такого не зробить.

Вона прослизнула вздовж бійниць, обійшовши вартового й на ходу щільно закутавши його плечі у плащ. Вибралася на парапет — і скочила. Її шкіру овіяв швидкий вітер. Ферро подолала рів, де на воді під нею розходився рипучий лід. Швидко надійшла бруківка за ровом. Ноги Ферро глухо вдарились об неї, і Ферро покотилася геть, до будівель. Падаючи, вона порвала одяг, зате на шкірі в неї слідів не було. Навіть якоїсь краплинки крові.

— Ні, Ферро.

— Повернись і знайди Сім'я!

— Воно поряд із ним.

— Воно в Баяза.

Баяз. Можливо, вона повернеться, коли впорається на Півдні. Коли поховає великого Утмана-ул-Дошта серед руїн його ж палацу. Коли відправить Калула, його пожирачів, його жерців до пекла. Може, тоді вона повернеться і провчить Першого з-поміж магів так, як він заслуговує. Так, як збиралася його провчити Толомей. А втім, брехун Баяз чи ні, та він усе-таки дотримав даного їй слова. Дав їй засіб для помсти.

Тепер вона помститься.

Ферро скрадалася мовчазними руїнами міста, тиха і швидка, як нічний вітер. На південь, до доків. Вона знайде шлях. На південь, через море до Гуркулу, а тоді...

До неї шепотіли голоси. Тисяча голосів. Вони говорили про ворота, які зачинив Еуз, і про печаті, які Еуз на них наклав. Благали Ферро їх відчинити. Благали Ферро їх зламати. Розповідали, як це зробити, й наказували їй це зробити.

Але Ферро лиш усміхалася. Хай балакають.

Вона не має господарів.

ЧАЙ І ПОГРОЗИ

Логен супився. Супився на простору залу, на її блискучі дзеркала, на численних могутніх людей у ній. Хмурився на видатних лордів Союзу, що перебували навпроти нього. Щонайменше двісті душ, що розсілися з протилежного боку зали й теревенили. Їхні брехливі балачки, брехливі усмішки та брехливі обличчя викликали в Логена нудоту, наче він переїв меду. Однак не кращі почуття в нього викликали люди з його боку зали, що сиділи на високому помості разом із ним і великим королем Джезалем.

Насмішкуватий каліка, який ставив усі запитання того дня у вежі, тепер повністю вдягнений у біле. Товстун, у якого на обличчі луснула безліч вен і який мав такий вигляд, ніби починав кожен день із пляшки. Високий худорлявий покидьок у чорному нагруднику, вкритому вишуканим золотом, із м'якою усмішкою й жорсткими маленькими очима. Логен іще не бачив хитріших брехунів, але один із них був страшніший за всіх інших разом узятих.

Баяз сидів із невимушеною усмішкою, неначе все вийшло саме так, як він розраховував. Може, так воно й було. Клятий чаклун. Логен мав би бути мудрішим, не довіряти людині без волосся. Духи попереджали його, що маги мають власні цілі, та він на це не зважив, сліпо попер уперед, сподіваючись на краще, як і завжди. Що не кажи, а Логен Дев'ятипалий ніколи нікого не слухає. Це одна з багатьох його вад.

Його очі перейшли у протилежний бік, до Джезаля. У королівській мантії той, здавалося, почувався достатньо затишно. На голові в нього виблискувала золота корона, а сидів він у золотому кріслі, навіть більшому за Логенове. Поряд сиділа його дружина. Їй, може, й була властива якась холодна гордість, але це її не псувало. Вона була прекрасна, як зимовий ранок. Та коли дивилася на Джезаля, її обличчя мало такий

вираз... Лютий, неначе вона ледве стримувалася, щоб не вгризтися в нього зубами. Цей клятий щасливчик, здавалося, завжди виходив сухим із води. Його дружина могла б трішки надкусити Логена, якби схотіла, та яка жінка при здоровому глузді схоче це зробити?

Найбільше Логен супився на себе у дзеркалах навпроти. Він сидів на високому помості поряд із Джезалем і його королевою. Поряд із цією прекрасною парою він здавався чудовиськом — понурим і набурмосеним, пошрамованим і страхітливим. Людиною, створеною з душогубства й закутаною в яскраву тканину та рідкісні білі хутра, прикрашені начищеними заклепками та яскравими пряжками, з великим золотим ланцюгом на плечах на додачу. Тим самим ланцюгом, який носив Бетод. Логенові долоні, на яких бракувало одного пальця, стирчали з оторочених хутром рукавів, подерті й жорстокі, й трималися за підлокітники золоченого крісла. Одяг у нього, може, й королівський, зате руки від убивці. Він скидався на лиходія з якоїсь дитячої казки. Безжального воїна, що прорвався до влади вогнем і мечем. Вдерся до трону по горі трупів. А може, він такий і є.

Логен крутився на місці: нова тканина дряпала його вологу шкіру. Далеко ж він зайшов, відколи вибрався з річки, не маючи за душею навіть пари чобіт. Проплентався Високогір'ям, не маючи при собі нічого, крім казанка. Він подолав великий шлях, але не був певен, чи раніше не подобався собі більше. Почувши, що Бетод називає себе королем, він сміявся. А тепер зве себе так само, і ця робота підходить йому ще менше. Що не кажи, а Логен Дев'ятипалий — мудак. От і все. А такі зізнання про самих себе не тішать нікого.

Говорив здебільшого п'яниця, Хофф.

— Осередок лордів, на жаль, лежить у руїнах. Отож було вирішено: наразі, доки не буде зведено достатньо величної споруди для цієї шляхетної інституції — нового Осередку лордів, розкішнішого й більшого, ніж попередній, — Відкрита Рада перебуватиме на канікулах.

Запала тиша.

— На канікулах? — пробурмотів хтось.

— І як нас слухатимуть?

— Де дворяни матимуть свій голос?

— Дворяни говоритимуть через Закриту Раду, — заявив Хофф тоном дорослого, що звертається згори вниз до дитини. — Або ж можуть подати заяву заступникові міністра аудієнцій, щоб дістати аудієнцію в короля.

— Але ж так може зробити будь-який селянин!

Хофф здійняв брови.

— Це правда.

Лордів навпроти охопив гнів. Логен не надто добре розумівся на політиці, та міг здогадатися, коли з однієї групи людей збиткується інша. Бути задіяним у такому завжди неприємно, та він принаймні належав тепер до сторони, що збиткувалася.

— Король і країна — це те саме! — перебив теревені різкий голос Баяза. — Ви лише позичаєте в нього свої землі. Він шкодує, що мусить забрати назад певну їх частину, але це необхідність.

— Чверть. — Каліка облизав голі ясна, ледь чутно прицмокнувши. — У кожного з вас.

— Це не пройде! — крикнув сердитий старигань у передньому ряду.

— Думаєте, лорде Ішере? — просто всміхнувся йому Баяз. — Усі, хто так вважає, можуть долучитися до лорда Брока у вигнанні серед пилу і здати короні всі свої землі, а не лише частину.

— Це неподобство! — крикнув інший чоловік. — Король завжди був першим з-поміж рівних, найвидатнішим серед дворян, а не вищим за них. Наші голоси посадили його на трон, і ми відмовляємося...

— Ви от-от переступите межу, лорде Хюгене. — Каліка насуплено поглянув на протилежний бік зали, і його лице засіпалося від потворних спазмів. — Можливо, вам варто залишитися на цьому її боці — він безпечний, теплий і лояльний. А от протилежний, гадаю, підійде вам не так добре. — Із його тріпотливого лівого ока потекла по запалій щоці одна довга сльоза. — У прийдешні місяці ваші маєтності оцінюватиме головний ревізор. Із вашого боку, мілорди, було б розважливо в усьому йому сприяти.

Тепер уже багато хто звівся на ноги, хмурився і трусив кулаками.

- Це обурливо!
- Безпрецедентно!
- Неприйнятно!
- Нас не залякати!

Джезаль підскочив із трону, високо здійнявши всіяну самоцвітами шпагу, і заходився грюкати по помосту кінцем піхов. Зала наповнилася дзвінким відлунням.

— Я король! — заревів він на всю залу, яка раптом затихла. — Я не надаю вибір — я видаю королівський указ! Адуа буде відбудовано, до того ж як ніколи розкішно! І це ціна, яку доведеться заплатити! Мілорди, ви надто звикли до слабкої корони! Повірте моєму слову: тепер ці дні для нас минули!

Баяз нахилився вбік, щоб забурмотіти Логенові на вухо:

— Йому напрочуд добре це дається, еге ж?

Лорди забурчали, але посідали назад, тимчасом як Джезаль говорив далі. Його голос розходився залом з невимушеною впевненістю, а в одній руці він досі міцно тримав шпагу в піхвах.

— Тих, хто надав мені щиросерду підтримку під час недавньої кризи, від ревізії маєтностей буде звільнено. Але список цих осіб аж надто короткий, за що вам має бути соромно. Більше того, у скрутний час нас утримували на плаву друзі з-за меж Союзу!

Чоловік у чорному підхопився зі стільця.

— Я, Орсо Талінський, завжди на боці своїх коронованих сина й доньки! — Він схопив Джезала за обличчя й розцілував його в обидві щоки. А тоді вчинив так само з королевою. — Їхні друзі — мої друзі, — мовив він із усмішкою, проте важко було не здогадатися, що він має на увазі. — А їхні вороги? Ах! Ви всі — люди розумні. Можете й самі здогадатися.

— Дякую за те, що доклали рук до нашого визволення, — сказав Джезаль. — Ми вам вдячні. Війна між Союзом і Північню добігла кінця. Тиран Бетод мертвий, і встановився новий лад. Я з гордістю зву другом людину, що скинула Бетода. Логен Дев'ятипалий! Король північан! — Джезаль радісно всміхнувся і простягнув руку. — Нам варто ввійти в це прекрасне нове майбутнє братами.

— Так, — озвався Логен і з боєм підвівся зі свого місця. — Слушно.

Він згріб Джезалья в обійми і плеснув по плечу з глухим звуком, що розійшовся луною по всій великій залі.

— Гадаю, віднині ми залишатимемося по свій бік Вайтфлоу. Звісно, допоки в мого брата не виникнуть тут проблеми. — Логен окинув понурих стариганів у передньому ряду вбивчо сердитим поглядом. — Не змушуйте мене, блядь, сюди повертатися.

Він сів у велике крісло і набурмосився. Може, Кривава Дев'ятка й не надто багато знає про політику, зате він незле вміє погрожувати.

— Ми виграли війну! — Джезаль забряжчав золотим руків'ям шпаги, а тоді плавно просунув її назад, у пряжку на паску. — Тепер нам потрібно виграти мир!

— Добре сказано, ваша величносте, добре сказано! — Червонопикий п'яниця підвівся, не давши нікому змоги вставити хоч слово. — Отже, перш ніж Відкрита Рада піде на канікули, залишається всього одне питання порядку денного. — Він повернувся з догідливою усмішкою й уклонився, потерши руки. — Висловімо свою подяку лордові Баязу, Першому з-поміж магів, який мудрими порадами й силою свого Мистецтва прогнав загарбника й урятував Союз!

П'яниця заплескав у долоні. До нього приєднався каліка Глокта, а тоді — герцог Орсо.

Підскочив огрядний лорд у передньому ряду.

— Лорд Баяз! — проревів він і плеснув у товсті долоні.

Невдовзі всю залу заповнило відлуння неохочих оплесків. Долучився до них навіть Хюген. І навіть Ішер — щоправда, вираз обличчя в нього був такий, ніби він плескав у долоні на власному похороні. Логен же залишив руки на місці. Правду кажучи, навіть перебування тут викликало в нього легку нудоту. Нудоту і гнів. Він відкинувся на спинку крісла і продовжив супитися.

Джезаль дивився, як видатні достойники Союзу невдоволено виходять один за одним із Зали дзеркал. Видатні люди. Ішер, Барезін, Хюген і всі інші. Ті, на кого він колись дивився з роззявленим ротом. І всі вони знічені. Вони бурчали від безпорадного невдоволення, а він ледве стримувався, щоб не всміхнути-

ся. Джезаль майже почувався королем, аж доки не поглянув на свою королеву.

Терез та її батько, великий герцог Орсо, здавалося, затіяли палку суперечку, що велася експресивною штирійською мовою з несамовитим вимахуванням руками з обох сторін. Можливо, Джезалеві стало б легше на душі від того, що він, вочевидь, не єдиний на всю родину, кого Терез зневажає, та він підозрював, що ця суперечка точиться саме через нього. Він почув у себе за спиною тихе човгання, а тоді побачив перекошене обличчя свого нового архілектора, яке викликало легку огиду.

— Ваша величносте. — Глокта говорив тихо, неначе збирався торкнутись якихось таємниць, і насуплено дивився в бік Терез та її батька. — Можна вас запитати... у вас із королевою все добре? — Його голос став іще тихішим. — Ви, як я розумію, рідко спите в одній кімнаті.

Джезаль мало не дав каліці ляпаса за безсоромність. А тоді краєчком ока помітив, що на нього дивиться Терез. Із цілковитою зневагою — так, як вона зазвичай і ставилася до нього як до чоловіка. Джезаль відчув, як у нього горбляться плечі.

— Та вона ледве терпить перебування в одній країні зі мною, а про одне ліжко я взагалі мовчу. Ця жінка — цілковита сучка! — загарчав він, а тоді повісив голову й уп'явся поглядом у підлогу. — Що мені робити?

Глокта крутнув шиєю в один бік, а тоді у другий. Джезаль, почувши гучне клацання, постарався не здригнутися.

— Ваша величносте, дозвольте мені поговорити з королевою. Я можу бути доволі переконливим, коли маю час і натхнення. Розумію ваші труднощі. Я й сам зовсім нещодавно одружився.

Джезалеві було лячно подумати, яке чудовисько могло взяти це чудовисько собі за чоловіка.

— Справді? — перепитав він із удаваним інтересом. — І хто вона?

— Гадаю, ви трохи знайомі. Її звати Арді. Арді дан Глокта.

Губи каліки відсунулися, демонструючи огидну дірку на місці передніх зубів.

— Але ж не...

— Так, це сестра мого давнього друга Коллема Веста. — Джезаль мовчки витріщив очі. Глокта напружено вклонився. — Приймаю ваші вітання.

Тоді він відвернувся, пошкандибав до краю помосту й заходився невпевнено спускатися зі сходів, сильно спираючись на ціпок.

Джезаль ледве тримав у собі холодний шок, приголомшливе розчарування, відвертий жах. Він і уявити не міг, до якого шантажу могло вдатися це незграбне страховисько, щоб її заарканити. Можливо, Арді просто була у відчаї, коли Джезаль її кинув. Можливо, через братову хворобу їй більше нікуди було податися. Зовсім нещодавно зустріч із нею в лікарні збудила щось у ньому, достоту так само, як колись. Він тишком-нишком думав, що, можливо, колись, із плином часу...

А тепер навіть такі приємні вимрійки було розбито. Арді заміжня, до того ж за чоловіком, якого Джезаль зневажає. Чоловіком, який засідає в його ж Закритій Раді. Навіть гірше — чоловіком, якому він щойно здуру зізнався, що його шлюб абсолютно нічого не означає. Виставив себе слабким, вразливим, дурнуватим. Джезаль із гіркотою вилаявся собі під носа.

Тепер здавалося, ніби він кохає Арді з нестерпною пристрасстю. Ніби між ними було щось таке, чого він більше ніколи не знайде. Як він міг не розуміти цього тоді?! Як він міг допустити, щоб воно зникло, заради цього? Сумно ж, на його думку, було те, що сама по собі любов — це відверто замало.

Відчинивши двері, Логен відчув приплив незадоволення, а відразу після нього — огидний напад гніву. В кімнаті було порожньо, охайно й чисто, наче там ніхто ніколи не спав.

Ферро зникла.

Все вийшло не так, як він сподівався. Можливо, йому вже слід було цього очікувати. Зрештою, раніше все теж ішло не так. І все-таки він продовжував дзюрити проти вітру. Він був схожий на людину, яка має занадто низькі двері, та замість того, щоб навчитися пригинатися, знов і знов, кожен день свого нещасного життя, б'ється головою об одвірок. Логенові хотілося пожаліти себе, та він знав, що не заслужив на краще. Не можна виробляти те, що виробляв він, і сподіватися на щасливий кінець.

Логен вийшов у коридор і пішов далі, зціпивши зуби. В наступні двері він проштовхався не стукаючи. Високі вікна стояли відчинені, у простору кімнату лилося сонячне світло, фіранки ворушилися від вітерцю. Перед однією з них сидів у різьбленому кріслі Баяз із чайною чашкою в руці. Запопадливий служник у оксамитовій лівреї наливав чай зі срібного чайника, втримуючи на розчепіrenих пальцях тацю й чашки.

— А, король північан! — гукнув Баяз. — Як...

— Де Ферро?

— Пішла геть. Правду кажучи, вона залишила по собі трохи безладу, та я його прибрав, як мені дуже часто доводиться...

— Куди?

Маг знизав плечима.

— На Південь, мабуть. І якщо вже спробувати здогадатися, то через помсту абощо. Вона завжди дуже багато говорила про помсту. Надзвичайно лиха жінка.

— Вона змінилася.

— Визначні події, друже мій. Усі ми не зовсім такі, як раніше. А тепер вип'єш чаю?

Служник жваво скочив уперед. Срібна таця захиталася. Логен ухопив служника за оксамитову ліврею й пожбурич через усю кімнату. Чоловік зойкнув, врізавшись у стіну, й розтягнувся на килимі. Довкола нього із дзенькотом попадали чашки.

Баяз здійняв брову.

— Вистачило б і простого «ні».

— До сраки це, старий покидьку.

Перший з-поміж магів насупився.

— Отакої, майстре Дев'ятипалий, здається, ти сьогодні нестримний. Ти тепер король, і тобі не личить отак віддаватися на милість своїм ницим пристрастям. Такі королі ніколи не тримаються довго. В тебе досі є роги на Півночі. Кальдер і Скейл баламутять у горах, я в цьому певен. Я завжди вважав, що за манери слід віддячувати такими ж манерами. Ти радо допомагав мені, а я можу радо допомогти тобі у відповідь.

— Як Бетодові?

— Саме так.

— І що це йому дало?

— З моєю допомогою він процвітав. А відтак запишався, став некерованим і почав вимагати, щоб усе було так, як захоче він. Без моєї допомоги... ну, все інше ти знаєш.

— Не лізь у мої справи, чаклуно. — Логен опустил долоню на руків'я клинка Творця. Якщо мечі мають голоси, як колись сказав йому маг, то зараз він змусив свій меч висловити похмуру погрозу.

Однак на Баязовому обличчі відобразилося лише ледь помітне роздратування.

— Людина дрібніша, можливо, засмутилася б. Хіба я не викупив твоє життя в Бетода? Хіба не дав тобі мети, коли ти не мав нічого? Хіба не повів тебе на самісінький край світу, хіба не показав тобі дива, які мало хто бачив? Ти погано поводишся. Ба більше, навіть меч, яким ти мені погрожуєш, був моїм дарунком тобі. Я сподівався, що ми зможемо досягти...

— Ні.

— Розумію. Навіть...

— Між нами все скінчено. Я, вочевидь, ніколи не буду кращою людиною, але можу спробувати не стати гіршим. Принаймні це я можу спробувати.

Баяз примружив очі.

— Що ж, майстре Дев'ятипалий, ти дивиєш мене до останнього. Я вважав тебе людиною відважною, та все-таки стриманою, рахункою, та все-таки співчутливою. А передусім я вважав тебе за реаліста. Однак північани завжди були схильні до вередливості. Зараз я спостерігаю в тобі певну впертість і руйнівний норів. Нарешті бачу Криваву Дев'ятку.

— Радий тебе розчарувати. Здається, ми геть неправильно оцінили один одного. Я вважав тебе за видатну людину. Тепер розумію, як помилявся. — Логен поволі захитав головою. — Що ти тут зробив?

— Що я зробив? — Баяз пирснув, вражено засміявшись. — Я сполучив три чисті дисципліни магії й витворив нову! Ти, майстре Дев'ятипалий, вочевидь, не розумієш, що це за досягнення, та я тобі прощаю. Розумію, що книжна наука ніколи не була твоїм коником. Про таке перестали думати ще до початку Старого часу, коли Еуз розділив свої дари між синами. — Він зітхнув. — Певно, мого найбільшого досягнення не оцінить

ніхто. Ніхто, крім, можливо, Калула, а він навряд чи коли-небудь зволить мене привітати. Ба більше, такої сили не вивільняли в Земному колі, відколи... відколи...

— Глустрод знищив самого себе й Аулкус на додачу?

Маг здійняв брови.

— Якщо вже ти про це говориш.

— І результати, як мені здається, майже такі самі — що правда, ти влаштував трішки не таку бездумну різанину і зруйнував меншу частину меншого міста у дрібніші й підліші часи. Поза тим які між вами відмінності?

— Як на мене, це цілком очевидно. — Баяз підняв чайну чашку й лагідно подивився з-за її вінця. — Глустрод програв.

Логен довго стояв на місці й думав над цим. А тоді розвернувся й побрів із кімнати. Служник налякано втік у нього з дороги. Логен вийшов у коридор, де його кроки відлунювали від золоченої стелі. Дзеленчання важкого ланцюга Бетода в нього на плечах видавалося йому схожим на сміх.

Мабуть, треба було залишити це безжальне старе падло на своєму боці. Зважаючи на те, якими можуть бути справи на Півночі, коли він повернеться, Логенові, ймовірно, знадобиться його допомога. Мабуть, треба було проковтнути ту смердючу сечу, яку він називає чаєм, і всміхнутися так, ніби то був мед. Мабуть, треба було сміятися й називати Баяза давнім другом, щоб можна було приповзти до Великої північної бібліотеки, коли справи стануть кепськими. Це було б розумно. Так учинив би той, хто реально дивиться на речі. Однак усе було саме так, як завжди казав Логенів батько...

Він ніколи не був аж таким реалістом.

ЗА ТРОНОМ

Ледве почувши, як відчинилися двері, Джезаль здогадався, хто його гість. Не треба було навіть підводити погляд. Кому ще стане відваги ввірватися до покоїв самого короля, навіть не постукавши у двері? Він лайнувся — подумки, але з великою гіркотою.

Це міг бути лише Баяз. Його тюремник. Його головний мучитель. Його невідступна тінь. Той, хто зруйнував половину Агріонта й перетворив прекрасну Адуа на руїни, а тепер усміхався й насолоджувався оплесками так, ніби був рятівником країни. Від цього нудило до глибини душі. Джезаль скреготнув зубами, дивлячись із вікна на руїни й уперто не бажаючи розвертатися.

Нові вимоги. Нові компроміси. Нові розмови про те, що треба зробити. Посада голови держави, принаймні з Першим з-поміж магів за плечем, була нескінченним розчаруванням і весь час зв'язувала по руках і ногах. Добитися свого навіть у найнезначніших питаннях було важко, майже неможливо. Хай куди Джезаль дивився, він зазиравав просто в несхвально насуплене обличчя мага. Він почувався не більше ніж маріонеткою. Вишуканим, позолоченим, величним, а проте абсолютно нікчемним шматком дерева. Щоправда, маріонетка принаймні може якось рухатися.

— Ваша величносте, — пролунав голос старого. Звичний блаженський фасад поваги майже не приховував жорсткого презирства в ньому.

— Що тепер?

Джезаль нарешті розвернувся до нього обличчям і здивувався — побачив, що маг проміняв свою мантию урядовця на старий, забреханий у мандрах плащ і важкі чоботи, які носив під час їхньої злощасної мандрівки на зруйнований захід.

— Кудись їдете? — запитав Джезаль, не насмілюючись навіть сподіватися на це.

— Їду з Адуа. Сьогодні.

— Сьогодні?

Джезаль ледве втримався від того, щоб підскочити в повітря й закричати з радості. Він почувався в'язнем, який вийшов зі свого смердючого підземелля на яскраве сонце волі. Тепер можна відбудувати Агріонт так, як він уважатиме за потрібне. Можна реорганізувати Закриту Раду, обрати радників самотужки. Може, навіть позбутися тієї відьми-дружини, яку Баяз на нього навів. Він матиме змогу вчинити по совісті, хай що це означає. Принаймні матиме змогу спробувати з'ясувати, як це — чинити по совісті. Зрештою, хіба він не верховний король Союзу? Хто йому відмовить?

— Нам, звісно, буде шкода вас утратити.

— Здогадуєся про це. Однак нам спершу потрібно про дещо домовитися.

— Звісно.

Що завгодно, аби тільки це означало, що він позбудеться цього старого гада.

— Я поговорив із твоїм новим архілектором, Глоктою.

Від самого цього імені Джезалья пройняв дрозь відрази.

— Справді?

— Розумна людина. Він неабияк мене вразив. Я попросив його говорити від мого імені, поки я буду відсутній у Закритій Раді.

— Справді? — перепитав Джезаль, роздумуючи, чи не викинути каліку з посади, щойно маг вийде за ворота, чи потерпіти деньок.

— Рекомендую, — сказав Баяз відверто наказовим тоном, — уважно прислухатися до його думки.

— О, звісно, так і робитиму. Щиро бажаю вдалої мандрівки назад до...

— Ба більше, я хотів би, щоб ти чинив так, як він скаже.

Джезалеві натиснув на горло холодний вузол злості.

— Ви, по суті, хочете, щоб я... йому корився?

Баяз не зводив погляду з його очей.

— По суті... так.

Джезалеві на мить відібрало мову. Щоб маг вирішив, ніби він може приходити і йти геть коли заманеться, лишаючи за

старшого свого понівеченого лакея? Вище за короля в його ж королівстві? Яке приголомшливе нахабство!

— Ви останнім часом почали керувати моїми справами! — різко заявив він. — Я не налаштований міняти одного надміру владного радника на іншого.

— Ця людина буде дуже корисною для тебе. Для нас. Доведеться ухвалювати рішення, які здаватимуться тобі важкими. Доведеться вживати заходів, яких ти волів би не вживати сам. Людям, які живуть у блискучих палацах, потрібні інші, готові забирати в них відходи, щоб ті не накопичувались у начищених коридорах і не поховали їх колись. Усе це просто й очевидно. Ти мене не слухав.

— Ні! Це ти не слухав мене! Занд дан Глокта? Той калічний скурвий син... — Джебаль усвідомив, що невдало дібрав слова, та він однаково був змушений вести далі, сердячись як ніколи сильно, — ...поряд зі мною в Закритій Раді? Хай він кожен день мого життя посміхатиметься з-за мого плеча? А тепер ти хочеш, щоб він диктував мені свою волю? Це неприйнятно. Нестерпно. Неможливо! Зараз уже не часи Харода Великого! Я гадки не маю, чому ти думаєш, ніби можеш так зі мною розмовляти. Я тут король, і я не бажаю, щоби мною керували!

Баяз заплушив очі й повільно вдихнув через ніс. Неначе намагався знайти терпіння, щоб повчити ідіота.

— Ти не можеш зрозуміти, як це — жити так довго, як я. Знати все те, що знаю я. Ви, люди, вмираєте за мить, і вас доводиться знову вчити тих самих давніх істин. Тих самих істин, яких Джувенс навчав Столікуса тисячу років тому. Це починає надзвичайно втомлювати.

Джезалева лють невпинно зростала.

— Якщо вам зі мною нудно, то вибачте!

— Вибачення прийнято.

— Я жартував!

— А... У тебе такий гострий язик, що я ледве помітив, як порізався.

— Ви з мене кепкуєте!

— Це просто. Мені кожна людина здається дитиною. Той, хто доживає до мого віку, бачить, що історія рухається по колу. Я стільки разів відвертав цю країну від межі знищення

і приводив до ще більшої величі. І що я прошу за це? Кілька маленьких жертв? Якби ти тільки розумів, на які жертви я пішов заради вас, скотиняки!

Джезаль люто тицьнув пальцем у бік вікна.

— А як же всі ті мерці? А як же всі ті, хто втратив усе? Ті скотиняки, як ви висловилися! Як гадаєте, вони раді своїм жертвам? А як же всі ті, хто потерпав від виснажливої хвороби? Ті, хто потерпає досі? Серед них навіть мій близький друг! Я не можу не завважувати, що вона схожа на ту хворобу, про яку ви розповідали нам у зруйнованому Аулкусі. Не можу не думати, що її причиною може бути ваша магія!

Маг не став заперечувати.

— Я займаюся визначними речами. Я не можу перейматися долею кожного селянина. І ти теж. Я намагався тебе цього навчити, та цей урок ти, здається, не вивчив.

— Помиляєтесь! Я не бажаю його вивчати!

Ось він, його шанс. Зараз, поки він достатньо сердитий, Джезаль може навіки вийти з тіні Першого з-поміж магів і стати вільною людиною. Баяз — це отрута, і його треба вирізати.

— Ви допомогли мені сісти на трон, і за це я вам дякую. Та ваш спосіб урядування мені не до вподоби: від нього відгонить тиранією!

Баяз примружив очі.

— Врядування — це тиранія. У кращому разі вона вбрана в симпатичні кольори.

— Ваша безсердечна зневага до життів моїх підданців! Я її не терпітиму! Я вас переріс. Вам тут уже не раді. Ви тут уже не потрібні. Віднині я сам знаходитиму шлях. — Джезаль відмахнувся від Баяза, сподіваючись, що таким чином покоролівськи велично сказав «ви вільні». — Можете йти.

— Чи... можу... я... справді?

Перший з-поміж магів довго стояв мовчки, а його лице все похмурнішало й похмурнішало. Це тривало достатньо довго, щоб Джезаль гнів почав в'янути, у нього в роті пересохло, а його коліна підігнулися.

— Розумію, я був аж надто м'який із тобою, — проказав Баяз. Кожне його слово було гостре, як бритва. — Панькався

з тобою, як із улюбленим онуком, і ти став свавільним. Я так більше не помилятимуся. Відповідальний опікун ніколи не має соромитися батога.

— Я син королів! — загарчав Джезаль. — Я не буду...

Він зігнувся: йому списом проштрикнув нутрощі біль, приголомшливо раптовий. Джезаль невпевнено ступив один-два кроки. У нього з рота полетіло пекуче блювотиння. Він гепнувся долілиць, не в змозі навіть дихати як слід. Корона з нього зіскочила й відкотилася в куток кімнати. Він ніколи не знав такої страшної муки. І близько не знав.

— Гадки не маю... чому ти гадаєш... ніби можеш так зі мною розмовляти. Зі мною, Першим з-поміж магів!

Джезаль почув, як Баяз поволі тупає до нього. Голос мага різав йому вуха, поки він безпорадно звивався у власному блювотинні.

— Син королів? Я розчарований: після всього, що ми пережили разом, ти так легко віриш у побрехеньки, які я поширив за тебе. Та маячня призначалася для ідіотів на вулицях, але ідіотів у палацах ці рожеві шмарклі, вочевидь, заспокоюють так само легко. Я купив тебе в повії. Ти обійшовся мені в шість марок. Вона хотіла двадцять, але я наполегливо торгуюся.

Ці слова, звісно, завдавали болю. Але значно, значно гіршим був той нестерпний біль, що розтинав Джезалеві хребет, дер йому очі, пік шкіру, обпалював волосся аж до коренів і змушував його метатися, наче жаба в окропі.

— Звісно, у мене в запасі були й інші. Я надто розумний, щоб ставити все на один кидок костей. Інші сини таємничих батьків, готові перебрати на себе цю роль. Мені згадується така собі родина Брінт, а також чимало інших. Але ти, Джезально, сплив на поверхню, як гівно у ванні. Перетнувши той міст до Агріонта й побачивши тебе дорослим, я зрозумів, що ти ідеальний. У тебе просто була потрібна зовнішність, а такого навчити не можна. Ти навіть почав розмовляти як король, а такої приємної дрібнички я взагалі не очікував.

Джезаль стогнав і пускав слину, не в змозі навіть закричати. Відчув, як під нього прослизнув Баязів чобіт, а тоді перекинув його на спину. Над ним замаячило насуплене лице мага, розмите через сльози.

— Та якщо ти вперто бажаєш завдавати прикрощів... якщо ти вперто бажаєш іти своїм шляхом... що ж, є інші варіанти. Навіть королі помирають за несподіваних обставин. Їх скидають із себе коні. Вони вдавлюються оливковими кісточками. Падають із великої висоти на жорстку-прежорстку бруківку. Або ж їх просто знаходять мертвими зранку. У вас, комашок, життя завжди коротке. Однак у тих, хто не приносить користі, воно може бути дуже коротким. Я створив тебе з нічого. З порожнечі. І можу знищити тебе одним словом. — Баяз клацнув пальцями. Цей звук мечем проштрикнув Джезалеві живіт. — І так тебе можна замінити.

Перший з-поміж магів нахилився нижче.

— А тепер, йолопе, бастарде, сину повії, ретельно обдумай відповіді на такі запитання. Ти чинитимеш так, як радитиме твій архілектор, так?

Судоми милосердно послабилися — зовсім трішки. Достатньо, щоб Джезаль прошепотів:

— Так.

— Він скеровуватиме тебе в усьому?

— Так.

— Ти слухатимешся його наказів на людях і в приватному житті?

— Так, — видихнув він, — так.

— Добре, — промовив маг і випростався. Тепер він височів над Джезалем так, як колись височіла його статуя над людьми на Алеї Королів. — Я знав, що ти так скажеш, адже, хоч я і знаю, що ти нахабний і невдячний невіглас, я знаю й дещо ще... Ти боягуз. Пам'ятай про це. Гадаю, цього уроку ти не проігноруєш.

Нестерпний біль раптом ущух. Достатньо, щоб Джезаль підвів із кахлів голову, попри запаморочення.

— Ненавиджу тебе, — прохрипів він.

Баяз пирснув зі сміху.

— Ненавидиш? От нахаба! Подумав, ніби мене це обходить... Мене, Баяза, першого учня великого Джувенца! Мене, який скинув майстра Творця, викував Союз, знищив Сто Слів! — Маг поволі підняв ногу й поставив її Джезалеві на щелепний суглоб. — Дурню, мене не обходить, чи подобаюся

я тобі. — Він втиснув Джебзалеве обличчя чоботом у заляпану блювотинням підлогу. — Мене обходить те, слухаєшся ти чи ні. А ти будеш слухатися. Так?

— Так, — промимрив розчавленими вустами Джебзаль.

— Тоді, ваша величносте, я йду геть. Моліться, щоб ви так і не дали мені приводу повернутися.

Нищівний тиск на обличчя Джебзалья зник, і він почув, як маг крокує до віддаленого боку кімнати. Двері рипнули, відчинились, а тоді клацнули і твердо зачинилися.

Він лежав на спині, дивлячись на стелю і швидко, важко дихаючи. За якийсь час він набрався відваги й перекоотився, а тоді невпевнено звівся накарачки. Відчувався неприємний сморід, і не лише від розмазаного по його обличчю блювотиння. Джебзаль із легким соромом усвідомив, що обгидився. Підповз до вікна, досі кволий, наче викручена ганчірка, важко дихаючи, підвівся на коліна й поглянув униз, на студені сади.

Усього за мить у полі зору з'явився Баяз, який крокував гравійною доріжкою між охайних газонів. Його лисе тім'я виблискувало ззаду. За ним ішов Йору Сульфур із жезлом в одній руці та скринєю з темного металу під пахвою другої руки. Тією самою скринєю, що разом із Джебзалем, Логеном і Ферро об'їздила на возі половину Земного кола. Якими ж щасливими ті дні здавалися тепер!

Баяз раптом зупинився, обернувся й підвів голову. Поглянув угору, просто на вікно.

Джебзаль сховався серед штор, писнувши від жаху, і затремтів усім тілом. У нього в нутрощах досі сиділа холодна, як крига, примара того нестерпного болю. Перший з-поміж магів постояв на місці ще якусь мить із ледь помітною тінню усмішки на обличчі. А тоді елегантно відвернувся, пройшов між Лицарями Тіла, що вклонились йому обабіч воріт, і зник.

Джебзаль стояв на колінах і тримався за фіранки, як дитина за матір. Згадував, яким щасливим був колись і як слабко це усвідомлював. Грав у карти в оточенні друзів, розраховував на яскраве майбутнє. Він важко вдихнув; напруження від бажання заплакати стиснуло йому горло, а тоді розійшлося довкола очей. Він іще ніколи в житті не почувався таким самотнім. Син королів? Та в нього немає нікого й нічого. Він захлинався

і шморгав носом. Перед очима все розпливлося. Він трусився від безнадійних ридань, його пошрамовані вуста тремтіли, а сльози крапали вниз і падали на кахлі.

Джезаль ридав від болю та страху, від сорому і гніву, від розчарування й безпорадності. Однак Баяз мав рацію. Він боягуз. Тож понад усе він ридав від полегшення.

ЛЮДИ ДОБРІ, ЛЮДИ ЗЛІ

У холодних мокрих садах тривав сірий ранок, а Шукач просто стояв на місці й думав про те, що раніше було краще. Стояв на місці посеред отого кола бурих могил і дивився на скопану землю над Хардінгом Мовчуном. Просто дивно, що людина, яка говорила так мало, може лишити по собі таку порожнечу.

Останні кілька років Шукач провів у мандрах — довгих і дивних. З нізвідки в нікуди, ще й утратив безліч друзів дорогою. Він згадав усіх тих, хто возз'єднався з землею. Хардінг Мовчун. Тул Дуру Грозова Хмара. Руд Тридуба. Форлі Найслабший. А за що? Кому від цього стало краще? Стільки всього змарновано. Від цього могло знудити до глибини душі. Навіть людину, знамениту спокійною вдачею. Всі вони пішли з життя, і тепер Шукач почувався самотнім. Без них світ змалів.

Він почув кроки на мокрій траві. То Логен ішов до нього крізь мряку. Довкола його обличчя курилося видихнуте повітря. Шукач згадав, як радів тієї ночі, коли Логен, іще живий, увійшов у коло світла від багаття. Тоді це здавалося новим початком. Гарною миттю, що обіцяла ще ліпші часи. Вийшло ж не зовсім так. Дивина, та тепер Шукач уже не почувався таким щасливим, коли бачив Логена Дев'ятипалого.

— Король північан, — пробурмотів він. — Кривава Дев'ятка. Як минув день?

— Мокро — от як. Рік наближається до кінця.

— Ага. Скоро зима. — Шукач пошкрябав жорстку шкіру в себе на долоні. — Вони надходять дедалі швидше.

— Тоді, мабуть, мені вже час вертати на Північ? Кальдер і Скейл досі на волі, баламутять, і мертві його знають, яку кашу там заварив Доу.

— Так, можна й так сказати. Нам пора вшиватися.

— Залишся тут.

Шукач підвів погляд.

— Га?

— Треба, щоб хтось поговорив із південцями, домовився. Я ніколи не знав нікого, хто говорив би краще за тебе. Ну, хіба що, може, Бетода, але... тепер він не варіант, авжеж?

— Про що домовлятися?

— Може, нам знадобиться їхня допомога. На Півночі буде повно людей, яким не надто сподобається, як усе склалося. Народ не хоче собі короля — чи принаймні не хоче такого короля, як я. Підтримка Союзу стане нам у пригоді. А ще незайве було б, якби ти повернувся з якоюсь зброєю.

Шукач скривився.

— Зброєю, так?

— Краще мати зброю й не потребувати її, ніж потребувати її...

— Решту я знаю. А як же «ще один бій — і на тому все»?

А як же вирощування чого-небудь?

— Поки що, мабуть, вирощувати все доведеться без нас. Послухай, Шукачу, я ніколи не наринався на бійки, ти сам знаєш, але треба дивитися...

— Навіть. Не. Продовжуй.

— Шукачу, я зараз намагаюся стати кращим.

— Що, справді? Щось не бачив, щоб ти дуже старався.

Це ти вбив Тула?

Логенові очі примружилися.

— Доу щось патякав, так?

— Байдуже, хто там про що патякав. Убив ти Грозову Хмару чи ні? Це ж нескладне запитання. Або «так», або «ні», та й усе.

Логен пирхнув так, ніби зібрався розсміятися чи заплакати, але не розсміявся й не заплакав.

— Я не знаю, що зробив.

— Не знаєш? Яка користь від «не знаю»? Те саме ти казатимеш, коли проштрикнеш мені спину, поки я намагатимусь урятувати твоє нікчемне життя?

Логен скривився, опустивши погляд на мокру траву.

— Може, й так. Не знаю. — Він знову поглянув Шукачеві в очі й пильно в них вдивився. — Але така вже ціна, хіба ні? Ти знаєш, що я таке. Міг би обрати собі іншого поводиря.

Шукач провів його поглядом, не знаючи, що сказати, й не знаючи навіть, що думати. Він просто стояв на місці, посеред

могил, і мокнув. Відчув, як до нього хтось підійшов. Червона Шапка. Той глипав у дощ, дивився вслід чорній постаті Логена, яка все тьмянішала і тьмянішала. Похитав головою, міцно стуливши уста.

— Ніколи не вірив в історії, які про нього розповідали. Про Криваву Дев'ятку. Я гадав, що це все порожні балачки. Але тепер я їм вірю. Чув, він убив Краммокового сина під час того бою в горах. Розітнув його — недбало, наче жука розчавив, безпричинно. Ця людина нічим не переймається. Гадаю, гіршої людини не знайти на всій Півночі. Навіть Бетод не домагає. Це справжнісінький лихий покидьок.

— Справді? — Шукач зрозумів, що впритул наблизився до обличчя Червоної Шапки і кричить. — То до сраки тебе, падлюко! Хто, блядь, дав тобі право судити?!

— Я просто кажу, та й усе. — Червона Шапка витріщився на нього. — Ну, тобто... Я гадав, ми думаємо про те саме.

— А от і ні! Щоб про щось думати, треба мати мозок, більший за горошину, а в тебе, придурку, такого нема! Ти не відрізняв би добру людину від злої, навіть якби вона на тебе посцяяла!

Червона Шапка кліпнув.

— Правду кажеш. Бачу, що помилявся.

Він відступив на крок назад, а тоді пішов геть крізь мжичку, хитаючи головою.

Шукач провів його поглядом, зціпивши зуби й думаючи про те, що йому хотілося б когось ударити, тільки кого — невідомо. Там не було нікого, крім нього, принаймні тепер. Крім нього й мертвих. А втім, може, так воно й буває тоді, коли бої припиняються, з людиною, яка не знає нічого, крім боїв. Тоді людина б'ється із самою собою.

Він протяжно вдихнув холодного, вологого повітря й насуплено поглянув на землю над могилою Мовчуна. Замислився, чи відрізняє тепер добру людину від злої. Замислився, яка між ними різниця.

У холодних мокрих садах тривав сірий ранок, а Шукач просто стояв на місці й думав про те, що раніше було краще.

НЕ ТЕ, ЧОГО ХОТИЛОСЯ

Прокинувшись, Глокта побачив, що з-поміж штор на його зіжмакану постільну білизну падає промінь м'якого сонячного світла, в якому танцює безліч порошинок. Він спробував перевернутись і скривився: шия клацнула. *«Ах, перший спазм за день»*. Другий не забарився. Він пронизав Глокту ліве стегно, поки той силкувався лягти на спину, і вибив із нього дух. Біль проповз по його хребту й зупинився в нозі, де й залишився.

— Ох, — буркнув Глокта. Дуже обережно спробував покритити щиколоткою, поворушити коліном. Біль умить став набагато сильнішим. — Барнаме!

Глокта перетягнув простирадло на один бік, і до його ніздрів негайно підібрався знайомий запах випорожнень. *«Ніщо так не сприяє продуктивності зранку, як сморід власного лайна»*.

— Ох! Барнаме!

Він вив, бризкався слиною, хапався за зів'яле стегно, та нічого не допомагало. Біль невпинно посилювався. Його волокна стирчали з понищеної плоті Глокти металевими тросами, на кінці яких моторошно метлялася безпала стопа, геть йому не підвладна.

— Барнаме! — заволав Глокта. — Барнаме, уйобку! Двері!

Із його беззубого рота текла слина, по його зсудомленому обличчю текли сльози, руки намагалися за щось схопитись і набирали у пригорщі заляпане бурим простирадло.

Він почув квапливі кроки в коридорі, шкрябання в замку.

— Замкнено, йолопе! — вереснув Глокта кризь ясна, заметавшись від болю та злості. Дверна ручка крутнулася, і двері, на превеликий Глоктин подив, відчинилися. *«Що за...»*

До ліжка підбігла Арді.

— Геть звідси! — процідив він, однією рукою безглуздо прикривши лице, а другою схопившись за постільну білизну. — Геть звідси!

— Ні.

Вона зірвала простирadlo, і Глокта скривився. Він очікував, що вона поблідне на виду, чекав, що вона відсахнеться, прикривши рота рукою й вирячивши очі від шоку та огиди. «*Я заміжня... за цим страховищем, викачаним у лайні?*» Арді ж лише на мить опустила погляд і насупилась, а тоді взялася за його знівечене стегно і втиснула в нього великі пальці.

Глокта охнув, заметався і спробував випручатись, але її хват був безжальний: в самісіньку середину його зсудомлених сухожилків уп'ялися два вістря нестерпного болю.

— Ай! Йобана ти... ти...

Охляли м'язи раптом обм'якли, а разом із ними обм'як і сам Глокта, повалившись назад на матрац. «*А тепер те, що я обляпаний власним лайном, починає здаватися лише трішечки ніяковим*».

Якусь мить він безпорадно лежав на місці.

— Я не хотів, щоб ти бачила мене... таким.

— Пізно вже. Ти зі мною одружився — пам'ятаєш? Тепер ми — одне тіло.

— Здається, я дістав із цього більше зиску.

— А я дістала життя, хіба ні?

— Навряд чи таке, якого прагне більшість молодих жінок. — Глокта подивився на Арді. Поки вона рухалася, по її затіненому обличчю ковзала вперед-назад смужка сонячного світла. — Я знаю, що ти не хотіла собі такого... чоловіка.

— Я завжди мріяла про чоловіка, з яким можна буде танцювати. — Арді підвела погляд і зазирнула йому в очі. — Але ти, мабуть, підходиш мені більше. Мрії — це для дітей. А ми обоє — дорослі.

— І все-таки. Тепер ти бачиш, що відсутність танців — це ще дрібниця. Ти не мусиш робити... оце.

— Я хочу це робити. — Вона міцно взялася за його обличчя й повернула його — трохи боляче — так, щоб Глокта дивився просто в обличчя їй. — Я хочу щось робити. Хочу бути корисною. Хочу бути комусь потрібною. Ти можеш це зрозуміти?

Глокта ковтнув.

— Так. — «*Як мало хто може*». — Де Барнам?

— Я сказала йому, що зранку він може не працювати. Сказала, що віднині займатимуся цим сама. Сказала, щоб він пересунув сюди моє ліжко.

— Але ж...

— Ти хочеш сказати, що мені не можна спати в одній кімнаті зі своїм чоловіком?

Її руки поволі ковзнули по його зів'ялій плоті, лагідні, але тверді, потираючи вкриту шрамами шкіру, тиснучи на знівечені м'язи. *«Скільки часу минуло? Відколи якась жінка дивилася на мене не з жахом? Відколи якась жінка торкалася мене не жорстоко?»* Ѓлокта відкинувся назад, заплющивши очі й розтуливши рота. З одного його ока текли сльози, скрапували з боків його обличчя в подушку. *«Майже комфортно. Майже...»*

— Я на це не заслужив, — видихнув він.

— Ніхто не одержує того, на що заслуговує.

Коли Ѓлокта придибав до сонячної вітальні королеви Терез, та поглянула на нього зверхньо, геть не намагаючись приховати однозначну огиду і зневагу. *«Ніби побачила, як перед її королівські очі виповз тарган. Але ми ще подивимося. Зрештою, ми добре знаємо цей шлях. Ми йшли ним самі й потягнули за собою стількох людей. Спершу — гордість. Потім — біль. Невдовзі після цього — смирення. А відразу за ним — покора».*

— Мене звати Ѓлокта. Я новий архілектор Королівської Інквізиції.

— А, каліка... — посміхнулася вона. *«Ця прямолінійність освіжає».* — І чому ви втрутились у мій день? Тут ви злочинців не знайдете.

«Тільки штирійських відьом».

Ѓлоктин погляд швидко перейшов на іншу жінку, що стояла пряма, мов стріла, біля одного з вікон.

— Нам краще обговорити це питання наодинці.

— Графиня Шалер була моєю подругою від народження. Ви не можете сказати мені нічого такого, чого не можна чути їй.

Графиня зиркнула на Ѓлокту майже з такою самою нищівною зневагою, що й королева.

— Гаразд. — *«Це неможливо сказати делікатно. Та й сумніваюся, що делікатність стане нам тут у пригоді»*. — Ваша величносте, до мого відома дійшло, що ви не виконуєте своїх подружніх обов'язків.

Довга тонка шия Терез неначе витягнулася від обурення.

— Та як ви смієте?! Це вас не обходить!

— На жаль, обходить. Спадкоємці для короля, самі розумієте. Майбутнє держави й таке інше.

— Це нестерпно! — Обличчя королеви побіліло від люті. *«Перлина Таліна справді іскрить вогнем»*. — Я мушу їсти ваші огидні харчі, мушу терпіти вашу жахливу погоду, мушу всміхатися, чуючи безглузде белькотіння вашого короля-ідіота! А тепер мушу прислужувати його страхітливим підлеглим? Та я тут у полоні!

Глокта оглянув прекрасну кімнату. Розкішні штори, позолочене оздоблення, вишукані картини. Двох прекрасних жінок у прекрасному одязі. Він кисло вп'явся одним нижнім зубом у язик.

— Повірте. Полонених тримають в інакших умовах.

— Полон буває різним!

— Я навчився жити в гірших умовах, та й не лише я.

«Вам варто побачити, що мусить терпіти моя дружина».

— Ділити ліжко з якимось огидним бастардом, якимось пошрамованим сином хтозна-кого, дозволяти якомусь смердючому волохатому мужикові мацати мене вночі! — Королева здригнулася від огиди. — Таке не можна терпіти!

В очах Терез заблищали сльози. Її дама кинулася вперед, зашурхотівши сукнею, й опустилася на коліна поряд із нею, поклавши руку їй на плече, щоб утішити. Терез потягнулася вгору й поклала долоню на цю руку. Супутниця королеви дивилася на Глокту з неприкритою ненавистю.

— Забирайтеся! Геть, каліко, й більше не приходьте! Ви засмутили її величність!

— У мене до цього хист, — пробурмотів Глокта. — Одна з причин, чому мене ненавидить так багато людей...

Він поступово замовк і нахмурився. Придивився на дві руки, що лежали на плечі в Терез. У цьому дотику щось було... *«Втіха, заспокоєння, захист. Це дотик відданої подруги, надійної»*

повірниці, супутниці-посестри. Але є й дещо більше. Він надто інтимний. Надто теплий. Майже як у... А...»

— Чоловіки вам особливо ні до чого, так?

Двоє жінок одночасно поглянули на нього, а тоді Шалер хутко прибрала руку з королевиного плеча.

— Поясніть, що ви маєте на увазі! — гарикнула Терез. Однак голос у неї був пронизливий, мало не панічний.

— Гадаю, ви досить добре розумієте, що я маю на увазі. — *«І моє завдання значно полегшилося».* — На допомогу!

У двері ввірвалися двоє кремезних практиків. «І ось усе дуже швидко змінюється. Просто вражає, якої гостроти можуть надати розмові двоє здорованів. Деякі різновиди влади — це лише ілюзія розуму. Я добре зрозумів це у в'язницях імператора, а мій новий господар лише закріпив цей урок».

— Ви не посмієте! — заверещала Терез, дивлячись круглими очима на новоприбулих у масках. — Не посмієте мене торкнутися!

— На щастя, я сумніваюся, що в цьому виникне необхідність, але це ми ще побачимо. — Глокта показав на графиню. — Схопіть цю жінку.

Двоє чоловіків у чорних масках потупали по товстому килиму. Один з утрируваною обережністю прибрав із дороги крісло.

— Ні! — Королева підскочила і схопила Шалер за руку. — Ні!

— Так, — сказав Глокта.

Жінки позадкували, міцно тримаючись одна за одну. Терез була попереду і прикривала своїм тілом графиню, оголивши зуби в застережному вишкірі, тимчасом як до них наближалися дві великі тіні. *«Їхня явна небайдужість одна до одної могла б бути мало не зворушливою, якби мене можна було хоч чимось зворушити».*

— Заберіть її. Але, будь ласка, не зачіпайте королеву.

— Ні! — скрикнула Терез. — Я вам за це голови постинаю! Мій батько... мій батько...

— Зараз повертається до Таліна, та й усе одно сумніваюся, що він затіє війну через вашу подругу від народження. Вас купили й оплатили, а герцог Орсо, як мені здається, не така людина, щоб порушити угоду.

Двоє чоловіків і двоє жінок, хитаючись, пішли віддаленим кінцем кімнати в незграбному танці. Один із практиків ухопив графиню за зап'ясток, відтягнув її від хапкої руки королеви і грубо поставив на коліна, завівши руки їй за спину й замкнувши на її зап'ястках важкі кайдани. Терез верещала, билася, хвицалася, дряпала іншого чоловіка, та це було все одно що зганяти злість на дереві. Велетень практично не рухався, а його очі залишалися такими ж беземоційними, як маска під ними.

Споглядаючи цю потворну сцену, Глокта зрозумів, що мало не всміхається. *«Може, я й скалічений, жахливий, постійно мучуся від болю, та мені ще доступні задоволення — наприклад, приниження вродливих жінок. Тепер я принижую погрозами й насильством, а не лагідними словами і благаннями, та менше з тим. Це майже так само весело, як колись».*

Один із практиків натягнув Шалер на голову парусинову торбу, перетворивши її крики на приглушені схлипи, а тоді провів її, безпорадну, на протилежний кінець зали. Інший якусь мить залишався на місці, тримаючи королеву в кутку, а тоді позадкував до дверей. Дорогою він підняв крісло, яке пересунув, і обережно поставив його в те саме місце, де знайшов.

— Будьте ви прокляті! — зарепетувала Терез. Коли двері клацнули й зачинились і вони з Глоктою залишилися самі, її стиснені кулаки тремтіли. — Будьте ви прокляті, тварюко перекошена! Якщо ви їй нашкодите...

— До цього не дійде. Тому що ви цілком у змозі її визволити.

Королева ковтнула. Її груди важко здіймалися й опускалися.

— Що я мушу робити?

— Трахатися. — В цій прекрасній обстановці це слово чомусь звучало вдвічі потворніше. — І народжувати дітей. Я дам графині сім днів у темряві, де її ніхто не займатиме. Якщо я до кінця цього терміну не почую, що ви щоночі розпалювали королю прутня, то познайомлю її зі своїми практиками. Бідолахи. Вони так мало тренуються. По десять хвилин на людину має вистачити, але в Будинку питань їх задосить. Насмілюся сказати, що ми можемо день і ніч не давати спокою подрузі вашого дитинства.

По обличчю Терез промайнув спазм жаху. *«А чом би й ні? Це занадто мерзенно навіть для мене».*

— А якщо я вчиню так, як ви просите?

— Тоді графиня буде в цілковитій безпеці. Коли можна буде пересвідчитися в тому, що ви чекаєте дитину, я поверну графиню вам. І до пологів усе зможе бути так, як зараз. Дайте нам двох хлопчиків-спадкоємців, двох дівчаток, яких видадуть заміж, і ми зможемо розпрощатися. Король же зможе шукати розваг деінде.

— Але ж на це підуть роки!

— Їздячи на ньому по-справжньому завзято, ви можете впоратися за три-чотири роки. І ви, можливо, зрозумієте, що всім буде легше жити, якщо ви принаймні вдаватимете, що вам подобається.

— Вдаватиму? — видихнула Терез.

— Що більше здаватиметься, ніби це вам до вподоби, то швидше все закінчиться. Навіть найдешевша повія в доках може верещати за свої мідяки, коли її штрикають матроси. Чи ви хочете сказати, що не можете поверещати для короля Союзу? Ви ображаєте мої патріотичні почування! Ох! — видихнув Глокта й закотив очі в пародії на екстаз. — Ах! Так! Осюди! Не зупиняйся! — Він вишкірився на Терез. — Бачите? Навіть я так можу! В такої досвідченої брехухи, як ви, труднощів виникнути не повинно.

Її заплакані очі швидко оглянули кімнату, неначе вона шукала якогось виходу. *«Але його немає. Шляхетний архілектор Глокта, оборонець Союзу, велике серце Закритої Ради, еталон джентльменських чеснот, демонструє хист до політики й дипломатії»*. Споглядаючи її жалюгідний відчай, він відчув, як у ньому щось ледь-ледь заворушилося, щось майже непомітно затріпотіло в нутрощах. *«Може, це почуття провини? Чи нетравлення? Власне, байдуже, я свій урок дістав. Жаль мені ніколи не підходить»*.

Глокта поволі ступив уперед іще один крок.

— Ваша величносте, сподіваюся, ви цілком розумієте, яка цьому альтернатива.

Терез кивнула й витерла очі. А тоді гордо задерла підборіддя.

— Я зроблю так, як ви кажете. Будь ласка, благаю вас, не кривдьте її... будь ласка...

«Будь ласка, будь ласка, будь ласка. Всіляко вітаю, Ваше Преосвященство».

— Даю вам слово. Я подбаю про те, щоб із графінею поводитись якнайкраще. — Глокта злегка лизнув кислі прогаліни між зубами. — А ви чиніть так само зі своїм чоловіком.

Джезаль сидів у пітьмі. Дивився, як у великому каміні танцює вогонь, і думав про те, що могло б бути. Думав не без гіркоти. Скількома різними шляхами могло піти його життя, а він опинився тут. Сам.

Він почув, як зарипіли дверні петлі. Невеличкі двері, що вели до опочивальні королеви, поволі відчинилися. Він ніколи не завдавав собі клопоту, щоб замкнути їх зі свого боку. Не передбачав жодних обставин, за яких королева зволила б ними скористатися. Він, поза сумнівом, якимось чином порушив етикет, а вона не може навіть дочекатися ранку, щоб його за це пошпетити.

Він швидко підвівся, дурнувато занервувавшись.

Терез увійшла в затінені двері. Вона так змінилася зовні, що спершу Джезаль ледве її впізнав. Волосся в неї було розпущене, з одягу на ній була лише сорочка. Терез смиренно дивилася на підлогу, а її лице ховалося в темряві. Її босі ноги ляскали по мостинах і товстому килиму до вогню. Раптом вона почала здаватися дуже юною. Юною й маленькою, слабкою й самотньою. Джезаль дивився на неї, передусім спантелечений і трохи наляканий, але водночас, коли вона підійшла ближче й вогонь освітив її силуєт, відчув ледь помітне збудження.

— Терез, моя... — він спробував знайти потрібне слово й не знайшов. «Люба» явно було недоречним. «Кохана» теж. Можливо, згодилося б «найлютіша супостатко», та це навряд чи допомогло б. — Чого...

Вона, як завжди, перервала його, але не такою тирадою, якої він очікував.

— Вибач за те, як я з тобою поводитися. За те, що я казала... ти, певно, вважаєш, що я...

У неї в очах стояли сльози. Справжні сльози. До тієї миті Джезаль і не повірив би, що вона може плакати. Він квапливо підійшов до неї на крок чи два, простягнувши одну руку й гадки не маючи, що робити. Він і не наважувався сподіватися на вибачення, тим паче таке серйозне й щире.

— Знаю, — невпевнено проказав Джекзаль, — знаю... Я не такий чоловік, якого ти хотіла. Вибач, що так вийшло. Але для мене це — така сама тюрма, як і для тебе. Я тільки сподіваюся... що ми, можливо, зуміємо впоратися з цим якнайкраще. Може, ми зуміємо знайти спосіб... дбати одне про одного? У нас — і в тебе, і в мене — більше нікого немає. Будь ласка, скажи, що я маю зробити...

— Тс-с-с-с.

Вона приклала один палець до його губ і зазирнула йому в очі. Одна половина її обличчя палала жовтогарячим сяйвом вогню, а друга була чорна через тінь. Вона провела пальцями крізь його волосся й наблизилася до себе. Поцілувала, лагідно, майже незграбно, їхні губи ледь зустрілись, а тоді неоковирно зімкнулись. Джекзаль обхопив однією рукою її шию нижче вуха й погладив великим пальцем її гладеньку щоку. Їхні уста ворухилися машинально під тихий писк дихання у нього в носі й легке прицмокування слини. Це був аж ніяк не найпристрасніший поцілунок у його житті, та це було набагато більше, ніж він очікував від Терез. Коли він просунув язика їй до рота, у нього в паху почало наростати приємне поколювання.

Джекзаль провів другою долонею по її спині й намацав пальцями горбки на її хребті. Тихо забурчав, ковзнувши долонею по її п'ятій точці та стегну, а тоді провів рукою вгору, між її ногами. Поділ сорочки Терез накрутився йому на зап'ясток. Він відчув, як вона здригнулася, сахнулася й закусила губу — здавалося, від шоку чи навіть огиди. Джекзаль відсмикнув руку, і вони розділилися, втупившись у підлогу.

— Вибач, — пробелькотів він, подумки проклинаючи своє завзяття. — Я...

— Ні. Це я винна. Я не... маю досвіду... з чоловіками...

Джекзаль трохи покліпав, а тоді мало не всміхнувся від колосального полегшення. Ну звісно. Тепер усе ясно. Терез така самовпевнена, така різка, що йому й на думку не спадало, ніби вона може бути незайманою. Вона так тремтить зі звичайного страху. Страху, що вона може його розчарувати. Він раптом відчув щире співчуття до Терез.

— Не хвилюйся, — тихо пробурмотів Джекзаль, вийшов уперед і обійняв її. Відчув, як вона напружилася — поза сумні-

вом, занервувалася, — і лагідно погладив її по волоссю. — Я можу зачекати... ми не конче мусимо... поки що.

— Ні, — промовила вона зі зворушливою рішучістю, безстрашно дивлячись йому в очі. — Ні. Мусимо.

Терез потягнула сорочку вгору і зняла її через голову, а тоді кинула на підлогу. Наблизилася до Джезаля, взялася за його зап'ясток і повернула його собі на стегно, а тоді потягнула вгору.

— Ах... — прошепотіла вона наполегливим гортанним голосом. Її губи ледь торкнулись його щоки, а дихання обпалило йому вухо. — Так... осюди... не зупиняйся.

Терез підвела його, задиханого, до ліжка.

— Якщо це все... — Глокта обвів поглядом стіл, але старигані мовчали. *«Всі чекають мого слова»*. Король знову був відсутній, тож чекати він їх змусив недоречно довго. *«Просто щоб до всіх, хто сумнівається, дійшло, хто тут головний. А зрештою, чом би й ні? Влада потрібна не для того, щоб виявляти милосердя»*. — Тоді це засідання Закритої Ради завершене.

Вони підвелися — швидко, тихо і благопристойно. Торлікорм, Халлек, Крой і всі інші один за одним поволі вийшли з зали. Встав і сам Глокта, в якого досі боліла нога від спогаду про вранішні судоми, але тут він зрозумів, що лорд-камергер знову залишився. *«І йому явно не весело»*.

Хофф заговорив лише тоді, коли двері зачинилися.

— Уявіть собі, як я здивувався, — різко промовив він, — коли почув про ваше недавнє весілля.

— Швидка і проста церемонія. — Глокта показав лорд-камергерові все, що залишилося від його передніх зубів. — Самі розумієте: юнацьке кохання не терпить затримок. Перепрошую, якщо ви образилися, не одержавши запрошення.

— Запрошення? — прогарчав Хофф, сильно нахмурившись. — Аж ніяк! Ми говорили не про це!

— Говорили? Здається, у нас виникло непорозуміння. Наш спільний друг, — Глокта багатозначно перевів погляд на порожній тринадцятий стілець у віддаленому кінці столу, — залишив за старшого мене. Мене. Не когось іншого. Він вважає

за потрібне, щоб Закрита Рада промовляла одним голосом. Віднині й надалі цей голос буде надзвичайно схожим на мій.

Червонясте обличчя Хоффа злегка поблідло.

— Звісно, але...

— Ви ж, певно, знаєте, що я пережив два роки тортур? Два роки в пеклі, щоб зараз стояти перед вами. Або ж хилитися перед вами, перекосившись, як корінь старого дерева. Калічна, незграбна, жалюгідна пародія на людину, так, лорде Хоффе? Будьмо чесними один з одним. Часом я втрачаю контроль над власною ногою. Власними очима. Власним обличчям. — Глокта пирхнув. — Якщо це можна назвати обличчям. І кишки в мене неслухняні. Я часто прокидаюся перемазаним власним лайном. Постійно страждаю від болю, а ще мені нескінченно докучають спогади про все втрачене. — Він відчув, як у нього засіпалося ліве око. *«Хай спінається»*. — Тож ви розумієте, чому я, попри постійні намагання бути світлою людиною, зневажаю світ і все в ньому, а найбільше — самого себе. Це прикра ситуація, виправити яку неможливо.

Лорд-камергер невпевнено обливав губи.

— Співчуваю, проте не розумію, як це стосується теми.

Глокта раптом підійшов зовсім близько, забувши про спазм у нозі, і притиснув Хоффа до столу.

— Ваше співчуття варте менш ніж нічого, а теми це стосується ось як. Знаючи, що я таке, що пережив, що переживаю досі... ви можете вважати, ніби я боюся хоч чогось на світі? Ніби є щось таке, на що я не наважуся? Те, що для інших є найнестерпнішим болем, мене щонайбільше... дратує. — Глокта шарпнувся ще ближче й оголив понівечені зуби, дозволивши своєму обличчю затремтіти, а оку — пустити сльозу. — Знаючи все це... невже ви можете думати, ніби розважливо... стояти там, де ви стоїте зараз... і погрожувати? Погрожувати моїй дружині? *Моїй* ненародженій дитині?

— Звичайно ж, не йшлося про жодну погрозу, я ніколи не став би...

— Це просто неподобство, лорде Хоффе! Це просто неподобство. Щойно з'явиться найменший натяк на насильство над ними... о, як на мене, вам краще й не уявляти мою жахливу нелюдську реакцію на таке. — Ще ближче, так близько, що

Глоктина слина змочила обвислі, тремтливі щоки Хоффа дрібними бризками. — Я не можу допустити, щоб на цю тему *говорили* далі. Взагалі. Не можу допустити навіть чуток про те, що тут є якась проблема. Взагалі. Вийшло б справжнє... неподобство, лорде Хоффе, якби ваш стілець у Закритій Раді зайняв м'ясний мішок без очей, без язика, без обличчя, без пальців і без прутня. — Глокта відступив і вишкірився найогиднішою своєю усмішкою. — Мій лорд-камергер... хто б тоді випивав усе вино?

В Аду стояв прекрасний осінній день, і в гіллі духмяних плодкових дерев приємно сяяло сонце, кидаючи ажурну тінь на траву. У фруктовому саду віяв утішний вітерець, який ворушив багрянту мантію короля, що велично походжав своїм моріжком, і білий плащ королівського архілектора, який уперто шкандибав слідом на поважній відстані, зігнувшись над своїм ціпком. На деревах цвірінькали птахи, гарно начищені чоботи його величності хрускотіли по гравію, і їхні кроки ледь чутно, приємно відлунювали від білих будівель палацу.

Із того боку високих мурів долинали приглушені звуки роботи десь удалині. Дзвінки удари кирок і молотків, шкрябання по землі та стукіт каміння. Ледь чутні вигуки теслярів і каменярів. Джезалеві ці звуки видавалися найприємнішими на світі. Звуки відбудови.

— Звісно, для цього знадобиться час, — провадив він далі.

— Звісно.

— Можливо, роки. Але значну частину уламків уже прибрано. Вже розпочався ремонт деяких будівель, які постраждали відносно слабко. Ви й незчуєтесь, як Агріонт стане ще величнішим, аніж був. Я зробив це своїм основним пріоритетом.

Глокта схилив голову ще нижче.

— А отже, й моїм, а також вашої Закритої Ради. Можна запитати... — стиха промовив він, — ...як там здоров'я вашої дружини, королеви?

Джезаль повернувшись вустами. Йому не подобалось обговорювати особисті справи саме з цією людиною, та не можна було заперечувати: хай що там каліка сказав Терез, справи просто радикально покращилися.

— Сталася суттєва зміна. — Джезаль похитав головою. — Нині я виявив, що вона — жінка з майже... невситимим апетитом.

— Я дуже радий, що мої благання мали якийсь ефект.

— О, це так, це так. Щоправда, в ній досі відчувається певний... — Джезаль помахав рукою в повітрі, шукаючи влучного слова. — Смуток. Іноді... я чую, як вона плаче вночі. Стоїть біля відчиненого вікна й ридає, по кілька годин поспіль.

— Плаче, ваша величносте? Можливо, просто сумує за домом. Я завжди підозрював, що вона — значно ніжніша душа, ніж видається.

— Це так! Це так. Ніжна душа. — Джезаль трохи подумав над цим. — А знаєте, я гадаю, що ви можете мати рацію. Вона сумує за домом.

У нього в голові почав формуватися план.

— Може, замовити перелицювання палацових садів, щоб надати їм талінського колориту? Ми б могли переробити струмок, щоб він був схожий на канали, і не лише це!

Глокта вишкірився беззубою усмішкою.

— Пречудова ідея. Я поговорю з королівським садівником. І, можливо, ще раз перекинуся слівцем із її величністю, щоб зрозуміти, чи можу я зупинити її сльози.

— Буду вельми вдячний за все, що ви зможете зробити. А як там ваша дружина? — кинув Джезаль через плече, сподіваючись змінити тему, а тоді усвідомив, що натрапив на ще складнішу тему.

Однак Глокта лише знову продемонстрував голу усмішку.

— Вона для мене — величезна втіха, ваша величносте. Справді не знаю, як колись жив без неї.

Якусь мить вони простували далі в ніяковому мовчанні, а тоді Джезаль прокашлявся.

— Глокто, я тут думав про той свій план. Ну, пам'ятаєте, про податок на банки? Можливо, так ми профінансуємо нову лікарню біля доків. Для тих, кому не по кишені хірург. Простий народ поводився з нами добре. Допоміг нам здобути владу і страждав заради нас. Уряд має пропонувати щось усім людям, якими керує, хіба ні? Що нижчі ці люди, що простіші вони, то більше їм потрібна наша допомога. Багатство короля по-справжньому визначає багатство його найбіднішого підданця. Хіба не так?

Може, попросите верховного суддю щось скласти? Почнемо з дрібнички, а згодом можна буде піти далі. Можливо, безкоштовне житло для тих, хто не має домівки. Варто замислитися...

— Ваша величносте, я поговорив про це з нашим спільним другом.

Джезаль застиг на місці. По його спині побіг холодок.

— Справді?

— Боюся, я зобов'язаний це робити. — Говорив каліка заповідливо, як слуга, проте його запалі очі ні на мить не відриналися від Джезалеви. — Наш друг... не в захваті.

— Хто править Союзом — він чи я?

Однак вони обидва чудово знали відповідь на це запитання.

— Король, звісно, ви.

— Звісно.

— Але наш спільний друг... його не варто засмучувати. — Глокта пришкандибав на крок ближче, і його ліве око огидно стрепенулося. — Певен, що ні ви, ні я не хотіли б спровокувати... його візит до Аду.

У Джезала раптом підкосилися коліна. Нутрощі зашкрябало від туманного спогаду про той жахливий, нестерпний біль.

— Ні, — видушив із себе він, — ні, звісно, ні.

Голос каліки став лише трохи голоснішим за шепіт.

— Імовірно, з плином часу можна буде знайти кошти на якийсь невеличкий проєкт. Наш друг, зрештою, не може бачити все, а від того, чого він не бачить, шкоди не буде. Я певен, що ми з вами тишком-нишком... могли б потроху творити добро. Але не зараз.

— Ні. Ви маєте рацію, Глокто. У вас чудове чуття на такі речі. Не робіть нічого такого, що образило б його хоч трохи. Прошу, повідомте нашому другові, що його думки завжди цінуватимуться вище за всі інші. Прошу, передайте нашому доброму другові, що він може на мене покластися. Будь ласка, скажіть йому це.

— Скажу, ваша величносте. Він буде радий це почути.

— Добре, — стиха промовив Джезаль. — Добре.

Повіяв холодний вітер, і король пішов назад, до палацу, закутавшись у плащ. День усе-таки вийшов не таким приємним, як він сподівався.

НЕЗАВЕРШЕНІ СПРАВИ

Зачухана біла коробка із двома дверима навпроти одні одних. Стеля була занизька, щоб у кімнаті було затишно, а лампи світили надто яскраво. З одного кутка поступово розходилася волога, і на штукатурці там лущилися численні пухирі, вкриті плямами чорної цвілі. Хтось намагався зчистити зі стіни видовжену криваву пляму, та старався далеко не так сильно, як належало.

Попід стіною стояли двоє здоровезних практиків, склавши руки на грудях. Один зі стільців за прикрученим до підлоги столом був порожній. На другому сиділа Карлот дан Ейдер. *«Кажуть, історія рухається по колу. Як же все змінилось! І водночас залишилося незмінним»*. Вона зблідла на виду від тривоги, під очима в неї були темні кола від безсоння, та ця жінка все одно здавалася прекрасною. *«В певному розумінні як ніколи прекрасною. Прекрасною, як полум'я свічки, що майже вигоріло. Знову»*.

Глокта чув її налякане дихання, поки вмощувався на другому стільці. Він приставив ціпок до подряпаної стільниці й насуплено зазирнув Ейдер в обличчя.

— Досі думаю, чи не одержу в найближчі кілька днів отого листа, про який ви казали. Самі знаєте якого. Того, який, за вашим планом, мав прочитати Сульг. Того, який розповідає історію мого маленького егоїстичного акту милосердя до вас. Того, який ви доручили надіслати архілектору... в разі своєї смерті. Як гадаєте, чи надійде він тепер на мій робочий стіл? Така собі іронія долі наостанок.

Ненадовго запала тиша.

— Я розумію, що, повернувшись, припустилася великої помилки. — *«І ще більшої — не поїхавши достатньо швидко»*. — Сподіваюся, ви приймете моє вибачення. Я лише хотіла попередити вас про гурків. Якщо ви зважитесь на милосердя...

— А ви коли-небудь очікували від мене милосердя?

— Ні, — прошепотіла вона.

— Тоді які, на вашу думку, шанси на те, що я двічі зроблю одну помилку? Я ж казав: ніколи не вертайтеся. Ніколи.

Глокта змахнув рукою, і вперед вийшов один зі страхітливих практиків і підняв кришку його скрині.

— Ні... ні. — Очі Ейдер ковзнули по його інструментах і назад. — Ви перемогли. Звісно, ви перемогли. Першого разу я мала бути вдячною. Будь ласка. — Вона нахилилася вперед, дивлячись Глокті в очі. Її голос понизився, став хрипким. — Будь ласка. Має ж бути... якийсь спосіб... щоб я могла компенсувати свою дурість...

«Дивна суміш удаваної жаги й щирої огиди. Удаваної туги й щирої ненависті. А ще потворнішою її робить дрібка щораз сильнішого жаху. Я мимоволі замислююся, нащо взагалі виявив до неї милосердя».

Глокта пирхнув.

— Це конче має бути не лише болючим, а й ніяковим?

Спроба зваблення швидко припинилася. *«Зате страх, як я помітив, нікуди не подівся».* І тепер до нього додалася нотка відчаю, дедалі сильніша.

— Я знаю, що припустилася помилки... я намагалася допомогти... прошу, я не хотіла справді вам нашкодити... я вам не нашкодила, самі знаєте!

Він неквапом потягнувся до скрині й подивився, як нажахані очі Ейдер слідкують за його рукою в білій рукавичці. Її голос підвищився до панічного вереску:

— Просто скажіть, що я можу зробити! Будь ласка! Я можу вам допомогти! Можу бути корисною! Скажіть, що я можу зробити!

Глоктина рука зупинилася посеред невблаганної мандрівки через стіл. Він постукав одним пальцем по дереву. Тим самим пальцем, на якому у світлі ламп виблискував перстень архілектора.

— Можливо, дещо таки є.

— Що завгодно, — пробелькотіла Ейдер із блиском у заплаканих очах. — Що завгодно, тільки назвіть!

— Ви маєте контакти в Таліні?

Вона ковтнула.

— У Таліні? Зв... звісно.

— Добре. Ми з деякими моїми колегами в Закритій Раді стурбовані тим, яку роль великий герцог Орсо планує відігравати в політиці Союзу. Ми вважаємо — ми впевнені, — що йому слід обмежуватися знущаннями зі штирійців і не пхати носа до нашого проса.

Глокта багатозначно замовк.

— Як мені...

— Ви поїдете до Таліна. Будете моїми очима в тому місті. Зрадниця, що рятується втечею, без жодного друга, самотня, шукає лише місце, де можна почати з нуля. Прекрасна, а проте нещасна зрадниця, що відчайдушно потребує захисту сильної руки. Ви мене розумієте.

— Гадаю... Гадаю, я могла б це зробити.

Глокта пирхнув.

— Вам варто це зробити.

— Мені знадобляться гроші...

— Ваше майно конфісковано Інквізицією.

— Все?

— Можливо, ви помітили, що нам треба дуже багато чого відбудувати. Королю потрібна кожна марка, яку він може роздобути, а ті, хто зізнався у зраді, навряд чи можуть сподіватися зберегти свою власність у такі часи. Я домовився про корабель для вас. Коли прибудете на місце, зв'яжіться з банківським домом «Валінт і Балк». Він організує вам позику для початку.

— «Валінт і Балк»? — Ейдер, вочевидь, злякалася ще більше — якщо таке взагалі можливо. — Я воліла б заборгувати кому завгодно, крім них.

— Знайоме відчуття. Але або це, або нічого.

— Як я...

— Така винахідлива жінка, як ви? Певен, що ви знайдете спосіб. — Глокта скривився, відштовхнувшись від стільця й підвівшись. — Заваліть мене листами. Про те, що відбувається в місті. Чим займається Орсо. Із ким він воює, з ким мириться. Хто його союзники, хто вороги. Ви відбуваєте з наступним припливом. — Біля дверей він ненадовго повернувся. — Я за вами стежитиму.

Вона тупо кивнула й витерла сльози полегшення тильним боком тремтливої долоні. *«Спершу це роблять із нами, потім ми робимо це з іншими, а далі хтось робить це за нашим наказом. Таке життя».*

— Ви завжди напиваєтеся так зрання?

— Ваше Преосвященство, ви мене ображаєте, — всміхнувся Нікомо Коска. — Зазвичай о цій порі я вже кілька годин як п'яний.

«Хе. Усі ми знаходимо якісь способи пережити день».

— Я хочу подякувати вам за всю надану допомогу.

Штирієць театральню змахнув рукою. Глокта помітив, що на цій руці виблискує ціла пригорща важких перснів.

— До дідька ваші подяки: у мене ваші гроші.

— І я вважаю, що всі вони, до останньої копійчини, витрачені з розумом. Сподіваюся, ви залишитеся у місті й ще якийсь час насолоджуватиметеся гостинністю Союзу.

— А знаєте що? Гадаю, так і буде. — Найманець задумливо почухав висип у себе на шиї, залишивши на облупленій шкірі червоні сліди від нігтів. — Принаймні доки не закінчиться золото.

— Як швидко ви можете витратити те, що я вам заплатив?

— О, ви будете вражені. Я за своє життя розтринькав більш як десять статків. Із нетерпінням чекаю на можливість розтринькати ще один. — Коска плеснув себе по стегнах, підвівся, дещо непевно покрокував до дверей і театральню розвернувся. — Неодмінно покличте мене, коли знову будете організувати відчайдушний останній бій.

— Мій перший лист буде адресовано вам.

— Тоді я з вами... прощаюся! — Коска зірвав із голови величезний капелюх і низько вклонився. А відтак, багатозначно всміхаючись, вийшов за двері й щез.

Глокта переніс кабінет архілектора до великої зали на першому поверсі Будинку питань. *«Ближче до справжньої роботи Інквізиції — в'язнів. Ближче до запитань і відповідей. Ближче до правди. А ще, звісно, справжня родзинка... жодних сходів».*

За великими вікнами виднілися доглянуті сади. За шибками ледь чутно плюскав фонтан. Але всередині кімнати не було

жодного з огидних атрибутів влади. Стіни були потиньковані й пофарбовані у простий білий колір. Меблі — жорсткі й функціональні. *«Я так довго залишався гострим саме завдяки гострильному каменю дискомфорту. Немає причин допускати, щоб лезо тьмяніло лише через те, що в мене скінчилися вороги. Невдовзі знайдуться нові».*

У кабінеті стояли кілька важких книжкових шаф із темного дерева. Кілька письмових столів, укритих вичиненою шкірою й уже заставлених стосами документів, які потребували Глоктиної уваги. Крім великого круглого столу з мапою Союзу й кількома кривавими слідами від цвяхів, Глокта забрав із собою донизу всього один предмет Сультових меблів. З-над простого каміна на нього суворо дивився темний портрет лисого старого Золлера. *«Він відзначається моторошною схожістю на певного мага, якого я колись знав. Зрештою, нам годиться зберігати правильний погляд на речі. Кожна людина комусь звітує».*

У двері постукали, і в прогаліні з'явилася голова секретаря Глокти.

— Архілекторе, лорд-маршали прибули.

— Нехай заходять.

Іноді, коли зустрічаються давні друзі, все вмить стає таким, як раніше, багато років тому. Дружба поновлюється, неторкана, ніби її й не переривали. *«Іноді, але не зараз».* Коллема Веста було майже годі впізнати. Волосся в нього повипадало потворними клаптями. Лице зморщилося й трохи пожовтіло. Форма висіла мішком на його кістлявих плечах, забруднена довкола комірця.

Він прочовгав до кімнати, зігнувшись, як старий дід, і сильно спираючись на ціпок. Передусім він скидався на ходячий труп.

Глокта, звісно, очікував побачити щось подібне, зважаючи на те, що розповідала йому Арді. Та хворобливий шок розчарування й жаху, що його він відчув від цього видовища, однаково заскочив його зненацька. *«Це все одно що повернутися туди, де часто був щасливий у юності, і побачити, що це місце геть зруйновано. Смерті. Вони стаються щодня».*

Скільки життів я зруйнував власноруч? То чому ж саме з цим так важко змиритися?» І важко таки було. Глокта зрозумів, що незграбно підводиться зі стільця і з болем кидається вперед, неначе зібрався чимось допомогти.

— Ваше Преосвященство. — Голос у Веста був крихкий і нерівний, як бите скло. Він кволо спробував усміхнутися. — Чи, мабуть... мені варто звати вас братом.

— Весте... Коллеме... приємно тебе бачити.

«І приємно, і жахливо водночас».

За Вестом до кабінету ввійшла зграйка офіцерів. *«Я, звісно, пам'ятаю чудово обізнаного лейтенанта Джеленгора, тільки він тепер майор. І Брінт також став капітаном завдяки швидкому просуванню друга по службі. Маршала Кроя ми знаємо й любимо за Закритою Радою. Вітаю всіх із підвищеннями».* В ар'єргарді йшов ще один чоловік. Худорлявий, зі слідами жахливих опіків на обличчі. *«Але ми вже точно не маємо ставити огидну фізичну ваду йому на карб».* Кожен із них нервово супився на Веста, неначе готовий кинутися вперед, якщо він раптом повалиться на підлогу. Натомість він причовгав до круглого столу і з дрозжем опустився на найближчий стілець.

— Мені слід було прийти до тебе, — сказав Глокта. *«Слід було прийти до тебе набагато раніше».*

Вест іще раз спробував усміхнутися. Вийшло ще бридкіше, ніж перед цим. У нього не було кількох зубів.

— Дурниці. Я знаю, який ти зараз заклопотаний. А сьогодні почувуюся набагато краще.

— Добре, добре. Це... добре. Чи можу я щось роздобути для тебе? — *«Хоча що тут зарадить?»* — Що завгодно.

Вест похитав головою.

— Не думаю. Ось цих джентльменів ти, звісно, знаєш. Окрім сержанта Пайка.

Обпечений чоловік кивнув Глокті.

— Радий знайомству.

«Знайомству з людиною, скаліченою ще сильніше за мене? Завжди».

— До мене дійшли... радісні новини від сестри.

Глокта скривився, майже не в змозі поглянути в очі давньому другові.

— Я, звісно, мав би просити дозволу в тебе. І, безперечно, попросив би, якби на це був час.

— Розумію. — Вест не відривав блискучого погляду від його очей. — Вона пояснила все. Я тішуся, знаючи, що про неї добре дбатимуть.

— У цьому можеш не сумніватись. Я постараюся. Її більше ніхто ніколи не скривдить.

Виснажене лице Веста скривилося.

— Добре. Добре.

Він злегка потер один бік обличчя. Нігті в нього були чорні, обрамлені засохлою кров'ю, неначе відлущувалися від плоті.

— Завжди доводиться платити, еге ж, Занде? За свої дії.

Глокта відчув, як у нього засіпалось око.

— Здається, що так.

— Я втратив частину зубів.

— Бачу й можу поспівчувати. Суп, на мою думку...

«На мою думку, просто огидний».

— Майже... не можу ходити.

— І через це я теж співчуваю. Ціпок буде тобі найкращим другом.

«І мені, гадаю, невдовзі теж».

— Я — жалюгідний кістяк того, чим колись був.

— Направду відчуваю твій біль.

«Направду. Мало не гостріше за власний».

Вест поволі захитав зів'ялою головою.

— Як ти можеш це терпіти?

— Потроху, мій давній друже. По змозі уникай сходів і завжди уникай дзеркал.

— Мудра порада. — Вест кашлянув. Кашель вийшов лункий, просто з-під ребер. Він шумно ковтнув. — Здається, мій час добігає кінця.

— Аж ніяк! — Глокта на мить простягнув руку, неначе зібрався покласти її на зморщене плече Веста, втішити його. І ніяково прибрвав її. *«Не підходить вона для таких речей».*

Вест облизав голі ясна.

— Отак і йде більшість із нас, хіба ні? Без останніх атак. Без миті слави. Ми просто... повільно розпадаємося.

Глокта хотів би сказати щось оптимістичне. *«Але ці дурниці долинують з інших вуст, не схожих на мої. Молодших, гарніших, певно, з усіма зубами на місці».*

— Ті, хто гинуть на полі бою, в певному розумінні є рідкісними щасливчиками. Вічно молоді. Вічно славні.

Вест поволі кивнув.

— Мої вітання рідкісним щасливчикам...

У нього закотились очі, він хитнувся, а тоді повалився набік. Джеленгорм кинувся вперед першим і впіймав Веста, перш ніж той торкнувся підлоги. Вест обм'як на руках у здорованя, і на підлогу потекла довга ниточка рідкого блювотиння.

— Вертаймо до палацу! — різко наказав Крой. — Негайно!

Брінт швидко розчахнув двері, тимчасом як Джеленгорм і Крой витягнули Веста з кімнати, поклавши його руки собі на плечі. Його безвільні чоботи черкали по підлозі, а ряба голова гоїдалася з боку в бік. Глокта провів їх поглядом, безпорадно стоячи з напівроззявленим беззубим ротом, неначе зібрався заговорити. Неначе хотів побажати другові удачі, здоров'я чи гарного дня. *«Однак жодне з цих побажань, здається, не пасує до цих обставин».*

Двері грюкнули, зачинились, і Глокта витріщився на них. У нього затріпотіла повіка, він відчув вологу на щоці. *«Це, звісно, не сльози співчуття. Не сльози скорботи. Я нічого не відчуваю, нічого не боюся, нічим не переймаюся. Те, що могло ридати, з мене вирізали в імператорських в'язницях. Це лише солона вода, не більше. Звичайний зламаний рефлекс понівеченого обличчя. Прощавай, брате. Прощавай, мій єдиний друже. І прощавай, привиде прекрасного Занда дан Глокти. Від нього не залишилося нічого. Усе це, звісно, на краще. Людина в моєму становищі не може дозволити собі слабкостей».*

Він різко вдихнув і витер обличчя тильним боком долоні. Пошкандибав до письмового столу, сів, швидко опанував себе, в чому йому допоміг раптовий напад болю в безпалій нозі. Глокта перевів увагу на документ. *«Зізнання, невиконані завдання, всі нудні державні справи...»*

Він підвів погляд. Від тіні за однією з високих книжкових шаф відділилась якась постать і ступила в кімнату, склавши руки на грудях. Чоловік із обпеченим обличчям, який прийшов разом з офіцерами. Вочевидь, залишився, поки вони виходили в тій метушні.

— Сержант Пайк, так? — нахмурившись, стиха запитав Глокта.

— Це ім'я, яке я прибрав собі.

— Прибрали?

Пошрамоване обличчя перекошилося в пародії на усмішку. *«Навіть жажливіше за моє, якщо таке можливо».*

— Якщо ви мене не впізнаєте, це й не дивно. Коли я був там перший тиждень, у кузні стався нещасний випадок. В Англії нещасні випадки трапляються часто.

«В Англії? Цей голос... у цьому голосі є щось таке...»

— Все одно глухо? Може, мені підійти ближче?

Чоловік без попередження перескочив через усю кімнату. Поки Глокта ще підбирався зі стільця, він кинувся на той бік столу. Вони повалилися на підлогу разом у хмарі летючого паперу. Глокта опинився внизу і вдарився потилицею об камінь. Дух із нього вилетів із протяжним, змученим хрипом.

Він відчув, як його шиї злегка торкнулася сталь. Обличчя Пайка перебувало щонайбільше за кілька дюймів від його власного, і строкату масу опіків тепер можна було розглянути в особливо огидних деталях.

— А тепер? — процідив Пайк. — Є щось знайоме?

Глоку накрило хвилею впізнавання, схожою на потік крижаної води, і він відчув, як у нього затріпотіло ліве око. *«Звісно, він змінився. Цілковито, докорінно змінився. Однак я його впізнаю».*

— Ревс, — видихнув він.

— Саме так. — Ревс говорив різко, з похмурим вдоволенням.

— Ти вижив, — прошепотів Глокта — спершу із зачудуванням, а тоді — з дедалі сильнішою веселістю. — Ти вижив! Ти набагато витриваліший, аніж я думав! Набагато, набагато витриваліший.

Глокта зареготав, і по його щоці знову потекли сльози.

— Що смішного?

— Все! Тобі варто оцінити іронію долі. Я здолав стільки могутніх ворогів, а ножа мені до горла приставив Салем Ревс! Найглибше ріже клинок, якого не очікуєш, так?

— Глибших порізів, ніж зараз, ти не дочекаєшся.

— Тоді ріж, друже, я готовий. — Глокта закинув голову назад і витягнув шию, притиснувши її до холодного металу. — Я вже давно готовий.

Ревсова рука, що тримала руків'я ножа, заворушилася. Його обпечене лице затремтіло, а очі в рожевих очницях примружилися, перетворившись на блискучі щілини. «Зараз».

Строкати губи Ревса оголили зуби. У нього в шиї виділилися сухожилки: він приготувався змахнути клинком. «Зроби це».

Глокта швидко й шумно задихав, йому залоскотало горло від приємного передчуття. «Ось, нарешті... зараз...»

Але Ревсова рука не ворухнулась.

— І все-таки ти вагаєшся, — прошепотів Глокта кризь голи ясна. — Звісно, не з милосердя, не зі слабкості. Усе це з тебе виморозили, еге ж? В Англії. Ти зволікаєш, бо розумієш, що за весь цей час, поки ти мріяв мене вбити, тобі ніколи не думалося про те, що буде далі. Чого ти досягнеш насправді всією своєю витримкою? Всіма своїми хитрощами й зусиллями? Чи полюватимуть на тебе? Чи відішлють назад? Я можу запропонувати тобі незмірно більше.

Розтоплене обличчя Ревса нахмурилося ще сильніше.

— А що ти міг би мені дати? Після цього?

— О, це — дрібниця. Я мучуся від удвічі сильнішого болю та вдсятеро більшого приниження, коли встаю вранці з ліжка. Така людина, як ти, може бути мені дуже корисною. Така... витривала людина, якою виявився ти. Людина, яка втратила все, зокрема всі моральні принципи, все милосердя, весь страх. Ми обидва втратили все. Ми обидва вижили. Ревсе, я розумію тебе так, як ніхто ніколи не зможе зрозуміти.

— Тепер мене звати Пайк.

— Звісно. Дай мені підвестися, Пайку.

Ніж поволі віддалився від Глоктиного горла. Над ним стояв чоловік, який був Салемом Ревсом, і хмурився. «Хто міг би передбачити всі можливі повороти долі?»

— То підводься.

— Це легше сказати, ніж зробити.

Глокта кілька разів свідомо вдихнув, а тоді, загарчавши від великої болючої натуги, перекотився і став накарачки. *«Героїчне звершення, далебі»*. Поволі перевірів кінцівки, кривлячись, коли клацали його викручені суглоби. *«Ніщо не зламале. Принаймні не зламале більше, ніж зазвичай»*. Простягнув руку і двома пальцями взявся за держак упалого ціпка, а тоді потягнув його до себе поміж розкиданих паперів. Відчув, як вістря клинка втискається йому в спину.

— Не тримай мене за дурня, Глокто. Якщо спробуєш щось утнути...

Він схопився за край столу й підтягнувся.

— Ти виріжеш мені печінку й усе інше. Не турбуйся. Я занадто скалічений, щоб спробувати втнути щось страшніше, ніж обісратися. Проте можу дещо тобі показати. Певен, що ти це оціниш. Якщо ж я помиляюся, то... можеш розітнути мені горло трохи згодом.

Глокта, похитуючись, вийшов за важкі двері свого кабінету. Пайк тримався зовсім поряд із його плечем, наче тінь, ретельно ховаючи ніж від чужих очей.

— Стійте, — різко наказав він двом практикам у передпокої й пошкандибав далі, минаючи насупленого секретаря за величезним столом.

Глокта вийшов до широкого коридору, що проходив крізь серце Будинку питань, а тоді пошкандибав швидше, цокаючи ціпком по кахлях. Було боляче, та він закинув голову назад і холодно скривив уста. Краєчком ока він бачив, як клерки, практики, інквізитори кланяються, плавно відступають і зникають. *«Як же вони мене бояться! Більше за будь-кого іншого в Адуа, і недарма. Як же все змінилось! І водночас залишилося незмінним!»* Його нога, шия, ясна. Вони залишилися такими, якими були завжди. *«І будуть завжди. Звісно, якщо мене не катуватимуть знову»*.

— Маєш гарний вигляд, — кинув через плече Глокта. — Якщо не брати до уваги жахливі опіки на обличчі, звісно. Ти схуд.

— Таке буває від сильного голоду.

— А й справді, а й справді. Я добряче схуд у Гуркулі. І не лише через те, що з мене вирізали. Сюди.

Вони повернули й увійшли у важкі двері, обабіч яких стояли насуплені практики, проминули відчинені ворота із залізного пруття. Ввійшли до довгого коридору без вікон, що невпинно хилився донизу, занадто мало освітлений і повний повільних тіней. Стіни були оштукатурені й побілені — щоправда, відносно давно. У цьому місці відчувалась якась убогість і запах вологи. *«Як і завжди»*. Цокання Глоктиного ціпка, його важке дихання, шурхіт його білого плаща — все це померло у студеному вологому повітрі.

— Знаєш, якщо ти мене вб'єш, задоволення це тобі не принесе.

— Це ми ще побачимо.

— Сумніваюся. Я навряд чи був винен у твоїй маленькій поїзді на північ. Може, роботу й виконував я, та накази віддавали інші.

— Вони мені друзями не були.

Глокта пирхнув.

— Ой, прошу... Друзі — це ті, до кого людина вдає любов, щоб зробити життя стерпним. Такі люди, як ми, не мають потреби в таких витребеньках. Нас вимірюють ворогами.

«А ось мої вороги». Він натрапив на шістнадцять сходинок. *«Отой старий, знайомий сходовий марш»*. Ті сходинки вирізали із гладенького каменю, і ближче до центру вони були трішки потерті.

— Сходи. Трикляті сходи. Якби мені дали покатувати одну людину, знаєш, хто це був би? — Обличчя Пайка перетворилося на один невиразний шрам. — Що ж, не зважай.

Глокта без пригод допхався донизу, а тоді, накульгуючи, ступив іще кілька болючих кроків до важких дерев'яних дверей, окутих залізом.

— Ми прийшли.

Глокта дістав із кишені свого білого плаща зв'язку ключів і почав їх перебирати, доки не знайшов потрібний, відімкнув двері й увійшов досередини.

Архілектор Сульт був уже не такий, як колись. *«А втім, усі ми вже не геть такі, як колись»*. Його розкішна грива сивого волосся стала масною та прилипла до схудлої голови, а з одного її боку засохла жовтувато-бурою масою кров. Його пронизливі блакитні очі втратили владний блиск, позападали у глибокі очниці й дістали яскраво-рожеве обрамлення. Його позбавили одягу, і його жилаве старече тіло, трохи волохате біля пліч, було заквецяне брудом із камер. Найбільше він, по суті, скидався на божевільного старого жебрака. *«Невже колись це справді був один із наймогутніших людей у всьому Земному колі? Нізащо не здогадаєшся. Це корисний урок для нас усіх. Що вище підіймаєшся, то далі доведеться падати»*.

— Глокто! — загарчав він, марно борсаючись, оскільки був прип'ятий до стільця ланцюгами. — Зрадливий, божевільний падлюко!

Глокта підняв руку в білій рукавиці, і в різкому світлі лампи заблищав пурпуровий камінь на його архілекторському персні.

— Здається, правильно звертатися до мене *«Ваше Преосвященство»*.

— Ти? — Сульт різко реготнув. — Архілектор? Зів'яла, жалюгідна оболонка людини? Ти мені огидний!

— Навіть не починайте. — Глокта, кривлячись, опустився на другий стілець. — Огида — це для невинних.

Сульт гнівно зиркнув на Пайка, який загрозливо бовванів над столом. Його тінь падала на начищену скриню, в якій лежали Глоктині інструменти.

— Що це за істота?

— Майстре Сульте, це наш давній друг, який зовсім нещодавно повернувся з воєн на Півночі й шукає нових можливостей.

— Мої вітання! Ніколи не думав, що ти зможеш відшукати помічника, ще жакливішого за себе!

— Ви жорстокі, але нас, на щастя, непросто образити. Пропоную називати його так само жакливим.

«І, сподіваюся, так само безжальним».

— Коли буде суд наді мною?

— Суд? Нащо він мені потрібен? Вас уважають загиблим, а я не намагався це заперечувати.

— Я вимагаю права звернутися до Відкритої Ради! — Сульт безглуздо заперувався, намагаючись вирватися з ланцюгів. — Я вимагаю... будь ти проклятий! Вимагаю слухання!

Глокта пирхнув.

— Вимагайте скільки завгодно, тільки озирніться круг себе. Слухати вас не цікаво нікому, навіть мені. Усі ми надто заклопотані. Відкрита Рада перебуває на безстрокових канікулах. Закрита Рада повністю змінилась, і про вас забули. Тепер усім керую я. Такою мірою, що ви про таке й не мріяли.

— На повідці в того диявола Баяза!

— Правильно. Можливо, з часом я трохи розхитаю його намордник, так само, як розхитав ваш. Хто знає, може, цього мені вистачить, щоб домагатися свого?

— Ніколи! Ти ніколи від нього не звільнишся!

— Ми ще побачимо. — Глокта знизав плечима. — Але буває й гірша доля, ніж у першого з-поміж рабів. Набагато гірша. Я сам бачив.

«І жив так».

— Йолопе! Ми могли б бути вільними!

— Ні. Не могли б. Та й усе одно свобода неабияк переоцінена. Всі ми маємо свої обов'язки. Всі ми щось комусь винні. Цілковито вільні лише цілковито нікчемні люди. Нікчемні й мертві.

— Яке значення це має тепер? — скривився Сульт, глипаючи на стіл. — Яке значення має все це? Став свої запитання.

— О, ми сюди не для цього прийшли. Зараз — не для цього. Не заради запитань, не заради правди, не заради зізнань. Відповіді на свої запитання я вже знаю. — *«Тоді чому я це роблю? Чому?»* Глокта поволі нагнувся вперед, перехиляючись через стіл. — Ми прийшли сюди заради втіхи.

Сульт на мить витріщився на нього, а тоді несамовито зареготав.

— Втіхи?! Ти ніколи не повернеш собі зуби! Ніколи не повернеш собі ногу! Ніколи не повернеш собі життя!

— Звісно, ні, але можу забрати їх у вас. — Глокта обернувся — напружено, з болем — і беззубо всміхнувся. — Практику Пайку, будьте ласкаві, покажіть нашому в'язневі інструменти.

Пайк нахмурився на Глокту. Нахмурився на Сульта. Одну довгу мить він стояв на місці нерухомо.

А тоді ступив уперед і підняв кришку скрині.

Чи знає диявол, що він диявол?

Елізабет Медокс Робертс

ПОЧАТОК

С тіни долини були вкриті білим снігом. Чорна дорога тягнулася крізь нього, наче старий шрам, спускаючись до мосту, перетинаючи річку й підіймаючись до брами Карлеона. Із чисто білої ковдри стирчали чорні паростки осоки, острівці чорної трави, чорні камені. Усі чорні гілки на деревах були прикрашені згори білою облямівкою. Місто було купкою білих дахів і чорних стін, що юрмилися довкола пагорба і втискалися в розвилку чорної ріки під сірим, мов камінь, небом.

Логен замислився, чи так бачить світ Ферро Малджин. Чорне, біле й більше нічого. Жодних барв. Замислився, де вона тепер, що робить. Чи думає про нього.

Найпевніше, ні.

— От і повернулися.

— Ага, — озвався Дрижак. — Повернулися.

Усю довгу дорогу від Уффріта він говорив мало. Може, вони й урятували один одному життя, та розмови — це дещо інше. Логен вирішив, що вони з Дрижаком так і не стали найкращими друзями. І сумнівався, що це коли-небудь трапиться.

Вони їхали мовчки, довгою вервечкою суворих вершників поряд із чорним струмком — не більше ніж потічком крижаної води. Коні й люди шумно видихали пару, різко дзеленчала на холодному повітрі збруя. Вони переїхали через міст, тупаючи копитами по пустотілому дереву, і попрямували до тих воріт, де Логен розмовляв із Бетодом. Тих воріт, із яких його скинув. У колі, в якому він убив Страховидла, вже, поза сумнівом, відросла трава, а тоді випав сніг і засипав її. Так урешті-решт стається з усіма людськими діяннями. Їх засипає, і вони забуваються.

Надворі не було нікого, хто хотів би його привітати, та це не дивувало. Прихід Кривавої Дев'ятки ніколи не був приводом для радощів, тим паче в Карлеоні. Коли він навідався сюди вперше, всім було непереливки. Та й усі наступні рази теж.

Люди, поза сумнівом, позамикалися в хатах, боячись, що їх першими сплять живцем.

Логен зіскочив із коня й покинув Червону Шапку та решту хлопців на самих себе. Пройшов брукованою вулицею, піднявся крутим схилом до воріт у внутрішній стіні разом із Дрижаком. За його наближенням спостерігало кілька карлів. Кілька хлопців Доу, явно суворих негідників. Один із них усміхнувся йому, показавши, що не має половини зубів.

— Король! — вигукнув чолов'яга й помахав мечем у повітрі.

— Кривава Дев'ятка! — крикнув інший і загримів щитом. — Король північан!

Він захрускотів ногами по тихому подвір'ю, в кутках якого лежали кучугури снігу, і підійшов до високих дверей великої зали Бетода. Підняв руки й розчахнув їх. Двері зарипіли. Усередині було ненабагато тепліше, ніж надворі, у снігу. Високі вікна у віддаленому кінці зали були відчинені, і крізь них долинав шум холодної-прехолодної річки далеко вниз. Трон Скарлінга стояв на своєму підвищенні на вершині сходів і відкидав на грубі мостини довгу тінь, що тягнулася до Логена.

Коли його очі призвичаїлися до темряви, Логен здогадався, що на троні хтось сидить. Чорний Доу. Його сокира й меч підпирали трон ізбоку, виблискуючи в пільмі нагостреним металом. У цьому Доу такий самий, як він. Завжди тримає зброю напоготові.

Логен усміхнувся йому.

— Призвичаюєшся, Доу?

— Правду кажучи, дупа від нього трохи потерпає, та сидіти тут краще, ніж на землі.

— Знайшов Кальдера і Скейла?

— Ага. Знайшов.

— То вони мертві?

— Ще ні. Я подумав, що спробую дещо інше. Ми з ними розмовляли.

— Розмовляли, так? Ти з цими двома гадами?

— Можу назвати й гірших за них. Де заповітрився Шукач?

— Досі там, перемовляється із Союзом, намагається порозумітися.

— Мовчун?

Логен похитав головою.

— Возз'єднався з землею.

— Хе. Ну, що ж... Так чи інакше, тоді це ще простіше.

Доу позирнув убік.

— Що простіше?

Логен роззирнувся довкола. Зовсім поряд із його плечем стояв Дрижак і хмурився так, ніби задумав чиесь убивство. Питати, чиє саме, було непотрібно. Поряд із ним зблиснула в тіні сталь. Клинок, оголений і готовий. Дрижак уже давно міг би штрикнути Логена у спину. Але не штрикнув і не штрикав тепер. Усі вони, здавалося, доволі довго не рухалися, завмерли, як холодна долина за вікнами.

— До сраки це. — Дрижак відкинув ніж, і той забряжчав по підлозі. — Я кращий за тебе, Кривава Дев'ятко. Кращий за вас обох. Можеш і сам упоратися зі своєю роботою, Чорний Доу. Я з цим покінчив.

Він розвернувся й вийшов, проштовхавшись між двома карлами, які стояли при воротах, а тепер саме йшли у протилежний бік. Один із них підняв щит, нахмурившись на Логена. Другий зачинив двері й різко опустив засув. Той категорично грюкнув.

Логен витягнув із піхов меч Творця, повернув голову і сплюнув на мостини.

— То он воно як?

— Звісно, — промовив Доу, досі сидячи на троні Скарлінга. — Якби ти хоч коли-не-коли дивився на крок далі власного носа, то знав би це.

— А як же старі звичаї, га? А як же твоє слово?

— Старим звичаям кінець. Ти їх убив. Ти й Бетод. Людське слово нині мало чого варте. То що? — гукнув він через плече. — Готові?

Логен відчув цю мить. Може, йому просто поталанило, та його життя взагалі часто визначав талан — чи його відсутність. Він пірнув убік, водночас почувши торохтіння арбалета, перекотився по підлозі й сів навпочіпки, тимчасом як стріла врізалась у стіну позаду нього. Тепер він бачив у темряві постать, що стала на коліна у віддаленому кінці зали. Кальдер. Логен почув, як той лайнувся й потягнувся по нову стрілу.

— Кривава Дев'ятко, собака ти нікчемний! — Із тіней вибіг Скейл, тупочучи чобітьми по мостинах і тримаючи у великих

руках сокиру з лезом завбільшки з колесо від воза. — Ось твоя смерть!

Логен залишився на місці, навпочіпки, готовий до бою, а тоді відчув, що всміхається. Обставини, може, й проти нього, та в цьому немає нічого нового. Від того, що йому не треба було думати, мало не стало легше на душі. Гарні слова, політика — все це не означало для нього нічого. Але це? Це він розуміє.

Лезо гучно врізалось у мостини і розсипало в повітрі тріски. А Логен уже відкотився геть. Тепер він задкував, пильнуючи, рухаючись і дозволяючи Скейлові рубати повітря довкола. Повітря ж, як-не-як, гоїться швидко. Наступний удар майнув убік, і Логен відхитнувся назад. Сокира вирубала великий шмат штукатурки зі стіни. Він підступив ближче, тимчасом як Скейл знову загарчав, вирячивши люті маленькі очиці й приготувавшись замахнутися сокирою так, щоб одним ударом розколоти світ.

Ефес меча Творця із хрускотом врізався йому в рота, перш ніж він устиг це зробити. Його голова рвучко піднялася, полетіли краплі чорної крові та шматок білого зуба. Скейл відхитнувся, а Логен пішов за ним. Скейл опустил погляд і високо здійняв сокиру, роззявивши закривавленого рота, щоб заревіти знову. Логенів чобіт сильно вдарив його в ногу збоку. Одне Скейлове коліно різко ляснуло й зігнулося не в той бік, і він повалився на мостини. У нього з рук випала сокира, а його рев обернувся на болісний зойк.

— Моє коліно! Ай! Блядь! Моє коліно!

Він заметався на підлозі і спробував підвестися, спираючись на єдину здорову ногу. По його підборіддю стікала кров.

Логен засміявся з нього.

— Свинюко ти надута. Я ж тебе попереджав, хіба ні?

— Ради *мертвих*, блядь! — гаркнув Доу й підскочив із трону Скарлінга, тримаючи в руках сокиру й меч. — Якщо, блядь, хочеш зробити щось правильно, будь готовий взятися за це сам!

Логен був би радий проштрикнути Скейлові його товсту голову, та довкола було забагато інших людей, за якими треба було стежити. Двоє карлів досі стояли біля дверей. Кальдер заряджав арбалет наступною стрілою. Логен обережно відступив, намагаючись одночасно спостерігати за всіма ними, а найбільше — за Доу.

— Так, зрадлива падлюко! — крикнув він. — Треба з тобою покінчити!

— Це я — зрадливий?! — пирхнув Доу, поволі, помаленьку спускаючись зі сходів. — Я страшна падлюка, авжеж, я знаю, що я за один. Але для тебе я — ніщо. Я вмію відрізняти друзів від ворогів. Своїх ніколи не вбивав. У одному Бетод мав рацію, Кривава Дев'ятко. Ти створений зі смерті. Якщо я зможу з тобою покінчити, то знаєш що? Це буде найкращим учинком у моєму житті.

— І все?

Доу показав зуби.

— А ще мене просто нудить від твоїх йобаних наказів.

Він кинувся вперед швидко, як змія, замахнувшись сокирою й блиснувши мечем на рівні пояса. Логен ухилився від сокири й парирував удар клинка власним клинком, брязнувши металом об метал. Доу вгатив йому коліном по зболілих ребрах, і Логен, задихаючись, хитнувся до стіни, а тоді знову пішов на нього. Їхні клинки лишали в темряві яскраві сліди. Логен відскочив геть, перекотився й підвівся, а тоді знову спокійно вийшов на середину зали, невимушено тримаючи в одній руці меч.

— І це все? — запитав він, усміхаючись, попри біль у боці.

— Та просто розганяю кров.

Доу скочив уперед, удав, ніби кинеться праворуч, а сам зробив випад ліворуч, одночасно змахнувши мечем і сокирою. Логен вчасно їх побачив, ухилився від сокири, відбився від меча власним мечем і, загарчавши, вступив у бій. Коли клинок Творця просвітив у повітрі просто перед носом у Доу, той відсахнувся й незграбно позадкував на крок чи два. У нього засіпалось око, по щоці з порізу просто під ним витекло трохи червоної рідини. Логен усміхнувся й покрутив руків'я меча.

— Ну що, кров розігналася, так?

— Так. — Доу всміхнувся й собі. — Достоту як за старих часів.

— Треба було вбити тебе ще тоді.

— Точно, хай йому грець. — Доу кружляв довкола Логена, постійно рухаючись. Зброя виблискувала в холодному світлі з високих вікон. — Але ж ти любиш удавати з себе добряка, так? Знаєш, хто гірший за лиходія? Лиходій, який уважає себе

героєм. Така людина не зупиниться ні перед чим, і в неї завжди знайдеться виправдання. Один безжальний покидьок у нас уже зробився королем Півночі, і хай я провалюся, якщо застану когось іще гіршого.

Доу зробив фальшивий випад уперед, і Логен сахнувся.

Він знову почув клацання арбалета Кальдера й побачив, як просто між ними промайнула стріла. Доу набурмосився на нього.

— Намагаєшся мене вбити? Як випустиш іще одну стрілу, будеш прохромлений. Чуєш?

— Тоді припини клеїти дурня і вбий його! — відрізав Кальдер, завзято готуючи арбалет до пострілу.

— Убий його! — заревів Скейл десь у тіні.

— Я над цим працюю, свиното. — Доу мотнув головою на двох карлів біля дверей. — А ви битись збираєтесь чи як?

Вони презирнулися. Жодному з них цього не кортіло. А тоді вони вийшли вперед, піднявши круглі щити й дивлячись на Логена, і почали заганяти його до кутка.

Логен позадкував, вишкіривши зуби.

— То он як ти це зробиш?

— Я волів би вбити тебе по-чесному. Але вбити тебе нечесно? — Доу стенив плечима. — Теж нітрохи не гірше. Мені неохота ризикувати. Тож уперед! До нього!

Та парочка сторожко насувалася, тимчасом як Доу відійшов убік. Логен квапливо позадкував, намагаючись удати, ніби злякався, й чекаючи на якусь можливість. Вона не забарилась. Один із карлів підступив трохи заблизько й низько опустив щит. Здійняв сокиру не тоді, коли треба, і не так, як треба. Меч Творця, клацнувши, відтяв карлові передпліччя, і воно повисло в нього на лікті, тримаючись на клаптику кольчуги. Карл хитнувся вперед, із хрипом втягнув у себе повітря, готуючись закричати, поки з кукси його руки цебеніла кров і оббризувала мостини. Логен рубонув його по шолому, лишивши великий слід, і карл повалився на коліна.

— Гвар-р-р... — пробелькотів він.

Із його обличчя збоку стікала кров. Він закотив очі до стелі й гепнувся на бік. Другий карл перескочив через його тіло, заревівши на повну силу. Логен перехопив його меч, і їхні клинки зчепились, а тоді він врізався плечем у щит противника так, що

той гепнувся на дупу. Карл заволав і задер один чобіт догори. Логен різко опустил меч Творця й розітнув ногу в тому чоботі надвоє аж до щиколотки.

Крізь карлів крик почулися швидкі кроки. Логен крутнувся й побачив, що на нього пре Чорний Доу, скрививши обличчя в убивчій посмішці.

— Здохни! — процідив він.

Логен відхитнувся. З одного боку його ледь не вдарило клинком, а з другого — сокирою. Він спробував замахнутися мечем Творця, та Доу був надто швидкий і надто кмітливий: відштовхнув Логена ногою так, що той заточився.

— Здохни, Кривава Дев'ятко!

Логен ухилився, відбивав удари, спотикався, тимчасом як Доу надходив знов і знов, без перепочинку й без милосердя. Виблискувала в темряві сталь, щосили били клинки, кожен удар яких був убивчим.

— Здохни, їблане ти лихий!

Меч Доу рубонув згори вниз, і Логен ледве встиг змахнути своїм, щоб його заблокувати. Раптом надійшла знизу сокира, стукнула об хрестовину, і Логенів клинок випав із його заціпенілої руки й закрутився в повітрі. Логен, хитаючись, відступив на кілька кроків і зупинився, важко дихаючи. Шию пощипувало від поту.

Логен ускочив у неабияку халепу. Він уже бував у серйозних халепях і виживав, щоб потім співати про це пісні. Втім, щось гірше за цю ситуацію важко було уявити. Логен кивнув на меч Творця, який лежав на мостинах зовсім поряд із чоботом Доу.

— Може, ти все-таки даси людині шанс на чесний бій і дозволиш мені взяти той клинок?

Доу всміхнувся так широко, як іще не всміхався ніколи.

— Мене що, звати Білий Доу?

Логен, звісно, мав при собі ножа. Він завжди мав при собі ножа, і не одного. Його погляд перейшов із щербатого клинка меча Доу на блискуче лезо його сокири, а тоді назад. Із цим, принаймні в руках Доу, не зрівняються ніякі ножі. А тим часом досі торохтів арбалет Кальдера, який намагався знову зарядити ту гадську штуку. Він не мазатиме вічно. Карл із розітнутою ногою, квілячи, повз до дверей: збирався пустити до зали ще когось і закінчити цю справу. Якщо Логен залишиться й битиметься,

йому не жити, Кривава Дев'ятка він чи ні. Отже, залишився вибір між смертю й шансом вижити, а це взагалі не вибір.

Коли знаєш, що треба зробити, краще зробити це, ніж жити у страху перед цим. Так сказав би Логенів батько. Тож Логен повернувся до високих вікон. Високих відчинених вікон, у які проникали яскраве біле сяйво сонця й холодний вітер. А тоді побіг на них.

Він чув, як позаду кричать люди, та не зважав на них. Він біг, шумно дихаючи. Видовжені смуги світла хиталися й ставали дедалі ближчими. За кілька стрибків здолав сходи, промайнув повз трон Скарлінга, невпинно пришвидшуючись. Його права нога тупнула по лунких мостинах. Ліва ляснула по кам'яному підвіконню. Логен з останніх сил вискочив у порожнечу й на мить став вільним.

А тоді він почав падати. Швидко. Повз нього, шалено обертаючись, промайнули шерехаті стіни, а далі поверхня прямовисної кручі — сірий камінь, зелений мох, клапті білого снігу.

Логен повільно перевернувся у повітрі, безцільно махаючи руками і ногами — надто наляканий, щоб закричати. Стрімкий вітер шмагав по очах, шарпав за одяг, не давав вдихнути. То ось що він обрав? Тепер, коли він летів униз, до річки, це здавалося не таким уже й розумним вибором. Однак, що не кажи, а Логен Дев'ятипалий...

Його зустріла вода. Ударила в бік, немов оскаженілий бик, вибила з легенів повітря, висадила з голови всю тяму і затигнула в глибоку, холодну пітьму...

ПОДЯКИ

Дякую чотирьом людям, без яких...

Брен Аберкромбі, чиї очі втомилися це читати

Ніку Аберкромбі, чиї вуха втомилися про це слухати

Робу Аберкромбі, чиї пальці втомилися гортати сторінки

Лу Аберкромбі, чиї руки втомилися мене підтримувати

А також:

усім у Будинку питань, хто брав участь у цьому непростому допиті, зокрема: очільникові Спентону, практикові Віру та, звісно, інквізиторові Редферн.

Можете відкласти інструменти.

Я зізнаюся...

ЗМІСТ

Частина I

Отруйний торг	9
Бути отаманом	18
Ця шляхетна справа	29
Нова людина.....	36
Час годівлі	55
Так багато спільного	62
Чесність.....	69
Привиди	81
Безнадійні борги	103
Обшарпана юрба.....	115
Любий місяцеві	121
Квіти й оплески	136
Забагато ножів	142
Найкращі вороги	147
Военний талан	164
Творець королів.....	172
Пастка	187
Жахливі старигані	197
Готовність до найгіршого	213
Звичка командувати	224
Перший день	233
Страшенно солодкий смуток.....	248
Спіймала тінь	256
Питання.....	261
Четвертий день	273
Ідеальна пара.....	286
Сьомий день	302
Забагато господарів	321
Солодка перемога.....	327
Грубе пробудження.....	336

Частина II

Кількість мертвих	343
Листя на воді	351
Влада	364
Коло.....	370
Вище благо.....	401
Трон Скарлінга	411
Лідерство.....	417
Молот і ковадло.....	430
Милосердя.....	440
Краще не відкопувати.....	446
Герой завтрашнього дня.....	472
Прихід ночі	484
Питання.....	492
Судний день	512
Жертви	527
Відкрий скриню	548
Темні шляхи.....	562
Розплата	574
Після дощів	592
Відповіді	602
Поранені.....	611
Патріотичний обов'язок	620
Перший закон.....	635
Чай і погрози	641
За тронем	651
Люди добрі, люди злі	659
Не те, чого хотілося.....	662
Незавершені справи.....	676
Початок	692
Подяки.....	700

Літературно-художнє видання

АБЕРКРОМБІ Джо
Останній аргумент королів

Роман

Головний редактор *С. І. Мозгова*
Відповідальний за випуск *О. В. Приходченко*
Редактор *С. В. Півень*
Художній редактор *Ю. О. Дзекунова*
Технічний редактор *В. Г. Євлахов*
Коректор *А. М. Фурман*

Підписано до друку 07.02.2022. Формат 84х108/32.
Друк офсетний. Гарнітура «Literaturna». Ум. друк. арк. 36,96.
Наклад 3000 пр. Зам. №

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля». Св. № ДК65 від 26.05.2000
61001, м. Харків, вул. Б. Хмельницького, буд. 24. E-mail: cop@bookclub.ua

Віддруковано у АТ «Харківська книжкова фабрика “Глобус”»
61011, м. Харків, вул. Різдяна, 11.
Свідоцтво ДК № 7032 від 27.12.2019 р.
www.globus-book.com

Аберкромбі Д.

A14 Останній аргумент королів : роман / Джо Аберкромбі ; пер.
з англ. М. Пухлій. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімей-
ного Дозвілля», 2022. — 704 с.

ISBN 978-617-12-9672-5 (PDF)

Союз переживає непрості часи. Війна проти короля північан Бето-
да затяглася, країною шириться селянське повстання, а в столиці,
Адуа, тривають вибори верховного короля Союзу.

Підкуп і шантаж — не єдині інструменти, до яких має вдатися очіль-
ник Глокта, щоб забезпечити перемогу архілектора Королівської Ін-
квізиції. Та невдовзі у Глокти з'являється новий клопіт. Із таємничої
мандрівки на край світу повернувся Перший з-поміж магів Баяз,
і в нього на оці є власний претендент на корону.

А тим часом нова загроза насуває на Міддерланд із Півдня. Легіони
гурків ідуть, щоб поневолити Союз і насадити владу свого імпера-
тора. Є поміж них і пожирачі, ліхі прислужники пророка Калула, які
полюють на Першого з-поміж магів. Здолати таких суперників непро-
сто, однак Баяз має план...

УДК 821.111

ТРИЛОГІЯ «ПЕРШИЙ ЗАКОН»

Війна між Союзом і варварами Півночі неминуча. Союзу загрожує король-самозванець Бетод, котрий зумів вогнем і мечем об'єднати північні племена, а з півдня не менша загроза йде від кровожерних гурків. І от у цей фатальний для держави час з'являється Перший з-поміж магів Баяз, котрого вже давно вважали мертвим. Намагаючись врятувати своє дітище — Союз, він збирає команду: мага Юлвея і північанина-дикуна Логена Дев'ятипалого, не-самовиту рабину Ферро і самозакханого офіцера Джебзая. Ситуацію ускладнює ще й Інквізиція, очільник якої, архілектор Сульг, покладаючись на каліку-інквізитора Глокту і йому подібних, планує захопити владу.

У Міддерланді настали темні часи. Триває війна між Союзом і королем-самозванцем Бетодом. Інквізитор Глокта отримує наказ за будь-яку ціну зберегти місто Дагоску та відтермінувати падіння анклаву. Але це майже неможливо.

Перший з-поміж магів Баяз разом з воїном Логеном Дев'ятипалим вирушає на край світу. Ця подорож — самогубство. Адже Баяз хоче знайти сховану там магичну зброю, що здатна зупинити будь-кого.

Світ опиняється на межі. І не вгадати, у який бік хитнеться маятник долі. Тоді, коли здавалося, що вже достеменно відомо, хто ворог, фортуна вдається до злої гри. І з'являються ті, на кого не чекав ніхто, — пожирачі, моторошні творіння похмурого пророка Калула...